COLLECTIO

SELECTA

SS. ECCLESIÆ PATRUM.

X.

PATRES TERTII ECCLESIÆ SÆCULI.

ORIGENES.

IV.

PROSTAT INSUPER VENALE

LUGDUNI,

APUD **RUSAND**, BIBLIOPOLAM;

MONTIS PESSULANI,

APUD **VIRENQUE**, BIBLIOPOLAM;

PARISIIS,

APUD **GAUME** FRATRES, BIBLIOPOLAS;

ROMÆ,

APUD **MERLE**, BIBLIOPOLAM.

PARISIIS, E TYPOGRAPHEO COSSON,
VIA VULGO DICTA SAINT-GERMAIN-DES-PRÉS, N° 9.

COLLECTIO

SELECTA

SS. ECCLESIÆ PATRUM,

COMPLECTENS

EXQUISITISSIMA OPERA

TUM DOGMATICA ET MORALIA, TUM APOLOGETICA ET ORATORIA;

ACCURANTIBUS

D. A. B. CAILLAU,

MISSIONUM GALLICARUM PRESBYTERO,

NONNULLISQUE CLERI GALLICANI PRESBYTERIS,

UNA CUM

D. M. N. S. GUILLON,

IN FACULTATE THEOLOGIÆ PARISIENSI ELOQUENTIÆ SACRÆ PROFESSORE,

PRÆDICATORE REGIO, AUCTORE LIBRI CUI TITULUS GALLICE:

BIBLIOTHÈQUE CHOISIE DES PÈRES GRECS ET LATINS.

TOMUS DECIMUS.

PARISIIS,

APUD MÉQUIGNON-HAVARD, EDITOREM,

VIA VULGO DICTA DES SAINTS-PÈRES.

BRUXELLIS, APUD EUMDEM.

PARISIIS, APUD A. POILLEUX, BIBLIOPOLAM,

VIA VULGO DICTA DU CIMETIÈRE-S.-ANDRÉ-DES-ARCS.

M. DCCC. XXIX.

ORIGENIS

COMMENTARIA

IN JOSUE,
IN JUDICES,
IN LIBRUM PRIMUM REGNORUM,
IN PSALMOS,
IN CANTICUM CANTICORUM,
ET IN ISAIAM.

ORIGENIS
IN LIBRUM JESU NAVE
HOMILIÆ.

(INTERPRETE RUFINO.)

HOMILIA PRIMA [1].

DONAVIT [2] Deus nomen, quod est super omne nomen, Domino et Salvatori nostro Jesu Christo [3]. Est autem nomen quod est super omne nomen, Jesus. Et quia est istud nomen super omne nomen, idcirco in nomine Jesu omne genu flectitur cœlestium, terrestrium, et infernorum. Et quia est hoc nomen super omne nomen: idcirco in multis generationibus a nullo cognominatum est. Scripsit Moyses librum Genesis, in quo legimus Abraham, et eos qui ex eo generati sunt, in quibus sunt justi quam plurimi, sed nullus ex ipsis Jesus meruit nominari. Neque Abel Jesus dictus est, neque ille qui cœpit invocare nomen Domini Dei: neque ille qui placuit Deo, et translatus est: cujus mors inventa non est: neque ille qui in generatione sua solus justus inventus est apud Deum Noe: sed ne ipse quidem qui repromissiones acceperat testamenti Abraham: nec ille qui ex eo natus est Isaac: sed nec supplantator Jacob, nec quis-

[1] (Edit. Benedd.) Tom. II, pagg. 397-400.

[2] N. 1.

[3] Philip. II, 9, 10.

quam ex filiis ejus. Moyses fidelis erat in omni domo ejus, et nondum tamen vocatus est Jesus. Sed Jesu nomen primo invenio in Exodo : et volo intueri quando primum nomen Jesu cognominatur. « Venit, *inquit*, Amalech, et expugna- » bat Israel, et dixit Moyses ad Jesum in Raphidim[1]. » Hæc est prima appellatio nominis Jesu. « Elige, *inquit*, tibi vi- » ros potentes ex omnibus filiis Israel, et egredere, et con- » flige cum Amalech crastino. » Moyses confitetur non posse se exercitum ducere, confitetur se non posse obtinere, quamvis eum de terra Ægypti eduxerit. Et ideo, inquit, vocavit Jesum et dixit : « Elige tibi viros, et egredere. » Vides cui cesserit bellum gerere adversum Amalech. In hoc primum nomen discimus Jesu, ubi eum primum videmus ducem exercitus : non cui Moyses injunxerit principatum, sed cui cesserit primatum. Non potest Moyses eligere viros potentes. « Tu, *inquit*, elige tibi viros potentes ex omnibus » filiis Israel. » Hic ergo ubi primum disco nomen Jesu, ibi continuo etiam mysterii video sacramentum : ducit enim exercitum Jesus.

Quo[2] igitur nobis hæc cuncta prospiciunt? Nempe eo quod liber hic non tam gesta nobis filii Nave indicet, quam Jesu mei Domini nobis sacramenta depingat. Ipse est enim qui post mortem Moysi suscepit imperium, ipse est qui ducit exercitum, et confligit adversus Amalech : et quod ibi adumbrabatur in monte manibus extensis, affigit cruci suæ triumphans principatus, et potestates in semetipso...

Jesus[3] igitur Dominus et Salvator meus suscepit principatum : et, si videtur, conferamus gesta Moysi cum principatu Jesu. Cum Moyses educeret populum de terra Ægypti, nullus ordo in populis, nulla in sacerdotibus observantia. Transeunt aquam maris, aquam salsam, nec

[1] Exod. XVII, 8, 9.

[2] N. III. — [3] Nn. IV - VII.

quidquam in se dulcedinis continentem, et murus erat eis aqua dextra lævaque. Hæc Moyseo duce gesta cognoscimus. Cum vero Dominus meus ducit exercitum, quæ sunt quæ etiam tunc adumbrabantur, videamus. Sacerdotes præcedunt, arca Testamenti portatur in humeris sacerdotum, nusquam jam mare, nusquam salsus fluctus occurrit, sed duce Domino meo Jesu venio ad Jordanem, et venio non perturbatione fugæ, neque perterritus metu, sed venio cum sacerdotibus arcam Testamenti Domini, in qua Dei lex et divinæ litteræ servantur, cervicibus suis humerisque portantibus. Ingredior Jordanem non cum furtivo silentio, sed in tubarum cantibus mysticum quiddam divinumque canentibus, ut ad prædicationem tubæ cœlestis incedam [1]. Ibi dictum est quod divisa est aqua in duas partes, et unus aquæ murus factus est a dextris, alius a sinistris [2]. Hic vero qui venit solvere medium parietem sepis, fecit utrumque unum : ex una enim parte erecta est aqua, alia vero pars defluxit in mare. Deinde hic ait : « Præparate vobis cibos ad » viam [3] : » et hodie, si audias, dicit tibi Jesus : si sequeris me, præpara cibos ad viam. Cibi etenim opera sunt, quæ nos ad futuram viam, velut fidele viaticum comitantur. Videamus tamen quoniam non convenit negligenter, et quasi in transitu litteras legere divinas, unde eos jubet cibos parare non habentes frumentum. Manna etenim cibus erat eis. Sed cum jam transierimus fluminis hujus ripas, desinit manna : et ideo si non unusquisque præparaverit sibi cibos, non poterit sequi Jesum terram repromissionis intrantem. Vide autem quos primum in terra repromissionis capiat fructus : Tunc, inquit, manducaverunt primum fructus de regione palmarum, et manducaverunt primo azyma [4]. Vides ergo quia primum nobis mundi hujus iter digressis, si regem sequamur Jesum, primo occurrit palma victoriæ, et

[1] Jos. IV. — [2] Id. III. — [3] Id. I, 11. — [4] Id. V, 11.

abjecto fermento malitiæ et nequitiæ, azyma nobis sinceritatis et veritatis parantur. Mittit tamen Jesus noster exploratores ad Hierichontium regem, et hospitio suscipiuntur a meretrice. Sed illa meretrix quæ ab Jesu missos suscepit exploratores, propterea suscepit ne ultra sit meretrix. Sed et uniuscujusque nostrum anima meretrix fuit, donec in desideriis et cupiditatibus viveret carnis. Suscepit vero exploratores Jesu, Angelos quos misit ante faciem suam ut præpararent viam ejus. Quos tamen si ex fide anima unaquæque suscepit, non in humilibus locis, neque in inferioribus collocat, sed in superioribus et excelsis : quia non ab humilibus et terrenis Jesum Dominum suscepimus, sed a Patre profectum, et de cœlestibus venientem.

Sed nec lini stipulam, in qua exploratores delitescebant, ego absque sacramentis accipio. Linum namque est indumentum sacerdotale, per quod significatur vel iis qui invitandi erant culmen sacerdotale delatum, sicut Petrus Apostolus dicit : « Vos autem gens sancta, regnum sacerdotale[1] : » vel certe quod in sacramento Legis, ubi de sacerdotibus annotatur, populi hujus qui est ex gentibus, latebat occulta vocatio. Continuo ergo inimicitias suscepit meretrix adversus Hierichontium regem. Quid nisi quia « caro concupiscit » adversus spiritum, et spiritus adversus carnem[2]? » Et iterum ait : « Odit vos hic mundus, quia me priorem vestrum » odio habuit[3]. » Est ergo rex aliquis inimicus meretricis hujus qui est princeps hujus mundi, qui insequitur, et occupare cupit exploratores Jesu, sed non potest obtinere quia per montes iter faciunt : non incedunt per humilia, nec vallibus delectantur, sed collinos vertices, et montium excelsa sectantur : quia hæc meretrix dicit : « Levavi oculos » meos ad montes, unde veniet auxilium mihi[4]. » Non potest illuc ascendere mundi hujus princeps, nec potest per ex-

[1] I Petr. II, 9. [2] Gal. V, 17. — [3] Joan. XV, 18. — [4] Psal. CXXI, 1.

celsum iter ad Jesum pervenire : quinimo et si eum tentans collocaverit in excelsis, dicit ei : « Mitte te deorsum [1] : » quia humilia semper diligit, et caduca, in his regnat, in his sedem suam collocat, in quibus etiam usque ad infernum descendat. Moses non dixit, *stet sol*, nec maximis imperavit elementis, sicut Jesus fecit. « Stet, *inquit*, sol supra Gabaon, et luna super vallem Elom [2] : » et propterea addit Scriptura et dicit, quia « nunquam sic audivit Deus hominem [3]. » Jesus ergo meus solem stare fecit non tunc solum, sed multo magis modo in adventu suo. Denique dum nos bellum gerimus adversus inimicos nostros, et colluctamur adversus principatus, et potestates, et rectores tenebrarum harum, adversus spiritalia nequitiæ in cœlestibus, sol nobis justitiæ indesinenter assistit, nec deserit unquam, nec festinat occumbere, quia ipse dixit : « Ecce ego vobiscum » sum omnibus diebus [4]. » Non solum autem duplicato die » nobiscum est, sed omnibus diebus nobiscum est usque ad consummationem sæculi, donec et nos obtineamus adversarios nostros.

Sed et illud videamus, quid est quod repromisit Jesus militibus suis. « Omnis, *inquit*, locus quemcumque subdideritis vestigiis pedum vestrorum, vester erit [5]. » Dixerat hoc illis qui tunc erant de regionibus Chananæorum, Pherezæorum, Jebusæorum, cæterarumque gentium quarum regiones expulsis indignis habitatoribus, ipsi hæreditate ceperunt : sed nobis in his verbis quid repromittitur, videamus. Sunt quædam adversariarum potestatum gentes diabolicæ, adversum quas nobis certamen geritur, et agones in hac vita desudantur. Quantascumque ergo ex his gentes pedibus nostris subdiderimus, quantoscumque in certamine vicerimus, ipsorum regiones, ipsorum provincias et regna, Jesu

[1] Matth. iv, 6. — [2] Jos. x, 12. — [3] Ibid. 14. — [4] Matth. xxviii, 20. — [5] Jos. i, 3.

nobis Domino distribuente, capiemus. Fuerunt enim illi aliquando Angeli, fuerunt in regno Dei magnifici. An non legimus quod Esaias dicit de uno ex ipsis : « Quomodo cecidit Lucifer, qui mane oriebatur [1] ? » Lucifer iste sine dubio sedem habebat in cœlis : postea vero quam factus est Angelus refuga, si eum vincere potuero, et subjicere pedibus meis, si meruero ut Dominus meus Jesus conterat Satanam sub pedibus meis, consequenter locum Luciferi accipere merebor in cœlis. Sic ergo intelligimus promitti nobis ab Jesu Domino nostro, quod omnis locus quem subdiderimus vestigiis pedum nostrorum, noster erit. Sed non putemus quia in hanc hæreditatem per otium et negligentiam oscitantes et dormitantes intrare possimus. Ira suæ gentis Angelum habet. Hanc nisi viceris in temetipso, et absciderís abs te omnes motus iracundiæ ac furoris, locum quem aliquando habuit ille Angelus, capere in hæreditate non poteris, pro eo quod desidia tua nequaquam eum de terra repromissionis expuleris. Similiter et superbiæ et zeli, et avaritiæ, ac libidinis sunt aliqui incentores Angeli, et instinctores horum malorum, quorum nisi vitia in temetipso viceris, atque ea de tua terra quæ jam per gratiam baptismi sanctificata est exterminaveris, nullo modo plenitudinem repromissæ hæreditatis accipies.

Sub Moseo non est dictum hoc quod sub Jesu dicitur, quia *cessavit terra a prœliis* [2]. Certum est quod et terra nostra hæc, in qua agones habemus, et certamina sustinemus, solius Jesu Domini virtute cessare poterit a prœliis. Intra nos etenim sunt omnes gentes istæ vitiorum, quæ animam jugiter, et indesinenter oppugnant. Intra nos sunt Chananæi, intra nos sunt Pherezæi, hic sunt Jebusæi. Qualiter ergo nobis laborandum est, qualiter vigilandum, vel quanto tempore perseverandum, ut omnibus istis de nobis vitiorum

[1] Isai. XIV, 12. — [2] Jos. XI, 23.

gentibus effugatis, tandem terra nostra cesset a bellis? Et ideo Propheta commonet, ut in lege Domini meditemur die ac nocte [1]. Quæ utique divinorum verborum meditatio, velut tuba quædam est animos tuos ad prælium concitans, ne forte adversario vigilante tu dormias. Ideo nec dies ad meditandum sufficit, sed et nox adjungitur. Vos vero quid facietis, qui non solum nocte dormitis, sed et tota die aut occupationibus sæculi, aut carnis deliciis deservitis, et vix raro ad ecclesiam diebus solemnibus convenitis? Aliqui autem ex vobis etiam venientes non veniunt, quia venientes non verbo Dei, sed fabulis vacant. Propter quod dicit ad vos sermo divinus: « Exurge qui dormis, et exurge a mor- » tuis et continges Christum [2]. » *Exurge* enim a mortuis dicitur iis qui in operibus permanent mortuis, in immunditiis suis et sceleribus perdurantes : quæ licet hominibus non sint manifesta, Deo tamen sunt cognita. Sed vel ex hoc pœnitudinem agite, et convertimini ad Deum ex toto corde vestro, vacate orationibus, vacate verbo Dei. Quid prodest si jejunamus pro peccatis, et iterum peccata committimus? Quid prodest lavisse, et in cœno denuo volutari? Jejunasti aliquanto tempore? Tale est quale si interim ex Ægypto discesseris. Transisti mare rubrum, secutus es Moysen, præcepta scilicet et mandata Legis observans : sed jam te a Moseo suscepit Jesus, qui te etiam circumcidat secundo, in loco qui dicitur collis præputiorum. Circumcidendus igitur tibi est non solum idolorum cultus, quem in initiis abjecisti, sed denuo tibi etiam avaritia circumcidenda est, quæ est idolorum subtilior cultus. Denique Jesus secunda circumcisione populum circumcidens sic dixit : « Hodie abstuli » a vobis opprobrium Ægypti [3]. » Donec peccamus, donec regnant in nobis vitia passionum, etiamsi relictis simulacris abscessisse videamur ex Ægypto, opprobrium tamen Ægypti

[1] Psalm. I. — [2] Ephes. v, 14. — [3] Jos. v, 9.

ablatum non est a nobis. Si ergo secundam hanc circumcisionem acceperis vitiorum, et abscideris a te omne vitium iræ, superbiæ, invidiæ, libidinis, avaritiæ, iniquitatis, cæterorumque similium, tunc a te Ægypti abstergentur opprobria, et translatus in terram repromissionis hæreditatem regni cœlestis accipies, per verum Jesum Christum Dominum et Salvatorem nostrum, cui est gloria in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA SECUNDA[1].

De eo quod scriptum est, « Moses famulus meus » defunctus est[2]. »

Et[3] Moysei obitum oportet nos enarrare : nisi enim intellexerimus quomodo moritur Moyses, non poterimus advertere quomodo regnat Jesus. Si ergo consideres Jerusalem subversam, altare destitutum, nusquam sacrificia, nec holocausta, nec libamina, nusquam sacerdotes, nusquam pontifices, nusquam ministeria levitarum, cum hæc omnia vides cessare, dicito quia Moyses famulus Dei defunctus est. Si videris neminem ter in anno venire ad conspectum Domini, nec offerre munera in templo, nec jugulare pascha, nec azyma edere, nec offerre primitias, nec primogenita consecrare, cum hæc omnia non vides celebrari, dicito quia Moyses famulus Dei defunctus est. Cum vero videris introire gentes ad fidem, ecclesias extrui, altaria non cruore pecudum respergi, sed pretioso Christi sanguine

[1] Tom. II, pag. 400-401.

[2] Jos. I.

[3] N. I.

consecrari: cum videris sacerdotes et levitas non sanguinem hircorum et taurorum, sed verbum Dei per Spiritus sancti gratiam ministrantes, tunc dicito quia Jesus post Moysen suscepit, et obtinuit principatum, non ille Jesus filius Nave, sed Jesus filius Dei. Cum videris quia pascha nostrum immolatus est Christus et azyma edimus sinceritatis, et veritatis; cum videris fructus terræ bonæ in Ecclesia tricesimos, sexagesimos et centesimos, id est, viduas, et virgines, et martyres; cum videris multiplicari semen Israel ex iis « qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate viri, » neque ex voluntate carnis, sed ex Deo nati sunt [1], » et cum videris filios Dei qui dispersi erant, congregari in unum; cum videris sabbatizare populum Dei, non otium gerentem a conversatione communi, sed otium gerentem ab operatione peccati; cum hæc omnia vides, dicito quia Moyses famulus Dei defunctus est, et Jesus filius Dei obtinet principatum....

« Et [2] dixit, *inquit*, Dominus ad Jesum filium Nave ministrum Mosei : Moyses famulus meus defunctus est. Nunc » ergo exurgens transi Jordanem hunc tu et omnis populus » hic in terram quam do vobis [3]. » Requires fortasse quomodo minister Mosei fuerit etiam Dominus noster Jesus Christus filius Dei. Quia « cum venisset plenitudo temporum, misit » Deus filium suum natum ex muliere, factum sub lege [4]. » Per hoc ergo quod factus est sub lege, Mosei minister effectus est. Dicit autem Deus, ut transeant in terram, non quam dedit Moyses, sed *quam*, inquit, *ego do vobis* [5]. Vides ergo quia Moseo mortuo Deus dat terram populo per Jesum. Quam terram? Illam sine dubio de qua dicit Dominus : « Beati mansueti, quia ipsi hæreditate possidebunt terram [6]. »

[1] Joan. I, 13.

[2] N. II - III.

[3] Jos. I, 1, 2. — [4] Gal. IV, 4. — [5] Jos. I, 2. — [6] Math. V, 4.

« Omnem, *inquit*, locum quemcumque ascenderitis vestigiis pedum vestrorum, vobis dabo eum[1]. » Quæ sunt loca quæ ascendimus vestigiis pedum nostrorum? Legis littera humi posita est, et deorsum jacet. Nusquam ergo ascendit qui legis litteram sequitur. Si vero potueris a littera ascendere ad spiritum, et ab historia ad intellectum conscendere celsiorem, tunc vere ascendisti locum editum et excelsum, quem a Deo in hæreditate percipies. Si enim in iis quæ scripta sunt typos intelligas, et avertas formas esse cœlestium, et mente ac sensu « quæ sursum sunt *quæras*, ubi Christus est in dextera Dei sedens[2] : » tunc et illum locum in hæreditate percipies, dicente Domino et Salvatore nostro, quia « ubi ego sum, ibi erit et minister meus[3]. » Si ergo usque ad Christum sedentem in dextera Dei perveneris fide, vitæ puritate, virtute, et illis vestigiis pedum tuorum quæ lavit Jesus, illum locum incesseris, dabit tibi eum Deus : et tunc non solum hæres efficieris Dei, sed et cohæres Christi.

HOMILIA TERTIA [4].

De duabus et semis tribubus, id est, tribu Ruben, et tribu Gad, et semi-tribu Manasse, et novem et semis tribubus[5].

Moyses[6] hæreditatem terræ distribuit trans Jordanem duabus et semis tribubus, id est, tribui Ruben, et tribui Gad, et dimidiæ tribui Manasse. Reliquis vero tribubus,

[1] Jos. I, 3. — [2] Coloss. III, I. — [3] Joan. XII, 26.

[4] Tom. II, pagg. 401-404.

[5] Jos. II.

[6] N. I.

non Moyses, sed Jesus dividit terram. Pactum tamen initum est cum illis duabus et semis tribubus quæ trans Jordanem acceperant terram, ut relictis mulieribus, et infantibus suis in illa terra trans Jordanem, ipsi cum fratribus suis pugnent usquequo etiam ipsi consequantur hæreditatem. Oportuit igitur per obitum Mosei, qui pactum istud inierat, Jesum promissa deposcere, et commonere eos auxilium pugnaturis fratribus ferre..... Consideremus [1] quam formam teneant istæ duæ et semis tribus, quæ per Moysen terram hæreditatis accipiunt : et quam formam teneant reliquæ novem et semis quæ per Jesum repromissionem terræ sanctæ suscipiunt. Et primo omnium puto quod impossibile fuerit fortuitu accidisse, ut hi qui per Moysen accipiunt portionem, omnes primogeniti essent. Ruben namque primogenitus est ex Lia, Gad primogenitus ex Gelfa, et Manasses primogenitus ex Assenech Ægyptia filia Petephre sacerdotis Heliopoleos, quam accepit Joseph. Nunquam ego mihi persuadeo ut fortuitu acciderit primogenitos esse omnes quibus per Moysen decernebatur hæreditas, sed magis hoc arbitror quod in iis jam tunc duorum adumbrabatur forma populorum : unius quidem qui primogenitus per naturæ ordinem videretur : alterius qui per fidem et gratiam, benedictionem acciperet hæreditatis. Nec prius illis qui per Moysen accipiunt hæreditatem, id est, qui per legem placuerunt Deo, requies datur, nisi adjuvent in præliis fratres suos. Mulieres tantum, et infantes accipiunt quietem per Moysen : cæteri autem non requiescunt, sed exeunt ad auxilium fratrum suorum. Vide mihi hodie laboranti in agone vitæ hujus, et habenti certamen adversus inimicos, id est, contrarias potestates, quomodo in auxilium veniunt illi qui ante adventum Jesu Christi Domini mei in lege justificati sunt. Vide quomodo Esaïas mihi præstat auxilium, cum me

[1] Pag. 402, col. 1, A.

sermonibus suæ lectionis illuminat. Vide accinctum, et expeditum venientem Jeremiam ad auxilium nostrum, et voluminis sui jaculis hostes acerrimos, cordis mei tenebras effugantem. Accingitur et Daniel ad auxilium nostrum, cum nos de Christi præsentia ac regno, et de Antechristi futura fraude instruit et præmonet. Adest et Ezechiel sacramenta nobis cœlestia in quadriformibus rotarum circulis signans, et rotam concludens in rota. Ducit et Osee bissenas prophetici agminis turmas, et procedunt omnes succincti lumbos in veritate quam prædicant ad auxilium suorum, ut eorum voluminibus instructi, diabolicas non ignoremus astutias. Isti ergo qui fortes sunt, armati et præcincti lumbos in veritate exeunt in auxilium nostrum, et pugnant nobiscum. Infantes autem, et mulieres non exeunt ad prælium nostrum. Nec mirum, infans enim dicitur qui non loquitur. Quid me ergo juvare potuit ille qui nihil locutus est? cujus nihil invenio quod legam? cujus me sermo non instruit? Mulierem vero dicit Apostolus infirmum vas esse[1]. Unde et consequenter infirmum vas ad conflictum non venit, ne confringatur et pereat. Sic namque et de Jesu Domino in Evangeliis dicitur, quia « calamum quassatum non » confringet[2]. » Quia ergo mulieres a viris suis domi doceri jubentur, et magis in discipulorum quam docentium persona ponuntur, ad auxilium meum non venit qui docere me non potest, et cujus nihil invenio quod imitari debeam, vel tenere.

Videamus[3] ergo quid dicunt ad Jesum isti qui veniunt ex illa terra quam distribuit Moyses : « Sicut audivimus (*aiunt*) » Moysen, ita audiemus et te[4]. » Nihil tam verum, quam quod omnis qui audit Moysen, audiat et Jesum Dominum

[1] I Petr. III. — [2] Matth. XII, 20.

[3] N. II.

[4] Jos. I, 17.

nostrum. De Jesu enim ille scripsit. Unde et Dominus in Evangelio arguens eos, quia ex eo quod sibi non credunt, nec Moseo credant, dicit : « Si crederetis Moysi, crederetis » utique et mihi. De me enim ille scripsit[1]. » Mihi tamen nec hoc otiosum videtur, quod non tres integræ tribus sunt istæ quæ per Moysen dispensantur, et illæ integræ novem quæ per Jesum hæreditate potiuntur, sed duæ et semis hic, et ibi novem et semis, et ista una tribus dividitur in duas partes, per quam neque hic tertius numerus integer adimpletur, neque ibi decimus perfecte et integre consummatur. In quo arbitror illud indicari, quod et illi priores qui per legem agebantur, contigerint quidem scientiam Trinitatis, non tamen integre et perfecte, sed ex parte. Deerat enim illis in Trinitate, etiam Dei unigeniti incarnationem cognoscere. Nam licet de adventu ejus crederent, et de reliquis ejus dispensationibus non solum crederent, sed etiam prædicarent : non tamen etiam videre, et adipisci ea quæ crediderant, potuerunt : sicut et Dominus discipulis suis dicit de iis, quia « multi Prophetæ et justi cupierunt videre » quæ vos videtis, et non viderunt : et audire quæ vos audi» tis, et non audierunt[2]. » Erat enim fides eorum non integra, pro eo quod nondum in Christo fuerat dispensatio carnis impleta : et quod nos nunc factum jam credimus et impletum, illi tantummodo futurum credebant. Propterea ergo tribus illæ neque duæ sunt, ne patres extra fidem et salutem sint Trinitatis : neque tres integræ et perfectæ, ne beatæ Trinitatis in illis jam sacramentum videretur expletum. Sed contigerunt quidem tertium numerum, et, sicut dixit Dominus, cupierunt videre quæ videmus, et audire quæ audimus : sed minime potuerunt, quia nondum filius hominis fuerat exaltatus, nec temporum jam venerat plenitudo. Hic me etiam aliquid amplius movet. Ego puto quod for-

[1] Joan. v, 46. — [2] Matth. xiii, 17.

tasse nec in adventu Jesu, et incarnatione ejus adhuc quod perfectum est et integrum discimus : sed nec si ad crucem ducatur jam, et consummetur in omnibus, nec si a mortuis resurrexit, cuncta nobis per semetipsum quæ perfecta sunt, pandet. Alio adhuc opus habemus qui nobis aperiat, et revelet universa. Audi ipsum Dominum in Evangeliis dicentem : « Multa adhuc habeo quæ vobis loquar, sed non » potestis illa modo audire[1]. Veniet autem Spiritus veritatis » qui a Patre procedit, *et* de meo accipiet, et ille vobis in- » dicabit omnia[2]. » Vides quia non solum apud Moysen iste tertius numerus non demonstratur impletus, sed adhuc et Jesus dicit discipulis suis : Nondum potestis audire, nisi ille Paracletus veniat spiritus veritatis : quia per ipsum, et in ipso adimpletur perfectio Trinitatis. Nam quod et novem semis tribus sunt quæ sub Jesu duce agunt, et non integræ decem, qui numerus in omnibus consummatus dicitur et perfectus, eadem sine dubio ratio invenitur, ut hoc quod a Domino Jesu reservari dicitur Spiritui sancto, semiplenum videatur ac medium. Quamvis enim per Dominum et Salvatorem pœnitentia prædicetur, et conversio a malis ad bona, et detur omnibus credentibus remissio peccatorum, et omnia quæ ad perfectionem decadæ videntur tendere, compleantur : tamen perfectio et summa cunctorum bonorum in eo consistit, si post hæc omnia sancti Spiritus quis gratiam mereatur accipere. Alioqui nihil in eo perfectum putabitur, cui sanctus Spiritus deest, per quem mysterium beatæ Trinitatis impletur. Vis ut adhuc tibi evidentius probem, apud priorem populum illum, quem Moyses in duabus semis tribubus adumbrabat, non fuisse omnia integra, nec perfecta? declarat hoc etiam illa historia quæ in hoc ipso libello Jesu Nave scripta est, cum dicit quia altare quidem verum erat in illa terra quam Jesus dispensabat,

[1] Joan. XVI, 12. — [2] Ibid. 14.

isti tamen qui erant trans Jordanem, id est, Ruben, et Gad, et dimidia tribus Manasse, fecerunt sibi altare, sed non verum altare, sed quod typum haberet, et formam veri altaris quod erat apud Jesum. Nihil ergo mireris si non integram scientiam Trinitatis acceperant illi, qui nec integrum nec verum altare construxerant. Ideo denique nec multi hostes, neque plures reges contrariarum virtutum ab illis dicuntur esse dejecti. Seon, inquit, tantummodo regem Amorræorum, et Og regem Basan, et Amalechitas dejecerunt trans Jordanem. Jesus vero ubi ducit exercitum, nunc quinque reges simul cadunt qui confugerant in speluncas, et non solum cadunt, sed et suspenduntur in ligno, nunc viginti novem pariter jugulantur, et immensæ multitudines adversi exercitus prosternuntur, et exterminantur omnes qui sanctam terram in immunditiis possident, qui terram fluentem lac et mel in amaritudine malitiæ detinent.

Interea [1] mittuntur ab Jesu exploratores in Jericho, et suscipiuntur a meretrice Raab....

Sed [2] videamus tandem quæ sit ista meretrix. Raab dicitur, Raab vero interpretatur latitudo. Quæ est ergo latitudo, nisi Ecclesia hæc Christi, quæ ex peccatoribus velut ex meretricatione collecta est? Et dicit: « Angustus mihi est » locus, fac mihi locum ubi habitem. Hos autem mihi quis » enutrivit [3]? » Et iterum ad quam dicitur: « Dilata palos » tuos, et extende tentoria tua [4]. » Ista ergo latitudo est quæ suscepit exploratores Jesu..... Sed hæc susceptos eos in superioribus collocat, atque in editis et excelsis fidei constituit sacramentis. Nemo enim qui ab Jesu mittitur, invenitur deorsum et humi jacens, sed in superioribus permanet: et non solum ipse in superioribus permanet et excelsis, sed et ista meretrix quæ eos suscepit, ex meretrice efficitur jam

[1] N. III. [2] N. IV.

[3] Isai. XLIX, 20, 21. — [4] Id. LIV, 2.

Propheta, dicit enim : « Scio quia Dominus Deus vester tra» didit vobis terram hanc[1]. » Vides quomodo illa quæ aliquando erat meretrix, et impia, et immunda, nunc jam Spiritu sancto repleta est, et de præteritis quidem confitetur, de præsentibus vero credit, prophetat autem et prænuntiat de futuris. Sic ergo Raab, quæ latitudo interpretatur, dilatur et proficit, usquequo in omnem terram exeat sonus ejus....

Sed[2] videamus quid egit cum exploratoribus ista sapiens meretrix. Consilium eis dat mysticum et cœleste, nihil habens terrenum. « Per montana, *inquit*, abite[3], » nolite per valles incedere, humilia et dejecta refugite, quæ excelsa sunt et sublimia prædicate. Ipsa autem signum coccineum ponit in domo sua per quod salvari de excidio debeat civitatis. Aliud nullum fuit signum quod acciperet, nisi coccineum, quod sanguinis formam gerebat. Sciebat etenim quia nulli esset salus, nisi in sanguine Christi. Datur etiam hoc mandatum huic quæ quondam meretrix fuit : « Omnes, *in» quit*, qui inventi fuerint in domo tua, salvabuntur. Qui » autem exierint de domo, immunes sumus nos ab hoc jura» mento tuo[4]. » Si quis ergo salvari vult, veniat in hanc domum hujus quæ quondam meretrix fuit. Etiamsi de illo populo vult aliquis salvari, ad hanc domum veniat ut salutem consequi possit. Ad hanc veniat domum, in qua Christi sanguis in signo redemptionis est. Nam apud illos qui dixerunt : « Sanguis ejus super nos et super filios nostros[5], » Christi sanguis in condemnationem est. Positus enim fuerat Jesus in ruinam et resurrectionem multorum, et ideo contradicentibus signo ejus, efficitur sanguis ejus ad pœnam, credentibus ad salutem. Nemo ergo sibi persuadeat, nemo

[1] Jos. II, 9.

[2] N. v.

[3] Jos. II, 16. — [4] Ibid. 17, 18. — [5] Matth. XXVII. Luc. II.

semetipsum decipiat : extra hanc domum, id est, extra Ecclesiam nemo salvatur. Nam si quis foras exierit, mortis suæ ipse fit reus. Hic sanguis est signum, quia hic est purificatio, quæ per sanguinem constat. Quod autem in fenestra dependet hoc signum, illud arbitror indicari, quia fenestra est quæ illuminat domum, et per quam non integrum, sed tantum quantum oculis et visui nostro sufficiat luminis capimus. Quia ergo et incarnatio Salvatoris non nobis merum ingessit et integrum Deitatis aspectum, sed tanquam per fenestram fecit nos per incarnationem suam lumen Deitatis aspicere, idcirco mihi videtur signum salutis per fenestram datum : quo signo salutem consequantur omnes, qui in domo ejus quæ aliquando erat meretrix, fuerint inventi, mundati in aqua et Spiritu sancto, et in sanguine Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA QUARTA [1].

De transitu Jordanis [2].

Peccatori [3] quidem omnis terra hostis est, sicut de Ægyptiis scriptum est : terra eos impugnabat, fluvius impugnabat, aër ipse impugnabat. Justo vero quæ inaccessibilia videntur, plana efficiuntur et proclivia. Mare Rubrum justus tanquam per aridam transit : Ægyptius vero si transire voluerit submergetur, nec fiet ei aqua murus dextra lævaque. Justus etiamsi eremum horribilem ingrediatur et vas-

[1] Tom. II, pagg. 404-406.

[2] Jos. II.

[3] Nn. I-III.

tam, cibus ei ministratur e cœlis. Ita ergo et in Jordanem arca Testamenti dux erat populo Dei. Consistit ordo sacerdotalis et Leviticus, et aquæ velut reverentiam quandam Dei ministris deferentes, cursum suum refrenant, et coacervantur in cumulum, iter Dei populo innoxium concedentes. Et ne mireris cum hæc gesta tibi erga priorem populum referuntur, tibi Christiane, qui per baptismi sacramentum Jordanis fluenta digressus es, divinus sermo majora multo et celsiora promittit, iter tibi per aëra ipsum et transitum pollicetur. Audi etenim Paulum dicentem de justis : « Rapiemur, *inquit*, in nubibus obviam Christo in aëra, et » ita semper cum Domino erimus [1]. » Nihil omnino est quod metuat justus, omnis ei creatura famulatur. Audi denique quomodo etiam per Prophetam promittit ei Deus dicens : « Si » transeas per ignem, flamma non aduret te, quoniam ego » Dominus Deus tuus [2]. » Omnis igitur locus suscipit justum, et omnis creatura exhibet debitum famulatum. Et ne existimes quod hæc in prioribus quidem gesta sunt, in te vero qui nunc auditor horum es nihil tale geratur : omnia complentur in te secundum mysticam rationem. Etenim tu qui nuper idololatriæ tenebris derelictis cupis ad audientiam divinæ legis accedere, nunc primum Ægyptum derelinquis. Cum catechumenorum aggregatus es numero, et præceptis Ecclesiasticis parere cœpisti, digressus es mare Rubrum, et in deserti stationibus positus, ad audiendam Dei Legem, et intuendum Mosei vultum per gloriam Domini revelatum quotidie vacas. Si vero ad mysticum baptismi veneris fontem, et consistente sacerdotali et Levitico ordine initiatus fueris venerandis illis magnificisque sacramentis, quæ norunt illi quos nosse fas est, tunc etiam sacerdotum ministeriis Jordane digresso terram repromissionis intrabis, in qua te post Moysen suscipit Jesus et ipse tibi efficitur novi iti-

[1] I Thess. IV, 16. — [2] Isai. XLII, 2, 3.

neris dux. Tu vero tantarum ac talium virtutum Dei memor, quod tibi mare divisum est, et quod aqua fluminis stetit, conversus ad ea dices : « Quid tibi est mare quod fugisti? » et tu, Jordanis, quia conversus es retrorsum? Montes, quid » exultastis sicut arietes, et, colles, sicut agni ovium[1]? » Sed respondebit tibi sermo divinus et dicet : « A facie » Domini commota est terra, a facie Dei Jacob, qui con- » vertit petram in stagnum aquæ, et rupem in fontes aqua- » rum. »

Quanta ante gesta sunt. Mare rubrum pedibus transitum est, manna de cœlo datum est, fontes in eremo disrupti sunt, Lex per Moysen data est, signa et prodigia multa in eremo gesta sunt, et nusquam dicitur exaltatus esse Jesus. Ubi vero Jordanis transitur, ibi dicitur ad Jesum : « In hac » die incipio exaltare te in conspectu populi[2]. » Neque enim ante mysterium baptismi exaltatur Jesus, sed exaltatio ejus, et exaltatio in conspectu populi, inde sumit exordium. Si enim omnes qui baptizantur in Christo in morte ipsius baptizantur, mors autem Jesu in crucis exaltatione comple- tur, merito unicuique fidelium tunc primum Jesus exalta- tur, cum ad mysterium baptismi pervenitur, quia sic et scriptum est, quod « exaltavit illum Deus, et donavit ei no- » men, quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu » omne genu flectatur cœlestium et terrestrium et inferno- » rum[3]. » Verumtamen per sacerdotes deducitur populus, et iter agit ad terram repromissionis magisterio sacerdotum. Et quis hodie in sacerdotibus tantus ac talis est, qui in illo ordine mereatur ascribi? Si enim sit aliquis talis, cedent ei fluenta Jordanis, et ipsa elementa verebuntur, pars aqua- rum fluminis retrorsum resiliet, ac post tergum frenabitur, pars vero in mare salsum rapido lapsu diffugiet. Quod ta- men nec ipsum absque mysterii ratione arbitror scriptum,

[1] Psalm. CXIV, 5, 6, 9, 8. [2] Jos. III, 9. [3] Philip. II, 9, 10.

quod pars aquarum Jordanis mergatur in mare, atque in amaritudinem profluat, pars vero in dulcedine perseveret. Si enim omnes qui baptizantur, acceptam cœlestis gratiæ dulcedinem custodirent, et nullus in peccatorum amaritudinem verteretur, non utique esset scriptum quia pars fluminis salsi maris gurgitibus fuisset immersa. Et ideo mihi videtur in his verbis baptizatorum varietas designari, quam quidem nos (quod cum dolore commemoro) sæpe videmus accidere, ut hi qui sanctum baptisma consequuntur, cum se rursum ad negotia sæculi et illecebras libidinum tradunt, et cum avaritiæ salsum poculum bibunt, in ea aquarum parte formentur, quæ in mare profluit, atque in salsis fluctibus deperit : pars vero illa quæ cum stabilitate permanet, et dulcedinem suam servat, designet eos qui acceptum Dei munus indeclinabiliter tenent. Et recte una pars est eorum qui salvantur, quia et panis unus est, qui de cœlo descendit, et dat huic mundo vitam, et fides una est, et unum baptisma, et unus spiritus quo omnes potantur in baptismo, et unus Deus pater omnium. Interea sacerdotalis ordo est, et Leviticus, qui iter ostendat populo Dei, qui exiit de Ægypto. Ipsi enim sunt qui edocent populum exire de Ægypto, de erroribus scilicet mundi, et transire per eremum vastam, id est tentationum genera diversa transcurrere, neque noceri a serpentibus, qui sunt morsus dæmonum, et malarum suggestionum venena vitare. Quod si aliquis forte percussus fuerit in eremo a serpente, ut ostendant ei æreum serpentem in cruce suspensum : quem qui viderit, id est, qui crediderit in eum cujus figuram serpens ille monstrabat, diabolica per hoc venena diffugiet. Sacerdotalis et Leviticus ordo est, qui astat arcæ Testamenti Domini, in qua lex Dei portatur sine dubio, ut ipsi illuminent populum de mandatis Dei, sicut Propheta dicit : « Lucerna pedibus meis verbum tuum, Domine, et lumen

» semitis meis [1]. » Hoc lumen per sacerdotes accenditur et Levitas. Quod si forte aliquis ex hoc ordine accensam lucernam posuerit sub modio, et non super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt : videat quid sibi agendum sit, cum Domino lucis reddere cœperit rationem pro iis qui nihil illuminationis a sacerdotibus capientes in tenebris ambulant, et peccatorum obscuritate cæcantur.

Vide denique quid dicit : « Populus, *inquit*, ut longe sit » ab arca Testamenti duo millia cubitorum [2]. » Sacerdotes vero, et Levitæ proximi, et satis proximi, ita ut humeris ipsorum arca Domini, et legislatio divina portetur. Beati qui merentur proximi esse Deo. Sed memento quod scriptum est : *Qui approximant mihi, approximant igni.* Si aurum vel argentum fueris, et igni approximaveris, multo per ignem splendidior et rutilantior effulgebis. Si vero supra fundamentum in te fidei positum conscius tibi es superædificasse te ligna, fœnum, stipulam, cum tali ædificatione si igni approximaveris, consumeris [3]. Beati igitur qui proximi sunt, et qui ita proximi sunt, ut ignis eos illuminet, non adurat. Salvabitur tamen et Israël, sed longe positus salvabitur, et iter aget non sua virtute, sed adminiculis et providentia sacerdotum.....

....Post labores [4] (autem) et tentationes quas in hujus vitæ eremo pertulerimus, post transitum Rubri maris, post fluenta Jordanis, si digni fuerimus terram repromissionis intrare, cum lætitia et exultatione perveniemus, sequentes sacerdotes Domini Christi et Salvatoris nostri, cui est gloria et potestas in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Psal. cxviii, 105. — [2] Jos. iii, 4. — [3] 1 Cor. iii, 12.

[4] N. iv. Pag. 406, col. 2, D.

HOMILIA QUINTA [1].

De duabus ac semis tribubus, quæ transierunt Jordanem. Et de Jesu quomodo exaltavit eum Dominus in conspectu filiorum Israel. Quomodo populum circumcidit cultris petrinis secundo.

I. De iis quidem qui mare Rubrum transierunt, Apostolus dicit, quia « omnes in Moyse baptizati sunt in nube et in » mari [2]. » De iis vero qui Jordanem transierunt, possumus etiam nos simili modo pronuntiare, quia omnes in Jesu baptizati sunt in Jordane : ita ut ea quæ in Jordane gesta referuntur, formam teneant sacramenti, quod per baptismum celebratur. Illud vero quod scriptum est : « Et festinavit populus transire Jordanem, et factum est cum per» transisset omnis populus, transiit et arca Testamenti Do» mini [3], » non mihi otiose additum videtur a Spiritu sancto quod dixit quia festinavit populus transire. Unde et ego arbitror, quia nobis quoque venientibus ad baptismum salutarem, et suscipientibus sacramenta verbi Dei, non otiose, nec segniter res gerenda est, sed festinandum est, et perurgendum usquequo omnia transeamus. Transire enim omnia, implere est omnia quæ mandantur. Festinemus ergo transire, id est, adimplere primo quod scriptum est : « Beati » pauperes spiritu [4] : » ut deposita omni arrogantia, et Christi humilitate suscepta pervenire ad repromissam beatitudinem mereamur. Sed et cum hæc impleverimus, non nobis stan-

[1] Tom. II, pagg. 406-409.

[2] I Cor. X, 2. — [3] Jos. IV, 10, 11. — [4] Matth. V, 3.

dum est, neque cessandum, sed transeunda sunt et cætera quæ sequuntur, ut esuriamus et sitiamus justitiam. Transeundum nobis est quod sequitur, ut in hoc mundo lugeamus. Cito etiam reliqua transeunda sunt, ut mansueti efficiamur, et ut pacifici maneamus, ut per hoc filii Dei vocari possimus. Festinandum quoque nobis est, ut persecutionum tempus virtute patientiæ transeamus. Cumque hæc singula quæ ad virtutis gloriam spectant, non segniter, nec remisse, sed cum omni instantia et celeritate conquisierimus, hoc mihi videtur esse cum festinatione transire Jordanem. Cum vero transierimus, et obtinere potuerimus quæ obtinere debemus, rursum nobis diligentiæ et cautelæ cura succedit, ne forte negligentius incedentes, improviso aliquo lapsu effundantur gressus nostri, sicut et Propheta dicit : « Paulo » minus effusi sunt gressus mei [1]. » Nec remissior nobis sollicitudo in conservandis, quam in conquirendis debet esse virtutibus.

II. An non hæc tibi designari videntur in eo quod dicitur, quia « quadraginta millia virorum accincti [2], *vel* expediti » transierunt ad pugnam in conspectu Domini ad expugnan- » dam Jericho civitatem? » Requiramus qui isti sunt, quos Scriptura dicit accinctos vel expeditos. Ego ex meipso præsumere aliquid, et pronuntiare non audeo. Apostoli magis litteris doceamur in talibus. Qui sunt isti accincti, Paulo exponente, discamus. Audi ipse quid dicit : « Estote ergo » accincti lumbos vestros in veritate [3]. » Vides ergo quia Paulus accinctos novit eos, qui præcincti sunt cingulo veritatis. Igitur etiam nostrum esse cingulum veritas debet, si tamen servaverimus militiæ hujus et cinguli sacramentum. Si enim veritas est cingulum nostrum quo ad Christi militiam cingimur, si quando falsum loquimur, et mendacium de ore nostro procedit, discingimur a militia Christi.

[1] Psalm. LXXII, 2. — [2] Jos. IV, 13. — [3] Ephes. VI, 14.

et balteo veritatis exolvimur. Ergo si in veritate sumus, sumus cincti : si vero in falsitate, discincti. Sed nos imitemur potius istos quadraginta millia viros accinctos procedentes ab bellum in conspectu Domini, et semper simus in veritate succincti. Sed ne illud quidem otiose prætereo quod addit Scriptura, quia accincti procedunt in conspectu Domini. Non enim sufficit te apud homines videri servare veritatem. Possibile namque est fallere homines, et veracem videri, sed non ex eo in veritate succinctus es, nisi et in conspectu Domini servaveris veritatem, id est, non solum quæ voce homines audiunt, sed et ea quæ in corde perspicit Deus, ut nihil sit in corde fucatum, secundum quod Propheta dicit de talibus : « Qui loquuntur pacem » cum proximo suo, mala autem sunt in cordibus eorum[1]. » Absque his ergo omnibus esse debet qui vult accinctus in conspectu Domini procedere ad expugnandam Jericho, quia transeuntes Jordanem fluvium ad pugnas et bella transimus. Vis iterum discere quæ nos pugnæ post baptismum, quæ bella suscipiunt? Noli a me, sed ab ipso rursus disce Apostolo Paulo; ipse te docet dicens : « Non enim nobis » pugna est adversus carnem et sanguinem, sed adversus » principatus, et adversus potestates, adversus hujus mundi » rectores tenebrarum harum, adversus spiritalia nequitiæ » in cœlestibus[2]. » Formæ sunt et figuræ quæ scripta sunt. Ita enim dicit Apostolus : « Hæc enim omnia in figura con» tingebant illis : scripta sunt autem propter nos, in quos » fines sæculorum devenerunt[3]. » Si ergo propter nos scripta sunt, age quid cessas? Exeamus ad bellum, ut expugnetur a nobis civitas hujus mundi malitiæ, et peccati superba mœnia destruantur. Circumspicis forte quo tibi itinere progrediendum sit, qui campus certaminis expetendus. Novum tibi fortasse videbitur quod dicturus sum, sed tamen vo-

[1] Psalm. XXVIII, 3. — [2] Ephes. VI, 12. — [3] I Cor. X, 11.

rum est, præter temetipsum extrinsecus nihil requiras. Intra te est prælium quod gesturus es : intrinsecus est mala ædificatio, quæ subruenda est : hostis tuus de tuo corde procedit. Non mea vox ista, sed Christi est. Audi enim ipsum dicentem : « De corde enim procedunt cogitationes » malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa » testimonia, blasphemiæ[1]. » Vides quantus et qualis exercitus hostium tuorum adversum te de tuo corde procedit? Isti nobis prima strage fundendi sunt, isti prima acie prosternendi. Horum si subruere mœnia, ipsosque ad internecionem cædere poterimus ita ut non relinquamus ex eis qui renuntiet, vel respiret, si jam nullus ex iis prorsus in nostris cogitationibus redivivus eruperit, tunc nobis per Jesum dabitur illa requies, ut unusquisque requiescat sub vinea sua et sub ficu sua, cum jam non sit qui exterreat filios Israël.

III. Verumtamen transeunt Jordanem quadraginta millia virorum armatorum accincti in conspectu Domini ad bellum, et tunc dicit Scriptura, « quia in die illa exaltavit Dominus » Jesum in conspectu totius generis filiorum Israel[2]. » Fuerit quidem ista exaltatio filio Nave, ut dux populi illius apud eos quos regebat, magnificus haberetur : noster vero Jesus Dominus meus, dux et rector populi hujus, quomodo exaltatur in conspectu omnis generis filiorum Israel, videamus. Ego arbitror, quia ipse semper apud patrem exaltatus est, et excelsus. Sed hoc opus est, ut in conspectu nostro exaltet illum Deus. Exaltatur autem in conspectu meo, cum mihi sublimitas et celsitudo divinitatis ejus aperitur. Quando ergo mihi excelsa ejus divinitas revelata est? tunc profecto cum Jordanem transirem, et variis sacramentorum munimentis futura armarer ad prælia.

IV. « Et timuerunt, *inquit*, Jesum, sicut timuerant Moy-

[1] Matth., xv, 19. — [2] Jos. iv, 14.

» sen[1]. » Omnis qui sub Lege est, timet Moysen : cum vero ad Evangelium ex Lege transierit, mutata observantia mutatur et timor, sicut Apostolus dicit : « Ego autem per Le» gem Legi mortuus sum, ut Deo vivam, cum Christo con» fixus sum cruci. Vivo autem jam non ego, vivit vero in » me Christus[2]. »

V. Post hæc jubetur filius Nave facere cultros ex petra, et sedens circumcidere filios Israel secundo. Vellem ego in hoc loco percontari Judæos, quomodo potest quis secundo circumcidi circumcisione carnali. Semel enim circumcisus quis ultra non habet quod secundo possit auferri. A nobis vero quibus dicitur quia Lex spiritalis est, vide quam digne et convenienter ista solvantur. Dicimus enim quia ille qui in Lege eruditus est, et per Moysen edoctus abjecit idololatriæ errores, simulacrorum superstitionem cultumque deposuit. Hæc est circumcisio prima per Legem. Si vero is veniat a Lege et Prophetis ad Evangelicam fidem, tunc accepit etiam secundam circumcisionem per petram, qui est Christus, et completur hoc quod dixit Dominus ad Jesum : « Hodie abstuli opprobrium Ægypti a filiis Israel[3]. » Sicut autem dixit Apostolus : « Bibebant autem de spiritali se» quenti eos petra, petra vero erat Christus[4] : » ita etiam nos in hoc loco competenter possumus dicere : Circumcisi sunt autem de spiritali sequenti petra, petra vero erat Christus. Nisi enim quis fuerit per Evangelium secunda circumcisione purgatus, non potest opprobrium Ægypti, id est, illecebras corporalium deponere vitiorum.

VI. Videamus tamen quale sit hoc ipsum quod dicitur, quia « hodie abstuli opprobrium a filiis Israel. » Omnes homines etiamsi ex Lege veniant, etiamsi per Moysen eruditi sint, habent tamen opprobrium Ægypti in semetipsis, opprobrium peccatorum. Quis erit similis Paulo etiam secundum

[1] Jos. iv, 14. — [2] Galat. ii, 19, 20. — [3] Jos. v, 9. — [4] I Cor. x, 4.

legis observantiam? Audi denique ipsum dicentem : « Secundum justitiam quæ in Lege est, conversatus sine querela[1]. » Ipse tamen pronuntiat, et dicit : « Fuimus enim » et nos aliquando insipientes, increduli, errantes, servientes desideriis et voluptatibus variis, in malitia et invidia, » odibiles, odientes invicem[2]. » Non tibi videntur hæc opprobria esse, et opprobria Ægypti? Sed ex quo venit Christus, et dedit nobis secundam circumcisionem per baptismum regenerationis, et purgavit animas nostras, abjecimus hæc omnia, et pro iis assumpsimus conscientiæ bonæ astipulationem in Domino. Tunc per secundam circumcisionem ablata sunt nobis opprobria Ægypti, et purgata sunt vitia peccatorum. Nemo ergo si integre conversus est, si ex corde pœnituit, si fideliter Jordanis fluenta digressus est, si secunda per Evangelium circumcisione purgatus est, præteritorum metuat opprobria delictorum. Audis quia hodie abstulit a te opprobrium Ægypti. Hoc et in Evangeliis significat Dominus cum dixit : « Remissa sunt tibi peccata » tua, sed jam noli peccare, ne quid deterius tibi accidat[3]. » Si enim post remissionem peccatorum ultra non pecces, vere ablatum est a te opprobrium Ægypti. Si vero iterum peccaveris, iterum in te vetera revolvuntur opprobria, eo magis quo multo majoris criminis est filium Dei conculcare[4], et sanguinem testamenti pollutum ducere, quam legem Mosei negligere. Multo enim majoris opprobrii est, qui post Evangelium, quam ille qui sub Lege positus fornicatur, quia iste tollens membra Christi, facit ea membra meretricis. Vides ergo quam graviora et cumulatiora in te opprobria, si neglexeris, revolvantur. Denique jam nemo te reum stupri arguit, sed sacrilegii scelere condemnat, quia dicitur ad te : « An nescitis quia corpora vestra tem

[1] Phil. III, 6. — [2] Tit. III, 3. — [3] Joan. v, 14. — [4] Hebr. x, 29.

»plum Dei est? Si quis autem templum Dei violaverit, dis»perdet illum Deus[1]. » Hæc etiamsi prius ignorabas, nunc tamen ex quo in auribus tuis ista verba dicuntur, et in cor tuum hujuscemodi doctrina transfunditur, scito te his auditis templum Dei, et membrum Christi esse jam factum. Vide quantum profeceris ex homunculo terreno. In templum Dei progressus es sine dubio, in quo habitare debet Deus : et qui caro et sanguis eras, profecisti ut membrum Christi sis. Sed sicut magnus est iste profectus, ita et discessus terribilis, atque irremediabilis pene lapsus. Jam tibi enim non licet templo Dei uti, nisi in sanctitate, nec membra Christi ad indignum revocare negotium. Et ideo si quando te malæ concupiscentiæ pulsat illecebra, memor horum quæ nunc audis, hosti illi occurre, qui de te ipso, hoc est, de tuo corde procedit, et resiste ei in talibus verbis, et dic, quia non sum meus : emptus enim sum pretio sanguinis Christi, et membrum ipsius effectus sum. Non licet mihi tollere membrum Christi, et facere membrum meretricis. Dic ei, quia templum Dei effectus sum, non mihi licet immundum aliquid illuc inducere, nec fas est mihi violare templum Dei : sed et illud adde, quoniam « qui fornicatur, in corpus suum peccat[2]: » non in istud corpus solum, quod templum Dei effectum est, sed et in illud quod dicitur, quia omnis Ecclesia corpus Christi est[3] : et in omnem Ecclesiam videtur delinquere, qui corpus suum maculaverit, quia per unum membrum, macula in omne corpus diffunditur. Est et illud opprobrium Ægypti, quod, si neglexeris, etiam post Jordanis transitum, et post baptismi secundam circumcisionem, vetustæ consuetudinis inustione suggeritur, observare auguria, requirere stellarum cursus, et eventus ex iis futurorum rimari, servare somnia cæterisque hujusmodi superstitionibus implicari. Idololatriæ namque ma-

[1] I Cor. VI, 19; III, 17. [2] Id. VI, 18. — [3] Coloss. I, 24.

ter est Ægyptus, ex qua certum est hujusmodi opprobria pullulare : quæ si transito jam Jordane susceperis, et iis te rursus laqueis illigaveris, tecum sine dubio opprobria Ægypti trahis. Sed si quando te talis curiositas interpellat et de corde tuo hujusmodi hostis erumpit, dic ei, quia Jesum ducem sequor, in cujus potestate sunt quæ futura sunt. Quid mihi scire quæ futura sunt? Quæcumque ille vult, hæc futura sunt. Ideo ergo ut in nobis vere secunda circumcisio compleatur, per quem vetera Ægypti opprobria deponamus, ab his omnibus segregati prorsus esse debemus, ut purificati corpore et corde puras etiam manus levemus ad Deum, puro quoque ore, et purgatis labiis, ac mente sincera, prece et actibus, glorificemus Deum in Christo Jesu Domino nostro, cujus est potestas, et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA SEXTA [1].

De Pascha quod fecerunt filii Israel in Galgala, et quomodo fructus terræ cœperunt e regione palmarum. De principe virtutum militiæ Domini, ubi dicitur ad Jesum : « Solve calceamentum de pedibus tuis. Locus enim in quo stas, terra sancta est [2]. »

.... Posteaquam [3] ablatum est opprobrium Ægypti, tunc dicitur : « Et fecerunt filii Israël Pascha quartadecima die mensis primi [4]. » Non enim ante circumcisionem Pascha facere poterant, sed neque statim post circumcisionem carnes

[1] Tom. II, pagg. 409-411.

[2] Jos. v, 16.

[3] N. I. Pag. 410, col. I, B.

[4] Jos. v, 10.

agni comedere, antequam sanarentur. Sed posteaquam sanati sunt, dicitur quia fecerunt Pascha filii Israël quartadecima die mensis. Vides ergo quia nemo immundus facit Pascha, nemo incircumcisus, sed quicumque mundus fuerit et circumcisus, sicut et Apostolus interpretatur dicens: « Etenim Pascha nostrum immolatus est Christus. Itaque » diem festum celebremus, non in fermento veteri, neque » in fermento malitiæ et nequitiæ, sed in azymis sinceritatis » et veritatis[1]. » Sed et tunc quidem quando exiit populus de terra Ægypti, portavit sparsum in vestimentis suis. Cum autem defecisset sparsum, et panes non haberent, pluit illis Deus manna. Cum autem venerunt ad terram sanctam, et fructus perceperunt provinciæ palmarum, defecit eis manna, et tunc edere cœperunt de fructibus terræ. Itaque tria genera ciborum generaliter describuntur. Uunm quidem quo vescimur exeuntes de terra Ægypti, sed hoc ad parvum tempus sufficit. Post hoc autem manna succedit. Tertium vero jam de terra sancta capimus fructum. In quibus differentiis (ut meæ parvitatis intellectus assequitur) illud arbitror indicari, quod primus cibus est quem de Ægypto exeuntes nobiscum portavimus, parva hæc eruditio sæcularis, aut etiam si quis forte attigit liberalium litterarum cognitionem, quæ exiguum aliquid juvare nos potest. In eremo vero positi, id est, in hoc in quo nunc sumus vitæ statu, manna vescimur, per hoc quod divinæ Legis instructionibus erudimur. Qui vero meruerit terram repromissionis intrare, id est, ea quæ a Salvatore repromissa sunt consequi, ille edit fructus e regione palmarum. Vere enim fructum palmæ inveniet, qui devicto hoste ad promissa pervenerit.....

« Et[2] factum est cum esset Jesus in Jericho, respiciens » oculis vidit hominem stantem contra se, et gladius evagi-

[1] I Cor. v, 7, 8.
[2] Nn. II - IV.

» natus erat in manu ejus. Et accedens Jesus dixit ei : Noster es, an adversariorum? At ille dixit : Ego sum princeps » militiæ virtutis Domini : nunc adveni[1]. » Respiciens ergo oculis videt principem militiæ virtutis Domini, tanquam qui prius non respexit, sed tunc, cum principem militiæ Domini visurus esset. Quem tamen cum vidisset Jesus, non eum velut communem hominem vidit, sed intellexit virtutem esse quamdam. Nundum enim certus est ex divinis virtutibus, an ex contrariis una sit quæ videtur, et ideo interrogat, et perquirit dicens : « Noster es, an adversario» rum? » At ille ait : « Ego sum princeps militiæ virtutis » Domini, nunc adveni. » Et cum hoc audisset, adoravit Jesus, et dixit : « Domine, quid præcipis servo tuo[2]? » Quid est quod nos per hoc edocet Jesus? Illud sine dubio quod dicit Apostolus : « Nolite omni spiritui credere, sed probate » spiritus si ex Deo sunt[3]. » Cognovit ergo Jesus non solum quod ex Deo est, sed quia Deus est. Non enim adorasset, nisi agnovisset Deum. Quis enim alius est princeps militiæ virtutum Domini, nisi Dominus noster Jesus Christus? Omnis namque cœli militia, sive Angeli, sive Archangeli, sive virtutes, sive dominationes, sive principatus, sive potestates, omnia hæc quæ per ipsum facta sunt, sub ipso principe militant, qui est principum princeps, et qui largitur principibus principatum. Ipse est enim qui dicit in Evangelio : « Esto potestatem habens supra decem ci» vitates[4]. » Et alibi : « Esto tu potestatem habens supra » quinque civitates. » Hic est qui accepto regno regressus est.

Sed interim videamus quæ præsens lectio suggerit. In Jericho est Jesus, adhuc hostes obtinent civitatem, nondum victi sunt, et jam tamen dicitur ad Jesum : « Solve

[1] Jos. v, 13, 14. — [2] Ibidem, 14. — [3] I Joann. iv, 1. — [4] Luc. xix, 17, 20.

» calceamentum de pedibus tuis, locus enim in quo stas » terra sancta est [1]. » Et quomodo Jericho terra sancta est, quæ ab hostibus retinetur? Sed ne forte hoc sit quod indicatur, quia quocumque venerit princeps militiæ virtutis Domini, sanctificat locum, quia nec ipsa Jericho locus erat sanctus : sed quia princeps militiæ Domini venit illuc, locus dicitur sanctus. Ego etiam amplius aliquid audeo et dico, quia etiam Moses ubi stabat, per seipsum non erat locus sanctus, sed quia Dominus stabat cum Mose, præsentia Domini sanctificaverat locum, et ideo dicitur ad eum : « Solve » corrigiam calceamenti tui, locus enim in quo stas terra » sancta est [2]. » Unde et nos si vita et meritis accedamus ad Deum, et digni efficiamur ut assistat nobis Deus, dicitur etiam ad nos ut solvamus a pedibus animæ nostræ, si quid in eis vinculi mortalis annexum est. Isti enim sunt pedes, quos lavat Jesus, quos, nisi laverit, non habebimus partem cum eo [3]. Quod si ergo ab anima nostra et sensibus omne vinculum curæ mortalis absolvimus, continuo libenter etiam nobis aderit, et assistet Deus.

Quæ autem sunt in consequentibus videamus. Circumdatur Jericho, expugnari eam necesse est. Quomodo ergo expugnatur Jericho? Gladius non educitur adversus eam, aries non dirigitur, nec tela vibrantur : tubæ solummodo sacerdotales adhibentur, et his Jericho muri subruuntur. In figura enim mundi poni Jericho in Scripturis frequenter invenimus. Nam in Evangelio quod dicitur homo de Jerusalem in Jericho descendisse, et in latrones incurrisse [4], forma sine dubio erat illius Adæ, qui de paradiso in hujus mundi exilium trusus est. Sed et cæci [5] qui erant in Jericho, ad quos venit Jesus ut faceret eos videre, formam gerebant eorum qui in hoc mundo cæcitate ignorantiæ pre-

[1] Jos. v, 15. — [2] Exod. III, 5. — [3] Joan. XIII. — [4] Luc. X, 30 et seqq. — [5] Matth. XX.

mebantur, ad quos venit Filius Dei. Hæc ergo Jericho, id est mundus hic casurus est. Consummatio etenim sæculi jamdudum sanctis voluminibus pervulgata est. Quomodo ergo ei consummatio dabitur? quibus organis? Vocibus, inquit, tubarum. Quarum tubarum? Paulus tibi secreti hujus prodat arcanum. Audi ipse quid dicat : « Canet, *inquit*, tuba, » et mortui qui in Christo sunt, resurgent incorrupti, et ipse » Dominus in jussu, in voce Archangeli, et in tuba Dei des- » cendet de cœlo[1]. » Tunc ergo Jesus Dominus noster cum tubis vincet Jericho, et prosternet eam, ita ut ex ea meretrix sola salvetur, et omnis domus ejus. Veniet, inquit, Dominus noster Jesus, et in tubarum voce veniet. Sed jam nunc oremus ut veniat et destruat mundum, qui in maligno positus est, et omnia quæ in mundo sunt[2], quia « omne » quod in mundo est, concupiscentia carnis est, et concu- » piscentia oculorum[3]. » Ista destruat, ista jamjamque dissolvat, salvet autem hanc solam quæ exploratores ejus suscepit, quæ Apostolos ejus in fide et obedientia receptos, in superioribus collocavit, et adjungat et societ meretricem hanc cum domo Israel. Sed jam non repetamus, nec reputemus ei veterem culpam. Aliquando meretrix fuit, nunc autem uni viro casto virgo casta copulata est Christo. Audi Apostolum dicentem de ea : « Statui autem hoc ipsum, uni » viro virginem castam vos exhibere Christo[4]. » Ex ipsa erat et ille ipse qui dicebat : « Fuimus enim et nos aliquando in- » sipientes, increduli, errantes, servientes, desideriis et vo- » luptatibus variis[5]. » Vis adhuc copiosius discere quomodo meretrix jam non sit meretrix? Audi adhuc Paulum dicentem : « Et hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati » estis in nomine Domini nostri Jesu Christi, et in Spiritu » Dei nostri[6]. » Ut enim posset evadere, ne cum Jericho in-

[1] I Cor. xv, 52. I Thess. iv, 5. — [2] I Joan. v, 19. — [3] Id. II, 16. — [4] 2 Cor. II, 11. — [5] Tit. III, 3. — [6] I Cor. VI, 11.

teriret, validissimum ab exploratoribus signum salutis accepit, spartum coccineum. Per Christi etenim sanguinem Ecclesia hæc universa salvatur, in ipso Jesu Christo Domino nostro, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA SEPTIMA [1].

De Jericho quomodo capta est. Et uti præcepit Jesus filiis Israel, ut de anathemate non sumerent. Et de eo qui futurus est ex anathemate linguam auream, et dextralia pura [2].

Jericho [3] tubis subruitur sacerdotum. Statim enim ut tubarum clangor increpuit, murorum dejectus est ambitus. Dixeramus etiam et prius, quod Jericho formam sæculi præsentis obtineat, cujus robur et munimenta sacerdotalibus videmus esse destructa. Firmitas namque et munimenta quibus velut muris mundus iste nitebatur, idolorum cultus erat, divinationum fallacia arte dæmonum ministrata, augurum atque aruspicum, magorumque commenta, quibus omnibus velut muris validissimis ambiebatur hic mundus. Insuper etiam diversis philosophorum dogmatibus, et eminentissimis assertionibus ac disputationibus, velut proceris quibusdam, et robustis turribus firmabatur. Veniens vero Dominus noster Jesus Christus, cujus ille prior filius Nave designabat adventum, mittit sacerdotes Apostolos suos portantes tubas ductiles, prædicationis magnificam, cœles-

[1] Tom. II, pagg. 411 - 415.

[2] Jos. VI.

[3] Nn. I - II.

temque doctrinam. Sacerdotali tuba primus in Evangelio suo Matthæus increpuit. Marcus quoque, Lucas, et Joannes, suis singulis tubis sacerdotalibus cecinerunt. Petrus etiam duabus epistolarum suarum personat tubis. Jacobus quoque et Judas. Addit nihilominus adhuc et Joannes tuba canere per epistolas suas et Apocalypsim, et Lucas Apostolorum gesta describens. Novissime autem ille veniens, qui dixit : « Puto autem nos Deus novissimos Apostolos ostendit [1], » et in quatuordecim epistolarum suarum fulminans tubis, muros Jericho, et omnes idololatriæ machinas, et philosophorum dogmata usque ad fundamenta dejecit.

Movet me sane etiam illud quod historia refert, quia non solum sacerdotes tubis cecinerunt, ut caderent muri Jericho, sed et audita voce tubæ dicitur universus populus ululasse ululatu magno, vel, sicut in aliis exemplaribus habetur, jubilasse jubilo magno... Unde [2] mihi videtur jubilatio ista indicare quemdam concordiæ et unanimitatis affectum. Qui si incidat in duos vel tres Christi discipulos, omnia quæcumque petierint in nomine Salvatoris, præstat eis pater cœlestis. Si vero tanta fuerit beatitudo, ut universus populus concors et unanimis maneat, ut eadem dicant omnes in eodem sensu atque in eadem sententia permanentes, isto tali populo vocem unanimiter elevante, fiet illud quod scriptum est in Actibus Apostolorum [3], quia terræ motus factus magnus, ubi tunc unanimes orabant Apostoli cum mulieribus, et Maria matre Jesu : et terræ motu facto destruentur, et cadent omnia quæ terrena sunt, ac mundus ipse subvertetur. Audi denique Dominum et Salvatorem nostrum ad hoc ipsum suos milites cohortantem, quomodo dicit :

[1] I Cor. IV, 9.

[2] Pag. 412, col. 1, F.

[3] Act. I.

« Confidite, ego vici mundum[1]. » Illo ergo duce jam nobis victus est mundus, et muri ejus collapsi sunt, quibus homines sæculi nitebantur. Sed unusquisque nostrum debet in semetipso ista complere. Habes in te Jesum ducem per fidem, fac tibi tubas ductiles, si sacerdos es; imo quia sacerdos es, (gens enim regalis effectus es, et sacerdotium sanctum : de te enim scriptum est) fac tibi tubas ductiles ex Scripturis sanctis, inde duc sensus, inde sermones, propterea enim tubæ ductiles appellantur. In ipsis cane, id est, in psalmis et hymnis, in canticis spiritualibus cane, in propheticis sacramentis, in mysteriis legis, in apostolicis dogmatibus cane. Et si in talibus cecineris tubis, et septies arcam Testamenti circumtuleris, id est, si legis mystica præcepta ab evangelicis non separes tubis : si etiam jubilationis concentum de temetipso exigas, id est, cogitationum et sensuum tuorum populus qui intra te est, concordem semper et consonam proferat vocem, et non aliquando verum dicas, aliquando personæ potentis adulatus mendacio maculeris, si non te aliquando blandum remissio faciat, aliquando iracundia truculentum, si non arrogans erga modicos, et apud superbos humilis inveniaris, denique si non pugna intra te geritur, dum concupiscit caro adversus spiritum, et spiritus adversus carnem : si hæc intra te jam consonant et concordant, vocem jubilationis emitte, quoniam tibi destructus et dejectus est mundus. Talis, opinor, erat ille, qui confidenter dicebat : « Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu » Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego » mundo[2]. »

Sed[3] videamus quid est quod in sequentibus indicatur. Dicit enim Jesus : « Custodite vos ab anathemate, ne forte

[1] Joan. XVI, 33. — [2] Gal. VI, 14.
[3] N. IV.

» concupiscatis et tollatis ab anathemate, et faciatis castra » filiorum Israël anathema, et conteratis nos, et omnem sy» nagogam Domini[1]. » Tale est quod indicatur in his verbis : Videte ne quid in vobis sæculare habeatis, ne sæculares mores, ne vitia, ne tergiversationem de sæculo vobiscum ad Ecclesiam deferatis. Sed anathema sit vobis omnis conversatio sæcularis. Nolite divinis mundana miscere, nolite negotia sæculi Ecclesiæ secretis inserere. Hoc est quod et Joannes epistolæ suæ personat tuba dicens : « Nolite diligere » mundum, neque ea quæ in mundo sunt[2]. » Et Paulus similiter : « Nolite, *inquit*, conformari huic mundo[3]. » Qui enim hæc faciant, accipiunt de anathemate. Sed et illi qui, verbi causa, cum Christiani sint, solemnitates gentium celebrant, anathema in Ecclesias introducunt. Qui de astrorum cursibus vitam hominum et gesta perquirunt, qui volatus avium, et cætera hujusmodi quæ in sæculo prius observabantur, inquirunt, de Jericho anathema inferunt in Ecclesiam, et polluunt castra Domini, et vinci faciunt populum Dei. Sed et multa alia peccata sunt per quæ anathema de Jericho introducitur in Ecclesiam; per quæ populus Dei vincitur et prosternitur ab inimicis. Aut non et Apostolus hæc eadem præcipit, cum dicit : « Modicum fer» mentum totam massam corrumpit[4] ? »

Sed[5] et illud non otiose transcurrendum est, quod uno peccante ira super omnem populum venit. Hoc quando accidit? quando sacerdotes qui populo præsunt, erga delinquentes benigni volunt videri, et verentes peccantium linguas ne forte male de eis loquantur, sacerdotalis severitatis immemores, nolunt implere quod scriptum est : «[6] Peccan

[1] Jos. vi, 18. — [2] 1 Joann. ii, 15. — [3] Roman. xii, 2. — [4] 1 Corinth. v, 6.

[5] Nn. vi - vi.

[6] 1 Tim. v, 20.

tem coram omnibus argue, ut cæteri metum habeant, » et iterum : « Auferte malum ex vobis ipsis[1]. » Nec zelo Dei succensi imitantur Apostolum dicentem : « Tradidi hujus-» modi hominem Satanæ in interitum carnis, ut spiritus sal-» vus fiat[2]. » Neque illud evangelicum implere student, ut si viderint peccantem, primo secrete conveniant, post etiam duobus vel tribus arbitris. Quod si contempserit, et post Ecclesiæ correptionem non fuerit emendatus, de Ecclesia expulsum velut gentilem habeant ac Publicanum. Et dum uni parcunt, universæ Ecclesiæ moliuntur interitum. Quæ ista bonitas ? quæ ista misericordia est, uni parcere, et omnes in discrimen adducere ? Polluitur enim ex uno peccatore populus. Sicut ex una ove morbida grex universus inficitur, sic etiam uno vel fornicante, vel aliud quodcumque sceleris committente, plebs universa polluitur. Et ideo observemus nos invicem, et uniuscujusque conversatio nota sit, maxime sacerdotibus et ministris. Nec putent se recte dicere, quid hoc ad me spectat si alius male agit? Hoc est dicere caput ad pedes, quid ad me pertinet si dolent ? Si male habent pedes mei, non mea interest, dummodo caput in sanitate perduret. Aut si dicat oculus manui, non indigeo opera tua, quid ad me pertinet si doles ? Si vulnerata es? Numquid ego oculus conturbabor ex ægritudine manus ? Tale ergo est quod agunt ii qui Ecclesiis præsunt, non cogitantes quia unum corpus sumus omnes qui credimus, unum Deum habentes, qui nos in unitate constringit et continet, Christum, cujus corporis tu qui Ecclesiæ præsides, oculus es, propterea utique ut omnia circumspicias, omnia circumlustres, etiam ventura prævideas. Pastor es, vides oviculas Domini ignaras periculi ferri ad præcipitia, et per prærupta pendere, non occurris ? non revocas ? non saltem voce cohibes, et correptionis clamore deterres ? Sic

[1] I Cor. v, 13. — [2] Ibid. 3.

immemor es dominici sacramenti, ut ille derelictis nonaginta novem in cœlestibus, propter unam oviculam quæ erraverat [1], ad terram descenderit, et inventam vectaverit humeris suis ad cœlum, nos in nullo prorsus in curandis oviculis magistri pastoris sequamur exemplum? Hæc non ideo dicimus, ut pro levi culpa aliquis abscindatur: sed si forte commonitus qui et correptus pro delicto semel et iterum ac tertio, nihil emendationis ostenderit, utamur medici disciplina. Si oleo perunximus, si emplastris mitigavimus, si malagmate mollivimus, nec tamen cedit medicamentis tumoris duritia, solum superest remedium descandi. Sic enim Dominus dicit: « Si dextera manus tua scandali» zaverit te, abscide eam, et projice abs te [2]. » Numquidnam manus corporis nostri aliquando scandalizat nos, ut de hac manu corporis Evangelium dicat: « Abscide eam et » projice abs te? » Sed hoc est quod dicit, ut ego qui videor tibi manus esse dextera, et presbyter nominor, et verbum Dei videor prædicare, si aliquid contra ecclesiasticam disciplinam, et Evangelii regulam gessero, ita ut scandalum tibi et Ecclesiæ faciam, in uno consensu Ecclesia universa conspirans excidat me dexteram suam, et projiciat a se. Expedit enim tibi et Ecclesiæ absque me manu tua, quæ male agendo scandalum feci, introire in regnum cœlorum, quam mecum ire in gehennam. Hæc idcirco diximus, quia videmus in Scripturis sanctis referri, quod propter unum peccantem anathema facti sunt filii Israël, ita ut vincerentur ab hostibus.

Sed videamus et ipsum peccatum ejus quale sit: Furatus est, inquit, linguam auream, et posuit eam in tabernaculo suo [3]. Non puto in illo furto parvi auri tantam vim fuisse peccati, ut tam numerosam Domini Ecclesiam macularet. Sed videamus ne forte interioris intelligentiæ sit tanta et

[1] Luc. XV. — [2] Matth. V, 30. — [3] Jos. VII, 21.

tam gravis acerbitas ista peccati. Multus decor est in verbis, et multa in Philosophorum vel Rhetorum sermonibus pulchritudo, qui omnes de civitate sunt Jericho, id est, hujus mundi homines. Si ergo invenias apud Philosophos perversa dogmata luculenti sermonis assertionibus decorata, ista est lingua aurea. Sed vide ne te decipiat fulgor operis, ne te rapiat sermonis aurei pulchritudo : memento, quia Jesus anathema jussit esse omne aurum quod in Jericho fuerit inventum. Si poëtam legeris modulatis versibus, et præfulgido carmine Deos Deasque texentem, ne delecteris eloquentiæ suavitate. Lingua aurea est : si eam sustuleris et posueris in tabernaculo tuo : si introduxeris in cor tuum ea quæ ab illis asseruntur, pollues omnem Ecclesiam Domini. Hoc fecit infelix Valentinus, et Basilides, hoc fecit et Marcion hæreticus. Furati sunt isti linguas aureas de Jericho, et Philosophorum nobis non rectas in Ecclesias introducere conati sunt sectas, et polluere omnem Ecclesiam Domini. Sed nos præcedens patrum sequamur exemplum, discutiamus diligentius ne quis absconditam in tabernaculo suo habeat Jerichontiam linguam, et abjiciamus malum ex nobis ipsis, quia etiam si nos cessamus, arguet Deus, ita ut ipse sponte confiteatur et dicat : Furatus sum linguam auream, et dextralia pura[1]. Vides cujusmodi furatus est furtum? linguam furatur et dextralia pura. Pura autem dextralia sunt opera in quibus divinum nihil miscetur, sed totum secundum hominem geritur. Denique et nostris in disputationibus moris est dicere, quia Christum non purum hominem dicimus, sed Deum et hominem confitemur. Illud autem quod de Jericho furatur, purum esse dicitur, id est, sine Deo, quæ utique furanti extitit causa peccati. Et ideo nos nihil purum et humanum de Christo sentiamus, sed Deum pariter atque hominem fateamur, quia et sapientia

[1] Jos. VII, 21.

Dei multiplex dicitur, ut per hæc mereamur participium sumere sapientiæ Dei, qui est Christus Jesus Dominus noster, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA OCTAVA[1].

De iis quæ in eversione Hay gesta sunt, et de rege ejus, ex parte, et de gemino ligno[2].

... Qui[3] habitabant Hay civitatem, primo quidem visi sunt vincere et vertere filios Israël propter peccatum quod admiserant. Postea vero quam ablatum est malum de medio ipsorum, jubetur a Deo dux populi Jesus in duas partes dividere populum, ut pars simulet fugam, pars autem subsistat in insidiis quibus decipiatur Hay, cum præceperit Jesus. Quibus ita dispositis, rex Hay videns Jesum et filios Israël eminus, concitatur adversus eos in prælium. Illis vero simulantibus fugam, isti acrius insectantur, et velut spolia ducturi de hostibus, omnes simul ex urbe procedunt, ita ut (sicut Scriptura dicit) relinquerent vacuam civitatem[4]. Sed posteaquam in constitutum progressi sunt locum, conversus Jesus signum dedit, ut exurgerent qui in insidiis erant, et dorsa hostium cæderent : et ita illi novissimi, et isti primi medios hostes conclusos interimunt universos. Et hoc modo victis iis qui habitabant Hay, regem ipsorum suspenderunt in ligno gemino.

[1] Tom. II, pag. 415 - 418.

[2] Jos. VIII.

[3] Nn. I - III. Pag. 415, col. 2 D.

[4] Jos. VIII, 17.

His auditis verisimile est auditores dicere, quo mihi hæc? quid mihi confert si cognoscam quod victi sunt ii qui habitant Hay, quasi non similia, aut etiam potentiora bella, vel gesta sint, vel gerantur? Hæc fuit cura spiritus sancti, ut relictis tot et tantarum nobilium excidiis urbium, prælium civitatis Hay scriptum sacris voluminibus mandaretur? Temerarium fortasse sit quod facimus, tam ardua, et tam difficilia Scripturæ sanctæ loca explanare conantes : sed si nos orationibus vestris juvetis, non solum culpam effugiemus audaciæ, verum et devotionem nostram amplexus Pater Verbi Deus dabit verbum in adapertione oris nostri, quo et vos ædificemini, et nos non indevoti pareamus. Orantes ergo, et intenti animis audite. Primo propter peccata victi sumus, et ii qui habitabant Hay, quamplurimos ex nobis interfecerunt. Hay interpretatur Chaos. Chaos autem locum vel habitaculum esse novimus contrariarum virtutum, quarum rex et princeps diabolus est. Adversus hunc veniens Jesus, in duas partes dividit populum, et alios quidem in primis statuit, alios in posterioribus, qui ex insperato post terga veniant inimicorum. Et vide si non prima pars est populi illa de qua dicit : « Non » veni nisi ad oves perditas domus Israël[1]; » et de qua dicit Paulus : « Gratia autem et pax omni homini operanti bo» num : Judæo primum, tunc etiam et Græco[2], id est, Gentili posteriori. Iste ergo populus est qui in primis statuitur, et quasi fugiens cum Jesu. Posterior vero populus est, qui ex gentibus congregatur : quique ex insperato venientes (quis enim speraret gentes salvari?) acrius post tergum adversarios cædunt : et sic uterque populus mediam turmam dæmonum conclusam sternit et vincit. Sed fortasse dicas mihi, quomodo ergo quasi fugiens ponitur populus prior? Valde consequenter. Fugere etenim visi sunt, qui sequun-

[1] Matth. xv, 24. — [2] Rom. II, 10.

tur Jesum, a legalibus oneribus et præceptis, ab observatione sabbati, a circumcisione carnis, a jugulatione hostiarum. Sed iterum non fugit qui secutus est Christum, perfectionem et plenitudinem Legis.

Post omnia autem, etiam rex Hay in ligno gemino dicitur esse suspensus. Hoc in loco mysterium tegitur quamplurimos latens: sed orantibus vobis tentabimus hæc, non nostris opinionibus, sed divinæ Scripturæ testimoniis aperire. In superioribus diximus regem Hay diabolo posse conferri, hic quomodo in ligno gemino suspensus sit, operæ pretium est noscere. Crux Domini nostri Jesu Christi gemina fuit. Mirus tibi sermo fortasse et novus videtur, quod dico crux gemina fuit: hoc est, gemina ratione constat et duplici: quia visibiliter quidem filius Dei in carne crucifixus est: invisibiliter vero in ea cruce diabolus cum principatibus suis et potestatibus affixus est cruci. Non tibi hoc videbitur verum, si tibi horum testem produxero Apostolum Paulum? Audi ergo de iis quid ipse pronunciat: « Quod erat, *inquit*, » contrarium nobis, tulit illud de medio, affigens cruci suæ, » exuens principatus et potestates traduxit, libere triumphans eas in ligno crucis[1]: » licet in aliis exemplaribus habeatur: « triumphans in semetipso, » sed apud Græcos habetur, « in ligno. » Ergo duplex ratio Dominicæ crucis: una illa qua dicit Apostolus Petrus, quod Christus crucifixus, nobis reliquit exemplum[2]: et hæc secunda, qua crux illa trophæum de diabolo fuit, in quo et crucifixus est et triumphatus. Ideo denique et Apostolus Paulus dicebat: « Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini mei Jesu » Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego » mundo[3]. » Vides quia et hic Apostolus duplicem crucis prodidit rationem. Duo enim sibi contraria dixit esse crucifixa, se sanctum, et peccatorem mundum, ad illam for-

[1] Coloss. II, 14, 15. — [2] I Petr. II, 22. — [3] Gal. VI, 14.

mam sine dubio quam superius diximus Christi, et diaboli. Nos enim mundo crucifigimur, tunc cum veniens princeps hujus mundi in nobis non invenit quidquam. Et nobis mundus crucifigitur, cum peccati concupiscentiam non recepimus.

Sed[1] et aliud mihi occurrit in loco consideranti Jesum fugientem a facie exercitus Hay. Quid putas est quod Jesus fugiens designabat? Videamus ne forte sit aliquid quod fugiendo vincamus, et est aliqua perfecta virtus in fuga. Paulus nos Apostolus docet dicens : « Fugite fornicationem[2]. » Vides ergo esse quemdam spiritum fornicationis quem fugere debemus, quicumque caste et pie in Christo ac pudice volumus permanere. Ista ergo fuga est quæ habet salutem, ista fuga virtutis est, ista fuga beatitudinem confert. Et non solum fornicationis spiritus fugiendus est, sed simili modo sicut dictum est, « fugite fornicationem, » audiamus dici ad nos, fugite iram, fugite avaritiam, fugite invidiam et livorem, fugite detractiones et maleloquia. Quæ tamen nescio si quis effugiat, nescio si quis evadat. Iste talis erat exercitus Hay quem Jesus fugiendum docebat milites suos, et de iis fortasse mandat discipulis suis dicens : « Si vos persequuntur in hac civitate, fugite in aliam; quod si in alia, » fugite in aliam[3]. » Vult enim nos fugere ab hujusmodi hostibus, vult nos longe effici ab hujusmodi malis : et si potuerimus interim evadere horum malorum fugiendo contagia, tunc videntes devotionem, et propositum mentis nostræ sanctæ quæque virtutes, illæ fortasse de quibus dicit Apostolus Paulus : « Nonne omnes sunt ministeriales spiritus in » ministerium missi propter eos qui hæreditatem capiunt sa» lutis[4]? » qui fortasse sunt sancti Angeli : qui videntes nos insectationem dæmonum pati, insurgunt adversus eos qui

[1] Nn. VI-VII.

[2] I Cor. VI, 18. — [3] Matth. X, 23. — [4] Hebr. I, 14.

nos insectantur, et omnes eos post tergum cædentes interimunt. Jesus enim est cum iis qui insectationes patiuntur, magis quam cum illis qui persequuntur. Et merito : quia delectatur esse Jesus cum iis qui fugiunt fornicationem, qui fugiunt superbiam, qui fugiunt dolum, et qui fugiunt mendacium. Si ergo ita intelligamus ea quæ scripta sunt, digna fortasse videbitur lectio stylo Spiritus sancti. Nam quid mihi prodest, si sciam quod in gemino ligno rex Hay suspensus est? Si autem sciam duplicem esse virtutem crucis, in qua et Christus in carne suspenditur, et diabolus cum suo exercitu triumphatur, ex intelligentia sacramenti ædificabitur anima mea. Et ut magis fortasse adhuc excelsius amplitudinem mysterii dilatemus, in hoc ligno intelligitur esse scientia boni et mali, in quo et bonus Christus, et diabolus malus pependit : sed malus quidem ut interiret, bonus vero ut viveret ex virtute : sicut et Apostolus dicit de Christo : quia « et si crucifixus est ex infirmitate, sed vivit ex virtute » Dei[1]. » Imo non solum ut vivat, sed ut et vivificet, quia ipse est « novissimus Adam in spiritu vivificante[2]. » Sed hæc tropice dici intelligenda sunt. Christus enim ipse dicitur arbor vitæ. Sed sicut in aliis ipse esse ostenditur et sacerdos, et hostia, et altare, et non ex altera intelligentia impeditur altera, sed tropice de ipso in suis locis unumquodque sentitur : ita etiam nunc in figuris sacramentorum non impediet de uno atque eodem sumpta diversitas personarum.

Sed videamus quid etiam in consequentibus scribitur : « Et percusserunt, *inquit*, eos in ore gladii, usquequo non » relinqueretur ex eis qui salvus fieret, neque qui effuge» ret[3]. » Hæc cum legunt Judæi, crudeles efficiuntur, et humanum sanguinem sitiunt, putantes quia et sancti ita percusserunt eos qui habitabant Hay, ut non relinqueretur

[1] 2 Cor. XIII, 4. — [2] 1 Cor. XV, 45. — [3] Jos. VIII, 22.

ab iis qui salvus fieret, neque qui effugeret : non intelligentes in iis verbis adumbrari mysteria, et hoc nobis magis indicari, quod ex iis quorum chaos est habitaculum, et qui regnarunt in abysso, dæmonibus, nullum penitus relinquere debemus, sed omnes interimere. Interimimus autem dæmones, non ipsam eorum substantiam perimentes : sed quia opus eorum ac studium hoc est, ut peccare homines faciant, et hæc est illorum vita si nos peccemus, sine dubio interitus eorum est si non peccemus. Interficiunt ergo habitatores Hay sancti quique, et perimunt, et non dimittunt ex eis ullum : ii sine dubio qui cum omni diligentia servant suum cor, ne de eo cogitationes malæ procedant : sed et qui observant os suum, ut omnis sermo malus non procedat ex ore eorum. Hoc est non relinquere ullum qui effugiat, cum eos nec sermo effugit malus. Agite ergo et vos, præparemus nos ad hujusmodi prælia, percutiamus Hay in ore gladii, et extinguamus omnes habitantes chaos, omnes contrarias virtutes. Utinam et ego modo dum loquor ad vos verbum Dei, cor peccatoris pulsare possim. Quod si fecero, certum est quod gladio oris mei percutiam fornicationem, percutiam malitiam, reprimam furorem, et si qua alia sunt mala in ore gladii, id est, oris mei sermone extinguam, et non relinquam ex eis qui salvus fiat, neque qui effugiat. Si enim omnes hos hostes nostros extinxerimus, tunc vere diem festum celebrabimus Deo, et devictis adversariis læta solemnitate gaudebimus. Tale aliquid mihi videtur etiam a sancto Propheta in psalmis designari, ubi dicit de se : quia « in matutinis interficiebam omnes peccatores » terræ, ut disperdam de civitate Domini omnes qui operan» tur iniquitatem[1]. » Sive enim civitas Domini Ecclesia Dei viventis accipitur, ejiciunt doctores de Ecclesia, et interficiunt eos qui operantur iniquitatem, contrarios dæmones

[1] Psal. ci, 8.

adversariasque virtutes qui cogunt homines ad peccatum, docendo, instituendo, et occultata in divinis litteris ex locis talibus in qualibus nunc sumus, mysteria reserando : sive civitatem Domini uniuscujusque nostrum animam intelligamus, quæ ædificatur a Domino ex lapidibus vivis, id est, ex virtutibus variis et diversis : de ipsa quoque civitate sanctus quisque et diligens ejicit peccatores : id est, cogitationes pessimas, et cupiditates pravas interficit in matutino. Justus enim dicit : « In matutinis meditabar in te, quia fuisti » adjutor meus [1]. » Quod est istud matutinum, nisi Dominus noster Jesus Christus, qui est lux vera, et exoriens in cordibus nostris, atque illuminans ignorantiæ nostræ tenebras, et hujusmodi nobis mysteria revelans, facit nos in lumine suo lumen videre ? Si quando ergo Legis in Scripturis sanctis justorum pugnas, cædes ac strages interemptorum, et quia sancti nullis penitus hostibus parcunt, quinimo et si pepercerint, reputari eis id peccatum, sicut reputatum est Sauli, qui vivum reservaverat Agag, regem Amalech [2], hoc modo quo supra exposuimus, intellige bella justorum, quia hæc bella ab eis adversum peccatum geruntur. Quomodo autem manebunt justi, si vel parum aliquid peccati in semetipsis reservaverint ? Et ideo dicitur de eis, quia non reliquerunt nec unum qui salvus fieret, ne effugeret. Fortasse non mihi credes, quod adversum peccatum nobis injungitur pugna : Paulo crede dicenti : « Nondum usque ad sanguinem » restitistis adversum peccatum [3]. » Vides tibi adversum peccatum pugnam proponi, et usque ad sanguinis profusionem istud tibi prælium consummandum ? Aut non evidenter hæc indicat Scriptura divina, et in iis in quibus moris est ei dicere, « sanctificate bellum, *et* pugnabitis pugnam Domini [4] ? » Quid enim aliud est sanctificare bellum, nisi interemptis

[1] Psal. XLIII, 6, 7. — [2] I Reg. 15. — [3] Hebr. XII, 4. — [4] Joel. III, 9. I Reg. XVIII, 17.

omnibus animæ nostræ hostibus, qui sunt vitia peccatorum, et mortificatis membris quæ sunt super terram atque omnibus malis cupiditatibus amputatis, effici sanctum corpore et spiritu, et fortiter facientem venire ad conspectum Dei viventis, et pro palma victoriæ virtutis merito coronari a Christo Jesu Domino nostro? Cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA NONA [1].

De altari quod ædificavit Jesus : ubi scripsit in lapidibus ejus Deuteronomium. Et quomodo legit illud in auribus totius populi stantis in Garizin et Gebal : et quomodo convenerunt reges Amorrhæorum adversus Jesum [2].

I. Posteaquam subvertit Jesus Hay, id est, Chaos, et omnes habitatores ejus exemit, oportebat eum dignum aliquod tali tantaque victoria excelso omnium Deo munus offerre. Quid ergo istud est quod agit post victoriam, videamus : « Ædificavit, *inquit*, Jesus altare Domino Deo Israel » in monte Gebal, et fecit illud sicut præcepit Moyses famu» lus Domini filiis Israel. Scriptum est autem in lege Mosei, » altare fieri ex lapidibus integris, in quibus non est injec» tum ferrum [3]. » Et posteaquam fecit altare Jesus, « imposuit » ibi holocausta Domino, et immolavit sacrificium salutaris, » et post sacrificium « scripsit in lapidibus Jesus Deuterono» mium, Legem Moysi, et scripsit eam coram filiis Israel : et » omnes seniores Israel, et judices et scribæ eorum præce-

[1] Tom II, pagg. 418 - 422.
[2] Jos. VIII, 9. — [3] Id. VIII, 30, 31, 32, 33.

»debant hinc et illinc arcam Testamenti Domini.» Videamus ergo quid in his omnibus indicatur, et quid præsens lectio nobis ædificationis acquirat. Omnes qui in Jesum Christum credimus, lapides vivi esse dicimur, secundum quod Scriptura pronuntiat, dicens : « Vos autem estis lapi»des vivi, ædificati domus spiritalis in sacerdotio sancto, ut »offeratis spiritales hostias, acceptabiles Deo per Jesum »Christum[1]. » Sicut autem in istis terrenis lapidibus observari novimus, ut hi quidem lapides qui validiores sunt et potentiores, primi in fundamenta jaciantur, ut ipsis credi et superponi possit totius ædificii pondus : alii vero qui sequentes sunt, id est, paulo illis inferiores, proximi illis qui in fundamento sunt, ordinentur : qui vero plus inferiores sunt, paulo superius a fundamentis : tum deinde in comparatione lapidum qui infirmiores sunt, in superioribus, et prope ipsa jam tecti fastigia collocentur : ita nunc intellige etiam de lapidibus vivis esse aliquos in fundamentis hujus spiritalis ædificii. Qui autem sunt isti qui in fundamentis collocantur? Apostoli et Prophetæ. Sic enim dicit Paulus, hæc ipse docens : « Ædificati, *inquit*, supra fundamen»tum Apostolorum et Prophetarum, ipso summo angulari »lapide Christo Jesu Domino nostro[2]. » Ut autem promptiorem te præpares, ô auditor! ad hujus ædificii constructionem, ut lapis aliquis inveniaris vicinior fundamento, disce quia et ipse Christus hujus quod nunc descripsimus, ædificii fundamentum est. Sic enim dicit Apostolus Paulus : « Fun»damentum enim aliud nemo potest ponere, præter id quod »positum est, qui est Christus Jesus[3]. » Beati ergo qui supra istud tam nobile fundamentum ædificia religiosa et sancta construxerint. Sed in hoc ædificio Ecclesiæ oportet esse et altare. Unde ego arbitror, quod quicumque ex vobis lapidibus vivis apti sunt, in hoc prompti, ut orationibus

[1] I Petr. II, 5. — [2] Ephes. II, 20. — [3] I Cor. III, 11.

vacent, et ut die noctuque obsecrationes offerant Deo, et supplicationum victimas immolent, ipsi sunt ex quibus Jesus ædificat altare.

II. Sed intuere quid laudis ipsis lapidibus altaris ascribitur. « Sicut dixit, *inquit*, legislator Moyses, ædificari altare » ex lapidibus integris quibus ferrum non est injectum[1]. » Qui putas sunt isti integri lapides? Novit uniuscujusque conscientia quis sit integer, quis sit incorruptus, impollutus, immaculatus in carne et in spiritu : quis sit ille cui ferrum injectum non est, id est, qui jacula maligni ignita concupiscentiæ non recepit, sed scuto ea fidei extinxit et repulit : vel quis est ille, qui ferrum pugnæ, ferrum belli, ferrum litium nunquam recepit, sed semper pacificus fuit, semper quietus et mitis, ex Christi humilitate formatus. Isti sunt ergo lapides vivi, ex quibus Jesus Dominus noster altare construxit ex lapidibus integris, quibus ferrum non est injectum, ut offerat super eos holocausta, et sacrificium salutis...

III. Sed nondum plenus altaris ornatus est, etiamsi ex integris lapidibus construatur, etiamsi ferrum eis et jaculum maligni non inveniatur injectum, sed adhuc deest aliquid, et adhuc est quod his omnibus adjiciat Jesus. Quid illud est? « Scripsit, *inquit*, Jesus super lapides altaris » Deuteronomium, legem Mosei, et scripsit eam in con» spectu filiorum Israel[2]. » Scripserit quomodo potuerit tunc filius Nave super lapides altaris Legem describere, et prout valuit adumbraverit typos, nos interim videamus quomodo noster Jesus in lapidibus vivis et integris scripsit Deuteronomium, quod quasi secunda legislatio dicitur. Si ergo vis videre quomodo, prima Lege infirmata, secundam Legem scribat Jesus, audi eum in Evangeliis dicentem : « Dictum est » antiquis : Non occides. Ego autem dico vobis, quia omnis

[1] Jos. VIII, 31. — [2] Ibid. 32.

» qui irascitur fratri suo, homicida est[1]. *Et iterum :* Dictum est antiquis : Non mœchaberis. Ego autem dico vobis : » Si quis aspexerit mulierem ad concupiscendam eam, jam » mœchatus est eam in corde suo[2]. *Et*, Dictum est antiquis : » Non perjurabis. Ego autem dico vobis : Nolite jurare omnino[3]. » Vides Deuteronomium quod scripsit Jesus in lapidibus vivis et integris, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus, non atramento, sed spiritu Dei vivi[4]...

IV. Movet me sane, quod addidit in consequentibus Scriptura. « Et scripsit, *inquit*, Jesus super lapides Deuteronomium coram filiis Israel[5]. » Quomodo potuerit tam magnum librum, vel assistentibus et permanentibus ibi filiis Israel describere, ita ut non discederent usquequo Scriptura tot versuum finiretur : vel etiam quomodo potuerint lapides altaris ferre tam magni libri continentiam, dicant mihi isti assertores litteræ Judæi, qui spiritum Legis ignorant. Quomodo in hoc historiæ veritas demonstratur? Sed apud illos « usque in hodiernum diem cum legitur Moy- » ses, velamen est positum super cor eorum[6]. » Nobis vero conversis ad Dominum Jesum, aufertur velamen, quia « ubi » Spiritus Domini, ibi libertas[7] » intelligentiæ. Noster ergo Jesus Dominus, non indiget multo tempore ut Deuteronomium scribat, ut secundam Legem in cordibus credentium figat, atque in eorum mentibus qui ad altaris constructionem digni sunt eligi, Legem spiritus signet. Statim namque ut quis crediderit Jesu Christo, et lex Evangelii in ejus corde descripta est, et in conspectu filiorum Israel descripta. Aderant enim tunc cum tibi sacramentum fidei tradebatur, cœlestes virtutes, ministeria Angelorum, Ecclesia primiti-

[1] Marc. v, 21, 22. — [2] Ibid. 27, 28. — [3] Ibid. 33, 34. — [4] 2 Corinth. III, 3. [5] Jos. VIII, 32. — [6] 2 Corinth. III, 15, 16, 17. — [7] Id. III, 17.

vorum. Si enim recte intelligamus Israelem dici mente Deum videntem, rectissime hoc de ministris Angelis magis dicitur, secundum Domini sententiam, dicentis de infantibus, quod et tu fuisti infans in baptismo, quia « Angeli eorum semper vident faciem Patris mei qui in cœlis est[1]. » Coram istis igitur filiis Israel, qui aderant illo in tempore, cum tibi fidei sacramenta tradebantur, videntibus faciem Dei, Jesus in corde tuo Deuteronomium scripsit. Vis tibi adhuc evidentius hæc de Scripturis sanctis probemus, quia coram filiis Israel Legem secundam scribat Jesus? Apostolus ad Hebræos manifeste designat, dicens: « Non enim accessistis ad sonum tubæ, et ad montem ardentem, sed accessistis ad montem Sion, et civitatem Dei viventis Hierusalem cœlestem, et Ecclesiam primitivorum ascriptam in cœlis, et multitudinem Angelorum collaudantium Deum[2]. » Vides ergo quia coram iis omnibus, qui ex eo quod semper Deum vident; et merito filii Israel appellantur, Jesus legem suam in cordibus credentium scribit. Sed et nunc per hæc quæ loquimur, Jesus Deuteronomium scribit in eorum cordibus qui integra fide, et toto animo quæ dicuntur accipiunt, qui integro auditu, atque integro corde, et non corrupto sensu, ac reprobo circa fidem, audiunt et retinent quæ dicuntur, quia necesse est Deuteronomium in integris lapidibus scribi.

V. Post hæc dicit: « Et omnis, *inquit*, Israel et presbyteri et judices, et scribæ præcedebant hinc et illinc arcam Testamenti Domini[3]. » Arca Testamenti Domini est, in qua tabulæ Legis manu Dei scriptæ servantur. Et circa hanc arcam Testamenti, omnis qui vere Israel est, incedit, et non est longe ab ea. Levitæ vero et sacerdotes etiam in humeris suis eam portant. Etenim quicumque sacerdotali religione et sanctitate vivunt, non solum ii qui sedere

[1] Matth. XVIII, 10. — [2] Hebr. XII, 18, 19, 22, 23. — [3] Jos. VIII, 33.

videntur in consessu sacerdotali, sed ii magis qui sacerdotaliter agunt, quorum pars est Dominus, nec ulla eis portio habetur in terris, ipsi sunt vere sacerdotes et levitæ Domini, qui in humeris suis legem Dei portant, agendo videlicet, et implendo per opus ea quæ scripta sunt in Lege.

VI. « Sed et proselytus, *inquit*, et indigena simul, et » erant dimidii juxta montem Garizin, et dimidii juxta mon- » tem Gebal[1]. » Quomodo etiam ista explicabimus? Vere adjutorio Dei opus est, ut possimus verbis nostris verba divina disserere, et explanare qui sunt dimidii qui incedebant juxta montem Garizin, et qui sunt dimidii qui licet et ipsi salventur, non tamen potuerunt juxta montem Garizin incedere, sed incedant juxta montem Gebal. Mons Garizin benedictiones habet, mons autem Gebal maledictiones, quæ peccatoribus imminent. Statuerunt etenim (sicut scriptum est in Deuteronomio) sex tribus ad benedicendum in monte Garizin, et ipsas tribus quæ nobiliores sunt et eximiæ, id est, Simeon, Levi, Juda, Isachar, Joseph et Benjamin; alias vero sex ignobiliores ad maledicendum: in quibus et Ruben, qui ascendit cubile patris et thorum maculavit paternum, et Zabulon, qui est ultimus filius Liæ.

VII. Hæc quidem veterum historiæ referunt gesta, sed quomodo nos hanc historiæ narrationem ad mysticam intelligentiam referemus, ut ostendamus qui sint isti qui incedunt juxta montem Garizin, et qui sint isti qui incedunt juxta montem Gebal? Ego sic video, duas esse species eorum, qui per fidem festinant et properant ad salutem. Unam eorum qui promissionum cœlestium cupiditate succensi, summo studio diligentiaque nituntur, ne una saltem minima eos beatitudo prætereat, habentes desiderium non solum benedictionis capiendæ, et effici in parte sortis sanc-

[1] Jos. VIII, 33.

torum, sed etiam assistere in conspectu Dei, et semper esse cum Domino. Alii vero sunt, qui et ipsi tendunt ad salutem, sed non tam amore benedictionum et desideriis inflammantur, quam hoc magis habent in prospectu, ut dicant : Sufficit mihi non ire in gehennam, sufficit mihi non mitti in ignem æternum, sufficit mihi non expelli in tenebras exteriores. Cum ergo in singulis quibusque fidelium talis sit propositi varietas, hoc mihi designari videtur in hoc loco, quod dimidii illi qui juxta montem Garizin incedunt, illum qui ad benedictiones electus est, istos singulariter indicent, qui non metu pœnæ, sed benedictionum et repromissionum desiderio veniunt ad salutem; illi vero dimidii, qui juxta montem Gebal incedunt in quo maledictiones prolatæ sunt, istos alios indicent, qui malorum metu et suppliciorum timore complentes quæ in lege scripta sunt, perveniunt ad salutem. Hic jam Dei solius est nosse ex omnibus nobis filiis Israel, quis est qui boni ipsius desiderio succensus facit quod bonum est, quis vero nostrum metu gehennæ, et æterni ignis terrore tendit ad bonum, et studet ac festinat implere quæ scripta sunt. Certum est enim nobiliores esse illos, qui boni ipsius desiderio et benedictionum amore, quod bonum est agunt, quam illos qui pro mali metu bonum sectantur. Solus ergo Jesus est, qui potest ex omni populo hujuscemodi mentes animosque discernere, et alios quidem statuere in montem Garizin ad benedictiones, alios vero statuere in montem Gebal ad maledictiones, non ut maledictiones accipiant, sed ut intuentes præscriptas maledictiones, et pœnas peccatoribus constitutas, incurrere caveant eas.

VIII. « Post hæc *refertur quia* legit Jesus omnia verba » Legis, id est, benedictiones et maledictiones, secundum » omnia quæ scripta sunt in libro Legis, nec fuit ullum ver- » bum ex omnibus quæ mandavit Moyses, quod non legerit

» Jesus coram omni Ecclesia Filiorum Israel[1]. » Facilis quidem est explanatio historiæ, quomodo filius Nave legerit omnia verba legis quæ scripsit Moyses, coram omni Ecclesia filiorum Israel : noster vero Dominus Jesus, quomodo hoc populo suo faciat, ostendere non mihi videtur otiosum. Et ego quidem arbitror, quod si quando nobis legitur Moyses, et per gratiam Domini velamen litteræ amovetur, et incipimus intelligere, quia Lex spiritalis est, et quia, verbi causa, dicens Lex, « non infrenabis os bovi trituranti[2], » non de bobus hæc, sed de Apostolis dixerit : et rursum cum in Lege dicitur, « quia Abraham duos filios habuit, unum » de ancilla, et unum de libera[3], » ego in iis intelligo esse duo testamenta, et duos populos : istam nobis legem quæ sic intelligitur (quam spiritalem nominat Paulus) Jesus Dominus legit, et ipse est qui hæc in auribus totius populi recitat, præcipiens nobis ne sequamur occidentem litteram, sed teneamus spiritum vivificantem. Legit ergo nobis Jesus Legem, cum nobis Legis revelat arcana. Non enim nos qui de Ecclesia catholica sumus, spernimus legem Mosei, sed suscipimus eam, si tamen Jesus eam nobis legerit. Sic enim recte poterimus intelligere Legem, si eam nobis legat Jesus, ut ipso legente, nos sensum ejus et intelligentiam capiamus. Aut non est putandum quod inde conceperat sensum ille, qui dicebat : « Nos autem sensum Christi habemus, ut » sciamus quæ a Deo donata sunt nobis, quæ et loquimur[4]? » Et illi qui dicebant : « Nonne ardens erat in nobis cor nos» trum, cum nobis aperiret Scripturas in via[5]? » quando incipiens a lege Moysi usque ad Prophetas legit eis omnia, et revelavit quæ de ipso scripta sunt. Mira tamen figura sermonis ostenditur in iis quæ scripta sunt, cum dicit : « Non » erat sermo ex omnibus quæ mandavit Moyses, quem non

[1] Jos. VIII, 34, 35. — [2] Deut. XXV, 4. 1 Cor. IX, 9. — [3] Gal. IV, 22. — [4] 1 Cor. II, 12, 13. — [5] Luc. XXIV, 31.

» legerit Jesus in auribus totius Ecclesiæ Israël[1]. » Et primo legisse in auribus, videamus quid indicet...

IX. ... Novit[2] Dominus noster Jesus esse alias aures præter istas carnales, quas ad audientiam verborum suorum et ad audientiam legis requirit. Unde et in Evangelio posteaquam de singulis quæ oportebat edocuit, addit et dicit : « Qui habet aures audiendi audiat[3]. » Quod utique si de auribus dixisset carnalibus, superfluum videretur. Nemo enim non habens aures ad verba ejus audienda convenerat. Sed quoniam sciebat in auribus interioris hominis, id est, intellectu cordis, recipi debere quæ dicta sunt : (quid enim prodest audire sermonem, si non retineatur et servetur in corde?) idcirco aures ab auditoribus exposcebat. Hoc ergo etiam nunc, vel cum Scripturæ in Ecclesia leguntur, vel cum sermo explanationis profertur ad populum, Scripturæ auctoritatem sequentes dicimus, videte ne legantur quidem ab Jesu verba Legis, sed quamplurimis non legantur : quia Jesus illis legit Legem, qui aures habuerint audiendi. Sed et quod adjunxit ad Ecclesiam Domini etiam mulieres, infantes, et proselytos, si quidem separatim intelligamus mulieres et infantes et proselytos, et eos velut sequelam quandam esse sentiamus Ecclesiæ, quoniam « in domo magna non sunt » tantummodo vasa aurea et argentea, sed et lignea et fictilia[4] » : dicimus viris quidem fortibus fortem tradi cibum, illis videlicet, de quibus Apostolus dicit : « Perfectorum » autem est solidus cibus[5], » ex quibus ipse sibi præparat « Ecclesiam non habentem maculam, aut rugam, aut » aliquid horum[3] » : eos vero quos mulierum, vel infantium, vel proselytorum appellatione secernit, intelliga-

[1] Jos. VIII, 35.

[2] Pag. 421, col. 2, C.

[3] Matth. XIII, 9. — [4] 2 Tim. II, 20. — [5] Hebr. V, 14. — [6] Ephes. V, 27.

mus illos esse, qui adhuc lacte[1] indigent, aut etiam velut infirmi, ut sunt mulieres, oleribus vescuntur. Si vero simul omnis accipiatur Ecclesia, viri quidem intelliguntur illi, qui in omnibus perfecti stare norunt armati adversus astutias diaboli; mulieres vero illi, qui nondum ex semetipsis quæ utilia sunt gerunt, sed imitando viros, et eorum exempla sectando. Ex quibus et caput habere dicuntur; « Caput » enim mulieris, vir[2]. » Infantes vero erunt, qui fide nuper suscepta, lacte evangelico nutriuntur. Proselyti autem catechumeni videbuntur, vel ii qui jam sociari fidelibus student. De quibus singulis similia etiam Joannes sentiens in epistola sua scribit, et singulis quibusque ætatibus propria quæque gesta decernit. Verumtamen Jesu vobis recitante Legem, et revelante cordibus vestris intelligentiam spiritalem, neque proselyti, id est, catechumeni diutius maneatis, sed festinate ad percipiendam gratiam Dei, ut et vos in Ecclesia filiorum Israël annumeremini: et vos infantes nolite pueri effici sensibus, sed malitia parvuli estote, sensibus autem estote perfecti, sicut et Apostolus ad Hebræos dicit, « relinquentes principiorum Christi sermonem, ad » perfectionem feramur[3]. » Sed et vos, qui sub mulierum appellatione infirmi et remissi et languidi estis, commonemini, ut remissas manus, et dissoluta genua erigatis, id est, ut negligentes et desides animos suscitetis, et virilem constantiam in explendis præceptis legalibus et evangelicis assumatis, atque virorum fortium perfectionem celeriter properetis. Non enim novit Scriptura divina secundum sexum separationem virorum ac mulierum facere. Etenim apud Deum sexus nulla discretio est, sed pro animi diversitate vel vir, vel mulier designatur. Quantæ ex mulierum sexu apud Deum in viris fortibus numerantur? et quanti ex viris inter remissas et languidas mulieres reputantur? An non tibi

[1] 1 Cor. III. Rom. XIV. — [2] 1 Cor. XI, 3. — [3] Hebr. VI, 1.

videtur inter mulieres existimandus ille vir, qui dicit : Non possum observare quæ scripta sunt, vendere quæ habeo et dare pauperibus non possum, pecutienti maxillam præbere alteram non possum, maledicentem benedicere non possum, blasphematus deprecari non possum, persecutionem pati et sustinere non possum : cætera similia quæ mandantur qui dicit implere non possum, quid tibi videtur aliud quam inter mulieres, quæ nihil virile possunt, esse numerandus ?

X. Sed videamus quid post hæc scriptum est : « Et audie» runt, *inquit*, omnes reges Amorræorum, et qui trans Jor» danem, et qui in montanis, et qui in campis, et qui super » ora maris magni, et qui erant in Antilibano, et Cethæi, et » Amorræi et Chananæi et Pherezæi et Evæi et Gergezei et » Jebusæi, et convenerunt in unum, ut expugnarent Jesum » et Israël simul[1]. » Historia rerum gestarum manifesta est, nec explanatione indiget quod evidenter expletum est : ex iis tamen quæ gesta sunt visibilibus, nostri Domini Jesu Salvatoris bella ac triumphos quos egerit, contemplemur, quamvis etiam in ipso hæc visibiliter cernamus expleta. Convenerunt enim reges terræ, Senatus, populusque et principes Romani, ut expugnarent nomen Jesu, et Israel simul. Decreverunt enim legibus suis, ut non sint Christiani. Omnis civitas, omnis ordo Christianorum nomen impugnat. Sed sicut tunc omnes illi reges convenientes contra Jesum nihil facere potuerunt, ita vel principes, vel potestates istæ contrariæ, ut non Christionorum genus latius ac profusius propagetur, obtinere non valebunt. Scriptum namque est, quia « quanto magis eos humiliabant, tanto » magis plures fiebant, et invalescebant valde[2]. » Confidimus autem, quia non solum non nos poterunt obtinere visibiles inimici, et adversarii nostri, verum etiam velociter Jesu

[1] Jos. IX, 1, 2. — [2] Exod. I, 12.

Domino nostro vincente conteretur Satanas sub pedibus servorum ejus. Illo etenim duce semper vincent milites sui, ita ut et nos dicamus sicut in Esdra scriptum est, quia « a » te, Domine, est victoria, et ego servus tuus, benedictus es » Deus veritatis[1]. » Quem semper et nos invocemus, ut det nobis victoriam in Christo Jesu Domino nostro, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA DECIMA[2].

De dolo Gabaonitarum, ubi dicunt, « Audivimus quanta fecit » Dominus vobiscum per mare Rubrum[3]. »

« In[4] domo patris mei mansiones multæ sunt[5], » dicit Verbum Dei. Sed et resurrectio mortuorum non habebit æqualem resurgentium gloriam, sed « alia caro volucrum, alia pe» corum, alia vero piscium : et corpora cœlestia, et corpora » terrestria, sed alia quidem cœlestium gloria, alia vero terres» trium. Alia gloria solis, alia gloria lunæ, alia gloria stellarum. » Stella ab stella differt in gloria, ita et resurrectio mortuo» rum[6]. » Multæ ergo eorum qui ad salutem veniunt differentiæ designantur. Unde et nunc Gabaonitas istos, quorum historia recitata est, arbitror portiunculam quamdam esse eorum, qui salvandi sunt, ita tamen ut non absque alicujus notæ inustione salventur. Vides namque quomodo ligni

1 3 Esdr. IV, 59, 60.

2 Tom. II, pagg. 422 - 424.

3 Jos. X.

4 N. 1.

5 Joan. XIV, 2. — 6 1 Cor. XV, 39, 40, 41.

cæsores, vel aquæ gestatores fiant et condemnentur ad obsequium populi, et altaris Dei ministerium, quoniam quidem cum dolo et calliditate accesserunt ad filios Israel pannis calceamentisque veteribus induti, et cibum vetusti panis ferentes. Isti ergo veniunt ad Jesum cum omnibus vetustatibus suis, et orant ab eo hoc tantum ut salventur. In quorum figura tale mihi aliquid videtur ostendi. Sunt quidam in Ecclesia credentes quidem et habentes fidem in Deum, et acquiescentes omnibus divinis præceptis : quique etiam erga servos Dei religiosi sunt, et servire eis cupiunt, sed et ad ornatum Ecclesiæ, vel ministerium satis prompti, paratique sunt, in actibus vero suis et conversatione propria, obscœnitatibus et vitiis involuti, nec omnino deponentes veterem hominem cum actibus suis, sed involuti vetustis vitiis et obscœnitatibus suis, sicut et isti pannis et calceamentis veteribus obtecti, præter hoc quod in Deum credunt, et erga servos Dei vel Ecclesiæ cultum videntur esse devoti, nihil adhibent emendationis, vel innovationis in moribus. Istis ergo Jesus Dominus noster salutem quidem concedit, sed quodammodo salus ipsa eorum notam non evadit infamiæ. Similis quoque etiam in libello qui appellatur Pastoris, de his figura describitur. Ait enim, quia est arbor quædam, quæ ulmus appellatur, quæ fructum non affert; portat tamen vitem quæ affert plurimum fructum, et ex eo quod adminiculo est viti, quæ ejus viribus nitens, vel afferre, vel servare potest plurimum fructum, etiam ulmus, quæ infructuosa est, necessaria videtur et utilis ex hoc ipso quod fructiferæ deserviat viti. Tale aliquid intellige etiam in Gabaonitis qui non deposuerunt quidem veterem hominem cum actibus suis, ministrant tamen sanctis et serviunt, et aliquid utilitatis impendunt, et tali quodam ordine ab Jesu salutem cum juramenti interpositione suscipiunt. Ego nolebam in Gabaonitarum ordine salutem consequi, nec in ligni cæsoribus, vel aquæ gestatori-

bus numerari, sed inter Israelitas capere hæreditatem et portionem terræ promissionis accipere.

Verumtamen[1] sciendum est quantum ex hujuscemodi figurarum adumbrationibus edocemur, quod si qui tales sunt in nobis, quorum fides hoc tantummodo habet, ut ad Ecclesiam veniant, et inclinent caput suum sacerdotibus, officia exhibeant, servos Dei honorent, ad ornatum quoque altaris vel Ecclesiæ aliquid conferant, non tamen adhibeant studium, ut etiam mores suo excolant, actus emendent, vitia deponant, castitatem colant, iracundiam mitigent, avaritiam reprimant, rapacitatem refrenent, maleloquia et stultiloquia vel scurrilitatem et obtrectationum venena ex ore suo non adimant: sciant sibi qui tales sunt, qui emendare se nolunt, sed in his usque in senectutem ultimam perseverant, partem sortemque ab Jesu Domino cum Gabaonitis esse tribuendam. Sed potius deprecamur vos fratres, verbi Dei legatione fungentes, ut dum potestatem adhuc habemus emendandi, demus operam, et festinemus abjicientes antiquas sordes, et pannos veteres vitiorum, conjungi ac sociari Israëliticæ libertati..... Tum[2] deinde requiro abs te si libenter velis ex patrefamilias, et nobili viro, in hoc mundo servus effici: abnuis sine dubio, quippe cum etiam ex conditione servili videamus quamplurimos ad libertatem festinare, et in quantum possunt cupere etiam divites fieri, et honoribus undecumque quæsitis vilitatem genuinæ ignobilitatis obtegere. Si ergo in hac vita nemo esse vult servus, sed quantum fieri potest et liber esse et dives, et nobilis cupit, ut non solum sibi sufficiat, sed et aliis largiatur, in illis æternis rebus, ac nullo fine mutandis indifferenter tolerabimus servitutem, et parum nobis videtur, si in ligni cæsoribus, et aquæ gestatoribus deputemur? Propterea ergo dum dies est, operemur quod bonum est,

[1] N. III. [2] Pag. 424, col. 1, D.

et emendationi nostræ operam demus, ut ex actibus et conservatione nostra ac moribus nobilitari mereamur et digni efficiamur spiritum accipere adoptionis, ut inter Dei potius filios habeamur, per unicum et verum filium ejus Jesum Christum Dominum nostrum, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA UNDECIMA [1].

De auxiliis Jesu quibus juvit Gabaonitas; et quomodo solem fecit stare et lunam.

His [2] qui sociaverint se ad filios Israël, omnes qui prius amici erant, post amicitias et familiaritatem filiorum Israël, inimici fiunt. Gabaonitas, qui a filiis Israël fœdus pacis acceperant, Jebusæus rex Jerusalem invitatis secum aliis quatuor regibus, aggreditur expugnare. Sed Gabaonitæ videntes quinque reges adversum se in prælium conspirasse, nequaquam propriis viribus, copiisque confidunt, sed mittunt ad Jesum auxilia postulantes. At ille divino permissu adest Gabaonitis, laturus auxilium. Hic autem mirabilia cœlitus ostenduntur. Dominus desuper saxa grandinis pluit, et quinque regum qui adversum Jesum pugnabant, exercitum vastat. Tunc vero Jesus videns divinam secum dexteram præliantem, et prosperis successibus cuncta procedere, novam quandam et miram orationem extollit ad cœlum, dicens : « Stet sol super Gabaon, et luna super vallem

[1] Tom. II, pagg. 424-426.

[2] Nn. I-III.

»Elom, donec expugnem populum istum. Et stetit sol et »luna in loco suo, donec pervinceret Dominus inimicos »eorum. Et stetit sol in medio cælo, et non est progressus »ad occasum in finem unius diei. Non fuit dies talis ante »hoc, nec ita exaudivit Deus hominem, quia Dominus pu»gnabat pro Israël. Et fugerunt illi quinque reges, et abs»conderunt se in spelunca in Mageda[1]. » Hæc secundum historiam quidem gesta, miracula divinæ virtutis universis sæculis prædicant, nec interpretatione extrinsecus indigent in quibus gestorum lumen coruscat. Quid tamen in iis spiritalis intellectus contineat, requiramus.

Cum anima humana Verbo Dei se sociaverit, dubitare non debet statim se inimicos habituram, et eos quos ante habuerat amicos, in adversarios esse vertendos : idque non solum pati se ab hominibus speret, verum etiam de contrariis virtutibus et spiritalibus nequitiis id sibi imminere pro certo sciat. Et ita fit, ut qui amicitias expetit Jesu, multorum sibi sciat inimicitias tolerandas. Audi Apostolum Paulum hæc eadem confirmantem, cum dicit : « Omnes qui »pie volunt vivere in Christo, persecutionem patientur[2]. » Sed et Salomon similia dicit : « Fili, *inquit*, accedens ad »servitutem Domini, præpara animam tuam ad tentatio»nem[3]. » Oppugnantur ergo etiam nunc Gabaonitæ, cujuscumque modi sint propter amicitias Jesu, et ligni licet sint cæsores et aquæ gestatores, (id est, licet ultimi meriti sis in Ecclesia, tamen hoc ipso quia ad Jesum pertines, impugnaberis) a quinque regibus. Sed tamen nec Gabaonitæ derelinquuntur, vel spernuntur ab Jesu, vel ab ducibus, ac presbyteris Israëlitarum, sed infirmitati eorum auxilium ferunt. An non tibi videtur hoc agere in nobis et hoc præcipere illud Apostoli mandatum, quo dicit : « Consolamini »pusillanimes, sustinete infirmos, patientes estote ad om-

[1] Jos. x, 12, 13, 14, 15, 16. — [2] 2 Tim. III, 12. — [3] Eccles. II, 1

»nes[1]?» Et iterum : « Vos autem potentiores, imbecillitates infirmorum sustinete[2]. » Hoc ergo modo Jesus cum ducibus et principibus suis, adest iis qui pro nomine suo a contrariis virtutibus oppugnantur, et non solum auxilium præstat in bello, verum et producit tempus diei, et spatia lucis protelans adventum discutit noctis.

Volumus ergo si possumus ostendere, quomodo Dominus noster Jesus protelaverit lucem, et majorem fecerit diem, vel pro salute hominum, vel pro interitu contrariarum virtutum. Ex quo advenit Salvator, finis erat jam mundi. Denique ipse dicebat : « Pœnitentiam agite, appropinquavit »enim regnum cœlorum[3]. » Sed retinuit et repressit diem consummationis, et adesse prohibuit. Videns enim Deus Pater salutem gentium per ipsum solum posse constare, dicit ad eum : « Pete a me, et dabo tibi gentes hæreditatem »tuam, et possessionem tuam terminos terræ[4]. » Donec ergo paterna pollicitatio compleatur, et Ecclesiæ ex diversis nationibus crescant, atque introeat tota gentium plenitudo, ut tunc demum omnis Israël salvetur, dies producitur, et differtur occasus, nec unquam sol occumbit : sed semper exoritur, dum credentium cordibus sol justitiæ lumen veritatis infundit. Cum vero repleta fuerit mensura credentium, et deterior jam ac decolor ætas ultimæ generationis advenerit, cum increscente iniquitate refrigescet charitas multorum, et perpauci remanserint in quibus fides inveniatur, tunc jam abbreviabuntur dies. Idem igitur atque ipse Dominus novit, et extendere diem cum salutis est tempus, et breviare diem, cum tribulationis et perditionis est tempus. Nos tamen dum habemus diem, et producitur nobis spatium lucis, *sicut in die honeste ambulemus*[5], et opera lucis operemur.

[1] I Thess. v, 14. — [2] Rom. xv, 1. — [3] Matth. iv, 17. — [4] Psal. II, 8. — [5] Rom. XIII, 13.

Sed[1] interim Jesus interfecit inimicos, non crudelitatem docens per hoc, sicut hæretici putant, sed futura in his quæ geruntur sacramenta designans : ut cum interemerit eos reges, qui regnum peccati tenent in nobis, possimus illud implere quod dixit Apostolus : « Sicut exhibuistis membra » vestra servire iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibea- » mus membra nostra servire justitiæ in justificationem[2]. » Quid ergo est, quod ab eis hoc loco velut crudele culpatur ? Hoc, inquit, quod scriptum est : « Ponite pedes vestros su- » per collum eorum, et interficite eos[3]. » Quid quod hæc non crudelitas, sed humanitas et benignitas invenitur? Utinam et tu talis esses, qui poneres pedes tuos super serpentes, et scorpiones, et supra omnem virtutem inimici, et conculcares draconem et basiliscum, id est, regulum, qui aliquando regnavit in te, et tenuit in te regnum peccati : ut illis omnibus interemptis, qui in te regnabant opere peccati, solus in te regnet Christus Jesus Dominus noster, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA SEXTA DECIMA[4].

De eo quod scriptum est, « et Jesus erat presbyter, » hoc est senior et provectus in diebus suis; et quomodo hæreditas per Moysen data est duabus semis tribubus[5].

Etiam[6] ante nos quidam observantes notarunt in Scripturis, quia presbyteri, vel seniores non ex eo appellantur,

[1] N. vi.

[2] Rom. vi, 19. — [3] Jos. x, 24.

[4] Tom. ii, pagg. 435-437.

[5] Jos. xiii.

[6] Nn. i-iii.

quod longævam duxerint vitam, sed pro maturitate sensus, et gravitate vitæ veneranda hac appellatione decorentur, maxime cum additur ad presbyterum sermo iste qui sequitur, *plenus dierum*. Si enim ævi prolixitate appellandus, qui presbyter, vel senior videretur, quem magis oportebat alium hoc nomine censeri, quam primum Adam, vel certe Matusalem, aut Noe, qui utique longe pluribus quam cæteri annis in hoc mundo vixisse declarantur? Sed nunc videamus quod ex illis quidem nullus refertur a Scriptura presbyter aut senior appellatus, sed is qui longe brevioris temporis vitam duxit, primus in Scripturis sanctis Abraham presbyter, vel senior appellatur. Dictum est etiam ad Moysen a Domino: « Elige tibi ab omni populo presbyteros, » quos tu nosti, quia presbyteri sunt[1]. » Sed observa etiam tu, ô auditor! in omni Scriptura, sicubi invenire potes appellationem hanc senior et plenus dierum, positam super aliquo peccatore. Nunc ergo sancti Spiritus vox est pronunciantis Jesum presbyterum, vel seniorem, et provectum in diebus. Ita enim dicit: « Jesus *enim* erat, *inquit*, » presbyter, vel senior et provectus dierum[2]. » Quod utique de peccatore dici non poterat, quia peccator non est provectus dierum. Non enim se extendit ad ea quæ ante sunt, obliviscens ea quæ retrorsum sunt, sed semper retro convertitur, et ad vomitum suum redit, et ideo non aptus est regno cœlorum. Qui autem semper ad priora extenditur et ad perfectionem fertur, iste provectus est in diebus suis. Et nunc ergo dicit Dominus ad Jesum: « Tu provectus es in » diebus tuis[3]. « Nescio ego si in hoc loco illud potest videri, quia hoc dicebat Dominus ad Jesum, quod de ætate ejus senili omnes videbant, et omnes noverant. Et quæ sunt tam magna responsa ista divina, quæ hominibus deferuntur, ut dicant seni homini, quia senex es, quod omnes videbant,

[1] Num. XI, 16. — [2] Jos. XIII, 1. — [3] Ibid.

et omnes noverant? Sed mihi videtur magnum aliquod testimonium a Domino per hæc dari filio Nave, cum ei dicitur, quia provectus dierum es. Et quantum quidem proloqui nobis, vel aperire de divinis mysteriis fas est, ego arbitror quod sicut sol iste dies facit mundo huic, ita et sol justitiæ faciat aliquos dies spiritales, qui fulgore veritatis et lampade sapientiæ illustrentur. Si quis ergo in præceptis Dei vitam hanc præsentem, quæ (sicut Jacob dicebat) paucorum et malorum dierum est, transegerit, et immaculatum se ab hoc mundo custodierit, atque omnes adversarios, et hostes suos subegerit spiritales, ab istis paucis et malis diebus provehitur et promovetur ad illos dies æternos et bonos, æterni solis luce signatos. Tali ergo quodam ordine intelligendus est et Jesus ex divinis responsis provectus dierum pronunciari.

Verum quoniam instituimus quæ de Jesu dicuntur etiam et ad Dominum et Salvatorem nostrum referre, quis ita presbyter et senior provectus dierum intelligitur, sicut ipse qui est principium, primogenitus omnis creaturæ? Ideo fortassis ipse solus vere et integre presbyter dicitur, ante quem nemo est. Igitur tametsi sunt qui dicantur in Scripturis presbyteri vel seniores, vel pontifices, tamen Dominus Jesus sicut in pontificibus pontificum princeps est, et sicut in pastoribus princeps pastorum est, ita et in presbyteris vel senioribus princeps presbyterorum putandus est, et in episcopis princeps episcoporum, et omne quodcumque honorabile nomen est, primum in hoc, et principem esse credendum est Salvatorem, quia ipse est omnium caput.

Addit autem adhuc responsum divinum, et dicit: « Tu provectus es in diebus, et terra relicta est multa » valde[1]. » In superioribus dicebatur (sicut observavimus) quia cessavit terra a bellis, et quia Jesus cepit omnem ter-

[1] Jos. XIII, 1.

ram : et hic modo scriptum est, quia terra relicta est multa valde. Putasne contraria sibi Scriptura contineat? Hoc nec leviter suspicandum est. Sed redeamus ad intelligentiam spiritalem, et in ea nihil invenies esse contrarium. Intuere Domini et Salvatoris nostri primo quidem adventu cum venit seminare verbum suum in orbem terræ, quomodo cepit omnem terram solo seminis jactu, et quomodo adversarias potestates ex ea et Angelos refugas, qui Gentilium mentes obsederant, effugavit, et interim seminavit verbum atque Ecclesias propagavit. Hæc est prima ejus totius terræ possessio. Sequere autem me, ô auditor! per subtiles lineas verbi, et ostendam tibi quomodo etiam secundo capiat terram hanc, quæ nunc dicitur ad Jesum multa esse derelicta. Audi de eo Paulum dicentem : « Oportet enim eum » regnare, donec ponat omnes inimicos suos scabellum pe» dum suorum[1]. » Hæc ergo est terra, quæ nunc multa dicitur esse derelicta, donec omnes omnino subdantur sub pedibus ejus, et per hæc hæreditate capiat universos. « Et hæc » est, *inquit*, terra, quæ derelicta est, omnes fines Philis» tiim[2], » et alia quamplurima quæ sequuntur. Multa adhuc supersunt quantum ad nostra tempora spectat, quæ videmus nondum pedibus Jesu esse subjecta, quem necesse est utique omnia obtinere. Neque enim finis esse poterit rerum, nisi fuerint ei prius cuncta subjecta. Sic enim et Propheta dicit, quia « omnes gentes servient ei[3], *et*, a fini» bus fluminum usque ad fines orbis terrarum in conspectu » ejus procident Æthiopes[4], *et*, de trans ripas fluminum » Æthiopiæ offerent sacrificia[5]. » Unde constat quod in secundo adventu hanc terram multam quæ superest, obtinebit Jesus : sed beati sunt illi, qui in primo ejus adventu obtenti sunt. Isti enim vere grati erunt, qui multis adversariis re-

[1] I Cor. xv, 25. [2] Jos. xiii, 2. — [3] Psalm. lxxii, 11. — [4] Ibid. 8, 9. — [5] Sophon. iii, 10.

sistentibus, et multis hostibus impugnantibus, bello et armis hæreditatem terræ repromissionis accipiunt. Cum vero ex necessitate quis fuerit subjectus, tunc quando etiam novissimum inimicum destrui necesse est, scilicet mortem, non erit jam gratia iis qui subjiciuntur.

Sed[1] et illud nobis hodie lectum est, quia Moyses dederit hæreditatem quibusdam: post hæc vero legitur, quia et Jesus secundum præceptum Domini distribuit hæreditatem. Primus ergo Moyses hæreditatem distribuit, secundus autem Jesus. Nunc Moysen Legem intellige. Hi ergo qui secundum Legem vixerunt, primi acceperunt hæreditatem, sed extra terram repromissionis. Tum deinde cum accepissent terram hæreditatis, non eam possident neque dividunt inter se, sed expectant usquequo eis per Jesum distribuatur in sorte. Nonne evidenter hoc est quod Apostolus dicit ad Hebræos, scribens de prioribus patribus, quos dixit fide placuisse Deo? Et addit dicens: «Ii autem omnes testimonium habentes per fidem nondum consecuti sunt repromissiones, Deo pro nobis melius aliquid providente, uti ne sine nobis perfecti efficerentur[2].» Habent igitur jam repromissionem suam, et requieverunt, et digni judicati sunt per Moysen capere hæreditatem: verumtamen adhuc et ipsi pugnant, et in certamine sunt pro iis qui sub Jesu militant. Sed requiris qui sint isti qui pugnant, et quæ est illa pugna quam illi gerunt. Ego sic arbitror quod omnes illi qui dormierunt ante nos patres, pugnent nobiscum et adjuvent nos orationibus suis. Ita namque etiam quemdam de senioribus magistris audivi dicentem in eo loco, in quo scriptum est in Numeris quia «ablinget synagoga illa» hanc synagogam, «sicut ablingit vitulus herbam viridem in campo[3].» Dicebat ergo: Quare hujusmodi similitudo

[1] X. v.

[2] Hebr. XI, 39, 40. — [3] Num. XXII, 4.

assumpta est, nisi quia hoc est quod intelligendum est in hoc loco, quod synagoga Domini, quæ nos præcessit in sanctis, ore et lingua consumit adversariam synagogam, id est, orationibus et precibus adversarios nostros absumit? Non ergo armis pugnandum est nobis adversum hostes nostros invisibiles, sed orationibus, et verbi Dei meditationibus, et operibus, ac sensibus rectis. Sic enim armabantur et patres, fide et operibus vincentes. Vide denique quia sic scriptum est de eis; « Crediderunt, *inquit*, Deo et Moysi » famulo ejus[1]. » Et tunc cantavit Moyses canticum hoc et dixit: « Cantemus Domino, gloriose enim honorificatus » est[2]. » Ita ergo et nos fidem plenam et opera perfecta, indesinentes orationes, meditationem verbi Domini, intelligentiam spiritalem colentes, et in his omnibus velut armis Dei muniti, stemus adversus astutias diaboli, invocantes Deum adjutorem nostrum in Christo Jesu Domino nostro, cui est gloria, et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA SEPTIMA DECIMA[3].

De eo quod Levitæ non acceperunt in hæreditatem terram[4].

Sicut[5] umbræ et exemplari deserviunt cœlestium ii, qui legem suscipiunt, quæ est illius veræ Legis umbra, ita exemplar et umbram sequuntur divisionis cœlestis ii, qui in Judæa hæreditate dividunt terram. Erat ergo in cœlis veritas,

[1] Exod. XIV, 31. — [2] Id. XV, 1.

[3] Tom. II, pagg. 437-439.

[4] Jos. XIII.

[5] N. I.

umbra vero et exemplar veritatis in terris. Et donec umbra hæc constabat in terris, erat Jerusalem terrestris, erat templum, erat altare, erat et visibilis cultus, erant pontifices et sacerdotes; constabant etiam civitates et vici Judææ, et omnia hæc quæ nunc in hoc libro descripta recitantur. Cum vero in adventu Salvatoris nostri Dei e cœlis descendens « veritas de terra orta est, et justitia de cœlo prospexit[1], » umbræ et exemplaria ceciderunt. Cecidit enim Jerusalem, cecidit templum, altare sublatum est, uti jam neque in monte Garizim, neque in Jerosolymis sit locus ubi oportet adorare, sed veri adoratores qui adorant Patrem in spiritu et veritate adorent. Sic ergo præsente veritate, typus et umbra cessavit : et cum adesset templum, quod per Spiritum Dei, et virtutem Altissimi in utero virginis fabricatum est, dirutum est templum ex lapidibus fabricatum. Aderat pontifex futurorum bonorum. Cessaverunt pontifices taurorum et hircorum. Venit Agnus Dei, qui tollit peccatum mundi, destitit agnus ex pecudibus assumptus et nequidquam tot sæculis jugulatus. Igitur si hæc omnia quæ in umbra prioribus data fuerant, præsente et assistente veritate cessarunt, consequens sine dubio erat, ut hæreditate regni cœlorum patefacta, hæreditas terrena cessaret. Ratio autem qua hæc cuncta desinerent, illa est, ut omne os obstruatur, et subditus fiat omnis mundus Deo, ne qui forte ex incredulo populo, occasiones suæ infidelitatis acciperent, et habentes umbras antiquitus sibi traditas, vel templi, vel altaris, vel pontificum, vel sacerdotum, viderentur sibi permanente antiqui cultus statu prævaricari religionis ordinem si transirent ad fidem. Propterea ergo auferri hæc omnia quæ in terris dudum fuerant adumbrata, divina providentia dispensavit, ut viam quodammodo accipiant requirendæ veritatis cessantibus typis. Si ergo veniens ad Jerusalem civitatem

[1] Psalm. LXXXV, 11. — [2] Joan. IV.

terrenam, ô Judæe! invenies eam subversam, et in cineres ac favillas redactam, noli flere, sicut nunc facitis tanquam pueri sensibus, noli lamentari, sed pro terrena require cœlestem. Sursum respice, et ibi invenies Jerusalem cœlestem, quæ est omnium mater[1]. Si altare videris destitutum, nolo contristeris. Si pontificem non invenias, nolo desperes[2]. Est in cœlis altare, et assistit ei pontifex futurorum bonorum secundum ordinem Melchisedech electus a Deo. Sic ergo vobis pietate et misericordia Dei etiam hæreditas terrena sublata est, ut hæreditatem quæratis in cœlis.

.... Interea[3] Levitis neque Moyses dedit hæreditatem, neque Jesus, quia Dominus Deus ipse est hæreditas eorum. In qua re quid aliud sentiendum est, nisi quod sint in Ecclesia Domini quidam, qui virtute animi et meritorum gratia cæteros omnes præcedunt, quibus ipse Dominus hæreditas esse dicitur?... Invenio[4] tamen aliquam differentiam in iis quæ Moyses distribuit, et in iis quæ Jesus. Moyses namque duabus et semis tribubus terram distribuens ultra Jordanem, non dedit Levitis habitaculi portionem quæ eos contingebat : Jesus autem dedit, non solum in iis tribubus quas ipse dispensat, verum et in illis quæ a Moyse trans Jordanem fuerant collocatæ. Habitacula etenim Levitis in singulis tribubus decernuntur, ut per hoc multo magnificentius mysterium nosceremus. Iste enim ordo Leviticus vel sacerdotalis, qui Dei sapientiæ et scientiæ operam impendit, non potuit a Moyse sortem habitationis accipere : quia non erat Moyses veritatis, sed umbræ et exemplaris minister. Jesus vero Dominus noster, qui erat Sapientia Dei, ipse habitacula sapientibus præbet.

Quod[5] si audiens perfectorum et eminentiorum hæredi-

1 Gal. IV. — 2 Hebr. V.

3 N. II. Pag. 438, col. 1, E. — 4 Pag. 438, col. 2, B.

5 N. III.

tatem Dominum dici, ignoras et ambigis quid illud sit quod sub hoc nomine designatur, audi quia Dominus sapientia est. Cui ergo dicitur hæreditas esse Dominus, iste hæreditatem sapientiæ capiet. Dominus justitia dicitur. Cui ergo hæreditas Dominus est, iste hæreditatem justitiæ consequetur. Dominus pax est, Dominus redemptio est, Dominus salus est, in Domino sunt thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi. Hæc omnia in hæreditatem percipiet, cujus hæreditas Dominus fuerit. Verumtamen et isti quibus sapientia Dei, et Verbum Dei et veritas et justitia hæreditas esse dicitur, habitationem interim cum illis accipiunt, quorum hæreditas habetur in terris: ut ex ipsorum consortio ii, qui per semetipsos nondum valent, per illos participes efficiantur sapientiæ et scientiæ Dei et veritatis ejus ac Verbi. Et ita etiam ad minimos quosque dispensatio divina pertendit, ut qui principaliter non possunt divinæ gratiæ capaces existere, illuminari ex istorum consortio mereantur, et compleatur illud, quod scriptum est: « Qui multum, non abundavit: » et qui minimum, non minoratus est [1]. « Sed et illud quod Apostolus ad Corinthios dicit de sanctis Jerosolymitis: « Ut » vestra, *inquit,* abundantia fiat ad illorum inopiam, et il» lorum abundantia fiat ad vestram inopiam [2]. » Ita ergo et nunc cohabitare jubentur Levita et sacerdos qui non habent terram, Israelitæ qui habet terram, ut percipiat ab Israelite sacerdos et Levita terrena quæ non habent; et rursus Israelites percipiat a sacerdote et Levita cœlestia et divina quæ non habet. Lex enim Dei sacerdotibus commissa est et Levitis, et huic soli operam tribuant, et verbo Dei absque ulla sollicitudine vacent. Sed interim ut vacare possint, laïcorum uti ministeriis debent. Si enim laïcus quæ necessaria sunt non præbuerit sacerdotibus et Levitis, occupati illi in talibus, id est, corporalibus curis, minus Legi Dei vaca-

[1] I Cor. VIII, 15. [2] Ibid. 14.

bunt. Illis autem non vacantibus, neque operam dantibus legi Dei, tu periclitaris. Obscurabitur enim lux scientiæ, quæ in illis est, te non subministrante oleum lucernæ, et culpa tua illud eveniet, quod dixit Dominus, quia « cæcus » cæco ducatum præbens, ambo in foveam cadent[1]. » Sed et illud in te complebitur quod Dominus dixit : « Si enim lux » quæ in te est, tenebræ sunt, ipse tenebræ quantæ sunt[2]? » Ut ergo lux scientiæ in sacerdotibus fulgeat, et lucerna eorum sit semper accensa, tu imple officium tuum, comple mandatum Dei erga obsequia sacerdotum. Quod si forte susceptis a te quæ necessaria sunt, et sic non quasi avaritia sed quasi benedictione, illi neglexerint eruditioni operam dare, et verbo Dei vacare, et in Lege Dei meditari die ac nocte, ipsi videbunt quomodo pro animabus vestris reddant Domino rationem. Sed deprecemur potius Dei omnipotentis misericordiam, ut suo lumine, sua veritate, suo splendore, omnes nos illuminare dignetur et dare lucernam pedibus nostris verbum suum, et lumen semitis nostris, ipsum Dominum nostrum Jesum Christum, qui est vera lux mundi, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA PRIMA ET VICESIMA[3].

De filiis Juda, qui non potuerunt disperdere Jebusæos de Jerusalem.

I. Filii Juda volebant disperdere vel interimere Jebusæos de Jerusalem, « et non potuerunt, propter quod habitaverunt Jebusæi cum filiis Juda in Jerusalem usque in hodier-

1 Matth. xv, 14. — 2 Id. vi, 23.

3 Tom. II, pagg. 447-448.

» num diem[1]. » Volumus a littera incipientes inquirere ab iis qui putant hæc secundum litteram stare posse, quid est quod dicitur « usque in hodiernum diem : » quod verbum semper Scriptura pro eo ponit, ut æternitatem sæculi per hoc significet, sicut et dicit : « Nolite recedere a Domino » in hodierno die[2], » id est, donec sæculum stat. Ostendat ergo mihi quomodo Jebusæus donec sæculum stat, habitat cum filiis Juda in Jerusalem, quippe cum ne ipsi quidem filii Juda habitent in Jerusalem. Ideo ergo nec istud verum esse poterit, quod Jebusæi cum Judæis habitent in Jerusalem, quandoquidem ne ipsi quidem habitant in ea. Sed nos intelligamus hæc spiritaliter, assumentes Evangelii parabolam quæ dicit de zizaniis : « Sinite utraque crescere, ne forte » cum vultis eradicare zizania, eradicetis simul cum ipsis » etiam triticum[3]. » Sicut ergo in Evangelio permittuntur zizania simul cum tritico crescere : eodem modo etiam hic in Jerusalem, id est, in Ecclesia sunt quidam Jebusæi, isti qui ignobilem et degenerem vitam ducunt, qui et fide et actibus, et omni conversatione sua perversi sunt. Neque enim possibile est ad liquidum purgari Ecclesiam dum in terris est, ita ut neque impius in ea quisquam, neque peccator residere videatur, sed sint in ea omnes sancti et beati, et in quibus nulla prorsus peccati macula deprehendatur. Sed sicut dicitur de zizaniis, « Ne forte eradicantes zizania » simul cum illis eradicetis et triticum : » ita etiam super iis dici potest in quibus vel dubia vel occulta peccata sunt. Neque enim dicimus de iis qui manifeste et evidenter criminosi sunt, ut non de Ecclesia expellantur. Audi ergo Scripturam dicentem, quia non potuerunt filii Juda disperdere Jebusæos, sed habitaverunt cum ipsis in Jerusalem usque in hodiernum diem. Unde deprecor vos qui fideles estis, ut ita vitam vestram et conversationem servetis, ne in aliquo

[1] Jos. xv, 63. — [2] 1 Reg. xii, 20. — [3] Matth. xiii, 29, 30.

vel ipsi scandalum patiamini, vel aliis scandalum faciatis : sed sit vobis summi studii, summæque cautelæ ne quis in hanc sanctam congregationem vestram pollutus introeat, ne quis Jubesæus habitet vobiscum. Vides ergo quia dicit Scriptura, quod non potuerunt ejicere filii Juda Jebusæos de Jerusalem. Jebusæus autem interpretatur conculcatio. Ergo quia non possumus ejicere istos qui nos conculcant : eos saltem ejiciamus quos possumus, quorum peccata manifesta sunt. Ubi enim peccatum non est evidens, ejicere de Ecclesia neminem possumus, ne forte eradicantes zizania, eradicemus simul cum ipsis etiam triticum.

II. Movet me tamen quod dixit, quia non potuerunt ejicere Jebusæos, id est, eos qui interpretantur conculcatio. Et ideo videamus qui sunt in Ecclesia conculcantes. Illi sine dubio de quibus dicit Dominus in Evangeliis : « Nolite mittere sanctum canibus, neque margaritas vestras ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus suis, et conversi elidant vos[1]. » Iste est ergo Jebusæus, conculcatio, qui indigni audiunt verbum Dei, et cum audierint neque ut infideles discedunt, neque permanent ut fideles, sed percepta mysteriorum notitia, fidei nostræ secretioribus scrutatis, conversi postmodum impugnant nos, et contradictionibus suis corda nostra dirumpunt, conculcantes verbi dominici margaritas, et ornamenta fidei maculantes. De istis ergo dicitur, quia non potuerunt filii Judæ ejicere Jebusæum de Jerusalem usque in hodiernum diem. Simile autem aliquid scriptum est et de Effrem ; ait enim Scriptura : « Et non disperdidit Effrem Chananæum qui habitabat in Gazer, et habitavit Chananæus in Effrem usque in hodiernum diem[2]. » Effrem autem interpretatur fructificatio. Qui ergo fructificat et crescit in fide, non potest exterminare Chananæum semen pessimum, semen maledictum, semen

[1] Matth. VII, 6. — [2] Jos. XVI, 10.

semper mobile, semen incertum. Hoc enim interpretatur Chananæus. Et certum est, quia cum eo qui fructificat et crescit, semper habitat Chananæus. Nunquam enim tentationum motus cessant ab eo. Sed tu si vere fructificas in Deo, et vides talem aliquem inquietum, turbidum, mobilem, scito quia Chananæus est. Si non potes eum ejicere de Ecclesia, quia non potuerunt filii Effrem disperdere Chananæos, illud observa quod Apostolus commendat dicens: «Subtrahite vos ab omni fratre inquiete ambulante[1].» Sed quoniam Salomon suadet hæc quæ legimus describi in corde tripliciter[2], etiam illud præter illa quæ diximus, quod cordi meo occurrit, ad aures vestras proferam: et vos facite quod scriptum est, ut uno dicente omnes examinent[3]. Me ergo dicente quod sentio, vos discernite et examinate si quid rectum est aut minus rectum. De Jerusalem frequenter diximus quod visio pacis interpretatur. Si ergo in corde nostro Jerusalem ædificata, hoc est, si visio pacis in corde nostro fundata est, et Christum semper qui est pax nostra, intuemur et servamus in corde: siquidem ita fixi et stabiles sumus in hac visione pacis, ut nunquam prorsus ulla cogitatio mala, vel alicujus peccati consilium ascendat in cor nostrum: si hoc ita fieri possit, poterimus dicere, quia in Jerusalem sumus, et nullus alius habitat nobiscum, nisi soli illi qui sancti sunt. Nunc vero cum etiam ad grandem profectum veniamus, et summis nosmetipsos studiis excolamus, tamen non puto cuiquam tantum in corde puritatis evenire, ut nunquam adversæ cogitationis contagione maculetur: certum est etiam Jebusæos habitare cum filiis Juda in Jerusalem. Non tamen ideo hæc diximus, quod negligamus quantum fieri potest ejicere eos, sed satis agendum nobis est, et tentandum quotidie eos ejicere de Jerusalem: sed, sicut scriptum est, non possumus simul omnes

[1] 2 Thess. III, 6. [2] Prov. XXII. — [3] 1 Cor. XIV.

ejicere. Hoc idem autem etiam in iis qui fructificant sentiendum est, qui Effrem filii nominantur, qui et ipsi Chananæos, id est vagas et lubricas cogitationes semper debent ejicere de animabus suis. Potens est autem Deus qui et Jebusæos et Chananæos, subjiciat nobis, sicut scriptum est : « Subjecit » autem Chananæos filiis Effrem[1]. » Ipsum ergo Dominum deprecemur, ut ejiciens a nobis malas cogitationes, bonas inferat, dignas Jerusalem civitate cœlesti, in quibus nihil pollutum inveniatur et sordidum, quod nos in die judicii ex conscientiæ cogitationibus arguat, sed inveniatur in nobis puritas cordis in Christo Jesu Domino nostro, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA TERTIA ET VICESIMA[2].

De ratione sortium ubi septem tribus capiunt hæreditatem[3].

In[4] consuetudine hominum cum aliquid sorte dividitur, fortuitu videtur sors illa ad illum, vel alia ad alium cadere : in Scriptura autem sancta non ita est. Aliquoties quærebam apud memetipsum, si de re tanta ac tali patres sancti sortibus judicium commisissent, quod si esset hoc apud sanctos ita gestum, jam de aliis hominibus vel Gentilibus nihil mirum videretur, si nihil haberetur eximium in iis, quæ a sanctis sorte dicuntur divisa. Sed videamus si forte in Scripturis invenimus aliquid positum, quod nobis quid virtutis contineatur in sortibus manifestet. Incipiamus ergo a Levi-

[1] Jos. XVII, 13.

[2] Tom. II, pagg. 450 - 452.

[3] Jos. XVIII.

[4] Nn. I - II.

tico, ubi scriptum est : « Et accipient, *inquit*, duas sortes. » Sors una Domino, et sors una Apopompæo, *hoc est, transmissori.* Et super quemcumque venerit sors Apopompæi » accipiet hircum illum, et adducet illum in eremum vivum, » et dimittet illum ibi in dimissione sua[1]. » Alium vero hircum immolabunt Domino, et reliqua, quæ ibi sunt. Quæ utique sciunt qui legunt. Et iterum ubi Moyses sorte divisit tribui Ruben, et tribui Gad, et dimidiæ tribui Manasse, quæ poposcerant trans Jordanem accipere terram illam, quam acceperunt filii Israel. Dedit autem etiam Jesus secundum præceptum Dei Caleb filio Jeffone tribus Judæ sortem. Dedit autem et tribui Effrem, et illi quæ supererat, dimidiæ tribui Manasse. Et post hæc congregavit, inquit, Ecclesiam filiorum Israel, et dixit : « Mittam sortem, et proferam in » conspectu Domini sortem, si prius describentes terram, » attuleritis descriptionem ejus[2]. » Et ita post hæc sortibus missis hæreditas populo Dei distribuitur, et agitatur sors ista non fortuitu, sed secundum hoc, quod prædestinatum est a Deo. Denique tribus Benjamin prima ibi accepit sortem ubi erat Jerusalem, post hanc tribus Simeon secunda, post hanc Issachar, deinde Zabulon, deinde Aser, post etiam Nephthalim, inde Dan. In quibus novissime veniunt tres illæ tribus, quæ ex concubinis descenderant Jacob.

Quæ ergo sit ratio sortium apud memetipsum requirebam, ut ex multis testimoniis Scripturæ quod latebat agnoscerem. Inveniebam sane in Scripturis etiam Gentiles homines usos esse sortibus, tunc cum navigaret Jonas, et tempestas urgeret. Aiunt namque ii qui navigabant : « Mittamus » sortem, et videamus cujus causa hæc tanta malitia est[3], » quasi sors tantum valeret, ut prodere eum posset, cujus causa periculum navigantibus immineret. Et quamvis Gentiles essent, et alieni a cognitione Dei, non tamen in hac

[1] Levit. XVI, 8, 10. — [2] Jos. XVIII. — [3] Jon. I, 7.

opinione falluntur, sed quod verum erat, prodidit eis sors. Denique « venit, *inquit*, sors super Jonam. » Quærens ergo de iis, invenio et Salomonem in Proverbiis dicentem : « Contradictiones cohibet sors, et inter potentes definit[1], » veluti cessare ostendens contradictiones, ubi mittitur sors. Sed cum hæc in testamento veteri non pauca referri de sortibus invenirem, converti me etiam ad novum Testamentum ut viderem si forte vel ibi contemnuntur sortes. At ne ibi quidem earum usus abjicitur, et invenio quod aliquando cum deesset numero Apostolorum unus Apostolus, et esset necessarium in loco Judæ alium subrogari, convenientes Apostoli, qui utique multo sapientiores erant quam ii qui nunc episcopos vel presbyteros, vel diaconos ordinant, elegerunt duos et statuerunt in medio : nec tamen de eis sibimetipsis judicium permiserunt, ut illum facerent quem ipsi voluissent, sed orantes, inquit, miserunt sortem ex illis duobus quos statuerant in conspectu Dei, id est Joseph, qui vocabatur Barnabas, qui cognominatus est justus, et Matthiam. « Et cecidit, *inquit*, sors super Matthiam, et annumeratus » est cum undecim Apostolis[2]. » Præcedente namque oratione, non jam casu, sed providentia, sors divinum judicium deferebat. Sed adhuc quærebam in novo Testamento, sicubi sors in Christo vel in Ecclesia nominatur, vel in rebus mysticis, et quæ ad animam pertinere videantur. Invenio Paulum ad Ephesios scribentem dicere de Christo : « In qua, » *inquit*, sorte vocati sumus, prædestinati secundum propo» situm ejus, qui omnia operatur secundum consilium vo» luntatis suæ, ut simus in laudem gloriæ ejus qui ante » speravimus in Christo[3]. Sed et ad Colossenses hæc scribentem : « Gratias agentes Deo Patri qui idoneos nos fecit » in parte sortis sanctorum in lumine[4]. » Tam multis igitur

[1] Prov. xviii, 18. — [2] Act. i, 26. — Ephes. i, 11, 12. — [4] Coloss. i, 12.

ex Scripturis sanctis de commemoratione sortium testimoniis congregatis, quo ex multorum locorum consideratione virtutem rei possimus diligentius apprehendere, mihi quidem ex iis omnibus vel evidens adhuc sensus ad liquidum patere non potuit, vel etiam de re tanta enunciandi et proferendi arcani metus insedit. Illud tamen inquantum res patitur contigisse sufficiat, quod nobis ab Apostolis sors ducta designat, quia ubi ex fide integra et oratione præmissa sors ducitur, ea quæ Dei voluntas continet in occulto, sors hominibus declarat in manifesto.

..... Non [1] est utique sine causa quod Benjamin in sorte sua accepit Jerusalem et montem Sion: nisi quia cœlestis illius Jerusalem ratio sine dubio hoc exigebat, ut aliqua Benjamin dari deberet Jerusalem terrestris, quæ illius cœlestis figuram servat ac formam. Similiter autem de Bethlehem dicendum est, quod non sine certa quadam ratione in Judæ sorte decernitur, vel Hebron vel aliæ singulæ civitates singulis quibusque tribubus conscribuntur, nisi quia, ut diximus, illa cœlestia loca, in quibus et Jerusalem et Sion esse nominatur, sine dubio et cætera quæ iis vicina vel conjuncta sunt loca, hoc in se causæ et rationis continebant in cœlis, quod sorte distributa gubernabantur in terris. Hinc ergo est quod dispensavit divina sapientia nomina quædam locorum scribi in Scripturis, quæ mysticam quandam interpretationem contineant, per quæ indicetur nobis, quia hæc certis quibusque rationibus, et non casu vel fortuitu fieri dispensetur.....

Hæc [2] de divisione sortium terræ Judæ proferre ad vos inquantum fas fuit, ausi sumus Scriptura provocante quæ Jerusalem dicit cœlestem: et montem Sion, et cætera quæ similiter scripta sunt, esse dicit in cœlis: quæ nobis occasionem dederunt sentire de his omnibus, quod mysteria in

[1] X. IV. Pag. 451, col. 2, E. — [2] Ibid. Pag. 452, col. 1, D.

iis cœlestia describantur. Et ideo dicimus, ne cum fastidio hæc legatis, et putetis vilem aliquam esse scripturam, pro eo quod est multis nominum appellationibus consita: quin potius scitote ineffabilia per hæc mysteria contineri, et majora quam potest vel humanus sermo proferre, vel auditus mortalis audire: quæ, ut ego arbitror, digne et integre explanari non solum a me minimo non possunt, sed nec ab ipsis quidem qui me multo meliores sunt. Nescio autem si vel ab ipsis sanctis Apostolis plene et integre proferuntur. Non dixi quod non plene sciantur, sed non plene proferantur. Certum est enim cognita esse hæc, et integre apprehensa illi qui raptus est usque ad tertium cœlum, qui utique in cœlo positus vidit cœlestia, vidit Jerusalem veram civitatem Dei, vidit ibi et Sion montem quocumque loci est, vidit et Hebron, vidit et omnia ista quæ scribuntur sorte divisa: et non solum vidit, sed et rationes eorum in spiritu comprehendit, quia ipse confitetur se audisse verba et traditiones. Sed quæ verba? « Ineffabilia, *inquit*, et quæ non » licet homini loqui[1]. » Vides ergo quia sic omnia Paulus comprehendit in spiritu, sed non licebat ei hominibus ista proferre. Quibus hominibus? illis sine dubio de quibus culpabiliter dicebat, « Nonne homines estis, et secundum ho» minem ambulatis[2]? » Sed dicebat fortassis illis qui jam non secundum hominem ambulabant. Dicebat hæc Timotheo, dicebat Lucæ et cæteris discipulis quos sciebat capaces esse ineffabilium sacramentorum. Denique et in mysterio tale aliquid Timotheum commonebat dicens: « Memor esto ver» borum quæ a me audisti, quæ commenda fidelibus homi» nibus et iis qui idonei sunt alios docere[3]. » Sic ergo divina hæc esse credentes et mystica, dignos nos et aptos ad eorum capacitatem vitæ actibus ac meritis præparemus, ut cum digne a nobis fuerint intellecta, etiam hære-

[1] 2 Cor. XII, 4. — [2] Id. III, 34. — [3] 2 Tim. II, 2.

ditate ea in cœlis consequi mereamur, in Christo Jesu Domino nostro. cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA QUARTA ET VICESIMA[1].

De Amorrhæis quomodo habitaverunt cum Effrem, et de Jesu quomodo accepit civitatem a filiis Israel[2].

I. De Jebusæis qui habitabant Jerusalem, dudum dictum est, quomodo eos exterminare non potuerunt filii Juda, sed et de Chananæis quos non potuerunt exterminare filii Effrem, habitantes in medio sui. Quibus similia etiam præsens lectio refert de Amorrhæis dicens : quia « permansit » Amorrhæus habitare in Elom et in Salamis, et gravis effecta » est manus Effrem super eos[3]. » Amorrhæus interpretatur amarus vel amaritudo. Habitantes ergo in Elom, quæ interpretatur arietantes, vel in Salamis, quod interpretatur pacifici, permanent et habitant amaritudines in arietantibus et in pacificis. Arietantes sunt ii qui in agonibus positi, expugnare diabolicas ædes structurasque conantur. Pacifici vero qui carnalibus concupiscentiis superatis pacem animæ gerunt. In utrisque tamen perseverat et contendit contraria virtus amaritudo persistere. In quo tale aliquid intelligere possumus, quia dicit, permansit habitare Amorrhæus in ipsis. Verbi gratia, si inimica virtus dæmonis ex amaritudinis turma veniens obsideat alicujus corpus, perturbet ac decipiat mentem, adhibeantur autem multæ orationes, multa jejunia, multæ exorcistarum invocationes, et ad hæc omnia

1 Tom. II, pagg. 452 - 453.

2 Jos. XIX. — 3 Ibid. 47.

surdus dæmon in obsesso corpore permaneat et persistat, tolerabilius ferens exorcistarum pœnas et adhibita sibi ex Dei nominis invocatione tormenta, quam discedere ab homine quem impudenter obsidet et nequiter : ita etiam hic intelligendum est in istis qui dicuntur Amorrhæi, qui permanent et persistunt habitare in Elom et in Salamin. Et ut vere ostenderet Scriptura, quia perferentes pœnas et flagella persistunt, dicit : « Et gravis effecta est super eos manus Effrem[1]. » Quomodo autem gravis efficitur manus Effrem super Amorrhæos? Vel exorcistarum, ut diximus, manus impositione vehementius imposita gravari dicitur super immundos spiritus manus Effrem, vel quia boni actus vel bona opera gravant et affligunt dæmonum genus, contrariasque virtutes. Quanto enim nos meliora egerimus, et quanto in optimis conversamur, tanto illis molesta hæc efficiuntur et gravia. Gratum vero illis est et acceptum, et voluptates eis quodammodo exhibet, qui in turpitudine et flagitiis vivit. Qui vero in bonis actibus manum suam gravaverit super eos, etiam si penitus eos expellere non potuerit, certe tributarios eos faciet et subjectos.

II. « Et abierunt *filii Effrem* peragrare terram secundum » fines suos[2]. » Et cum enarrasset illam historiam, in sequentibus quantam mansuetudinem et humilitatem habeat Jesus, qui vere dignus erat ferre nomen Domini Jesu et Salvatoris nostri, declarat. Ait enim « Dederunt, *inquit*, filii » Israel sortem Jesu filio Nave in semetipsis per præceptum » Domini, et dederunt ei civitatem quam petivit Thannasac » quæ est in monte Effrem, et ædificavit ibi civitatem, et » habitavit in ea[3]. » Ipse est qui dedit hæreditatem omnibus filiis Juda, qui dedit Effrem, et dimidiæ tribui Manasse : ipse dedit et magnifico illi Caleb filio Jeffone hæreditatem : ipse misit ternos per singulas tribus, qui universam terram

1 Jos. XIX, 47. 2 Ibid. 49. — 3 Ibid. 49, 50.

peragrarent, atque describerent in libro, et redirent, et ostenderent : ipse misit omnibus sortes, et se in novissimis reservavit. Quare putas voluit esse omnium novissimus? sine dubio ut esset omnium primus. Et nec ipse sibi hæreditatem sorte præsumpsit, sed a populo accepit, et illi dat populus hæreditatem a quo ipse acceperat. Sic enim scriptum est : « Et dederunt filii Israel sortem Jesu filio Nave [1]. » Sed et hæc figuraliter contingebant illis, quæ nobis proponerentur ad formam, ut et nos servemus præceptum illud quod iste opere implevit, quod dicitur : « Quanto magnus » es, tanto magis humilia te, et ante Dominum invenies gra- » tiam [2]. » Et iterum quod scriptum est : « Si te ducem or- » dinaverint, ne extollaris, sed esto inter eos quasi unus ex » ipsis [3]. » Vide ergo quomodo dux erat populi, ipse qui eos introduxerat in terram sanctam, in terram repromissionis, ipse erat successor Moysi, et non ipse sibi permittit sumere sortem terræ, sed expectat ut accipiat portiunculam a populo, populi dux : et accepta portiuncula sua Jesus, dignus hoc nomine ædificat locum ipsum quem accepit, et constituit, ut eum vere faciat dignum munere Dei, et hæreditate divina.

III. Sed quoniam ad Dominum, et Salvatorem nostrum ea quæ de Jesu scribuntur, referre consuevimus, fortassis etiam noster omnis hic populus dat partem aliquam meo Domino Jesu, et velut locum quemdam habitationi ejus tribuit. Sed ne injuriosum esse videatur quod dicitur, requiramus quomodo ei damus nos servi ejus habitationis locum. Ego si possem bonus fieri, darem locum Filio Dei in me, et acceptum locum a me in anima mea Dominus Jesus ædificaret eum, et adornaret, et faceret in eo muros inexpugnabiles, et turres excelsas, et ædificaret in me mansionem, si mererer, dignam se et Patre, et ita adornaret ani-

[1] Jos. XIX, 49. — [2] Eccles. III, 20. [3] Id. XXXII, 1.

mam meam, et capacem eam suæ sapientiæ et scientiæ, et totius sanctitatis efficeret, intantum ut etiam faceret Deum patrem secum intrare, et in ea facere mansionem, et cœnare etiam apud talem animam cibos quos ipse donaret. Quod ut consequi mereamur, præparemus in nobis cor mundum quo libenter et grate Dominus Jesus mundum cordis nostri introire dignetur hospitium : cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA SEXTA ET VICESIMA [2].

De eo quod sepultæ sunt petrinæ machæræ, et de ara quam extruxerunt duæ et semis tribus, quæ sunt trans Jordanem [2].

I. In superioribus quidem dictum est, quia filii Israel dederunt sortem Jesu in monte Effrem, et quia accepta sorte Jesus ædificaverit ibi civitatem, et inhabitaverit in ea. Nunc autem eadem denuo repetit Scriptura, ut addat hoc quod machæras petrinas, id est, cultros e saxo quibus circumcidit Jesus filios Israel in eremo, recondiderit in ea civitate quam ædificaverat, et in qua habitabat. Unde denuo et nobis repetenda expositio est, et quod adjectum est explanandum, ut Deo donante sensus Scripturæ integer expleatur. Diximus enim in superioribus, quia et Dominus noster Jesus Christus petat a nobis locum quem ædificet, et in quo habitet : et quia debemus tales effici, tam mundi corde, tam simplices mente, tam sancti corpore et spiritu, ut et in anima nostra locum dignetur accipere, et ædificare eum,

[1] Tom. II, pagg. 455-457.

[2] Jos. XXII.

et habitare in eo. Et qui putas sunt in omni populo ita acceptabiles Deo, qui ad hoc eligi digni sunt? Aut forte nec singuli ad hoc capaces esse possunt, sed universus populus et cuncta simul Ecclesia vix capax esse potest, ut recipiat in se Dominum Jesum, et habitet in ea? Videamus ergo quis sit iste locus, in quo habitare debet Jesus: *In monte*, inquit, *Effrem*[1], hoc est in monte fructifero. Qui putas sunt in nobis montes fructiferi in quibus habitet Jesus? Illi profecto in quibus sunt fructus spiritus, gaudium, pax, patientia, charitas, etc. Isti ergo sunt montes fructiferi, qui fructum Christi afferunt, et mente ac spe semper excelsi sunt. Et licet pauci esse possint tales, tamen si vel pauci fuerint, in ipsis habitans Dominus Deus, qui est lux vera, emittet radios lucis suæ etiam super reliquos omnes, quos nondum dignos suo habitaculo principaliter judicarit.

II. Nunc autem videamus quæ sunt machæræ petrinæ, quibus circumcidit Jesus filios Israel. Si oretis pro nobis ut sermo noster vivens sit et efficacior, et acutior super omnem machæram, præstabit et nobis Dominus Jesus, ut verbum Dei quod loquimur ad vos, circumcidat omnem immunditiam, resecet impuritates, abscindat vitia de auditoribus, et amputet omne quo vis mentis et efficacia naturalis obtegitur: et sic per verbum Dei quod nunc machæra petrina dicitur, circumcidemini et vos ab Jesu et audietis, quia abstulit opprobrium Ægypti a vobis hodie. Quid enim nobis prodest exisse de Ægypto, et nobiscum opprobria Ægypti circumferre? Quid prodest ambulare per eremum, hoc est, quid nos juvat in baptismo sæculo renuntiasse, et morum nostrorum pristinas sordes ac vitiorum carnalium immunditias retinere? Oportet ergo post digressionem Rubri maris, id est, post gratiam baptismi, auferri a nobis etiam car-

[1] Jos. XIX, 50.

nalia veteris consuetudinis vitia per Jesum Christum Dominum nostrum, ut ita demum Ægyptiacis carere possimus opprobriis. Ponuntur ergo illæ ipsæ machæræ petrinæ, et cultri lapidei, quibus secundo circumcisi sumus ab Jesu, in eo loco quem petit Jesus et accepit. In loco quem possidet in anima justi, in ipso recondit et machæras. Sæpe ostendimus machæram verbum Dei dictum, quo verbo abscinduntur et purgantur peccata de animis audientium. Hæc ergo virtus verbi divini reconditur in eo loco cui datur sermo scientiæ et sermo sapientiæ, ut opportuno tempore anima illa quæ per donum spiritus repleta est verbo sapientiæ, verbo scientiæ, proferat istas machæras in Ecclesia, et circumcidat secundo eos qui secunda indigent circumcisione. Quod autem dicit petrinas machæras, hoc est, e saxo cultros, et non e ferro artificis opere fabricatos: illud ostendit quod sermo hic Dei qui circumcidere de animis auditorum immunditias potest, non est ex arte grammatica vel rhetorica veniens, neque doctorum malleis edomitus, aut studiorum incudibus elimatus, sed ex illa petra descendens, quæ de monte sine manibus abscissa est, et orbem terræ complevit, ad dona spiritalia credentibus tribuit. Post hæc Jesus convocat filios Ruben et filios Gad, et dimidiam tribum Manasse, qui secum militaverunt ad hostes Israeliticos superandos: et dimittit eos ad hæreditatem suam, datis iis etiam muneribus quibusdam, sicut scriptum est. In quo videtur illud indicare mysterium, quod cum plenitudo gentium introïerit, et quæ repromissa sunt eis a Domino Jesu perceperint illi qui per Moysen eruditi et instructi fuerant, et qui nobis in certamine positis auxilia orationibus et precibus detulerunt, quia nondum repromissiones consecuti sunt, expectantes ut etiam vocatio nostra compleretur (sicut dicit Apostolus[1]), nunc demum perfectionem quæ ab eis

[1] Hebr. XI.

dilata fuerat, consequantur cum muneribus quæ accipiunt ab Jesu, ut unusquisque habitet in pace, omni bello atque omni impugnatione cessante.

III. Post hæc lectum est nobis, quia filii Ruben, et filii Gad, et dimidia tribus Manasse qui erant trans Jordanem, ædificassent aram ingentem : filii vero Israel reliqui ignorantes, quare hæc ara fuisset extructa, mittunt Fineem filium Eleazari filii Aaron, cum decem viris de singulis tribubus electis : si forte tanquam discedentes a Deo hoc fecissent, vel apostatici effecti, et contra mandatum Dei gerentes, expugnarentur a reliquis filiis Israel : sin aliter, ut cognoscerent causam. Alii vero satisfaciunt de ara, et dicunt : Scimus quia altare verum est apud vos, ubi Jesus habitat : nos autem fecimus hoc altare ad similitudinem illius altaris, quod apud vos extructum est, ut et apud nos figura et imago veri altaris habeatur, ne forte crastino, inquit, placeat vobis dicere, quia Jordanis finitimus est inter nos et vos, et ipse determinat et ideo non habetis portionem in altari nostro. Hæc illi responsa miserunt. Sed videamus nos quid facti hujus contineat sacramentum. Prior populus circumcisionis in Ruben qui fuerat primogenitus, designatur : sed et in Gad, qui et ipse primogenitus est ex Lia, et Manasse nihilominus primogenitus. Quod autem dico primogenitos, secundum tempus loquor. Hæc ergo dicuntur, ne inter nos et illos qui ante adventum Christi fuerunt justi, divisio aliqua ac separatio videretur : sed ut ostenderent se etiam si ante adventum Christi fuerant, fratres tamen nostros esse. Licet enim habuerint altare tunc ante adventum Salvatoris nostri, sciebant tamen et sentiebant, quia non esset illud altare verum, sed quia forma et figura erat futuri et veri hujus altaris. Noverant illi hæc, quia veræ hostiæ, et quæ possent auferre peccata, non in illo altari offerebantur, quod habebat primogenitus populus, sed in

isto ubi erat Jesus, hic cœlestes hostiæ, hic vera sacrificia consummantur. Fit ergo unus grex et unus pastor, illi priores justi, et qui nunc sunt Christiani. Volo autem ad horum probationem memoriam facere etiam historiæ cujusdam, si tamen Dominus donare dignetur, ut explanationem ipsius spiritalem invenire possimus. Cadebat aliquando populus in deserto et moriebatur. Venit Aaron pontifex, et stetit in medio eorum qui moriebantur, et eorum qui vivebant, ne ulterius vastatio mortis proficeret jam in cæteros. Venit et nunc verus pontifex meus Dominus, et intercessit medius inter morientes et vivos, id est, inter eos qui ex Judæis suam præsentiam susceperunt, et inter eos qui non solum non susceperunt, sed semetipsos magis quam illum occiderunt, dicentes : « Sanguis illius super nos et super filios » nostros[1]. *Unde et* omnis sanguis justus qui effusus est super » terram a sanguine Abel justi usque ad sanguinem Zacha- » riæ filii Barachiæ, quem *occiderunt* inter ædem et altare, » requiretur a generatione[2] *illa quæ dixit:* Sanguis ejus super » nos et super filios nostros. » Sunt ergo isti pars populi mortui, quia neque azyma, neque dies festos competenter agunt, sed conversi sunt dies festi eorum in luctum, et cantica eorum in lamentationem : qui etiamsi velint non poterunt diem festum celebrare in eo loco quem elegit Dominus Deus. Et nos quidem non diximus ad illos, quia non erit vobis pars in hoc altari, vel in hæreditate Domini, sed ipsi sponte sua altare verum et cœlestem pontificem refutarunt, et eo usque infelicitatis adducti sunt, ut et imaginem perderent, et non susciperent veritatem, et ideo dicitur ad eos : « Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta[3]. » Translata est enim ad gentes gratia Spiritus sancti, translatæ sunt solemnitates ad nos, quia transiit ad nos et pontifex non imaginarius, sed verus, secundum ordinem Melchisedech elec-

[1] Matth. XXVII, 25. — [2] Id. XXIII, 35. — [3] Luc. XIII, 35.

tus : et necesse est eum veras hostias, id est, spiritales offerre apud nos, ubi ædificatur templum Dei ex lapidibus vivis, quæ est ecclesia Dei viventis, et ubi est verus Israel, in Christo Jesu Domino nostro, cui est gloria, et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

ORIGENIS
IN LIBRUM JUDICUM
HOMILIÆ.

(INTERPRETE RUFINO.)

HOMILIA PRIMA [1].

De eo quod scriptum est : « Et servivit populus Domino omnibus diebus Jesu, et seniorum qui viderunt omnia opera » Domini magna quæ fecit cum Israel [2]. »

Lector [3] quidem præsentis lectionis ita legebat : « Et timuit populus Dominum omnibus diebus Jesu. » Nos autem habemus : « Et servivit populus Domino omnibus diebus Jesu, » et omnibus diebus seniorum eorum qui longiorum dierum » fuerunt post Jesum [4]. » Oportet ergo scire quia unusquisque nostrum ipse sibi præstat, ut in bonis diebus sit aut in malis, et ut dies habeat Jesu, vel dies justorum, aut dies habeat impiorum. Si enim intelligamus « lumen verum quod » illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum [5], » et præbeamus ei ad illuminandum animas nostras, aut si oriatur nobis sol justitiæ, et mundum animæ nostræ habemus hospitium, habemus et nos dies Jesu Christi, dies

[1] Tom. II, pagg. 458-462.

[2] Judic. II.

[3] Nn. I-II.

[4] Jud. II, 7. -- [5] Joan. I, 9.

salutis. Si quis vero animam suam præbuerit ad recipiendam lucem illam quæ extinguetur, lucem contrariam veritati, et ab ea fuerit illuminatus, habebit et ipse dies, sed malos, et non erit in diebus Jesu, sed erit in diebus Manasse, vel in diebus Pharaonis, vel in alterius cujuscumque diebus pessimis. Propterea denique in diebus Achab regis iniqui et pessimi non potuit Esaïas videre visum, non potuit videre Dominum sabaoth sedentem super thronum excelsum et elevatum [1]. Sed ex quo mortuus est rex nequam, cujus erant dies mali, tum potuit videre Propheta visionem Dei.... Magis [2] vero unusquisque pro actibus suis et conversatione vitæ, dies sibi vel iniquitatis et belli, vel justitiæ et pacis acquirit. Audi denique Prophetam dicentem : « Timentibus, *inquit*, nomen tuum, orietur sol justitiæ [3], » sine dubio ut faciat eis dies justitiæ, dies Jesu. De impiis dicit, quia occidet eis sol justitiæ, sine dubio illis in quibus justitia dormit in eis, et tenebræ eis iniquitatis exortæ sunt. Vis autem similiter a Propheta discere qui sint qui habeant multitudinem pacis? Audi quomodo dicit in psalmis : « Pax multa diligentibus nomen tuum, et non est illis scandalum [4]. » Dies ergo justitiæ et multitudo pacis exorietur diligentibus nomen Domini. Sed habent et impii lucem suam, ex qua sine dubio exoriuntur eis dies mali. Vis autem et hoc tibi de Scripturis probari? Audi quid scriptum est : « Lux, *inquit*, justis semper, lux autem impiorum extinguetur [5]. » Vides ergo quia est propria quædam lux impiorum, quæ extinguitur, et lux justorum, quæ permanet in æternum. Et nescio si tam inepte quis intelligat, ut putet esse aliquam substantialem lucem, aliam quæ impiorum dicatur, et aliam quæ justorum. Quod utique nullo

[1] Isai. v.

[2] Pag. 459, col. I, D.

[3] Malach. IV, 2. — [4] Psal. CXIX, 16, 5. — [5] Prov. XIII, 9. Job. XVIII, 5.

modo fieri potest. Una enim est lux mundi a Deo facta, quæ omnibus communiter et æqualiter lucet. Sed hoc modo quod superius exposuimus, intelligendum est, quod anima nostra aut vero lumine illuminatur, quod nunquam extinguetur, qui est Christus : aut si non habet in se istud lumen quod æternum est, temporali sine dubio et extinguibili lumine illuminatur ab illo qui transfigurat se in Angelum lucis, et falsa luce illuminat cor peccatoris, ut videantur ei illa esse bona, et præclara, quæ sunt præsentia et caduca. Isto lumine illuminantur illi, qui summum bonum voluptatem putant. Isto lumine illuminantur illi, qui divitias et honores sæculi et terrenam gloriam, quasi æternitatis memoriam quærunt. Sunt ergo isti in diebus lucis ejus, quæ extinguetur. Omnia hæc quæ agunt et quæ desiderant et cupiunt, extinguuntur. Hoc lumine illuminantur et hæretici, falsi nominis scientiam prædicantes. Hinc Marcion illuminatus, Deum legis justum, sed non bonum dicit. Si ergo recte intelleximus qui sint qui a Domino nostro Jesu Christo vero lumine illuminantur, et qui sint dies qui ab illo illuminantur, qui se transfigurat in Angelum lucis, et cujus lumen extinguitur, competenter intelligere possumus etiam istos Jesu Domini, de quibus dicitur quod « servivit populus » Domino omnibus diebus Jesu : » certum namque est quod qui habet in se dies Jesu, serviat Domino : nec fieri potest, ut habens in se aliquis dies Jesu et lumen Christi serviat Zabulo, aut serviat avaritiæ : nec potest fieri ut illuminetur quis lumine veritatis et serviat mendacio : nec potest illuminatus lumine sanctificationis, libidini et immunditiæ deservire. Denique sic et Apostolus dicit : « Quæ enim participatio est justitiæ cum iniquitate? Aut quæ societas luci » ad tenebras? Quæ autem consonantia Christo cum Belial? » Aut quæ pars fideli cum infideli [1]? » Oremus ergo ut semper

[1] 2 Cor. VI, 14, 15.

in nobis Christus qui est lux vera, faciat dies bonos, nec unquam de Zabulo nos illuminante habeamus in nobis dies malos, de quibus dicit Apostolus : « Redimentes tempus, » quoniam dies mali sunt[1]. » Dies enim malos habemus, quando carnalia pro spiritalibus quærimus, terrena pro cœlestibus, pro æternis caduca, præsentia pro futuris. Siquando ergo hujuscemodi in te desideria videris exoriri, scito te in diebus malis et pessimis positum : et ideo insiste orationibus ut libereris a die illo, et (sicut dicit Apostolus) eripiaris *de præsenti sæculo malo*[2] : hoc enim modo (quod superius diximus) non solum dies fiunt mali, sed et sæculum efficitur malum.

« Servivit *ergo* populus Domino, omnibus diebus Jesu, » et omnibus seniorum diebus qui fuerunt post Jesum[3]. » Beatus est qui in diebus Jesu servit Domino, qui verbo et sapientia ejus illuminatur, qui præceptis ejus illustratur, qui ex doctrina ejus accipit lumen scientiæ. Secundo autem loco, et ille post hunc est beatus, qui in diebus seniorum qui fuerunt post Jesum, Domino servit. Seniores qui vel cum Jesu, vel post Jesum fuerunt, qui sunt nisi Apostoli, qui et ipsi scriptis, et præceptis suis illuminant corda nostra, et faciunt etiam ipsi dies quosdam in nobis ex illa luce quam ipsi ex vera luce participati sunt, venientes? Qui ergo illuminatur et instruitur ex Apostolorum præceptis, et ad servitium Domini apostolicis regulis instruitur, iste est qui servire dicitur Domino in diebus seniorum qui fuerunt post Jesum. Vis autem videre quia sicut Salvator « erat lux vera, » quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mun» dum[4], » ita et Apostoli lux erant mundi? In Evangelio scriptum est, dicente Domino ad eos : *Vos estis lux mundi*[5]. Quod si etiam Apostoli lux sunt mundi, sine dubio per

[1] Ephes. v, 16. — [2] Galat. I, 4. — [3] Judic. II, 7. — [4] Joan. I, 9. — [5] Matth. v, 14.

præcepta et mandata sua illuminant nobis dies, in quibus Domino serviamus.

« In [1] diebus, *inquit*, seniorum eorum, qui cognoverunt » omnia opera Domini [2]. » Quis est qui cognoscit omnia opera Domini, nisi qui facit ea? Sicut enim dictum est de filiis Heli, quia essent *filii pestilentiæ, nescientes Dominum* [3], non quod ignorarent Dominum, qui utique et doctores erant cæterorum, sed quia sic agebant ut agunt illi, qui nesciunt Dominum : hoc modo etiam hic sentiendum est quod dicit, *qui cognoverunt omne opus Domini.* Et non solum, inquit, cognoverunt opus Domini, sed addidit, « qui omne opus » cognoverunt Domini : » id est, qui cognoverunt et justitiæ opus Domini, et sanctificationis opus, et patientiæ, et mansuetudinis, et pietatis. Et omne quidquid ex mandatis Dei venit, opus Domini dicitur. Sed sicut est opus Domini, est sine dubio huic contrarium opus Zabuli. Certum est enim, quia sicut justitia est opus Dei, ita et injustitia opus Zabuli : et sicut mansuetudo opus Dei est, ita et ira et furor opus sit Zabuli. Cognovisse ergo dicuntur opus Dei, illi qui faciunt opus ejus...

Sed et illud quomodo præterimus quod addidit : « Qui » cognoverunt opera Domini magna, quæ fecit in Israel [4]? » Quid enim? Sunt aliqua opera Domini parva, ad quorum distinctionem hæc magna dicantur? Ego arbitror quod omne quidem Dei opus est magnum, sed pro capacitate eorum qui operantur, si sibi invicem comparentur, vel magna opera Domini dicuntur esse, vel parva. Verbi causa, eduxit filios Israel de Ægypto in manu forti et brachio excelso, Ægypto prodigiis cœlestibus verberata : viam fecit in mari, manna in deserto populo dedit, de cœlo locutus est ad Mosen, legem conscriptam in tabulis lapideis dedit. Nonne

[1] Nn. IV-V.

[2] Iud. II, 7. [3] I Reg. II, 12. [4] Jud. II, 7.

hæc magna sunt opera Dei? Sed si illud his compares, quod «ita dilexit Deus *hunc* mundum, ut filium suum uni»genitum daret[1] » pro salute mundi, invenies omnia illa parva esse ad hujus operis magnitudinem. Quod opus etiam nos et cognoscere debemus, et credere, et operari opera Domini. Non ergo negligenter, sed fideliter et attente, ut inveniamur et nos in diebus Jesu Christi, et in diebus sanctorum seniorum ejus Apostolorum : cum quibus et societatem cœlestis hæreditatis mereamur accipere, per ipsum Dominum nostrum Jesum Christum, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA SECUNDA[2].

De eo quod scriptum est : « Et defunctus est Jesus filius Nave[3]. »

I. Recitatus est nobis etiam Jesu obitus. Et ille quidem filius Nave quod defunctus est, nihil mirum. Naturæ namque quod debebatur exolvit. Verum quoniam institueramus hæc quæ de filio Nave legebantur, ad Dominum nostrum Jesum Christum referre, videndum est quomodo etiam de ipso dici conveniat quia defunctus est Jesus. Ego arbitror secundum Scripturæ auctoritatem hoc loquens, quod in quibusdam vivit Jesus, in quibusdam vero defunctus est. In Paulo vivit Jesus, et in Petro, et in illis omnibus qui merito possunt dicere : « Vivo autem jam non ego,

[1] Joan. III, 16.

[2] Tom. II, pagg. 461-464.

[3] Judic. II.

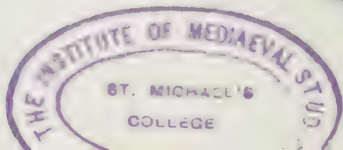
» vivit vero in me Christus[1]. » Et iterum dicit : « Mihi autem » vivere Christus est, et mori lucrum[2]. » In istis ergo talibus Jesus vivere merito dicitur. In quibus autem defunctus est Jesus ? In illis sine dubio, quæ sæpe pœnitendo, et iterum delinquendo, velut insultare morti Jesu dicuntur. De quibus scribens ad Hebræos dicit Apostolus : « Rursum » crucifigentes sibimetipsis filium Dei, et ostentui haben» tes[3]. » Vides ergo quia in peccantibus non solum defungi dicitur Jesus, verum et crucifigi ab eis asseritur et illudi. Sed et tu ipse considera apud te, si quando de avaritia cogitas et cupis aliena diripere, numquid potes dicere, quia vivit Christus in me ? Aut si de stupro cogitas, si furore exagitaris, si livore succenderis, si invidia stimularis, si temulentia debaccharis, si superbia extolleris, si crudelitate grassaris, numquid potes in his omnibus dicere, quia Christus vivit in me ? Sic ergo in peccantibus defungitur Christus, pro eo quod nihil in eis justitia, nihil patientia, nihil veritas et omnia illa quæ Christus est, operantur. A sanctis vero quæcumque fiunt, Christus ea dicitur operari, sicut et Apostolus dicit : « Omnia possum in eo qui me con» fortat[4] » Christus. Sed et ipse Dominus in Evangeliis de hoc distinctionem pulcherrimam dedit, cum dicit : « Qui» cumque confessus me fuerit coram hominibus, confi» tebor et ego eum coram patre meo qui est in cœlis. Qui » autem negaverit me coram hominibus, et ego negabo eum » coram patre meo[5]. » Vidisti quia confidentes in semetipso dixit confiteri, et quasi qui ipse in eis vivat et operetur opera vitæ. In iis autem qui negant, non tenuit eamdem verbi similitudinem, ut diceret quia qui negaverit in me, et ego negabo in eum : sed « qui negaverit me coram » hominibus, et ego negabo eum coram patre meo, » ut

[1] Gal. II, 20. — [2] Philipp. I, 21. — [3] Hebr. VI, 6. — [4] Philipp. IV, 13. — [5] Matth. X, 32, 33.

ostenderet quia qui negat quidem se, extra ipsum est, qui autem confitetur, in ipso est. Propterea ergo et hic Scriptura dicit, quia cum defunctus esset Jesus, « exurrexit » generatio alia post eos, qui non scierunt Jesum, et opera » quæ fecit in Israel [1]. »

II. « Et fecerunt filii Israel malum ante Deum [2]. » Omnipotens dominator Deus! nunquam accidat nobis, ut Jesus Christus posteaquam resurrexit a mortuis, rursum moriatur in nobis. Quid enim mihi prodest si in aliis vivat ex virtute, et in me moriatur ex infirmitate peccati? Quid mihi prodest si in me, et in meo corde non vivit, et si in me opera vitæ non perficit? Quid mihi prodest si apud alium ex bonis studiis, ex bona fide, ex bonis operibus nascitur et reficitur : apud me autem et in meo corde per malas cogitationes et desideria nefanda, per studia pessima suffocatur quodammodo et necatur? Vide enim quid addit Scriptura, quia « surrexit, *inquit*, generatio alia quæ non » cognovit Jesum, et opera quæ fecit magna [3]. » Generatio illa quæ non cognovit Dominum Jesum, ista est malarum cogitationum, et pessimarum cupiditatum, quæ procedunt ex corde. Ista est generatio quæ non recognoscit Dominum Jesum, neque opus magnum quod fecit in Israel. Vides quia peccatores eo usque perveniunt, ut et opus illud magnum et præclarum quod fecit Dominus, obliviscantur, quod crucifixus est « pro peccatis nostris, et resurrexit propter » justificationem nostram [4]. » Unde credo quod propter hanc oblivionem metuens Apostolus dicebat discipulo suo Timotheo, quem præcipuum habebat : « Memor esto Christum » Jesum resurrexisse a mortuis [5]. » Sciebat enim quia hujus tam magni operis, quod surrexit a mortuis, fieri posset oblivio, si generatio peccatrix oriretur in corde. Fecit ergo

[1] Jud. II, 10. — [2] Ibid. 11. — [3] Ibid. 10. — [4] Rom. IV, 25. — [5] 2 Tim. II, 8.

malignum coram Deo generatio adultera, quæ nescivit Jesum, neque presbyteros.

III. « Et servivit, *inquit*, Baalim, et dereliquerunt Dominum Deum patrum suorum[1]. » Hæc quidem fecerunt antiqui : sed quoniam quæ scripta sunt, non propter illos, sed propter nos scripta dicuntur, « in quos fines sæculorum devenerunt[2], » videamus ne majore ex parte de nobis hæc, quam de illis dicta videantur. Vis videre quia non per me, sed per Apostolum de nobis esse ista exponuntur? Audi ipse quid dicat : « In Helia autem quid dicit Scriptura? Quomodo interpellat Deum adversum Israel? Domine Prophetas tuos occiderunt, altaria tua demoliti sunt, et ego relictus sum solus et quærunt animam meam. Sed quid dicit illi responsum divinum? Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curvaverunt genua Baalim, » et addit : « Sic ergo, *inquit*, et in hoc tempore reliquiæ secundum electionem gratiæ salvæ factæ sunt[3]. » Vides ergo quia illos qui curvaverunt genua Baalim, et qui non curvaverunt, in reliquiis credentium, et in multitudine non credentium interpretatur. Et hoc ostendit, quia illi qui in tempore Salvatoris increduli extiterunt et impii, genua curvaverunt Baalim, et adoraverunt simulacra. Hi vero qui credunt, et implent opera fidei, non curvaverunt genua Baalim. Neque enim usquam refertur in historiis, vel in evangelicis, vel in aliis quibuslibet Scripturis quod aliquis tempore Salvatoris genua flexerit simulacris, sed de illis utique hoc dicitur, qui peccatis suis astricti, velut compediti tenebantur. Unde constat quia et nos quotiescumque peccamus, cum captivi ducimur in lege peccati, genua nostra curvamus Baalim. Sed non in hoc vocati sumus, nec ad hoc credidimus, ut iterum serviamus peccato, et iterum genua flectamus diabolo, sed ut flectamus genua in nomine Domini

[1] Jud. II, 11, 12. — [2] I Cor. X, 11. — [3] Rom. XI, 2, 3, 4, 5.

Jesu: quia «in nomine Jesu omne genu *flectitur* cœlestium »et terrestrium et infernorum[1]: » et ut flectamus « genua »ad patrem Domini nostri Jesu Christi, ex quo omnis pa- »ternitas in cœlo et in terra nominatur[2]. » Sed quid mihi prodest si genua corporis mei ad orationem veniens flectam Deo, et genua cordis mei flectam diabolo? Si enim non stetero firmus adversum astutias diaboli, flexi genua mea diabolo, et si non constanter stetero adversum iram, flexi genua mea iræ. Similiter et si non constanter libidini restitero, flexi libidini genua mei cordis. Et in singulis quibusque quæ contraria sunt Deo, hoc facere videbor, nisi constanter et fortiter stetero, sicut et illi fecerunt qui coluerunt Baalim, et dereliquerunt Deum patrum suorum, qui eduxit illos de terra Ægypti. Non igitur putemus, quia videmur simulacra non colere, propterea hæc non et ad nostrum aliquos pertinere. Unusquisque quod præ cæteris colit, quod super omnia miratur et diligit, hoc ei Deus est. Denique hoc est quod ante omnia et super omnia per mandatum suum Deus deposcit ab homine: «Diliges, *inquit*, Dominum Deum »tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex totis »viribus tuis[3]: » præoccupare quodammodo erga se cupiens hos humanæ mentis affectus, et sciens quia quod ex toto corde dilexerit quis, et ex tota anima, atque viribus totis, hoc ei Deus est. Discutiat nunc unusquisque semetipsum, et tacitus ex suo corde recenseat, quæ in eo potissimum et super cætera omnia flamma amoris exæstuet, quis sibi ardentior cæteris foveatur affectus. Vos ipsi de his habetote judicium, et in statera hæc vestri examinis appendite, et si quid est quod in dilectionis lance præponderat, hoc tibi Deus est. Sed vereor ne apud quamplurimos præponderet amor auri, et avaritiæ pondus pressa satis lance devergat. Et utique dicitur ad hunc: « Non potes Deo et Mammonæ, »

[1] Philipp. II, 10. — [2] Ephes. III, 14, 15. — [3] Deut. VI, 5.

id est avaritiæ, « servire [1]. » Vereor et in aliis ne libidinis et voluptatis amor in tantum præponderet, ut usque ad terram devergat, in aliis amor gloriæ sæcularis, et humanæ dignitatis cupiditas super omnia prægravet, et valde paucos esse arbitror, qui intra semetipsos metientes affectus suos, et in stateræ eos æquilitate pensantes invenient quod dilectionis Dei pondus super omnia cætera quæ sunt humana præponderet. Scio ego eum, qui et apud semetipsum summa examinatione pensaverat, et cum invenisset quia omnes qui intra se erant affectus in illam partem ubi Dei erat charitas vergerent, cum omni confidentia dicebat : « Quia neque » mors, neque vita, neque Angeli, neque virtutes, neque » præsentia, neque futura, neque altitudo, neque profun- » dum, neque creatura alia poterit nos separare a charitate » Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro [2]. » Sed Paulus hic est qui hæc ita potuit dicere, quia neque præsentia, neque futura, neque creatura alia eum separare potest a charitate Dei. Nos autem atque utinam vel hoc dicamus, quia neque aurum, neque argentum, neque voluptas carnis, neque gloria sæculi, et caduca et temporalis dignitas, vel delitiæ corporales, neque liberorum vel conjugis gratia poterit nos separare a charitate Dei. Certe vel illud liceat a nobis confidenter dici, quia neque sæcularis litteraturæ amor, neque Philosophorum sophismata, neque mathematicorum deceptiones et astrorum simulati cursus, neque divinationes subreptitia dæmonum fallacia commendatæ, neque ullus omnino præscientiæ amor per ea quæ non licet inquisitæ poterit nos separare a charitate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro. An non totius gentilitatis error hinc accepit exordium, dum ea quæ multum diligunt homines, deos esse volunt, et humanis quibusque vitiis et cupiditatibus divinum nomen ascribunt? Pecuniæ namque

[1] Matth. VI, 24. — [2] Rom. VIII, 38, 39.

cupidi, et avaritiæ amore flagrantes, Mammonem quidem apud Syros Deum cupiditatis istius dicunt, libidinis et voluptatis amatores Venerem deam sibi vitii hujus quo agitantur ascribunt. Similiter et in cæteris vitiis, hunc ipsum quo urgentur affectum Deum sibi fecerunt. Unde et Apostolus eadem dicit. Ait enim: « Et avaritia quod est idolorum cultus[1]. » Vides ergo quia non solum adorare simulacrum, sed quia avaritiæ studere, idolorum cultus et servitus reputatur. Sic ergo et nos cum aliquibus vitiis ita dediti sumus, ut ea ex toto corde, et ex tota anima, atque ex totis viribus diligamus, adorare idola et abiisse post deos alienos dicimur.

IV. « Et adoraverunt, *inquit*, deos alienos, deos gentium, » quæ in circuitu ipsorum erant, et ad iracundiam concitaverunt Deum[2]. » Vides quantum faciant peccata, ut peccantes illum in quo non solum iræ nullus affectus est, sed nec alius quidem passibilis motus, nos ad iracundiam provocare dicamur. Verum ille permanet immutabilis in sua natura, nec unquam iræ turbatur affectibus: ego autem per ea quæ delinquo, iram mihi ipse conscisco, sicut dicit Apostolus hæc ipse docens: « Secundum duritiam tuam » autem, et cor impœnitens thesaurizas, *inquit*, tibi ipsi » iram in die iræ revelationis justi judicii Dei, qui reddet » unicuique secundum opera sua[3]. »

V. « Irritaverunt ergo Dominum ad iracundiam, et dereliquerunt Dominum, coluerunt Baalim et Astarten, et » iratus est furore Dominus in Israël, et tradidit eos in » manus diripientium[4]. » Quamdiu quis Deo servit, non traditur in manus diripientium. Cum autem dereliquerunt Dominum, et servire cœperunt passionibus suis, tunc dicitur de eis, quia « tradidit eos Deus in passiones ignominiæ. »

[1] Coloss. III, 5. — [2] Jud. II, 12. — [3] Rom. II, 5, 6. — [4] Jud. II, 12, 13, 14.

Et iterum : « Tradidit eos Deus in reprobum sensum, ut »faciant ea quæ non conveniant[1]. » Quare? Quia repleti sunt, inquit, « omni iniquitate, nequitia, fornicatione, »avaritia, » et cæteris omnibus quæ dicuntur, sicut et hic modo. « Qui servierunt, *inquit*, et adoraverunt Baalim et »Astarten, tradidit illos Deus in manus diripientium, et »facti sunt in manibus inimicorum suorum[2]. » Hæc enim, ut sæpe jam dixi, Judæi tanquam historias rerum gestarum et præteritarum legunt. Nos autem propter quos hæc scripta dicuntur, scire debemus, quia si peccaverimus Domino, et animi nostri voluptates, ac desideria carnis velut Deum colamus, tradimur etiam nos, et apostolica autoritate in manus Zabuli concedimur. Audi denique ipsum dicentem de eo qui peccaverat : « Tradidi, *inquit*, hujusmodi hominem »Satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus fiat[3]. » Vides ergo quia non solum per Apostolos suos Deus tradidit delinquentes in manus inimicorum, sed et per eos qui Ecclesiæ præsident, et potestatem habent non solum solvendi, sed et ligandi, traduntur peccatores in interitum carnis, cum pro delictis suis a Christi corpore separantur. Et, ut mihi videtur, dupliciter etiam nunc traduntur homines de Ecclesia in potestatem Zabuli; uno modo quo superius diximus, cum delictum ejus manifestum fit Ecclesiæ, et per sacerdotes de Ecclesia pellitur, ut notatus ab omnibus erubescat, et converso eveniat illi quod sequitur, « ut spiritus »salvus fiat in die Domini nostri Jesu Christi[4] : » alio autem modo quis traditur Zabulo, cum peccatum ejus manifestum non fit hominibus; Deus autem qui videt in occulto, perspiciens ejus mentem, et animam vitiis ac passionibus servientem, et in corde ejus non solum amorem sæculi, sed aut avaritiam, aut libidinem, aut jactantiam, vel alia hujusmodi, istum talem ipse Dominus tradit Satanæ. Que-

[1] Rom. I, 26, 28. — [2] Jud. II, 14. — [3] I Cor. V, 5. — [4] Ibid.

modo eum tradit Satanæ? Discedit a mente ejus, et avertit se, et refugit a cogitationibus ejus malis, et desideriis indignis, et derelinquit domum cordis ejus vacuam. Et tunc complebitur in illo homine quod scriptum est: « Cum autem » immundus spiritus exierit ab homine, circuit loca arida : » et si non invenerit requiem, redit ad domum suam : et » inveniens eam vacantem et mundatam, assumit secum » septem alios spiritus nequiores se, et intrans habitat in » domo illa, et tunc fient hominis illius novissima pejora » prioribus [1]. » Hoc ergo modo intelligendum est, Deum tradere quos tradit, non quia ipse tradat aliquem, sed eo quod derelinquit, indignos eos scilicet judicans, qui se non ita excolunt et a vitiis purgant, ut libenter in eis habitet Deus. Ipso refugiente, atque avertente se ab anima, quæ in immunditia ac vitiis posita est, tradita dicitur ex eo quod Deo vacua invenitur, et invaditur ab spiritu nequam. Et ideo nos summo studio vigilemus, et festinemus purgari a vitiis, et concupiscentiis malis, ut Deum intra nos tenere possimus, et ut habitare dignetur in nobis, dum delectatur et actibus et sermonibus et cogitationibus nostris, si secundum ipsius voluntatem geramus cuncta quæ gerimus, ut sive manducamus, sive bibimus, sive aliud quid facimus, omnia in nomine faciamus Domini nostri, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Matth. XII, 43, 44, 45.

HOMILIA TERTIA [1].

De eo quod traditi sunt filii Israel in manus inimicorum, et de Gothoniele, et Aioth [2].

I. Quando fecerunt filii Israël malignum in conspectu Dei, et obliti sunt Domini Dei sui, ac relinquentes eum servierunt Baalim, et lucis gentium, tunc thesaurizantes sibi ipsis iram traditi sunt justo Dei judicio in manus inimicorum, secundum hæc quæ præsens lectio declaravit, in manus Chusarsaton regis Mesopotamiæ. Interpretatur Chusarsaton humiliatio eorum. Traditi sunt ergo in manus ejus, qui humiliaret eos. Et quia ipsi in excelsis montium impie agebant in altissimum, propterea ab ipso in humilitatem traduntur. Sed nolo putes quia erga antiquos solummodo erat hæc divina providentia, ut eos qui impie exaltabantur, traderet humiliandos, ut salubri medicinæ ratione, contraria contrariis curarentur. Nam et nunc omnipotenti Deo erga Ecclesiam suam de hujusmodi salubritate providentia est. Etiam nunc est Chusarsaton rex Mesopotamiæ, cui traduntur humiliandæ et affligendæ animæ, quæ Christiana humilitate contempta in superbiam se atque arrogantiam dederunt. Odiosum satis est in conspectu Dei superbiæ vitium: quia, sicut Scriptura dicit, « initium discedendi a Deo, superbia [3]. » Et iterum alibi Scriptura dicit : « Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam [4]. » Si quis igitur Christi humilitate contempta, qui propter nos cum Deus

[1] Tom. II, pagg. 464 - 466.

[2] Judic. II et III. — [3] Eccles. X, 15. — [4] I Petr. V, 5.

esset homo factus est, et humiliavit se usque ad mortem, extollitur et effertur, et ad potestates et dignitates sæculi prosilit, et artes quibus hæc assequi nititur, etiamsi contra fidem et religionem sint, non refugit, nec horrescit, dummodo quod cupit obtineat, faciatque malignum in conspectu Domini : postquam indeptus fuerit summas infulas potestatum, et ad ipsa superbiæ fastigia summa conscenderit, inde dejectus traditur huic Chusarsaton, uni scilicet ex aëreis principibus, ut humiliet eum qui nimis fuerat exaltatus, ut affligat, ut conterat, donec resipiscat et quærat Dominum : quia cum esset in superbia, et elatione constitutus, ignorabat Dominum.

II. Nunc ergo ii qui traduntur pro peccato, in tribulatione positi, videamus quid faciunt. Illud profecto quod scriptum est : « Et clamaverunt ad Dominum cum tribularentur, et » de necessitatibus eorum liberavit eos. Et eduxit eos de » tenebris et umbra mortis, et vincula eorum disrupit[1]. » Sed unusquisque nostrum etiamsi parvus sit, et etiamsi minimus, etiamsi nulla sit usus in Ecclesia dignitate, potest superbiæ vitio laborare : et nihil reperias tam fœdum, neque execrabile, sicut Scriptura dicit, quam « pauperem super- » bum, et divitem mendacem[2]. » Nonnunquam autem morbus iste superbiæ penetrat non solum pauperes plebis, verum etiam sacerdotalem et Leviticum ordinem pulsat. Invenies interdum etiam in nobis aliquos, qui ad exemplum humilitatis positi sumus, et in altaris circulo velut specula quædam intuentibus collocati, in quibus arrogantiæ vitium fœtet, et de altari Domini, quod deberet incensi suavitate fragrare, odor teterrimus superbiæ et elationis renidet. Sed abjiciatur, quæso, ab omni hac sancta Ecclesia, et præcipue ab iis qui ministrant in sanctis, odor iste teterrimus : ut possimus, sicut Paulus dicebat, effici *bonus odor Christi*[3] :

[1] Psal. cvii, 6, 14. — [2] Eccles. xxv, 4. — [3] 2 Cor. ii, 15.

ne forte irascatur Dominus, et ad iracundiam provocemus sanctum Israël, et tradat nos in manus Chusarsaton, et humilitatem quam in scientia Christi docere debuimus, in correptionis nostræ tribulatione discamus. Sed vide benignum Dominum, misericordiam cum severitate miscentem, et ipsius pœnæ modum justa et clementi libratione pensantem. Non in perpetuum tradit delinquentes, sed quanto, inquit, tempore servierunt Baalim, tanto etiam serviunt Chusarsaton; hoc est, octo annis. Disce hæc et tu, ô auditor! quisquis ille es, qui tibi conscius es alicujus erroris. Et quanto tempore errasse te nosti, quanto tempore deliquisti, tanto nihilominus tempore humilia teipsum Deo, et satisfacito ei in confessione pœnitentiæ. Non expectes ut humiliet te Chusarsaton, et invito necessitas extorqueat pœnitentiam, sed ipse præveni tortoris istius manus: quia si te ipse emendaveris, si te ipse correxeris, pius est Deus, et misericors, qui vindictam temperet ab eo, qui illam pœnitendo prævenit. Sed illud consideremus, quia donec servierunt Chusarsaton ii qui traditi fuerant pro delictis, et non clamaverunt ad Dominum, nemo suscitatus est qui salvare eos posset. Cum autem clamaverunt ad Dominum, tunc suscitavit Dominus Salvatorem Israël, et salvavit eos.

III. Salvatorem autem dicit Gothoniel, qui interpretatur tempus mihi Deus. Per hunc ergo Gothoniel prior ille populus de servitute humilitatis ereptus est, et reddita est pax populo, quam superbia dudum, et diversa plebis facinora fugavere. Verum quoniam diximus spiritalem quemdam intelligi posse Chusarsaton, regem, et unum de adversariis et aëreis potestatibus principem: ita consequens mihi videtur etiam Gothonielem istum, qui ad liberandum populum suscitatus est, esse unum aliquem de militia cœlesti, et archangelicis turmis, qui ad adminiculum mittuntur eorum, qui hæreditatem capiunt salutis, et sunt Angeli Salvatoris,

qui vel Gothonielis, vel Aioth specie designantur, quia sicut sæpe ostendimus, non solum a contrariis virtutibus impugnamur, sed et divinæ bonæque virtutes ad auxilium nostrum mittuntur a Domino. Videamus tamen quis fuerit iste Gothoniel, cujus familiæ, cujus nobilitatis. «Filius, *inquit*, Ceneph, frater Caleph[1]:» illius laudabilis et admirandi viri Caleph, qui fuit comes et socius Jesu Nave: de quo, prout potuimus, in suis locis, quæ visa sunt, disseruimus. Quid ergo dicit Scriptura de isto Gothoniel? Posteaquam dixit qui clamaverunt filii Israel ad Dominum, factus »est, *inquit*, Spiritus Domini super Gothonielem, et judi»cavit Israel[2]. »Putas est in nobis aliquis, qui ita validum, et ita justum clamorem mittat ad Dominum, ut dignus sit exaudiri, et mereatur populus accipere judicem et judicem talem quem Spiritus Dei repleat, ut possit rectum tenere judicium? Unde et liber ipse Judicum dicitur, et describuntur in eo judices, qui judicaverunt populum. Sicut enim alii libri Regum dicuntur, vel Regnorum, in quibus describitur unusquisque Regum quomodo regnaverit, vel quid egerit : ita et in hoc libello gesta judicum referuntur, et describitur non solum si quid ab eis recte et utiliter gestum est, verum et si quid culpabiliter admissum est. Cur tamen utrumque descriptum sit si requiris, profecto ut nunc Ecclesiæ principes vel judices pervidentes ea quæ ab eis laudabiliter gesta sunt, priorum sequantur exempla : si qua vero in illis culpantur, ut isti caveant et declinent. Magna ergo laus primi hujus judicis Gothoniel refertur, quod Spitus Dei factus est super eum, et per Spiritum Domini judicabat Israel : quod ego de alio quovis dictum non valde memini. Sunt ergo omnium hodie Ecclesiarum quæ sunt sub cœlo, quamplurimi judices, quibus judicium non solum rerum gestarum datum est, sed et animarum. Verum nescio

[1] Jud. III, 9. — [2] Ibid. 10.

si qui tales Ecclesiæ judices sunt quos dignos faciet Deus Spiritu sancto repleri, ut sicut Gothoniel iste testimonio Scripturæ decoratus est, ita etiam ipsi de quibus hoc optamus, Dei testimonium mereantur. Ait ergo : « Et factus est » super eum Spiritus Domini, et judicavit Israel, et exiit ad » bellum, et tradidit Dominus in manus ejus Chusarsaton » regem[1]. » Quare hoc ? Quia Spiritus Domini erat in eo, et confortata est manus ejus per Chusarsaton regem. Et post hæc dicit, quia « quievit terra sub eo judice quadraginta » annis[2]. » Vides quam larga est divina clementia. Octo annis filii Israel servierant pro multorum delictis, quadraginta annis per unius justitiam in pace perdurant.

IV. Sed quid dicitur post hæc ? « Et defunctus est, *inquit*, Gothoniel filius Ceneth. » Rem video periculosam. Defunctus est Gothoniel. Quare ? quia jam indignus erat populus, qui haberet judicem talem. Denique in consequentibus dicit. Illo defuncto « adjecerunt, *inquit*, filii Israel facere ma» lignum in conspectu Domini : et confortavit Dominus Eglon » regem Moab adversum Israel[3]. » Considera quia pro eo quod indigni erant jam habere principem talem, propterea aufertur ab eis bonus judex. Et fecerunt filii Israel malignum in conspectu Domini, et excitatur eis hostis pessimus Eglon rex Moab. Vides quia peccata vires hostibus præbent, et quando nos facimus malignum in conspectu Domini, et delinquimus, tunc confortantur a Domino inimici nostri, tunc vires contrariis virtutibus dantur. Hoc sive secundum litterarum quæras, ita invenies, quia non invalescerent nisi eis delicta nostra vires conferrent : sive in spiritalibus consideres, similiter contrariæ virtutes non invalescerent adversum nos, nec ipse Zabulus in nobis aliquid prævaleret, nisi ei vires ex nostris vitiis præberemus : valde infirmus esset adversum nos, nisi nos eum fortem peccando faceremus, nisi

[1] Jud. III, 10. — [2] Ibid. 11. — [3] Ibid. 12.

per peccata nostra locum introeundi et dominandi inveniret in nobis. Propterea et Apostolus denique præmonet dicens : « Nolite locum dare Zabulo[1] : » sicut et hic modo legimus, quia posteaquam fecerunt filii Israel malignum in conspectu Domini, locum dederunt Zabulo. « Confortavit » enim Dominus Eglon regem Moab, et adjunxit ei omnes » filios Ammon et Amalech[2]. » Non solum, inquit, ipse confortatus est ex peccatis filiorum Israel, sed adjunguntur ei socii nequam ex filiis Ammon, et Amalech, qui cum ipso pariter impugnent Israel.

V. « Et servierunt, *inquit*, filii Israel Eglon regi Moab, » decem et octo annis[3]. » Observa quia etiam mensuras pœnæ indicat Scriptura divina cum ante octo annos, et hic decem et octo dicit. Certum est autem quod secundum peccati modum et conversionis nostræ moram, etiam castigationis tempora temperantur. Transierunt enim et isti decem et octo anni servitutis, et non refertur quia clamaverunt ad Dominum vel conversi sunt a malitia sua : sed post decem et octo annos iterum dicitur, « quia clamave» runt filii Israel ad Dominum, et suscitavit eis Dominus Deus » Salvatorem Aioth filium Gera, filii Gemini, virum ambi» dextrum[4]. » Ecce qualis est iste qui suscitatur ad salvandum Israel : nihil habet in se sinistrum, sed utramque manum dextram habet. Hoc est enim quod dicitur ambidexter. Dignus vero populi princeps, et Ecclesiæ judex qui nihil agat sinistrum, cujus quid agit dextera, nesciat sinistra sua, in utraque parte dexter est, in fide dexter est, in actibus dexter est, nihil habet de illis qui collocantur a sinistris, quibus dicitur : « Discedite a me operarii iniquitatis, nescio vos, » ite in ignem æternum quem præparavit Deus Zabulo et » Angelis ejus[5]. » Quod si licet in talibus ex simili præsu-

[1] Ephes. IV, 37. — [2] Jud. III, 12, 13. [3] Ibid. 14. [4] Ibid. 15. — [5] Luc. XIII, 17. Matth. XXV, 41.

mere, puto quod secundum spiritalem intelligentiam, et sancti omnes ambidextri dicantur: et e contrario Zabulus, et principes ejus, si dici potest, ambisinistri dicuntur. Totum enim quod agunt, sinistrum est, totum perversum, totum igni æterno cum iis qui a sinistris sunt, deputatum.

VI. Sed videamus quid agit hic ambidexter judex. « Miserunt, *inquit*, filii Israel munera ad Eglon regem Moabitarum per manum Aioth: et fecit sibi Aioth gladium ex utraque parte acutum palmæ extensæ longitudine, et alligavit sibi eum Aioth ad femur dextrum[1]. » Vides quia dextrum est omne quod agit Aioth hic ambidexter, et manibus dexter est, et in pedibus dexter est. In femore etiam dextro gladium portat, ut veniat ad regem et interficiat eum. Dixeramus in superioribus quod isti quos ad salutem populi, et ad liberandos filios Israel suscitare dicitur Deus salvatores, vel judices, imaginem ferant aliquorum principum ex cœlesti militia, et supernarum virtutum, quas ab subsidium Deus emittat eorum, qui ad se toto corde clamaverint, et per conversionem pœnitentiæ divinam erga se clementiam flexerint. Sed hoc ut ne præsumptum apud auditores videatur a nobis, debemus ex scripturarum auctoritate firmare. Scriptum est in Exodo, quia patres nostri filii Israel cum multo tempore Ægyptiis et Pharaoni regi durissimo in luti et lateris confectione servissent, clamaverunt ad Dominum, inquit, ita ut ipse Dominus diceret: « Clamor filiorum Israel ascendit ad me[2]: » et misso quidem Moseo, visibiliter eduxit eos. Refert autem Scriptura quod Angelus exterminator missus sit, qui vastaret quidem omnia primogenita Ægyptiorum: Israelitarum vero neminem tangeret. Et sic declaratur virtutem fuisse cœlestem quæ vastatis Egyptiis et prostratis, filios Israel de jugo servitutis eduxit. Simile quoque etiam illud refertur in historiis quod sub rege Assy-

[1] Jud. III, 15, 16, 17. — [2] Exod. III, 9.

riorum Sennacherib, Angelus Domini mittitur, qui cæsis sub una nocte et prostratis centum octoginta quinque millibus hostium, et urbem de obsidione, et populum de imminenti liberaret interitu[1]. Ita ergo etiam nunc eadem consequentia debemus advertere, ut si quando pro peccatis nostris in captivitatem tradimur, clamemus ad Dominum. Clamemus autem non ore, sed mente, ita ut dolor cordis fontem lacrymarum producat ex oculis, sicut ille qui dicebat : « Lavabo per singulas noctes lectum meum, lacry» mis meis stratum meum rigabo[2]. » Si ita convertimur a malis, ut ultra non contingamus mala, si ita desinamus a superbia, ut ultra nihil superbum, nihil arrogans sapiamus, mittet etiam Dominus virtutem suam cœlestem, per quam liberemur a jugo servitutis Zabulicæ : quæ virtus omnia pro nobis agat dextra et prospera, quæ faciat nos relinquere viam sinistram, quæ ducit in perditionem, et revocet nos ad veram viam, illum qui dicit : « Ego sum via, et veritas, » et vita[3], » Jesum Christum Dominum nostrum, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA QUARTA[4].

De Semegar, et Jabin, et Sisara, et cæteris judicibus[5].

.... Videamus[6] nunc quale sit etiam principium Semegar, qui interpretatur ibi advena. Verum est enim, quia omnes

[1] 4 Reg. XIX. — [2] Psal. VI, 7. — [3] Joan. XIV, 6.

[4] Tom. II, pag. 466-468.

[5] Judic. III et IV.

[6] N. II. Pag. 467, col. I, B.

qui sunt homines Dei, advenæ sunt in hoc mundo, et incolæ in terra, sicut et ille, qui dicebat, quoniam « incola ego » sum apud te in terra et peregrinus sicut omnes patres » mei[1]. » Et hunc ergo Semegar sanctus Spiritus ibi incolam dicit, id est, hic. Quod enim sancto Spiritui qui in cœlis est, ibi est, nobis hic est. Quid ergo dicitur de Semegar? « Percussit, *inquit*, Allophylos in sexcentis viris, in » stiva, vel pede aratri[2]. » Aliud genus laudis in Semegar video. Iste in aratro pugnat, Aioth pugnabat in gladio. Iste in aratro vincit. Vincit tamen et hic, et superat, et prosternit Allophylos. Potest ergo fieri, ut Ecclesiæ judex non semper gladium proferat, id est, non semper austeritate verbi, et acumine correptionis utatur, sed aliquando etiam imitetur agricolam, et velut aratro sulcans animæ terram, ac sæpius eam clementi commotione rescindens, aptam eam suscipiendis seminibus paret. Interficientur ergo etiam sic Allophyli, cum non argumentis et acumine contra adversarios utimur, sed agresti et simplici commonitione de animis auditorum vitia et peccata propellimus. Sed et tu ipse, o auditor! esto agricola animæ tuæ, utere hoc aratro quo utitur Semegar. Sed cum miseris manum tuam in aratro, noli retro respicere[3] : id est, postquam tuleris crucem tuam, et sequutus fueris Christum, postquam sæculo renunciasti et iis quæ in sæculo sunt, noli retro respicere, noli requirere quæ propter Christum duxeras ut stercora : quia si in isto aratro manum semper habueris, ita ut confidenter dicas : « Mihi autem absit gloriari nisi in cruce Domini nostri » Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego » mundo[4] : » hæc tibi dicenti « cadent a dextris tuis decem » millia, et a sinistris tuis mille, ad te vero non appropin» quabunt[5]. ...»

[1] Psal. CXIX, 19; XXXIX, 13. — [2] Judic. III, 31. — [3] Luc. IX. — [4] Gal. VI, 14. — [5] Psal. XCI, 7.

Sed[1] quid post hæc additur? « Et adjecerunt, *inquit*, » filii Israel facere malignum in conspectu Domini, et Aioth » mortuus est[2]. » Servatur nimirum in his etiam illa observatio, quam in superioribus designavimus, quia pro peccatis populi moritur bonus populi dux. Cum enim indigni fuerint effecti, et fecerint malignum in conspectu Domini, auferetur ab eis homo Dei. Sed dicit fortasse populus noster: Quando Ecclesia Dei sine judice est? Etiamsi prior defecerit, alter adhibetur. Audacter fortassis aliquid dicimus, tamen quod scriptum est dicimus. Non semper princeps populi, et Ecclesiæ judex per Dei arbitrium datur, sed prout merita nostra deposcunt. Si mali sunt actus nostri, et operamur malignum in conspectu Domini, dantur nobis principes secundum cor nostrum, et hoc tibi de Scripturis probabo. Audi namque quod Dominus dixit: « Fecerunt sibi » regem, et non per me, et principem, et non per consilium » meum[3]. » Et hoc dictum videtur de Saul illo, quem utique ipse Dominus elegerat, et regem fieri jusserat: sed quoniam non secundum voluntatem Dei, sed secundum peccatoris populi meritum fuerat electus, negat eum cum sua voluntate, vel consilio constitutum. Tale ergo aliquid intelligamus etiam in Ecclesiis fieri, quia pro meritis populi, aut in verbo et opere potens a Deo tribuitur rector Ecclesiæ, aut si malignum faciat populus in conspectu Domini, talis Ecclesiæ judex datur, sub quo famem et sitim populus patiatur, « non famen panis, neque sitim aquæ, sed » famem audiendi verbum Domini[4]. » Ita ergo nos agamus, et ita oremus, ne unquam nos divina indignatio in verbi fame condemnet ac siti, ne unquam auferatur a nobis, qui nos verbo et opere instruat, qui in moribus, et honestate, qui patientiæ ac mansuetudinis perfectum de se populis

[1] N. III.

[2] Jud. IV, I. — [3] Osee VIII, 4. — [4] Amos VIII, II.

præstet exemplum. Nam si nos fecerimus malignum in conspectu Domini, id est, si male egerimus, si voluntatem nostram et non Dei facimus, et moritur et nobis Aioth, aufertur et Semegar, et obscuratur laus nostra, tradimur in manus Jabin regis Chanaan. Jabin autem interpretatur sensus sive prudentia. Si ergo nos « non probaverimus Deum » habere in notitia, » tradit nos Deus « in reprobum sensum, » repletos iniquitate, nequitia, fornicatione, avaritia, ple- » nos invidia, homicidiis, contentione, dolo, susurratores, » detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, ela- » tos, parentibus non obedientes, incompositos, sine af- » fectu, sine misericordia[1]. » Vides qui sint et quales qui traduntur in reprobum sensum, qui traduntur Jabin principi Chananæorum.....

HOMILIA QUINTA[2].

De Debbora, et Barach, et Jahel, et Sisara[3].

I. De quæstionibus ad quætiones, et de sacramentis ad sacramenta transimus : et cum vix ac difficulter prima quæque explanamus, difficilibus difficiliora succedunt, quæ non tam ingenii facundia indigeant, quam divinæ gratiæ aspirationem requirant. Sine dubio enim requirit auditorem, quoniam quidem sententia est apostoli Pauli, quæ dicit : « Om- » nis Scriptura divinitus inspirata, utilis est ad docendum, » ad increpandum, ad doctrinam quæ est in justitia[4]. » Quid ergo habeat in sese ista Scriptura, quam sine dubio

[1] Rom. I, 28, 29, 30, 31.
[2] Tom. II, pagg. 468-470.
[3] Judic. IV. — [4] 2 Tim. III, 16.

et ipsam inspiratam divinitus confitemur, quod nobis ad doctrinam cedat, quod ad increpationem, quod ad disciplinam, quod ad justitiam, diligentius est inquirendum. Quid enim nobis ex hoc confertur, si legamus hoc quod recitatum est, id est, quod « Debbora, *inquit*, mulier prophe-» tissa, uxor Laphidoth, ipsa judicabat Israel illo tempore, » et ipsa, *inquit*, Debbora sedebat sub palma inter medium » Rama, et inter medium Bethel, in monte Effrem, et ascen-» debant ad eam filii Israel, ut judicarentur[1] ? » Tum deinde quid nobis eruditionis, aut doctrinæ, aut justitiæ ea conferunt quæ sequuntur, vel de Barach, vel de Jahel, vel etiam de Sisara duce militiæ Jabin ?

II. Videamus ergo ne forte per hæc dignum aliquid sicut et Scripturis cæteris, de sacramentis secretioribus doceamur. Primo hoc ipsum, quod cum plurimi judices viri in Israel fuisse referuntur, de nullo illorum dicitur, quia Propheta fuerit, nisi de Debbora muliere. Præstat et in hoc non minimam consolationem mulierum sexui etiam prima ipsius litteræ facies, et provocat eas uti nequaquam pro infirmitate sexus desperent etiam prophetiæ gratiæ capaces se fieri posse, sed intelligant, et credant quod meretur hanc gratiam puritas mentis, non diversitas sexus. Sed videamus quid etiam interioris intelligentiæ respirat arcanum. Debbora apis interpretatur sive loquela. Sed jam et in superioribus diximus quod Debbora in prophetiæ forma accipienda sit, quæ est apis. Certum namque est quod omnis prophetia suaves cœlestis doctrinæ favos, et dulcia divini eloquii mella componat. Unde et David canebat dicens : « Quam » dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel et favum ori » meo[2]. » Et iterum alibi dicit, judicia Dei « pretiosa esse » super aurum, et lapidem pretiosum multum, et dulciora » super mel et favum[3]. »

[1] Jud. IV, 4, 5. — [2] Psal. CXIX, 103. — [3] Id. XIX, 11.

III. Sed et illud consideremus, ubi residere dicitur prophetia, et ubi locus ejus esse describitur. « Sub palma, *inquit*, inter medium Rama, et inter medium Bethel[1]. » Sub palma sedem habet prophetia, quia « justus, *inquit* David, » sicut palma florebit[2], » per hoc quod suis institutionibus eruditum prophetia perducit ad palmam supernæ vocationis Dei, in Christo Jesu Domino nostro. Inter medium autem Rama, et inter medium Bethel sedere dicitur. Rama interpretatur excelsa, Bethel domus Dei. Videte in quibus locis residere dicitur prophetia, inter excelsa et Domum Dei. Nihil enim humile, nihil dejectum, nihil vile erga prophetiæ sedem reperiri potest : sicut et Salomon nihilominus sapientiæ sedem describens, dicit de ea, quod vel in portis civitatum assistat, vel in murorum mœnibus habitet, vel in altis turribus libere agat. Hoc ergo modo prophetia, quæ nunc in Debbora describitur, inter domum Dei, et inter excelsa dicitur habitare. Non enim nos docet quæ super terram sunt quærere, sed quæ in cœlis sunt et in excelsis, « ubi Christus est in dextra Dei sedens[3] : » illuc nos prophetia hortatur ascendere, illuc discipulos molitur imponere.

IV. Hæc ergo primo omnium, inquit, « misit, et vocavit ad se Barach[4]. » Barach interpretatur coruscatio. Coruscatio vero est quæ habet quidem lucem, sed non manentem, ad modicum enim temporis resplendet, et desinit. Hic ergo Barach mihi videtur formam gerere populi prioris, qui primo omnium per prophetiam vocatus est, et invitatur ad audienda eloquia Dei, et divinæ legis munera capienda, qui refulsit quidem, et ad legis splendorem ad breve tempus coruscavit, sed non diu permansit, nec continuum lucis potuit obtinere fulgorem. Cum ergo dixisset Debbora ad Barach, id est prophetia ad priorem populum, quia « tibi » præcepit Dominus Deus Israel, et tu ascende in montem

[1] Jud. IV, 5. [2] Psal. XCI, 13. — [3] Coloss. III, 1, 2. — [4] Jud. IV, 5.

» Thabor, et accipe decem millia virorum[1], » et reliqua quæ scripta sunt, quid responderit Barach ex persona populi ad prophetiam videamus : « Non, *inquit*, ascendam » nisi tu ascenderis mecum, quia nescio diem in qua » mittet Dominus Angelum suum mecum[2]. » Vides ergo quomodo illis prioribus prophetia detulit eloquia Dei, et illis dicit data esse præcepta ut ascendant in montem : sed excusant et dicunt : Non ascendam, nisi ascenderis et tu mecum. Et de excusatione quidem verum est, sed de repromissione falsum est. Quod enim non ascenderunt in montem Dei, verum est : quod autem pollicentur se ascensuros cum prophetia falsum est. Non enim sequuti sunt prophetiam, ut crederent ei de quo omnis prophetia præscripta est a Christo. Propterea ergo dicit ad eum Debbora : « Ibo tecum. Verumtamen scito, quia non erit primatus » tuus in via hac quam incedis, sed in manu mulieris tra» det Dominus Sisaram[3]. » Evidenter ostendit quia non erit apud illum populum primatus, nec permanebit apud eum victoriæ palma, sed in manu mulieris, cui nomen Jahel, tradetur Sisara. Describitur autem quod secundum commonitionem Debboræ, id est prophetiæ, insequeretur Barach principem Allophylorum Sisaram : et ipse quidem eum comprehendere non potuit, sed occurrit ei fugienti mulier alienigena Jahel, quæ mulier prius cum eo amicitiarum fœdus habuerat. Ad quam ille cum declinasset latendi gratia, aquam poposcit ut biberet, sed ab illa lacte potatus est. Et cum eum in latebris collocasset, ac pellibus adoperuisset, post hæc palum malleo adactum per ejus malas vel maxillas defixit. Et tunc occurrens insectanti Barach mortuum jam et prostratum ostendit Sisaram.

V. Quid ergo nobis sacramenti omnis iste historiæ textus ostendit? Jahel mulier alienigena, de qua prophetia dixit,

[1] Jud. IV, 6. — [2] Ibid. 8. — [3] Ibid. 9.

quod in manu mulieris fiet victoria, figuram tenet Ecclesiæ, quæ ex alienis gentibus congregata est. Interpretatur autem Jahel ascensio : quia revera non est alia ascensio qua ascendatur ad cœlum, nisi per Ecclesiam multiformis sapientiæ Dei. Ipsa est ergo, quæ dum a corporalibus ad spiritalia, et a terrenis ascendit ad cœlestia, interfecit Sisaram, de quo jam superius diximus, quod carnalium vitiorum, et animalis, vel stolidi hominis tenet figuram, quia Sisara visio equi interpretatur. De quo Scriptura dicit : « Nolite fieri » sicut equus et mulus, quibus non est intellectus[1]. » Palo ergo eum interfecit, id est, ligni crucis acumine, et virtute eum prosternit. Et non sine causa maxillam ejus palo transverberasse describitur. Illud enim os, quod de carnalibus loquebatur, et illa doctrina quæ carnis gloriam præferebat, quia in deliciis, et voluptate vivendum sapientibus sæculi persuadebat, et humanum genus luxuriæ adulatione deceperat : illud, inquam, os ligno crucis confoditur et terebratur, quia illam viam, quam philosophia latam et spatiosam prædicaverat voluptatis, hanc Christus arctam et angustam nobis viam salutis ostendit[2]. Sic ergo Jahel, id est, Ecclesia, vitiorum principem Sisaram obtectum pellibus, id est, membrorum mortificatione sopitum, æterno tradit somno. Occurrit tamen Jahel, id est, Ecclesia post hoc et priori populo insectanti Sisaram. Insectabatur enim Israel legem justitiæ, sed in legem non pervenit. Occurrit ergo Ecclesia etiam ipsi, et ostendit ei opus suum, ostendit victoriam consummatam, atque in societatem eum prostrati hostis invitat. Verum est enim illud, quod Apostolus in novissimo tempore dicit futurum, quia cum plenitudo gentium subintroïerit, tunc omnis Israel salvus fiet[3]. Fit ergo quidem privatus in manu mulieris alienigenæ, non tamen excluditur a consortio gloriæ etiam Barach, qui prior quidem cœpe

[1] Psal. XXXII, 9. — [2] Matth. VII, 14. — [3] Rom. XI, 26.

rat, sed novissimus pervenit ad finem. Imo dum ille pervenit, Jahel alienigena prætereuntem quodammodo victoriam rapit. Eadem forma præcessit etiam in Esaü, et Jacob fratribus. Dum enim Esaü sectatur agrestia, dum moratur in saltibus, præveniens Jacob, et mulieris consiliis, id est, matris, compositos patri offerens cibos, benedictionis primatus accepit. Sic et in Evangelio pergente Domino ad filiam principis synagogæ suscitandam, præveniens mulier quæ fluxu sanguinis laborabat, fideli tactu prior consequitur sanitatem.

VI. Quod si etiam inde requirendum aliquid videtur a diligentibus auditoribus, quod lacte eum potasse dicitur, cum ille aquam poposcisset, videamus ne forte secundum mysticas vel allegoricas Legis interpretationes, tale aliquid etiam de hoc possit ostendi. Lactis cibus esse dicitur in Scripturis sanctis, prima hæc moralis institutio, quæ incipientibus velut parvulis traditur [1]. Non enim in initiis statim discipulis de profundis et secretioribus tradendum est sacramentis, sed morum correptio, emendatio disciplinæ, religiosæ conversationis, et simplicis fidei prima eis elementa traduntur. Istud est Ecclesiæ lac, hæc incipientibus parvulorum prima sunt elementa. Sed iste cibus iis quidem qui ad bonum proficiendi propositum gerunt, vitam tribuit et salutem : iis vero quibus contraria placent, quibus luxuria, libido, avaritia, et omnis impietas cordi est, hujusmodi doctrina necem et interitum præstat. Sic ergo fit, ut ex his, atque iisdem cibis quibus aluntur boni, suffocentur mali; et in quo piis vita est, ibi sit impiis mors. Denique ut exemplo res quam dicimus planior fiat, *vinum* sanos et commode degentes juvat, et (sicut Scriptura dicit) *cor hominis* duntaxat *lætificat*, febricitantibus vero si sumpserint, perniciem continuo et interitum parit [2]. Ita fit ut eadem res eodem modo

[1] I Cor. III. — [2] Psal. CIV, 15.

sumpta, uni quidem vitam, alii autem conferat mortem. Sic ergo intelligendum est et Sisaram istum animalem hominem, et vitiorum principem, per doctrinam Ecclesiæ, quam non ex fide suscepit, extinctum. Sed et unaquæque anima satis agat lacte evangelico atque apostolico sopire in semetipso et extinguere Sisaram. Si enim per hæc edoctus quis mortificaverit membra sua quæ sunt super terram, avaritiam, fornicationem, et cætera quæ sanctus Apostolus enumerat[1], Sisaram in semetipso videbitur peremisse, ut hæc non solum in persona Ecclesiæ consummari, verum etiam unusquisque in sua anima ostendat impleri : quia sicut diximus, cœptus est quidem Sisara insectari a populo priori, interemptus autem a muliere ac Ecclesia gentium, et in manu ejus data est palma victoriæ. In consummatione omnium, id est, in fine sæculi, etiam canticum Domino cantabitur per Debboram, in quo primatus quidem dabitur Jahel Ecclesiæ gentium : nec tamen Debboræ laus silebitur : sed et primis et novissimis victoriæ præmium dabitur, per Jesum Christum Dominum nostrum, cui est gloria, et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA SEXTA[2].

De cantico quod cantavit Debbora[3].

I. Sisara cum exercitu suo, et curribus ferreis quibus impugnabat populum Dei, superatus est, quod ita futurum

[1] Coloss. III, 5.

[2] Tom. II, pagg. 470-472.

[3] Judic. V.

prophetia præcecinit per Debboram. Et posteaquam in manu mulieris facta victoria est, canticum istud Debbora, velut victoriæ ipsius laudem, cecinisse præscribitur. Verum si meminimus eorum quæ in superioribus dicta sunt secundum mysticam formam, quæ est figura Debboræ, quæ etiam Barach, quid imaginis teneat Jahel mulier, quæ adversarium populi Dei sola dejecit, quæ etiam imago sit Sisaræ ipsius, qui a muliere alienigena ligni virtute prostratus est: intelligimus hæc omnia sacramenta esse, quæ in novissimis temporibus, et in fine sæculi per Ecclesiam consummantur, et in cantico hoc velut epinicia ejus, id est, victoriæ laudem esse descriptam, illius scilicet temporis cum « novissimus inimicus destruetur mors [1]. » Tunc enim exultabit Debbora, id est, exultabit gloria prophetiæ, quia quæ prædixit, impleta sunt. Tunc Jahel, id est, Ecclesia hostem communem omnium superabit : et posteaquam plenitudo gentium introïerit, tunc et Barach, id est, reliquus Israel salvus fiet, et in societatem victoriæ recipietur [2]. Tunc ergo, si digni fuerimus, etiam nos cantabimus canticum istud refertum mysticis et propheticis sacramentis, ex quibus per singula discutere cuncta temporis non est. Brevitatem namque auditores Ecclesiæ diligunt. Pauca tamen vel de principiis ejus disserentes, vel sparsim ex eo flosculos eligentes, consolationis aliquid auditoribus afferre tentabimus, vel nosmetipsos exercere, et meditari ut apti efficiamur ad Debboræ canticum decantandum.

II. « In incipiendo principes in Israel, in voluntatibus populi benedicite Dominum [3]. » Benedictio, inquit, qua benedicimus Dominum, sit in exordio principum in Israel, tum deinde et in voluntatibus populi. Verbi gratia : cum primum incipimus venire ad Dei cultum, cum initium verbi Dei et doctrinæ cœlestis accipimus, a principibus Israel ista

[1] I Cor. xv, 26. — [2] Rom. xi, 26. — [3] Jud. v, 2.

nobis initia capessenda sunt. Principes autem Israel, id est, populi Christiani, Angelos accipiendos puto, quos adesse Dominus dicit unicuique minimo in Ecclesia, qui etiam semper videre dicuntur faciem Patris, qui in cœlis est[1]. Ipsi ergo sunt principes, et ab ipsis nobis sunt sumenda principia. Verbi gratia : si eat quis puer ad scholas, a magistro quidem suscipitur, et efficitur illius doctoris discipulus, sed non statim discendi ab ipso præceptore sumit exordium : sed cum ab eo prima tantum elementa susceperit, traditur aliis erudiendus, ut ita dicam, scholæ ipsius principibus : ut cum ab illis quantum in illis est fuerit edoctus, et cum prima apud eos deposuerit rudimenta, tum demum ipsius doctoris perfectiora præcepta suscipiat. Ita ergo etiam nunc institutionum nostrarum initia repetens prophetia dicit, quod cum a principibus cœperimus, vel principes cœperint operari in nobis, deinde nos voluntate et proposito subsequamur : et aucti profectibus, sic ad benedicendum jam ipsum Dominum veniamus. Sed videamus quid dicit : « In »incipiendo, *inquit*, principes in Israel[2]. » Initia juvari a principibus dicuntur : post hæc vero jam voluntate propria, et proposito nitendum est, ut benedicere Dominum mereamur. Nam et populus Israel cum inciperet exire de Ægypto, et transire mare Rubrum, nihil ipsius proprio labore, sed totum per principes, id est, per Angelos agebatur. Denique sic dicit Moyses ad populum : « Vos, *inquit*, tacebitis, et »Dominus pugnabit pro vobis[3]. » Aperte enim Angelus vastator pro eis pugnasse describitur, qui Ægyptiorum quidem primogenita interemit[4] : Israelitarum vero nec pecus quidem mutire fecit. Verum non semper expectandum est ut Angeli pro nobis pugnent, sed in incipiendo tantummodo, id est, in initiis nostris, a principibus Angelis adjuvamur. Cæterum processu temporis oportet etiam nos ipsos exire arma-

[1] Matth. XVIII, 10. — [2] Jud. V, 2. — [3] Exod. XIV, 15. — [4] Ibid. 12.

tos ad prælia. Ante enim quam bella discamus, antequam pugnas Domini parare meditemur, a principibus Angelis sublevamur : antequam panis cœlestis consequamur annonam , et carnibus agni immaculati satiemur, antequam veræ vitis quæ ascendit de radice David sanguine inebriemur, donec parvuli sumus, et lacte alimur, et initiorum Christi sermonem tenemus, tanquam parvuli sub procuratoribus agimus, et actoribus Angelis. Ubi vero jam militiæ cælestis sacramenta gustavimus, et pane vitæ refecti sumus, audi quomodo per apostolicam tubam suscitamur ad prælia. Ingenti namque voce Paulus clamat ad nos dicens : « Induite » vos arma Dei, ut possitis stare adversus astutiam diaboli[1]. » Non nos ultra patitur velut sub alis lactantium latitare, invitat nos ad certaminum campos : induite, inquit, vos « lo» ricam *charitatis*, et galeam *nihilominus* salutis accipite, » sed et gladium, *inquit*, spiritus, *et super omnia* scutum fi» dei, in quo possitis , *ait*, omnia jacula maligni ignea extin» guere[2]. » Vides ergo quomodo omnia per ordinem fiunt, et nihil confusum in populo Dei, nihil incompositum, aut præposterum geritur. In incipiendo principes juvant : cum adjutus fueris, et a principibus eruditus, jam tibi ipse sponte et voluntate tua, quæ didicisti a principibus, gere. Recte enim decoctis principiis, depositisque rudimentis nostræ committimur voluntati, ut vel laus meriti sit, quæ nostra virtute quæsita est, vel culpa jure sit nostra, quæ per nostram venit ignaviam. Hæc pro eo quod scriptum est : « In incipiendo principes in Israel, in voluntatibus populi » benedicite Dominum[3]. »

III. Post hæc autem dicit : « Audite reges, et auribus » percipite Satrapæ. Domino cantabo, psallam Deo Israel[4]. » Audite, inquit, reges. Reges appellat eos qui convocantur ad audiendum verbum Dei. Exulta popule Dei, audiens tuæ

[1] Ephes. VI, 11. — [2] Ibid. 13, 14, 15, 16. — [3] Jud. V, 2. — [4] Ibid. 3.

nobilitatis insignia. Tu vocaris ad audiendum verbum Dei, et non ut plebs, sed ut rex vocaris. Tibi enim dictum est: « Genus regale, et sacerdotale: populus in acquisitionem[1]. » Ideo quia vos reges estis, merito rex noster Christus Dominus « rex *dicitur* Regum, et Dominus dominantium[2]. » Sed sicut exultatis de nobilitatis vestræ titulo, ita discere debetis quid agendo unusquisque vestrum fiat rex. Quod vobis ita breviter definiam. Regem te omnium esse facit, si regnet Christus in te. Rex namque a regendo dictus est. Si ergo et in te animus regnat, et corpus obtemperat, si concupiscentias carnis sub jugum imperii tui mittas, si vitiorum gentes sobrietatis tuæ frenis arctioribus premas, merito rex diceris, qui te recte agere noveris. Cum ergo talis fueris affectus, digne ut rex ad audienda divina verba vocaberis. Hoc vero quod subsequitur, magis corporeum aliquid indicat, quod dicit: « Auribus percipite omnes Satrapæ[3]. » Sicut enim inferiores sunt regibus Satrapæ, ita et auribus percipere inferius videtur esse quam audire. Audire namque ad interiorem pertinet hominem, sicut et Dominus dicebat: « Qui » habet aures audiendi, audiat[4]. » Auribus vero percipere, ad exteriorem et corporalem pertinet auditum. Ideo ergo et hic illi qui audire deberent reges dicuntur, qui vero auribus percipere, Satrapæ appellantur. « Ego Domino cantabo, psallam Deo Israel[5]. » Beati sunt qui possunt cantare canticum Domino. Cum redimus ad Scripturas, multa cantica sacris mandata voluminibus invenimus. Habemus integrum volumen de canticis canticorum scriptum. Ecce et in hoc libro Judicum habemus canticum, et in Numeris canticum scriptum est, et in Deuteronomio, et in Exodo, et in primo Regnorum libro. In primo etiam Paralipomenon, et in aliis multis locis invenies cantica divina esse descripta. Ait ergo

[1] I Pet. II, 9. — [2] Apoc. XIX, 16. — [3] Jud. V, 3. — [4] Matth. XI, 15. — [5] Jud. V, 3.

hæc vox justi : « Ego Domino cantabo, psallam Deo Israel. » Quis putas ita canoræ vocis est, et ita spiritus puri mentisque sinceræ, ut cantilena ejus divinum delectare possit auditum? Ille profecto est, qui nullum raucum habet in se peccati sonum, qui nihil offensionis in lingua, nihil crassitudinis in spiritu gerit, ille potest dicere : « Ego Domino » cantabo, psallam Deo Israel. »

IV. Verum quia continuationem cantici per singula non occurrimus explicare, interpolando saltem seriem lectionis, videamus quid est quod dicit : « Cor meum ad ea quæ disposita sunt huic Israel[1]. » Hoc modo videtur quod dicit : cor meum, et animus meus, et sensus meus, et tota mens mea ad illud intendit, et illud prospicit quod dispositum est, quod præparatum est Israel : illud tota mente prospicio quod futurum est. Si enim ad illud intendero animum, omnia quæ in hoc mundo sunt, ducam « ut stercora, ut Chris» tum lucrifaciam[2], » qui præparavit illa omnia quæ « oculus » non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, » iis qui diligunt eum[3]. » Cor ergo, inquit, meum : ad illa extenditur. Non enim adhuc humanum cor gero, neque quæ cogito, secundum hominem cogito : sed quia secundum Scripturam ii ad quos sermo Dei fit, dii sunt, nec ego hæc humana, sed divina mente prospicio.

V. « Potentes populi, benedicite Dominum, qui ascen» distis super jumenta[4]. » « *Quid est ascendisse super* JUMEN» TUM? *Corpus hoc meum jumentum est : ad* ADJUMENTUM » *enim, et ad* MINISTERIUM *datum est* : » ego autem sum, id est, interior homo, qui ascendi super jumentum hoc, cui dicitur, ut benedicam Dominum. Si ergo vere ascendisti supra corpus, et superior effectus corporalibus desideriis, et motus corporis tui freno mentis et interioris hominis moderamine gubernantur, de te dicitur, quia ascendisti super

[1] Jud. v, 9. [2] Phil. III, 8. — [3] I Cor. II, 9. — [4] Jud. v, 9, 10.

jumentum hoc, cui dicitur, ut benedicas Dominum. Quid autem est, quod sequitur? « Super vehicula, *inquit*, sedentes, et super asinas refulgentes[1]. » Quid sibi videntur esse asinæ refulgentes? Dicit enim Scriptura, quia oporteat benedicere Dominum eos, qui sedent super vehicula, et super asinas refulgentes. Mihi velut in locis ita difficilibus tale aliquid videtur : cum jumentum hoc, id est, corpus meum, sub jugo venerit verbi Dei, tunc vehiculum corporis mei resplendere incipiet : et asina hæc, id est, caro mea tunc refulgere dicetur, cum castitatis ac pudicitiæ fuerit splendore decorata. Et ita recte dicitur anima sedens super asinam resplendentem Dominum benedicere, et in medio lætantium laudare Deum. « Ibi dabunt justitias Domino[2]. » Sacrificium Domino illud est acceptabile, quod in justitia offertur Domino et æquitate. Et ideo dicitur : « Justi confortati sunt in Israel[3]. » In aliis quidem gentibus, qui corporis robore fortiores sunt, illi potentes dicuntur in prælio : in Israel vero qui justiores sunt, ipsi potentiores dicuntur in bellis : quia justitia etiamsi viribus infirma sit, vincit : injustitia vero etsi multos et validos pugnatores habeat, superatur. Sic igitur in hac gente nostra, id est, in populo Dei, per justitiam superamus, aut per injustitiam vincimur.

VI. « Exurge, Debbora, exurge et suscita dena millia populi[4]. » Prophetia quando exurgit? Profecto in adventu Domini : et non solum ipsa exurgit, sed et populos suscitat ad credendum. « Captivam ducito captivitatem fili Abinoem[5]. » Abinoem responsio patris interpretatur. Hujus filius est Barach. Captivitatem de hostibus capiet, qui cœlestis patris responsa servaverit. « Domine humilia mihi fortiores me[6]. » Vox ista fidelium est, confitentium simpliciter fortiores esse inimicos suos, adversum quos nobis

[1] Jud. v, 10. — [2] Ibid. 11. — [3] Ibid. — [4] Ibid. 12. — [5] Ibid. — [6] Ibid. 13.

pugna et certamen est : quia non est nobis pugna adversus carnem et sanguinem. Alioquin non esset nobis fortior adversarius. Sed quoniam adversum principatus, et potestates, et adversum mundi hujus rectores tenebrarum, et adversum spiritalia nequitiæ est luctamen, idcirco dicit Propheta: « Domine, humilia mihi fortiores me[1]. » Quomodo enim non hæc tanta spirituum vis, longe sit humana fragilitate vehementior? Sed in eo Deus adjuvat infirmitatem nostram, in quo dicit Apostolus : « Omnia possum in » eo qui me confortat[2], » Christo. Sunt istæ quidem virtutes fortiores nobis : sed iterum qui in nobis est Christus, et confortat nos, est omnium fortior : cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA SEPTIMA[3].

De eo quod translati sunt filii Israel in manus Madian[4].

I. Quiescit terra donec quiescit peccatum. Moveri autem dicitur terra, hoc est, ii qui habitant terram, cum animas hominum movere cœperint, et perturbare peccata. Et ideo scriptum est hoc quod nunc præsens lectio continet. « Et » quievit, *inquit*, terra quadraginta annis[5]. Et fecerunt filii » Israel malignum in conspectu Domini, et tradidit eos in » manus Madian annis septem, et invaluit Madian super » Israel[6]. » Dum esset ergo justitia in terra, id est, in iis

[1] Jud. v, 13.
[2] Philip. iv, 13.
[3] Tom. ii, pagg. 472-474.
[4] Judic. vi. — [5] Id. v, 32. — [6] Id. vi, 1.

qui habitant terram, quievisse dicitur terra; cum vero increvit iniquitas, et fecerunt malignum in conspectu Domini, « tunc tradidit, *inquit*, eos Dominus in manus Madian annis » septem. » Nec dicuntur invaluisse Madianitæ super populum Domini, donec præcepta Domini populus custodivit. Cum vero negligere cœpit mandata divina, robustior et validior effecta est adversus eum hostium manus. Et adversum quidem illum priorem populum corporales insurgebant hostes, cum deliquisset : adversum nos autem, qui Israel secundum spiritum dicimur, spiritalis sine dubio hostis insurgit : et cum mandata Dei negligimus, cum Christum contemnimus, validior adversum nos manus dæmonum efficitur : et tradimur etiam nos inimicis, cum deserimur a gratia.

II. Sed videamus quid accidit eis, qui traditi sunt pro peccatis suis. « Et fugerunt, *inquit*, filii Israel a facie Madian per septa in montibus, et in speluncis, et in munitionibus : et efficiebatur cum seminasset vir Israel, ascendebant Madian et Amalech, et filii Orientis super eos, » et superveniebant eis, et exterminabant omnes fructus » terræ, usquequo perveniretur in Gazam[1]. » Hæc quidem patiebatur ille, qui erat secundum carnem Israel. Seminabat terram, sed quoniam pro peccatis suis traditus erat insurgentibus inimicis, pro frugibus corruptionem metebat. Nobis vero qui secundum spiritum Israel nominamur, quid tale accidere potest consideremus. Est quando seminamus, et non possunt inimici corrumpere semina quæ seminamus, non possunt apri insidiari culturæ nostræ : est autem quando seminamus, et corrumpuntur quæ seminamus. Paulus nos Apostolus de hac seminandi doceat differentia. Audi ergo ipse quid dicit : « Qui seminat, *inquit*, in carne, » de carne metet corruptionem. Et qui seminat in spiritu,

[1] Jud. VI, 2, 3, 4.

» de spiritu metet vitam æternam[1]. » Isti sunt ergo, quorum semina Madianitæ corrumpunt, qui in carne seminant. Isti sunt quorum fructus exterminantur, et pereunt. Illa autem semina, quæ in spiritu seminantur, non possunt Madianitæ corrumpere. Non enim possunt adversariæ potestates ascendere ad spiritales campos, et novalia spiritus temerare eorum qui non seminant super spinas, sed innovant sibi novalia : sed et illud addendum est : volo enim et meipsum vobiscum pariter commonere de cautela seminum, et spiritalium fructuum diligentia. Frequenter accidit, ut aliquis in opere spiritali multum desudans, fructus quamplurimos fecerit, et repleverit horrea sua justitiæ frugibus, et multa bona opera recondiderit in conscientiæ suæ conclavi : postea vero si negligat, et post laborem proclivius ad voluptates et luxurias vergat, omnia ei bonorum semina, et fructus sancti operis dominante libidine corrumpuntur. Cum enim subintroierit peccatum, et captivaverit hominis sensum, ut jam non respiciat ad mandata Dei, nec arduam virtutis viam libenter ascendat, depereunt omnia quæ prius fuerant in horreo conscientiæ congregata. Propterea erga Scripturæ sanctæ nobis servanda commonitio est dicentis : « Omni custodia serva tuum cor[2]. » Custodiendum est igitur cor ab omni peccato, et præcipue in tempore persecutionis. Si cui enim accidat, ut in aliquo quidem tempore congreget fructus justitiæ, conquirat opera virtutum, et omnibus se probatissimis excolat disciplinis, in persecutionis vero tempore deneget fidem, iste condita omnia evacuavit, ex omnibus facultatibus suis nudus repente et inanis effectus est, quia diu quæsitus, et multo vix labore collectus, subito omnis effusus est labor : et sicut dicit Propheta : « omnes justitiæ ejus quas fecit, non com» memorabuntur[3]. » Propterea ergo fratres deprecemur

[1] Gal. vi, 8. — [2] Prov. iv, 23. — [3] Ezech. iii, 20.

Dominum confitentes ei infirmitatem nostram, ne nos tradat in manus Madian, ne tradat bestiis animam confitentem sibi, ne nos tradat in manus potentum eorum qui dicunt, quando veniet tempus ut detur nobis potestas adversus Christianos, quando tradentur in manus nostras isti qui se dicunt habere, vel nosse Deum? Quod et si tradamur, et acceperint potestatem nostri, oremus accipere a Deo virtutem, ut sustinere possimus : ut et fides nostra in pressuris et tribulationibus clarior fiat, ut per patientiam nostram illorum superetur impudentia, et, sicut dixit Dominus, in nostra patientia acquiramus animas nostras : quia « tribulatio patientiam operatur, patientia vero probationem, » probatio autem spem[1]. » Pertendit enim nostra probatio non usque ad verbera solum, sed usque ad profusionem sanguinis pervenit : quia et Christus quem sequimur, pro redemptione nostra effudit sanguinem suum, ut inde exeamus loti sanguine nostro. Baptisma enim sanguinis solum est quod nos puriores reddat, quam aquæ baptismus reddidit. Et hoc ego non præsumo, sed Scriptura refert, dicente Domino ad discipulos : « Baptismum habeo baptizare » quod vos nescitis. Et quomodo urgeor ut perficiatur[2]. » Vides ergo quia profusionem sanguinis sui baptisma nominavit. Et ne ista dicens, offendam, vereor ne istud baptisma eminentius sit illo baptismate quod per aquam traditur. Illo enim accepto, valde pauci sunt ita beati, qui id immaculatum usque ad exitum vitæ servare potuerint. Hoc vero baptismo qui baptizatus fuerit, peccare jam ultra non potest. Et si temerarium non est in rebus talibus audere aliquid, possumus dicere, quod per illud baptisma præterita peccata purgantur : per istud vero etiam futura perimuntur. Ibi peccata dimissa sunt, hic exclusa. Mihi si concederet Deus ut proprio sanguine diluerer, ut baptismum

[1] Luc. 21. Rom. v, 4. [2] Luc. XII, 50.

secundum morte pro Christo suscepta perciperem, securus ex isto sæculo discederem: ut veniens ad animam meam de hac vita exeuntem princeps hujus mundi non inveniret quidquam, quin potius, et sanguinis mei profusione sopiretur, nec auderet in aliquo criminari animam cruore suo dilutam, morte sua clarificatam, sanguine suo lotam. Post istud baptisma nec Madianitæ ultra irruerent ad disperdendos et exterminandos animæ fructus. Quis enim sequi possit animam martyris, quæ supergressa omnes aërias potestates, ad cœleste tendit altare? Ibi enim sub altare Dei animæ martyrum positæ dicuntur diebus ac noctibus proclamare dicentes: « Quousque Domine qui justus et ve- »rus es, non vindicas sanguinem nostrum de iis qui habi- »tant terram[1]? » Ibi enim positæ divinis assistunt sacrificiis. Sed beati sunt qui hæc merentur. Beati sunt quorum cor cum de sæculo recedunt, non trepidat pro peccato, quos pergentes ad Dominum delictorum formido non terret. Beata illa anima quæ occurrentes sibi aërias dæmonum turmas profusi in martyrio sanguinis cruore deturbat. Beatus est de quo eunte ad cœlum dicunt Angeli illam propheticam vocem: « Quis est iste qui ascendit ex Bosor[2], » hoc est, qui de carne ad cœlum ascendit? « Quis est iste qui as- »cendit ex Bosor, rubor vestimentorum ejus? » in rubore vestimentorum cruorem sanguinis designantes. Beatæ sunt ergo animæ quæ sic Christum sequuntur, quomodo eas Christus præcessit. Et ideo quia sic sequuntur, usque ad ipsum Dei altare perveniunt: ubi est ipse Dominus Jesus Christus pontifex futurorum bonorum, cui est gloria et potestas in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Apoc. VI, 10. — [2] Isai. LXIII, 1.

HOMILIA OCTAVA[1].

De filiis Orientis, et de Gedeon ex parte[2].

I. Esto, convenerint adversum Israel Madianitæ, qui interpretantur extra judicium. Esto, isti convenerint adversum Israel, qui extra judicium Dei sunt, et « qui extra » Legem peccaverunt, et extra Legem peribunt[3]. » Esto, convenerit et Amalech, qui et ipse interpretatur populus ablingens. Esto, et hæc natio terrena, et ventri, et gulæ dedita, impugnare venerit Israel carnalem. Quid est hoc quod etiam filii Orientis his admiscentur, et cum ipsis ad impugnandum Israel venire dicuntur? Dic enim mihi, auditor : si scriptum esset quia filii Occidentis convenerunt cum ipsis, nihil quærerem : diceres enim mihi allegoricis sensibus, quia filii Occidentis sunt filii tenebrarum et ipsi junguntur illis gentibus, vel quæ extra judicium Dei sunt, vel quæ ventri deditæ impugnant eos qui mente Deum videre contendunt. Nunc autem cum dicatur quia filii Orientis venerunt cum Madianitis, et Amalech, quomodo hæc possunt competenter exponi? Videamus ergo si possumus in tam difficilibus locis Scripturæ dignum aliquem in his sensum divinis paginis invenire. Omnis qui super se quoquo modo nomen suscipit Christi, filius efficitur Orientis. Sic enim scriptum est de Christo : « Ecce vir Oriens nomen est illi[4]. » Quisquis ergo Christi suscipit nomen, filius esse dicitur Orientis : sed non semper qui nomen Christi accipiunt, etiam Ecclesia permanent Christi. Si ergo videas hæreticos

[1] Tom. II, pag. 474-476.

[2] Judic. VI. — [3] Rom. II, 12. — [4] Zach. VI, 12.

Christi quidem nomine censeri : expugnare autem Ecclesiam Christi, et arma conferre adversum Christi fidem, et impugnare populum Domini, bella suscitare adversum catholicam fidem : nolo dubites de iis dicere, quod isti sunt quidem filii Orientis, sed cum Madianitis, et cum Amalech expugnare veniunt populum Dei, quia cum Paganis et cum Judæis Ecclesiam Dei etiam hæretici persequuntur. Et ipsos esse opinor, qui designantur in filiis Orientis.

II. « Omnes ergo, *inquit*, Madianitæ, et Amalech, et filii » Orientis convenerunt simul, et ascenderunt, et supervenerunt eis, et castra posuerunt in valle Jezrahel[1]. » Isti qui impugnare volunt populum Dei, castra in vallibus collocant, in dejectis et humilibus locis, in valle, inquit, Jezrahel. Invenimus autem interpretari Jezrahel, semen Dei. Vides ubi collocant castra adversarii? Non sunt ausi ire illuc, ubi videntur jam nati esse fructus spiritus, sed ubi adhuc semen Dei jacet, ubi nondum fructus ascendit. Qui enim exiit seminare semen, seminat super omnem locum. Sed audi ipsum Dominum dicentem quid pati soleat semen Dei. « Aliud, *inquit*, cecidit secus viam, et venientes aves » cœli diripiunt illud[2]. » Quod ipse in posterioribus interpretatus dixit : « Qui autem secus viam seminati sunt, ii sunt » qui audiunt verbum, et cum lætitia accipiunt : venit autem » Zabulus, et tollit de corde eorum quod seminatum est[3]. » Sic ergo et isti tunc veniunt ad semen Dei, et volunt illud tollere de corde eorum in quibus seminatum est, quia inveniunt eos in vallibus positos, et ima quæque sectantes. De illis sunt enim qui humiliter et indigne et (ut ita dicam) judaïco intellectu suscipiunt verbum Dei, et ideo possunt illud rapere dæmones de corde eorum. Qui autem ab humilitate litteræ ad spiritus excelsa conscendit, et intelligentiam refugiens carnalem, sectatur in altioribus quæ sunt

[1] Jud. VI, 33. — [2] Luc. VIII, 5. — [3] Ibid. 12, 13.

Spiritus Dei, de isto nihil possunt rapere Madianitæ, neque Amalechitæ, sed ne ipsi quidem Orientis filii deprædari eum poterunt, in excelso intelligentiæ spiritalis vertice constitutum.

III. Illi ergo castra in vallibus collocant. « Sed spiritus, » *inquit*, Dei confortavit Gedeon, et tuba cecinit, et vocavit post se Abiezer[1]. » Continentia quidem explanationis alium ordinem requirebat, verum quia nos non tam scripturas commentantes nunc loquimur, quam populum de iis quæ recitata sunt, consolantes, sparsim quæ occurrunt de singulis quibusque tractamus. « Vocavit, *inquit*, post se » Abiezer : » qui utique nusquam erat. Interpretatur autem Abiezer patris mei auxilium. Non ergo hominem aliquem, sed patris sui Gedeon invocasse videtur auxilium. Mittit interea, et auxilia convocat. Conveniunt populi, et omnes ad Gedeon exercitus congregantur.

IV. « Et tunc, *inquit*, Gedeon dixit ad Deum : si salvum » facis in manu mea Israel, quemadmodum locutus es, ecce » ego sumam, et ponam vellus lanæ in area : et si quidem » ros ceciderit super vellus, et super omnem terram siccitas » fuerit, agnoscam quoniam salvum facies in manu mea Is» rael, sicut locutus es. Et factum est sic[2]. » Cum tam multa sint et innumera signa vel prodigia, quæ petere potuisset a Deo Gedeon ad confirmandam pollicitationem Dei, quid ei visum est post angelicam vocem ac pollicitationem cœlestem petere istud tam novum signum a Deo? Ait enim : « Ponam vellus lanæ in area, et si fuerit supra vellus solum» modo ros, et super omnem terram siccitas, ero confidens » quoniam tu salvum facias Israel in manu mea. » Et cum poposcisset Gedeon a Deo signum istud, meruit effectum. Sed esto, impetraveris hoc, o Gedeon! quid et accipis vellus lanæ in area, et exprimis in pelvim? Quid te permovit

[1] Jud. VI, 34. — [2] Ibid. 36, 37.

hoc facere? Sed esto, impetraveris primum signum, quid ut secundum etiam signum permutato ac perverso ordine posceres? Fortassis enim dicit aliquis ex iis, qui attentius audiunt quæ leguntur, quia non videntur convenire hæc ad istud quod scriptum est : « Non tentabis Dominum Deum » tuum[1], » quod lex præcepit. Sed exitus rei docet non esse contra mandatum factum. Neque enim exaudiret Deus petitionem contra legem aliquid deposcentem. Nunc autem cum videamus quia et in primo signo ros cecidit super vellus lanæ, in omni autem terra facta est siccitas, et in secundo super omnem terram cecidit ros : siccitas autem fuit in vellere, in quo et fiduciam accipit Gedeon quia Dominus in manu ejus salvum faceret Israel, videnda est hujus mysterii ratio, de qua memini etiam quemdam ex prædecessoribus nostris in libellis suis vellus lanæ populum dixisse Israel, reliquam autem terram reliquas gentes posuisse : et rorem qui cecidit super vellus, verbum Dei esse, quod illi soli populo cœlitus fuisset indultum. Supra solum namque Israel ros divinæ Legis advenerat. Siccitatem autem habebant omnes gentes : quia nullus eis humor divini infundebatur eloquii. Secundi vero ratio signi in contrarium permutatur, in quo ait : « Ut supra omnem terram ros des» cendat, supra vellus autem maneat siccitas[2], » cujus rei talis quædam ratio deprehenditur. Vide omnem hunc populum qui per omnem terram ex gentibus congregatus est, habentem nunc in se rorem divinum. Vide eum Moysi rore infundi, Prophetarum litteris irrorari. Vide eum etiam in evangelico et apostolico humore viridantem; illud autem vellus, id est, judaïcum populum, siccitatem et ariditatem verbi Dei patientem, secundum quod scriptum est, quia « erunt filii Israel multo tempore sine rege, sine Pro» pheta, non erit altare, neque hostia, neque sacrificium[3]. »

[1] Deut. VI, 16. — [2] Jud. VI, 39. — [3] Osee III, 4.

Intueris quanta apud illos siccitas permanet, quanta eis ariditas divini sermonis evenit. Hæc quidem nobis (sicut fateri decet) ex majorum labore collata sunt, verum quoniam etiam nos audito verbo a sapientibus (sicut scriptum est) collaudare debemus, et adjicere ad illud, videamus quid etiam superædificare possimus in talibus. Cum septuagesimum primum psalmum apud memetipsum sæpe discuterem, movit me in hanc rem, quod cum adventum Christi in eo describeret, ipso etiam hoc asserit eventurum : « Et » descendet, *inquit*, sicut pluvia in vellus, et sicut stillantia » super terram[1]. » Vellus hic nominatur, vellus et in psalmis describitur. Descendit enim sicut pluvia, inquit, super vellus. Descendit ergo in illud vellus populi circumcisionis, et sicut stillicidia stillantia super terram : hoc est super reliquam terram descendit Dominus noster Jesus Christus, stillans etiam super nos, et guttas nobis quoque afferens roris cælestis, ut et nos bibamus qui eramus super omnem terram jugi ariditate siccati. Hunc igitur mysterii ordinem Gedeon sanctus prophetico spiritu contuens, non solum primum signum poposcit a Deo, sed et secundum converso ordine repetit. Sciebat enim rorem divinum, qui et adventus filii Dei, non solum Judæis, sed et post modum etiam gentibus esse venturum, quoniam quidem ex incredulitate Israel salus fit gentibus. Et hoc est quod pro ariditate velleris universa terra gratia divini roris infunditur. Sed et illud in hoc facto viri fidelissimi Gedeonis prætereundum minime puto, quod nobis ad formam potest cautelæ spiritalis accedere. Angelum vidit, sed vir eruditus et habens jam Jesu præcessoris exemplum, cautius agit. Sciebat enim possibile esse etiam angelos tenebrarum transfigurare se in angelos lucis[2] : et ideo examinatione cautissima, volo, inquit, probare spiritum si a Deo est, quia « spiritalis exami-

[1] Psalm. LXXI, 6. — [2] 2 Cor. I, 14. 1 Joan. IV, 1.

»nat omnia [1]. » Sic namque et præcessor ejus fecerat Jesus Nave, cum principem militiæ cœlestis vidisset : inquirit et discutit, si noster sit, an adversariorum [2]. Hoc modo etiam sanctissimus Gedeon discutit angelicam visionem, diversitate et immutatione signorum.

V. Sed et illud quod ait Gedeon, ponam vellus non ubicumque, non in campo, neque in saltu, sed in area, quale tibi videtur? In area ubi messis est : « Messis quidem multa, » operarii autem pauci [3]. Ponam, *inquit*, vellus ubi messis » est [4]. » Quid moverat sanctum virum Gedeon, vel quid ei visum fuerat ut hoc faceret? Prævidebat enim per spiritum, quia Christus in aream suam populum suum congregat et ibi eum expurgat, tenens ventilabrum in manu sua, et ibi paleas separat a frumento [5]. Non ergo sine causa vir tantus et talis, cujus et sanctus Apostolus ad Hebræos scribens facit in Prophetarum catalogo mentionem, aream elegit, ad vellus ponendum [6] : nec sine causa expressit vellus in pelvim, quando et replevit eam aqua. Requiramus et de hoc in Scripturis sanctis, si quæ nobis etiam hujus intelligentiæ præstatur occasio. Veniamus ad Evangelium. Invenimus ibi Dominum et Salvatorem nostrum exuentem vestimenta sua, et linteo præcinctum mittere aquam in pelvim, lavare pedes discipulorum suorum [7]. Vides ergo quia hæc adumbrabant Prophetæ, quæ erant in novissimis temporibus implenda per Dominum. Illa ergo aqua quam mittebat Jesus in pelvim ros erat gratiæ cœlestis ex quo lavabat pedes Discipulorum suorum. Unde et merito dicebat ad eos : « Vos » autem mundi estis propter verbum quod locutus sum ad » vos [8]. » Sed hoc nos modo si præbeamus pedes nostros, paratus est Dominus Jesus lavare pedes animæ nostræ, et purgare eos rore cœlestis gratiæ Spiritus sancti, verbo doc-

[1] I Cor II, 15. — [2] Jos. v, 13. — [3] Matth. IX, 37. — [4] Jud. VI, 37. — [5] Matth. III. — [6] Heb. 11. — [7] Joan. XIII. — [8] Id XV, 3.

trinæ. Non enim solos Apostolos mundos esse voluit. Sed omnes qui credunt per verbum illius. Et omnibus credentibus dicit illud quod et Petro dixit : « Nisi lavero te, non habebis partem mecum[1]. » Certum est enim quia nemo habet partem cum Christo, nisi fuerit locus et mundus. Veni precor Domine Jesu fili David, exue te vestimenta quæ tu Domine induisti propter me, et accingere propter me, et mitte aquam in pelvim, et lava pedes servorum tuorum et dilue sordes filiorum et filiarum tuarum. Lava pedes animæ nostræ, ut nos te imitantes et sectantes exuamus nos vetera vestimenta, et dicamus : « Nocte exui me vestimentum » meum, quomodo induam illud[2]? » Et iterum dicamus : « Lavi pedes meos, quomodo sordidabo eos? » Statim namque ut laveris pedes meos, etiam recumbere me facias tecum ut audiam abs te : « Vos vocatis me magister et Domine, et recte dicitis : sum etenim. Si ergo ego Dominus » et magister lavi pedes vestros, et vos alterutrum pedes lavate[3]. » Volo ergo et ego lavare pedes fratrum meorum, lavare pedes condiscipulorum meorum. Et propterea accipio aquam et haurio de fontibus Israel, quam exprimo de Israelitico vellere. Exprimo enim modo aquam e vellere libri Judicum, et alio tempore aquam de vellere regnorum, et aquam de vellere Esaiæ, vel Jeremiæ : et mitto eam in pelvim animæ, concipiens sensum in corde meo : et accipio pedes eorum qui se præbent et præparant ad cœnandum, et inquantum prævaleo, lavare cupio pedes fratrum meorum et complere mandatum Domini : ut in verbo doctrinæ purgentur auditores a sordibus peccatorum, et abjiciant a se omnem immunditiam vitiorum, et mundos habeant pedes quibus recte ingrediantur ad præparationem Evangelii pacis : ut omnes simul in Christo Jesu purificati per verbum, non abjiciamur de thalamo sponsi pro sordidis indu-

[1] Joan. xiii, 8. — [2] Cant. v, 3. — [3] Joan. xiii, 13, 14.

mentis : sed candidis vestibus, lotis pedibus, mundi corde, recumbamus in convivio sponsi ipsius Domini nostri Jesu Christi, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA NONA [1].

De prælio quod Gedeon cum trecentis viris electis gessit [2].

I. Ingens erat multitudo quæ adversum Israel congregata est, ita ut locustis præ multitudine conferrentur. « Et » cameli, *inquit*, eorum sicut arena quæ est ad oram maris » innumerabilis [3]. » Quomodo ergo hæc potuerit tam innumera multitudo hostium superari, videamus : Exierunt, inquit, duo et triginta millia armatorum ex filiis Israel cum Gedeone adversus omnem istam multitudinem pugnare. Et Deus responsa dedit ad Gedeon dicens : « Grandis multi- » tudo est tecum [4]. » Et quid si grandis est multitudo? Nonne in bellis numerosior exercitus tutiora præstat subsidia? Nequaquam, inquit, quia non sunt humana prælia : non enim sicut humana, ita et divina prælia peraguntur. Non efficitur clarum divinæ virtutis opus, si humanis adminiculis fulciatur, quia « non fit salvus rex in multitudine » virtutis suæ [5]. » Ne forte ergo gloriaretur Israel et jactantia victoriæ partem præsumeret, propterea dicit Dominus ad Gedeon : « Multus est populus tecum : Non tradam Ma- » dian in manus eorum, ne forte exultet adversum me Is- » rael dicens, quia manus mea salvum me fecit. Propterea » loquere in auribus populi dicens : Qui timidus est et for-

[1] Tom. II, pag. 476-478.

[2] Judic. VII. — [3] Jud. VI, 5. [4] Id. VII, 2. — [5] Psalm. XXXII, 16.

» midolosus corde, revertatur. Et reversi sunt de monte Ga-
» laad de populo viginti duo millia viri, et remanserunt decem millia[1]. » Videamus ergo primo quid est quod dicit : « Timidus et formidolosus corde : » duo enim dicta sunt humanæ fragilitatis indicia, quibus arguitur humana fragilitas, id est timidi et formidolosi corde. Timidus potest videri et ille qui primo aspectu trepidat ad congressum, non tamen toto corde terretur, sed reparari et animari denuo potest. Formidolosus est autem qui jam quasi inolescente vitio, etiam antequam videat mala, sola cogitatione terretur, gelidam per membra formidinem volvens, ita ut non tam conspectu malorum, quam ipso auditu et expectatione solvatur, et ideo addidit : « Formidolosus corde. » In corde enim jam hoc et in interioribus animi defixum vitium manet. Num ergo dicimus quia tunc tantummodo Gedeon dicebat ad populum : si quis est timidus et formidolosus corde, discedat ex populis, bella deserat, certamina virorum fortium derelinquat? Nam et hodie princeps militiæ nostræ Dominus et Salvator noster Jesus Christus clamat ad milites suos et dicit : si quis timidus et formidolosus corde est, ad mea bella non veniat. Hoc enim est quod quidem aliis verbis eodem tamen sensu in Evangelio dicit : « Qui non tollit crucem suam et sequitur me, non est me » dignus. » Et, « qui non oderit patrem suum et matrem et » fratres suos et sorores, insuper et animam suam, non est » me dignus. » Et iterum : « Qui non renunciaverit omnibus » quæ possidet, non potest meus esse discipulus[2]. » Nonne in his verbis evidenter timidos et formidolosos e castris suis Christus separat et secernit? Omnes igitur qui militiam Christi sequi vultis, qui in castris ipsius esse desideratis, procul a vobis timorem mentis, procul cordis expellite formidinem, ut cum confidentia dicat miles Christi : « Si con-

[1] Jud. VII, 2, 3. — [2] Luc. XIV, 26, 27, 33.

» sistant adversum me castra, non timebit cor meum. Si » exurgat in me prælium, in hoc ego sperabo[1]. » Confidenter dicat : « Dominus illuminatio mea et salus mea, quem ti» mebo ? Dominus protector vitæ meæ, a quo trepidabo[2] ? » Sed ne nos deterreat talis ista militia, nihil in se difficile, nihil arduum, aut impossibile continet. Vis scire quam facile sit implere hæc in fide militantibus ? Solent in istis castris sæpe etiam mulieres vincere, quia non corporis robore, sed fidei virtute pugnatur. In superioribus in hoc ipso libello Judicum legimus de Debboræ mulieris triumphis, nec fœmineam mentem muliebris formido turbavit. Quid ego illam magnificam et omnium fœminarum nobilissimam memorem Judith ? quæ jam perditis pene rebus non dubitavit sola succurrere, seque suumque caput immanissimi Holophernis neci sola subjicere, et processit ad bellum non in armis, neque in equis bellicis, aut in subsidiis militaribus freta, sed virtute animi, et confidentia fidei, consilio simul et audacia hostem perimit[3] : et quam viri perdiderant, fæmina reddidit libertatem patriæ. Et quid tam longe nobis antiquorum exempla revolvimus ? In oculis nostris sæpe vidimus mulieres et virgines primæ adhuc ætatis pro martyrio tyrannica pertulisse tormenta, quibus ad infirmitatem sexus novellæ adhuc vitæ fragilitas addebatur. Sic ergo in his qui militant veritate, sed et qui militant Deo, non corporis, sed animi fortitudo requiritur : quia non jaculis ferreis, sed orationum telis victoria quæritur, et fides est quæ in certamine tolerantiam præbet. Unde et sanctus Apostolus ad hujuscemodi bella armis convenientibus instruit milites Dei dicens : « State ergo induti loricam justitiæ, et succincti » lumbos vestros in veritate, sed et galeam salutis accipite » et gladium : spiritus super omnia autem scutum fidei as» sumite, in quo possitis jacula maligni ignita extnguere,

[1] Psalm. xxvi, 3. — [2] Ibid. 1. — [3] Judith. xiii.

» sed et calceati pedes in præparatione Evangelii pacis[1] : » et hoc modo armatos tollere vexillum crucis Christi, et sequi eum. Licet tamen etiam hoc in militia Christi, ut si forte aliquando inferiorem te viribus senseris in persecutionibus, et non æquum tibi adversum crudelitatem tyranni per fragilitatem corporis videris esse certamen, dare locum iræ, et fugere de loco ad locum : nec tibi in hoc ascribitur militare commissum. Designatur hoc etiam in legibus Christi dicentis : « Si vos persecuti fuerint in hac civitate, fugite in » aliam[2]. » Summa namque rei est, Jesum quem semel confessus es, non negare. Certum est enim quod Christum confitetur ille, qui propterea fugit, ne neget. Si quis ergo timidus est et formidolosus corde, discedat a castris, revertatur domum suam, ne exemplum timoris et formidinis cæteris præbeat. Vis autem videre quanti criminis sit timidus et formidolosus? In Apocalypsi ubi enumerantur ii qui in stagnum ignis mittendi sunt, ibi ante omnes timidos et formidolosos ponit, cum quibus et infideles et fornicatores et vinarios deputat[3]. Sic inter ingentia et nefanda crimina timoris et formidinis crimen ponitur. Hæc autem diximus propter eos qui primo velut timidi et formidolosi corde dimittuntur de castris.

II. Sed posteaquam ista viginti duo millia discesserunt, addit adhuc sermo divinus, et dicit ad Gedeon : « Adhuc, » *inquit*, populus multus est, depone eos ad aquam, et ibi » eos probabo tibi[4]. » Ut video, illi qui primi reprobati sunt, nec in aquam descenderant, sed adhuc se catechumenes designabant, et intantum formidinis vitio deterriti sunt, ut nec ad lavacrum salutare descenderent : illi ergo sic reprobati sunt. Isti vero secundi ad aquam veniunt, ut ibi probentur. Et quomodo probentur, videamus : « Et dixit,

[1] Ephes. VI, 14, 15, 16. — [2] Matth. X, 23. — [3] Apoc. XIX. — [4] Jud. VII, 4.

» *inquit*, Dominus ad Gedeon : Omnem quicumque lambet » aquam in lingua, sicut lambit canis, statues eum seorsum : » et omnem qui curvaverit genua sua ut bibat, transferes » eum. Et factus est, *inquit*, numerus eorum qui lamberunt » in manu aquam vel lingua, trecenti viri. Cæteri autem » omnes curvaverunt genua sua, ut biberent aquam : et » dixit Dominus ad Gedeon : In trecentis viris istis qui lam- » berunt in manu aquam, salvos vos faciam, et tradam Ma- » dian in manum tuam [1]. » In omnibus pene veterum gestis mysteria designantur ingentia, sicut etiam in hoc loco fieri videmus, quia ii qui descendunt ad aquam, id est, qui ad baptismi gratiam veniunt, non debent procidere in terram, nec flectere genua sua, et cedere tentationibus venturis, sed stare firmiter et constanter, sicut et Propheta dicebat : « Demissas manus, et dissoluta genua erigite [2], *et*, gressum » rectum facite semitis vestris [3]. » Venisti ad aquam baptismi, istud est certaminis et pugnæ spiritalis initium, hinc tibi adversum Zabulum nascitur pugnæ principium. Si remissior fueris, si flecti facile potueris, quomodo pugnabis? Quomodo stabis adversus astutias Zabuli? Propterea et Apostolus clamat : « State ergo : et nolite iterum jugo servitutis » hærere [4]. » Et iterum dicit : « State in Domino [5]. » Et tertio dicit : « Quoniam tunc vivimus, si vos statis in Domino [6]. » Ille igitur probabilis, ille electus est, qui posteaquam ad aquas baptismi ventum est, flecti ad necessitates terrenas et corporeas nescit, qui vitiis non indulget, neque ob peccati sitim sternitur pronus. Sed et quod dicit eos manu, vel lingua aquam lambere, non absque sacramenti quadam significantia hoc mihi videtur scriptum, scilicet quod et manu et lingua operari debent milites Christi, hoc est, opere et verbo : quia « qui docet et facit, hic magnus voca-

[1] Jud. vii, 5, 6, 7. — [2] Isai. xxxv, 3. — [3] Hebr. xii, 13. — [4] Gal. v, 1. — [5] Philip. iv, 1. — [6] 1 Thess. iii, 8.

» bitur in regno cœlorum[1]. » Quod autem etiam similitudinem canis lambentis Scriptura posuit, videtur mihi istud animal hoc in loco propterea nominatum, quod super omnia cætera animalia amorem dicitur proprii domini servare, nec tempore, nec injuriis obliterari in eo fertur affectus. Trecenti ergo soli, qui sacramenti hujus imaginem præformabant, isti electi, isti probati, isti ad victoriam consecrati, qui ex ipso numeri sacramento obtinere adversarios possunt. Trecenti etenim sunt, qui tertio centena multiplicant, et perfectæ trinitatis numerum ferunt, sub quo numero omnis Christi censetur exercitus. In quo optamus ut etiam nos mereamur ascribi. Quomodo tamen isti pugnant? Hydrias, inquit, portant et lampadas et buccinas corneas in manibus suis, et sic inquit, veniunt ad illas innumeras multitudines hostium, in quibus erant cameli sicut arena maris. Et cum venissent ad bellum, buccinis, inquit, corneis insonuerunt. Et demiserunt, inquit, hydrias de manibus, et contritæ sunt. Tunc vero arreptis lampadibus proruunt in adversarios, simul et buccinis concrepant. Vide quia electi milites Dei cum lampadibus pugnant. Sic enim eos Christus armaverat dicens : « Sint lumbi vestri præcincti, et lu- » cernæ vestræ ardentes[2]. » Et iterum : « Sic fulgeat lux ves- » tra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et » glorificent Patrem vestrum qui in cœlis est[3]. » Talibus ergo lampadibus accensis, pugnare decet milites Christi, luce operum refulgentes, et splendore gestorum. Quæ sunt autem buccinæ corneæ, ex quibus tuba canunt? Qui de cœlestibus loquitur, qui de spiritalibus disserit, qui mysteria regni cœlorum revelat, ille buccina concinit, ille de tuba loquitur, qui de magnis et maximis loquitur, qui scientiam Christi humanis auribus pandit. Sed cur et cornea dicitur buccina? Quia et de sancto dicitur : « Cornu ejus exaltabitur in

[1] Matth. v, 19. — [2] Luc. xii, 35. — [3] Matth. v, 16.

» gloria [1]. » Unde et uniuscujusque buccina dicitur cornea, in eo quod multiplicem scientiam Christi, et crucis ejus, quæ in cornu designatur, disserit sacramenta. Cum hac ergo buccina militantes, et cum hac pugnantes, vincimus alienigenas, et hostes in fugam vertimus, etiamsi fuerit multitudo eorum sicut locustæ. Locustis enim comparata est dæmonum multitudo, quibus neque in cœlo, neque in terris est sedes. Præcedat ergo et nos hoc bello operum lux, scientiæ virtus, divini verbi prædicatio. Pugnemus et nos in hymnis et psalmis et canticis spiritalibus concinentes et clamantes ad Deum, ut ab ipso victoriam consequi mereamur in Christo Jesu Domino nostro, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Psalm. CXII, 9.

ORIGENIS
IN LIBRUM REGNORUM
HOMILIÆ.

HOMILIA PRIMA [1].

(INTERPRETE, UT SUSPICANTUR, RUFINO.)

De Helchana, et Fenenna, et Anna, et Samuele, Heli et Ofni et Finees [2].

1. Non tunc tantummodo Deus plantavit paradisum, sed donec stat vita mortalium, donec salus hominum divinis institutionibus procuratur, semper fiunt ea quæ justi vox orat in psalmis, cum dicit : « Inducens planta eos in monte hæ» reditatis tuæ [3]. » Unde et omnes oramus esse plantatio Dei : quia si quis non fuerit plantatio Dei, sententia semel a judice omnium Salvatore nostro lata est dicens : « Omnis plan» tatio quam non plantavit pater meus cœlestis, eradicabi» tur [4]. » Deus ergo plantat, et est quædam propria Dei agri cultura, et necesse est quod ager ille quem Deus colit et plantat, non unam habeat arborum speciem, sed tanquam rus divitis et potentis agricolæ de omnium sit virgultorum genere refertum. Quomodo autem omnia habeantur in agro Dei, consideremus ex hujus terræ agris quos homines colunt. Nunquid in agro suo paterfamilias agricola totum

[1] Tom. II, pag. 481-490.
[2] I Reg. I, II. — [3] Exod. XV, 17. — [4] Matth. XV, 13.

vineas habet, aut totum ficus, aut totum mala, vel palmas? Sed qui diligens et industrius est colonus, ex his omnibus agrum consitum habet et refertum. Sic ergo intelligamus et in eo agro quem Deus plantat, quia non una sola arborum species est, quæ tantum dulcia ferat poma, sed aliqua dulcia, aliqua austera, suæ tamen unumquodque utilitatis et gratiæ. Nolite ergo in nobis illud requirere, quod in papa Alexandro habetis. Fatemur enim quod omnes nos superat in gratia lenitatis. Cujus gratiæ non solus ego prædicator existo, sed vos omnes experti cognoscitis et probatis. Et ideo ejusdem quidem agri plantæ esse possumus et optamus, non tamen eumdem saporem reddere. In fructibus quidem confitemur nos habere aliquid amaritudinis in sapore, aut forte quod videtur magis quam sit amarum : quia sermo correptionis amarus quidem videtur esse dum corripit, dulcis autem efficitur, cum emendat. Vide etiam ipsius Domini et Salvatoris nostri sermones, quia non omnes beatitudinem continent, nec omnes de venia et indulgentia protestantur, sed sunt in verbis etiam quædam austera et tristia. Sicut enim dicit : Beati qui hæc et hæc agunt, ita dicit, væ illis qui hæc et hæc egerunt. Ego hoc etiam in Prophetis perscrutatus sum, et inveni paucis Prophetarum istud esse concessum, ut nunquam aliquid populis amarum aut triste loquerentur, sed dulcia semper et lenia. Observatum tamen est a prioribus nostris, quod in psalmis tantummodo illis qui attitulantur *Filiis Chore*, in ipsis solis nihil amaritudinis vel austeritatis videtur inferri, sed hoc eis quasi divino munere concessum est, ut nominis eorum psalmi semper læta quæque contineant. Est ergo etiam in ipsis Prophetis multa diversitas. Alii tristia, alii læta denunciant. Sed et ipse Apostolus Paulus qui imitator est Christi, habere se dicit virgam, ad eos utique qui indigent disciplina : et in spiritu mansuetudinis venire se dicit, ad eos profecto, quorum

vita culpis carebat. Et ita invenitur in una eademque ejus epistola sermo et amarus et dulcis. Sicut et ad Corinthios in prima parte prioris epistolæ dicit, quia « in omnibus di- » vites facti estis in ipso, in omni verbo, et in omni scien- » tia. sicut testimonium Christi confirmatum est in vobis, » ita ut nihil vobis desit in ulla gratia expectantibus revela- » tionem Domini nostri Jesu Christi [1]. » Et paulo post gradiens, vide qualiter sermo ejus exasperatur cum dicit : « Omnino auditur in vobis fornicatio, et talis fornicatio » qualis nec inter gentes, ita ut uxorem patris aliquis habeat. » Et vos inflati estis, et non magis luxistis, ut tollatur de » medio vestrum qui hoc opus fecit [2]. » Hoc autem ideo scribebat, quia non omnes ad quos sermo ejus dirigebatur, laude digni erant, neque omnes confutari vel corripi merebantur : et ideo amara dulcibus miscet, ut laus ad optimos quosque, correptio vero referatur ad pessimos. Hæc idcirco diximus in præfatione, quia scio vos consuevisse lenissimi patris dulces semper audire sermones, nostræ vero plantationis arbuscula habet aliquid austeritatis in gustu, quod tamen orantibus vobis fiet medicamentum salutis : quia et medicamenta quædam sunt dulcia, quædam vero austera, nonnunquam et amara, et tamen in suis quæque locis remedia tribuunt, si cum mensura, et temporis opportunitate sumantur.

II. Historia nobis recitata est de primo libro Regnorum, quæ ita videtur difficilis, ut absque divinæ virtutis gratia explanatio ejus non possit exponi. Refertur ergo ibi : « Erat » vir unus ex Ramathaim Sophin de monte Effraim, et no- » men ejus Helchana [3]. » Et cum enumerasset omnem generationem ejus, dicit : « Et huic erant, *inquit*, duæ uxores, » nomen uni Anna, et nomen secundæ Fenenna : et nati » sunt Fenennæ filii, et Annæ non erat filius. Et ascendebat

[1] 1 Cor. 1, 5, 6, 7. [2] Id. v, 1, 2. [3] 1 Reg. 1, 1, 2, 3, 4, 5.

» vir ille de civitate sua a diebus in dies, ut adoraret et im-
» molaret Domino virtutum in Silo. Ibi erant Heli et duo
» filii ejus, Ofni et Finees, sacerdotes Domini. Et facta est
» dies in qua immolavit Helchana, et dedit Fenennæ uxori
» suæ, et omnibus filiis ejus et filiabus partes : Annæ autem
» dedit unam partem. Non enim habebat filios, quia conclu-
» serat Dominus vulvam ejus. » Tum deinde refert Scriptura, quia contristata est Anna, quod cum acceperit Fenenna plurimas portiones cum filiis, ipsa unam solam acceperit partem, et quia hoc dolore perculsa templum Domini ingressa defleverit et oraverit cum silentio, ita ut non audiretur vox ejus : et quia putans eam Heli sacerdos esse ebriam, increpaverit eam, ipsa vero cum humilitate respondens satisfecerit sacerdoti, oraverit autem ad Dominum, ut conciperet filium, promittens se Deo consecraturam quodcumque genuisset. Et cum ex repromissione filium suscepisset, refertur quod a lacte depulsum obtulerit eum Domino. Non enim poterat offerre Domino prius eum quam a lacte depelleret. Offert ergo eum in oratione quadam propheticis distincta mysteriis. Abbreviavimus quantum potuimus continentiam lectionis.

III. Videamus nunc quid etiam per hæc quæ proposuimus indicetur. Fortassis enim dicet nobis aliquis ad audientiam legis nostræ nuper accedens : Christiana religio pudicitiam profitetur, intantum, ut, si fieri potest, nec contingamus omnino mulierem. Sic enim dicit Apostolus : « Bonum est
» homini non tangere mulierem [1]. » Iste autem justus tuus Helchana qui nobis a Scriptura proponitur ad exemplum, duas simul uxores habuisse describitur : ex quibus illa quæ prior nominatur, non habet filium, id est, Anna ; Fenenna autem et multos habere filios dicitur et multas accepisse portiones. Illa autem prior unam solam, quia ipsa sola est,

[1] I Cor. VII, 1.

accepit partem, et de sterilitate conqueritur. Nunquidnam et nos contristari debemus quia filios non habemus, et virgines nostræ contristari debent quod sine filiis vivunt? Hæc dixi assumens personam eorum, qui nondum plene instructi de his quæ in scripturis veteribus recitantur, moveri scrupulosius solent. Deprecor autem vos omnes, ut quoniam sensum tam difficilium rerum conamur aperire, et ea quæ velamine obtecta sunt Ecclesiæ auribus pandere, (in lectione enim veteris Testamenti, sicut dicit Apostolus, velamen est positum[1]) precibus a Domino postuletis, ut dignetur nobis ad se conversis auferre velamen etiam de hac lectione quam habemus in manibus et planius nobis reserare quæ tecta sunt, ut et nos possimus revelata facie in his quæ tecta sunt gloriam Domini speculari.

IV. « Erat, *inquit*, vir unus de Rhamata de monte Effraïm. » Non me latet primo loco quod in aliquibus exemplaribus habetur. *Erat vir quidam*, sed in his exemplaribus quæ emendatiora probavimus ita habetur : *Erat vir unus*. In quo nobis etiam Hebræi, qui contradicunt in cæteris, acquiescunt. Erat ergo vir unus. Vide si non hoc ipsum pertinet ad laudem justi quod dicitur de eo : *Erat vir unus*. Nos qui adhuc peccatores sumus non possumus istum titulum laudis acquirere, quia unusquisque nostrum non est unus, sed est multi. Intuere namque alicujus vultum nunc irati, nunc iterum tristis, paulopost rursum gaudentis, et iterum turbati, et rursum lenis, in alio tempore de rebus divinis et vitæ æternæ actibus consulentis, paulopost vero vel quæ ad avaritiam, vel quæ ad gloriam sæculi pertinent molientis. Vides quomodo ille qui putatur unus esse, non est unus, sed tot in eo personæ videntur esse quot mores, quia et secundum Scripturas « insipiens sicut luna mutatur[2]. » Unde et luna cum videatur una esse per substantiæ immutatio-

[1] 2 Cor. III. — [2] Eccles. XXVII, 12.

nem, tamen semper a semetipsa alia est, semperque diversa : et sic etiam in ipsa constat quod una multæ sint. Sic ergo et nos qui adhuc insipientes sumus et imperfecti, quia semper mutamus sententias, et semper diversa cupimus et sentimus, unus non possumus dici. De justis autem non solum per singulos unus dicitur, verum et omnes competenter unus dicuntur. Et cur non omnes unus dicantur, quorum cor et anima una esse describitur? Unam semper omnes sapientiam meditantur, unum sapiunt, unum sentiunt, unum Deum venerantur, unum Dominum Jesum Christum confitentur, uno Spiritu Dei replentur. Unde merito et ipsi omnes, non solum unum, sed et unus dicuntur, sicut et Apostolus designavit, dicens : « Omnes quidem currunt, sed unus accipit palmam[1]. » Vides manifeste quia omnes justi unus est qui accipit palmam. Vere enim imitatur justus qui talis est unum Dominum. Nam ut ego arbitror, et illud quod per prophetam dicitur : « Audi Israël, Dominus Deus tuus, Deus unus est[2], » non tantum numero unus designatur, qui utique supra omnem numerum esse credendus est : sed per hoc magis unus dici intelligendus est, quod nunquam a semetipso alter efficitur, hoc est, nunquam mutatur, nunquam in aliud vertitur, sicut et de eo David protestatur dicens : « Tu autem idem ipse es, et anni tui non deficient[3]. » Sed et illud in hunc sensum respicit quod scriptum est : « Ego sum Dominus Deus vester, et non immutor[4]. » Immutabilis ergo est Deus : et per hoc unus dicitur, quod non mutatur. Si ergo et imitator Dei justus qui ad imaginem Dei factus est, unus et ipse cum ad perfectum venerit appellatur, quia et ipse cum in virtutis summa constiterit, non mutatur, sed unus permanet semper. Nam dum in malitia est unusquisque, per multa dividitur et in diversa dispergitur : et dum in

[1] I Cor. IX, 24. — [2] Deut. VI, 4. — [3] Psalm. CII, 28. — [4] Malach. III, 6.

multis est malitiæ generibus, dici non potest unus. Igitur quia secundum mirabilem hanc unitatem unus est justus, imo et plures justi unus sunt, ideo et sanctus Apostolus omnem cohortatur Ecclesiam dicens : « Ut idem dicatis » omnes, et non sint in vobis schismata, sitis autem perfecti » in eodem sensu et in eadem scientia[1]. » Propterea et in actibus Apostolorum cor et anima credentium una esse dicitur. Si autem et subtilius aliquid considerare velimus, invenire possumus et aliam unitatem. Verbi gratia, si ita mortificavero membra mea, ut jam non concupiscat caro adversus spiritum, neque spiritus adversus carnem, si jam non sit alia lex in membris meis quæ pugnet legi mentis meæ, et captivum me ducat in legem peccati, si omnia quæ intra me sunt in uno atque in eodem sensu perfecta sint, et una atque eadem sententia moveantur, tunc ero et ego vir unus.

V. Hic igitur laudabilis duarum uxorum vir primo omnium unde sit videamus : « De monte, *inquit*, Effraïm. » Ergo non justus de vallibus, nec de campis, nec de ullis inferioribus locis, sed nec de collibus quidem. De monte, inquit, est. De quo monte? De monte Effraïm, qui interpretatur fructificatio. Ergo de monte fructificatio. Ergo de monte fructifero, et locus ejus fructifer. Vide et Scripturam, quam laudem montibus dicit : « Deus, *inquit*, Deus mon» tium est, et non est convallium[3]. » Sed et nomen justi hujus est Helchana, quod interpretatur possessio Dei. Certum est quia ille de quo dictum est quod unus esset vir, possessio Dei est et non possessio dæmonum. Quem enim dæmones possident, non est unus sed multi : sicut et ipsi dæmones de eo quem possidebant responderunt dicentes, quia legio nomen est ei. Unus vero est Helchana, qui est possessio Dei, qui et habet patriam montem Effraïm, mon

[1] 1 Cor 1, 10. — [2] Act. 4. — [3] 3 Reg. xx, 28.

tem fructiferum. Iste ergo tam laudabilis vir habuit duas uxores. Nomen uni Anna, et nomen secundæ Fenenna. Habuit autem filios de secunda Fenenna : sterilis uxor erat prior illa, quæ et nobilior erat. Similia invenies et in Genesi. Cognata quippe est sibi Scriptura divina. Invenies ibi[1] primam uxorem Abrahæ Saram nobiliorem, secundam vero Ægyptiam Agar ignobilem fuisse, et ante patrem effectum Abraham de ignobili, quam de nobili. Fit autem postmodum etiam de nobili conjuge pater. Ita ergo et nunc Helchana hic qui est possessio Dei, prius de secunda uxore efficitur pater, quoniam quidem concluserat Deus vulvam Annæ, sicut et prius concluserat vulvam Saræ. Post plurimos vero partus Fenennæ, et Annæ vulva orationibus et precibus aperitur, et efficitur et ipsa mater filii ejus quem obtulit Deo. Quid ergo hæc in se sacramenti contineant videamus : Fenenna interpretatur conversio, Anna autem interpretatur gratia. Unusquisque ergo nostrum qui vult effici possessio Dei, istas sibi duas jungat uxores, et cum ipsis sibi nuptias celebret. Primam sibi jungat, quæ nobilior est et generosior, gratiam. Hæc nobis per fidem prima conjungitur, sicut et Apostolus dicit : « Gratia salvi facti es» tis per fidem[2]. » Secundæ vero conjungatur Fenennæ : id est, conversioni : quia post gratiam credulitatis emendatio fit morum et vitæ conversio. Sed cum iste sit ordo nuptiarum, alius ordo procreationis efficitur. Prima namque nobis parit filios Fenenna, quia primos fructus de conversione proferimus, et prima justitiæ germina de actibus et operibus procreamus. Primum namque justitiæ opus est converti a peccatis : quia nisi ante convertamur et declinemus a malo, nec de Anna effici patres, nec de gratia poterimus filios generare. Videamus ergo nunc uniuscujusque differentias. Filios habet Fenenna, sed qui non assistunt

[1] Genes. XVI et XXI. — [2] Ephes. II, 8.

Deo. Neque enim tales esse possunt filii conversionis ut assistant et adhæreant Deo. Nec tamen inanes et penitus alieni sunt a rebus Dei. Accipiunt namque partes de sacrificiis divinis, et edunt de hostiis Dei. Unusquisque ergo nostrum primo convertitur a peccato, et ex conversione generat opera justitiæ. Postea vero excitata in nobis Anna per zelum et æmulationem boni, precem fundit ad Deum, ut et ipsa filios generet. Quales ergo Anna, quæ est gratia, filios generat? Qui assideant Deo. « Gratia *enim* et veritas » per Jesum Christum facta est[1]. » Hic ergo est filius gratiæ, qui Deo vacat et verbo Dei. Vis autem evidentiorem tibi ostendam et in Evangeliis hujusmodi intelligentiæ formam, quæ in lege quidem adumbratur per uxores, in Evangeliis vero jam præsens describitur per sorores? Vide Martham et Mariam[2] : ex quibus quidem Martha conturbatur, et satagit circa multum ministerium, et explet opera conversionis, et per hæc velut conversionis filios generat. Maria vero secus pedes Verbi Dei intenta optimam partem elegisse dicitur, et per hæc intelligitur velut gratiæ germina procreare. Sic ergo et nunc Anna generat filium. Quem filium? Samuëlem, inquit, qui Deo assistit, de quo in Psalmis dicitur : « Moses et Aaron in sacerdotibus ejus, et Samuel » in his qui invocant nomen ejus[3]. » Sed et Jeremias dicit : « Si steterint Moses et Samuel in conspectu meo, non di» mittam eis[4]. » Si ergo tantus et talis est filius gratiæ, et nos festinemus quidem ad Annæ nuptias, sed patienter agamus ut prius nobis filii de conversione nascantur : prius in bonis operibus placeamus, tunc deinde et de gratia, et dono spiritus filium procreemus. Et qualem filium? Qualis hic filius est, Samuel, inquit, qui interpretatur ibi ipse Deus. Vides quales filios generat gratia? Sic enim scriptum est de his qui spiritus gratiam consecuti sunt, dicente Apos-

1 Joan. I, 17. — 2 Luc. x. — 3 Psalm. XCIX, 6. — 4 Jerem. XV, 1.

tolo : « Si vero Propheta intret, aut imperitus, aut idiota »in conventum vestrum, discernitur ab omnibus, occulta »quoque cordis ejus manifesta fient : et tunc cadens in fa- »ciem adorabit Deum, dicens quia vere Deus in vobis est[1].» Hoc est ergo quod interpretatur Samuel, ibi ipse Deus. Ubi enim spiritus gratiæ, ibi ipse esse dicitur Deus. Sed iste nobis talis filius nos potest nasci, nisi præcesserint prius filii Fenennæ; nisi enim præcedant opera conversionis, non meremur gratiam spiritus, nec ex ipsa possumus donum spiritus generare.

VI. Videamus autem et ad quem locum conveniebat Helchana cum uxoribus suis. « Immolare, *inquit*, Domino in »Silo. Erant autem, *inquit*, Heli ibi, et duo filii ejus Ofni »et Finees sacerdotes Domini[2]. » Silo nomen est loci, in quo sacrificia Domino offerebantur, priusquam templum ædificaretur in Jerusalem. In hoc ergo loco qui appellatur Silo, hostiæ pro peccatis offerebantur, et ibi fiebat purgatio peccatorum. Silo autem interpretatur avulsio vel excalceatio, hoc est calceamenti resolutio, et uterque sensus convenienter aptatur. Locus enim in quo peccata purgantur, recte avulsio nominatur, ubi avellitur cor lapideum, et inseritur cor carneum : vel excalceatio, quia omnes donec ad sanctum locum veniamus, excalceati sumus : cum autem pervenerimus ad eum, discalceari jubemur. Sic dicitur ad Mosen : « Solve corrigiam calceamenti tui. Locus enim in quo tu »stas, terra sancta est[3]. » Et quid putamus quod in his non aliquid mysterii obtectum sit, sed quia Deus execrabatur calceamenta Mosi corporalia, ideo hæc jubebantur? Aut illud magis putandum est, quod cum exiret de terra Ægypti, habebat calceamenta de pellibus mortuis, et erat velut quadam mortalitate constrictus : cum vero cœpit proficere ad virtutem et ascendere montem Dei, atque ibi immorta-

[1] 1 Cor. XIV, 24, 25. — [2] 1 Reg. I, 30. — [3] Exod. III, 5.

libus ministrare mysteriis, tunc dicit ad eum ut indicia mortalitatis abjiceret, quæ in calceamentis pelliceis designantur. Ego puto quod propterea et Apostolis suis Salvator præcepit, ne haberent calceamenta in pedibus suis, ut ipsorum pedes qui currebant ad annunciandum vitam æternam, omni carerent mortalitatis indicio : quippe qui illam viam incederent, quæ dicit : « Ego sum via, veritas et » vita [1]. » Nemo enim viam vitæ cum mortalitatis indicio incedit. Talis ergo est locus iste similiter ubi est Heli vir minus laudabilis. Pro peccato enim retrorsum corruens expiravit. Et non putemus quod iste solus retrorsum corruens expiraverit, sed et nunc si quis retrorsum corruit, si quis retro convertitur a fide et veritate, necesse est ut cadat, et ut continuo moriatur. Sed et in Deuteronomio comminatio peccatoribus intentatur, cum dicitur : « Et opisthotonus in» sanabilis [2]. » Opisthotonus autem tergi ægritudinem et posteriorum partium significat, et utique non sine causa, cum tot genera languoris habeantur humani, hoc potissimum genus languoris ascribitur peccatori. Nam et in Genesi uxor Loth quæ retro conversa est, divinum dicitur transgressa præceptum, quo ei mandatum fuerat, ne retrorsum respiceret, neve staret in omni regione, et ideo effecta est staticulum salis [3]. Dominus quoque et Salvator noster in Evangelio : « Nemo, *inquit*, mittens manum suam in » aratrum, et retro respiciens aptus est regno Dei [4]. » Insuper quoque cum de pluribus docuisset, addit et hoc dicens : « Memores estote uxoris Loth [5]. » Optimum igitur est oblivisci priora, oblivisci præterita, uti ne comprehendat nos opisthotonus insanabilis languor, neque cadamus retrorsum sicut Heli, et moriamur.

VII. Ibi autem erant duo filii Heli. Heli interpretatur

[1] Joan. XIV, 6. — [2] Deut. XXVIII. — [3] Gen. XIX. — [4] Luc. IX, 62. — [5] Id. XVII, 32.

Arabs, sive extrarius. Extrarius quippe a Deo est qui non tenet disciplinam, qui delinquentem filium non castigat, non corripit, ut emendet : qui indulget vitiis, qui delicta non punit, sicut et Apostolus dicit : « Quod si extra disciplinam » estis, cujus participes facti sunt omnes, ergo adulterini, » et non filii estis [1]. » Iste est ergo Heli, qui propter hæc punitur a Deo. Videamus autem qui sunt et filii ejus. Ofni, inquit, et Finees. Interpretatur autem Ofni excessus conversionis. De Fenenna autem paulo ante diximus quod esset conversio : hic autem qui excedit, et longe efficitur ab emendatione, nec converti vult ad Dominum, propterea impius permanet. Sed et quicumque ille est, quem videmus post peccatum non converti ad Dominum, et agere pœnitentiam, nec recipere meritum futuri judicii, et verbi divini præcipientis : « Nunquid qui cadit, non adjiciet ut re» surgat? Aut qui conversus est, non revertetur? » recte et de ipso dicimus quia sit Ofni, et excedens a conversione. Sed et alius filius ejus dicitur Finees. Duos novimus in Scripturis hoc nomine appellatos, Fineem illum justum Aaron filium, et hunc injustum filium Heli. Unde et competenter duas hujus nominis interpretationes invenimus. Significat enim Finees in lingua nostra, oris obturatio, vel ori parcens. Peccator ergo et qui duritiam non habet, ad loquendum obturatum habet os : justus vero parcit ori suo. Hodieque in sacerdotibus Domini habetur uterque Finees, habetur et Eleazar, qui in Scripturis primus episcopus nominatus est, sicut in Numeris scriptum est. Sunt ergo hodieque in sacerdotibus quicumque parcunt ori suo, et omnis sermo malus nequaquam de ore eorum procedit. Sunt sacerdotes ex quorum ore nullum scandalum, nullum mendacium, nullus dolus, neque falsitas ulla depromitur, et isti merito Finees illi Aaron filio comparantur. Sunt autem

[1] Hebr. XII, 8.

aliqui et secundum istum Fineem Heli filium sacerdotes, qui obturatum os habent sive imperitiæ vitio, sive conscientia peccatorum. Sed hoc est quod deprecor, ut si quis est qui in sacerdotalem ordinem se ascitum videt, satisagat eruditioni et emendationi operam dare, et festinet effici de illo numero beatorum, ne forte inveniatur ex istis sacerdotibus qui et reprobantur et puniuntur a Deo.

VIII. Sed tempus est jam et de oratione Annæ, quam profudit offerens Deo Samuelem quem a lacte depulerat, pauca memorare. In qua primo quidem hoc dicimus, quod is qui Deo offertur puer, ante offerri non potuit, quam depelleretur a lacte. In quo ostenditur consecrari Deo neminem posse qui adhuc lacte alitur, et puer est sensibus, atque expers est sermonis justitiæ, nec sacerdotalia potest procurare sacramenta nisi desistat a puerilibus, et in majus ascendat ab his quibus Apostolus dicit : « Lac vobis potum » dedi non escam. Nondum enim poteratis[1]. » Alioquin secundum litteram quid videtur operæ pretii puerulum nuper a lacte depulsum Deo offerri, ubi non mater intererit, non nutrices fovebunt, neque educandi pueri aderunt ulla subsidia? Sed vide quia Scripturæ sermo ita aptus est, ut figuraliter doceat quod omnis qui primo ad fidem convertitur, lacte et non cibo forti alitur, de quibus in altero loco dicitur : « Et effecti estis qui lacte indigetis, et non cibo forti. » Quoniam omnis qui lacte alitur, alienus est a sermone jus» titiæ. Parvulus est enim. Perfectorum est cibus solidus, » qui pro possibilitate sumendi exercitatos habent sensus ad » discretionem boni ac mali[2]. » Igitur quicumque a lacte nondum depellitur, sed parvulus est, non potest ascendere ad templum Domini, non potest ascendere ad ministeria sacerdotum, nec sacrificiis interesse, sed ne mater quidem ejus ascendit, cum possit ascendere. Gratia est enim mater

[1] I Cor. III, 2. — [2] Hebr. V, 12, 13, 14.

ejus Anna, quæ servat et custodit eum et enutrit eum, ut tempore opportuno pariter cum ipso ascendat. Quæ cum viderit ipsi adesse tempus, ut jam recedens a lacte solidis et fortibus cibis utatur, ut possit et sacerdotibus interesse, et de altaris edere sacrificiis, tunc eum Deo consecrat. Vide si in alio loco in Scripturis sanctis invenis significari aliquem a lacte depulsum. Ego tamen quantum ad præsens memoria suggerit, Isaac memini : de quo scriptum est, quod convivium magnum fecit Abraham ea die qua a lacte depulsus est Isaac filius suus[1]. Apud homines quidem sæculi hujus parentes solent natalis diem celebrare filiorum : Abraham vero non celebrat natalem diem Isaac filii sui, sed illum diem festum agit, et lætitiæ deputat, et convivia celebrat, cum eum a lacte depellit, et ad cibos fortes et solidos applicat, quasi si per hæc diceret Isaac : « Cum factus sum » vir, deposui quæ erant parvuli[2]. » Oportet ergo talem esse hunc qui offertur Deo ut habitet in sanctis, qui possit vesci carnibus sanctis, de quibus scriptum est : « Sanctificamini » ut manducetis carnes[3]. »

IX. Sed videamus quali eum prece Anna, id est gratia consecrat Deo. Novum quippe aliquid in principiis ipsis observabimus. Ait enim : *Et oravit Anna, et dixit*[4]. Et nusquam eam quasi ad Deum orantem invenio, vel loquentem, nisi per duo tantum verba, ubi dicit : « Lætata sum in salutari » tuo[5], » et aliud : « Quia non est præter te. » Initium autem sic habet : « Exultavit cor meum in Domino. » Non dixit, exultavit cor meum in te. Si enim esset oratio, ita dici consequens erat : Exultavit cor meum in te. Et iterum in sequenti versu ejus dicit : « Exaltatum est cornu meum in » Deo. » Non dixit : Exaltatum est cornu meum in te, sed in Deo. « Dilatatum est os meum super inimicos, quia læ-

[1] Gen. XXI. — [2] I Cor. XIII, 11. — [3] Num. XI, 18. — [4] I Reg. I, 11. — [5] Id. II, I, 2.

» tata sum in salutari tuo. » Unus, ut dixi, sermo orationem continet : « Lætata sum in salutari tuo, » et in consequentibus non dicit quia non est sanctus nisi tu, sed, « non est » sanctus ut est Dominus, *et*, non est præter te. » Hic sermo non videtur servasse orationis ordinem. In novissimis autem longæ supplicationis specie, etiam commonitiones quasdam introducit, dicens : « Nolite multiplicare loqui mala, » neque exeat maliloquacitas de ore vestro, quia fortis in » scientia Dominus [1]. » In quo nec videtur jam ad Dominum loqui. Quid ergo dicemus de his? Ego cum legerem aliquando apud Apostolum quod dixit : « Sine intermissione » orate [2], » quærebam si præceptum hoc possibile esset impleri. Quis enim potest nunquam desinere ab oratione, ita ut neque cibum, neque potum sumendi tempus habeat? Quippe cum si hæc fiant, intermittenda videtur oratio. Sed nec dormiendi aut aliquid aliud humani usus agendi veniam secundum istud præceptum oratio communiter intellecta concedit. Videamus ergo ne forte omnes actus ejus qui in divino versatur officio, et omnia gesta vel dicta quæ secundum Deum gerit et dicit, ad orationem reportentur. Si enim oratio hoc solum intelligatur quod communiter scimus, neque Anna in his verbis orasse videbitur, et nunquam ullus justorum secundum Apostoli præceptum sine intermissione orare potest. Si vero omnis actus justi, quem secundum Deum agit et secundum mandatum divinum, oratio reputatur, quia justus sine intermissione quæ justa sunt agit, per hoc sine intermissione justus orabit, nec unquam ab oratione cessabit : nisi justus esse desistat. Cum enim injustum aliquid agimus aut delinquimus, certum est quod eo tempore etiam ab oratione cessamus. Puto quod hoc edocemur et in psalmis cum dicitur : « Elevatio ma» nuum mearum sacrificium vespertinum [3]. » Non enim puto

[1] I Reg. II, 3. — [2] I Thess. V, 17. — [3] Psalm. CXLI, 2.

quod si quis elevaverit vel extenderit manus ad cœlum (ut habitus orantium esse solet) continuo sacrificium obtulerit Deo. Sed videamus ne forte hoc sit quod ibi indicat sermo Dei, quia per manus opera intelliguntur. Elevat manus ille, qui elevat actus suos a terra, et conversatio ejus adhuc in terra ambulantis in cœlis est. Excelsi ergo actus et sublimes, quos videntes homines magnificant patrem cœlestem, elevatio manuum dicitur, et sacrificium vespertinum. An non et in Lege id per mysterium docebatur, cum Moyse elevante manu, vincebat Israël[1]; demittente vero et dejiciente deorsum, vincebat Amalech? Et si « omnia hæc figuraliter con» tingebant illis, scripta sunt vero propter nos, in quos fines » sæculorum devenerunt[2]. » Quare intelligere debemus, quia donec famulus Dei elevat actus suos ad Deum, vincit gens Dei : cum autem dejecerit et demiserit manus, id est, actus suos, vincit Amalech inimicus Dei. Aut quid videtur (volo enim paululum immorari cum his qui nolunt hæc spiritaliter, sed secundum litteram intelligi)? nunquidnam putandum est, quod omnipotens Deus ad manus respiceret Moysi, et siquidem videret eas sursum elevatas, Israël victoriam daret : si vero deorsum dejectas, Amalechitis? Siccine dignum est de sancti Spiritus sentire sermonibus? An illud potius putandum est, quod futura in his mysteria præformabat? Quæ quidem de crucis sacramento et affixione manuum Salvatoris intelligi tritum jam, et a multis sæpe dissertum est. Sed quoniam innovari semper jubetur is, qui secundum Evangelium vivit, et novum Testamentum semper debet novis sensibus illustrari, et cantare Domino jubemur canticum novum, et interior homo noster non dixit Paulus quia « renovatur » et stetit, sed « renovatur de die » in diem[3] : » oportebat etiam nos et de orationis modo qualiter sine intermissione orandum sit, et de elevatione

[1] Exod. xvii. — [2] 1 Cor. x, 11. — [3] 2 Cor. iv, 16.

manum, quod sacrificium dicitur vespertinum, non solum usitatis et attritris, sed et aliquantulam innovatis dissertionibus explanare.

X. Videamus ergo quid sibi vult ratio ista orationis Annæ, quam si didicerimus, similiter fortassis et nos orare poterimus. « Exultavit, *inquit*, cor meum in Domino [1]. » Necessario addidit : *In Domino.* Est enim exultatio quæ non est in Domino, sicut et illud dicitur : *Gaudete in Domino* [2]. Potest enim quis gaudere in carnalibus, et non in Domino. Si enim gaudeam quod inveni thesaurum visibilem, istud gaudium carnis est, et non in Domino. Si gaudeam quod me homines laudant, et forte non pro merito, non est hoc gaudere in Domino [3]. Si gaudeam in rebus fragilibus et caducis, hæc omnia non habent laudabile gaudium. Si vero gaudeam quoniam dignus habitus sum pro nomine Domini injuriam pati, istud gaudium in Domino est, quia ipse dixit super his : « Gaudete et exultate, quia merces vestra multa » est in cœlis [4]. » Si gaudeam cum odia in me exercentur injusta, si gaudeam cum impugnor propter verbum Dei, si gaudeam cum castigor in languoribus, in persecutionibus, in angustiis, si hæc omnia lætus excipiam, istud gaudium in Domino est. Et ideo nos docet Scriptura, ut abjicientes gaudia terrena fragilia, et caduca, de æternis gaudiis exultemus in Domino, ut merito dicamus quod Anna dixit : « Exultavit cor meum in Domino. » Et quoniam cum hæc dicuntur, quidam de astantibus repletus est spiritu immundo, et exclamavit ita ut fieret populi concursus, dicamus et nos cum Anna dicente : « Exultavit cor » meum in Domino. » Contrarius spiritus exultationem nostram in Domino ferre non potuit, sed vult eam mutare, ut ablata ea introducat tristitiam, et prohibeat nos dicere : « Exultavit cor meum in Domino. » Verum ne nos impe-

[1] I Reg. II, 1. [2] Philip. IV, 4. [3] Act. V. [4] Matth. V, 12.

diamur, sed magis ac magis dicamus : « Exultavit cor meum »in Domino : » et pro hoc ipso quod videmus immundos spiritus flagellari, gaudeamus : quia et per hæc multi convertuntur ad Dominum, multi emendantur, multi ad fidem veniunt, et nihil est quod sine causa faciat Dominus, nec aliquid fieri frustra permittit. Nam quoniam multi sunt qui verbo non credunt, nec rationem doctrinæ suscipiunt, in his cum dæmon insilierit tunc convertuntur, ut ubi abundavit delictum, superabundet gratia : et ubi maligna virtus operata est, ibi plus postmodum Domini gratia operetur : quia cum expulerit Domini gratia malignum spiritum, introducit Spiritum Sanctum : et anima quæ repleta fuerit spiritu immundo, repletur postmodum Spiritu Sancto. Ideo pro his omnibus dicamus : « Exultavit cor meum in »Domino. Et exaltatum est cornu meum in Deo meo. » Sunt quædam cornua justorum quibus utuntur vel agentes aliquid vel loquentes, sicut cum dicunt : « In te inimicos »nostros ventilabimus cornu[1]. » In græco κερατίσομεν dicitur quod est cornu petemus, vel ventilabimus. Sed et alibi dicitur : *Et exaltabuntur cornua justi*[2]. Oportet ergo nos habere ista cornua, quæ justis de causis apicibus Christi crucis conferuntur, ut in his destruamus et dejiciamus adversarias virtutes de anima nostra, quibus prostratis et expulsis possit in nobis plantari vinea, quia « vinea facta est dilecto »in cornu in loco uberi[3]. » Exaltatum est ergo cornu et hujus justæ gratiæ, et omnis justi in Domino. « Dilatatum »est os meum super inimicos meos[4]. » Scriptum est : « Di»lata os tuum, et adimplo illud[5], » et nunc dicit hæc justa : *Dilatatum est os meum.* Si idoneus et fortis fuero in verbo effectus, et validus in sapientia, ita ut non angustis assertionibus, sed dilatatis et affluentibus confutare possim om-

[1] Psalm. XLIV, 5. — [2] Id. LXXV, 10. — [3] Isai. V, 1. — [4] I Reg. II, 1. — [5] Psalm. LXXXI, 10.

nem scientiam extollentem se adversum fidem et veritatem Christi : vel cum incredulitatem vel perfidiam arguens Judæorum ex lege et ex Prophetis depromptam, ostendero esse Christum Jesum, et in omnibus potero redarguere veritatis inimicos : tunc digne possum etiam ego dicere : « Dilatatum est os meum super inimicos meos. » Si mihi certamen moveat Basilides, et eum vehementer obtrivero : si Valentini discipulus occurrat et me quæstionibus ventilet, et de hoc certamine victor exiero : si his prostratis Marcion occurrat, et discesserit etiam ipse superatus : « Dilata- » tum est os meum super inimicos meos. » Si istis confutatis occurrant philosophi insultantes simplicitati fidei nostræ, et idiotas nos imperitosque clamitantes, et convertar etiam ad ipsos, et veræ sapientiæ viribus falsæ ac fucatæ sapientiæ nebulam obturbavero, et non solum hujus mundi, sed et principum hujus mundi sapientiam destruxero, tunc plenius dilatatum est os meum super inimicos meos. Sancti est ergo vox ista et perfecti, qui rebus ipsis et veritate subnixum hujuscemodi sermonem possit proferre et dicere : « Dilata- » tum est os meum super inimicos meos. » Oportet ergo nos primo os nostrum dilatare, ut impleat illud Deus. Quomodo autem os primo dilatamus? per meditationem verbi divini, ut possimus eo usque proficere, ut a dilatatione oris etiam ac cordis dilatationem veniamus, et cum Apostolo dicere : « Cor meum dilatatum est ad vos, ô Corinthii[1] ! » Ex latitudine enim cordis abundantia ori sapienti ministratur.

XI. « Quia lætata sum in salutari tuo[2]. » Si lætatus fuero in salutari Dei, tunc dilatatum est os meum super inimicos meos. « Non est sanctus sicut Dominus[3]. » Si scriptum esset, non est sanctus nisi Dominus, consequens erat omnes nos renuntiare nobismetipsis ab hac spe ut sancti efficeremur :

[1] 2 Cor. VI, 11. — [2] 1 Reg. II, 1. — [3] Ibid. 2.

nunc autem necessaria distinctione utitur et dicit : « Non est » sanctus sicut Dominus : » hoc est, etsi sint multi sancti, sed nullus ita sanctus est ut Dominus. Possunt ergo multi sancti fieri, sicut et mandatum Dei dicit : « Sancti estote, » quoniam et ego sanctus sum [1]. » Sed quantumcumque quis in sanctitate proficiat, quantumlibet puritatis et sinceritatis acquirat, ita esse sanctus homo non potest sicut Dominus : quia ille largitor sanctitatis est, iste susceptor : ille sanctitatis fons est, hic autem sancti fontis potator : ille sanctitatis lux est, hic sanctæ lucis inspector : et ideo « non est » sanctus sicut Dominus, et non est præter te [2]. » Quid est quod dicit, *non est præter te*, non plane capio. Si dixisset, non est Deus præter te, vel non est creator præter te, aut tale aliquid addidisset, nihil requirendum videbatur, nunc autem quia dicit, *non est præter te*, mihi hoc videtur in loco designari, nihil eorum quæ sunt, hoc ipsum quod sunt naturaliter habere. Tu solus es, cui quod es, a nullo datum est. Nos enim omnes, id est, universa creatura non eramus antequam crearemur, et ideo quod sumus voluntas est Creatoris. Et quia aliquando non fuimus, non est integrum si dicatur de nobis quia sumus, quantum ad illud spectat cum non essemus. Sed solus est Deus, qui quod est semper habuit, et non accepit ut esset initium. Denique Moyses cum discere vellet a Deo quod ei nomen esset, docens eum Deus dixit : « Ego sum qui sum, et hoc mihi nomen est [3]. » Si ergo aliud aliquid in creaturis hoc nomine vel hac significantia appellari posset, nunquam diceret Dominus hoc sibi esse nomen. Sciebat enim se solum esse, creaturas vero a se accepisse ut essent. Nam et umbra ad comparationem corporis non est, et fumus ad comparationem ignis non est. Sic ergo et quæ in cœlis sunt et quæ in terra, visibilia et invisibilia, quantum ad naturam Dei pertinet, non sunt,

[1] Levit. xx, 26. — [2] I Reg. II, 2. [3] Exod. III, 14.

quantum ad voluntatem Creatoris, sunt hoc quod ea esse voluit ille qui fecit. Ideo ergo dicitur, quia *præter te non est.*

XII. « Non est potens sicut Deus, Deus noster[1]. » Simile est hoc illi quod superius dictum est, quia non est sanctus sicut Dominus. Sicut enim ibi non dixit, quia non est sanctus quisquam, sed non est sanctus sicut Dominus, ut ostenderet quia etsi sunt sancti, tamen nemo ita est sanctus ut est Dominus : ita et in hoc loco etsi sit aliquis potens, « non » est, *inquit*, potens sicut Deus noster. »

XIII. « Nolite multiplicare loqui excelsa[2]. » Cur non dixit : Nolite loqui excelsa? Ergo licet mihi aliqua loqui excelsa, multiplicare autem excelsa et ardua non mihi licet, hoc enim videtur designari per id quod dictum est : « Nolite multiplicare loqui excelsa. » Quid ergo per hoc indicetur, consideremus. Non permittitur humanæ naturæ multa excelsa loqui, neque multa excelsa intelligere. Nam et Salomon dicit : « Altiora te ne quæsieris, et fortiora te ne scrutere, sed » de quibus tibi præceptum est, hæc intellige[3]. » Ergo et in hoc loco dicitur *excelsa*, non ut omnino non quæras, sed ne de his multiplices quæstiones. Respicienti quippe ad imbecillitatem conditionis humanæ, sufficiat tibi ea de excelsis et arduis vel inquisisse vel proloqui, quæ vitam vel inquirentibus vel loquentibus tribuant. Quæ autem sunt in quibus excelsa me loqui necesse est? Quando de omnipotentia Dei loquor, de invisibilitate et sempiternitate ejus, excelsa loquor. Quando de unigeniti ejus coæternitate cæterisque ejus mysteriis pronuntio, excelsa loquor. Quando de sancti Spiritus magnificentia dissero, excelsa loquor. In his tantum nobis conceditur loqui excelsa. Post hæc tria jam nihil loquaris excelsum. Omnia enim humilia sunt et dejecta, quantum ad Trinitatis hujus celsitudinem spectat. Nolite ergo multiplicare loqui excelsa, nisi de Patre et Filio

[1] I Reg. II, 2. — [2] Ibid. 3. — [3] Eccles. III, 22.

et Spiritu sancto. Et ut plenius manifestum fiat quod loquimur, utamur adhuc, si videtur, exemplis : verbi gratia, gentes multos introducunt deos. Istæ multiplicant loqui excelsa. Hæreticorum quidam derelinquentes Creatorem mundi et Filium ejus, fingunt sibi alium nescio quem excelsiorem deum, et alios similiter introducunt, sive quos αἰῶνας, sive quod deos appellant. Et isti ergo multiplicant loqui excelsa.

XIV. « Non exeat magniloquium de ore vestro[1]. » Vide quid dictum est ab Apostolo : « Miser ego homo, quis me » liberabit de corpore mortis hujus[2] ? » Convenit hoc dici de omni homine. Miserum namque est mortalium genus : siquidem non solum in malis, sed et in bonis periclitamur. Verbi gratia, visiones quasdam vidi bonas, factæ sunt mihi elationi. Signa et prodigia per me impleta sunt, superbus effectus sum in bonis. Servavi justitiam, continentiam, virtutem, sed in his periclitor. Quando enim nihil aliud fecerit Zabulus, pro his omnibus suscitat mihi superbiam, ita ut postea habeam angelum Satanæ qui me colaphizet[3], uti ne extollar et exeat magniloquium de ore meo, id est, ne magna de meipso loquar, quoniam quidem exterminat Dominus labia dolosa, et linguam magniloquam eorum qui dixerunt : « Linguam nostram magnificavimus. Non *ergo* exeat magni» loquium de ore vestro, quia fortis scientiarum Dominus[4]. »

XV. « Et non emendaverunt excusantes ; » sicut et ibi dictum est : « Non declinet cor tuum in verba mala ad excusan» das excusationes in peccatis cum hominibus operantibus » iniquitatem[5]. » Et in Proverbiis dicitur : « Occasiones acci» pit piger et dicit : Leo est in via, in plateis autem homi» cidæ[6]. » Invenimus ergo tales esse peccatores accusantes omnia magis quam semetipsos et occasiones sibimet excusationum fingentes, cum dicant : Zabulus me supplantavit,

[1] I Reg. II, 3. — [2] Rom. VII, 24. — [3] 2 Cor. XII, 7. — [4] Psalm. XII, 3, 4. — [5] Id. CXLI, 4. — [6] Prov. XXVI, 13.

mulier me seduxit, ille mihi occasionem præstitit ut peccarem, cum utique oporteret meminisse præcepti dicentis : « Dic tu peccata tua prior ut justificeris[1] : » Non enim emendant excusationes, neque hic, neque in futuro, si male fecerimus. Sed et illud in excursu contingere necessarium videtur. Mirum quippe continet sensum, quia scriptum est : « Justus ipse sui accusator fit in principio sermonis sui[2], » cum tamen injustus non sit sui accusator, sed aliorum. Sicut et Zabulus accusator quidem est, accusator autem non sui, sed fratrum. Interim omnes necesse est accusari : sed si quidem justus fuero, non expecto ut alius me accuset, sed ipse mei accusator existo. Plenius tamen velim discutere, quomodo potest justus sui accusator esse. Certum est quia donec quis peccat et permanet in delictis, neque justus est, neque accusator est sui. Non enim accusat quod agit. Cum vero pœnituerit a delictis, tunc justus efficitur, et non alterius, sed sui accusator existit.

XVI. « Arcus potentium infirmatus est[3]. » Jacula maligni quæ dicuntur ignita, per arcum potentium emittuntur. Potentes autem virtutes dicuntur adversæ, de quibus dicitur : « quia esse peccatores intenderunt arcum, et in ipso para» verunt vasa mortis[4]. » Et iterum : « Sagittas suas ardenti» bus effecit. » Sed et nunc dicitur, quia « arcus potentium » infirmatus est. » Si enim tu indutus sis armis Dei[5], si scuto fidei sis munitus, et galea salutis obtectus, et lorica charitatis, et gladio spiritus accinctus, arcus contra te potentium pro munimentis talibus infirmabitur. Si enim jaculatus fuerit adversum te unum aliquod jaculum ignitum, id exceptum fidei scuto continuo restinguitur. Jecit et aliud jaculum, repulsum id quoque a thorace justitiæ est. Jecit et tertium, et id gladio spiritus detruncatum est. Mittit for-

[1] Isai. XLIII, 26. — [2] Prov. XVIII, 17. — [3] I Reg. II, 4. — [4] Psalm. XI, 2; VII, 13. — [5] Ephes. VI.

tassis et quartum, quod similiter per galeam salutis abjectum est. Cumque per hæc omnia homo Dei petitus invulnerabilis manserit, tunc arcu potentium nequaquam tot directis spiculis infirmabitur.

XVII. « Et infirmi accincti sunt fortitudine[1], » si videamus quomodo « quæ stulta sunt mundi elegit Deus, ut con» fundat sapientes, et quæ infirma mundi sunt, ut confun» dat fortia[2], » intelligis quomodo infirmi accincti sunt fortitudine. Infirmus erat Gentilis populus, quippe qui alienus erat a Testamento Dei : hic adeptus est fortitudinem. Quam fortitudinem! « Fortitudo mea et laudatio mea » Dominus, et factus est mihi in salutem[3]. » Fortitudo ergo mea ipse est Christus Dominus, qua accincti sumus nos qui eramus aliquando alieni a Testamento Dei, et sine Deo in hoc mundo[4].

XVIII. « Saturati panibus deducti sunt ad servitutem[5]. » Culpabile ostendit esse saturari panibus, quia Jacob manducavit et bibit, et repletus est, et incrassatus est, et recalcitravit dilectus[6]. « Esurientes dereliquerunt[7]. » Illos dicit qui saturati fuerant panibus, quia reliquerunt esurientes. Venit fames, non fames panis, neque aquæ sitis, sed audiendi verbum Domini[8]. Propterea ergo « esurientes » dereliquerunt usquequo sterilis peperit septem, et fœ» cunda in filiis infirmata est[9]. Multi *enim* filii desertæ ma» gis quam ejus quæ habet virum[10]. » Sterilis est mater nostra Ecclesia, hæc peperit septem, septenarium scilicet numerum, cui requies ascripta est. « Et fœcunda in filiis » infirmata est. » Patroni litteræ Judæi velim videre quomodo asserunt quod fœcunda in filiis infirmatur, et sterilis quomodo peperit septem : sed illorum fabulis spretis nos

[1] I Reg. II, 4. [2] I Cor. I, 27. — [3] Psalm. CXVIII, 14. — [4] Ephes. II, 12. [5] I Reg. II, 5. — [6] Deut. XXXII, 15. — [7] I Reg. II, 5. — [8] Amos. VIII, 11. — [9] I Reg. II, 5. — [10] Isai. LIV, 1.

consideremus ne forte unusquisque nostrum habeat intra se sterilem quæ peperit septem, habeat et fœcundam in filiis quæ infirmatur. Fœcunda in propagine erat caro mea habens plurimos carnis fructus, fornicationem, immunditiam, impudicitiam, idololatriam, veneficia, inimicitias, contentiones, æmulationes, incitationes, dissentiones, hæc erant carnis nostræ numerosæ progenies. Sed cum venimus ad fidem crucis Christi, et mortificationem Jesu cœpimus circumferre in corpore nostro, et mortificare membra nostra quæ sunt super terram, et exhibere ea servire justitiæ et sobrietati : tunc fœcunditas probrosæ hujus generationis exclusa est, et hoc modo fœcunda in filiis infirmita est. Quomodo autem sterilis septem pariat videamus. Sterilis erat in me anima mea, non afferebat fructus justitiæ : nunc autem ubi per fidem Christi meruit gratiam Spiritus sancti, et replevit eam spiritus sapientiæ et intellectus[1], spiritus consilii et fortitudinis, spiritus justitiæ et misericordiæ, et replevit eam spiritus timoris Domini : certum est quod sterilis peperit septem, et fœcunda in filiis infirmata est.

XIX. « Dominus mortificat et vivificat[2]. » Quem mortificat Dominus, et quem vivificat ? Meipsum mortificat, cum me mortuum facit esse peccato. Et meipsum vivificat, cum me facit vivere Deo. Peccator eram, et in delictis vivebam : mortificavit me a peccatis, mori me fecit vitæ priori, et vivificabit me ut in timore suo vivam, ut in fide sua stem, ut ultra non vivam peccato, sed Deo, qui me a mortuis suscitavit, ut in novitate vitæ ambulem in Christo Jesu Domino nostro, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Isai. XI, 2, 3. — [2] I Reg. II, 6.

HOMILIA SECUNDA [1].

(INTERPRETE LEONE ALLATIO.)

De Engastrimytho [2].

Quæ lecta audivimus, plura sunt: de iis in duas partes divisis sermo nobis habendus erit. Quæ de Nabale Carmelo Scriptura narrat [3], legimus; post hæc occultationis Davidis apud Ziphæos historiam [4], illum ab eis accusatum, advenisse Saulem eo animo, ut Davidem caperet; et cum advenisset tempus expectasse; supervenisse Sauli Davidem [5], illoque ac illius custodibus dormientibus, lanceam et aquæ lenticulam rapuisse; postea illis qui illius custodes erant, revelasse. Sequitur tertia narratio, Davidem ad Achar regem Geth aufugisse [6], et quam invenit gratiam David post res præclare gestas, ad quem, « corporis mei custodem constituam te [7], » inquit. Ultima omnium est celebris historia de ventriloqua et Samuele [8]. Visa namque est ventriloqua Samuelem evocasse; Samuel Sauli vaticinatur. Quælibet harum partium, quæ quatuor sunt, rerum copia, etiam his qui hisce rebus examinandis sunt, non unius sed plurium horarum congressum occupando, negotium facesset. Arbitratu suo partem,

1 Tom. II, pag. 490-498.

2 Agit de ventriloqua, et de evocatione Samuelis. Omnia argumenta falso nituntur principio Samuelem apud inferos fuisse cum reprobis, et Christum fuisse etiam apud inferos. Sed tamen, propter curiositatem loci, non visa est transeunda.

3 I Reg. XV. — 4 Id. XXVI. — 5 Ibid. 12 — 6 Id. XXVII. — 7 Id. XXVIII, 2. — 8 Id. XXVIII, 8.

quam vult, proponat Episcopus, ut in id studium nostrum conferamus. Quæ de ventriloqua narrantur, ait, examinentur. Nonnullæ historiæ nostra non intersunt. Ita vero locutus sum; quandoquidem ad altiores rerum sensus, sublimioresque nondum pervenimus, qui omnibus utiles sunt, tum iis qui illos proferre, tum iis qui illos audire possunt. Exemplum est historia de Lot, et ejus filiabus. Si sensu mystico, ac recondito, aliquam præ se fert utilitatem, Deus novit, et is cui Deus gratiam contulit sermones illos examinandi. Si vero secundum historiæ seriem perquires, cuinam historia Lot, illiusque filiarum utilitati mihi est? Similiter quodnam mihi jam dicta de ventriloqua, et Saüle historia affert emolumentum? Omnia veritas, quæ in sermone est, necessario superat. Quis enim præsenti vita deserta, sub potestate dæmonis esse velit? Ut ventriloqua evocet non e fidelibus unum, sed Samuelem prophetam; de quo Deus per Jeremiam dixerat : « Neque si Moyses, et » Samuel ante faciem meam, eos exaudiam[1] : » de quo item Propheta fatetur in hymnis : « Moyses, et Aaron in sacer» dotibus ejus, et Samuel in invocantibus nomen ejus : in» vocabant Dominum, et ipse exaudiebat eos, in columna » nobis loquebatur ad eos : » et alio loco : « si steterint » Moyses, et Samuel, et deprecati fuerint, etc..... » Ita ne si talis ac tantus sub terra erat, et evocavit illum ventriloqua, in animam propheticam dæmon potestatem habet? Quid dicemus? Scriptane hæc sunt? Verane ea sunt; an non sunt vera? Certe asserere ea vera non esse, in infidelitatem inducit, cadetque super dicentium capita. Vera esse, disquisitionem, dubitationemque nobis exhibet. Scimus ex nostris fratribus nonnullos adversatos Scripturæ dixisse, ventriloquæ non credo. Ventriloqua narrat se Samuelem vidisse; mentitur; Samuel non est evocatus; Samuel

[1] Jerem. XV, 1. — [2] Psalm. XCVIII, 6.

non loquitur. Sed quemadmodum Pseudoprophetarum aliqui fatentur : « Hæc dicit Dominus ; *et*, Dominus locu»tus est : » sic et dæmonium hoc mentitur, dum ad Saülis voluntatem pollicetur unum educere : « Quem enim, »*ait*, educam ? Samuel mihi evocetur[1]. » Hæc qui hanc historiam veluti falsam oppugnant, producunt. Samuel apud inferos ? Samuel a ventriloqua educitur, Prophetarum eximius ; ab ipsa nativitate Deo consecratus[2]; ante nativitatem in templo futurus denunciatus ; antequam a matre ablactaretur Ephod indutus, et diploide amictus, et Domini sacerdos effectus[3] ; quem cum adhuc in pueris esset Deus est allocutus ? Samuel apud inferos[4] ? Samuel in subterraneis, qui Heli propter filiorum scelera, et impietates a providentia condemnato successit ? Samuel apud inferos, quem tempore messis tritici Deus exaudivit, elargitusque est, ut imber de cœlo caderet[5] ? Samuel apud inferos, qui hæc omnia libere atque ingenue dixit : « Si desi»derabile alicujus accepi[6] ? » Non accepit vitulum, non accepit bovem, judicavit, condemnavitque populum et pauper mansit : nunquam aliquid a tali tantoque populo desideravit accipere. Ut quid Samuel apud inferos videtur ? Quis apud inferos Samuelem sequitur ? Samuel apud inferos ? Quare non et Abraham, et Isaac, et Jacob apud inferos sunt ? Samuel apud inferos ? Quare non et Moyses, qui una cum Samuele, ut dictum est, conjungitur : « Neque si »steterit Moyses, et Samuel, eos exaudiam[7] ? » Samuel apud inferos ? Quare non et Jeremias apud inferos ? Ad quem dictum est : « Antequam formarem te in utero, cognovi te, et »antequam exires de vulva, sanctificavi te. » Apud inferos et Esaias, apud inferos et Jeremias, apud inferos denique omnes Prophetæ. Talia quidem dicet, qui Samuelem revera

[1] I Reg. XXVIII, II. — [2] Ibid. I. [3] Id. II, 18. — [4] Id. III, 4. — [5] Id. XII, 17. [6] Ibid. — [7] Jerem. XV, I.

eductum esse pertendere, ac propugnare non vult. Cum autem oporteat bene esse affectum, qui Scripturas intelligit, probabiliterque satis oratio nos deduxerit ut vere nos et commovere et concutere valeat, videamus utrum recte Scripturas perceperit, qui id non admittit, vel argumentetur ab illustribus, pugnantiaque dicat illis, quæ scripta sunt. Nam quæ sunt scripta? « Et dixit mulier, quem evo» cabo tibi[1]? » Cujusnam est persona illa, quæ dicit, « Dixit » mulier? » An non persona Spiritus sancti, a quo divinas litteras scriptas esse credimus, vel alterius cujuspiam? Quippe persona narrans ubique, quemadmodum qui per omnes orationis modos versati sunt optime callent, auctoris persona est. At sermonum horum auctor, non homo, sed spiritus sanctus, qui movit homines, esse creditur. Dicit igitur Spiritus sanctus: « Et dixit mulier, quem educam » tibi? Et dixit: Samuelem educ mihi. » Quis dicit: « Et vi» dit mulier Samuelem, et clamavit mulier voce magna di» cens? » Dicimus ad illum, qui nostras aures implevit rumoribus, immodicaque verborum copia Samuelem apud inferos non fuisse contendit. « Vidit mulier Samuelem, » narrans vox dixit, « et clamavit mulier voce magna, et » dixit ad Saülem: Ne timeas: ut quid decepisti me, et tu es » Saül? Et dixit ei rex: Quid id est? ne timeas. Quid vi» disti? Et dixit mulier ad Saül: Deos vidi ascendentes e » terra. Et dixit ad eam: Quæ est forma illorum? Et dixit » illi: Vir senior ascendens, et hic senior diploide Ephod » indutus[2]. » Fatetur eam vidisse et vestem sacerdotalem. Novi oppositum dicere, quod mirum non est. Ipse quippe Satanas transformat se in Angelum lucis[3]. Quare magnum non est, si et illius ministri in ministros justitiæ commutantur. Sed quid id est, quod Samuelis esse mulier cognovit? Sed scriptum est Saülem cognovisse illum fuisse Samue-

[1] 1 Reg. xxviii, 11. — [2] Ibid. 12, 13. — [3] 2 Cor. xi, 14.

lem, « Et procubuit in faciem suam super terram, et » adoravit [1]. » Rursus item Scripturæ auctor : « Et dixit Sa» muel ad Saülem : Ut quid perturbasti me faciendo ascen» dere ? Dixit, » inquit Scriptura, jam credere opus est : « Dixit Samuel : Ut quid in iram excitasti me, faciendo me » ascendere ? » Respondet deinde Saül : « Valde alienigenæ » pugnant in me; et Deus discessit a me, et non respondit » mihi ultra, licet ipsum in manibus Prophetarum, et in » somniis invocaverim, ad notificandum mihi quid faciam.» Iterum Scriptura, nec alius dixit, ipsum Samuelem dixisse: « Ut quid interrogas me ? Et Dominus discessit a te, et fac» tus est contra te, et fecit alium sibi, sicut locutus est in » manu mea. Et abscindet regnum de manu tua [2]. » Dæmonium de Israëlitico regno vaticinatur. Quid ad hæc, qui contrarium asserunt? Videtis quodnam certamen sit in verbis Domini, quæ auditoribus indigent, qui magna, et ineffabilia possint intelligere de exitu ex hac vita, cum prima in dubium controvertantur, et secunda manifesta non sint. Sed sermo adhuc in examine est. Dico vero necessariam esse et historiam, et illius examen, ut quid nos post vitæ hujus exitum expectat, videamus. « Locutus est in manu » mea, et abscindet Dominus regnum de manu tua, et dabit » illud proximo tuo David. » Dæmonium vero regnum David nequit habere compertum, quod a Deo decretum erat. Quidni? Nonne vocem Domini intellexisti? « Non fecit in» dignationem iræ suæ, in Amalec [3]. » Nonne hæc sunt verba Domini? Nonne vera sunt? Vere quidem voluntatem Domini Saul executus non est : sed regem Amalec vivum conservabat, propter quem et antequam quiesceret, et in exitu ipso Samuel Saüli exprobravit : « Et propter hoc ver» bum hoc fecit Dominus in die hac. Et tradet Dominus » ipsum Israël in manu alienigenarum [4]. » De universo Dei

[1] 1 Reg. xxviii, 14. — [2] Ibid. 16, 17. — [3] Ibid. 18. — [4] Id. xv, 28.

populo dæmonium potest vaticinari Dominum traditurum Israël? « Et tabernaculum ipsum Israël tradet Dominus in » manu alienigenarum. Et tu Saül cras accelera, tu, et filius » tuus mecum[1]. » Et illud dæmonium scire potest, regem scilicet chrismate prophetico declaratum; Saülem cras e vita migraturum; et filios illius una cum eo? « Cras tu, et » filii tui mecum. » His superius scripta confirmantur vera esse, et in vitam evocatum fuisse Samuelem. Quid igitur hic ventriloqua operatur? Quid in eductione animæ justi ventriloqua agit? Qui primæ sententiæ est evitavit ne præ tot aliis et novum certamen inire cogeretur : circa quæstionem hujus loci respondet; non est Samuel, dæmon mentitur, cum ipsa Scriptura mentiri non possit. Verba vero Scripturæ sunt : non a dæmone, sed ab illius auctore sunt prolata : « Et vidit mulier Samuelem. » Dixit Saül, quæ locutus fuerat Samuel. Quanam igitur ratione, quæ in hoc loco de ventriloqua dubitantur, solventur? Quæro a primæ illius sententiæ auctore : Samuel apud inferos? etc. Respondeat ad interrogata : quis major, Samuel, an Jesus Christus? quis major, Prophetæ, an Jesus Christus? quis major, Abraham, an Jesus Christus? Sane hic nemo eorum, qui vel una vice tantum scire potuit Jesum Christum esse, qui a Prophetis prænunciatus est, audebit dicere Christum non esse majorem Prophetis. Cum itaque Christum majorem fateberis; Christusne apud inferos? Nonne illuc pervenit? Nonne verum est quod in Psalmis dicitur, et ab Apostolis in Actibus interpretatur[2], Salvatorem ad inferos descendisse? Quod in Psalmo decimo quinto legitur, ad ipsum referri scriptum est : « Non derelinques animam » meam in inferno, nec dabis justum tuum videre corrup» tionem[3]. » Si deinceps respondebit, quia Christus ad inferos descendit : quid acturus? victurusne, an a morte

[1] I Reg. xxviii, 19. — [2] Act. ii, 31. — [3] Psalm. xv, 10.

vincendus? Descendit ad illa loca, non tanquam servus eorum, qui ibi erant, sed tanquam Dominus decertaturus, ut prius dicebamus, dum psalmum vigesimum primum explicaremus: « Circumdederunt me vituli multi, tauri pin»gues obsederunt me. Aperuerunt super me os suum, si»cut leo rapiens, et rugiens. Dispersa sunt omnia ossa »mea [1]. » Sane recordamur divinarum litterarum, namque hæc in psalmo vigesimo primo scripta esse memini. Igitur Salvator descendit, ut liberaret, descenditne illuc prænunciatus a Prophetis, an non? At hic quidem a Prophetis prænunciatus est; alio vero descendit non per Prophetas? Moyses item ipsum prænunciat pro genere humano adventurum, ita ut recte a Domino et Salvatore nostro dicatur: « Si crederetis Moysi, crederetis et mihi: de me enim ille »scripsit. Si scriptis illius non creditis, quomodo verbis »meis credetis [2]? » Et venit in hanc vitam Christus, et prænunciatur Christus in hanc vitam adveniens. Si Moyses de illo hic prænunciat; non vis et ipsum illuc descendisse, ut Christum prædiceret eo migraturum? Quid porro? Moyses id egit: reliqui Prophetæ non item? Nonne Samuel? Quidnam absurdi est, medicos ad male se habentes descendere? Quid absurdi est principem medicorum ad ægrotantes descendere? Illi medici quidem erant, et sane multi: at Dominus meus et Salvator princeps eorum est. Etenim internum desiderium, quod non potest ab aliis curari, curat ipse: quod a nemine potuit medicorum sanari, sanatur a Christo Jesu. Ne timeas. Ne mireris. Christus in infernum descendit, et ante eum Prophetæ, qui ejus adventum prædicebant. Addam præterea et aliud nescio quid ex ipsa Scriptura. Samuel ascendit; et ecce Saul dicit se vidisse animam: non dicit hominem se vidisse. Timuit quem vidit: at quem vidit? « Deos, »*inquit*, ego vidi, deos ascendentes e terra [3]. » Et fortasse

[1] Psalm. XXI, 19, 13. — [2] Joan. V, 46. — [3] I Reg. XXVIII, 13.

tunc non solus ascendit Samuel Sauli vaticinaturus. Sed consentaneum est, quemadmodum hic: « Cum sancto sanc- » tus eris, et cum homine innocente innocens eris; et cum » electo electus eris [1]: » suntque hic sanctorum cum sanctis consuetudines; at non sanctorum cum prævaricatoribus: et si quandoque fieri possit, ut sanctorum una cum peccatoribus consuetudo sit, ut peccatores salventur. Fortasse hac ratione una cum Samuele ascendente ascenderunt etiam aliorum Prophetarum animæ sanctæ. Forsan quæres, an fuerint Angeli super spiritibus eorum. Propheta dicit: « An- » gelus qui loquitur in me [2]. » Vel Angeli erant, qui una cum spiritibus ascenderunt, omniaque ad egentium salutem complent: « Et omnes sunt spiritus ministrantes, qui in ministe- » rium propter futuros hæredes salutis mittuntur [3]. » Quid times dicere, omnem locum Jesu Christo indigere? Neque vero, qui Christo indiget, Prophetis, iisque qui Christi præsentiam et adventum præparant, non indiget. Et Joannes sane, quo major inter natos mulierum, Christo ipso teste, nemo fuit: « Major inter natos mulierum Joanne » Baptista nullus fuit [4]: » neque timeas id affirmare: descendit ad inferos prænuncians Dominum, ut illum descensurum prædiceret. Propterea dum in custodia esset, ac sibi exitum interitumque imminere conspiceret, missis duobus discipulis, quærebat, non: « Tu es qui venturus es [5]? » Sciebat enim; sed: « Tu es qui venturus es, an alium expecta- » mus? » Gloriam illius compertam habuit; de mira ejus vi plurima locutus fuit, primusque illi testimonium exhibuit: « Qui post me venit, ante me factus est [6]. » Vidit illius gloriam, « gloriam quasi unigeniti a Patre, pleni gratiæ et veri- » tatis [7]. » Hæc cum de Christo vidisset, piget credere, dubius hæret, nec fatetur: Dicite ipsi, tu es Christus. Quæ

[1] Psalm. XVII, 26. — [2] Zach. II, 3. — [3] Hebr. I, 14. — [4] Matth. XI, 2. — [5] Ibid. 3. — [6] Joan. I, 13. — [7] Id. 14.

cum non intellexissent nonnulli, asseverarunt Joannem tantum ac talem, Christum non novisse, sed ab eo discessisse Spiritum sanctum. Sed sciebat illum, cui antequam nasceretur testimonium perhibuit, et pro quo saltavit, dum ad ipsum Maria accederet, ut de illo testimonium fecit mater ejus illis verbis : « Ecce enim ut facta est vox salutationis in » auribus meis, exilivit in gaudio infans in utero meo [1]. » Hic itaque Joannes, qui ante nativitatem exilivit; qui dixit : « Hic est de quo ego dixi : Qui post me venit, ante me » factus est [2] : *et*, Qui misit me, dixit mihi : Super quem » videris Spiritum descendentem, et manentem, ipse est » filius Dei [3] : » hic, inquiunt, nondum noverat Christum in ventre. Noverat quippe illum. Simile quid Petro passus est propter gloriæ exuperantiam. Quodnam illud est ? Hic magnum quid de Christo sciebat. Quis sum; « Quem me » dicunt filii hominum esse [4] ? » Hic, ait, dicit hoc. Tu vero quid? « Tu es Christus filius Dei vivi. » Propterea beatus enunciatur; quoniam « caro et sanguis non revelavit *illi*, » sed Pater qui in cœlis est. » Cum igitur grandia de Christo audisset, et grandia concepisset, auxilium in semet non admisit : « Ecce ascendimus in Jerusalem, et perficientur [5]. » Et : « Oportet filium hominis multa pati, et reprobari a Principibus Sacerdotum, et Sacerdotibus, et occidi, et tertio » die resurgere [6]. Propitius, *inquit*, sis tibi, Domine [7]. » Maxima de Christo noverat; quod humilius erat de eo noluit admittere. Similem mihi animo pinge Joannem, dum in custodia erat; grandia de Christo apprehenderat; vidit cœlos apertos; vidit Spiritum sanctum super Salvatorem descendentem, manentemque super eum. Similem gloriam dum videt, hæret dubius, fortasse etiam non credebat, an sic glorificatus usque ad inferos, et abyssum ipsum descen-

[1] Luc. I, 44. — [2] Joan. I, 31. — [3] Id. 33. — [4] Matth. XVI, 13. — [5] Luc. XVIII, 31. [6] Id. IX, 22. — [7] Matth. XVI, 22.

deret, quapropter dicebat : « Tu es qui venturus es, an alium expectamus [1]? » Non egressus sum a proposito, neque materiæ, quæ mihi præ manibus est, oblitus sum. Illud probare nobis in animo est, si omnes qui ante Christum in infernum descenderunt, præcursores Christi, atque Prophetæ fuere; pari ratione et Samuelem eo descendisse, non simpliciter, sed ut sanctum; ubi si est sanctus, sanctus omnino est. Nonne id etiam de Christo affirmamus? Annon Christus erat, licet aliquando apud inferos fuerit? Annon fuit filius Dei, licet in subterraneis degeret locis, « ut omne »genu flecteretur in nomine Jesu, cœlestium, terrestrium, »et infernorum [2]. » Non aliter Christus erat, licet inferius esset, ut sic dicam, et si in inferiori loco ageret, voluntate superius erat. Eodem pacto et Prophetæ, et Samuel, quamvis eo descendant, ubi sunt animæ quæ in infernis, loco quidem inferius sunt; at non inferius sunt voluntate. Et quæro an supercœlestia prophetarint. At ego nusquam dæmoni similem potentiam concedam. Nam Samuel de Saüle, et populo Dei, et regno David, David scilicet regnaturum vaticinatur. Qui contrarium sentiunt, veritatem, quæ in eo loco est, confirmare se non posse animadvertent. Sed quanam ratione sanctus pro salute male se habentium, in locum ubi permanent deveniet? In loca militum ægrotantium medici gressum dirigant : introeant ubi fœtor ulcerum eorum male olet. Hoc suggerit medicorum in homines amor. Sic et Propheticus sermo Salvatori suasit, ut eo veniret, descenderetque in infernum. Illud item orationi addendum : Samuel Propheta fuit, eoque mortuo prophetia ab illo discessit. Annon vera dicit Apostolus? « Jam propheto ex »parte, et ex parte cognosco : cum vero consummatio ve»nerit, tunc quod ex parte est, etiam evacuabitur [3]. » Consummatio itaque post hujus vitæ finem est. Et quidquid

[1] Matth. xi, 3. — [2] Philip. ii, 10. — [3] i Cor. xiii, 9.

Isaïas prophetavit, ex parte cum omni libertate vaticinatus est, testatusque est hæc omnia de prophetiæ consummatione David : non recepit igitur gratiam propheticam Samuel. At intellectus meus sine fructu est[1] : et quod Ecclesiam ædificat, qui lingua loquitur[2]. Et Paulus ipse affirmat prophetantem Ecclesiam ædificare his iisdem verbis. Porro si prophetans Ecclesiam ædificat, utique gratiam propheticam habet, neque enim ipsam amisit, nisi peccaverit. Solus quippe gratiam propheticam amittit, qui postquam prophetarit indigna Spiritu sancto operatur; ita ut ipsum Spiritus deserat, fugiatque ab ejus principe animæ facultate. Quod timebat tunc post peccatum David, dicebatque : « Et Spiritum sanctum tuum ne auferas a me[3]. » Itaque si Spiritus sanctus prophetat : cuinam? Angelis? At : « Non opus est medicus bene, sed male habentibus[4]. » Quinam ejus prophetiam excipiunt? Neque enim frustra est gratia prophetica; neque ullum charisma eorum quæ in sancto sunt frustra est. Gratia itaque prophetica mortuorum animæ, audacter dicam, indigebant. Sed hic quidem necessarius est Propheta Israël, et qui dormit, discessitque ex hac vita, indigebat Prophetis, ut alia ratione ipsi Christi adventum vaticinarentur. Ante Domini mei Jesu Christi adventum nemini datum erat ubi lignum vitæ erat prætergredi, et illa transgredi quæ viæ ligni vitæ custodiendæ præposita erant. Quis viam illam tentare poterat[5]? Quis alicui auctor esse poterat flammeum gladium pertranseundi? Quemadmodum nec mare transiri poterat sine ope divina, columnaque divina, columna luminis, quæ erat ab ipso Deo[6] : quemadmodum neminis erat Jordanem pedibus trajicere præterquam Josue (veri Dei figura erat ille Josue) : sic per flammeum gladium Samuel transire non poterat : non Abra-

[1] I Cor. XIV, 14. — [2] Ibid. 4. — [3] Psalm. L, 13. — [4] Math. IX, 15. — [5] Gen. III, 24. — [6] Exod. XIV, 24.

ham; ideo et Abraham ab eo qui torquebatur, conspicitur. Et cum in tormentis dives esset, elevatis oculis Abraham conspicit, licet a longe videat; videt tamen et Lazarum in sinu ipsius. Expectabant igitur Domini mei Jesu Christi adventum, et Patriarchæ, et Prophetæ, et omnes, ut sic viam aperiret. « Ego sum via : Ego sum porta[1]. » Via est ad lignum vitæ, ut si per ignem transire tibi contingat, flamma te non comburat[2] : qualis ignis posuit Cherubim, flammeumque gladium qui volvebatur, ut viam ad lignum vitæ custodirent. Ideo beati illic permanebant se præparantes, et cum non possent eo accedere, ubi erat lignum vitæ, paradisus Dei, et Deus agricola, ubi beati, et electi, et sancti Dei. Nullum ergo in hoc loco offendiculum est : sed omnia mira quadam vi scripta sunt, intelliguntur que ab illis, quibus Deus revelat. Nos porro, qui in sæculorum consummatione advenimus, habemus quid eximium ultra cæteros. Quid illud est? Si ex hac vita excesserimus boni, et probi, non una nobiscum peccatorum sarcinis conductis, pertransibimus flammeum gladium, nec in locum illum, in quo qui ante ejus adventum quieverant, Christum expectabant, deveniemus. Pertransibimus nullo nobis a flammeo illo gladio damno illato. « Uniuscujusque vero quale » opus sit, ignis ipse probabit[3]. Si alicujus opus combustum » fuerit, damnum contrahet, ipse vero salvabitur sic quasi » per ignem[4]. » Pertransibimus ergo. Habemus item ultra et aliud eximium; non possumus, si recte vixerimus, male discedere. Hoc non dicebant antiqui, non Patriarchæ, non Prophetæ. Nonne id nos effari possumus : si bene vixerimus, melius et dissolvemur, erimusque cum Christo? Propterea cum ultra cæteros id habeamus, nec leve sit emolumentum, cum in fine sæculorum devenerimus, primi denarium accipiemus : nam audi parabolam : « Incipiens da-

[1] Joan. XIV, 6. — [2] Id. X, 9. — [3] 1 Cor. III, 13. — [4] Ibid. 15.

» bat denarium ab ultimis. At primi existimabant se majus » quidpiam habituros [1]. » Tu ergo primus, qui ultimus venisti, mercedem a Patrefilias accipis in Christo Jesu Domino nostro, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Matth. xx, 8.

ORIGENIS

IN PSALMOS

HOMILIÆ[1].

Quasi exordii loco hoc habendum e commentariis :

(INTERPRETE DIONYSIO PETAVIO.)

CLAUSAS[2], obsignatasque esse Scripturas sacras divina testantur oracula; idque Davidis clave, ac forsitan et sigillo, de quo scriptum est : « Figura sigilli sanctitas Do»mino[3]. » Quod de virtute Dei, qui eas largitus est, intelligi debet, quæ videlicet per sigillum adumbratur. Etenim clausas atque obsignatas esse Scripturas Joannes in Apocalypsi declarat his verbis : « Et Angelo Ecclesiæ, quæ Philadel»phiæ est, scribe : Hæc dicit Sanctus, verus, qui habet »clavem David; qui aperit, et nemo claudet; et claudit, et »nemo aperiet. Novi opera tua : posui fores coram te aper»tas, quas nemo claudere potest[4]. » Deinde paulopost : « Et vidi ad dexteram sedentis in throno librum scriptum »intus et a tergo, obsignatum signaculis septem. Et vidi »Angelum proclamantem voce magna : Quis est dignus

[1] Transmittuntur 1o Commentaria in psalmos, tum quia non certe omnino quamvis probabiliter Origeni tribuenda sunt, tum quia non satis magni momenti ; 2o Commentarium in Job utpote Origeni abjudicandum. Tantum Homeliæ referuntur in Psalmos XXXVI et XXXVIII.

[2] Tom. II, pag. 525-527. Nu. I-III.

[3] Exod. XXVIII, 36. — [4] Apoc. III, 7.

» aperire librum, et solvere signacula ejus? Et nemo poterat in cœlo, neque in terra, neque subter terram aperire » librum, neque aspicere illum. Et flebam, quoniam nemo » dignus inventus est aperire librum, neque aspicere illum. » Et unus de Senioribus dixit mihi : Noli flere : ecce vicit » leo de tribu Juda, radix David, aperire librum, et septem » signacula ejus [1]. » De sola vero obsignatione ita loquitur Isaias : « Et erunt vobis verba hæc omnia, sicut sermones » libri hujus obsignati, quem si dederint homini scienti litteras, dicentes : Lege ista, et respondebit : Non possum » legere ; est enim obsignatus. Et dabitur liber hic in » manus hominis nescientis litteras; et dicet : Nescio litteras [2]. » Hæc enim non ad Apocalypsim solum Joannis, aut Isaiæ vaticinia pertinere putandum est ; sed de universa Scriptura sacra penitus accipienda sunt, quam sane apud illos in confesso est, qui divinarum litterarum notitiam mediocriter assecuti sunt, ænigmatum involucris, ac parabolis, tenebrosisque sermonibus, ac diversis aliis obscuritatis generibus, quæ hominis ingenio difficile comprehenduntur, repletam esse. Quod et Salvator ostendere volens, clavem apud Scribas, et Pharisæos esse dixit, qui ut viam ad aperiendum invenirent, minime contenderent, « Væ vobis! *inquit*, Legisperitis; quoniam tulistis clavem scientiæ, neque ipsi intrastis, et intrantes non permittitis ingredi [3]. »

Hæc a nobis velut præfandi gratia proposita sunt, qui in maximum certamen, quodque vires nostras ac facultatem sine ulla dubitatione superat, ab ingenti tuo, Ambrosi vir sanctissime, erga litteras studio concitati fuimus, et ut in illud descenderemus humanitate tua ac moderatione perpulsi. Quandoquidem diu me comperta periculi magnitudine recusantem, non modo disputare de sacris litteris; sed et multo magis scribere ac posteris relinquere,

[1] Apoc. v, 1 et seq. — [2] Isai. XXIX, 11, 12. — [3] Luc. XI, 52.

modis omnibus, atque illecebris demulsisti, et ad hoc quibusdam divinitatis progressionibus adduxisti. Tu igitur testis mihi apud Deum eris, tum cum de vita mea ac scriptis inquiret, quoniam animi consilio sit istud a me susceptum. Ac nonnunquam quidem veritatem assequimur; nonnunquam aut violentias perrumpimus, aut dicere aliquid videmur. Porro quod scriptum est vestigavimus, non ita ut præclare illud dictum contemneremus: « Cum de Deo » dicis, a Deo judicaris; » item illud: « De Deo etiam vera » dicere, non mediocre periculum est. » Quamobrem cum nihil sine Deo esse possit egregium, præsertimque divinarum litterarum intelligentia, abs te etiam atque etiam petimus, ut parentem omnium Deum, per Salvatorem nostrum ac Pontificem genitum Deum obsecrare velis, idque ab eo nobis impetrare, ut imprimis recte quærere possimus. Quærentibus enim proposita est assequendi promissio. Ac nescio an qui ad illud via ac ratione minime contendunt, inter eos qui quærunt, apud Deum non habeantur.

(INTERPRETE JOANNE TARINO.)

Psalmorum interpretationem inchoaturi, præclarissimum documentum nobis ab Hebræo de omni divina Scriptura traditum proponemus: dicebat enim ille similem esse universam Scripturam divinitus allatam propter obscuritatem quæ in ea est, multis domiciliis uno ædificio conclusis; unicuique domicilio appositam clavim non ipsi convenientem, sicque dissipatas esse claves per domicilia, non respondentes singulas iis domiciliis quibus appositæ sunt: opus vero longe difficillimum esse invenire claves et eas cellis aptare, quas aperire possunt: itaque etiam Scripturas abstrusas quidem illas intelligi, non aliunde sumptis quam

ab ipsis invicem argumentis intelligentiæ, quæ in se habent dispersam exponendi rationem. Arbitror itaque Apostolum aditum hunc intelligendi divinos sermones aperientem dicere: « Quæ et loquimur non in doctis humanæ sapientiæ » verbis, sed in doctrina spiritus, iis quæ spiritu percipiun» tur, spiritalia comparantes [2]. »

[1] 1 Cor. II, 13.

EXPLANATIO

SUPER PSALMUM XXXVI.

(INTERPRETE RUFINO.)

HOMILIA PRIMA [1].

I. «Multifarie, multisque modis Deus locutus est pa» tribus in Prophetis [2].» Aliquando quidem ineffabilia sacramenta nos edocet in his quæ loquitur: aliquando autem de Salvatore, et de ejus adventu nos instruit, interdum vero mores nostros corrigit, et emendat. Propter quod nos tentabimus per loca singula Scripturæ divinæ hujuscemodi differentias assignare, et discernere ubi prophetiæ sint, et de futuris dicatur, ubi autem mystica aliqua indicantur, ubi vero moralis est locus. Incipientes igitur explanationem trigesimi sexti psalmi, invenimus quod totus psalmus iste moralis est, et velut cura quædam ac medicina humanæ animæ datus, cum peccata nostra arguit, et edocet nos secundum Legem vivere. Sed videamus jam quale nobis principium dat primus versiculus. «Noli, *inquit*, æmulari inter » malignantes, neque æmulatus fueris facientes iniquitatem: » quoniam sicut fœnum cito arescent, et sicut olera herba» rum cito decident [3].» Duo sunt quidem quæ nos docet in his verbis facere non debere. Primo quidem ne æmulemur inter malignantes, secundo ne æmulemur eos qui faciunt

[1] Tom. II, pagg. 655-659.

[2] Hebr. I, I. — [3] Ibid. I.

iniquitatem, quoniam sequitur eum qui inter malignantes æmulatur, ut arescat sicut fœnum, et hoc eum non tarde, sed cito esse passurum; eum vero qui æmulatur facientes iniquitatem, sequitur, ut sicut olera herbarum cito decidat. Et secundum simplicem quidem litteræ intellectum, non æmulari inter malignantes hoc videtur indicari ne inter malos et pessimos homines æmulator quis malitiæ, id est dux et auctor existat, et velut formam flagitii cæteris præbens. Æmulari vero eos qui faciunt iniquitatem, illud est, si imitetur quis, et discat agere inique. Et hoc est in utroque quod dicitur, ut neque exemplum malitiæ cæteris præbeas, neque ipse aliorum sequaris exempla. Verum ut plenius etiam intrinsecus sermo iste contineat agnoscamus, conveniens puta adhibere de Scripturis divinis sicubi hunc sermonem invenimus scriptum, et spiritalibus spiritalia comparare, ut quid per hæc indicetur evidentius pateat. Scriptum est in Deuteronomio: « Ipsi in zelum me con» citaverunt in non Deo, ad iram me concitaverunt in » idolis suis, et ego in zelum adducam eos in non gen» tem[1]. » Hic ubi latine dicitur: « in zelum adduxerunt me, et ego in zelum adducam, » in græco idem ipse sermo est, qui et in psalmi initio est dictus, id est, æmulati sunt me, et ego æmulabor eos. Quamvis sermo ipse græcus, id est παρεζήλωσαν, significantius in latino exprimi videatur, si dicamus *irritaverunt me*, idem tamen ipse est sermo. Sed et in Apostolo scriptum est: « An æmulamur Dominum? » Numquid fortiores illo sumus[2]? » Et ubi habetur, *æmulamur Dominum*, in quibusdam exemplaribus, *irritamus Dominum*, scriptum est. Ex quibus omnibus testimoniis indicatur, quod æmulari aliquem, irritare eum est, et provocare: ut verbi causa, si tali utamur exemplo. Sunt quædam mulieres impudicæ, et nequam, quæ si forte viros in amoris

[1] Deut. xxxii, 21. — [2] 1 Cor. x, 22.

furtivi illecebris ceperint, processu temporis occultis non contentæ flagitiis, volunt etiam pudicis conjugibus innotescere, quod ab earum viris amentur, ut ex hoc in zelum excitent, et irritent, ac perturbent alienas domos. Si intellexisti exempli virtutem, quomodo pellex zelum concitet uxori, et hoc debes advertere quid sit æmulari inter aliquos, id est, cum eis malitiæ alicujus incitamenta præbentur. Denique quia sermo ille Deuteronomii, in quo ait : « Ipsi in zelum adduxerunt me in non Deo, » id est παρεζήλωσαν, hoc significet, ex hoc manifestius claret, quod alibi scriptum est [1], quia noster Deus zelans dicitur. Zelans autem maritus dici solet de conjuge sua, cum ei pudicitiam sollicitius et cautius curat, nec pollui patitur conjugis castitatem. Unde consequenter qui peccat, Deum qui zelans dicitur, in zelum incitat, et irritat. Verum hæc omnia abusive audienda sunt de Deo, sicut et ea quæ de furore Dei dicuntur, vel de somno, vel de tristitia, per quæ illud intelligitur quid unusquisque nostrum pro actibus suis de Deo mereatur. Denique sic dixit in Deuteronomio, quia « ipsi » in zelum adduxerunt me in non Deo, et exacerbaverunt » me in idolis suis [2], » id est, colentes idola in zelum concitaverunt me. Sed quid sequitur? « Et ego in zelum ad- » ducam eos in non gentem, in gentem insipientem irritabo » eos. » Unde etiam nunc Judæi non moventur adversus Gentiles, adversum eos qui idola colunt, et Deum blasphemant, et illos non oderunt, nec indignantur adversum eos : adversum Christianos vero insatiabili odio feruntur, qui utique relictis idolis ad Deum conversi sunt. Cum ergo videris Judæos odio habentes Christianum et insidiantes ei, intellige quia completur prophetia illa quæ dicit : « Et ego » concitabo eos in non gentem. » Nos enim sumus non gens, qui pauci ex ista civitate credimus, et alii ex alia, et nus-

[1] Exod. x, 5. — [2] Deut. xxxii, 21.

quam gens integra ab initio credulitatis videtur assumpta. Non enim sicut Judæorum gens erat, vel Ægyptiorum gens, ita etiam Christianorum genus gens est una, vel integra, sed sparsim ex singulis gentibus congregantur. Dicit ergo, quia « ego in zelum eos inducam in non gentem, in gentem » insipientem irritabo eos. » Et ideo irritantur in nos, et odio nos habent velut gentem insipientem, dicentes se esse sapientes, quoniam quidem primis ipsis commissa sunt eloquia Dei, et meditantes a puero usque ad senectutem Legem Dei, in Legem Dei non pervenerunt: sed ideo quæ stulta sunt elegit Deus hujus mundi, ut confundat sapientes, et sic impletur quod scriptum est: *In gentem insipientem irritabo eos.* Sed et quod dicit Apostolus: « An æmulamur Dominum? » Nunquid fortiores sumus illo[1]? » videamus quid indicet. In eo loco hæc dixit, ubi de sacrificiis, et de his quæ idolis immolantur, disputat. *An æmulamur*, ait, *Dominum*, hoc est zelo concitamus, edentes ea quæ idolis immolata sunt, sicut Judæi zelum ejus commoverunt in idolis suis? Nunquid etiam nos simili modo facere volumus? Ideo ergo ait: « An æmulamur Dominum? Nunquid fortiores illo sumus? » Hoc est quod dicit. Siquidem concitemus zelum alicui qui inferior est viribus nostris, possumus facile contemnere: si vero fortem concitemus in zelum, nunquid non in propriam molitur ista perniciem? Si ego vescimur idolis immolatis, et adversum nos zelum Domini concitamus, fortiorem iram contra nos, id est, ad proprium interitum provocamus. Si quando videris hominem nequam, observa, et cave ne zelum ejus concites adversum te, ne quid incaute facias, unde nequitia concitetur. Verbi causa, ut per exemplum planius fiat quod dicitur, beatus David Saul malignantem concitavit in zelum, quando processit ante exercitum, et occidit Goliam, et processerunt chori puellarum et mulie-

[1] I Cor. x, 22.

rum dicentes : « Percussit Saul in millibus, et David in » decem millibus[1]. » Quod utique si studio suo egisset David, æmulatus fuisset in malignitate Saul. Sed nunc non suo studio factum est ut exirent chori puellarum, et hujuscemodi hymnum dicerent, quia David percussit in decem millibus, et Saul in millibus. Hoc est ergo quod nos edocet psalmus, ut quoniam genus hominum proclive est ad zelotypiam, et perfacile ad vitium istud inclinatur, observa ne id agas, quod malos homines in æmulationem tui irritet, et ad insidiandum tibi concitet, vel ad odium tui excitet. Et est hoc totum quod significatur in his omnibus, ut neque ipse provoces mali æmulationem adversum te, neque tu nequitiam æmuleris alienam. Quomodo ergo homo nequitiam æmulatur alterius? Sine dubio cum eadem agit. Quod autem dico, tale est. Si quis sit per iniquitatem dives factus ex paupere, si sit vicinus ejus egens, et videat illum qui de terra surrexit, et ad divitiarum culmen ascendit, et incipiat æmulari ut similiter etiam ipse ex iniquitate ditescat, hoc est æmulari facientes iniquitatem. Sed et si quis eum qui vel furtivis stupris, vel illicitis conatibus ultra locum et mensuram suam invadit nuptias, domos, divitias, æmulari velit, æmulatus est facientes iniquitatem. Jam vero eos qui per diversa flagitia, vel indignas atque illicitas ambitiones ad immerita honorum culmina pervenerunt, et iniquis factionibus vel cruentis manibus honores non sibi debitos occuparunt, hos si quis videns ad similem inflammetur insaniam, æmulatus est facientes iniquitatem.

II. Propterea ergo mandato Domini illuminatur, ut cum æmulationis illicitæ flamma cor nostrum mentemque pulsaverit, nos verbis edocti dicamus: si æmulari voluero inter malignantes, aut æmulatus fuero facientes iniquitatem, vide quid sequatur : « Sicut fœnum, *inquit*, cito arescent,

[1] I Reg. XVIII, 7.

» et sicut olera herbarum cito decident[1]. » Vis etiam alterius Prophetæ de talibus monitis auctoritate muniri? Audi quid etiam Esaias de omni gloria carnali pronunciet: « Omnis, » *inquit*, caro fœnum, et omnis gloria ejus ut flos fœni[2]. » Vis etiam per singula videre quomodo flos fœni sit carnis gloria? Vide quis imperavit ante hos triginta annos, quomodo imperium ejus effloruit: continuo autem sicut flos fœni emarcuit, tunc deinde alius post ipsum, deinde alius atque alius, qui deinde duces, et principes: et omnis eorum gloria et honor non solum tanquam flos emarcuit, verum etiam tanquam pulvis aridus, et a vento dispersus ne vestigium quidem sui reliquit. Alii etiam divitiis elati, et honoribus tumidi, studentes vel laudabiles haberi per simulatam bonitatem, vel execrabiles per indomitam crudelitatem. Quorum si quis vana studia existimat æmulanda, eat nunc ad cadaverum eorum reliquias, si tamen vel ipsæ inveniri queant: aliquantis enim ne hoc quidem concessum est: et tunc inveniet quomodo « omnis caro fœnum est, et omnis » gloria ejus ut flos fœni. Exaruit fœnum et flos ejus decidit[3]. » Qui autem non diligit flosculos carnis, neque carnaliter vivit, sed diligit verbum Dei, et in ipso proficit, audi quid speret: « Verbum, *inquit*, Domini manet in æternum[4]. » Sed et hoc ipsum quod ait, quia *sicut fœnum cito arescent*, malignantes scilicet, non arbitror otiosum cur fœno eos comparaverit, cum utique et alia possit esse materia, cui comparentur hi qui malitiose egerunt. Fœnum mutorum et irrationabilium animalium cibus est. Fortassis ergo pro eo quod omnes stulti, et imperiti, et qui contra rationem et sapientiam Dei vivunt, sequuntur eos qui in malitia principes sunt, et ex illorum vita vel actibus vesci dicuntur, quibus et obediunt, idcirco eos fœno comparavit. Nemo enim prudens ab illis sumit exemplum. Nam sicut

[1] Psalm. XXXVI, 2. — [2] Isai. XL, 6. — [3] Ibid. 7. — [4] Ibid. 8.

vir prudens qui audit verba Domini et facit ea, iste est qui manducat panem illum qui de cœlo descendit, et Jesus est cibus ei, pro eo quod ex verbis ejus pascitur, et in mandatis ejus vivit : similiter et hi qui in malitia eminentes, sicut fœnum efficiuntur iis qui sibi obtemperant, vel æmulationem sui ad nequitiam gerunt. Similia autem etiam de oleribus herbarum intelligenda sunt, quibus comparantur hi qui faciunt iniquitatem pro eo quod velociter transeant. Invenimus tamen in Scripturis divinis interdum et laudabili aolera, quæ per præceptum Apostoli manducare jubentur infirmi. Alia autem sunt illa, et his contraria, de quibus dicitur quod flumina Ægypti aqua sit deorsum descendens, et rigans sicut hortum olerum[1] : quo videlicet Ægyptius non arbor dicatur, sed ne vitis quidem nominetur, sed olera quæ cito deficiunt. Et vis videre quam cito Ægyptius decidat? Vide quid dicatur de eis in Exodo : Ægyptii autem festinaverunt, inquit, decolligaverunt axes suos, et cito fugerunt sub aqua[2]. Denique et Achab ille iniquus quoniam talia olera parabat plantare in vinea Naboth Jezrahelitæ, propter quod Nabutheus magis mori elegit, quam permittere ut excisa vinea Israëlitica olera plantarentur[3]. Fecit ergo hoc tanquam justus, ut non permitteret excidi vineam justitiæ, cujus fructus lætificat cor hominis, cum in sapientiæ cratere miscetur, et plantari olera iniquitatis, velociter viridantia, sed velocius arescentia. Puto ergo quod etiam in nostris cordibus qui credimus Salvatori, sit aliqua vinea plantata, sicut dixit : « Vinea facta est dilecto in » cornu, in loco uberi[4]. » Sed et ad illos dictum est quibus sermo Dei factus est primum, quia « ego plantavi te vineam » totam feracem[5]. » Est ergo nobis vinea quædam ex qua fructum scientiæ, qui lætificat cor hominis, per donam sa-

[1] Jos. XIII. — [2] Exod. XIV. — [3] 3 Reg. XXI. — [4] Isai. V, 1. — [5] Jerem. II, 21.

pientiæ premimus in torcularibus Scripturarum, cum perfectius et latius divina Legis mysteria contuemur, sed proficientibus nobis in his studiis, et Israëlitico oculo ad oculum spiritalem tendentibus, venit Achab iniquus et impius, Achab inimicus vineæ nostræ, et adversum optima studia hæc sapientiæ invidiam concitat, tumultum commovet, dolos, et factiones per Jezabel, hoc est, per carnalem sapientiam instruit, et vult excidi vineam istam spiritalis intelligentiæ, et plantari olera, id est, ut quæ legimus, carnaliter intelligamus : sicut olera enim omnis gratia carnis est, ut impleatur in nobis illud quod culpat Apostolus dicens ad Galatas : « Sic insensati estis, ut cum spiritu cœ» peritis, nunc carne perficiamini[1]. » Quod autem in anima sancta sint vineæ, et agri a Domino benedicti, audi etiam Isaac ad filium suum Jacob dicentem : « Ecce odor filii mei » sicut odor agri pleni, quem benedixit Dominus[2]. » Melius ergo est vineam nos colere in anima nostra, et torcular fodere Scripturarum, et vindemiare botros, et premere vinum de vinea Sorec, ut et nos dicamus ad Dominum, quia « poculum tuum inebrians quam præclarum est[3]. »

III. Posteaquam dixit sicut olera herbarum cito decidere facientes iniquitatem, et prohibuit æmulari inter malignantes, et imitari facientes iniquitatem : tunc dicit quid facere debeamus. *Spera*, inquit, *in Domino, et fac bonitatem*[4]. Contemptis scilicet illis omnibus quæ superius culpata sunt, honoribus, divitiis, et omni gloria carnali, atque omnibus sæculi bonis, in Domino, inquit, spera. Sperans autem in Domino non sis otiosus : sed bonitatem faciens, spera in eo. Quæ est autem ista bonitas, videamus. Unus est ex illis fontibus quos sancti spiritus fructus esse enumerat Apostolus. « Fructus autem spiritus est charitas, gaudium, pax,

[1] Galat. III, 3. — [2] Gen. XXVII, 27. — [3] Psalm. XXII, 5. — [4] Id. XXXVI, 3.

» patientia, bonitas, et justitia [1]. » Fac ergo bonitatem, velut si diceret ad agrum loquens, fac illum fructum vel illum : ita nunc tibi auditori divinarum scripturarum, tanquam agro loquitur sermo divinus. « Fac bonitatem, et in» habita terram, et pasceris in divitiis ejus. » Noli esse sicut fœnum arescens, noli fieri sicut olera herbarum, quæ cito deficient, sed spera in Domino, et fac bonitatem, et inhabita terram. Quam terram inhabitare nos jubet si bonitatem fecerimus? Utique si de ista loqueretur terra quam habitamus, et qui faciunt bonitatem, et qui non faciunt, habitant hanc terram. Superfluum ergo videtur esse mandatum si intelligatur hæc terra. Sed videamus ne forte illam dicat terram de qua scriptum est, quia semen aliud cecidit super terram bonam, quæ attulit fructum, in qua nunc terra cor auditoris significari videtur [2]. Hanc ergo jubemur inhabitare, hoc est, non longius evagari, non ultra citraque discurrere, sed habitare, et consistere intra animæ nostræ terminos, et considerare eam diligentius atque effici ejus agricola sicut fuit Noë, et plantare in ea vineam, et excolere terram quæ intra nos est, nostræ animæ innovare novalia, et non seminare super spinas : videlicet cum animam nostram purgamus a vitiis, et incultos atque asperos mores ad mansuetudinem Christi imitationis excolimus, et ita demum ex virtutum divitiis pascimur. Neque enim putandum est præcipi nobis terrenas divitias quærere, quas contemnere jubemur et spernere. Ait ergo : « *Inhabita terram.* Hoc est ergo, animæ tuæ semper assiste, ibi semper permane, et excole terram tuam, ut cum abundare cœperis justitiæ fructibus, tunc pascaris in divitiis ejus. Quid est autem pasci in divitiis ejus? Quia « quodcumque semina» verit homo, hoc et metet. *Et*, qui seminat in carne, de » carne metet corruptionem. Qui autem seminat in spiritu,

[1] Gal. v, 22 — [2] Luc. VIII, 8.

» de spiritu metet vitam æternam[1]. » Si autem habites terram tuam, et ipsam in spiritu et non in carne seminaveris, pasceris in divitiis ejus, sicut oves illæ quæ in loco viridi pasci dicuntur, de quibus dicit sermo divinus : « In loco » viridi ibi me collocavit[2]. » Unde constat quod unusquisque nostrum ipse sibi præparat intra se locum viridem, in quo pascitur a Domino, cum agros animæ suæ excolit, et in spiritu seminans semper ad lætitiam spiritalis culturæ adducit.

IV. « Delectare in Domino, et dabit tibi petitiones cordis » tui[3]. » Moris est Scripturæ divinæ duos homines introducere ὁμωνυμίᾳ, id est similitudine alterius alterum ex altero nominare, hoc est ea quæ exterioris sunt hominis, compellere etiam in interiorem. Quod autem dico tale est. Exterior homo corporalis vescitur cibis corruptibilibus, et sibi aptis. Est autem et cibus quidam interioris hominis, de quo dicitur quia in omni verbo Dei vivit homo[4]. Est poculum exterioris hominis, est aliud interioris[5]. Bibimus enim de spiritali sequenti petra, et bibimus aquam, quam, dicente Jesu, *qui bibit, non sitiet in æternum*[6]. Est et indumentum exterioris hominis, est et interioris hominis indumentum. Et si quidem peccator sit, induit se maledictum sicut vestimentum[7]; si autem justus sit, audit[8] : « Induite » vos Dominum Jesum Christum[9]. *Et :* Induite vos viscera » misericordiæ, benignitatem, humilitatem, mansuetudi- » nem, patientiam. » Et quid necesse est enarrare per singula quomodo interior homo exterioris hominis homonymis appellationibus nominetur ? Arma exterior homo et interior habet. Qui secundum interiorem hominem militat, induitur armis Dei, ut possit stare adversus versutias diaboli.

[1] Gal. VI, 8. — [2] Psalm. XXII, 1. — [3] Id. XXXVI, 4. — [4] Deut. VIII, 3. — [5] I Cor. 10. — [6] Joan. IV, 13. — [7] Psalm. CIX. — [8] Rom. III, 14. — [9] Col. III, 12.

Sed post multa exempla, veniamus ad hoc quod propositum est. Videamus quid est quod significatur ex eo quod dictum est : *Delectare in Domino, et dabit tibi petitiones cordis tui.* Sciendum primum est quia hoc quod dixi in latino, *delectare in Domino*, in græco, *delitiare in Domino*, dicitur. Hoc enim græcus sermo indicat : quod est κατατρύφησον. Sicut ergo secundum exteriorem hominem possibile est non solum cibis uti, verum etiam delitiis perfrui, et maxime qui divites sunt delitiis utuntur : etiam ita interior homo potest non solum cibis uti, verum et delitiis perfrui. Quod fieri hoc modo arbitror. Si quis audiat verba ea solummodo, quæ se invitent ad timorem Dei, iste cibum tantummodo capit ex hujuscemodi verbo. Qui vero dederit operam ad intelligendam legem, ad perscrutandos Prophetas, ad exolutiones parabolarum Evangelii, ad explanationem verborum apostolicorum, et qui in omnibus intellectui et scientiæ operam dederit, iste deliciis fruitur. Non enim ad hoc solum quod ei ad vitam sufficit, cibo utitur mandatorum, sed in omni agnitione scientiæ delectatur. Hoc est quod arbitror et in eo indicari, quod dicitur Deus ab initio plantasse paradisum deliciarum, sine dubio in quo spiritualibus deliciis frueremur. Sed et alibi : « Torrentem (*ait*) » deliciarum potum dabis eis[1], » sanctis scilicet. Sed et hic scio quod in latinis exemplaribus haberi solet « torrentem » voluptatis tuæ, » sed in græco habetur τρύφης, quod est deliciarum. Sed et sanctis quibusque corporalium deliciarum contemptus indicitur, et spes deliciarum spiritalium repromittitur. Vis etiam de hoc auctoritatem accipere Scripturæ divinæ ? Dives quidem erat, et Lazarus pauper, in deliciis corporalibus erat dives, Lazarus conficiebatur inedia. Excessit uterque de sæculo, et Lazarus quidem ab Angelis sublatus est in sinum Abrahæ, ut ibi in deliciis

[1] Psalm. XXXV, 9.

requiesceret : ille autem qui in deliciis fuerat corporalibus, abiit in gehennam ignis, sicut in Evangelio est, et audit ab Abraham, quia « tu consecutus es bona in vita tua [1], » hoc est deliciis abusus es, « et Lazarus mala : nunc autem hic » requiescit, tu vero cruciaris. » Nemo potest, et in carne, et in spiritu habere delicias. Sed si quis in carne deliciatur, sicut ille dives, carebit gremio Abraham et deliciis. Qui vero in præsenti sæculo pane afflictionis vescitur, sicut et ille pauper, cum hinc abscesserit, in deliciis erit. « Deli» ciare *ergo* in Domino, et dabit tibi petitionem cordis tui. » Quod si adhuc plenius intueri vis quomodo quis delicietur in Domino, perspice quod Dominus veritas est, et sapientia est, et justitia est, et sanctificatio est. Si ergo abundaveris in divitiis veritatis, si abundaveris in intellectu sapientiæ, si copiosus fueris in actibus justitiæ, tunc plene et integre deliciaris in Domino. Quæ utique cum expleveris, tunc etiam id quod consequitur adipisceris. « Dabit *enim* » tibi Dominus petitiones cordis tui. » Necessario tamen addidit *petitiones cordis tui*, cum potuisset utique dicere petitiones tuas. Ita autem facilius intelligi potest. Quod si singulorum membrorum propria quædam persona fingatur, verbi causa, si oculus haberet vocem, nunquid non diceret : peto lucem, ut videam ea quæ me videre delectant? Refugio enim videre horrorem aliquem, et omne quod conturbat et contristat aspectum. Similiter et si auditus acciperet vocem, nunquid non diceret : peto sonum modulata arte compositum, sonum delectabilem, asperum vero et terribile aliquid audire refugio? Ita si gustui vox daretur, et tactui, et omnes sensus nostri sine dubio hæc peterent, quæ suo sensui convenirent. Ab his ergo transeamus ad cor in quo est mens, et principalis intellectus, et videamus quid desideret et quid petat cor, sicut de oculo vel de auribus cæte-

[1] Luc. XVI, 25.

risque sensibus in superioribus demonstravimus. Secundum sui naturam cor sine dubio intelligentiam poscit. Sicut oculus visum, ita cor intellectum requirit. Sicut auris suavem sonum cupit, ita cor sapientibus sensibus delectatur. Sicut gustus dulci sapore, ita cor prudentibus cogitationibus gaudet. Sicut odoratus suavitate fragrantiæ, ita cor rationabilibus studiis lætatur. Sicut tactus lenibus ac mollibus, ita cor utilibus, et optimis consiliis delectatur. Si ergo delicieris in Domino, et sapientiæ et veritatis et justitiæ copiis atque deliciis perfruaris, dabit tibi Dominus petitiones cordis tui aptas deliciis supradictis.

V. Post hæc dicit : « Revela Domino viam tuam, et spera » in eum, et ipse faciet[1]. Omnis qui male agit, odit lucem, » et non venit ad lucem uti ne arguantur opera ejus. Qui » autem facit veritatem, venit ad lucem[2]. » Quoniam ergo qui male agit, odit lucem, et quantum in ipso occultans mala quæ agit, et timens ne arguatur, velat et contegit viam suam, et tanquam velamento quodam operit actus suos. Verbi gratia, si quis vestrum, licet non optem esse in hoc conventu talem aliquem, tamen si quis inter vos, sive catechumenus, sive etiam unus aliquis ex pluribus fidelium conscius sibi est quod fornicatus sit, et celat delictum, numquid non tibi videtur iste occultare, et operire viam suam quam incedit? Qui autem caste agit, et confidit de puritate vitæ suæ, non vult cooperire viam suam, sed vult eam manifestam dico non hominibus, ne forte percipiat mercedem suam ab hominibus, sed Deo manifestat. Propterea ergo dicitur, « revela ad Dominum viam tuam. » Sed et si malorum tibi conscius aliquorum fueris, noli occultare, sed per exomologesim, id est, confessionem revela ea Domino, et spera in eum, et ipse faciet. Hoc est, cum confessus fueris, et revelaveris ei delicta tua, spera in eum quod pos

[1] Psalm. XXXVI, 5. [2] Joan. III, 20, 21.

sis ab eo veniam promereri, et ipse faciet. Quid faciet? Sine dubio sanum te faciet. Dicet tibi : « Ecce jam sanus factus es, ultra noli peccare, ne quid tibi deterius contingat[1]. » Hæc faciet, si delicta tua ei revelaveris. Si vero pura est via tua, et munda conscientia, et hæc ei revelaveris, spera in eum.

VI. Quid faciat, ex consequentibus disce : « Producet si» cut lumen justitiam tuam, et judicium tuum sicut meri» diem[2]. » Tuam justitiam, quam tu egisti in occulto, et revelasti eam soli Deo, hanc producet sicut lumen Deus, et ostendet te justum illuminatum sole justitiæ, cœlo et terræ, et omnibus qui in cœlo sunt ostendet lumen justitiæ tuæ, et (si ita dici oportet) jactabit se de te tanquam de filio, tanquam qui acceperis spiritum adoptionis. Producet ergo justitiam tuam sicut lumen, quia qui secundum mandatum Domini justus est, justitiam suam ita facit, sicut ipse mandavit dicens : « Vos autem cum facitis justitiam vestram, » nesciat sinistra quid faciat dextra tua[3]. » Hæc ergo justitia quæ ita sit, ut non hominibus appareat, nec ut humanam gloriam captet, sed fit in occulto, ut pater qui videt in occulto, reddat palam in tempore suo, producitur a Deo sicut lux. « Et judicium tuum sicut meridies. » Omnia enim justi judicia quæcumque judicavit, non solum sicut lux erunt, sed sicut meridianum lumen, quod utique clarissimum et splendidissimum est. Plenitudo enim lucis in meridiano tempore designatur. Si ergo fueris justus et bonus, producet Deus sicut lumen justitiam tuam, et judicium tuum sicut meridiem. Vel certe in judicio cum causa tua discutitur, justitiam causæ tuæ tanquam lucem Deus faciet manifestam, et judicium quod et dijudicat, velut meridiem faciet manifestum. Quæ scientes ita futura, deprecemur misericordiam Dei, ut concedat nobis tales fieri, qui digni habeamur, quorum Deus ipse lucem justitiæ producat in

[1] Joan. v, 14. [2] Psalm. xxxvi, 6. — [3] Matth. vi, 3.

medium, et judicium nostrum sicut meridiem clarum et lucidum, habens lucem veram in se, ipsum Dominum nostrum, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA SECUNDA [1].

De eodem psalmo, ab illa parte : « Subditus esto Domino, » et ora eum. »

I. Præcipiente mandato, et dicente : « Subditus esto Do» mino [2], » necessarium videtur perscrutari quid sit subditum esse Domino, et quid sit non esse subditum. Sicut enim « non » omnis qui dicit Domine, Domine, intrabit in regnum cœ» lorum, sed qui facit voluntatem patris mei qui in cœlis » est [3] » : ita non omnis qui dicit se subjectum esse Domino, subjectus est ei, sed qui reipsa subjectus est ei : quia vere subjectum esse Domino, non sermo professionis, sed opus subjectionis ostendit. Plenius autem intelligitur quod dicimus hoc modo. Dominus noster Jesus Christus justitia est. Nemo ergo injuste agens subjectus est Christo, qui est justitia. Christus veritas est. Nemo mendax Christo subjectus est qui est veritas, sive cum in rebus, sive cum in doctrina mendacium loquitur. Dominus Jesus Christus sanctificatio est. Nemo est subjectus sanctificationi, cum pollutus sit et impurus. Dominus Jesus Christus pax est. Nemo litigiosus et turbulentus Christo subjectus est, qui est pax, sed ille subjectus est ei qui dicit : « Cum his qui oderunt pacem, eram pacifi-

[1] Tom. II, pagg. 659 - 663.

[2] Psalm. XXXVI, 7. — [3] Matth. VII, 21.

» cus[1]. » Unde et in alio psalmo ad animam suam dicit Propheta : « Verumtamen Deo subdita esto anima mea, quia ab » ipso est patientia mea[2]. » Sed et Apostolus magna quidem et mystica de subjectione significat dicens : « Cum autem » subjecta ei fuerint omnia, tunc et ipse filius subjectus erit » ei qui subdidit omnia[3]. » Audi ergo quid dicit quia omnia necesse est Christo esse subjecta, et tunc ipsum esse subjectum, subjectione videlicet illa quam de spiritu intelligi dignum est. Interim necesse est omnia Christo esse subjecta, ut tunc demum etiam ipse impletis omnibus et perfectis per subjectionem, tanquam victoriæ suæ hanc referens palmam patri dicatur futurus esse subjectus. Quod nisi mystice intelligatur, impium aliquid sine dubio non advertentibus indicare creditur. Non enim putandum est, quod filius Dei nunc quidem patri nequaquam subjectus sit, in novissimis vero temporibus cum sibi fuerint cuncta subjecta, tunc erit et ipse subjectus : sed quia omnia nostra in se recipit, et se esse dicit qui in nobis esuriat : seque qui in nobis sitiat, et nudus sit atque æger, quique hospes et qui retrusus in carcerem, et quidquid uni ex minimis suis factum fuerit, sibi factum esse testatur : consequenter et merito cum unusquisque nostrum plene et perfecte subditur Deo, ita ut in nullo prorsus inobediens pareat, se esse subditum protestatur. Sed et alio modo plenius intelligitur quod dicimus. Si aliquod membrum corporis doleamus, quamvis anima nostra incolumis sit, et reliqua omnia membra nostra sana sint, tamen quia dolore unius membri totus homo affligitur, non dicimus quia sani sumus, sed quia male habemus. Verbi causa, dicimus : ille non est sanus. Quare? quia pedes dolet, aut renes, aut stomachum. Et nemo dicit quia sanus est si stomachum dolet, sed non est sanus quia stomachum dolet. Si intellexistis exemplum,

[1] Psalm. CXIX, 6. — [2] Id. LXI, 6. — [3] I Cor. XV, 28.

redeamus nunc ad id quod propositum est. Apostolus dicit quia corpus Christi sumus, et membra ex parte[1]. Christus ergo cujus omne hominum genus, imo fortassis totius creaturæ universitas corpus est, et unusquisque nostrum membra ex parte est, si aliquis ex nobis qui membra ejus dicimur ægretat, et aliquo peccati morbo laborat, id est, si alicujus peccati macula inuritur, et non sujectus Deo, recte ille nondum dicitur esse subjectus, cujus sint membra illi qui non sunt subjecti Deo. Cum autem omnes eos qui corpus suum dicuntur ac membra, sanos habuerit, ut in nullo inobedientiæ laboraverint morbo, sanis omnibus, deoque subjectis, merito se dicit esse subjectum illi, cujus nos membra Deo in omnibus obedimus. Quod si teipsum perscrutari vis et videre si jam subjectus es Deo, an adhuc inobediens permanes, hoc modo teipsum discute. Si nihil est contrarium Deo in te, subjectus es ei. Contrarium autem dicimus hoc modo. Deus charitas est : si odium in te non est, non habes quod contrarium Deo est. Deus veritas est : vide ne sit in te mendacium, quod est contrarium veritatis. Si enim est in te mendacium, non Deo subjectus es, sed ei qui est mendacii pater. Et si injustitia in te est, patri injustitiæ subjectus es magis quam Deo, qui justitia est. Si et reliqua in te deprehenderis vitia, scito te tamdiu non Deo, sed diabolo esse subjectum. Certum est namque quia fornicationis tempore spiritui fornicationis sumus subjecti, adversantes spiritui castitatis. Et tempore iracundiæ, vel furoris, spiritui iræ obedimus, spiritui mansuetudinis resistentes. Propterea ergo videntes quia omnis vita nostra agonem quemdam obedientiæ gerit, sive Christo, sive his qui contrarii sunt Christo, conemur per orationis, per eruditionis religiosam institutionem hoc agere, ne unquam diabolo vel malitiæ ejus obedire inveniamur, sed omnis ac-

[1] Ephes. v, 30

tus noster, et omnis sermo atque omnis cogitatio inveniatur in subjectione Christi. Quod si forte dicis, quid prodest si nunc subjectus sim, cum jam ante peccaverim et præventus sim in delictis? sine dubio cum deliquimus, subjecti non fuimus Deo, sed cum desivimus a delictis, tunc initium subjectionis accepimus. Cum ergo timori Dei subjecti peccare cessamus, tunc etiam fiduciam accipimus poscendi pro delictis prioribus veniam. Donec autem permanemus in delictis, frustra veniam poscimus delictorum. Unde et memini me frequenter dixisse ad vos, quia veniam delictorum tunc digni poscimus, cum longe positi a peccato, illam vocem possumus dicere, « Ne memineris ini» quitates nostras antiquas[1]. » Non dixit eas quas facimus, sed eas quas aliquando fecimus. Subditus ergo esto Domino, et subjectus noli peccare. Tunc obsecra eum pro delictis præteritis, et antiquis.

II. « Ne æmulatus fueris eum qui prosperatur in via sua, » in homine faciente iniquitatem[2]. » Describit ea quæ accidunt hominibus. Frequenter enim si videamus iniquum in prosperis successibus, et in ea quam ducunt felicitate vitæ positum, scandalizamur, et periculum fidei incurrimus, atque in corde nostro adversum divinam providentiam conquerimur, dicentes : quid prodest juste agere? Ecce justi tribulantur, hic injustus feliciter agit. Injustus est, et ad summas divitias pervenit, honorum ac potestatum excelsum culmen ascendit, fortassis melius est injustum esse quam justum. Hæc infirmæ et fragiles animæ etiam si non ore proferunt, in corde suo tamen loquuntur, cum viderint iniquos prosperis successibus agere in via sua. Et ideo nobis mandati hujus medela succurrit, ne cum hæc viderimus, æmulemur, id est ne irritemus Dominum adversum nos loquendo talia in cordibus nostris : sed recogitare de-

[1] Psalm. LXXVIII, 8. — [2] Id. XXXVI, 7.

bemus, quia præsens sæculum eorum est, qui futuræ beatitudinis non habent spem. Et ideo patienter feramus illos his successibus prosperis agere, percipere bona sua in vita sua, donec veniat et nostrum, ad quod invitati sumus, et cujus nobis repromissa sunt bona, ad quod respicimus, in quod speramus, cujus bona non sicut in hoc sæculo tanquam umbra prætereunt, sed permanent in æternum. Impossibile autem est, et in præsenti sæculo bona consequi, et in futuro. Necesse est enim dici uni, quia consecutus es tu bona in vita tua : et alii, quia consecutus es mala : et alter pro malis bona, et alter pro bonis mala recipiat, sicut exemplo sunt ille dives et Lazarus[1]. Ideo ergo : « Noli » æmulari in eo qui prosperatur in via sua, in homine faciente iniquitatem. »

III. Post hæc commonet vitium quo omnes pene turbamur, et nescio sicubi rarus quis ita perfectus inveniatur, qui careat hoc morbo. « Desine, *inquit*, ab ira, et derelinque in» dignationem[2]. » Multa sunt vitia, quæ a multis facile vitantur. Verbi causa impudicitiæ malum. Si quis operam enixius continentiæ dederit, impudicitiam abjecit. Aliquanti etiam avaritiam subjugarunt, ita ut cum in cæteris non sint perfecti, videantur tamen vitare hoc malum, sed et alia nonnulla. Iracundiæ autem durum et acutum vitium, inflammat et exagitat etiam eos, qui videntur esse sapientes. Unde et Salomon in Proverbiis dicit : *Ira perdit etiam prudentes*[3]. Id est, noli, inquit, mirari, si insipientem, si malum, si infidelem iracundia inflammat, quia frequenter etiam bonos et prudentes viros ira exagitat. Est ergo hoc peccatum etiam unum ex illis quod ad ædificium deferet ligna, fœnum et stipulam, et necesse est hujusmodi materias (sicut scriptum est) per ignem probari, ita ut permaneamus tamdiu in igne, donec de nobis ligna iracundiæ

[1] Luc. XVI. — [2] Psalm. XXXVI, 8. — [3] Prov. XXIX, 8. — [4] I Cor. III, 12.

consumantur, et fœnum indignationis, et stipula verborum, eorum videlicet quæ hujusmodi vitiis exagitati protulimus. Idcirco ergo « desine ab ira, et relinque indignatio-» nem : » id est, non satisfacias animis tuis, cum commotus fueris ad iracundiam, sed desine, derelinque, contemne. Nos vero cum hæc mandata suscipiamus, et e contrario cum commoti fuerimus, non ab iracundia, sed a mansuetudine desinimus, non indignationem relinquimus, sed lenitatem. Verum ex hoc saltem incipiamus emendare nosmetipsos, et paulatim per continentiam et assiduam meditationem lenientes iracundiam, veniamus etiam in hoc ut ultra non irascamur : atque indignationis quæ per furorem concitatur, impetum retundentes assidue, perveniamus usque in illud ne ultra indignationis commotione turbemur. « Noli » æmulari ut nequiter facias [1]. » Noli, inquit, in æmulationem nequitiæ cæteros provocando, etiam ipse nequam fieri : quia æmulatio mali vincere semper in malitia alium studet.

IV. « Quia qui nequiter agunt, exterminabuntur : qui au-» tem expectant Dominum, ipsi hæreditate possidebunt ter-» ram [2]. » Apparet quia nequitia alia quidem species mali est, præter cætera peccata. Unde et hic sermo divinus alium describit peccatorem, et alium nequam, sicut et ibi simili utitur distinctione cum dicit : « Contere brachium pecca-» toris et maligni [3], » id est nequam. Sed et Dominus in Evangelio diabolum non dixit peccatorem tantummodo : sed malignum, vel malum, et cum docet in oratione, vel dicit : « Sed libera nos a malo [4]. » Et alibi : « Malus homo » fecit [5], » sive malignus. Definiunt quidam πονηρίαν, id est, nequitiam, spontaneam vel voluntariam esse malitiam. Aliud est enim per ignorantiam mala agere, et vinci a malo : aliud est voluntate et studio mala facere, et hoc est

[1] Psalm. xxxvi, 8. — [2] Ibid. 9. — [3] Id. x, 15. [4] Matth. vi, 13. — [5] Id. xiii, 28.

nequitia. Unde et merito diabolus hoc nomine πονηρός, id est malignus, vel nequam, appellatur. Sed et nobis exprobrans Salvator dicebat : « Si ergo et vos cum sitis mali, scitis bona data dare filiis vestris[1]. » Et nunc ergo ait : « Quoniam qui nequiter agunt, exterminabuntur : qui autem expectant Dominum, ipsi hæreditate possidebunt terram. » Est et alia quædam terra, illa de qua Scriptura dicit, fluens lac et mel[2], quam Salvator in Evangeliis repromittit mansuetis, dicens : « Beati mansueti, quoniam ipsi possidebunt terram[3]. » Hæc nostra quam habitamus proprio vocabulo arida appellatur, sicut et cœlum istud quod intuemur, proprie firmamentum dicitur. Ex appellatione vero alterius cœli etiam istud firmamentum cœli nomen accepit, sicut edocet Scriptura Geneseos[4]. Quid ergo est? In præsenti quidem vita utimur cœlo et terra visibilibus istis, in quibus veri cœli et veræ terræ præter nomina nihil aliud invenimus : sed idcirco hic ita arbitror appellata, ut cum hæc ita nominantur, illa quæ vera et magna sunt, ad desiderium et memoriam cognominantium veniant. Qui sunt autem qui hæreditate possidebunt terram? « Qui expectant, *inquit*, Dominum. » Expectamus Dominum, quia ipse est expectatio nostra et patientia, sicut scriptum est : « Et nunc quæ est expectatio mea? nonne Dominus[5]. » Sicut ergo Salvator sapientia est et pax et justitia, ita est et expectatio, vel patientia. Et sicut participatione justitiæ ejus justi efficimur, et participatione sapientiæ ejus sapientes, ita et participatione patientiæ ejus patientes efficimur. Est ergo velut fons quidam perennis, de quo haurire possumus et patientiam, et justitiam, et sapientiam, et omnia quæcumque sunt virtutum bona : si tamen bona, digna, et pura vascula nostra deferamus ad fontem. Ait ergo :

[1] Luc. XI, 13. [2] Exod. XIII. [3] Matth. V, 4. [4] Gen. I. [5] Psalm. XXXVIII, 8.

« Qui autem expectant Dominum, ipsi hæreditabunt. »

V.... « Verumtamen [1] pusillum adhuc, et non erit pecca- » tor, et quæres locum ejus et non invenies. » Non solum autem peccator non erit, sed nec locus peccatoris erit. Quis est autem locus peccatoris, nisi ista quæ prætereunt? « Cœlum, » *inquit*, et terra præteribunt [2]. » Sine dubio ergo cum ipso peccato quod præteriit, etiam locus præteriet peccatoris. « Cœlum, *inquit*, et terra præteribunt, verba autem mea » non præteribunt. » Studeamus ergo nos facere verba Dei, quæ non prætereunt, ne forte et nos cum istis quæ prætereunt intereamus. Si enim peccatum facimus, quod præterit, sine dubio et nos cum his quæ prætereunt deputabimur. Si autem facimus justitiam quæ non præterit, neque ipsi præteribimus, sed permanebimus cum permanente justitia....

VI. « Mansueti autem hæreditabunt terram [3]. » Adversum Valentinianos et cæteros hæreticos, qui putant Salvatorem meum dicere in Evangelio, quæ in antiquis litteris non sunt, proferendus est iste versiculus, sicut et nos didicimus a quodam presbytero proferre hæc ad convincendos eos. Quod enim dictum est in Evangelio : « Beati mansueti, quo- » niam ipsi hæreditabunt terram [4], » vide quomodo ante jam dictum est a Spiritu sancto per David : imo ipse Christus nunc in Evangeliis dicit : « Beati mansueti, quoniam » ipsi hæreditate possidebunt terram. » Addit sane Propheta etiam amplius aliquid quam in Evangelio legimus dicens : « Et delectabuntur in multitudine pacis [5]. » Etiam hic sermone ipso utitur Græcus, de quo et superius diximus, κατατρυφήσουσιν, id est, deliciabuntur magis quam delectabuntur. Igitur deliciabuntur, sive delectabuntur mansueti

[1] Pag. 662, col. I, A.

[2] Luc. XXI, 33. — [3] Psalm. XXXVI, II. — [4] Matth. V, 4. — [5] Psalm. XXXVI, II.

in multitudine pacis. Si qui sunt carnales homines, delectantur in cibis qui destruentur cum ventre suo, sicut et Apostolus dicit : « Escæ ventri, et venter escis, Deus autem hunc et illas destruet[1]. » Sancti autem istas quoque delicias contemnunt et despiciunt : habent autem delicias in multitudine pacis. Multitudo autem pacis esse dicitur in diebus Christi. Ita enim scriptum est : « Et multitudo pacis » erit in diebus ejus, usquequo auferatur luna[2]. » Quicumque ergo desinit ab ira, et reliquit indignationem, et neque animus in iram irritatur neque sermone utitur iracundo, non solum forinsecus, verum et intrinsecus totus in pace est, et neque provocanti se ad iracundiam cedit, neque ipse alterum ad iracundiam provocat, sed in semetipso pacem habet, et in aliis, si qui forte dissident, servat diligere mansuetudinem, quæ pacis custos est fidelissima, quæ cuncta moderatur. Iste deliciatur, vel delectatur in multitudine pacis.

VII. « Observabit peccator justum, et fremet super eum » dentibus suis[3]. » Sicut enim naturaliter contraria sunt lux et tenebræ, ita contrarii sunt sibi peccator et justus. Et si videris aliquando odio haberi justum, non dubites dicere de eo qui odit justum, quia peccator est. Si videris persecutionem pati eum qui bene vivit, non dubites dicere de eo qui persequitur, quia non solum peccator est, sed nequam. Observabit ergo peccator justum, et observans eum fremet super eum dentibus suis. Quod dicit, *fremet dentibus*, nescio si de carnalibus dentibus accipiendum sit, licet possibile sit etiam hoc fieri a peccatore adversus justum. Cum comminatur ei, cum furit adversus eum, cum silet voce, et clamat furore, cum justo molitur insidias, et omne malum excogitat adversum eum, tunc etiam corporaliter adimpletur quod dicitur : « Fremet super eum dentibus suis. » Sed

[1] I Cor. VI, 13. — [2] Psalm. LXXI, 7. — [3] Id. XXXVI, 12.

cum hæc facit peccator adversum justum, « Dominus, *in-* »*quit*, irridebit eum, quoniam prospicit quod veniat dies »ejus[1]. » Quem diem prospicit Dominus peccatoris? Illum sine dubio, cum quæritur peccator, et non erit.

VIII. « Gladium evaginaverunt peccatores, tetenderunt » arcum suum, ut dejiciant inopem et pauperem[2]. » Non quod omni genere peccatores gladium habeant corporalem, sed videamus ne forte sicut sunt quædam arma Dei, in quibus esse dicitur lorica justitiæ, et gladius spiritus, et scutum fidei, ita etiam sint arma diaboli, quibus indutus est homo peccator. A contrariis igitur intelligamus contraria, et statuamus duos milites armatos, unum militem Dei, alterum militem diaboli. Et siquidem miles Dei habet loricam justitiæ, sine dubio miles diaboli contrariam huic gerit injustitiæ loricam. Et si miles Dei in galea salutis coruscat, e contrario peccator qui est miles diaboli, galea perditionis indutus est. Et si parati sunt pedes militis Christi ad Evangelii cursum et prædicationem, e contrario peccatoris pedes velociter currunt ad effundendum sanguinem, et calceamenta ejus, hoc est præparatio, concinnatur ad malum. Habet ergo miles Dei scutum quoddam fidei, habet et miles diaboli infidelitatis scutum. Ita ergo est gladius quidam Spiritus sancti in his qui militant Deo: est autem et gladius maligni in his qui militant peccato, quem gladium evaginare nunc dicuntur peccatores. Quomodo autem putandi sunt peccatores evaginare gladium? Dum jam impudenter, et absque ullo verecundiæ velamento iniquitates suas perpetrant, nec erubescunt, ac reverentur, nec tanquam in vagina nequitiam suam recondunt, et contegunt, sed superbo et elato spiritu velut gladium quemdam denudant. Similiter etiam illud quod sequitur peragunt, id est « intenderunt » arcum suum. » Sed et justi habent arcum, habent et sa

[1] Psalm. xxxvi, 13. — [2] Ibid 14.

gittas. Denique et una sagitta ipsorum est Dominus Jesus, ipse enim ait : « Et posuit me sicut sagittam electam[1]. » Habent ergo justi sagittas, habent et peccatores. Sermo sagitta est : et justi quidem sermo cum arguit, et corrigit peccatorem, velut sagitta compungit et transforat cor ejus, ut convertatur ad pœnitentiam, et salvetur. Sermo autem peccatoris est habens venenum et sagittans ac vulnerans eum, qui non est armis Dei munitus. Tunc enim verba iniquorum prævalent adversus nos, cum minus caute scuto fidei communimur. « Tetenderunt ergo arcum suum, ut de- » jiciant inopem et pauperem[2]. » Sciunt peccatores, quia non possunt dejicere divitem, propterea neque insidias ei tendunt, sed omnes eorum insidiæ adversum pauperem diriguntur, sicut et alibi dicitur, quia « insidiatur sicut leo in » cubili suo, insidiatur ut rapiat pauperem[3]. » Et quia « re- » demptio viri divitiæ ejus sunt[4], » pauper autem sufferre non valet minas, ideo divites efficiamur in spiritalibus bonis, id est in omni verbo, et in omni scientia, in operibus bonis, abjicientes divitias peccati, prospicientes non ea quæ videntur, sed ea quæ non videntur. Quæ enim videntur divitiæ, temporales sunt; quæ autem non videntur, æternæ sunt. Et si in talibus divitiis ditescimus, vulnerari sagittis non possumus peccatorum. Restinguentur enim scuto fidei, per Christum Dominum et Salvatorem nostrum, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Isai. XLIX, 2. — [2] Psalm. XXXVI, 14. [3] Id. X, 9. [4] Prov. XIII, 8.

HOMILIA TERTIA [1].

De eodem psalmo, ab illa parte, « Gladium evaginaverunt » peccatores. »

I. Superiore tractatu dicebamus quædam de gladio et arcu peccatorum, et armis Dei, et quia omnes homines armati sunt : et quod diximus omnes homines, nunc adjiciam quod defuit superioribus, id est, hi omnes qui peccare jam possunt, vel abstinere a peccatis. Infantes enim neque Dei arma tractare possunt, neque arma diaboli. Si qui autem in verbo et actu et cogitatione possunt jam scire quod rectum est et vitare quod contrarium est, ipsi sunt qui dicuntur omnes habere arma, et si quidem peccant, diaboli arma habent et iniquitatis : si vero recte agunt, armis Dei dicentur induti. Quod ergo dixit : « Gladium evaginaverunt pec» catores, tetenderunt arcum suum [2], » explanantes dicebamus secundum Apostolum qui dixit a contrariis : « Et gla» dium spiritus quod est verbum Dei [3], » quia peccatorum gladius esset spiritus qui in ipsis est nequam, qui eos inspirat ad verba blasphemiæ et iniquitatis et turpitudinis. Verbi causa, si videas Gentiles adversum se in disputationibus dimicantes, et diversas contra se invicem impietates dialecticæ artis versutiis astruentes, potes tunc dicere competenter, quia gladium evaginaverunt peccatores. Sed et ego qui dicor fidelis, si forte certamen mihi sit cum aliquo, et ad iracundiam provocatus, abjecta mansuetudine proferam

[1] Tom. II, pagg. 663 - 670.

[2] Psalm. XXXVI, 14. — [3] Ephes. VI, 17.

verba furiosa, et spiritum mendaciis, et tumidis venenatisque sermonibus retegam, merito etiam ego tanquam peccator evaginasse gladium dicor. Bonum igitur primum est ne habere quidem gladium peccati : secundum vero est saltem non eum evaginare, sed recondere in vagina sua. Si enim non proferatur gladius de vagina, neque exerceatur, acies ejus obtunditur et ærugine consumitur, et si semper cesset ab opere exterminabitur. Hoc enim Dominus etiam pollicetur, ut exterminet romphæam, id est peccatum, ita ut ultra jam non sit peccator. Sed si quidem verbi Dei prævenimus hoc opus, et in hac vita positi faciamus in nobis interire peccatum, ut nunquam omnino a nobis, neque per cogitationem, neque per opus, neque per verbum peccati gladius proferatur, non indigebimus pœnæ ignis æterni, non tenebris exterioribus condemnabimur, neque illis suppliciis quæ peccatoribus imminent subjacebimus. Si vero in hac vita contemnimus commonentis nos divinæ scripturæ verba, et curari vel emendari ejus correptionibus nolumus, certum est quia manet nos ignis ille qui præparatus est peccatoribus, et veniemus ad illum ignem in quo « uniuscujus» que opus quale sit ignis probabit[1]. » Et (ut ego arbitror) omnes nos venire necesse est ad illum ignem. Etiamsi Paulus sit aliquis vel Petrus, venit tamen ad illum ignem. Sed illi tales audiunt : « Etiamsi per ignem transeas, flamma non aduret te. » Si vero aliquis similis mei peccator sit, veniet quidem ad ignem illum sicut Petrus et Paulus, sed non sic transiet sicut Petrus et Paulus. Et quemadmodum ad Rubrum mare venerunt Hebræi, venerunt et Ægyptii, sed Hebræi quidem transierunt mare Rubrum, Ægyptii autem demersi sunt in ipso[3] : hoc modo etiam nos si quidem Ægyptii sumus, et sequimur Pharaonem diabolum, præceptis ejus obedientes, demergemur in illum fluvium sive lacum

[1] 1 Cor. III, 13. [2] Isai. XLIII, 2. [3] Exod. XIV.

igneum, cum inventa fuerint in nobis peccata, quæ sine dubio ex præceptis eligimus Pharaonis. Si autem sumus Hebræi, et sanguine agni immaculati sumus redempti, si non portamus nobiscum fermentum nequitiæ, ingredimur quidem et nos fluvium ignis. Sed sicut Hebræis erat aqua murus dextra lævaque, ita etiam ignis erit murus, si nos faciamus quod de illis dictum est, quia crediderunt Deo et Moysi famulo ejus, id est, legi ejus et mandatis, et sic sequamur columnam ignis, et columnam nubis. Hæc monuimus repetentes explanationem, quomodo gladium evaginaverunt peccatores.

II. Sed ne illud quidem otiose transeundum est, quod etiam tetendisse dicuntur arcum suum: quod non jam appositione contrarii sicut in cæteris fecimus, sed ex similibus absolvimus. In decimo psalmo scriptum est quia « peccatores intenderunt arcum, paraverunt sagittas in pharetra, ut sagittent in obscuro rectos corde[1]. » Unde apparet, quod cor impii repletum est velut pharetra sagittis venenatis. Sunt ergo sagittæ impiorum, consilia et cogitationes pessimæ: os vero ac labia eorum arcus quidam est, quo dilatato atque distento venenati cordis spicula jactantur. Quod autem ait *in obscuro*, competenter dictum est. Non enim isti tales in die, id est, in luce Dei incedunt, sed in tenebris ambulant, et in obscuritate malitiæ atque ignorantiæ delitescunt. Quod autem sagittant rectos corde, id est, simplices et ignorantes malitias suas. Sed puto quod hic sermo non tam de hominibus peccatoribus, quam de contrariis potestatibus dicatur. Illæ sunt enim, quæ in obscuro sagittant rectos corde. Propterea ergo die noctuque vigilent hi qui recto sunt corde, quia illi quidem paraverunt sagittas. Non dixit jaculati sunt, sed *paraverunt sagittas*: non sagittarunt neque vulneraverant, sed parant se ut sagittent. Vides

[1] Psalm. x, 3.

nos antequam vulneremur commoneri, ut nos ab illorum vulneribus defendamus, et omni custodia servemus cor nostrum.

III. Volo etiam amplius aliquid in his locis positus aperire, ne semper de inferioribus loquar ad vos, sed aliquando quædam etiam superiora pulsemus. Considero ergo, quia sicut Salvator sagitta est Dei, sicut scriptum est : « Posuit » me sicut sagittam electam [1] : » sine dubio autem simili exemplo etiam Moyses in quo locutus est Deus, sagitta Dei est : et cæteri Prophetæ et Apostoli Christi, in quibus Christus ipse loquebatur, certum est quia per sagittam Dei vulnerabant eos et compungebant cor eorum, quibus sermonem Dei loquebantur, ita ut hi qui ab ipsis audiebant sermonem Dei, dicerent, quia « vulnerata charitate ego sum [2] : » sic rursus e contrario quomodo Christus est electa sagitta Dei, sic et Antichristus sagitta diaboli. Et sicut omnes in quibus Christus locutus est, vel loquitur, secundum hanc similitudinem Prophetæ et Apostoli etiam ipsi sagittæ erant Dei, et quicumque justus et prædicator loquitur verbum Dei ad salutem hominum consummandam, sagitta Dei dici potest : ita et omnes peccatores in quibus diabolus loquitur, sagittæ diaboli dici possunt. Si quando ergo te videris per os peccatoris sagittis diaboli vulnerari, illius quidem miserere qui se ad hoc opus exhibet diabolo ministrum : tu autem memor esto tui, et arripe scutum fidei, ut possis in ipso omnia tela ignita maligni extinguere. Non solum autem in verbis, sed in factis diriguntur in nos tela diaboli. Si enim videres mulierem insidiantem tibi, ut te decipiat, nonne et hæc ignitum telum diaboli est, cum tibi ita loquitur, ut in te ignem libidinis concitet ? Similiter et si quis te verbis amaris et asperis ad iracundiam concitet, nonne et hic ignitum jaculum est maligni, quo inflammaris et incenderis ad

[1] Isai. XLIX, 2. — [2] Cant. V, 8.

furorem? Sed et si quis in aliud quoque te provocat et instigat, quod tu impatienter ferens in peccatum decidas, intellige diligentius, et adverte hos omnes jacula esse maligni ignita, quibus rectos corde inflammet, vulneret ad peccatum. Sed quod est infelicius, paucas video sagittas Dei, pauci sunt qui ita loquuntur ut inflamment cor auditoris, et abstrahant eum a peccato, et convertatur ad pœnitentiam. Pauci ita loquuntur qui auditoris corde percusso eliciant ex oculo lacrymam pœnitentiæ, qui aperientes futuræ spei lumen et magnitudinem futuri sæculi, ac regni Dei gloriam protestantes suadere possint hominibus, quæ videntur contemnere, et expetere quæ non videntur, spernere quæ temporalia sunt, et quæ æterna sunt quærere. Perpauci sunt tales, et ipsi, si qui sunt, pauci, per invidiam et livorem ita agitur ne omnino vel pauci sint, ne vel prodesse aliquibus possint. Sagittæ autem diaboli omnibus in locis abundant, omnis terra ipsis repleta est. Populi orbis militaris manus maxima ex parte sagittæ sunt maligni, utinam ibi tantummodo, atque in illis prævaleret inimicus, ut illos solos haberet sagittas. Nunc autem vereor etiam eos qui intus sunt, et meipsum vereor ne forte diabolus adducat me in aliquod scandalum, et utatur me sagitta adversus animam hominis; quia qui scandalizaverit aliquem sive in verbo, sive in facto, iste illi animæ quam scandalizavit sagitta extitit et jaculum diaboli. Et vide quid accidit nobis infelicius. Interdum nos putamus dicere adversus aliquem, et incaute proferimus sermones, dum contentiosius agimus, et quibuslibet verbis vincere studemus, tunc diabolus ore nostro utitur velut arcu, per quem sagittas dirigat et sagittet rectos corde, eos videlicet qui nos audiunt ea loquentes, in quibus scandalum patiuntur. Et sicut Deus posuit arcum in nubibus ne fiat diluvium, et ut tempestas desinat [1], ita e

[1] Gen. IX.

contrario diabolus ponit arcum non ut cessare faciat, sed ut suscitet tempestates, ut serenitatem conturbet in anima, ut pacem depellat, ut bella commoveat, et ut turbines excitet ac procellas. Cum enim videris aliquem vitiis et passionibus agitatum circumire, et perturbare omnia, nolo dubites quod ille sagitta diaboli est, et os ejus posuit arcum suum, et tetendit sagittas verba ejus ut sagittent rectos corde. Sed qui muniti sunt armis Dei, ab his talibus non potuerunt vulnerari.

IV. Quod autem addidit « ut trucident rectos corde[1], » cum superius dixisset, « ut dejiciant inopem et pauperem, » junxit pauperibus rectos corde : quos puto quia similiter etiam Dominus conjungat in Evangeliis : ubi enim dicit beatos pauperes, ibi etiam beatificat mundos corde, et nihil interesse arbitror inter mundos corde et rectos corde[2]. Trucidantur autem hoc modo. Si quis simplici mente, ac desiderio veniat ad ecclesiam ut proficiat, ut melior se fiat, iste si videat nos qui multo jam tempore in fide stetimus, vel non recte agentes, vel cum offendiculo loquentes, efficimur illi nos lapsus ad peccatum. Cum autem peccaverit, trucidatus est, et sanguis animæ ejus profluit, omnis ab eo virtus vitalis abscedit. Et si audis dici in Genesi quia « sanguinem animarum vestrarum exquiram ab omni fratre et » ab omni bestia[3], » non putes quia de hoc sanguine magnopere præcipiat corporali, quantum de interioris hominis sanguine, id est, de vita animæ et sanguine spirituali. Scandalizati enim animæ sanguis effunditur, cum ceciderit in peccatum, et propterea dixit, quia requiritur sanguis ejus a fratre. Et quare etiam a bestia. Si fidelis est qui te scandalizavit, frater est, a quo requirendus est sanguis tuus. Frater enim tuus est, qui fudit sanguinem tuum, et ideo dictum est, « de manu fratris requiram sanguinem. » Cum

[1] Psalm. XXXVI, 14. — [2] Matth. 5. — [3] Gen. IX, V.

vero contraria potestas fera et nequam perurget hominem, et infidelis est per quem insidiatur, si potuerit fundere sanguinem animæ tuæ, id est, dejicere te in peccatum, bestia est per quam exquirit Dominus sanguinem tuum. Sed et Ezechiel Propheta cum dicit speculatorem se positum domui Israel[1], qui si annunciaverit romphæam venientem, reus non fiat sanguinis, si non nunciaverit, reus sit sanguinis : et in Lege cum dicitur, si hæc et hæc fecerit, innocens erit a sanguine : sine dubio etiam hic animæ sanguinem designat, qui effunditur per peccatum. Propterea ergo timeamus omnes, ne forte sanguis alicujus qui scandalizatur, requiratur a nobis, sicut Propheta designat. Hæc oportuit nos repetere, ut plenius ostenderemus quomodo gladium evaginaverunt peccatores et tetenderunt arcum suum, et quis esset pauper quem dejicerent, et quomodo trucidantur recti corde, vel quis est sanguis eorum qui effunditur.

V. Nunc autem videamus quid sit istis peccatoribus qui hæc faciunt, id est, qui gladio diaboli utuntur, et jaculis maligni, quid de his rursum dicit sermo divinus : « Framea, » *inquit*, eorum intret in cor eorum, et arcus eorum conte- » ratur [2]. » Framea genus teli est, hoc nomine nuncupatum. Sermones igitur isti, quos inspirante diabolo iniqui et peccatores proferunt, inquit, adversus justum, ut trucident rectos corde, convertentur adversum ipsos qui eos proferunt, ut illuc redeant unde processerant. Sicut enim dicitur ad justos et sanctos Apostolos a Domino : « In quamcumque » domum intraveritis, dicite : Pax huic domui : et si fuerit » ibi filius pacis, pax vestra veniet super eum : sin minus, » pax vestra ad vos revertetur [3] : » sic et hic e contrario gladius impiorum qui evaginatur ut trucidet rectos corde, reverti in ipsos dicitur, et demergi in cor eorum, atque arcus

[1] Ezech. III. — [2] Psalm. XXXVI, 15. — [3] Luc. X, 5.

eorum confringi, dum Dominus de insidiis eorum liberat justum.

VI. « Melius est modicum justo super divitias peccatorum » multas [1]. » Secundum litteram continuo etiam simplicioribus quibusque utilis admonitio est, de qua et prius dicendum est, quamvis habeat etiam profundius aliquid, quod si quis capere potuerit, capiat. Quid ergo nos doceat littera, videamus. In hoc mundo communem vitæ sollicitudinem gerunt et justi et injusti, ut habeant quæ ad victum necessaria sunt. Sed justi quidem non tam propensi sunt erga sollicitudinem victus, quam enixe gerunt justitiæ curam, ita ut etiam si eis quærenda sunt quæ ad victum necessaria sunt, absque injustitia quærantur, ut ipse quæstus eorum qui quotidiano usui necessarius est, cum omni justitia fiat. Injusti vero nihil curant de justitia, sed omnem curam in hoc impendunt quomodo acquirant : in hoc eorum omne studium est, quomodocumque et qualiacumque lucra captare : non quærunt si bene acquirant, si cum justitia : non sunt solliciti ut judicio Christi inveniantur possessiones eorum cum justitia quæsitæ. Quomodo possunt hæc facere; qui agrum ad agrum conjungunt, et villam villæ appropiant, ut aliquid proximo auferant [2] ? Cum ergo unum e duobus fieri necesse sit, id est aut multa acquirere cum injustitia, aut modicum cum justitia, « melius est, *inquit*, modicum justo, » super divitias peccatorum multas [3]. » Et vere quasi speciali quodam titulo multæ divitiæ in iniquitate censentur. Unde et ego arbitror Dominum et Salvatorem nostrum, quasi vere Deum et Dominum Mammonam iniquitatis pronunciasse cum dixit, « Facite vobis amicos de iniquo Mammona [4]. » Hæc secundum litteram. Videamus nunc si quid etiam secreti contineat sermo. Sunt multa et diversa studia litterarum in hoc

[1] Psalm. XXXVI, 16. — [2] Isai. V, 8. — [3] Psalm. XXXVI, 16. — [4] Luc. XVI, 9.

mundo, ut videas quamplurimos incipientes a grammaticis ediscere carmina poëtarum, comœdiarumque fabulas, tragœdiarum vel commentitias vel honorificas narrationes, historiarum longa ac diversa volumina, tum deinde transire ad rhetoricam, atque ibi omnem fucum eloquentiæ quærere, post hæc venire ad philosophiam, perscrutari dialecticam, syllogismorum nexus inquirere, mensuras geometriæ pertentare, astrorum leges ac stellarum cursus perscrutari, omittere quoque nec musicam : et sic per omnes istas eruditi tam diversas et varias disciplinas, in quibus nihil de Dei voluntate cognoverunt, multas quidem, sed peccatorum divitias congregaverunt. Videas autem unum de Ecclesia imperitum quidem in verbo atque eruditione, sed fide ac timore Dei repletum, qui propter timorem Dei in nullo audet delinquere, sed veretur omnino aperire os suum, ne forte sermo malus procedat de ore ejus, et observat etiam in minimo delinquere, a quibus observare se non potest ille qui dives est in hujus mundi sapientia. Hos igitur sibi conferens sermo divinus ait : « Melius est modicum justo, super » divitias peccatorum multas[1]. » Ut sunt divitiæ peccatorum, sapientia hujus mundi, in qua divites sunt et abundantes in eloquentia, nec tamen se per hæc continere prævalent a peccato. Modicum autem justi est, qui habet fidem tanquam granum sinapis modicam, sed vividam et vehementem, per quam se communit et continet a peccato. Melius est ergo hoc modicum fidei justo super divitias peccatorum multas, quas habent in eloquentia ac sapientia hujus sæculi, quæ destruitur. Tamen si potuerit quis et divitias habere, et non peccatorum habere divitias : sed congregare aliqua de thesauris Moysi legislatoris, alia etiam de censu acquirere Prophetarum, de Isaia, de Jeremia, de Ezechiele, perscrutari quoque secreta Danielis, cæterorumque Prophetarum

[1] Psalm. XXXVI, 16.

reconditos et obscuros penetrare thesauros : iste jam non confertur sapientibus hujus mundi, ut melior illis dicatur, sed illis magis exæquatur qui dicebant, « quia divites facti » estis in omni verbo et in omni scientia[1] : » et qui destruentes hujus mundi sapientiam, et velut victores ejus effecti dicunt se paratos esse ad captivandum omnem intellectum extollentem se et erigentem adversus scientiam Christi. Etsi quidem ille sit quem superius diximus imperitus et idiota, sed fidelis et timens Deum, « melius est modicum *illud fidei* » *huic* justo super divitias peccatorum multas, » quas cum hujus sæculi sapientia compararunt. Super ambos autem istos est qui dives est in verbo Dei et scientia veritatis, id est, qui secundum Paulum dives est in omni verbo et in omni scientia, et nihilominus dives est in operibus bonis. Si autem vis scire quid est divitem esse in omni verbo, berviter te docebo. Incipe discutere a primo verbo Geneseos, inde in verbo Exodi, post hæc in verbo Levitici, in Numeris, in Deuteronomio, ditesce de Jesu Nave, ditesce de omnibus simul Judicibus, et jam inde per consequentiam de singulis quibusque Scripturæ divinæ libris usquequo pervenias ad Evangelicas apostolicasque divitias. Nam, verbi causa, si quis uni verbo Psalmorum operam dederit et integrum psalterium cum voluerit canit, dives est quidem, sed non in omni verbo atque omni scientia, sed est dives in solo verbo psalterii. Vel si quis evangelicæ atque apostolicæ lectioni studium tribuat, et in mandatis novi Testamenti semetipsum exerceat, dives est et hic, sed non in omni verbo, nisi evangelico tantum et apostolico. Si vero potuerit novum ac vetus testamentum pari studio ediscere, atque ex omni ejus eruditione instrui, ita ut paratus sit reddere rationem de singulis quibusque quæ scripta sunt, et vitam suam secundum verbum veritatis ejus quæ in Scrip-

[1] 1 Cor. 1, 5.

turis continetur aptare: iste vero dives est in omni verbo et in omni opere bono. Et istas puto esse divitias de quibus dicitur: «Redemptio animæ viri propriæ divitiæ ejus. Me-»lius ergo modicum justo super divitias peccatorum mul-»tas[1].»

VII. «Quoniam brachia peccatorum conterentur[2].» Quomodo potest hoc secundum litteram stare, etiam si aliquis vim facere conetur per imperitiam? Sunt multa in Scripturis ita posita, quæ etiam eum qui valde brutus est et stertit, movere possunt, imo cogere ut necesse habeat littera derelicta ad intellectum conscendere spiritalem: sicut et nunc faciunt brachia ista peccatoris, quibus imminere contritionem comminatur. Sed et in alio loco dicit: »Contere brachium peccatoris et maligni[3].» Quid ergo? brachium istud corporeum peccatoris et maligni putabimus conterendum? Non facile hoc accidere videmus. Sed si intueamur quomodo cum elati fuerint in superbiam peccatores, et arcus suos paraverint, et sagittas illas suas, de quibus superius diximus, tetenderint adversus justos: cum hæc omnis eorum intentio Domini fuerit virtute destructa, sic merito dicitur brachium peccatoris esse contritum. Vel modo quoniam manus et brachium operis est indicium. Si ergo videas peccatorem ad opus bonum, ad opus misericordiæ non extendentem manum suam, absurdum non erit dicere brachium ejus esse contritum. Sed hujusmodi contritionem non a Deo, sed a diabolo fieri credendum est. Ipse est enim qui conterit et constringit brachia peccatorum, ne ad misericordiam extendantur. Fit ergo quædam contritio peccatorum a Deo, cum insidiantes eos justo destruit et deterret: quædam vero a diabolo, cum boni operis studia velut vinctis et contritis infidelium brachiis impedit. Et est alia contritio, quæ a Deo quidem conceditur,

[1] Prov. XIII, 8. — [2] Psalm. XXXVI, 17. — [3] Id. X, 15

impletur autem a diabolo, illa de qua dicebat diabolus ad Dominum : « Verumtamen immitte manum tuam et tange » omnia quæ habet, nisi in faciem te benedixerit[1], » et tum accepit eum in potestate. Unde et ipse Job ait : « Manus » enim Domini est quæ contigit me[2]. »

VIII. « Suffulcit autem justos Dominus[3]. » Qui infirmi sunt et fragiles, opus habent suffultore. Ubi ruina imminet et lapsus, ubi quæritur suffultura. Omnis autem homo quantum ad humanam fragilitatem spectat, et infirmus est et promptus ad lapsum. Et in hoc quidem psalmo scriptum est, quia justos suffulciat Dominus, et in alio dicit : « Suf- » fulcit Dominus omnes qui cadunt, et erigit Dominus om- » nes elisos[4]. » Tantum est ut nos expergiscamur aliquando et evigilemus, ut si quando per infirmitatem casus aliquis imminet, deprecemur Dominum ut mittat nobis verbum suum et sapientiam suam, quæ suffulciat casuros et erigat.

IX. « Cognoscit Dominus dies immaculatorum, et hære- » ditas eorum in æternum erit[5]. » Secundum Scripturas sicut in multis locis observavimus, Dominus non omnia cognoscit, sed sola illa quæ bona sunt : mala autem dicitur ignorare, non quod vere aliquid sit quod ejus scientiam lateat, sed ea quæ indigna sunt notione ejus, dicitur ignorare. Quod ostendimus etiam de Scripturis, cum dicit Apostolus : « Si quis in nobis Propheta, vel spiritalis, cognoscat quæ » scribo vobis, quoniam Domini sunt. Si quis autem igno- » rat, ignorabitur[6]. » Et in Evangelio ubi dicit Dominus ad peccatores : « Nescio vos, discedite a me operarii iniquitatis[7]. » Sicut ergo et alibi dicitur : « Cognoscit Dominus qui » sunt ejus[8], » sic hic non impiorum, sed immaculatorum dies cognoscere dicitur Dominus. Digni enim scientia Domini

[1] Job. I, II. — [2] Id. XIX, 21. — [3] Psalm. XXXVI, 17. [4] Id. CXLV, 8. — [5] Id. XXXVI, 18. — [6] I Cor. XIV, 37, 38. — [7] Matth. VII, 23. — [8] 2 Tim. II, 19.

immaculatorum dies. Sed et hoc secundum litteram nescio si possit consequenter exponi. Qui enim possunt esse dies immaculatorum, qui non sint etiam peccatorum? cum hujus sæculi dies una eademque sit omnibus, atque in eadem sive justi, sive peccatores simul luce versentur : sicut et ipse Dominus de patre dicit, quia « solem suum jubet oriri » super bonos et malos[1]. » Quomodo ergo hic velut exceptum aliquid et segregatum immaculatorum dies cognoscere dicitur Dominus? Vel videamus ne forte unusquisque propriam sibi ipse faciat diem. Et si quando abjicientes mendacium loquimur veritatem cum proximo nostro, in veritatis die et veritatis luce versamur. Similiter et cum retrahimus nos ab iis qui oderunt fratres, et in tenebris ambulant, et in dilectione fratrum permanemus, dies nobis facimus charitatis. Sed et cum justitiam custodimus, et cum visitantes viduas atque orphanos in tribulatione sua, immaculatos nos custodimus ab hoc sæculo, immaculatorum nobis ipsis facimus dies. Et isti sunt dies quos nosce dicitur, quando cognoscit dies immaculatorum. Verum si sacratiorem adhuc sensum in hoc loco volumus perscrutari, possumus dicere quia dies mali sunt hujus sæculi secundum quod scriptum est : « Quoniam dies mali sunt[2]. » Dies autem boni alii sunt, qui et ipsi immaculatorum sunt, quos Dominus cognoscit, in quibus et hæreditas eorum in æternum manet : tunc sine dubio cum justi hæreditatem capient vitæ æternæ, consequentes quæ « oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor » hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se[3]. » Illi sunt immaculatorum dies, in quibus non iste sol quem occasus excepit, et cujus nox succedens lumen interimit, sed sol justitiæ lucebit, qui noctem nesciat, qui lumen æternum sit, sicut scriptum est, quia « ipse Dominus erit » eis lux sempiterna[4]. »

[1] Matth. v, 45. — [2] Ephes. v, 16. — [3] I Cor. II, 9. — [4] Isai. LX, 19.

X. « Et non confundentur in tempore malo[1]. » Soli justi non confundentur in tempore malo. Tempus autem malum hic tempus judicii nominat, propter multitudinem peccatorum, et eorum quos sæva tormenta suscipient. Tunc ergo in tempore resurrectionis cum omnes resurrexerint, et alii resurgent in vitam æternam, alii in confusionem æternam, tunc, inquit, justi non confundentur, quia nihil dignum confusione in eorum actibus invenietur. Addit autem: « Et »in diebus famis saturabuntur[2]. » Inquirendum primo est qui sint dies famis. Comminatur in quodam loco Deus per Prophetam, et dicit: « Ecce dies veniunt, dicit Dominus, »et immittam famem super terram, non famem panis, ne»que sitim aquæ, sed famem ad audiendum verbum Dei. »Et circuibunt ab oriente usque ad occidentem, ut audiant »verbum Domini, et non invenient[3]. » Isti sunt ergo dies, et istud est tempus famis, cum non sunt qui verbum Dei loquantur, sicut et fames nunc est apud Judæos. Nusquam enim Prophetæ, nusquam sapiens, nusquam prudens æstimator, nusquam quinquagenarius, nusquam sapiens consiliarius, nusquam intelligens auditor, omnia abstulit Deus a Judæa et Hierusalem. Sed et in nobis metus est ingens, ne forte etiam nobis immineat fames. Sicut enim illi de quibus supra diximus, legendo Legem et non faciendo incurrerunt in hoc ut verbi Dei famem paterentur, et auferentur ab illis omnia Dei dona quæ supra diximus, et mandatum est nubibus (Prophetis scilicet) ne pluerent super eos pluviam verbi Dei, verendum est ne tale etiam aliquod nobis correptionis inducatur genus: sed magis efficiamur non auditores Legis tantum, sed et factores, ut mandet Dominus nubibus suis, non uni, neque duabus, sed pluribus, pluere super nos pluviam[4], ut in Ecclesia Prophetæ

[1] Psalm. XXXVI, 19. — [2] Ibid. — [3] Amos. VIII, 11, 12. — [4] I Cor. XIV, 29.

duo vel tres dicant, et cæteri examinent : et si sedenti revelatum fuerit, prior taceat, ut plures fiant operarii inconfusibiles recte tractantes verbum veritatis, ut dicat unusquisque doctorum et prædicantium verbum Dei secundum Paulum : « Ego plantavi, *et ille* rigavit, sed Deus incremen» tum dedit[1]. » Hæc autem fient, si nos qui rigamur a nubibus et audivimus verbum Dei, afferamus fructus illos quos enumerat Apostolus, id est, « fructus spiritus, *qui* » *sunt* gaudium, charitas, pax, patientia, longanimitas[2], » et cætera his similia. Quos fructus si moramur afferre, verendum est ne mandetur nubibus obstruere a nobis imbres suos, et incipiat unusquisque sanctorum facere illud quod scriptum est : « Qui autem intelligit in tempore illo sedebit » et tacebit, quia tempus malum est[3]. » Sed meminisse debemus historiæ antiquorum de famis tempore, quomodo justus in tempore famis saturatur. Conveniens puto fames erat temporibus Eliæ prophetæ, quando clausum est cœlum annis tribus et mensibus sex[4]. Et tunc populus quidem periclitabatur fame, sed Elias non patiebatur famem. Et tunc quidem pascebatur ab Angelo, quando et abiit in virtute escæ illius, et permansit quadraginta diebus et quadraginta noctibus[5] : nunc autem corvis ministrantibus pascebatur, cum ei in matutino panes deferrent et ad vesperum carnes, et iterum refertur bibisse aquam de torrente Corath, et venisse in Sarepta Sidoniorum ad mulierem viduam famis tempore, et quia justus erat, non est passus inediam famis, sed ubique ei abundantia præsto erat[6] : atque uno eodemque tempore erat peccatoribus fames : Elias autem quia justus erat, nesciebat famem. Sic ergo etiam si fames veniat aliquando, quod Dominus non præstet Ecclesiæ suæ, si quando tamen accidat, qui habet intellectum et

[1] 1 Cor. III, 6. — [2] Galat. V, 22. — [3] Amos. V, 13. — [4] 3 Reg XVII. — [5] Id. XIX. [6] Id. XVII.

exercitium in meditatione verbi Dei, et constituit meditari in Lege ejus die ac nocte, atque exercere se ad intellectum spiritalem percipiendum, inveniet in illis panem illum qui de cœlo descendit, et fiet ei sermo Dei abundans cibus, et profluens potus : et non solum cibus et potus, verum si profundiora sacramenta mysticæ intelligentiæ potuerit perscrutari, erunt ei sermones Dei deliciæ. Potest etiam alio modo in hoc loco profundior sensus aperiri. Dominus et Salvator ait : « Veniet nox quando nemo potest operari [1]. » Et hoc dicit de illo tempore quod erit post hoc sæculum, tempore quo unusquisque pro malis suis recipiet pœnas. Tunc ergo dicit noctem illam futuram, cum jam nemo potest operari aliquid, sed unusquisque tunc pascitur ex operibus suis quæ hic positus operatus est. Quum ergo nox fuerit, nemo operatur in illo tempore : quum peccatores suppliciis affligentur, erit sine dubio fames his qui nullos fructus boni operis collegerunt. In illo autem famis tempore, saturabuntur justi, ex fructibus scilicet justitiæ suæ. Sicut enim in deserto sex diebus colligebant manna, in sexta autem die non unius diei modum, sed quantum sufficeret in crastinum colligebant, et unusquisque edebat in die sabbati, quæ collegerat in die sexta [2] : ita etiam nunc velut sexta quædam dies putanda est Domini nostri Jesu Christi adventus, et tempus hoc dispensationis ejus, quam passione sua hoc in sæculo procuravit. Et idcirco dum in die sexta sumus, colligamus manna dupliciter, ut sufficere nobis possit dum advenerit vera sabbati observatio populi Dei. Si enim non collegerimus duplices cibos, qui nobis et in præsenti sæculo sufficiant et in futuro, in diebus famis non saturabimur. Sic enim cum justi saturabuntur in diebus famis : « Peccatores, *inquit*, peri-» bunt : inimici autem Domini statim ut honorificati fuerint » et exaltati, deficientes ut fumus deficient [3]. » Docet nos

[1] Joan. IX, 4. — [2] Exod. X. [3] Psalm. XXXVI, 20.

sermo divinus quales sint honores hujus sæculi. Cum enim videris illum acceptis illius provinciæ fascibus tumidum, alium consulatibus elatum, alium diversis magistratibus elevatum, cum ergo omnem istam videris elationem, considera quia deficientes sicut fumus deficient : recordare etiam quantos in his honoribus videris, et usque ad te quanta eos fastigia conscendisse memineris, et vide si non omnes bene, posteaquam exaltati sunt, dejecti denuo et prostrati sicut fumus defecerunt. « Inimici autem Domini » statim ut honorabuntur et exultabuntur, deficientes ut » fumus deficient. » E contrario vero amici Domini statim ut contempti fuerint et despecti et ab hominibus humiliati, a Deo exaltabuntur et erigentur : quoniam « omnis qui se » exaltat humiliabitur, et qui se humiliat exaltabitur[1]. »

XI. Post hæc adduntur quædam quæ non parva indigent expositione, ait enim : « Mutuabitur peccator et non red- » det, justus autem miseretur et commodat[2]. » Etiam hoc si secundum litteram accipiamus, non videbitur verum. Multi etenim peccatores mutuo accipiunt pecuniam et reddunt cum fœnore, ita ut et ipsi interdum lucrum ex pecunia quam sumpserant ceperint. Definit autem hic Propheta dicens : *Mutuabitur peccator, et non solvet.* Sed si intelligas quis est qui fœnerat, et quis est qui accipit fœnus, et requiras quis est peccator qui non reddit pecuniam quam sumpsit, intelliges consequentiam habere quod scriptum est. Verbi gratia, cum docet Paulus et assistunt ei auditores, Paulus est qui pecuniam fœnerat dominicam, auditores autem sunt qui ex ore ejus pecuniam verbi suscipiunt fœneratam. Et si quidem justus sit qui suscipiat ab eo pecuniam, reddet integrum fœnus et dicet : quinque mnas mihi dedisti, ecce acquisivi alias quinque[3]. Si justus est, dicit : quinque talenta mihi dedisti, ecce habes decem : vel duo

[1] Luc. XIV, 11. — [2] Psal. XXXVI, 21. — [3] Luc. XIX, 18.

talenta mihi dedisti, ecce habes quatuor[1]. Si vero peccator est, suscepto Dei verbo non operatur ex eo opera mandati, et non reddit usuras, sed consumit omnia quæ accepit in fœnus. Ecce et nunc vos omnes quibus hæc loquor, pecuniam accipitis fœneratam verba mea, hæc pecunia Domini est. Aut si dubitas, audi Prophetam dicentem, quia « eloquia Domini eloquia casta, argentum igne probatum terræ » purgatum septuplum[2]. » Si ergo male doceo, pecunia mea reproba est, secundum illos quibus dictum est, « ar» gentum vestrum reprobum[3]. » Si autem bene doceo, pecunia vel argentum non est meum, sed Domini est, et probatum est. Licet ergo mihi fœnerare pecuniam Domini, meam autem propriam pecuniam non licet, quia verbum Domini prohibet humanam pecuniam fœnerari. Quæ est ergo humana, et quæ Domini pecunia? Ego puto quod Valentini sermo humana pecunia est et reproba, et Marcionis et Basilidis pecunia humana est et reproba, et omnium hæreticorum sermo non est probata pecunia, nec dominicam integre in se habet figuram, sed adulteram, quæ (ut ita dicam) extra monetam ita figurata est, quia extra Ecclesiam composita est. Si autem videris aliquem non sua propria, sed Dei verba proloquentem, qui vere audeat dicere : « An pro» bamentum quæritis ejus qui in me loquitur Christi[4], » scito quia iste fœnerat quidem, et non suam, sed Domini pecuniam fœnerat, et facit illud quod scriptum est : « Tota » die miseretur et fœnerat[5], » habens auctoritatem fœnerandi ab ipso sibi meo Deo Jesu Christo datam. Ipse est enim Dominus qui in parabola data pecunia dicit ad servos : « Ite, » negociamini usquequo redeam[6]. » Et ad illum servum qui pecuniam multiplicare contempserat, dicit, quia « oportuit » te pecuniam meam dare nummulariis, et ego veniens exe-

[1] Matth. xxv, 20, 22. — [2] Psalm. xi, 17. — [3] Jac. v, 3. — [4] 2 Cor. xiii, 3. — [5] Psalm. xxxvi, 26. — [6] Luc. xix, 13.

» gissem eam utique cum usuris[1]. » Iste est peccator qui mutuatur et non solvet : justus autem acceptam pecuniam restituet cum usuris, hoc est acceptum Dei verbum cum operibus repræsentat. Audis sermonem de castitate, collaudas doctorem, amplecteris doctrinam, admiraris magisterium, per hæc suscepisti pecuniam castitatis. Et si quidem peccator es, egressus Ecclesiam inseris te negotiis sæcularibus, excipit te lascivia, subsequitur temulentia, corruptorum hominum malefida colloquia, oblitus continuo omnium quæ a doctore susceperas, quæ laudaveras, quæ admiratus fueras, et ad impudica rursum devolveris scorta, et effectus es peccator, qui mutuatus es verbum castitatis, et non reddis opera castitatis. Similiter et si audieris verbum justitiæ in Ecclesia, egressus es foras, occurrit tibi vicinus cujus agellum concupieras, et continuo oblitus eorum quæ dicta sunt, ut cupiditati tuæ satisfacias invadis quæ aliena sunt, et sic mutuatus de justitia pecuniæ non reddis usuras, operans gesta justitiæ. Sic ergo et de singulis quibusque « mutuatur peccator et non solvet, jus- » tus autem miseretur et commodat[2]. » Non solum, inquit, fœnerat justus, hoc est, non solum prædicat verbum, hoc est, non solum docet imperitos, verum etiam miseratur infirmos. Sequitur enim exemplum Domini dicentis : « Mi- » sericordiam malo quam sacrificium[3]. »

XII. « Quia qui benedicunt eum, hæreditabunt terram; » qui autem maledicunt eum, exterminabuntur[4]. » Qui benedicunt eum, id est, qui benedicunt justum, hæreditabunt terram[5]. Quam terram illam bonam, terram multam hæreditabunt illam fluentem lac et mel, ubi sunt bona illa quæ vere bona sunt, illam possidebunt qui benedicunt justum, maledicentes vero eum exterminabuntur. Et vobis

[1] Matth. xxv, 27. — [2] Psalm. xxxvi, 21. — [3] Matth. ix, 13. — [4] Psalm. xxxvi, 22. — [5] Osee vi, 22.

parum videtur interdum male loqui de sanctis, et perleve est vobis dicere de servis Dei, ille talis et talis est, ille fingit, et ille sæculum diligit, ille autem impostor est, non audis quia qui maledicunt justum, exterminabuntur? Aut si hoc parum vobis videtur, audite alibi Deum dicentem ad justum : « Inimicus ero inimicis tuis, et adversaber adver-» sariis tuis[1]. » Videtis quanti periculi sit inimicari justis, vel male loqui de sanctis. Si enim vere credimus illud quod dixit Dominus de unoquoque servorum suorum, quia « esu-» rivi et non dedistis mihi manducare[2], » et ea quæ addit et dicit, quia qui uni ex minimis meis fecit, mihi fecit, consequens est ut et hoc dicat : qui maledicebatis mihi, detrahebatis de me, et falsa contra me loquebamini, et accusabatis me. Et si dixerimus : Domine quando tibi maledisimus, aut quando detraximus, aut quando falsa contra te loquuti sumus? tunc dicet ad nos : « Amen dico vobis, quia » quod fecistis uni ex meis minimis, mihi fecistis[3]. » Sicut enim dantes manducare uni ex istis mihi fecistis, et dantes bibere uni ex istis mihi dedistis, et sicut induentes unum ex istis, me induistis : ita maledicentes uni ex istis mihi maledixistis, et si benedixistis vel honorastis unum ex his, mihi benedixistis, et me honorastis, sicut et alibi nihilominus dicit : « Qui vos recipit, me recipit, *et*, qui vos spernit, » me spernit[4]. » Propterea ergo contineamus linguam nostram, et servos Domini admiremur, et benedicamus justos, et nunquam detrahamus de eis, nec aperiamus os nostrum ad male loquendum, ne forte exterminemur, sed benedicamus, ut et nos benedictionem consequamur per Christum Dominum nostrum, cui est gloria et potestas in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Exod. XXIII, 22. — [2] Matth. XXV, 42. — [3] Ibid. 40. — [4] Id. X, 40. Luc. X, 16.

HOMILIA QUARTA [1].

De eodem psalmo, ab illa parte : « Apud Dominum gressus » hominis diriguntur. »

I. « A Domino, *inquit*, gressus hominis diriguntur [2]. » Et alibi in hoc psalmo dicit de gressibus justi hoc modo : « Lex Dei ejus in corde ipsius, et non supplantabuntur » gressus ejus [3]. » Sed et in septuagesimo secundo psalmo dicitur : « Paulominus effusi sunt gressus mei [4]. » Gressus ergo a gradiendo nominamus, secundum illud quod in Exodo scriptum est, quod Moyses vidit flammam ignis et Angelum cum rubus arderet quidem, sed non combureretur, et dixit : « Digrediens *sive* transiens videbo visionem » magnam hanc [5]. » Ex hoc ergo loco occasio nobis datur intelligentiæ eorum quæ habemus in manibus. Igitur de his quæ in Exodo scripta memoravimus, id est, « digrediens » videbo visionem istam magnam, » audivi quemdam de sapientibus ante nos dicentem, cum explanaret hunc locum, quia non est possibile prius videre visum magnum, id est, intueri atque perspicere magna mysteria stanti in conversatione et actibus mundi hujus : sed transire oportet prius ab his, et transcendere omnia sæcularia, et sensum nostrum ac mentem liberam fieri, et tunc ad magnarum et spiritalium rerum intuitum pervenire, et ita demum visum magnum videre. Hunc quidem ille explanans locum quæ supra memoravimus enarrabat. Nos vero quibus studium

[1] Tom II, pagg. 670-675.

[2] Psalm. XXXVI, 23. - [3] Ibid. 31. - [4] Id. LXXII 2. — [5] Exod. III, 3.

est secundum Scripturæ monita, verba sapientium laudare, et addere ad ea, possumus ad hæc quæ ille dixit tale aliquid addere. Unusquisque qui iter agit ad virtutem, proficit, in ambulando, ut paulatim per multos profectus itineris perveniat ad eam. Iter ergo agens et velut quibusdam passibus gradiens digreditur semper, et transit ea quæ explicuit, ac posteriora omittens ad ea quæ priora sunt se extendit. Digrediens ergo transit primum locum malitiæ, et inde proficiens passibus et ingressibus transit alias peccatorum sudes, tum deinde scrupeas nequitiæ cautes, et lubrica et prærupta vitiorum. Cum vero hæc etiam evaserit, semper ad ea quæ in antea sunt se extendens, minus restat malitiæ, et omne quod proficit viæ : si tamen incedendo cautius gressus suos observaverit ne labatur, ut singula quæque digrediens malitiæ loca, ita ut non offendat pedem suum in ea, secundum hoc quod in Exodo scriptum est, videre possit visionem magnam. Nemo enim adhuc qui in malitia est, nec digreditur eam et transit, poterit visionem istam magnam secretorum Dei, scientiæ scilicet et sapientiæ, contueri. Magna ergo est visio, cum puro corde Deus videtur. Magna est visio cum puro corde verbum Dei, et sapientia Dei qui est Christus ejus agnoscitur. Magna visio est agnoscere et credere in Spiritum sanctum. Magna ergo hæc visio scientia Trinitatis est. Verumtamen etiam Moyses tunc videbat in Exodo visum magnum, et Angelus dicitur qui videbatur in rubo in igne, et magnam eam visionem appellat. Intelligebat enim quis esset in Angelo. Continuo denique dicit ad Deum : « Ego sum Deus Abraham, et Deus » Isaac, et Deus Jacob [1]. » Vide ergo quam magna sit visio hæc, quamvis et hoc ipsum sit magnum scire quod Deus facit « Angelos *suos* spiritus, et ministros *suos* ignem urentem [2]. » Et nunc quidem Moysi adhuc pascenti pecora

[1] Exod. III, 6. — [2] Psalm. CIII, 4.

Jethro soceri sui, et gradienti vel transeunti ab his, magna est visio hæc, in qua ei Angelus dicitur apparere. Si autem etiam mare Rubrum transierit, et columna eum nubis obtexerit, et futuri baptismi adoraverit sacramenta, tunc etiam majorem visionem poterit videre. Ingredietur enim caliginem et turbinem, ubi esse ipse dicitur Deus, ubi scriptum est, quia Moyses solus accedebat ad Deum, cæteri autem a longe stabant[1]. Et in tantum per istas magnas Moyses proficit visiones, ut diceret ad Deum : « Si inveni, *inquit*, »gratiam coram te, manifesta mihi teipsum, ut evidenter »videam te[2]. » Et tunc audit a Deo, quia « ponam te in »foramine petræ[3], » petra autem erat Christus : ut per foramen brevissimum videas posteriora mea, hoc est, ut ea quæ in novissimis temporibus implebuntur per assumptionem carnis, agnoscas : « Faciem autem meam videre non »poteris[4]. » Sed digressi per quamplurimas visiones, redeamus nunc ad hoc quod proposuimus de psalmo, quia *a Domino*, inquit, *gressus hominis diriguntur*[5]. Supra exposuimus quomodo iter quis ingreditur ad virtutem : quoniam qui iter agit ad virtutem, multa sunt quæ digredi habet et transire. Ergo et tu qui ad Christum tendis, qui est Dei virtus, digredere luxuriam, scorta, adulteria, digredere furta, falsa testimonia, tum deinde digredere et avaritiam, et omnem pecuniæ cæterarumque malarum rerum concupiscentiam, digredere mendacium, digredere tristitiam sæculi. Nisi hæc omnia digressus fueris, visionem illam magnam Domini videre non poteris. Sunt ergo quidam in nobis gressus et pedes, quibus iter hoc agimus, sunt gressus interioris hominis quibus ambulare possumus per illam viam quæ dicit : *Ego sum via, veritas et vita*[6]. Hoc ergo iter agentibus multis gressibus utendum est nobis ut illa omnia quæ

[1] Exod. xix. — [2] Id. xxxiii, 13. — [3] Ibid. 22. — [4] Ibid. 23. — [5] Psalm. xxxvi, 23. — [6] Joan. xiv, 6.

supra diximus transeamus, quia gressus hominis a Domino diriguntur. Non sufficit homini volenti istud iter incedere sola propositi sui voluntas, nisi et Dominus direxerit gressus ejus : quia frequenter accidit iter agentibus ut ambulent, quod iter tamen rectum tenere non possint, sed decidant in aliquos errores : ut illi qui in philosophiæ eruditione versantur, videntur quidem iter virtutis incedere, sed quia a Domino non diriguntur gressus eorum, non tenent iter rectum. Sed et hæretici nihilominus ingrediuntur etiam ipsi iter, sed cum Scripturas carnaliter, non spiritaliter intelligunt, declinant in sinistram. Si vero spiritaliter intelligant, in ipso autem spiritali intellectu apostolicæ non teneant regulam veritatis, decidunt nihilominus et ipsi ad dexteram, diabolo (ut ita dixerim) gressus eorum non dirigente, sed detorquente a via recta. Nos ergo neque ad dexteram, neque ad sinistram declinantes, ingrediamur mediam viam quæ est Christus Dominus, quia in ipso ambulantium gressus Dominus dirigit. « A Domino ergo gressus hominis di» rigentur, et viam ejus cupiet[1], » illam scilicet viam de qua supra diximus. Cupiet enim qui a Deo dirigitur Christum, et desiderabit permanere semper in Christo.

II. « Cum ceciderit, *inquit*, non conturbabitur[2]. » Superius dicens quia a Domino diriguntur gressus ejus, hic de casu ejus loquitur. Vide ergo quia etiam his qui iter hoc incedunt aliquando accidat cadere, etiam his qui a Domino diriguntur : sed est multa differentia inter casum justi et casum injusti. Justus, inquit, cum ceciderit non prosternitur : injustus et qui spem non habet in Deo positam, si ceciderit, prosternitur et non surgit : id est, si peccaverit, non pœnitet et peccatum suum emendare nescit. Justus autem si in aliquo offenderit, si in verbo (Apostolus enim est qui dicit : « In multis enim offendimus omnes, et si quis in

[1] Psalm. XXXVI, 23. — [2] Ibid. 24.

» verbo non offendit, hic perfectus est vir[1].) » Offendit ergo et justus in verbo, fortassis etiam aliquando et in facto, sed scit emendare, scit corrigere : scit ille qui dixerat : « Nescio hominem[2], » paulopost cum respectus fuisset a Domino, flere amarissime : scit et ille qui de tecto mulierem viderat, et concupierat eam, dicere « peccavi, quia tibi soli peccavi » et malum coram te feci[3]. » Si ergo cum ceciderit justus non prosternitur, non permanebit in peccato, sed exiliet cito, tanquam damula ex retibus, et tanquam avis de laqueo. Injustus autem non solum permanet, sed et prosternitur in peccatis. Justus autem quid facit? « Lex Dei ejus in » corde ipsius, et non supplantabuntur gressus ejus[4]. » Ibi dixit quia diriguntur gressus hominis a Domino, hic quia non supplantabuntur gressus justi, « quia Dominus, *inquit*, » confirmat manus ejus. » In alio psalmo, id est in septuagesimo secundo dicit : « Mei autem pene moti sunt pedes[5]. » Quod idipsum videtur intelligendum similiter. Proficientes etenim ad virtutes velut ascensu quodam nitimur, in quo ascensu si quis labatur et decidat, ascensionis suæ perdit profectum. Istius ergo effusi sunt gressus. Hoc autem fit, cum quis post profectum retrorsum fuerit conversus : sicut accidit et uxori Loth, quæ ingrediebatur bene egrediens de Sodomis, et effugiens pœnas malorum ingrediebatur et ascendebat ad montem quo Angelo duce pergebat[6] : sed quoniam contra mandatum Dei fecit, quod jussa fuerat non respicere retrorsum neque stare in omni regione illa, sed ad montem ascendere, atque ibi salvari, cum conversa ad posteriora retrorsum respexit, ibi effusi sunt gressus ejus, et perdidit omne quod fuerat ante digressa, permansit perfecta statuuncula salis. Hoc est quod Dominus in Evangelio dicit : « Nemo mittens manum suam ad aratrum, et retro

[1] Jacob. III, 2. — [2] Marc. XIV, 71. — [3] Psalm. L, 6. [4] Id. XXXVI, 31. — [5] Id. LXXII, 2. — [6] Gen. XIX.

» respiciens aptus est regno Dei[1]. » Vis tibi ostendam et alios quorum effusi sunt gressus ? Recordare illos qui transierunt per mare Rubrum tanquam per aridam, et peccantes in deserto ceciderunt, et ibi effusi sunt gressus eorum. Sed et nunc si quando accidat aliquem vixisse in continentia tribus aut quatuor annis, et eo amplius, alium in verbi et doctrinæ studio et sapientiæ laboribus operam dedisse : tunc deinde si victus fuerit hic, vel ad carnis luxuriam transeat, vel ad alia peccata declinet, aut ad vitam se transferat sæculi, vel ad negotia ac lucra corruptibilis vitæ convertat, non dubites de eo dicere quia effusi sunt gressus ejus. Nos ergo deprecemur Dominum ut dirigat gressus nostros, et custodiat vias nostras, uti ne supplantentur gressus nostri : ut in via quam incedimus, hoc est in Christo Domino nostro, quasi supra petram stabilem vestigia nostra firmentur, ne quoquo modo supplantari possimus : per illum scilicet cujus nos caput observamus, et ille nostrum observat calcaneum, cui utique nunquam nos oportet plantam nudam præbere, sed semper debemus esse « calceati pedes in præ» paratione Evangelii pacis[2], » ut si venerit diabolus supplantator, et invenerit pedes nostros munitos, et supra petram stantes, inde nos supplantare non valeat. Quamvis enim paulo ante dixerimus posse etiam casum aliquem et lapsum accidere his qui virtutis viam sequuntur, tamen observandum est, quia ibi ubi dixit : « Cum ceciderit, non » posternetur, » superius non tam de justo quam de homine puro proposuerat. Ait enim : « A Domino gressus hominis » dirigentur, et viam ejus cupiet, cum ceciderit non pro» sternetur[3]. » In quo ostenditur esse aliquos casus qui tamen non continuo indicent esse victum et prostratum eum qui ceciderit. Sicut enim et in agone fieri solet, ut duobus inter se luctantibus accidat primo quidem cadere unum,

[1] Luc. IX, 62. — [2] Ephes. VI, 15. — [3] Psalm. XXXVI, 23, 24.

ut cum ceciderit, surgat et vincat : ita etiam in nostro agone, qui est nobis adversum principem hujus mundi, si forte acciderit aliquem de nobis vinci, et in aliquo peccato cadere, possibile est ut post peccatum resipiscat aliquis, et exurgat et perhorrescat malum quod admisit, et de cætero non solum contineat se, verum etiam satisfaciat Deo, lavans per singulas noctes lectum suum, et lacrymis rigans stratum suum, accipiens verbum propheticæ autoritatis qua dicitur : « Nunquid qui cadit non adjiciet ut re» surgat? aut qui aversus est, non convertitur? Væ his qui » aversi sunt aversione impudenti[1], » dicit Dominus. Et iste est qui cadere quidem potuit, prosterni vero non potuit. Si autem videris aliquem cecidisse in aliquod peccatum, et post casum desperantem conversionem et dicentem, jam quomodo possum ego salvus fieri qui cecidi? jam nulla spes est, peccata mea me colligant, quomodo audere possum accedere ad Dominum? Quomodo ad Ecclesiam redire? et si hac desperatione iste talis recedat etiam a Deo, hic non solum cecidit, sed in casu suo prostratus atque demersus est. Et est quidem optabile, ut athleta pietatis ac virtutis maneat semper immobilis, ut ne unam quidem luctam (ut ita dicam) perdat, ne semel inclinetur aut supplantetur. Quod si fieri non potest, sed evenerit eum cadere, non jaceat post casum, ne prosternatur, sed exurgat et emendet culpam, expurget pœnitentiæ suæ satisfactione commissum, ne etiam de ipso Apostolus dicat : « Et lugeam multos ex his » qui ante peccaverunt, et non egerunt pœnitentiam de im» munditia et fornicatione et impudicitia quam gesserunt[2]. » Quare etiam apostolus exempla palæstrici agonis assumpsit cum dicit : « Nemo coronatur nisi qui legitime certaverit[3], » nisi quia nos scire volebat Legis certamina et agones? qui et de seipso ait : « Sic pugno, non quasi aërem verberans[4]. »

[1] Jerem. VIII, 4, 5. — [2] 2 Cor. XII, 21. [3] 2 Tim. II, 5. — [4] 6 Cor. IX, 26.

Et iterum : « Certamen bonum certavi[1]. » Quia ergo certamen nobis est et agon propositus, etiam Legis agonem nosse debemus. Sunt athletæ qui in omnibus certaminibus vincunt, et in omnibus coronantur. Inter pædas vincunt, inter agonios vincunt, inter andras vincunt. Alii vincuntur inter pænas, sed coronantur inter agonios, nonnunquam etiam inter andras vincunt. Ergo aliquanti semper, aliquanti secundo vel tertio coronantur. Certe miserum est, et ultimæ infelicitatis in omnibus agonibus tam variis atque diversis, ne unam quidem promereri coronam. Ita ergo et Christianus cui « certamen est non adversus carnem et sanguinem, sed adversus principatus et potestates, et adversus principes hujus mundi tenebrarum harum, adversus spiritalia nequitiæ in cœlestibus[2], » cum tantos habeat et tales adversarios, tanquam agonista vigilare debet, si fieri potest, ut semper vincat quotiescumque conflixerit, et primas inter pædas, id est inter pueros, statim capiat coronas. Vis tibi ostendam aliquos qui inter pueros, id est, in primò statim lacte coronati sunt? Respice beatum Danielem, qui a puero et prophetiæ gratiam meruit, et iniquos arguens presbyteros, puer coronam justitiæ et castitatis obtinuit[3]. Vis tibi et alium proferam inter pueros coronatum? Jeremiam vide, qui cum se propter adolescentiam excusaret a prophetando, audivit a Domino : « Noli dicere quia puer ego sum, quoniam ad omnes quoscumque mittam te ibis, et quæcumque dixero tibi loqueris[4]. » Sed fortasse adultæ tibi jam istæ videantur ætates. Dabo tibi athletam qui ante luctatus sit, et vicerit priusquam inter homines emiserit vagitus. Jacob adhuc intra uterum matris suæ luctatus cum fratre Esau[5], supplantavit eum et vicit, ex quo et supplantati et devicti fratris benedictiones primogeniti a

[1] I Tim. IV, 7. — [2] Ephes. VI, 12. — [3] Daniel. XIII. — [4] Jerem. I, 7. — [5] Gen. XXVIII.

parente suscepit. Nam et illi pueri num tibi videntur infra puerili agone coronati, qui apud Bethlehem a bimatu et infra pro Domini nomine palmam cepere martyrii? Vides quanta in pueros coronarum habemus exempla. Hæc de eo quod repetivimus expositionem versiculi illius qui dicit : « Cum » ceciderit non prosternetur. » Et quare non prosternatur, adjecit causam dicens : « Quia Dominus confirmat manum » ejus. » Et vide quam consequenter de singulis dicit : ne cadat, Dominus, inquit, gressus ejus dirigit : si autem ceciderit, non prosternitur, Dominus, inquit, firmat manum ejus. Vides ergo quia Domini semper auxilio indigemus. Primo ne cadamus : tum deinde etiam si ceciderimus, ut resurgamus.

III. « Juvenis fui et senui, et non vidi justum derelictum, » nec semen ejus quærens panem. Tota die miseretur et » fœnerat, et semen ejus in benedictione erit[1]. » Qui simpliciter dicunt et secundum historiam accipienda esse verba Scripturæ divinæ, dicent sine dubio in loco confirmare David, quia transacta ætate juventutis suæ cum jam usque ad senectutis suæ tempus venisset, in omni hoc tempore nunquam se vidisse ita justum derelictum ut panibus indigeret. Et quid facimus de Paulo apostolo, qui enumerans et exponens Prophetarum vitas dicit eos indigentes, tribulatos, in pellibus caprinis oberrasse per cavernas petrarum, et per speluncas[2] : et de seipso commemorans frequenter dicit, in fame et siti. Et cum hæc pati justos frequenter scripturarum historiis cognoscamus, quomodo nunc putandum est hoc David dicere secundum simplicem intellectum[3]? Sed videamus ne forte sint aliquæ ætates interioris hominis nostri, ad similitudinem exterioris et corporalis ætatis. Unde et interdum ad viros jam matura ætate dicitur, quia pueri sunt, et aliis quia senes, et aliis quia juvenes, et hæc uti-

[1] Psalm. xxxvi, 25. — [2] Hebr. xi. — [3] 2 Cor. xi.

que dici de corporali ætate non convenit. Denique cum plurimi ante Abraham sexcentos et quingentos, ut minimum trecentos annos vixissent, de nullo illorum dictum est, quia senior et plenus dierum fuerit, nisi Abraham tantummodo. Ex quo intelligendum est, quod non de ætate corporis, sed de maturitate interioris hominis designatum est. Unde et nos optare debemus non pro ætate corporis, neque pro officio presbyterii appellari presbyteri et seniores, sed pro interioris hominis perfecto sensu et gravitate constantiæ, sicut et Abraham appellatus est presbyter nutritus in senectute bona [1]. Est ergo ætas aliqua secundum interiorem hominem puerilis, est et ætas juvenilis, est et senilis secundum quod Apostolus dicebat : « Cum essem parvulus, loquebar ut par» vulus, sapiebam ut parvulus, cogitabam ut parvulus : cum » autem factus sum vir, evacuavi quæ erant parvuli [2]. » Ego hæc ab Apostolo non de corporali ætate dici intelligo, sed quoniam cum in initio credidisset, fuit parvulus nuper genitus, rationabile et sine dolo lac concupiscens, tunc intelligebat Scripturas ut parvulus, sapiebat de Evangelio ut parvulus, cogitabat ut parvulus [3] : sed post hæc proficiens ætate ad similitudinem Christi de quo scriptum est quia « proficiebat ætate et sapientia et gratia apud Deum et apud » homines [4], » deponebat quæ erant parvuli : et propterea dixit : « cum factus sum vir, quæ parvuli erant deposui [5]. » Ita ergo intelligendus est etiam David dicere, « juvenis fui » et senui [6] : » ut si diceret, cum essem parvulus secundum interiorem hominem, nunc jam senui. Nisi enim senuisset, propheta non esset. Namque senum est prophetare. Etiam si videas aliquando juvenem prophetantem, non dubites dicere de eo, quia secundum interiorem hominem senuit, propterea propheta est : denique Jeremias cum audisset :

[1] Gen. XXVI. — [2] 2 Cor. XIII, 11. — [3] 1 Petr. II, 2. — [4] Luc. II, 52. — [5] 1 Cor. XIII, 11. — [6] Psalm. XXXIII, 25.

« Priusquam te psalmarem in utero novi te, et antequam » exires de vulva sanctificavi te, et prophetam in gentibus » feci te, » respondit quia « juvenis ego sum, et nescio lo- » qui[1]. » Sed ille qui ei donavit gratiam ut non esset puer, sed esset senior secundum interiorem hominem, ait ad eum : « Noli dicere quia juvenis ego sum[2] ? » Alioquin nisi hæc ita intelligantur, quid habebit rationis ut dicatur puero, cujus ætas juvenilis et rudis, « noli dicere quia juvenis ego » sum ? » hoc est dicere, non dicas quod verum est. Juvenis ergo erat secundum ætatem corporis : sed quoniam Dominus dederat verba sua in ore ejus, quibus eradicaret et subverteret et disperderet, et rursum ædificaret et plantaret, quæ virtus verborum animam ejus illuminans et sanctificans non eam sinebat esse puerilem, ideo merito ad eum dicitur : « Noli dicere quia juvenis ego sum. » Similiter ergo et hoc quod David dicit : « Juvenis fui et senui, et non vidi » justum derelictum, nec semen ejus quærens panem[3], » secundum hoc quod supra de ætate juvenili, vel senili interioris hominis diximus sentiendum est, alioquin secundum exteriorem hominem si derelinqui a Deo putandus est justus, cum ægritudo corporis advenit, cum tribulatio, cum paupertas et singulæ quæque hujus vitæ molestiæ generantur : hæc maxime justis accidere solent, quibus et persecutionem pati pro nomine Dei solemne est, sed non derelinquuntur cum patientes hæc omnia et tolerantes dicunt : Nemo nos separabit a charitate Dei, quæ est in Christo Jesu, neque tribulatio, neque fames, neque angustia, neque nuditas, neque gladius, neque altitudo, neque profundum, neque alia creatura[4]. Denique Prophetæ, qui circuibant in deserto per cavernas petrarum et speluncas, egentes, tribulati, afflicti, licet in desertis oberrarent, et essent ab hominibus derelicti, multitudo tamen eos Angelorum cir-

[1] Jerem. I, 5, 6. — [2] Ibid. 7. — [3] Psalm. XXXIII, 25. — [4] Rom. VIII, 35.

cumdabat [1]. Sic denique Elisæus cum esset ab hominibus derelictus, cœlesti circumdabatur exercitu, secundum quod scriptum est : Aperi oculos pueri hujus, ut videat quia plures nobiscum sunt quam cum illis [2]. Et vidit totum montem equitibus et curribus plenum. Nunquam enim solus est justus, sed ne unius quidem, aut duorum, vel trium tantummodo Angelorum societate subnixus est, sed exercitus ei virtutum cœlestium præsto est. Quod si pluribus adhuc testimoniis opus est, suscipe et aliud. Jacob quamdiu erat in domo parentum et cum fratre Esaü, non erat cum exercitu Angelorum : cum vero secessisset ad solitudinem deserti, et solus iter ageret ad Mesopotamiam, dormivit in loco quodam, et exurgens dicit quia vocatur hic locus παρεμϐολή, quod est castra, pro eo quod vidit ibi non unum, sed plura castra Dei. Hæc dicimus de eo quod nequaquam justus dicitur derelinqui, in spiritalibus duntaxat bonis. In corporalibus enim vide quid justus dixit, in quibus etiam gloriatur : « Usque ad hanc, *inquit*, horam et esurimus et » sitimus, et nudi sumus, et colaphis cædimur, et labora- » mus operantes manibus [3]. » Et iterum : « Maledicimur et » benedicimus, persecutionem patimur et sustinemus, blas- » phemati deprecamur [4]. » Sed quoniam iste talis non relinquebatur spiritu dicebat : « Propter quod placeo mihi in » infirmitatibus meis, in injuriis, in necessitatibus, in per- » secutionibus, in angustiis pro Christo [5]. » Dupliciter ergo derelinquitur, qui derelinquitur. Corporaliter quidem hoc modo, quo superius diximus pati omnes sanctos, et non lædi. Derelinquuntur vero spiritu illi de quibus dicitur : « Quoniam non approbaverunt Deum habere in notitia, tra- » didit eos Deus in reprobum sensum, ut faciant quæ non » congruunt, repletos omni iniquitate, nequitia, avaritia,

[1] Hebr. II. — [2] 4 Reg. VI, 16, 17. — [3] 1 Cor. IV, 11. — [4] Ibid. 12. — [5] 2 Cor. XII, 10.

» plenos invidia, homicidiis, contentione, dolo, susurrato- » res, detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, » elatos[1], » et cætera hujusmodi mala pro quibus et derelinqui meruerunt. Quæ quoniam aliena sunt a justo, propterea dicit, quia « non vidi justum derelictum, nec semen » ejus quærens panem. » Iterum si audis semen ejus, ad semen corporeum rediturus es? Et quomodo verum invenies hoc quod semen justi non quærat panes, cum videas Ismael illum de semine natum Abrahæ, quique cum mater ejus fugiens dominam suam Saram portaret eum in deserto, et aquam utique quærebat et panes[2]? Sed et Esaü de via veniens deficiebat inedia, et intantum famis rabie præcipitatus est, ut primatus suos lentis cibo distraxerit[3]. Oportet ergo nos secundum ea quæ supra diximus, etiam semen justi intelligere spiritale. Et quid aliud semen justi dignum est putare, nisi discipulum justi, qui suscepto ab eo verbi Dei semine, ad vitam generatur æternam? Verbi gratia, si orationibus vestris mererer esse justus, et accipere a Domino gratiam in verbo sapientiæ et scientiæ, ita ut possem secundum gratiam quam ipse a Domino meruissem, vobis quoque ministrare verbum Dei, et serere illud in animabus vestris : tum deinde ingressus sermo Dei in animas vestras, et hærens in corde vestro formaret mentes vestras secundum speciem verbi ipsius, id est, ut hoc velletis, et hoc ageretis quod verbum Dei vult, et per hoc ipse Christus formaretur in vobis : tunc vere efficeremini semen justi, quod non quærit panem, habentes scilicet in vobis semper panem illum qui de cœlo descendit. Quod si respondeas mihi, et dicas : quanti audierunt Petrum et Paulum, qui utique erant justissimi doctores, et tamen peccaverunt, et quomodo ergo semen justi dicentur? Sed vide ne forte sicut non omnes qui ex Abraham sunt, etiam semen Abraham

[1] Rom. I, 28. — [2] Gen. XXI. — [3] Id. XXV.

dicuntur, quibus dicitur : « Si filii Abraham essetis, opera » utique Abraham faceretis[1] : » ita etiam illi qui audierunt Petrum et Paulum, et non fecerunt quæ docuerat Petrus vel Paulus, non erant semen eorum, quia suscepta ab eis verbi semina, ex anima sua velut abortione quadam abjecerunt et effuderunt. Denique et in hoc ipso psalmo dicit alio loco : « Semen impiorum exterminabitur[2]. » Certum est autem quia impiorum semen corporale non exterminabitur. Job denique semen Esaü semen impii erat, et utique non exterminatur, sed manifestatus est justus a Domino, et propheta esse ostenditur, et a Deo supra omnes justos collaudari meretur. Sed hoc est quod superius diximus, quia sicut semen justi sermo et doctrina ejus est, qui sermo ita pascit et reficit animas, ut negentur panibus indigere, quia Christus panis eorum est : ita e contrario doctrina impiorum et sermo semen eorum est quod exterminandum dicitur, quia ex falsitate compositum est, et adveniente luce veritatis, certum est quia mendacii tenebræ fugabuntur.

IV. « Tota die miseretur et fœnerat[3]. » Justus tota die miseretur, et tota die dicitur fœnerare : ad nihil aliud vacat nisi ut fœneret de ea pecunia quæ sibi abundat. Numquid et hic hoc putabitur, quia justus tota die sedeat ad mensam, et habens pecuniam ante se hanc fœneret necessitatem patientibus ? Forsitan hoc putabitur esse quod dictum est per Moysen : « Et tu fœnerabis gentibus multis, tu autem mu» tuo non quæres[4]. » Sed certum est quia de dominica pecunia dicatur, quæ numulariis præcipitur erogari de thesauris sapientiæ et scientiæ Dei prolata, ut faciamus de quinque talentis decem, de duobus quatuor. Quanto autem abundantiorem pecuniam habuerimus in anima nostra, tanto magis tota die fœnerabimus. Sed et nunc licet non sim jus-

[1] Joan. VIII, 39. — [2] Psalm. XXXVI, 28. — [3] Ibid. 26. — [4] Deut. XV, 6.

tus, tamen hoc quod loquor pecuniam vobis dominicam fœnero : sed vos orate ut efficiar justus, et possim vobis justitiæ pecuniam fœnerare, ut non solum verbo, verum etiam justitiæ exemplo justitiam doceam. Propterea sicut sunt pecuniæ injustæ, quæ inique et contra legem congregantur per calumniam et mendacia, et diversa avaritiæ mala : et rursum sicut pecuniæ quæ juste et secundum legem congregatæ sunt, id est, de propriis et justis laboribus : ita etiam in verbo et doctrina esse invenitur. Sunt verba nec bene, nec juste, nec legitime congregata, ut hæreticorum verba sunt, et doctrina contra Legem Dei congregata, quæ nos velut iniquam pecuniam et pestiferam, et de malo collectam refugere debemus. Orate ergo ut hæc nostra pecunia quam vobis fœneramus tota inveniatur ex justis laboribus, tota de dominica moneta procedens, ut et vos fœnus integrum consignetis, et nos non audiamus, quia « oportuit te pecuniam » meam dare numulariis[1]. »

V. « Juvenis ego fui et senui, et non vidi justum derelictum, nec semen ejus quærens panem : tota die miseretur et fœnerat[2]. » In superioribus dicitur, quia mutuatur peccator, et non reddit : hic quia justus tota die miseretur et fœnerat, et vide quam in contrariis pares sint. Peccator non solum mutuo accipit, sed et cum acceperit non reddit : justus autem non solum mutuo non accipit, sed et fœnerat : et non solum semel vel bis, sed tota die fœnerat, hoc est toto vitæ suæ tempore fœnerans miseretur, unde « et semen ejus in » benedictione erit. »

VI. « Declina a malo et fac bonum, et inhabita in sæcu- » lum sæculi[3]. » Hæc, inquit, audiens fac quod bonum est, habitabis in sæculum, hoc est, si ita egeris quemadmodum edoctus es, habitatio tua erit æterna. Si enim respicias non ad ea quæ videntur, sed quæ non videntur, quoniam quæ

[1] Matth. XXV, 27. — [2] Psalm. XXXVI, 25, 26. [3] Ibid. 27.

videntur temporalia sunt, quæ autem non videntur æterna sunt, habitabis in sæculum.

VII. « Quia Dominus amat judicium, et non derelinquet » sanctos suos[1]. » Quomodo Dominus amat judicium? Dum nihil apud eum sine judicio fit, nihil sine ratione. Ita ergo et tu sciens quoniam Dominus amat judicium, age omnia justo judicio et vero, audiens illum qui te admonet dicens: « Cum » consilio omnia fac, cum consilio vinum bibe[2]. »

VIII. « Et non derelinquet Dominus sanctos suos, in » æternum conservabuntur. » Sicut dicit, quia habitabit in sæculum, ita et conservabuntur in æternum. Quod utrumque ad futurum respicit tempus, vel sæculum, cui conservabuntur sancti, ut deinceps in æternitate perdurent. « In» justi punientur et semen impiorum peribit, justi autem » hæreditabunt terram[3]. » Diximus jam hinc superius quale impiorum sit semen, cum ad verbum doctrinamque retulimus: et quomodo exterminabitur, dum omne mendacium a luce veritatis velut tenebræ effugatur. « Justi autem hære» ditabunt terram. » Et hinc superius jam diximus, quomodo sive justi sive mansueti hæreditatem terræ bonæ et magnæ illius consequantur, et quomodo habitent in ea in sæculum sæculi, non solum in sæculum, sed in sæculum sæculi. Vide quam magna Domini retributio. Pro labore triginta aut quadraginta, ut multum certe quinquaginta annorum recipit homo non solum sæculi hujus retributionem, sed in sæculum sæculi. Si vero permaneat quis in verbo Dei, et sapientiæ ejus adhæreat, atque in lucis æternitate persistat, perveniet etiam in hoc, ut referat Deo gloriam in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Psalm. XXXVI, 28. — [2] Eccli. XXXII, 24. Eccl. IX, 7. — [3] Ps. XXXVI, 29.

HOMILIA QUINTA [1].

De eodem psalmo ab ea parte : « Os justi meditabitur »sapientiam [2]. »

I. Lex quidem volens nos aperire os ad verbum Dei, præcepit dicens: « Loqueris, *inquit*, hæc sedens in domo, »et pergens in via, et jacens, et surgens [3]. » Sed et Salomon in Proverbiis simile aliquid brevi commonitione distinguit, dicens : « Aperi os tuum verbo Dei [4]. » Similiter etiam nunc Propheta nos docet, cum dicit : « Os justi me»ditabitur sapientiam [5]. » Revera enim nec debet aliud quidquam procedere de ore justi, nisi sapientia. Unde et vos imperitiores quique fratres audientes sermonem Prophetæ, date studium et meditamini cum justitiæ operibus etiam de ore vestro proferre sermonem sapientiæ. Quod ne difficile vobis videatur præceptum, brevem vobis sapientiæ insinuabo sermonem. Apostolus ait, quia Christus Dei est virtus et Dei sapientia [6]. Si igitur Christum semper loquamini, si semper ejus verba meditemini, si præcepta ejus in ore teneatis, digne os vestrum meditabitur sapientiam. Neque enim hæc sola est sapientiæ meditatio, si quis docere potest, vel latius in Ecclesia disputare, contradicentes revincere. Est quidem et hoc opus sapientiæ, sed alius amplius, alius autem minus. In alio hoc ipsum quod credit Dei sapientiæ, sapientia reputatur : in alio et hoc quod acquiescit sapientibus et amat dicta sapientium, sapientia

[1] Tom. II, pagg. 675-679.

[2] Psalm. XXXVI, 30. — [3] Deut. VI, 7. — [4] Prov. XXXI, 9. — [5] Psalm. XXXVI, 30. — [6] I Cor. I.

dicitur : nonnullis vero etiam interrogantibus tantummodo de sapientia, sapientia reputatur. Illud solum observate fratres, ne quis vestrum inveniatur non solum non loqui nec meditari sapientiam, verum et odisse, atque adversari iis qui studium sapientiæ gerunt. Solent enim imperiti habere etiam istud cum cæteris pessimum vitium, ut inanes et superfluos putent eos qui verbo et doctrinæ operam dederint, et amplectuntur magis imperitiam suam quam illorum studia ac laborem : mutatisque nominibus exercitia eorum verbositatem, suam vero indocibilitatem vel imperitiam, simplicitatem vocant. Optimus tamen et ille est qui sapientiam probat actibus, et esse sapiens vitæ suæ probitate cognoscitur. Beatus ergo qui os suum aperit verbo Dei, et proficiens ætate secundum Christum proficiet et sapientia. Certe si amplius non possumus in sapientia proficere, saltem illud observare non pigeat, in psalmis et hymnis et canticis spiritalibus et in oratione vel honore Dei frequentius aperire os nostrum [1]. Est enim et hæc non parva sapientiæ meditatio, ut per hoc inveniatur semper os justi sapientiam meditari. Non tamen mihi videtur otiosum quia non dixit, os justi meditatur, quod utique ad præsens tempus spectare poterat, sed dixit : *meditabitur sapientiam :* quod sine dubio ad futurum respicit tempus, in quo etiam cæteri interpretes omnes absque uno consentiunt. Ne forte ergo aliquid mysticum designet hoc tempus, quo scilicet indicetur futuræ repromissionis, et gratiæ et hæreditatis spes talis quædam futura, ut os justorum non cibis et potu, neque deliciis et voluptatibus, non vescendo epulis, sed meditando sapientiam repleatur. Ultra enim non erit aliquis imperitus in regno Dei, non indocilis permanebit, nullus erit a rerum scientia peregrinus : omnes efficiemur, si tamen merebimur, discipuli sapientiæ. Si quis hic positus

[1] Coloss. III, 16.

imbuitur et instruitur in his quæ potuit in carne positus attingere, ibi jam illuminabitur perfectioribus disciplinis, et ea quæ hic studio ac labore quæsita sunt, ad compendium futuræ inibi institutionis accedent. Qui vero hic nondum deposuit prima rudimenta, sed adhuc ut parvulus loquitur, et ut parvulus sapit, etiam ibi instituitur ut parvulus, quo effectus aliquando vir per profectum sapientiæ quæ parvuli sunt deponat. Aut non tale aliquid, si spiritaliter intelligatur, etiam Lex designat, cum dicit : « Loqueris in » eis sedens domi, et pergens in via, et jacens, et exur» gens[1]. » Quod ita possumus intelligere : sedentes in domo et jacentes, cum in Ecclesia quæ est domus Dei, loquimur verbum Dei, in hoc scilicet corpore positi, pergentes in via, in illa quæ dicit : « Ego sum via[2], » loquimur verbum Dei : et exurgentes, cum exurrexerimus e somno mortis in resurrectionem, tum loquimur illa quæ perfecta sunt, exurgentes de somno mortis, sicut et Salomon dicit de eo qui sapientiam sibi amicam et familiarem fecit, quia « si se» deris, sine timore eris, et si dormieris, libenter somnum » capies, et non timebis terrorem supervenientem ; neque » impetus impiorum irruentes super te[3]. » Sufficiant ista de eo quod scriptum est : « Os justi meditabitur sapientiam, » quibus additur : « Et lingua ejus loquetur judicium. »

II. Duplici modo lingua justi intelligitur loqui judicium, sive pro eo quod omnia recto judicio, et cum deliberatione et cum consilio loquitur, et nihil per iracundiam, nihil ut hominibus placeat, nihil ex tristitia, nihil ex metu, quæ singula solent utique non integrum hominibus servare judicium, vel certe quod semper de futuro judicio loquitur justus, ut commonens semper vel semetipsum, vel qui se audiunt, de futuri judicii metu, et de suppliciis quæ præparata sunt peccatoribus, de futura examinatione, sed et

[1] Deut. vi, 7. — [2] Joan. vi, 14. — [3] Prov. iii, 24.

de repromissionibus sanctorum quæ præparata sunt eis a Deo, et semetipsum salvum faciat, et eos qui se audiunt. Et hoc modo complebitur, quia lingua justi loquetur judicium. Si vero oportet etiam hic declinationem futuri temporis observare, quia non dixit, loquitur, sed *loquetur*, possumus etiam in hoc tale aliquid intelligere, quia nunc quantumcumque illud est quod de Dei judicio vel loqui possumus vel sentire, necesse est nos illud scire quod definit Apostolus, dicens: « Quam inscrutabilia sunt judicia » ejus, et investigabiles viæ ejus[1]. » Si vero pervenire poterimus ad illam perfectionem, de qua dicit: « Tunc autem » facie ad faciem[2], » id est, cum res ipsæ nobis evidentiores fient, cum cœperimus agnoscere rationem singularum rerum quæ in hoc mundo vel gestæ sunt vel geruntur, quali judicio gestæ, vel quo judicio Deus utatur in singulis, quibus Providentiæ suæ dispensationibus: si quis dignus fuerit considerare et perspicere quomodo judicia Dei abyssus multa est: cum plenius recipere poterimus gratiam spiritus illius qui omnia perscrutatur etiam alta Dei, tunc vere et integre secundum prophetici verbi distinctionem lingua justi loquetur judicia Dei.

III. « Lex Dei ejus in corde ipsius[3]. » Non solum in ore justus meditabitur sapientiam, et lingua loquetur judicium, sed et in corde suo Legem Dei gerit: quia Lex velut radix quædam in profundo cordis posita, germinat verba justitiæ, verba sanctitatis, quæ profert justus de corde suo, et non solum verbum, verum et actus etiam et gesta. Judæi pene indesinenter Legem Dei ore suo et labiis meditantur, sed non habent eam in profundo cordis defixam, et propterea dicitur ad eos, « Populus hic labiis me honorat, cor autem » eorum longe est a me[4]. » Nos ergo si secundum hoc quod

[1] Rom. XI, 33. — [2] I Cor. XIII, 12. — [3] Psalm. XXXVI, 31. — [4] Isai. XXIX, 13.

legimus, ore nostro sapientiam meditemur, et lingua nostra loquamur judicium, et lex Dei sit in cordibus nostris, adipiscemur illud quod sequitur: « Et non supplantabuntur » gressus ejus[1]. » Puto non meminisse eorum quæ dudum de gressibus disputavimus, et opus est nos in memoriam revocare quæ dicta sunt, ut videamus quomodo ingredientes quidam supplantantur et effunduntur gressus eorum. Quod si servatis in memoria et diligentius retinetis, scire debetis, quia si sapientiam Dei meditemini in ore vestro, et lingua vestra loquatur judicium, et Lex Dei sit in cordibus vestris, nunquam supplantabuntur gressus vestri.

IV. Post hæc ait: « Considerat, *inquit*, peccator justum[2]. » Considerat et intuetur peccator justum, et gravis est ei ad videndum, et ideo considerat ut morti eum tradat: quod fecerunt sine dubio adversus Salvatorem illi qui Prophetas occiderunt, et Deum crucifixerunt, et nos persecuti sunt etiam nunc, et populum Dei qui est Christi, id est, justitiæ discipulos, considerant et morti tradere cupiunt, et quærunt mortificare eos. Sed quid dicit populus Dei justus et justitiæ discipulus? Ille utitur verbo magistri, et dicit: « Non haberes in me potestatem, nisi tibi data esset desu» per[3]. » Potest hoc et in tempore persecutionis Gentilium de sanctis martyribus et confessoribus aptari. Considerant enim impii persecutores unumquemque justorum, et quærunt mortificare eum. Sed ne securum reddat pacis tempore ista talis expositio, memento quia quotidianum habet justus persecutorem diabolum, et ille est qui considerat justum. Insidiatur enim semper, et sicut leo rugiens circuit quærens quem transvoret. Sed si fide plenus es, et confidis in Domino, vide quid repromittatur: « Dominus » autem non derelinquet eum in manibus ejus[4], » peccatoris scilicet, « nec damnabit eum cum judicabitur illi. »

[1] Psalm. XXXVI, 31. — [2] Ibid. 32. — [3] Joan. XIX, 11. — [4] Psal. XXXVI, 33.

Dupliciter intelligit hoc quod ait, *judicabitur illi*, id est sive cum judicatur justus a Deo, sive cum ipse Deus judicatur cum justo. Frequenter enim divina Scriptura docet hæc fieri dicens, quia « ipse Dominus in judicium veniet[1]. » Cum ergo judicabitur justus cum Domino, non condemnabitur, et ideo dicit : « Expecta Dominum[2] : » id est, si tribularis, si in angustiis es, si in persecutionibus, « expecta » Dominum, et custodi viam ejus, » nec declines ad dexteram neque ad sinistram. Si enim indeclinabiliter expectaveris Dominum, adipisceris illud quod sequitur : « Et exaltabit te, *inquit*, ut hæredites terram[3]. » Frequenter diximus de terra sancta, et de terra quæ in hæreditatem promissionum cœlestium nominatur, cujus naturæ etiam situs paulo evidentius in hoc versiculo designatur. Nam ista terra in qua nunc vivimus deorsum esse dicitur, secundum illud quod scriptum est : « Deus autem in cœlo sursum, tu autem in » terra deorsum[4] : » illa autem terra quæ in hæreditatem justis promittitur, non deorsum, sed sursum esse promittitur. Propterea ad eum qui expectat Dominum et custodit viam ejus, ait repromissionis sermo : « Exaltabit te ut hæredites » terram. » Nisi enim quis exaltetur et ascendat in altum et efficiatur cœlestis, non potest hæreditatem terræ illius consequi. Unde ego arbitror, quia sicut cœli istius, id est firmamenti, inferius solum arida hæc in qua nos habitamus, terra ejus dicitur : ita et illius superioris quod principaliter cœlum dicitur, inferius solum in quo habitatores illi cœlestes conversantur, et ut ita dicam deorsum ipsum firmamenti hujus, merito (ut dixi), terra illius cœli esse dicitur : sed terra bona, sancta, terra multa, terra vivorum, terra fluens lac et mel : et ideo dicit nunc sermo divinus : « Exal» tabit te ut hæredites terram. »

V. « Cum perierint peccatores videbis[5]. » Fortassis hoc

[1] Isai. III, 14. — [2] et [3] Ps. XXXVI, 34. — [4] Eccl. V, 1. [5] Ps. XXXVI, 34.

prius erit, ut peccatores et impios justi videant condemnatos. Prius enim peccatoribus pœnæ et supplicia decernuntur : quæ cum viderint justi, et agnoverint quid intersit inter bonam vitam et malam, et cum intellexerint bene vivendo de quantis evaserint malis, ita ut illi qui in pœnis sunt videntes eos in gloria dicant, « nos stulti vitam eorum putabamus insaniam[1], » postea ergo quam viderint quomodo pereunt peccatores, tunc ipsi exaltabuntur et efferentur ad cœlum ut hæreditent terram. Nunc jam sermo monet, et solamen adhibet causæ huic, quæ crebro satis cor pene omnium hominum pulsat. Nam quia frequenter nos infirmi videntes iniquos quosque, et impios in hac vita cum omni felicitate degentes et prosperis successibus florentes, abundare divitiis, honoribus, fecunda et universa prole gaudere, deliciis fluitare, scandalizamur et dicimus in cordibus nostris : ubi est justitia Dei? Si per providentiam divinam res agerentur, permitteret Deus hunc iniquum et impium in tantum felicitatis ascendere? Propterea ergo nunc sermo divinus ex persona justorum dicit : *Vidi impium*, non solum exaltatum, sed *superexaltatum et elevatum*, non super arbores qualescumque, sed *super cedros Libani*[2] *:* ut et arbor excelsa nimis sit, et locus montis cunctis excelsior, et tamen videns hæc omnia, « transivi, *inquit*, et ecce non erat[3]. » Quid putas illud est quod transit justus, ut ista cesset elatio? Si meministis in superioribus cum diceremus transisse Moysen ut videret visionem magnam, potestis et nunc scire quid est quod transire dicitur justus. Cum videmus extolli impios, et in nimiam superbiam crescere, transeamus et nos mente et intellectu ab his quæ videntur et temporalia sunt, et transferamus sensum nostrum ad ea quæ non videntur, et æterna sunt. Cogitemus temporalia hæc esse et paucorum dierum quæ videntur elata. Intueamur judicii

[1] Sap. v, 4. — [2] Psalm. xxxvi, 35. — [3] Ibid. 36.

diem, et ita sensu nostro cernemus istum qui superexaltatus est, et elatus sicut cedrus Libani, in die judicii omnino non esse. Qui enim non est particeps illius qui semper est, id est, qui dixit : « Ego sum qui sum[1], » iste neque esse dicitur. Denique peccatores non computantur esse. Unde et Apostolus de vocatione gentium dicebat : « Elegit Deus quæ » non sunt, ut ea quæ sunt destruat[2]. » Et in libro Esther dicitur : « Non tradas, Domine, sceptrum tuum his qui non » sunt[3]. » Donec ergo quis miratur superbos in elatione sua, donec adulatur quis peccatoribus et superbis, certum est eum non transisse, nec vidisse quæ non sunt, sed permanere in hoc præsenti statu, et idcirco mirari in eis præsentem gloriam. Si autem eo modo transeat quo superius diximus, id est, mente et sensu transcendat a præsentibus et temporalibus ad futura atque perpetua, tunc vero dicit de eo quem viderit elatum sicut cedros Libani, quia « transii, » et ecce non erat : » quoniam et cœlum ipsum et terra transibunt. Apud Deum omnia quæ futura sunt jam pro factis habentur. Denique dicebat : « Dederunt in escam meam » fel[4], » quod sine dubio futurum adhuc erat, et jam factum dicebatur. « In siti mea potaverunt me aceto, » et non dixit : potabunt. Sic ergo apud Deum quæ futura sunt, jam facta dicuntur. Quod si et tu imitator es Dei, et imitaris Christum, non expectas quousque iste elatus humilietur et extinguatur, sed apud temetipsum, et in mente atque animo tuo transisse ea jam cernis, si ipse sensu ac mente transeas a præsentibus ad futura. Accipe et exemplum ad hæc quæ dicimus. Si navigas, in navi positus vides terras et promontoria et montes transeuntia : non quo illa continuo moveantur, sed quia tu vento prospero flante transis, illa se subducere videntur, ac ferri : ita et in hoc ergo si sancto Spiritu

[1] Exod. III, 14. — [2] I Cor. [illegible] — [3] Esther [illegible], 11. — [4] Psalm. LXVIII, 22.

mentem tuam perflante et spirante, secundo et prospero naviges cursu, pertransis sensu tuo omnia hæc quæ videntur, quia temporalia sunt, et intueris illa quæ æterna sunt, sine dubio dicis, quia hæc omnia quæ videntur jam non sunt, quia nec futura sunt. « Vidi *ergo* impium superexaltatum et elatum super cedros Libani, et transivi, et ecce non erat. » Movet me amplius adhuc aliquid in hoc loco. Video enim et alium impium qui exaltatur super cedros Libani et extollitur. Cum enim hæretici supra conditorem Deum sibi fingunt alium quemdam Deum, et exaltantur atque extolluntur in verbo mendacii, negantes creatorem omnium Deum, Deum esse bonum, impiis suis prædicationibus extolluntur supra cedros Libani, adversariis scilicet potestatibus eminentes, quarum inspiratione hujuscemodi adversus Creatorem omnium Deum commenta simularunt, pro eo quod Legem secundum litteram tantummodo intelligentes, et spiritalem eam esse ignorantes, decepti sunt in cogitationibus suis. Hos ergo ego si videam, et transeam, ultra jam non erunt. Quid transeam? si transeam litteram, si transgrediar historiæ superficiem, et perveniam ad sensum spiritalem, quoniam Lex spiritalis est, si omnia illa in quibus errant, et decipiuntur, spiritaliter explanem, dogmata eorum impia et iniqua jam non erunt[1]. Et ita complebitur, ut exaltatus impius et elatus me transeunte jam non sit. Sed et cum quæritur locus ejus non invenitur. Locus impii dogmatis, littera Legis est, quæ littera occidit. Cum ergo nos a littera occidente transimus ad spiritum vivificantem, ne locus quidem impii dogmatis repudiata littera potest inveniri. Quomodo autem quærimus eum? Cum disputamus adversus eos et cum conquirimus ad invicem, tunc quærimus locum dogmatis illius in littera Legis historiæ, et ostenditur secundum historiam stare non posse: amota lit-

[1] Rom. VII.

tera ac rejecta, nusquam utique quærentibus nobis, et disserentibus locus impii dogmatis invenitur.

VI. « Custodi innocentiam et vide æquitatem[1]. » Custodire innocentiam nos præcepit sermo Dei. Intantum corruptela morum profecit in hominibus, ut apud quamplurimos innocentia pro stultitia judicetur: verum Scriptura summæ hoc virtutis judicat opus, quia innocentiam judicat illam quæ nemini noceat, neminem lædat. Dum ergo dicit « Custodi innocentiam, » hoc est quod nos servare præcepit ut neminem lædamus, nemini noceamus. Hoc autem obtinemus, si semper intento animo, et vigilanti videamus æquitatem. Æquitatem ergo in hoc loco sic accipio, sicut veritatem, sicut justitiam, sicut vitam, quod Christus est. Hæc enim videndo simul etiam Deum videbimus. « Custodi *ergo* » innocentiam et vide æquitatem, quoniam sunt reliquiæ » homini pacifico. » Requiro quæ sunt reliquiæ istæ quæ homini pacifico reservantur? Reliquias dicere solemus cum spiritus separatur a corpore, velut majore parte hominum in spiritu deputata, quæ superest pars corporis reliquiæ nominantur. Si ergo credimus verbis Apostoli dicentis quia « seminatur *corpus* in corruptione, *mortis scilicet tempore, et* » surget in incorruptione[2], » cum resurrectionis tempus advenerit, cum etiam corruptibile hoc induerit incorruptionem, et mortale hoc induerit immortalitatem, tunc erunt reliquiæ homini pacifico[3]. Erunt autem ibi pacifici hominis reliquiæ in pace, et in requie. Dicit enim et Dominus de pacificis, quia etiam « filii Dei vocabuntur[4]. Pater volo ut ubi » ego sum, et isti mecum sint[5]. » Sunt ergo cum Christo reliquiæ hominis pacifici.

VII. « Iniqui autem exterminabuntur simul[6], » id est omnes pariter exterminabuntur, quia unus finis erit eorum

[1] Psal. XXXVI, 37. [2] I Cor. XV, 42. — [3] Ibid. 53. [4] Matth. V, 9. — [5] Joan. XVII, 24. [6] Psal. XXXVI, 38.

gehennæ. « Reliquiæ impiorum peribunt, » tunc cum corpus et animam perditum dabit in gehennam is qui habet potestatem. « Salus autem justorum a Domino[1]. » Sed melius dicit in græco : « Salus autem justorum apud Dominum. Non dixit, in cœlo salus justorum, et hoc enim præterit : non apud aliquam creaturam, quia nihil immobile vel immutabile : sed apud Dominum salus est justorum, qui semper manet, semper idem est, semper immobilis est, nec usquam potest esse tutius salus hominis quam apud Dominum. Ille mihi locus, ille mihi domus, ille mihi mansio, ille requies, ille sit habitaculum. Denique annunciatur nobis a sancta Scriptura non solum regnum cœlorum, sed regnum Dei. Ut et memini me jam sæpe dixisse, regnum cœlorum est eorum qui adhuc in profectionibus sunt, regnum vero Dei, eorum, qui jam ad perfectum venerunt finem. Unde et nunc salus justi apud Deum esse dicitur, cum utique perfectione vitæ usque ad ipsum Dominum meruerit pervenire. « Et protec» tor est in tempore tribulationis[2]. » Quod est tempus tribulationis, nisi hoc in quo sumus, cum per arctam et angustam viam incedimus quæ ducit ad vitam? Si tamen per angustam incedimus, quæ ducit ad vitam, et non per illam latam et spatiosam quæ divitiis dilatatur, et luxuria dissolvitur, quæ in carnis voluptatibus emollescit, quæ præsentem gloriam diligit. Horum protector non Deus est, sed Mammona : eorum autem qui in tribulatione et angustia sunt, protector est Deus, quia multæ sunt tribulationes justorum. Tribulantur enim considerantes tempus judicii et semetipsos discutientes, ne forte aliquid inveniatur eis quod vocetur ad culpam. Qui ergo propter hoc tribulantur et solliciti sunt, erit Deus protector eorum in tempore tribulationis, in tempore judicii, cum tradentur impii ad pœnas : tunc et adjuvabit eos Dominus in tempore tribulationis, et eripiet

[1] Psal. xxxvi, 39. [2] Ibid. 39.

eos, et auferet eos a peccatoribus, non solum ab hominibus peccatoribus, sed etiam a contrariis potestatibus, vel certe eo tempore cum anima separatur a corpore, et occurrunt ei peccatores dæmones, adversus potestates, spiritus aëris hujus qui eam volunt detinere, et revocare ad se si quid in ea suorum operum gestorumque cognoverint. Venit enim ad unamquamque animam de hoc mundo exeuntem princeps hujus mundi, et aëreæ potestates, et requirunt si inveniant in ea aliquid suum: si avaritiam invenerint, suæ partis est: si iram, si luxuriam, si invidiam, et singula quæque eorum similia si invenerint, suæ partis est, et sibi eam defendunt, et ad se eam trahunt, et ad partem eam peccatorum declinant. Si vero aliquis imitatus est illum qui dixit: « Ecce veniet princeps mundi hujus, et in me non habet » quidquam [1], » si se aliquis ita observavit, veniunt quidem isti peccatores, et requirentes in eo quæ sua sunt, et non invenientes tentabunt nihilominus ad suam partem violenter eum detorquere, sed Dominus eripiet eum a peccatoribus. Et forte propterea jubemur cum quodam mysterio etiam in oratione petere, dicentes: « Sed libera nos a » malo [2]. » Sed causam qua eripiat justos suos Dominus a peccatoribus, sive in tempore exitus, sive in tempore judicii, cum dies ille secundum Prophetam necessitatis et angustiæ, dies obscuritatis et perditionis, judicii dies advenerit: tunc ergo causam qua eripi mereamur subjungit et dicit, quia « speraverunt in eum [3]. » Sperantes ergo in se eripiet et de tribulatione et de necessitate. Quomodo autem sperare debeat, volo tibi de Scripturis sanctis ostendere. Sicut « nemo potest duobus dominis servire [4], » ita nemo potest in duobus dominis sperare. Nemo potest in incerto divitiarum sperare, et in Domino. Nemo potest sperare in

[1] Joan. xiv, 30. — [2] Matth. vi, 13. — [3] Psal. xxxvi, 40. — [4] Matth. xxvi, 24.

principibus et in Deo. Nemo potest sperare in viribus equi et in eo. Nemo potest sperare in sæculo et in Deo. Nisi enim in solo Deo speraveris, et videat Deus spem tuam in sæculum æternum esse conversam, et quia aliam nullam omnino spem geris nisi in ipso, qui vivificat mortuos, et vocat quæ non sunt tanquam quæ sunt, non poteris eripi a peccatoribus. Solus est enim ipse qui salvos facit sperantes in se, per Christum Dominum nostrum, cui est gloria et potestas in sæcula sæculorum. Amen.

EXPLANATIO

SUPER PSALMUM XXXVII.

(EODEM RUFINO INTERPR.)

HOMILIA PRIMA [1].

I-II. CREATOR humanorum corporum Deus sciebat quod talis esset fragilitas humani corporis, quæ languores diversos posset recipere, et vulneribus, aliisque debilitatibus esset obnoxia : et ideo venturis passionibus providens, etiam medicamenta procreavit ex terra, et medicinæ tradidit disciplinam, ut si accideret ægritudo corpori, non deesset medela. Quo nobis tendit ista præfatio? Ad animam sine dubio revocatur : quoniam et ipsam cum creator omnium condidisset, sciebat quod futura esset vitiorum capax, et ob hoc subdita atque oboneratа peccatis. Et ideo sicut corpori medicamenta præparavit ex herbis arte disciplinaque compositis, ita etiam animæ medicamenta præparavit in his sermonibus quos per divinas Scripturas seminavit atque dispersit : ut hi qui aliqua ægritudine fuerint oppressi, statim ut vim morbi senserint, atque alicujus vulneris stimulum doloremque perspexerint, id est, cum viderint animam aliquid præter naturam gerentem, requirant aptam et convenientem sibi rationabilem disciplinam, quæ eis ex præceptis Dei possit mederi : nam tradidit et medicinæ artis

[1] Tom. II, pagg. 680-685.

industriam, cujus archiatros est Salvator dicens de se, quia « non opus habent qui sani sunt medico, sed qui male ha» bent[1]. » Et ille quidem erat archiatros qui posset curare omnem languorem et omnem infirmitatem : discipuli vero ejus Petrus vel Paulus, sed et Prophetæ medici sunt, et hi omnes qui post Apostolos in Ecclesia positi sunt, quibusque curandorum vulnerum disciplina commissa est, quos voluit Deus in ecclesia sua esse medicos animarum, quia non vult Deus noster mortem peccatoris, sed pœnitentiam et orationem ejus expectat. Deinde et iste psalmus qui nunc lectus est, nobis ostendit, ut si forte aliquando prævenimur in delictis, qualiter nos et cum quo affectu orare oporteat, et medico supplicare pro doloribus vel infirmitatibus nostris. Si quando ergo præoccupaverit nos inimicus et ignitis jaculis suis vulneraverit animam nostram, primo hoc nos docet hic psalmus, quod convenit post peccatum confiteri peccatum, et in memoriam recordari delictum, ut per recordationem culpæ stimulatum cor et concitatum pro delicto suo, interim refrenet ac revocet, ne quid tale ultra committat : et propterea puto superscriptum esse ipsum psalmum : « Psalmus David in recordationem[2]. » Quid sit autem *in recordationem*, per totum ipsius psalmi corpus enarrat. Videamus ergo nos omnes peccatores, si in aliquo delicto fuerimus inventi, vel quid dicere, vel quid facere debeamus, ut cum hæc in Scriptura sacra didicerimus, etiam medelam vulneris nostri consequi mereamur. Bonum quidem erat semper corpus (ut ita dixerim) animæ nostræ in sanitate durare, et armis Dei circumdatum ab omnibus telis ignitis diaboli maligni invulnerabile permanere, nullius languoris, nullius ægritudinis quidquam experiri, nihilque interiorem nostrum hominem vitii morbique suscipere. Quod si per negligentiam sui, atque animi desidiam incur-

[1] Matth. IX, 12. — [2] Psal. XXXVII, 1.

rerit in peccatum, quid ipsum consequatur agnoscat. Argui vel corripi est doloris pœna, cruciatus et ita gravis est, ut etiam hi qui fideles et religiosi videntur, si forte ut homines aliquando in delicto aliquo incurrerint et arguantur, indignentur adversus eos qui arguunt, et oderint eos. Corripiunt enim ut emendent. Et hoc malum fuit in causa, ut etiam a priori populo in odium haberentur Prophetæ, persecutionibus agitarentur. Hoc fuit causæ quod Esaiam secari fecit, quod Zachariam inter templum et altare compulit trucidari, Jeremiam in lacum cœni demergi. Et ad ultimum hæc fuit causa quæ Dominum nostrum Jesum Christum egit in crucem. Omnia enim quæ supra enumeravimus scelera atque flagitia, non alia ex causa commissa sunt, nisi quod dum omnes in medicinali disciplina resecari per correptionem delinquentium nolunt, curæ impatiens populus et medelæ in perniciem medentis exarsit. Beati ergo sapientes jam ex ipsa Scriptura appellantur hi, qui cum deliquerint si arguantur non oderant arguentes. Ita enim dicit Scriptura : « Noli arguere malos ne oderint te, » argue sapientem et amabit te[1]. » Vides quomodo sapientem appellavit Scriptura eum qui correptioni obnoxius est, non tamen odit, sed magis diligit arguentem ? Tales erant illi qui ab Apostolo arguebantur, et confutati non oderant arguentes. Unde et ego arbitror illum qui in Corintho gravissime deliquerat, idcirco misericordiam consecutum, quoniam correptus ab Apostolo, et ita acerbe correptus, ut a conventu abscinderetur Ecclesiæ, non tamen odio habuit arguentem, sed animadversionem patienter accepit, et fortiter tulit[2]. Ego arbitror quod etiam majorem affectum concepit erga Paulum, atque erga omnes qui statutis Pauli in ejus animadversione paruerant. Unde et Paulus sententiam revocat, et ejectum reconjungit Ecclesiæ, et addit dicens :

[1] Prov. IX, 8. [2] I Cor. V.

Confirmate in eum charitatem[1]. Vidit enim eum post animadversionem conservasse charitatem : et ideo dixit ut etiam post peccatum non tam tribueretur ei charitas, inerat enim, sed ut ab omnibus ea quæ inerat firmaretur. Necesse est ergo eum qui peccat argui : sed quoniam gravis nobis infirmioribus, quamvis sit utilis ista correptio, ferre eam sub omnium præsentia devitamus. Et quid dico omnium præsentia? Interdum ne duos quidem cum arguimur adesse patimur testes, sed culpamus arguentem, et dicimus : oportuerat te soli mihi dicere quæ velis, et non sub multorum præsentia facere mihi ruborem. Dolemus, jactamur, effervescimus, et in interioribus animæ sensibus cruciamur. Quod si talis correptio est qua ab hominibus vel coram hominibus arguimur, quid faciemus si Deus nos arguat, si ipse Deus confutet et arguat in furore? Nos qui episcopi arguentis iracundiam ferre non possumus, sed indignanter accipimus, illum furorem qui Dei esse dicitur, arguentem nos quomodo tolerabimus? Sciens ergo propheta quamplurimas esse differentias arguendi, et volens quasi homo pro delictis quidem argui, verens autem ne graviori pondere, id est, ne in furore Domini argueretur, ait, sicut jam et in alio psalmo ante dixerat etiam hic : « Domine ne in furore tuo arguas me[2]. » Similiter autem dicit et quod sequitur : *Neque in ira tua corripias me.* Oportet ergo nos aliqua et de correptione dicere, de qua generaliter nos Apostolus docet dicens : « Omnis quidem correptio ad præsens non » videtur gaudii esse, sed mœroris, postea autem fructum » pacatissimum his qui per eam exercitati sunt, reddet justitiæ[3]. » Et videte etiam pueros, quemadmodum cum corripiuntur verberibus a pædagogis, vel doctoribus excitantur, moleste quidem accipiunt, et summum malum judicant dolorem illum, qui eis causa eruditionis infligitur : et

[1] 2 Cor. II, 8. — [2] Psalm. XXXVII, 2. — [3] Hebr. XII, 11.

quamvis profectus suos in hujuscemodi eruditionibus, vel correptionibus esse positos non ignorent, tamen moleste atque impatienter ferunt. Quod si eruditio puerorum hujuscemodi est, quid sentire debemus de nobis senibus? qualem nobis vel eruditionem, vel correptionem imminere censemus, quæ non a dispensatoribus, neque a pædagogis infertur? (novit quippe Scriptura pædagogum et dispensatorem et procuratorem parvuli;) quid, inquam, existimare, vel sentire debemus, cum ab ipso patrefamilias eruditio nostra facta fuerit, atque correptio? Iterum redeamus ad similitudinem puerorum. Si corripiatur puer a pædagogo, non erit necesse eum correptionem paternæ austeritatis agnoscere, quæ ex gravioribus delictis ac flagitiosioribus provocatur. Si corripiatur a doctore puer, non ita austerus erit magister sicut pater esse potest, si gravia delicta in filio cognoverit. Si enim corripiat pater pro majoribus gravioribusque peccatis, et tantum sit commissum filii quod ad iracundiam concitaverit patrem, sine dubio post cruciatus, post supplicia etiam abdicationis pœna metuenda est. Si intellexisti similitudinem, transi mihi ab exemplo ad rem, et intellige de nobis omnibus quæ dicuntur. Omnes episcopi, atque omnes presbyteri, vel diaconi erudiunt nos, et erudientes adhibent correptiones, et verbis austerioribus increpant. Est autem quando erudimur etiam a procuratoribus, et actoribus, id est, ab his Angelis quibus creditæ sunt dispensandæ et regendæ animæ nostræ: quemadmodum describitur in quodam loco Angelus pœnitentiæ, qui nos suscipit castigandos, sicut Pastor exponit, si cui tamen libellus ille recipiendus videtur. Interim diversis eruditionibus succumbimus nos homines castigantibus, nos et corripientibus: nondum tamen ab ipso patrefamilias castigamur, sed a procuratoribus Angelis, qui uniuscujusque nostri castigandi atque emendandi sortiuntur officium, et

est tolerabilius cum ab aliquo horum corripimur. Sic quoque interdum etiam pædagogo commissa est nostra correptio. Nam quicumque sub Lege erant, quoniam Lex pædagogus noster fuit in Christo, delinquentes in Lege a pædagogo corripiebantur, cum puniebantur ex Lege. Puniebantur enim vel cum lapidabantur, vel cum aliquid eorum quæ Moyses scripserat perferebant. Nullus ergo eorum de quibus superius diximus ab ipso patrefamilias puniebatur. Non enim erat paterfamilias Lex, neque Angelus pœnitentiæ. Sed sunt alia peccata pro quibus peccantem ipse paterfamilias punit, eum videlicet qui mensuram facinorum supergressus, ultra creaturæ contumeliam sceleris sui impietate tetendit. Nec tamen alius quis novit præter Deum solum, qui vel quando procuratoribus tradi debeat castigandus, vel qui corripiendus actoribus, quando etiam qui subjici debeat pædagogo, cui etiam inferiores sint horum omnium correptiones, si quis scilicet talis est qui ipsam (ut ita dixerim) divinam manum in suam provocet ultionem. Si intellexisti quæ dicta sunt, si altiorem secutus es intellectum, intuere nunc qualiter hæc propheta prosequitur, cum dicit : etiam si corripis me Deus, noli me in ira corripere. Sed nos nec corrigi volumus, nec pædagogum patimur commonentem, neque procuratorum vel actorum correptiones libenter accipimus, et propterea ab ipsa ira Dei correptionem nobis induci necesse est. Propheta enim dicit : « Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me. »

III. Sed qui hoc dicit, debet proferre aliquam rationem, quare nolit vel in furore argui, vel in ira corripi. Et quæ sit ista ratio videamus, ut nos si delinquimus hanc rationem discentes, et facientes secundum hoc quod docemur, non incurramus in vindictam furore arguentis, vel ira corripientis. « Quoniam, *inquit*, sagittæ tuæ infixæ sunt mihi,

»et confirmasti super me manum tuam[1]. » Sermo Domini sagittis est similis. Denique et Salvator ita dixit : « Posuit » me sicut sagittam electam, et in pharetra sua abscondit » me[2]. » Qui ergo loquitur sermonem Domini, sagittas jaculatur. Et cum loquitur corripiens et castigans, correptionis jaculo cor perforat audientis. Qui ergo ita suscipit verba Domini, ut ex his quos audit sermonibus cor suum configatur, et per stimulum eorum quæ dicta sunt ad pœnitentiam suscitetur, certum est quoniam in illum in vanum non abiit sermonis Dei jaculum, neque transvolavit, sed in ipso omnes illæ sermonum Dei defixæ sunt sagittæ. Denique ita et quodam loco ait : « Vidisti quomodo compunctus est Achab[3] ? » Merito ergo et nunc dicit propheta : « Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua » corripias me. » Digna est enim causa quæ subsequitur, quæ ab eo correptionem furoris Domini debeat temperare, quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi. Verbi gratia, et nunc si ex ista omni multitudine auditorum sint aliqui conscii sibi in aliquo peccato, atque utinam quidem nullus sit, verumtamen necesse est esse aliquos conscios sibi, et hi si his auditis quæ loquimur recte et fideliter audiant et compungatur cor eorum ex jaculis verborum nostrorum, et transfixi talibus jaculis doleant, et conversi ad pœnitentiam dicant : « Domine ne in furore tuo arguas me, neque in » ira tua corripias me, quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt » mihi. » Si vero audiens hæc, non compungatur, sed tanquam in corpore jam emortuo ita in anima ejus nulla sagitta, nullum jaculum sensum doloris inveniat, nec ullam recordationem suorum capiat peccatorum : iste quippe dignus est ut stimulis furoris Domini corripiatur, atque iræ ejus correptionis arguatur. Non enim potest dicere Domino : « Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi. » Atque

[1] Psal. XXXVII, 3. — [2] Isai. XLIX, 2. — [3] 3 Reg. XXI, 29.

utinam omnes nos audiant compuncti et stimulati ex his quæ dicuntur, atque ad pœnitentiam conversi dicant ad doctorem, quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi, et dum castigas nos verbo Dei, dum verberas, dum in interioribus nos conscientiæ percutis : « Confirmasti super me manum » tuam. » Confirmat namque manum supra pueros pædagogus dum verberat, et emendat, et confirmat manus, cum verbera non negligenter, aut leviter infliguntur. Ita etiam Domino dicere quis potest cum miserit sagittas, sed per quoscumque vult mittere sagittas verborum suorum, quoniam « confirmasti super me manum tuam. » Cum enim manus Domini adsit, qui emittit verborum jacula et infigit sagittas in auditorum animam, merito etiam Domino dicit, quoniam « confirmasti super me manum tuam : nec est sa» nitas in carne mea a facie iræ tuæ. » Propterea ergo rogo non ipsius iræ tuæ potentiam experiri, quoniam judicium ejus tantummodo accipiens et solam quodammodo faciem ejus videns, quæ ex solis verbis divinæ Scripturæ deformatur, jam doleo omne corpus meum, et conturbor : nec est ulla sanitas in carne mea, neque pax ossibus meis, tantum quod faciem iræ tuæ ex Scripturis sanctis, non tamen ipsam iram sentire, vel videre visus sum. Et si ex hoc solo talia sunt quæ patior, propter hoc oro ut non ipsam iram patiar. Vide ergo si non manifeste hæc dicuntur in in eo quod ait : « Et confirmasti super me manum tuam : » nec est sanitas in carne mea a facie iræ tuæ. » Potuit dicere, ab ira tua, sed nunc ait, *a facie iræ tuæ*. Si enim dixisset ab ira tua, superfluum erat illud sine dubio quod superius dixit : *Ne in ira tua corripias me*. Nunc autem dixit : *Non est sanitas in carne mea a facie iræ tuæ*. Quoniam quidem sola facies iræ tuæ, id est, consideratio ipsa indignationis, ita me perterruit, et convertit, ut iræ tuæ jam in me locus esse non debeat : « Nec est sanitas in carne

» mea a facie iræ tuæ. » De eo qui apud Corinthum peccaverat indicavit Apostolus, dicens : « Tradere hujusmodi » hominem Satanæ in interitum carnis[1]. » Nunquid putandum est quod iniquum fieri volebat quem dicebat tradi debere Satanæ in interitum carnis? Quin potius apparet, quoniam pro salute ejus tradebat carnem ejus in interitum. Denique addit dicens : « Tradidi ejusmodi hominem Satanæ » in interitum carnis, ut spiritus salvus fiat in die Domini, » ostendens non posse salvari spiritum, nisi caro in interitum traderetur. Quis ergo sit interitus carnis, audi. Quia quod interierit, sine dubio mortuum est. Vivit autem caro in peccatore, mortua est caro in homine justo. Propter quod et justi dicunt : « Semper mortificationem Jesu Christi in » corpore nostro circumferentes, ut et vita Jesu Christi ma- » nifestetur in carne nostra mortali[2]. » Et iterum mandatum accepimus dicens : « Mortificate membra vestra quæ sunt » super terram[3]. » Et beatus qui mortuus est peccato, secundum quod dictum est : « Corpus quidem mortuum est » propter peccatum, spiritus autem vita vivit propter jus- » tificationem[4]. » Tradi ergo in interitum carnis tale est, ut emoriatur sensus carnalis in nobis, et non vivat carnis cupiditas in ea. Ex eo enim quod moritur sensus carnis, ut non secundum carnem sapiamus, spiritus salvus efficitur. Alioquin dum vivit sensus in nobis carnis, et caro vivit, non possumus de spiritalibus sapere. Hoc ergo modo Apostolus tradidit in interitum carnis eum qui secundum carnem vixerat, ut sensu carnis emortuo spiritus in die Domini salvaretur. Si intellexisti apostolicum sermonem, ad id quod propositum est revertamur. Utinam in corpore meo si quando delinquo, et delictum ex sensu carnis venit, superduceretur interitus carnis, ut spiritus salvaretur. Si enim caro infirmatur, sine dubio proficiens infirmitas etiam

[1] I Cor. v, 5. — [2] 2 Cor. iv, 10. — [3] Coloss. iii, 5. — [4] Rom. iii, 10.

ad mortificationem pervenit carnis : et tunc est quod recte dicitur, quoniam *non est sanitas in carne mea.* Si vero non infirmatur quidem caro, sed redit ad sanitatem suam, id est, ut sapiat quæ sunt carnis, ac desideret malum, tunc sanitas est in carne, quod utique sipiritui non est bonum. Iste ergo qui arguitur, et recusat per furorem Domini argui, atque iracundia ejus corripi, justissimas causas hujus excusationis ostendit, asserens se sagittis verborum Dei esse confixum, et ita turbatum, atque perterritum a sola facie iræ Domini, ut nulla prorsus in carne ejus sanitas, id est, nullum peccandi ultra desiderium manserit. Memini me aliquando de illo capitulo Evangelii disputantem, in quo scriptum est : « Spiritus quidem promptus est, caro autem » infirma[1], » tale aliquid sensisse, quod antequam Salvator noster veniret ad crucem, et crucifigeret carnem, atque emori eam faceret, antequam perfecte mortificaretur, prius dixit infirmari carnem suam : et donec infirmabatur quidem caro, spiritum promptum esse dicebat : cum vero cruci eam tradit, et perfecta morte consummat, tunc non jam promptum spiritum, sed in manibus patris positum esse testatur. Hæc autem ille in se describens nostris eruditionibus præbebat exemplum. Propter nos enim et nobis infirmus erat. Ideo consideremus nosmetipsos, si infirma est caro nostra, si non deliciis luxuriaque resolvitur, hæc ei vitiosa sanitas præsto est : vide si per abstinentiam quotidianam infirma efficitur caro, si per continentiam desideria refrenantur, libido comprimitur, vitia conquiescunt; tunc etiamsi nondum emortua est, tamen non est sanitas in carne tua, sed etiam membra tua interim mortificata sunt super terram. Quid est autem quod facit sanitatem in carne non esse? Si sentiamus faciem iræ Dei. Dum enim recordamur iram Dei, et ante oculos vultum ejus adducimus ex ipsa

[1] Matth. xxvi, 41.

intuitione ejus, quæ propter hoc facies iræ appellata est, conturbata et exterrita caro infirmatur atque languescit.

IV. « Non est pax ossibus meis a facie peccatorum meo- »rum. » Etiam hæc debet dicere qui peccavit, et post peccatum peccasse se recordatur, sicut ipse David dicebat in quinquagesimo psalmo : « Et peccatum meum coram me »est semper [1]. » Sunt quidam qui cum peccaverint securi sunt prorsus, nec cogitant de peccato suo, nec venit ad sensum eorum quid male gesserint, sed ita vivunt quasi nihil omnino commiserint : isti ergo non possunt dicere, quia *peccatum meum coram me est semper.* Cum vero post dictum quis consumitur et affligitur pro delicto suo et conscientiæ stimulis agitatur, mordetur sine intermissione, atque occultis confutationibus impugnatur, iste merito dicit : *Non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum.* Est sane facies quædam etiam peccatorum, et (ut ita dixerim) color quidam et species, per quam recordari et recognosci solent ea quæ aliquando commissa sunt. Cum vero ante oculos cordis nostri statuerimus peccata nostra, et unumquodque intuentes, recognoscentes erubescimus, factique pœnitemus, tunc conturbati, et exterriti merito dicimus nos non habere pacem in ossibus nostris a facie peccatorum nostrorum.

V. Addat etiam hæc qui pœnitet pro peccatis suis, et dicat : « Quia iniquitates meæ superposuerunt caput meum, »sicut onus grave gravatæ sunt super me. » Qui enim nec dolent, nec gravantur pro peccatis suis, sed securi sunt atque in deliciis fluitant, hæc dicere non possunt, nec sentiunt quod iniquitates quidem suæ excrescunt, et ultra capitis sui vadunt proceritatem, ipsi vero decrescunt, et in nihilum rediguntur, et ideo non possunt dicere : « Quo- »niam iniquitates meæ superposuerunt caput meum, sicut

[1] Psal. L, 5.

» onus grave gravatæ sunt super me. » Quomodo enim possunt dicere illi qui in delictis suis non solum delectantur, verumetiam exultantes mala sua præferunt? quibus profecto peccatum suum, non onus efficitur, sed voluptas. Non est ergo illorum dicere hæc, sed eorum quibus libido jam sorduit, quibus vitia horruerunt, a quibus denique deprehensa est omnis præsentium gratiarum voluptas esse pro nihilo, quia postea omnino nulla futura est. Isti sunt qui possunt etiam dicere hæc quæ sequuntur, « quoniam fœtuerunt et » putrefactæ sunt cicatrices meæ. Nolite, *inquit Salvator,* » mittere margaritas vestras ante porcos[1] : » ibi appellans eos qui peccatorum fœtoribus delectantur sicut porci, qui fœtorem omnem tanquam odorem suavissimum expetunt. Considera ergo peccatorem qui peccatis suis delectatur, et lætus est in malis suis : quoniam et ipse in stercore fœtido volutatur, et nullum fœtoris ejus, qui ex peccati stercore redditur, percipit sensum, velut in summis voluptatibus et gratissimis deliciis delectatur. Si vero istum eveniat aliquando porcorum quidem sensum odoratumque deponere, et sensum verbi Dei percipere, ita ut possit sentire fœtorem peccatorum suorum : statim conversus ad pœnitentiam, et emendationem requirens, impatiens proprii fœtoris efficitur, proclamans ad cœlestem medicum atque ostendens cicatrices putrefactorum suorum vulnerum dicit : « Fœtue» runt, et putrefactæ sunt cicatrices meæ a facie insipientiæ » meæ. » Recte autem hic peccatum insipientiam nominavit. Nemo enim sapiens id aliquando committit.

VI. « Miseriis afflictus sum, et curvatus usque in finem. » Sed videas aliquando eum qui peccavit mœrentem, et contristatum tristitia quæ secundum sæculum est : quæ enim secundum Deum est tristitia, pœnitentiam in salutem stabilem operatur. Iste vero dicit, quoniam miseriis afflictus

[1] Matth. VII, 6.

sum, et curvatus sum usque in finem. Propterea fortassis ipse sanctus Apostolus dicit sciens se aliquando peccasse : « Miser ego homo quis me liberabit de corpore mortis » hujus[1] ? » Peccavit enim etiam ipse cum perfectus est Ecclesiam Dei, propter quod dicit : « Non sum dignus vocari » Apostolus[2]. » Miseriis ergo afflictus sum, ait. Non dicit, affligor adhuc. Si enim transierunt jam peccata mea, afflictus sum miseriis : si autem permanent, et in ipsis conversor, adhuc affligor miseriis : « Miseriis *ergo, inquit*, af- » flictus, et curvatus sum usque in finem. » Si videas eum qui peccavit non posse respicere in cœlum, sed curvato corpore demersoque in terram vultu non solum corporis, sed et animæ, et contorquentem sicut circulum collum suum, intelligis quomodo quis curvatur usque in finem. Si vero vis etiam per exempla cognoscere quomodo peccatis suis unusquisque curvetur, ita ut suspicere non possit, nec in cœlum elevare oculos suos : intuere illum publicanum, qui in Evangelio ingressus templum et de longe stans, nec audens levare oculos suos in cœlum, sed percutiens pectus suum, et confitens peccata sua, dicebat : « Deus propitius » esto mihi peccatori[3]. » Huic nimirum convenit dicere, quia « curvatus sum usque in finem, et tota die contris- » tatus ingrediebar. » Hoc autem dicens, velut affectum ipsum et animam pœnitentis exponit dicentis : Ex quo peccavi, nunquam risi, nunquam lætatus sum, nunquam mihi ipsi aliquid jucunditatis indulsi, sed semper in mœrore fui, semper in pœnitentia, semper in luctu. Tale est illud quod in Evangelio præcipitur, dicente Domino[4] : Beati qui lugent, et beati qui flent. E contrario autem si quis peccator sit, et multis malis obnoxius, et hic nullo flagitiorum suorum stimulo pulsatus, insuper etiam et rideat, et lætus sit atque jucundus, nec in aliquo conscientiæ stimulis agitetur, vide

[1] Rom. VII, 24. — [2] I Cor. XV, 9. — [3] Luc. XVIII, 13. — [4] Matth. v

si non huic illa convenit dici quæ scripta sunt : « Væ ridentibus nunc, quia lugebitis, et plangetis[1]. »

VII. « Tota die contristatus ingrediebar, quoniam renes » mei completi sunt illusionibus. » In renibus vel in lumbis humanorum seminum receptaculum esse dicitur : ex quo illud genus indicatur peccati quod per libidinem geritur. Hujus namque opus res est illa quam Apostolus inter prima sacrilegia designavit, dicens : Tollens ergo membra Christi » faciam membra meretricis? Absit[2]. » Cum ergo quis propensius, et incontinentius in hujuscemodi lasciviam fluxerit, tunc renes ejus, vel lumbi repleti esse illusionibus asseruntur. Illusio enim est diaboli illudentis hominem atque hujuscemodi peccati incontinentiam provocantis. Non ergo mirum est si peccatorum hominum renes illusionibus repleti sunt, cum et Job de dracone qui diabolus intelligitur, ita dicat : « Virtus ejus omnis in lumbis est, et potentia ejus in umbiculo ventris ejus[3]. » Virtus ergo diaboli præcipue circa lumbos hominis est, unde fornicatio, adulteriaque procedunt, unde puerorum corruptio, unde omnis spurcitia generatur. Ita sane etiam mulierum circa umbilicum ventris est culpa, quod honestiore voluit indicare sermone, in quibus videlicet utrisque draconis diaboli virtutem, potentiamque esse designat. « Et non est sanitas in » carne mea. » In hoc profectum suum ostendit, et proximum esse ad mortificationem carnis indicat atque interitum ejus. Nam ideo hoc et hic secundo repetit, ut adhibitum jam esse remedium tentationum molestiis declararet. « Afflictus sum, et humiliatus sum valde. » Festivitatibus Domini panem nos afflictionis edere jubemur, et in ipsis festivitatibus dicitur, ut humiliet homo animam suam : et cum festivitas propitiationis indicitur, dicitur : « Humiliate animas vestras[4]. » Quoniam ergo qui pœnitet pro delictis

[1] Luc. VI, 25. — [2] I Cor. VI, 15. — [3] Job. XL, 11. — [4] Judith. VIII, 16.

suis seipsum affligit et humiliat sicut et ille publicanus, de quo superius diximus, propterea et consequenter dicit in eo quod se ex corde pœnitere cognoscit, obsecrans ne in furore Domini arguatur, neque ira ejus corripiatur, ex hoc quod dicit : *Afflictus sum, et humiliatus sum valde.* Non enim solum afflictus sum, neque solum humiliatus sum, dicit, sed valde afflictus sum, et valde humiliatus sum. Ut exempli gratia dixerim, si dives aliquis secundum sæculum in multa affluentia positus, et hic subito decidat atque in egestatem ultimam redigatur, domo quoque pulsus et patria, insulis ac scopulis relegatus squalentem atque infelicem in solitudine exigat vitam, tunc deinde recordatus patriæ ac parentum, nobilitatis, familiæ, bonorum substantiæ, divitiarum abundantiæ, ac totius illius vitæ qua in diliciis vixerat, quibus iste planctibus, quibus mugitibus recordationem priscæ beatitudinis recolet, ut sit ei major pœna recordari quæ perdidit, quam pati quæ perferat? Ad hujus exempli similitudinem intuere mihi etiam eum qui vitam in sobrietate et castitate justitiaque transegit, qui in actibus bene sibi conscius erat : iste si decidat de patria sua, id est, de Ecclesia, in solam quamdam, atque in horrentes scopulos quæ peccati sedes est propellatur, et ex facultatibus ac divitiis suis quæ erant ei in omnibus operibus suis bonis, devolvatur, et videat se in ultima paupertate positum : omnes enim ejus justititiæ quas fecit non reminiscentur propter peccatum : si se ergo in talibus videat, quibus gemitibus, quibusque rugitibus proclamabit, dicens : « Rugiebam a gemitu cordis mei? Domine in conspectu tuo omne desiderium meum, et gemitus meus a te » non est absconditus. » Omnia ergo ex quo deliqui, sive concupivi concupiscentiam sæcularem, sive quid aliud commisi, omnia ante te profero, et in orationibus meis in conspectu tuo pono. *Et gemitus meus a te non est absconditus.*

Nosti enim quia semper ingemisco. « Cor meum conturbatum est, et deseruit me virtus mea. » Tu vide Domine cor meum, quia conturbatum est pro peccatis meis. Et consequenter exoro ne in furore arguar, neque in ira corripiar. Quod si mea me fortitudo deseruit, sine dubio fui aliquando fortis, et conversatio mea fuit bona, postea vero cecidi, quia « deseruit me fortitudo mea, et lumen oculorum meorum non est mecum. » Hæc vox illius videtur esse qui post illuminationem, post traditionem doctrinæ, post agnitionem veritatis in tenebris decidit. Ne ergo et nos eadem patiamur, sed potius ut lumen nostrum sit semper in nobis et opera lucis agentes habeamus fiduciam tanquam filii lucis in Christo Jesu, semper oremus, et Deum patrem incessabiliter deprecemur, cui est gloria, et potestas in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA SECUNDA [1].

De eodem psalmo ab illa parte : « Amici mei, et proximi mei. »

I. Qui pro peccatis suis confitetur Deo, et animo dolet dum pœnitet, sciens post exitum vitæ quæ pœna immineat peccatori, hæc dicit, exponens quanta pati necesse sit eum qui se ad pœnitentiam emendationemque convertit, quomodo derelinquant eum amici et proximi sui, et longe efficiantur, pro eo quod ipse se ad exomologesin peccati sui mœroremque convertit. Dicit ergo : « Amici mei et proximi mei adversum me appropinquaverunt et steterunt. » Intellige mihi fidelem quidem hominem, sed ta-

[1] Tom. II, pagg. 685-689.

men infirmum, qui etiam vinci ab aliquo peccato potuit, et propter hoc mugientem pro delictis suis, et omni modo curam vulneris sui sanitatemque requirentem, licet præventus sit et lapsus, volentem tamen medelam ac salutem reparare. Si ergo hujusmodi homo memor delicti sui confiteatur quæ commisit, et humana confusione parvipendat eos qui exprobrant eum confitentem, et notant vel irrident: ille autem intelligens per hoc veniam sibi dari, et in die resurrectionis pro his quibus nunc confunditur coram hominibus, tunc ante Angelos Dei confusionem atque opprobria evasurum, ut nolit tegere et occultare maculam suam, sed pronunciet delictum suum, nec velit esse sepulcrum dealbatum, quod deforis quidem appareat hominibus speciosum, id est, ut videntibus se quasi justus appareat, intus autem sit repletus omni immunditia et ossibus mortuorum [1]. Si ergo sit aliquis ita fidelis ut si quid conscius sit sibi, procedat in medium, et ipse sui accusator existat: hi autem qui futurum Dei judicium non metuunt, hæc audientes cum infirmantibus quidem non infirmentur, cum scandalizantibus non urantur, cum lapsis non jaceant, sed dicant: Longe te fac a me, neque accedas ad me, quoniam mundus sum: et detestari incipiant eum quem ante admirabantur, et ab amicitiis recedant ejus qui delictum suum noluit occultare: super his ergo consequenter dicit qui exomologesin, id est, confessionem, facit: « Amici mei, » et proximi mei adversum me appropinquaverunt et steterant, et proximi mei de longe steterunt. » Sed hæc non oportet formidare eum qui post delictum salvari cupit, neque notam eorum pertimescere, qui sua quidem peccata non cogitant, nec memores Scripturæ sunt divinæ dicentis: « Noli improperare homini convertenti se a peccato, sed » memor esto quoniam omnes sumus in culpis [2]. » Non ergo

[1] Matth. XXIII. [2] Eccles. VIII, 6.

cogitet de talibus, sed cogitet de anima sua, exorans Deum, ut ab ipso exaudiatur, et sublevetur post casum suum, ut possit etiam dicere quæ sequuntur: « Quoniam iniquita-»tem meam ego pronunciabo, et cogitabo pro peccato »meo. » Licet amici mei, et proximi mei contrarii sint, et propinqui mei longe se faciant a me, dum ego ipse mei accusator efficior, dum crimina mea nullo me arguente confiteor, dum nolo imitari eos, qui etiam cum in judiciis arguantur, et testibus convincantur, et tortoribus etiam arguantur, tegunt tamen mala sua, et plus apud eos obtinet commissi pudor quam cruciantis pœna. Ego vero qui scio nihil latere Deum, sed nuda omnia et manifesta in conspectu ejus, quidquid abscondo, occulto quod novit, cur non potius ipse me arguo, ipse me confuto? Quid expecto accusatorem cum accusator meus conscientia mea mecum sit? Sic forte et ille mihi parcet, si mihi ipse non parcam. Ergo « proximi mei de longe stete-»runt, et vim faciebant qui quærebant animam meam. Et »qui quærebant mala mihi locuti sunt vanitatem. » Hæc iterum de aliis dicit. Sunt enim quidam qui quærunt mala justo, et non sic gaudent cum audierint de bonis ejus aliquid, sicut gratulantur cum audierint mala, et velut insultant cum in malis aliquibus viderint justum. Et isti sunt qui cum viderint justum confitentem peccata sua, velut noxium quoddam evomunt virus propter quod dicit: « Et »vim faciebant qui quærebant animam meam. Et qui quæ-»rebant mala mihi locuti sunt vanitates. » Et vere manifestissime pervidetur, quia non solum ii qui justo quærunt mala, sed etiam omnis qui cuicumque mala conatur inferre, loquitur vanitatem. Non enim loquitur ea quæ secundum Deum sunt, qui quærit agere mala. Unde oportet magis quærere bona. Utinam possemus etiam his qui oderunt nos reddere bona pro malis, et inimicis nostris vel suadere quæ

bona sunt, vel optare feroces animos eorum ad concordiam atque pacem revocare, « ut *per hoc* efficiamur filii patris » qui in cœlis est, qui solem suum oriri jubet super bonos » et malos, et pluit super justos et injustos[1]. »

II. « Qui *ergo* quærebant mala mihi locuti sunt vanita» tes, et dolum tota die meditabantur. » Vide insidiatorem justi. Jam enim justum voco eum qui « in primis sui » ipse accusator[2] » efficitur, sicut sermo Scripturæ designat. Nam ut illum sapientem dicit Scriptura, qui cum arguitur, non odit arguentem, sed insuper diligit eum : sic et justus dicitur qui post delictum non permanet in delictis, nec expectat diabolum fieri accusatorem suum, neque ut ille proferat in medium peccata ipsius, sed ipse se arguit, et convincit, et per confessionem suam liberatur a morte. « Qui *enim* » quærebant mala mihi locuti sunt vanitatem, et dolum tota » die meditabantur. Ego autem velut surdus non audiebam. » Nihil hac virtute præclarius, nihil excellentius inveniri potest, ut audiens unusquisque maledicos atque obtrectatores suos male loqui, carpere, detrahere, incusare, ipse avertat aurem suam quasi non audiens, et declinet oculum suum tanquam non videns, ne iracundia exasperetur, et prosiliat ad vindictam, ne quærat oculum pro oculo, nec verbum pro verbo, nec maledictum pro maledicto, nec mendacium pro mendacio, nec crimen pro crimine. Talis ergo est justus, jam enim (ut dixi) justum eum dico qui per confessionem suam peccatorum suorum evomit passiones.

III. « Ego autem sicut surdus non audiebam, et sicut » mutus non aperiens os suum. Et factus sum sicut homo » non audiens. » Cum maledicerer, cum criminarer, cum omnia probra de me homines proferrent, ego eram sicut surdus, et non audiebam, et sicut mutus non aperui os meum, pro maledictis nulla maledicta reddebam. Sed quid

[1] Matth. v, 45. [2] Prov. XVIII, 17.

prodest nos hæc exponere? Quid prodest hæc nos de Scripturis sanctis aperire, si non horum meminerimus in eo ipso tempore quo res expetit cum maledicimur a fratribus, cum detrahunt de nobis, cum etiam in faciem probris et conviciis lacessimur, cum omnia fiunt ut excitetur furor noster, et animus ad iracundiam moveatur? Tunc oportet horum meminisse, tunc recordemur quia scriptum est: « Factus sum sicut homo non audiens, et non habens in ore » suo increpationem. » Interdum dicit aliquis adversum me, et forsitan mentitur, interdum etiam vera sunt quæ dicit, ego tamen possum multo pejora de illo dicere, et vere dicere: et si quidem peccator sum, et nihil horum memini quæ nunc diximus, imitabor illius malitiam, et reddendo maledicta pro maledictis efficiar similis illi, sed non similis Deo efficior. Si vero justus sum, sicut surdus non audio, et sicut mutus non habens in ore suo increpationem, nihil respondeo, et habens in quibus arguam, non arguo. Intelligo enim quia qui recte arguit, impassibiliter debet arguere, ut salutem expetat ejus qui arguitur, non vindictam. Cum ergo quis detrahit de me, vel male de me loquitur, si arguam eum, non facio competenter. Ex iracundia enim et indignatione hunc arguo, volens ei inferre tristitiam, non illam quæ secundum Deum est, quæ pœnitentiam in salutem stabilem operatur, sed tristitiam quæ lædat animam, non emendet. Si ergo horum meminimus, hæc quidem non faciemus, sed cum tale aliquid acciderit nobis, dicimus quia « factus sum sicut homo non audiens, et non habens » in ore suo redargutiones. » Quare autem talis effectus sum? « Quoniam, *inquit*, in te speravi. » Nisi enim sperassem in te, et credidissem tibi dicenti: « Mihi vindicta, ego retri» buam, dicit Dominus[1], » meipsum utique vindicassem: nunc vero memor sum præcepti illius quo jubemur non nos

[1] Rom. XII, 19.

ipsos vindicare, sed dare locum iræ. Et invenies hæc in Scripturis divinis, et Legis. « Et factus sum sicut homo non » audiens, et non habens in ore suo increpationes. Quoniam » in te Domine speravi, tu exaudies me Dominus Deus meus. » Ego sicut surdus non audiebam eos qui me criminabantur, sed tu exaudi ea quæ loquuntur. Si essemus tales quales nos esse vult sermo divinus, sicut Elias, diceremus utique Deo ut daret pluviam et plueret [1] : sicut Samuel in diebus messium peteremus ut præstaret de cœlo imbrium copiam, et audiremur [2]. Nunc autem quomodo nos audiet Deus, cum nos ipsum non audiamus ? Quomodo faciet ille quod volumus, cum nos quæ ille vult non faciamus ? Vult nos tales esse Deus, ut quasi dii cum Deo loquamur. Vult nos esse filios Dei, ut consortes et cohæredes efficiamur Dei, et dicamus sicut ipse dixit : « Pa- » ter scio quia semper me audis [3]. » Scimus quia dixit ad nos Deus : « Ego dixi, dii estis, et filii excelsi omnes [4]. » Sed nos pro meritis nostris illud magis, quo digni sumus, et quod sequitur, expectamus : « Vos vero sicut homines moriemini, » et sicut unus ex principibus cadetis. »

IV. « Quia dixi ne forte insultent mihi inimici mei. » Cum criminarer, et vicem criminantibus non redderem, hæc dicebam : « Si reddidi retribuentibus mihi mala, » utique derelinquar a Deo, et derelictus cadam necesse est. Cum autem cecidero, insultabunt mihi inimici mei. Si vero non reddidero mala pro malis, sed Deo dereliquero judicium, ab ipso adjutus non decidam, sed stabo fortiter, et non insultabunt mihi inimici mei. Dixi etiam hoc : « Dum com- » moverentur pedes mei, in me magna locuti sunt. » Quam diu stetero intrepidus et immobilis, non loquentur magna contra me inimici mei, non enim habent quod dicant. Statim autem ut trepidavero, non dicam, cecidero, statim incipient exprobrare, et dicere : Vides hunc ? Ecce et ipse

[1] 3 Reg. XVIII. — [2] 1 Reg. XII. — [3] Joan. XI, 42. — [4] Psalm LXXXI, 6.

quid fecit? Et cum hæc doceat, agit alia, contraria enim eorum quæ docet, agit. Isti ergo tale quid dicant necesse est : « Dum commoventur pedes mei super me magna lo-» cuti sunt. » Alius autem hoc melior quantum ad personas pertinet quæ inducuntur a prophetis, vel ipsæ sibi comparantur, illud dicit : « Mei autem paulo minus moti sunt pe-» des [1]. » Illius quidem moti sunt pedes, mei autem paulo minus moti sunt. Fortassis autem sit alius aliquis, cujus nec parum quidem, nec paulo minus moti sunt pedes, illius opinor qui dicit : « Statuit super petram pedes meos [2]. » Ille nihil prorsus de commotione pedum suorum, sed de stabilitate testatur. Beati ergo sumus si nulla omnino commotio in nostris pedibus accusatur, sed sunt stantes super petram, id est, super ipsum Dominum Jesum Christum. Quod si ita stabiles esse non possumus, secundum nos iste saltem et inferior suscipiat gradus, ut vel paulo minus moveantur gressus nostri.

V. « Quoniam ego in flagella paratus sum. » Etiam hæc vox boni, et optimi (ut ita dixerim) peccatoris est, qui deliquerit quidem, expectet tamen delictorum flagella, quibus in præsenti optet emendari, ne puniatur et pereat in futuro. Propone tibi ante oculos peccatorem dicentem ad Dominum : Ego quoniam peccavi, jam nunc in flagella paratus sum, noli me reservare igni æterno, noli me reservare exterioribus tenebris. Dum in hac vita sum, redde mihi peccata mea, quoniam flagellas omnem filium quem recipis. Oro te flagella me quoque, et noli me reservare cum his qui non flagellantur, qui « in la-» boribus hominum non sunt, et cum hominibus non flagella-» buntur [3], » id est, qui penitus derelinquuntur a te, quorum emendationem correptionemque non quæris. Sciens ergo quæ sit differentia cum flagellatur peccator ab eo qui « fla-» gellat omnem filium quem recipit [4], » et quæ sit differentia ejus qui dignus non habetur flagellis, ait ad Dominum :

[1] Psalm. LXXXII, 2. — [2] Id. XXXIX, 3. — [3] Id. LXXII, 5.— [4] Prov. III, 12.

Ego in flagella paratus sum, id est, si volueris superducere languores in me, mittere ægritudines, tolerabiliter feram : scio quia dignus sum ut non solum per ægritudines peccata mea solvantur, sed per omnes afflictiones purgari desidero, tantum ut æternis pœnis et cruciatibus non reserver. Si placet inferre damna, sustineo : si placet omnes facultates perire, depereant, tantum ne anima pereat apud te. Si per mortem carorum et propinquorum vis me purgari, moriantur etiam ipsi, ut et ipsi ex hujusmodi vinculis liberentur, auferantur filii, dum adhuc pueri sunt, et in rudibus annis positi nondum gravioribus peccatorum sordibus maculati sunt. Omnibus igitur flagellis emendari, verberarique paratus sum, et nihil horum recuso, tantum ut supplicia æterni ignis effugiam. « Ego ergo in flagella paratus sum, » et dolor meus coram me est semper. » Ante oculos meos habeo dolorem meum, ut futuros pœnarum dolores, præsentibus possim doloribus compensare.

VI. « Quoniam iniquitatem meam pronuncio. » Pronunciationem iniquitatis, id est, confessionem peccati, frequentius diximus. Vide ergo quid edocet nos Scriptura divina, quia oportet peccatum non celare intrinsecus. Fortassis enim sicut ii qui habent intus inclusam escam indigestam, aut humoris vel phlegmatis stomacho graviter et moleste immanentis abundantiam, si vomuerint, relevantur : ita etiam hi qui peccaverunt, si quidem occultant, et retinent intra se peccatum, intrinsecus urgentur, et propemodum suffocantur a phlegmate, vel humore peccati. Si autem ipse sui accusator fiat, dum accusat semetipsum, et confitetur, simul evomit et delictum, atque omnem morbi digerit causam. Tantummodo circumspice diligentius, cui debeas confiteri peccatum tuum. Proba prius medicum, cui debeas causam languoris exponere, qui sciat infirmari cum infirmante, flere cum flente, qui condolendi et com-

patiendi noverit disciplinam : ut ita demum si quid ille dixerit, qui se prius et eruditum medicum ostenderit et misericordem, si quid consilii dederit, facias, et sequaris, si intellexerit, et præviderit talem esse languorem tuum qui in conventu totius Ecclesiæ exponi debeat, et curari, ex quo fortassis et cæteri ædificari poterunt, et tu ipse facile sanari, multa hoc deliberatione, et satis perito medici illius consilio procurandum est. « Quoniam iniquitatem meam ego » pronunciabo, et cogitabo pro peccato meo. » Quicumque vestrum conscius sibi est in aliquo peccato, et ita securus est quasi nihil mali fecerit, commoveatur ex hoc sermone qui dicit : « Cogitabo pro peccato meo. » Bonum est eum qui delinquit non esse securum, nec velut qui nihil deliquerit, nullam sollicitudinem gerere, nec cogitare quomodo possit suum delere peccatum. Si in corpore tuo macula aliqua vel vulnus oriatur, aut ex collisione aliqua intumescat, sollicitus es et perquiris quid curæ debeat adhiberi, quomodo corpori sanitas antiqua reddatur. Si circa oculos se aliquis acerbus humor infuderit, sollicitus es, et perquiris quomodo succurras, et prævenias cæcitatem. Cum anima tua ægrotet, et peccatorum languoribus urgeatur, securus es, contemnis gehennam atque ignis æterni supplicia despicis, et irrides? Judicium Dei parvipendis, et commonentem te Ecclesiam despicis? Communicare non times corpus Christi accedens ad Eucharistiam, quasi mundus et purus, quasi nihil in te sit indignum, et in his omnibus putas quod effugias judicium Dei? Non recordaris illud quod scriptum est, quia « propterea in vobis infirmi, et » ægri, et dormiunt multi[1]? » Quare multi infirmi? Quoniam non seipsos dijudicant, neque seipsos examinant, nec intelligunt quid est communicare Ecclesiæ, vel quid est accedere ad tanta et tam eximia sacramenta. Patiuntur hoc

[1] I Cor. XI, 30.

quod febricitantes pati solent, cum sanorum cibos præsumunt, sibimetipsis inferentes exitium. Hæc de eo quod dictum est : « Cogitabo pro peccato meo. »

VII. Sequitur : « Inimici autem mei vivunt, et confirmati sunt super me. » Ad quæ omnia subsonare illud debet : « Ego autem cogitabo pro peccato meo. » Et quamvis videam, frequenter enim nos peccatores si videamus inimicos nostros viventes ausiores contristamur, et querelas adversus divinam providentiam fundimus. Qui autem salvari vult, ad hæc omnia semper hoc sibi respondeat, etiam si « inimici mei vivunt, et confirmati sunt super me, » ego tamen « cogitabo pro peccato meo. » Et quamvis videam me peccatorem esse, considerans tamen etiam cæterorum peccata quæ fortassis graviora sunt, videns quoque eos pro peccatis suis non esse sollicitos, comparans me illis qui omnino de gravissimis delictis suis nihil cogitant, et cogitans pro peccato meo, spem habeo in te.

VIII. « Et multiplicati sunt qui oderunt me inique. » Impossibile est in hac vita positum odio non haberi. Christus Jesus odio habitus est. Et quid dico impossibile est in hac vita positum odio non haberi? Deus ipse qui in hanc vitam non venit, odio habetur ab aliquibus. Si enim non haberetur odio, nequaquam diceret propheta : « Nonne odientes te Domine oderam, et super inimicos tuos tabêscebam? Perfecto odio oderam illos[1]. » Marcionistæ, et Basilides, et Valentini oderunt Deum, et verba ejus oderunt. Cum ergo Deus odio habeatur, et Christus usque in hodiernum diem a Judæis anathema fiat, cum Spiritus sanctus qui in Prophetis locutus est ab hereticis odio habeatur, tu vis odio non haberi, sed ab omnibus diligi, et benedici? Vide ne te inveniat illa sententia quæ dicit : « Væ cum benedixerint vobis omnes homines[2]. » Quin potius illud tantummodo obser-

[1] Psalm. CXXXVIII, 21. — [2] Luc. VI, 26.

vemus, ut et nos dicamus, quoniam « multiplicati sunt qui » oderunt me inique. » Opto cum odio habear, ut sciat conscientia mea quoniam injuste odium patior. Odio habiti sunt etiam prophetæ, sed injuste; odio habitus est Christus, sed gratis. Si autem pro peccato meo odio habeor, non possum dicere, quia « multiplicati sunt qui oderunt me injuste. » Juste enim odio habeor, si perosus fuero propter inhonestos actus meos et turpes. Non possum dicere, quia oderunt me gratis. Atque utinam tanta confidentia dicere possimus et nos, quia « multiplicati sunt qui oderunt me » injuste. »

IX. « Qui retribuunt mihi mala pro bonis. » Ego quidem bona cum eis agebam, illi vero obliti bonorum meorum reddebant mala pro bonis, criminabantur me, quoniam sequebar justitiam. Criminantur me, et exprobrant inimici mei pro iis si qua mihi aliquando commissa sunt, nec erubescunt me justitiam subsequentem, nec dant veniam præteritis malis pro præsentibus bonis. Verum tu Domine « quo» niam subsequebar justitiam, ne derelinquas me Domine » Deus meus. » Et hæc vox confitentis est, et misericordiam postulantis : « Ne derelinquas me Domine Deus meus, ne » discesseris a me. » In alio quidem psalmo dicit : « Spiri» tum sanctum tuum ne auferas a me[1]. » In hoc dicit ad ipsum Deum : « Ne discesseris a me. » Ex quo ostenditur a quibusdam meritis suis discedere Deum, et apud alios pro suis meritis permanere. Infelix tamen homo ille a quo discesserit Deus, beatus autem est ille cum quo permanet Deus, « Attende in adjutorium meum Domine Deus salutis » meæ. » Et nos ergo oremus, et dicamus : attende in adjutorium meum, quoniam grandis est pugna, et potentes sunt adversarii. Infestus est hostis, invisibilis inimicus per istos visibiles impugnat. Attende ergo in adjutorium nostrum,

[1] Psalm. L., 13.

et adjuva nos per sanctum filium tuum Dominum nostrum Jesum Christum, per quem omnes nos redemisti, per quem tibi gloria, et potestas in sæcula sæculorum. Amen.

EXPLANATIO
SUPER PSALMUM XXXVIII.

(EODEM RUFINO INTERPRETE.)

HOMILIA PRIMA [1].

I. Sicut unus homo proficit secundum Deum, et studium sibi adhibens melior seipso efficitur, ita etiam populo universo accidebat. Propter quod et ipso proficiente, etiam Legis ei fiebat augmentum. Denique quomodo in Lege scriptum est, præcepta quædam sacerdotibus sunt et Levitis de sacrificiis cæterisque solemnibus : verum cum proficeret populus eo tempore quo inerat ei virtus adhuc proficiendi, non stetit res in illo primo ordine, sed alligatæ sunt illis eminentiores quædam legislationes secundo et tertio. Et si quis vult scire quæ sunt ista quæ de sacerdotibus ac Levitis adjecta sint, legat primum librum Paralipomenon, et patienter inspiciat omnem illum catalogum nominum, et inveniet ibi admirandum quemdam ordinem et distributionem tribuum pro suo quoque nomine et loco præcipuum quid in solemni ordine esse sortitam. Sed et Levitas et sacerdotes inveniet diversis officiis atque ordinibus distributos [2], ut alii quidem sint ad aperiendas januas templi præpositi, alii quibus claves creduntur, aliis sacrificiorum et altarium cura committitur. Et multa sunt quæ ex illius libri historia pos-

[1] Tom. II, pagg. 691-695.

[2] I Paral. IX, 24, 25, 26.

sumus dicere de sacerdotalibus institutis. Si quis ergo inspicere potest quomodo exemplari, et umbræ cœlestium deserviunt Judæi, ascendat ab inferiori verbi crepidine ad summa ejus ac superiora fastigia, et contempletur ex iis futuri sacerdotii statum et electionem illam cœlestem, atque inibi contemplabitur qui sunt isti ordines sacerdotales, vel quæ sint officia Levitarum quæ in cœlestibus ministeriis exhibentur, et omnia in cœlis mente conjiciet, quæ deposita vidit in terris. Erit enim et ibi populus, et ex populo Dei electi Levitæ et ex his rursum electi et eximii sacerdotes, et sacerdotum nihilominus differentiæ quamplurimæ : sicut in primo libro Paralipomenon indicatur viginti quatuor esse ordines sacerdotum, alios quidem sub Eleazaro, alios vero sub principe Ithamar, quorum et Ephemeriæ esse dicuntur.

II. Sed dicat aliquis fortassis auditorum : Quid hæc pertinent ad psalmum? Plurimum. Nam superscriptio est hujus psalmi : *In finem pro Idithum psalmus David.* Hunc Idithum invenimus unum esse ex his quibus hymnorum studium Dei ac sollicitudo commissa est. Oportuit ergo nos invenientes hoc nomen psalmi superscripti, ostendere quis fuerit iste Idithum, et quomodo post primam legem, secunda facta sit de observationibus sacerdotalibus ordinatio. Apud Græcos quicumque carmina, vel sonos musicos conscribebant, quibus eis visum fuisset in agone ea canenda præstabant : et fiebat ut alius quidem coronaretur in agone, alius autem victori conscriberet carmen. In psalmis ergo divinæ Scripturæ quicumque superscripti secundum septuaginta interpretes, *in finem*, apud alios *victoriales*, vel *ad victoriam*, vel *victori* attitulantur, pro eo videlicet quod velut victoriæ laus in ipsis inferatur. Fecit ergo David divino Spiritu repletus psalmum hunc, et dedit Idithum, cui officium canendi Deo hymnos fuerat injunctum, tanquam pollenti

[1] Hebr. 7.

in hujusmodi disciplina. Et ideo ergo superscribitur : *In finem pro Idithum psalmus David.*

III. Sed nunc jam videamus quid vox proferat justi, et videntes tanquam in speculo nosmetipsos intueamur si possimus tales esse, aut si multum nobis deest, aut certe jam proximi sumus. Quoniam igitur multorum peccatorum initium humanus est sermo, et os nostrum multis malis ministrat, et valde difficile est inveniri hominem, qui una saltem hora os suum et linguam suam observet a peccato, ait : « Dixi custodiam vias meas, ut non peccem in lingua » mea. » Mihi ipsi dixi, et intra me locutus sum, et hæc addidit : Sic volo servare vias meas, ut non peccem, hoc modo servare possum si custodiam linguam meam. « Ex » verbis enim, *inquit*, tuis justificaberis, et ex verbis tuis » condemnaberis[1]. » Et iterum : « Amen dico vobis, de omni » otioso verbo reddetis rationem in die judicii[2]. » Non solum, inquit, de eo quod male locuti fueritis, sed quod otiose locuti fueritis, quia malus sermo non est otiosus, operatur enim opus malum. Otiosus autem sermo est qui neque boni neque mali aliquid agit. Si ergo in die judicii rationem reddemus, non solum pro malis verbis, sed etiam pro otiosis, quis gloriabitur castum se habere cor? Aut quis confidit dicens mundus sum a peccato? Verumtamen ait justus : « Dixi custodiam vias meas, ut non peccem in » lingua mea. Posui ori meo custodiam. » Alibi quidem scriptum est : « Omni custodia serva cor tuum[3], » hic autem : « Posui ori meo custodiam. » Et iterum alibi scriptum est : « Vide, circumduc sepem spinarum circa possessionem » tuam[4]. » Et iterum : « Pecuniam tuam et aurum tuum al» liga, et ori tuo facito ostium et seram, et verbis tuis ju» gum et stateram[5]. » Ego arbitror quod observatio horum

[1] Matth. XII, 37. — [2] Ibid. 36. — [3] Prov. IV, 33. — [4] Eccles. XXVIII, 28. — [5] Ibid. 29.

mandatorum observantem et mansuetum faciat et beatum, non solum rerum exitus, verum etiam ipsa observantia. Dum enim semper observat os suum, et linguam custodit, ne prius sermonem proferat quam discutiat, et pertractet apud semetipsum si oporteat dici, si sermo talis est qui debeat proferri, si persona talis est quæ aut debeat, aut possit audire, si tempus opportunum est proferendi sermonis: dum singula ista perpendit, excluditur omnis iracundia et timor, et inconsulti furoris impetus mitigatur, atque omnem penitus deliberationem talis abscindit : et ita demum velut ex tranquillitate quadam et convicti animi per mansuetudinem sermo procedens, proferentibus gratiam præstat et audientibus medicinam.

IV. Verum quoniam in illo maxime tempore peccamus, quando peccator consistit adversum nos, instigans et provocans ut aliquid tale emittamus ex ore, in quo rei teneamur in futuro judicio, hoc describens sanctus Propheta dicit : « Dum constitit peccator adversum me, obmutui et » humiliatus sum et silui a bonis. » Si quando peccator astitit adversum me et loquebatur de me male, et obtrectabat atque irritabat me ut similia ei redderem, et paria de meo ore proferrem, ego in illo tempore silentium meditabar, ut nihil penitus responderem. Propterea ergo dicit : « Dum » constitit peccator adversum me, obmutui et humiliatus » sum et silui a bonis. » Nos vero aliquando si nolumus humiliari, alia cogitamus et dicimus apud nosmetipsos : Quid hoc est? Iste me contemptui habuit et ausus est talia in os ingerere, et ita adversum me movere sermonem, nonne et ego huic similia, aut etiam graviera inferam, ut et ipse audiat pejora quam dixit? Sed justus non ita agit, quin potius humiliat se, etiam si servus sit ille qui obtrectat, et convitia ingerit, aut si humilis et peccator sit et indignus. Ille dicit, « dum constitit peccator adversum me, obmutui et

» humiliatus sum, et silui a bonis. » Non dixit : et silui tantummodo, sed *a bonis silui* : in quo ostendit quod cum sint in me bona, et edoctus atque institutus sim bonis dogmatibus atque disciplinis, et possim etiam cæteros docere quæ bona sunt, tamen in eo tempore quo peccator assistit adversum me et convitiis lacessit ac jurgiis, ego etiam bona verba mea cohibeo et reprimo : ne vel illi ignem suæ perditionis inflammem, dum non potest pariter parere malis, et conspicere bona, vel sermonum meorum faciam detrimentum. Quid ergo? Hoc videbitur perfectum esse quod dicit : « Dum constitit peccator adversum me, obmutui et humi» liatus sum et silui a bonis? » aut profectus quidem est, nondum tamen perfectio. Tria namque in hoc loco de Scripturis puto posse assignari, in quo dicit stare peccatorem adversum se, et loqui in auribus suis ea quibus irritari et exacerbari possit ad retribuendum. Et si quidem ego parvus sum, similia, et oculum pro oculo requiro, dentem pro dente, et maledicta pro maledictis repono. Si vero jam aliquantum profeci, nondum tamen perfectus sum, et taceo et fero convitia patienter, nec quidquam omnino respondeo. Si vero sim perfectus, non taceo, sed cum maledicor, benedico, sicut et Paulus dicebat : « Maledicimur et benedicimus, per» secutionem patimur et sustinemus, blasphemati depreca» mur[1]. » Et quoniam qui hæc agunt, id est, qui pro maledictionibus benedictiones reddunt, qui pro blasphemiis deprecantur, videntur hominibus velut pecudes et purgamenta, tanquam qui sensum injuriæ non habeant, propterea ergo addidit dicens : « Tanquam purgamenta hujus » mundi facti sumus omnium peripsema[2]. » Sed nos nolumus cum Apostolis purgamenta hujus mundi fieri, sed volumus non contemni ab hominibus, imo potius et timeri, et satisagimus reddere his qui lædunt, et prævenire vindictam

[1] I Cor. IV, 12. — [2] Ibid. 13.

quam sibi Dominus reservavit dicens : « Mihi vindicta, ego » retribuam, dicit Dominus. » Verum si non possumus in tantum proficere, et ad istud culmen veritatis ascendere, ut dicamus cum Paulo : « Maledicimur et benedicimus, per» secutionem patimur et sustinemus, blasphemati depreca» mur [2], » vel hoc quod adhuc per prophetam docemur, dicamus : « Dum constitit peccator adversum me, obmutui et » humiliatus sum, et silui a bonis. »

V. Et quid addidit his ? « Et dolor, *inquit*, meus renovatus » est. » Hi qui in agonis certamine mutuis inter se verberibus agunt, in his semper præparare conantur, ut illata sibi ab adversariis verbera fortiter ferant, nec sensum doloris accipiant, et est eis summa virtus lacertorum ictus vel calcium absque dolore suscipere. In quibus ille est perfectior, qui ad ictum vulneris, nullum recipit stimulum doloris. Secundus vero est is qui dolet quidem, sed nequaquam doloribus cedit. Tale aliquid intellige etiam in nobis, cum maledicimur, et assistit adversum nos antagonista; si quidem bene instituti sumus, et animo longa meditatione roborati, in nullo penitus ex illatis maledictis vel convitiis contristamur, sed sumus pro nimia mentis constantia ac patientia velut sensu doloris carentes, et per multam mansuetudinem (ut audeam ita nominare) velut imitatores efficimur quodammodo Dei : Deus enim maledicitur ab hæreticis, blasphematur ab his qui providentiam ejus negant, culpatur ab his qui thesauros sapientiæ ejus ignorant : et dic mihi, nunquid potes hoc cogitare, quod pro his omnibus injuriis doleat quidem Deus, sed patiatur sicut nos ? An tanquam divina natura per impassibilitatem, neque sensus doloris ullatenus recipit, neque ullis aut injuriis, aut convitiis excitatur ? Talis ergo erit, imo imitabitur talem omnis perfectus et justus, qualis erat ille qui dicebat : « Maledicimur et

[1] Rom. XII, 19.

» benedicimus, persecutionem patimur et sustinemus, blas» phemati deprecamur. » Qui autem nondum est perfectus, proficit tamen, cum maledicitur obmutescit et humiliatur, et silet a bonis. Sed iste qui hujusmodi et dolet, et dicit : « Et dolor meus renovatus est. » Describe mihi vulnus quod curatur, et curam ejus proficientem et jam proximam cicatrici : tum deinde in ipso vulnere quod jam cœperat obducere cicatricem, intuere aliud vulnus infligi, et per hoc vulnus recens, illud pristinum renovare. Tale etiam evenit huic qui proficit, sed nondum perfectus est, nec jam ad summam perductus est sanitatem. Si ergo dum adhuc in tenero est cutis, accedant ei maledictorum et convitiorum vulnera, renovatur dolor, et parantur angustiæ, et tunc merito dicit, « dum constitit peccator adversum me, ob» mutui et humiliatus sum, et silui a bonis, et dolor meus » renovatus est. » Vide ergo quomodo is qui in certamine positus est, qui se refrenare cupit ab iracundia vel furore, et dum ipse hæc apud se meditatur, et irritatio ei supervenit peccatoris, quæ eum conturbet quidem et fatiget, non tamen vincat, sed quamvis provocetur et inflammetur ad respondendum, remordens tamen dolorem suum cohibeat et reprimat, hic dicit : « Dolor meus renovatus est. » Pro eo quod scilicet jam proficiebam, et jam me ad sanitatem pervenisse credebam, antequam exacerbarer, et antequam convitiis lacesserer : sed modo rescinditur vulnus meum, et maledicti mucronibus renovatur, dum injuriæ dolor patientiam rumpit.

VI. In consequentibus adhuc amplius passionem describit ejus qui proficit, cum dicit : « Concaluit cor meum intra » me. » Cum enim audit quis maleloquentis et detrahentis vocem, non potest sine dolore, sicut ille qui perfectus est, qui jam diuturna constantia beatitudinem meruit : sed iste dolet, et dolens corde concalescente fervet intra se ac per-

turbatur, sed non eo usque, ut et sermonem proferat corde turbato, verum concalescit quidem in interioribus suis rei indignitate permotus, sed caloris sui flammas per silentium decoquit.

VII. Videamus etiam alium sermonem justi, quem et summo studio debemus æmulari. « Et in meditatione mea » exardescet ignis. » Et ego meditor eloquia Domini, et frequenter in ipsis me exerceo, sed nescio si talis sum, ut in meditatione mea ex unoquoque sermone Dei ignis procedat, et accendat cor meum, et inflammet animam ad ea quæ meditor observanda. Et ego nunc loquor sermones Dei, sed optarem ut primo in meo corde, secundo quoque in auditorum mentibus exardescerent : sicut erant illi sermones quos loquebatur Jesus, de quibus dicebant illi qui audierant : « Nonne cor nostrum erat ardens in nobis cum in » via aperiret nobis Scripturas[1] ? » Utinam et nunc adaperientibus nobis Scripturas divinas concalesceret cor nostrum intra nos, et in meditatione nostra accenderetur ignis, et concitaremur in opus eorum quæ audimus et legimus. Tales denique erant et Jeremiæ sermones, secundum quod scriptum est, cum dicit ad eum Dominus : « Ecce dedi ser» mones meos retrorsum in os tuum ignem[2]. » Quare ignem? Quia sermones quos loquebatur accendebant auditores, et nihil tepidum in eis neque frigidum permanebat : sed sicut ignis consumit ac interimit omnem materiam, nec immundum aliquid in se recipit, aut pollutum : ita et hi quorum cor divini verbi ignis accenderit, non patientur ultra materialibus et mundanis sordibus pollui, nihil in se tepidum recipient, et quod evomi dignum sit, nec patientur multiplicata in se iniquitate refrigescere charitatem : sed erunt semper lampades eorum accensæ, et lucernæ ardentes, et ipsi parati tanquam servi expectantes Dominum suum de

[1] Luc. XXIV, 32. [2] Jerem. V, 14.

nuptiis redeuntem. Aut non iste erat ignis ille de quo Salvator noster dicebat : « Ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi ut ardeat[1] ? » Iste procul dubio ignis est qui frigus peccati fugat, et calorem spiritus revocat. Hoc nimirum est etiam quod in Actibus Apostolorum refertur[2], cum dicit quia visæ sunt eis divisæ linguæ sicut ignis, et consedisse super Apostolos, pro eo scilicet quod Evangelii verbum prædicaturi et ignei vigoris deberent gratia roborari, ut auditorum animæ flammam per sermonis traducem sumerent. Sed unde mihi hoc ut linguæ ignis veniat in cor meum, et de lingua ignea ego quoque proferam sermonem, ut ex me velox sermonibus meis accendatur ignis in cordibus auditorum, et arguat eum qui peccavit, et efficiatur ei sermo meus supplicium, ut adustus et inflammatus sermonibus meis veniat in pœnitentiam, quæ salutem stabilem operatur ex tristitia quæ secundum Deum est, quam ex verbi Dei increpatione suscepit? Atque utinam possim ita accendere omnem animam auditorum, ut quicumque sibi conscius est, non ferens nostri sermonis incendium, sed omnibus intra se visceribus inflammatus, velocius consumeret latentes intrinsecus vitiorum sordes : ut posteaquam interemisset omne quidquid carnis et materiæ crassioris proprium est et amicum, tunc jam ignis iste fieret in eo lux et lucerna ardens : quæ non sub modio, sed super candelabrum poni deberet, ut illuminaret omnes qui in domo sunt[3]. Si ergo accendit te sermo auditus, et intellexisti quid dixit Apostolus : « Et quis est qui me lætificet, nisi qui contristatur ex me[4] ? » Quoniam verba ipsius erant ignis, et lætabatur Apostolus sicubi videbat aliquem audito sermone suo contristatum et compunctum ex his quæ audierat, quodam conscientiæ suæ igne succensum ex recordatione delicti, propterea dicebat : « Et quis est qui me lætificet, nisi

[1] Luc. XII, 49. — [2] Act. II. — [3] Matth. V. — [4] 2 Cor. II, 2.

» qui contristatur ex me? Ita ergo et nos satisagamus ut in meditationibus nostris accendatur ignis, qui nos primo exurat, et recordatione et conscientia peccatorum, postea vero expurgatos jam vitiis illuminet et illustret.

VIII. « Locutus sum, *inquit*, in lingua mea. » Quid locutus sit in lingua sua, consideremus : videtur enim mihi per hæc mysticum aliquid indicare. Ait ergo : « Notum fac mihi » Domine finem meum, et numerum dierum meorum quis » est, ut sciam quid desit mihi. » Si, inquit, notum feceris finem meum mihi, et quantus sit numerus dierum meorum notum feceris mihi, potero per hæc etiam illud agnoscere, quid desit mihi. Aut forte per hæc etiam illud videbitur indicari, quia sicut omnis artis est aliquis finis, verbi gratia structionis finis, domum facere, naupagii, navem construere quæ possit fluctus maris superare, et ferre impetus ventorum, et uniuscujusque artis est aliquis talis finis, propter quem ars ipsa videtur reperta : ita fortassis est vitæ nostræ vel totius mundi finis quidam, propter quod geruntur omnia quæ geruntur in vita nostra, vel propter quem mundus ipse vel institutus est vel constat. Cujus finis etiam Apostolus meminit dicens : « Deinde finis cum tradiderit reg- » num Deo et patri[1]. » Ad quem finem utique festinandum est, ut sit operæ pretium hoc ipsum quod a Deo creati sumus. Et rursus, sicut corporis nostri compago parva quædam et exigua ab initio nativitatis, confestim tamen urget, et tendit ad finem quemdam proceritatis suæ per ætatis augmenta, et iterum, sicut anima nostra secundum hoc quod in corpore hoc degit, festinat primo loquelam recipere balbutientem, secundo deinde clariorem, tum demum ad disputationem perfectam atque integram pervenire : hoc modo etiam omnis vita nostra imbuitur quidem non velut balbutiens inter homines in terris : consummatur vero, et ad summum per-

[1] I Cor. xv, 24.

venit in cælestibus apud Deum. Cupit ergo propheta ista de causa agnoscere finem suum propter quem factus est, ut intuens finem, et dies suos perspiciens et considerans perfectionem, videat quantum sibi deest ad illum finem quo tendit. Verbi gratia, ut si ponamus aliquem artificio traditum, et hunc dicere ad magistrum suum, volo scire quæ sit artis hujus perfectio, et nosse qui sit faber perfectus vel structor : et cum hoc didicerit, requirat quantum sibi deest ab illa perfectione, vel quantum profecerit in artis disciplina, ut cum utrumque cognoverit, sciat quid habeat, et quid perfectioni desit agnoscat : ita etiam et nunc propheta orat a Deo discere ut innotescat sibi finis, et numerus dierum suorum qui sit. In quo non est putandum quod de corporali tempore et annis hujus vitæ loquatur, sed omnem numerum dierum scire vult, qui fuerit in prima vita, qui fuerit in secundo incolatu, qui in tertio. « Multum enim, *in-* » *quit*, incola fuit anima mea [1]. » Velut si dicerent illi qui exie- » runt ex Ægypto : « Notum fac mihi Domine finem meum [2], » quæ est terra bona et terra sancta, « et numerum dierum » meorum » in quibus ambulo, « ut sciam quid desit mihi, » quantum restat usquequo perveniam ad terram sanctam repromissionis : ita et hic vult nosse numerum dierum in quibus iter agit. Habemus enim dies quosdam quidem in hoc mundo, quosdam autem et extra hunc mundum. Alium enim facit diem solis iste cursus nostri hujus cœli spatiis terminatus, alium habet diem ille qui ad secundi cœli pervenire meretur ascensum. Multo enim clariorem diem ducit ille qui usque ad tertium cœlum vel rapi vel pervenire potuerit, ubi non solum ineffabile lumen inveniet, verum etiam verba quæ homini loqui non liceat, audiet. Novi et alios dies, quorum numerum fortassis propheta merito requirit. Nam sicut in hoc cœlo sol exortus, et universum

[1] Psalm. CXIX, 6. [2] Id. XXXVIII, 5.

mundum illustrans diem facit : ita et in corde justi, quod pro constantia et firmitate Dei firmamentum merito appellatur, si exoriatur sol justitiæ Jesus Christus Dominus noster, et illuminet eum lumine scientiæ et veritatis, diem facit in corde ejus : et quanto frequentius exoritur et illuminat, tanto majorem sibi talium dierum numerum computabit. Digne ergo conscius sibi propheta de hujusce modi illuminatione dicit : « Notum fac mihi Domine finem meum, » et numerum dierum meorum quis est, ut sciam quid de- » sit mihi. »

IX. Et addit : « Ecce veteres posuisti dies meos. » In græco scribitur παλαιστάς, quod significat mensuram quatuor digitorum. Volens ergo docere nos qui jam in hac vita breves et per paucos ducimus dies, dixit hunc versiculam de quo supra diximus. Ex quo intelligitur quia possit et alius dicere, quia dies meos posuisti unum digitum, velut consequens de temporis brevitate, et alius duos digitos vel tres. Quæro autem si potest aliquis hominum dicere quia dies mei decem digiti sunt, aut viginti, aut etiam amplius. Et quia loca difficilia incurrimus, velim requirere sicubi in Scripturis tale aliquid invenimus, ex quo possit aperiri planius id quod videtur obscurum. In Esaia scriptum recordor : « Quis metitus est, *inquit*, manu aquam, et cœlum » palmo, et omnem terram pugillo[1] ? » Ex quibus consideret quisquis ille est prudentior auditorum per singula loca differentias mensurarum, quomodo eorum quidem qui cœlum merentur appellari, pars vitæ quæ cœlestis est, palmo Dei metiri dicitur, quicumque ille est Dei palmus : et eorum quorum vita adhuc terrena est, pugillo Dei vita metitur. Sed pugilli divini differentiam nunc requirere, et nostrum sermonem et auditum vestrum fortassis excedat. Verumtamen sicut ibi manu aquam metitus est, palmo

[1] Isai. XL, 12.

cœlum, et omnem terram pugillo, et appendit montes in statera, et colles in jugo : ita etiam hic secundum eamdem consequentiam mensura ista et intelligenda est, quoniam nihil Deo sine mensura est, nihil sine pondere, sed omnia ei in numero constant et mensura. Ita quoque Prophetæ vita et numerata et dimetita Deo est, dum providentiæ ejus rationibus regitur.

X. Addit etiam in sequentibus et dicit : « Substantia mea » tanquam nihilum ante te est. » Nisi addidisset ante te, valde contristabar, pro eo quod humanam substantiam nihil esse dixisset. Nunc vero quia dixit ante te, velut diceret ad comparationem quidem vel Angelorum vel reliquarum creaturarum, non est abjecta, nec minima substantia mea. Denique et si bene egerimus, et mandata Domini servaverimus, ad consortium invitamur angelicum : « Erunt, *in- » quit*, sicut Angeli Dei in cœlo[1]. » Ad comparationem Dei vero etiam si Petrus sim, adversus quem portæ inferi non prævalebunt, substantia mea ante eum nihil est. Et satis proprio vocabulo naturæ usus est. Nihil enim est omne, quamvis magnum sit, quidquid ex nihilo est, solus enim est ille qui est, et qui semper est. Nostra autem substantia tanquam nihil est ante eum : quippe quia ab eo ex nihilo procreata est.

XI. In sequentibus vero velut explanans hoc ipsum quod dixit, quia « substantia mea tanquam nihilum ante te » est, addit et dicit : « Verumtamen universa vanitas omnis homo » vivens. » Quomodo accipis *vivens ?* siquidem veram vitam vanitatem putamus, ut quid laboramus ? Sed vide ne forte hoc quod dicit, omnis vivens, de hac præsenti vita accipiendum sit, sicut scriptum est, et testimoniis comprobabimus. Omnia enim quæ in hac vita sunt apud homines, vana sunt, etiam si Moyses in hac vita sit, et ipse enim ex

[1] Matth. xxii, 30.

parte cognoscit, et ex parte prophetat, et per speculum et in ænigmate videt, et umbram scit, ac figuras docetur, et veritatem nondum videt, et ideo est quidem vivens, sed vanitas est vita ejus. Et vis videre quia vanitas est? « Cum » venerit quod perfectum est, destruentur ista quæ ex parte » sunt[1]. » Omne autem quod destruitur vanitas est. Et si quidquid ex parte est destruitur, si Prophetæ ex parte cognoscunt, recte etiam ipsorum vita vanitas appellatur: destruuntur autem inferiora, cum venerint ea quæ meliora sunt et perfecta, et per hoc vana esse arguuntur, per quod tanquam ex parte et imperfecta destruuntur. « Universa » *ergo* vanitas, omnis homo vivens. » Quia autem de hac vita accipiatur ista sententia, audi Ecclesiam protestantem et dicentem: « Laudavi omnes qui mortui sunt super omnes qui vivunt, quicumque ipsi vivunt usque modo, et » bonus super istos duos qui nondum natus est[2]. » Laudat ergo mortuos plusquam vivos, quia illi hoc saltem lucri habent, quod de vinculis hujus corporis liberati sunt, nec ultra carne ac pellibus induti sunt, nec ossibus ac nervis inserti sunt, nec ultra subjacent necessitati corporis. Si ergo intellexisti quale sit vivere in carne etiam si Moyses sit quis, vel quisque ille est, molesta ei est ista vita. Non enim a corruptione resolvitur, quæ mortali corpore terrenoque circumdatur. Vide ergo quia universa vanitas est omnis homo vivens, contemnamus vanam istam vitam, et festinemus ad sanctam vitam, et beatam ac veram, et in illam animo et mente tendamus omni vanitate discussa. Nec dicamus dulcem istam lucem, qua nunc utimur. Hoc enim illi dicunt, qui dulcedinem veræ lucis ignorant, sed ne auspicia quidem veri luminis ulla senserunt nec sciunt angelicam vitam sperandam esse animæ, cum ex vanitate vitæ hujus evaserint. Unde et nos qui hæc credimus, jam

[1] I Cor. XIII, 10. — [2] Eccles. IV, 2.

mente et fide transferamur ad cœlum, et in terris ambulantes conversationem habeamus in cœlis, ut ibi sit thesaurus noster, ubi est et cor nostrum, et ut regnum cœleste consequi mereamur, per Jesum Christum Dominum nostrum, cui est gloria et potestas et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA SECUNDA [1].

De eodem psalmo ab illa parte, « Verumtamen in imagine » pertransit homo. »

I. « Quanquam in imagine ambulet homo. » Imago necessario alicujus est imago. Nam et Scriptura sancta cum imaginem nominat, interdum quidem definit, et dicit cujus sit imago, interdum autem absque ulla definitione ponit imaginem. Denique de Salvatore cum dicit *qui est imago*, non siluit cujus imago esset, sed addidit dicens : « Qui est » imago Dei invisibilis primogenitus omnis creaturæ [2]. » Et rursum cum docet nos de diversis imaginibus, et quia singuli quique aliquam imaginem portent, dicit : « Sicut portavimus imaginem terreni, ita portemus imaginem cœlestis [3]. » Cum adjectione, vel terreni, vel cœlestis imaginem nominavit. Alibi autem absque ulla definitione dicit, sicut et hoc loco ait : « Quanquam in imagine ambulet homo. » Sed in imagine cujus? Dei, an imagine terreni, an imagine cœlestis? Quomodo sciam in hoc quid est quod docere nos vult Scriptura divina, quæ absque ulla adjectione ait : « Quanquam in imagine (*nescio cujus*) ambulet homo? »

[1] Tom. II, pagg. 695-700.

[2] Coloss. I, 15. — [3] I Cor. XV, 49.

Et si quidem de justis solis diceret, sine dubio dixisset, quanquam in imagine cœlestis ambulet homo. Aut si de peccatoribus tantum diceret, dixisset certe, in imagine terreni ambulet homo. Verum quoniam generaliter de universis mortalibus pronunciatur, quorum alii imaginem cœlestis portant, quicumque secundum Legem Dei vivunt, alii terreni imaginem portant, qui carnaliter vivunt: propterea necessario reticuit specialem imaginis designationem, et generalem sententiam de omnibus hominibus protulit, quia omnis homo in imagine ambulet. Tuum est jam discutere, et exquirere ex uniuscujusque fide et operibus, ex conversatione et actibus, ex cogitationibus et verbis, et considerare utrum in imagine cœlestis ambulet, an in imagine terreni. Si misericors es sicut pater tuus cœlestis misericors est, sine dubio in te patris cœlestis imago est. Si non solum amicis tuis benefacis, sed etiam inimicis reddis bona pro malis, sicut pater cœlestis « solem suum oriri » facit super bonos et malos, et pluit super justos et injus- » tos[1], » imago in te cœlestis est. Et si in omnibus perfectus es, sicut pater tuus cœlestis perfectus est, imago in te cœlestis est. Et rursum si non es imitator Christi nec apostoli Pauli, qui dicit: « Imitatores mei estote, sicut ego » Christi[2], » sed imitator es operum diaboli qui homicida fuit ad initio: et si terrena sapias, et terrena loquaris, et thesaurus tuus et cor tuum in terra sit, terreni imaginem portas. Verum quia in his locis inventi sumus, in quibus de imagine sermo commotus est, necessarium videtur etiam Psalmi illius versiculum in medium producere, in quo de peccatoribus scriptum est: « Domine in civitate tua imagi- » nem ipsorum ad nihilum rediges[3]. » Constat ergo quia peccatorum imaginem in civitate sua Deus ad nihilum redigit: justorum autem imaginem sine dubio tuetur et ser-

[1] Math. v, 45. [2] I Cor. xi, 1. [3] Psalm. LXXII, 20.

vat. Hæc est ergo imago terreni, id est, peccatorum, quam ad nihilum rediget Deus in civitate sua, id est, si quis exierit de hoc mundo, et tulerit secum imaginem terreni, propter hujusmodi imaginem in civitate illa Dei ad nihilum redigetur, nec consequetur partem inter cives cœlestis illius civitatis, qui cœlestis imaginis non reportat insignia.

II. Sed et aliud sacramentum mihi videtur continere iste versiculus, quod hujus quidem vita et conversatio imaginaria quædam sit et imago, futura autem non sit imaginaria, sed vera : et hoc est quod dicitur, quia imaginem habet unusquisque virtutis, non tamen proprie et sincere vivit in ipsa virtute. Tale autem quod dicimus : Sapientia et scientia pars est magna virtutum : sed in præsenti vita si quis putat se cognovisse, nondum cognovit sicut oportet scire, qui enim cognoscit, in ænigmate cognoscit. Ergo in imagine scientiæ ambulamus et non in ipsa scientia, per quam facie ad faciem cognoscitur. Ita nihilominus et in ipsa sapientiæ imagine, et nondum in ipsa sapientia ambulamus, quia nondum revelata facie gloriam Domini speculamur. Eadem audeo de justitia Dei dicere, quod in imagine justitiæ ambulamus, et nondum in illa justitia quæ est facie ad faciem incedimus. Neque enim capere poterit humana natura pellibus et carne vestita, ossibus et nervis inserta, nudam ipsam justitiæ sinceramque veritatem ferre et tolerare secundum naturæ suæ potentiam ac virtutem. Si quidem ipse Christus est natura virtutum : ipse enim justitia, quæ humano generi non in plenitudinem splendoris advenit, quia Jesus Christus seipsum exinanivit forma Dei, ut formam servi acciperet. Et si quidem de solis Judæis sermo Scripturæ loqueretur, dixisset forsitan, quamquam in umbra ambulet homo : sed quia ut arbitror de melioribus sermo fit quam erant illi qui secundum umbram Legis vivebant,

propterea scriptum est, « quanquam in imagine ambulet » homo. » Quod clarius ad intellectum veniet ex sermonibus apostoli Pauli, qui tres quasdam species proprietatis designat in Lege, umbram dicens et imaginem et veritatem, ait namque: « Umbram enim habens Lex bonorum futuro» rum, non ipsam imaginem rerum, per singulos annos iis» dem ipsis hostiis quas offerunt indesinenter, nunquam po» test accedentes facere perfectos[1]. » Ergo Lex umbram habet futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum, ostendens sine dubio aliam esse imaginem rerum quam illam quæ Legis umbra designatur. Et si quis potest describere observantiam illam judaïci cultus, consideret templum illud non habuisse imaginem rerum, sed umbram: videat quoque altare umbram esse, videat et hircos et vitulos qui adducuntur ad victimam umbram esse illa omnia, secundum illud quod scriptum est: « Umbra *enim* est vita » nostra super terram[2]. » Si quis vero transire potuerit ab hac umbra, veniat ad imaginem rerum, et videat adventum Christi in carne factum, videat eum pontificem, offerentem quidem et nunc patri hostias, et postmodum oblaturum: et intelligat hæc omnia imagines esse spiritalium rerum, et corporalibus officiis cœlestia designari. Imago ergo dicitur hoc quod recipitur ad præsens, et intueri potest humana natura. Si potes mente et animo penetrare cœlos, et sequi Jesum qui penetravit cœlos, et assistit nunc vultui Dei pro nobis, ibi invenies illa bona quorum umbram habuit lex, et imaginem Christus ostendit in carne, quæ præparata sunt beatis, quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit. Quæ cum videris intelliges quia qui in ipsis ambulat, et in illorum desiderio et cupiditate perdurat, iste non in imagine, sed in ipsa jam ambulat veritate. *Verumtamen in imagine ambulat homo.*

[1] Hebr. x, 1. — [2] 1 Paralip. xxix, 15.

Repetamus ergo sermonem illum quem dixit Apostolus, in quo generales duas imagines designavit, unam quidem terrenam, aliam vero cœlestem, et comparemus ad hoc, *quanquam in imagine ambulat homo :* et hoc quod generaliter dictum est, in multas species dividamus, ut cum dividitur sermo per singula, atque discutitur, clarescat quod intrinsecus latet. Hoc est autem quod dicimus : Omnis potestas inimica, et unaquæque virtus divina quæ auxilium præstat his qui salutem consequi cupiunt : singulæ harum imagines quasdam exprimunt in anima eorum qui se ad receptaculum earum diversis studiis exhibent. Verbi gratia, sicut superius diximus, omnes quidem homines, aut cœlestis, aut terreni imaginem portamus, sed et in his ipsis multa diversitas. Utputa omnis peccator portat imaginem terreni, sed non omnis similiter : non æque imaginem terreni portat homicida et mendax, aut adulter et convitiosus, aut puerorum corruptor et fur, quamvis omnes isti terreni imaginem portent, sed multa est inter ipsos differentia pro diversitate peccati. Secundum has ergo diversitates imaginis terreni, contemplare etiam diversitatem imaginis cœlestis, et intuere Paulum portantem imaginem cœlestis, et Timotheum. Et quid? putamus quia similiter ut in Paulo, ita et in Timotheo erat imago cœlestis? Nihil amplius, nihil præclarius habebat imago Pauli præter imaginem Timothei? Ego arbitror quia secundum hoc quod præcedebat vitæ merito, verbi potentia, magnanimitate propositi Paulus Timotheum, ita et in illo major ac splendidior refulgebat imago cœlestis, qualem in illo faciebat imaginem Christus, cum in eo loqueretur : et aliam et longe (ut ego arbitror) inferiorem in illo faciebat imaginem qui dicebat : « Et dixit » Angelus qui loquebatur in me[1], » et sic per singula etiam apud teipsum requirens, diversitatem invenies imaginis sive

[1] Zach. I, 14.

terrenæ in peccatoribus, sive cœlestis in sanctis. Omne ergo quod agitur a nobis per singulas horas vel momenta, imaginem aliquam deformat: et ideo per singula scrutari debemus actus nostros, et nosmetipsos probare in illo opere, et in illo sermone, utrum cœlestis, an terrena imago in anima nostra depingitur. Sed et illud admonere vos inutile non videbitur, quod multi in hoc modo propter imagines malorum regum, imo potius tyrannorum perierunt, pro hoc tantummodo quod tyrannicæ apud eos imagines deprehensæ sunt, et hoc solum eis suffecit ad crimen. Perscrutetur ergo nunc se unusquisque vestrum, et cordis sui arcana recenseat, ac diligenter inquirat quas ibi imagines gerat. Si inventus fueris habere ibi formas diaboli, et imaginem Satanæ, quod tibi erit vitæ refugium, quis miserebitur tui, cum de intimo conclavi cordis tui tyrannica imago proferetur? Sin autem vis ut per species tibi hujusmodi imagines designem, audi. Ira, imago tyrannica est, avaritia, dolus, superbia, tumor, gloriæ sæculares, invidiæ, ebrietates, comessationes, et his similia. Quas si non citius abjeceris de domo tua, si non detraxeris et abraseris a sensibus tuis omnem fucum pessimæ hujus picturæ, et omne figmentum venenati coloris absterseris, ipsæ te imagines perire facient. Hæc de eo quod scriptum est: « In » imagine ambulat homo. »

III. Sequitur: « Thesaurizat et ignorat cui congregat » ea. » Oportebat enim requiri quæ sunt quæ thesaurizantur et ignorantur cui congregentur, et quæ sunt quæ congregantur et non ignorantur cui permanent. Sequitur: « Et » nunc quæ est expectatio mea? nonne Dominus? » Sicut sapientia nostra Christus est, et justitia Christus est, secundum quod scriptum est: « Qui factus est sapientia nobis » a Deo, et justitia et sanctificatio et redemptio[1]: » ita et

[1] I Cor. I, 30.

expectatio, id est, patientia nostra Christus est. Propterea non glorietur sapiens in sapientia, nec fortis in fortitudine sua, quia omnia habemus in Christo. Et nunc ergo quæ est expectatio, id est, patientia mea? Dominus. *Et substantia mea a te est.* Si habeo substantiam divitiarum spiritalium, a Deo est. « Insufflavit *enim Deus* in faciem *hominis* » spiritum vitæ, et factus est homo in animam vivam[1]. »

IV. « Ab omnibus iniquitatibus meis eripe me. » Necessario addidit *ab omnibus*, pro scilicet nulla nos teneat et constringat iniquitas. Sed quomodo Deus ab iniquitatibus eripiat, consideremus. Si pœnitentes pro malis gestis convertamur ad Deum, suscipiens a nobis Deus conversionem nostram, absolutionem iniquitatum donat secundum mensuram conversionis. Cui enim plus remittitur, plus diligit : et propterea dicitur quia mulieri illi « multa remissa sunt, » quia dilexit multum[2]. » Pro mensura ergo pœnitentiæ, remissionis quantitas moderatur : ne nosmetipsos seducamus, putantes nullis hæc regulis, nullis dispensari judiciis. Puto enim quod qui omnes justitias impleverit, ille omnes abluat iniquitates, qui vero paucas, vel partem aliquam justitiæ operatus est, partem aliquam iniquitatum resolvat : qui vero perfectam pro omnibus malis et integram pœnitentiam gesserit, ita ut purum cor jam offerat Deo, iste simul omnem labem diluit peccatorum : si vero ex parte pœnituit, et ex parte jam meruit absolutionem. Hæc ergo sciens propheta, et quia quosdam quidem eripit Deus ab omnibus iniquitatibus suis, quosdam ab aliquibus iniquitatibus liberat, puto quod propterea confidens egisse se ea quibus dignum esset ab omnibus iniquitatibus eripi, dicit audacter ad Dominum : « Ab omnibus iniquitatibus meis » eripe me. »

V. « Opprobrium insipienti dedisti me. » Donec habe-

[1] Gen. II, 7. — [2] Luc. VII, 47.

mus peccata, necesse est nos exprobrari ab insipiente, et accusatore nostro diabolo: et si inveniantur peccata nostra non esse deleta, sed scripta in nobis stylo diaboli, per hæc ipsa quæ gessimus exprobrabit nos inimicus. Sicut enim bona quæque scripta dicuntur non atramento, sed Spiritu Dei vivi, ita mala quæque conscribuntur atramento et calamo diaboli. Propter quod Dominus et Salvator noster delevit chirographum peccatorum nostrorum, quod erat adversum nos diabolo astipulante conscriptum, sicut et ante prædixerat per prophetam dicentem: « Ecce deleo si» cut nubem iniquitates tuas, et sicut nebulam peccata tua, » et ultra non ero memor[1]. » Ut ergo non exprobremur ab insipiente, convertamus nos ab omnibus iniquitatibus nostris, ne reprehendens in nobis maculas peccatorum, id est, suæ voluntatis insignia, exprobret, et dicat: Ecce hic Christianus dicebatur, et signo Christi signabatur in fronte, meas autem voluntates et mea chirographa gerebat in corde. Ecce iste qui mihi et operibus meis renunciavit in baptismo, meis rursum operibus se inseruit, meisque legibus paruit. Liberati ergo ab omnibus iniquitatibus, studeamus ne in die judicii hujuscemodi opprobriis insipientis diaboli succumbamus.

VI. « Obmutui et non aperui os meum, quia tu es qui » fecisti. » Jam et hoc superius exposuimus, cum tractaremus illum versiculum qui ait: « Dum consistit peccator ad» versum me, obmutui et humiliatus sum et silui a bonis. » Bonum est enim eo tempore cum adversum nos, vel derogationum, vel conviciorum, vel probrorum tela jaciuntur, nos hujus versiculi meminisse, qui ait: « Obmutui, et non » aperui os meum, quia tu es qui fecisti. » Hoc sane requirendum videtur, quid est quod dixit: *Tu es qui fecisti*, nec tamen adjunxit quid fecerit. Sed ordo ipse nos docet, quo-

[1] Isai. XLIV, 22.

niam quidem velut agonem quemdam inter nos, et consistentem adversum nos peccatorem describit : et quia hoc ipsum indicet fecisse Deum, id est, quod exercitii nostri causa et profectus Deus fecerit ista certamina. Ideo ergo memor ero, quia tu fecisti agones istos et tu nobis hæc exercitia patientiæ præparasti. Cum enim ad iracundiam provocaret, cum conviciis lacesseret, ne patientiæ lineas excederem, et verbum aliquod quod tibi non placeat proferrem de labiis meis, « obmutui, et non aperui os meum[1]. » Si vero amplius aliquid secundum Pauli statuta valuero profligare, non solum obmutescam, et non aperiam os meum, sed et cum maledicor, benedicam et blasphematus deprecabor.

VII. « Amove a me plagas tuas, a fortitudine manus tuæ » ego defeci. » Quod latini interpretes plagas dixerunt, in græcis codicibus flagella scriptum est, ut sit : « Amove a » me flagella tua. » Quod videtur utique dicere positus quasi in correptione flagellorum, cum sicut homo pro peccatis corripitur, vel flagellatur ut emendetur. Sicut et illud a quamplurimis intelligitur quod scriptum est : « Fili noli » tædiare a disciplina Dei, neque deficias cum ab eo incre- » paris. Quem enim diligit Deus, corripit, flagellat autem » omnem filium quem recipit[2]. » Si quando ergo quis hujuscemodi correptionibus increpatur, competenter dicere videtur : « Amove a me flagella tua. A fortitudine manus » tuæ ego defeci. » Sed illud competenter videtur aptari quod scriptum est : « In increpationibus propter iniquitatem » corripuisti *vel* erudisti hominem. » Sed novi ego et alia flagella quibus vehementius cruciamur, illa scilicet quæ per Prophetam describit sapientia (Prophetam etenim eum dico) : « Quis dabit in cogitatu meo flagella, et in corde meo » correptionem sapientiæ, ut ignorationibus meis quæ feci

[1] 2 Cor. IV. — [2] Hebr. XII, 5, 6.

» non parcatur, et peccata mea non prætereantur[1]? » Vides quomodo orat flagellari cor suum pro peccatis suis, et verberari cogitationes suas? Si quando ergo vides temetipsum post peccatum affligi et cruciari in corde, et a propriis cogitationibus accusari : si quando notari te vides a conscientia tua, et ejus verberibus flagellari, spem tibi emendationis ac salutis præsume. Vicinior namque tibi conversionis est via, quam illis qui nec peccasse se quidem sentiunt, nec in delictis suis contristantur, nec flagella conscientiæ patiuntur. Tu ergo si videris te flagellari et cruciari in cogitationibus tuis, et spem salutis de proximo attendens, dicito de his qui peccaverunt quidem similiter, tamen similiter non pœnitent pro delictis, quia « in laboribus hominum non » sunt, et cum hominibus non flagellabuntur, propterea te- » nuit eos superbia[2]. » Tu ergo si cruciaris et affligeris in corde tuo, dic ad Dominum : « Multa quidem flagella pec- » catorum, sed sperantes in Domino misericordia circum- » dabit[3]. » Ostendimus igitur dupliciter hominibus flagella præparari : sive sensibiliter extrinsecus, cum vel languoribus, vel damnis, vel diversis afflictionum generibus flagellamur : sive etiam cum ex recordatione delicti perurgentis conscientiæ stimulis tenebramur in corde. Ad utrumque ergo convenit dici : *Amove a me plagas tuas.* Sed fortasse aliquis dicit, esto quia pro his cruciatibus qui extrinsecus inferuntur commoda hujuscemodi videatur oratio, quæ cessare supplicat cruciatus, numquid et cordis stimulum ac mentis respectum videbitur inhibere? Mensura in omnibus quæritur, multo magis in flagellis mensura percommoda est, si enim fuerint ultra mensuram, nocebunt tibi etiam ipsa quæ bona sunt. Et quid de flagellis dicam? « Mel, » *inquit Salomon,* inveniens manduca quantum sufficit, ne » forte satiatus evomas[4]. » Quod si in melle mensura utilis

[1] Eccl. XXIII, 2. — [2] Ps. LXXII, 5, 6. — [3] Id. XXXI, 10. — [4] Pr. XXV, 16.

est, quanto rectius requiretur et servabitur in flagellis? Propter quod et Apostolus verens nimia flagella cordis ejus qui deliquerat, et nimium tristabatur, dicebat: « Ne forte » majore tristitia absorbeatur qui hujusmodi est[1]. »

VIII. « In increpationibus pro iniquitate erudisti homi- » nem, et tabescere fecisti sicut araneam animam ejus. » Anima quæ peccat crassior efficitur. Talis namque est natura peccati, propter quod scriptum est: « Incrassatum est cor » populi hujus[2]. » Sicut autem peccatum incrassescere facit, ita e contrario virtus subtilem animam reddit, et ut extorqueam quodammodo vocabuli novitatem, omne quod in ea corporeum est, abstergit et perimit, et purius eam incorpoream reddit. Quod autem crassescat, et ut ita dicam carnea efficiatur anima peccatoris, indicatur ex eo quod scriptum est: « Non permanebit spiritus meus in hominibus » istis, quia caro sunt[3]. » Carnem sine dubio nominat animas crassiores et peccatrices. Si ergo incrassescat anima, ut efficiatur caro, quid remedii Deus præparet, docet: « In in- » crepationibus, *inquit*, pro iniquitate erudisti hominem, et » tabescere fecisti sicut araneam animam ejus. » Est ergo opus Dei ut tabescere faciat, et consumat omne quidquid est crassioris materiæ quo circumdatur anima, ut extenuet et elimet prudentiam carnis, et ita demum animam ad subtilem rerum cœlestium et invisibilium revocet intellectum. Talia quædam invenimus sub sacramento non minimo apud Ezechielem prophetam designari[4], cum in lebetem, vel cacabum carnes immitti dicuntur et decoqui, et dicitur quia coctæ sunt et detabuerunt, vel decoctæ sunt carnes et excoctum est jus. Scripta sunt hæc iisdem ipsis sermonibus, pro eo quod lebetes vel cacabi nos suscipient flammis succensi, in quos injiciemur nos qui animas nostras incarnavimus, vel incrassavimus, si non prius dum in hoc mundo

[1] 2 Cor. II, 7. — [2] Matt. XIII, 15. — [3] Gen. VI, 3. — [4] Ezech. 11.

sumus, pervenerimus per pœnitentiam ut tabescant carnes nostræ, et crassitudo animæ nostræ ad subtilitatem deducatur araneæ. Si hinc adhuc carnes fuerimus egressi, mittemur in illos cacabos qui succenduntur lignis, vel fœno, vel stipula, id est, operibus nostris quæ superposuerimus fundamento Christi. Tale est illud, ut opinor, quod Jeremias dicit : « Vidi, *inquit*, lebetem vel cacabum ardentem, » facies ejus a facie Aquilonis[1]. » Vel iterum cum virgam vidit nuceam. Requiramus ergo de ista sententia, quod propterea simul virgam ostendit, et cacabum igne succensum, ut si quidem disciplinas accipias per virgam et emenderis, cacabo non indigeas succenso : si vero permanes indisciplinatus, et virga non emendaris, id est, verbo correptionis vel confutatus vel pœnitens, et tali virga correptus qualem dicit Paulus : « Quid vultis, in virga veniam ad » vos aut in charitate spiritus et mansuetudinis[2] ? » Si ergo tali virga non emendaris, in cacabum mitteris, et cacabus succendetur. Propterea ergo vidit Jeremias simul utrumque, et virgam, et cacabum succensum, ut metuentes utrumque, alterum videamus ex altero. Hæc propter hoc quod scriptum est : « Tabescere fecisti sicut araneam animam » ejus. »

IX. Si ergo sermonem ad naturam animalis istius retorquemus, ex illa parte qua opus subtilissimum et quod vix oculus comprehendere potest expleat, apta videbitur expositio ista, quam superius explanavimus. Si vero quis ad illud referat quod Esaias in libro suo scribit, quia « telam araneæ » texuerunt[3], » aliter accipiendum est : quia omnia quæ texit et agit peccator, tam nihil scias esse quam sunt illa quæ texit aranea, licet varia videatur et composita, licet exquisita quadam arte digesta. Quanta texuerunt illi divites qui ante nos fuerunt, qui divitias variis artibus, et callidis adin-

[1] Jerem. I, 13. [2] I Cor. IV, 21. — [3] Isai. LIX, 5.

ventionibus congregabant, qui magistratus, qui honores, qui consulatus diversa ambitione quærebant, isti omnes telas araneæ texuerunt. Tam enim vana, tam frivola quam est araneæ textrina, fuerunt omnia quæ gerebant, et propterea tabefactæ sunt sicut araneæ animæ eorum. « Verumtamen » vanitas omnis homo. » Jam hoc in superioribus explanavimus.

X. « Exaudi orationem meam Deus et deprecationem » meam, auribus percipe lacrymas meas. » Oportet iterum et cum lacrymis offerre orationem Deo, et ex intimis penetralibus in precem Domini commoveri, ut mens credens de judicio futuro, recordationem delictorum suorum non absque lacrymis et lamentatione recenseat. Quis resolutus in lacrymas dicit ad Dominum : « Effundo in conspectu tuo » orationem meam[1]? Auribus ergo percipe lacrymas meas, » et ne sileas, *inquit,* a me, » id est, me orante ne sileas. Sed quid? adhuc loquente me dic, ecce adsum.

XI. « Quia incola ego sum apud te, et peregrinus sicut » omnes patres mei. » Quia peregrinus sum, necessario etiam et incola sum, non enim sum sicut tu. Tu enim æternus es solus, et nos quantum invenitur habemus initium. Ego autem si dignus efficiar esse apud te, incola tamen sum, et peregrinus apud te : quia et omnes patres mei incolæ fuerunt, et peregrini apud te : et Abraham peregrinus est apud te, quia non erat semper, sed tunc esse cœpit quando tu voluisti, et Isaac et Jacob et omnes justi.

XII. « Remitte mihi ut refrigerer priusquam abeam, et » amplius non ero, » quoniam incola sum : donec apud te sum, tamdiu sum : si autem a te exiero, perdidi etiam hoc ipsum quod sum, et ero tanquam qui non sum. Denique propterea de peccatoribus dicit : « Et erunt tanquam qui » non sunt[2]. » Et alibi : « Qui vocavit ea quæ non sunt. Re-

[1] Psalm. CXLI, 3. — [2] Abd. XVI.

» mitte mihi ut refrigerer priusquam abeam, et amplius non » ero[1]. » Sciendum tamen est quod in nobis est, sive ut simus, sive ut non simus. Donec etiam adhæremus Deo et inhæremus ei qui vere est, etiam nos sumus. Sin autem abscesserimus ab eo et non adhæserimus Deo nostro, vitio in contrarium decidimus. Non ergo per hoc substantialis animæ designatur interitus, sed non esse dicitur cum in eo non permanet qui vere et semper est, ex quo ipse est. Propterea ergo et sermo nos propheticus adhortatur dicens : « Post Dominum Deum nostrum ibimus, et ipsi adhærebi» mus. » Sed et nos ipsi dicamus : « Adhæsit anima mea post » te[2], » in Christo Jesu Domino nostro, cui est honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Rom IV, 17. — [2] Psalm. LXII, 9.

ORIGENIS

IN CANTICUM CANTICORUM

HOMILIÆ.

(INTERPRETE BEATO HIERONYMO.)

PROLOGUS [1]

BEATI HIERONYMI PRESBYTERI AD DAMASUM PAPAM

IN EXPOSITIONEM CANTICI CANTICORUM SECUNDUM ORIGENEM.

BEATISSIMO PAPÆ DAMASO HIERONYMUS.

Origenes, cum in cæteris libris omnes vicerit, in Cantico Canticorum ipse se vicit. Nam decem voluminibus explicitis, quæ ad viginti usque versuum millia pene perveniunt, primum septuaginta Interpretes, deinde Aquilam et Symmachum et Theodotionem, et ad extremum quintam editionem quam in Actio littore invenisse se scribit, ita magnifice aperteque disseruit, ut inde mihi videatur in eo completum esse quod dicitur: « Introduxit me rex in cubiculum suum [2]. » Itaque illo opere prætermisso, quia ingentis est otii, laboris et sumptuum, tantas res, tanquam dignum in latinum transferre sermonem, hos duos tractatus, quos in morem quotidiani eloquii parvulis adhuc lactantibus composuit, fideliter magis quam ornate interpretatus sum, gustum tibi sensuum ejus, non cibum offerens. Tu animadvertas quanti sint illa estimanda quæ magna sunt, cum sic possint placere quæ parva sunt.

[1] Tom. III, pagg. 11.

[2] Cant. I, 3.

HOMILIA PRIMA [1].

1. Quomodo didicimus per Mosen quædam esse non solum sancta, sed et sancta sanctorum; et alia non tantum sabbata, sed et sabbata sabbatorum : sic nunc docemur scribente Salomone esse quædam non solum cantica, sed et cantica canticorum. Beatus quidem is qui ingreditur sancta, sed beatior qui ingreditur sancta sanctorum. Beatus qui sabbata sabbatizat, sed beatior qui sabbatizat sabbatorum sabbata. Beatus similiter et is qui intelligit cantica, et canit ea : nemo quippe nisi in solemnitatibus canit : sed multo beatior ille qui canit cantica canticorum. Et sicut is qui ingreditur in sancta, pluribus adhuc indiget, ut valeat introire in sancta sanctorum : et qui sabbatum celebrat quod a Domino populo constitutum est, multa adhuc necessaria habet, ut agat sabbata sabbatorum : eodem modo difficile reperitur qui omnia quæ in Scripturis continentur cantica peragrans, valeat ascendere ad cantica canticorum. Egredi oportet ex Ægypto, et egressum de terra Ægypti pertransire mare Rubrum, ut possis primum canticum canere dicens : « Cantemus Domino, gloriose enim magnificatus est [2]. » Licet autem primum dixeris canticum, adhuc longe es a cantico canticorum. Perambula terram deserti spiritaliter, donec venias ad puteum quem foderunt reges, ut ibi secundum canticum canas. Posthæc veni ad vicina sanctæ terræ, ut super Jordanis ripam constitutus cantes canticum Mosi, dicens : « Attende cœlum, et loquar, et audiat terra verba » oris mei [3]. » Rursum habse necessarium ut milites, et ter-

[1] Tom. III, pagg. 12 - 16.

[2] Exod. xxv, 1. — [3] Deut. xxxii, 1.

ram sanctam hæreditate possideas, et apis tibi prophetet, et apis te judicet, Debbora quippe apis interpretatur, ut possis et illud carmen, quod in libro Judicum continetur, edicere[1]. Ad regnorum deinceps volumen ascendens veni ad canticum quando David fugit de manibus omnium inimicorum suorum et de manu Saül, et dixit : « Dominus firmamentum meum, et fortitudo mea et refugium meum et liberator meus[2]. » Perveniendum tibi est ad Esaiam, ut cum illo dicas : « Cantabo canticum dilecto vineæ meæ[3]. » Et cum universa transieris, ad altiora conscende, ut possis anima decora cum sponso, et hoc canere canticum canticorum. Sed quot ex personis constet, incertus sum. Orantibus autem vobis, et revelante Domino, quatuor mihi in his videor invenisse personas, virum et sponsam, cum sponsa adolescentulas, cum sponso sodalium greges. Alia dicuntur a sponsa, alia a sponso, nonnulla a juvenculis, quædam a sodalibus sponsi. Congruam quippe est ut in nuptiis adolescentularum sit multitudo cum sponsa, juvenum turba cum sponso. Hæc omnia noli foris quærere, noli extra eos qui prædicatione Evangelii salvati sunt. Christum sponsum intellige, Ecclesiam sponsam sine macula et ruga, de qua scriptum est : « Ut exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam non habentem maculam, neque rugam, aut aliquid eorum, sed ut sit sancta et immaculata[4]. » Eos vero qui cum sint fideles, non sunt tamen istiusmodi quales sermo præfatus est, sed juxta modum quemdam adepti videntur salutem, animadverte credentium animas et adolescentulas esse cum sponsa. Angelos vero, et eos qui pervenerunt in virum perfectum, intellige viros esse cum sponso. Inde igitur mihi videntur quatuor ordines, unum et unam, duos choros inter se concinentes, sponsam canere cum juvenculis, sponsum canere cum sociis. Et cum hoc intellexe-

[1] Judic. v. — [2] 2 Reg. xxii, 2. — [3] Isai. v, 1. — [4] Ephes. v, 27.

ris, audi canticum canticorum, et festina intelligere illud et cum sponsa dicere ea quæ sponsa dicit, ut audias quæ audivit et sponsa. Si autem non potueris dicere cum sponsa quæ dixit, ut audias ea quæ dicta sunt sponsæ, festina vel cum sponsi sodalibus fieri. Porro si et illis inferior es, esto cum adolescentulis, quæ in sponsæ deliciis commorantur. Hæ quippe in hoc libro, fabula pariter, et epithalamio sunt personæ : ex quo et gentiles sibi epithalamium vindicarunt, et istius generis carmen assumptum est. Epithalamium siquidem canticum canticorum. Primum sponsa orat, et statim in mediis precibus auditur. Videt præsentem sponsum, videt adolescentulas suo comitatui copulatas. Deinde respondet ei sponsus : et post sponsi eloquia, dum ille pro ejus patitur salute, respondent sodales, donec sponsus sit in recubitu, et a passione consurgat, se quædam sponsæ ornamenta facturos.

II. Verum jam ipsa verba ponenda sunt, in quibus prius vox sponsæ deprecantis auditur. « Osculetur me osculo oris sui[1]. » Quorum iste est sensus : quousque sponsus meus mittit oscula per Mosen, mittit oscula per prophetas? Jam ipsius cupio ora contingere, ipse veniat, ipse descendat. Orat igitur sponsi patrem, et dicit ad eum : « Osculetur me osculo oris sui. » Et quia talis est ut compleatur super eam propheticum illud in quo dicitur : « Adhuc te loquente dicam, ecce adsum : » sponsam sponsi Pater exaudit, mittit filium suum. Videns illa eum cujus deprecabatur adventum orare destitit, et ad eum cominus loquitur : « Quoniam bona ubera tua super vinum, » et odor unguentorum tuorum super omnia aromata[2]. » Sponsus igitur Christus missus a Patre venit unctus ad sponsam, et dicitur ad eum : « Dilexisti justitiam, et odisti ini» quitatem, propterea unxit te Deus, Deus tuus oleo exul» tationis præ participibus tuis[3]. » Si me tetigerit sponsus,

[1] Cantic. I, I. — [2] Ibid. I, 2. — [3] Psalm. XLIV, 8.

et ego boni odoris ero, et ego liniar unguentis, et ad me usque ejus unguenta pervenient, ut possim cum Apostolo dicere: « Christi bonus odor sumus in omni loco[1]. » Nos autem cum hæc audivimus, adhuc peccatis vitiisque fœtemus, de quibus Propheta pœnitens loquitur: « Putruerunt » et corruptæ sunt cicatrices meæ a facie insipientiæ meæ[2]. » Peccatum odoris est putidi, virtus spirat unguenta, quorum typos reperies in Exodo. Invenies quoque ibi stacten, onycha, galbanum, et reliqua. Hæc quidem ad incensum: deinde ad opus unguentarii varia sumuntur unguenta, in quibus est nardus et stacte. Et Deus qui fecit cœlum et terram, loquitur ad Mosen, dicens: « Ego implevi eos spiritu » sapientiæ et intellectus, ut faciant opera artis unguenta» riæ[3]: » et unguentarios Deus docet. Hæc nisi spiritaliter intelligantur, nonne fabulæ sunt? nisi aliquid habeant secreti, nonne indigna sunt Deo? Necesse est igitur eum qui audire Scripturas spiritaliter novit, aut qui certe non novit, et desiderat nosse, omni labore contendere, ut non juxta carnem et sanguinem conversetur, quo possit dignus fieri spiritalium secretorum, et ut aliquid audentius dicam, spiritali cupidine vel amore accendatur: siquidem est et spiritalis amor. Et quomodo est quidam carnalis cibus, et alius spiritalis: et alia carnis potio, alia spiritus: sic est quidam amor carnis a Satana veniens, alius amor spiritus a Deo exordium habens: et nemo potest duobus amoribus possideri. Si carnis amator es, amorem spiritus non capis. Si omnia corporalia despexisti, non dico carnem aut sanguinem, sed argentum et possessiones, sed ipsam terram ipsumque cœlum, hæc quippe pertransibunt: si ista omnia contempsisti, et ad nullum horum anima tua obligata est, neque quoquam vitiorum amore retineris, potes amorem capere spiritalem. Ita locuti sumus quia evenit occasio,

[1] 2 Cor. II, 15. — [2] Psal. XXXVII, 6. — [3] Exod. XXXI, 3.

ut de amore spiritali aliqua diceremus. Expedit autem nobis Salomonis custodire præceptum, et magis illius qui per Salomonem loquebatur de sapientia, ita dicens: « Ama il-» lam, et servabit te : circumda illam, et exaltabit te : ho-» nora illam ut te amplectatur [1]. » Est quidam spiritalis amplexus, atque utinam contingat ut meam sponsam arctius sponsi amplexus includat, ut ego quoque possim dicere quod in eodem libro scriptum est : « Sinistra ejus sub capite meo, » et dextra illius amplexabitur me [2]. »

III. « Osculetur me *ergo* osculo oris sui. » Moris est Scripturam imperativum modum pro optativo ponere, ut ibi : « Pater noster qui es in cœlis, sanctificetur nomen » tuum [3], » pro, utinam sanctificetur, et nunc in præsenti : « Osculetur me osculo oris sui, » pro eo quod est, utinam osculetur. Deinde conspicit sponsum. Venit delibutus unguentis : nec aliter ad sponsam poterat venire, nec decebat aliter patrem ad nuptias filium destinare. Variis eum unxit unguentis, fecit illum Christum. Venit diversis odoribus spirans, et audit, «quia bona ubera tua super vinum [4].» Congrue sermo divinus unam eamdemque rem pro locorum qualitate diversis vocabulis nuncupat. Quando hostia offertur in Lege, et vult intellectum ostendere, pectusculum separationis affatur. Quando vero recumbit aliquis cum Jesu, et sensuum ejus communione perfruitur, non pectusculum ut supra, sed pectus alloquitur. Porro cum sponsa loquitur ad sponsum, quia nuptiale carmen inducitur, non pectusculum, ut in sacrificio, non pectus, ut in Joanne discipulo, sed ut ubera nominat, dicens : « Quia » bona ubera tua super vinum. » Communica ut sponsa cum sensibus sponsi, et scias quia inebriant atque lætificant istiusmodi cogitatus. Quomodo autem calix Domini inebrians quam optimus est, sic ubera sponsi omni meliora sunt

[1] Prov. IV, 7, 8. — [2] Cantic. II, 6. — [3] Matth. VI, 9. — [4] Cant. I, 2.

vino, quia bona ubera tua super vinum. In mediis precibus ad sponsum verba convertit. « Et odor unguentorum » tuorum super omnia aromata[1]. » Non uno, sed omnibus sponsus venit unctus unguentis. Si autem et ad meam animam factam sponsam suam sponsus venire dignabitur, quam oportet esse formosam, ut illum de cœlo ad se trahat, ut descendere faciat ad terras, ut veniat ad amatam? Quali pulchritudine decoranda est? quali debet amore fervere, ut ea loquatur ad illam quæ ad perfectam locutus est sponsam, quia cervix tua, quia oculi tui, quia genæ tuæ, quia manus tuæ, quia venter tuus, quia humeri tui, quia pedes tui. De quibus si concesserit Dominus disputabimus, quomodo sponsæ membra varientur, et singularum partium laus diversa dicatur, ut post disputationem etiam ad nostram dici animam similiter laboremus. « Bona *igitur* ubera » tua super vinum, et odor unguentorum tuorum super » omnia aromata. » Si videris sponsum, tunc intelliges verum esse quod dicitur : « Quoniam bona ubera tua super » vinum, et odor unguentorum tuorum super omnia aro» mata. » Multi habuerunt aromata. Regina Austri detulit aromata Salomoni, et plures alii aromata possederunt[2] : sed habuerit quis quantalibet, non possunt Christi odoribus comparari, de quibus nunc sponsa ait : « Odor unguento» rum tuorum super omnia aromata[3]. » Ego arbitror quia et Moses habuit aromata, et Aaron, et singuli prophetarum : verum si videro Christum, et suavitatem unguentorum ejus odoremque percepero, statim sententiam profero dicens : « Odor unguentorum tuorum super omnia aro» mata. »

IV. « Oleum effusum nomen tuum[4]. » Propheticum sacramentum est. Tantummodo nomen Jesu venit in mundum, et unguentum prædicatur effusum. In Evangelio

[1] Cant. I, 3. — [2] 3 Reg. X. — [3] Cant. I, I, 2. — [4] Ibid. 2. Marc. XIV.

quoque mulier accipiens alabastrum unguenti nardi pistici pretiosi, caput Jesu pedesque perfudit[1]. Observa diligenter quæ de duabus super caput effuderit Salvatoris: siquidem peccatrix super pedes, et ea quæ dicitur non fuisse peccatrix super caput ejus fudisse monstratur[2]. Observa, inquam, et invenies in evangelica lectione, non fabulas et narrationes ab Evangelistis, sed mysteria esse conscripta. Impleta est utique odore unguenti domus. Si quid peccatrix habuit, ad pedes referendum est: et si quid ea quæ non peccatrix, ad caput. Nec mirum domum fuisse odore completam, cum hoc ordine mundus completus sit. Scribitur in eodem loco de Simone leproso et domo ejus. Ego puto leprosum mundi istius esse principem, et hunc leprosum Simonem nuncupari, cujus domus ad adventum Christi suavi odore completa sit agente pœnitentiam peccatrice, et sancta caput Jesu unguenti odoribus perfundente. « Unguentum effusum nomen tuum[3]. » Quomodo unguentum quod effusione sua odorem longe lateque dispergit, sic Christi nomen effusum est. In universa terra Christus nominatur, in omni mundo prædicatur Dominus. Unguentum enim effusum nomen ejus. Nunc Mosi nomen auditur, quod prius Judææ tantum claudebatur angustiis, neque enim Græcorum quispiam meminit ejus, neque in ulla gentilium litterarum historia de illo ceu cæteris scriptum aliquid invenimus. Statim ut Jesus radiavit in mundo, eduxit secum Legem et Prophetas, et vere completum est: « Unguentum » effusum nomen tuum. »

V. «Propterea juvenculæ dilexerunt te[4]. » Quia « per » Spiritum sanctum charitas Dei diffusa est in corda nos- » tra[5], » congrue nomen effusionis infertur: « Unguentum » effusum nomen tuum. » Hæc dicens sponsa adolescentulas conspicit. Quando illa sponsi patrem rogabat, et ad ipsum

[1] Marc. xiv. — [2] Luc. vii. — [3] Cant. i, 3. — [4] Ibid. [5] Rom. v, 5.

sponsum cominus loquebatur, nec dum adolescentulæ aderant : in mediis vero precibus ingreditur juvencularum chorus, et sponsæ laudatur eloquiis. « Propterea juvenculæ » dilexerunt te, et attraxerunt te[1]. » Adolescentulæque respondent : « Post te in odore unguentorum tuorum curre- » mus. » Quam pulchre sponsæ pedissequæ necdum fiduciam habent sponsæ. Sponsa non post tergum sequitur : sed ingreditur juncta latere, apprehenditque dexteram sponsi, et manus ejus sponsi dextera continetur. Famulæ vero ingrediuntur post eam. Sexaginta sunt reginæ et octoginta concubinæ et juvenculæ, quarum non est numerus[2]. Una est columba mea, perfecta mea, una est matri suæ, una est ei quæ concipit illam. Post te ergo in odore unguentorum tuorum curremus. Cum omni honestate deambulantibus dictum est : « Post te in odore unguentorum tuorum curre- » mus, » secundum illud : « Cursum consummavi[3], » et illud : « Qui in studio currunt, omnes quidem currunt, unus » autem accipit bravium[4]. » Bravium Christus est. Et hæc quidem adolescentulæ, quas propter amoris exordium foris stare cognoscimus, juxta illud exemplum : « Amicus autem » sponsi stans et audiens cum gaudio gaudet propter vocem » sponsi[5]. » Tale quiddam et adolescentulæ sustinent : introeunte sponso forinsecus remanent, sponsa vero speciosa, perfecta, sine macula, sine ruga, in sponsi cubiculum, in regium penetrale ingressa revertitur ad juvenculas, et nunciat eis quæ sola conspexerit, dicitque : « Introduxit » me rex in cubiculum suum[6]. » Non ait, introduxit nos plures in cubiculum suum : plures foris remanent, in cubiculum sola ingreditur sponsa, ut videat thesauros absconditos et tenebrosos, renuncietque juvenculis : « Intro- » duxit me rex in cubiculum suum. » Rursus adolescentulæ,

[1] Cant. I, 3, 4. — [2] 3 Reg. XI. — [3] 2 Tim. IV, 7. — [4] 1 Cor. IX, 24. — [5] Joan. III, 29. — [6] Cant. I, 4.

id est sponsarum incipientium turba quamplurima, ingressa sponsa cubiculum sponsi, et vidente divitias viri sui, dum illius præstolantur adventum, lætæ concinunt: « Exultabimus et lætabimur in te [1]. » Pro sponsæ perfectione lætantur. Non est æmulatio in virtutibus. Amor iste mundus, amor iste sine vitio est. « Exultabimus et lætabimur » in te. Diligemus ubera tua. » Illa quæ major est, jam tuorum uberum lacte perfruitur, et loquitur exultans: « Bona » ubera tua super vinum [2]. » Istæ vero quæ exultationem et lætitiam deferunt, adolescentulæ quippe sunt, deferunt charitatem et dicunt: « Exultabimus et lætabimur in te. » Diligemus ubera tua super vinum [3]. » Diligemus, inquiunt, non diligimus. Deinde loquuntur ad sponsam: « Æquitas » dilexit te [4]. » Laudant sponsam, nomen illi æquitatis a propriis virtutibus imponentes. « Æquitas dilexit te. »

VI. Rursum ad adolescentulas sponsa respondet: « Nigra » sum, et speciosa filiæ Hierusalem, ut tabernacula Cedar, » ut pelles Salomonis. Ne intueamini me, quia ego sum de» nigrata, quoniam despexit me sol [5]. » Speciosa quidem est, et possumus invenire quomodo speciosa sit sponsa; quærimus autem quomodo nigra et sine candore sit pulchra. Pœnitentiam egit a peccatis, speciem ei largita est conversio, et ideo speciosa cantatur. Quia vero necdum omnium peccatorum sorde purgata, necdum lota est in salute, nigra dicitur, sed in atro colore non permanet. Itaque candida quando ad majora consurgit, et cum ab humilibus incipit ad alta conscendere, diciturque de ea: « Quæ est ista » quæ ascendit dealbata [6]. » Et quo manifestius hoc mysterium describatur, non ait, ut in plerisque codicibus, legitur: « Innixa super fratruelem suum, » id est, ἐπιστηριζομένη ἐπὶ τὸν ἀδελφιδὸν αὐτῆς, sed ἐπιστηριζομένη ἐπὶ τὸ στῆθος αὐτοῦ,

[1] Cant. I, 4. — [2] Ibid. 2. — [3] Ibid. 4. — [4] Ibid. — [5] Ibid. 5, 6. — [6] Id. VIII, 5.

id est, « super pectus ejus recumbens, » significanterque de anima sponsæ et sermone dicitur, super pectus illius recumbens, quia principale ibi cordis est nostri. Unde a carnalibus recedentes spiritalia sentire debemus, et intelligere multo melius esse sic amare, quam amare desistere. Ascendit igitur recumbens super pectus fratruelis sui : et quæ nunc in exordio cantici nigra ponitur, in Epithalamii fine de ea cantatur : « Quæ est ista quæ ascendit dealbata[1] ? » Intelleximus quomodo et nigra et formosa sit sponsa. Si autem tu non egeris pœnitentiam, cave ne anima tua nigra dicatur et turpis, et duplici fœditate turperis : nigra propter peccata præterita, turpis propter hoc quia in eisdem vitiis perseveras. Si vero pœnitentiam egeris, nigra erit anima tua propter antiqua delicta, propter pœnitentiam vero habebit aliquid, ut ita dicam, Æthiopici decoris. Et quia semel Æthiopem nominavi, volo testem Scripturam super hunc advocare sermonem. Aaron et Maria murmurant quia Moyses Æthiopissam habet uxorem[2]. Et nunc Moses Æthiopissam ducit uxorem : siquidem lex ejus ad hanc nostram Æthiopissam transmigravit. Murmuret Aaron sacerdotium Judæorum, murmuret et Maria synagoga eorum, Moyses de murmuratione non curat, amat Æthiopissam suam, de qua et alibi dicitur per prophetam : « Ab extremis fluminum afferent hostias[3]. » Et rursum : « Æthiopia præveniet manus ejus Deo[4]. » Pulchre præveniet, quomodo enim in evangelio mulier illa quæ sanguine fluebat, archisynagogi filiam cæratione prævenit[5], sic Æthiopia Israel ægrotante sanata est. « Illorum delicto salus gentibus » facta est ad æmulandum eos[6]. Nigra sum et speciosa filiæ » Hierusalem[7]. » Et tu ecclesiastica anima ad filias Hierusalem converte sermonem, et dic : Me plus amat sponsus, me

[1] Cant. VIII, 6. — [2] Num. XII, 1. — [3] Psalm. LXXII, 10. — [4] Id. LXVIII, 31. — [5] Matth. IX. — [6] Rom. XI, 11. — [7] Cant. I, 5.

magis diligit quam vos, quæ multæ filiæ Hierusalem. Vos foris statis, et sponsam cubiculum videtis intrantem. Nemo dubitet nigram vocatam esse formosam. Qui nos sumus, ut cognoscamus Deum, ut cantica cantici prædicemus, ut ab Æthiopiæ finibus, ut ab extremo terræ venerimus sapientiam veri audire Salomonis? Et quando Salvatoris vox intonantis auditur : « Regina Austri veniet in judicium, et » condemnabit homines generationis hujus, quia venit a finibus terræ audire sapientiam Salomonis, et ecce plus quam » Salomon hic[1] : » audi mystica quæ dicantur. Regina Austri venit a finibus terræ ecclesia, et condemnat homines generationis hujus, id est Judæos carni et sanguini deditos. Venit a finibus terræ audire sapientiam Salomonis, non illius qui in testamento veteri prædicatur, sed hujus qui in evangelio Salomone major est. « Nigra sum et speciosa filiæ Hie» rusalem nigra velut tabernacula Cedar, speciosa ut pelles » Salomonis[2]. » Ipsa quoque nomina cum sponsæ decore conveniunt. Aiunt Hebræi Cedar interpretari tenebras. Nigra sum ergo ut tabernacula Cedar, ut Æthiopes : speciosa ut pelles Salomonis quas eo tempore in tabernaculi ornamento composuit, quando templum summo studio et labore fabricatus est. Dives quippe Salomon, et in omni sapientia illius nemo præcessit illum. « Nigra sum et speciosa » filiæ Hierusalem, ut tabernacula Cedar, ut pelles Salomo» nis. Ne intueamini me, quia ego sum denigrata[3]. » Satisfecit de nigrore suo, et per pœnitentiam ad meliora conversa annunciat se filiabus Israel nigram quidem esse, sed pulchram, secundum quod superius exposuimus, et dicit : « Ne intueamini me, quia ego sum denigrata. » Ne, inquit, admiremini coloris esse me tetri, sol despexit me. Pleno quippe radio in me luminis sui fulgor illuxit, ut ejus sim calore fuscata. Neque enim ut decuerat, ut solis dignitas ex-

[1] Matth. XII, 4. — [2] Cant. I, 5. — [3] Ibid. 5, 6.

petebat, illius in me lumen excepi : « Delicto eorum salus gentibus facta est[1]; et rursum, « Incredulitate gentium » scientia Israel. » Habes utrumque apud Apostolum.

VII. « Filii matris meæ pugnaverunt adversum me[2]. » Considerandum quomodo sponsa dicat, « Filii matris meæ » pugnaverunt adversum me : » et quando adversus eam fratrum pugna surrexit. Vide Paulum Ecclesiæ persecutorem, et intelliges quomodo filius matris ejus pugnaverit adversum eam. Persecutores Ecclesiæ egerunt pœnitentiam, et adversarii ejus rursum ad sororis signa conversi prædicaverunt fidem quam ante destruebant. Hoc prophetico spiritu sponsa nunc cantans, ait : « Dimicaverunt in me, posue» runt me custodem in vineis. Vineam meam non custo» divi[3]. » Ego Ecclesia, ego sponsa, ego sine macula, plurimarum custos sum posita vinearum a filiis matris meæ, qui contra me aliquando pugnaverant. Qua sollicitudine curaque districta, dum plures custodio vineas, vineam meam non servavi. Intellige hoc de Paulo, et alio quocumque sanctorum, qui pro omnium sit salute sollicitus : et videbis quomodo vineam suam non custodiens, aliorum vineta custodiat : quomodo etiam ut alios lucrifaciat, ipse in quibusdam damna sustineat : etenim cum fuerit liber ex omnibus, seipsum servum fecit, ut omnes lucrifaceret : « Factus sum, » *inquit*, infirmus infirmis, Judæis Judæus, his qui sub lege » erant, quasi sub lege[4], » et cætera : dicatque : « Vineam meam non custodivi. » Deinde conspicit sponsum, qui conspectus abscedit. Et frequenter hoc in toto carmine facit : quod nisi quis ipse patiatur, non potest intelligere. Sæpe, Deus testis est, sponsum mihi adventare conspexi, et mecum esse quam plurimum : quo subito recedente, invenire non potui quod quærebam. Rursus igitur desidero ejus adventum, et nonnunquam iterum venit : et cum apparuerit,

[1] Rom. XI, 11. — [2] Cant. I, 6. — [3] Ibid. — [4] I Cor. IX, 20, 21, 22.

meisque manibus fuerit comprehensus, rursum elabitur, et cum fuerit elapsus, rursum a me inquiritur, et hoc crebro facit, donec illum vere teneam, et ascendam innixa super fratruelem meum.

VIII. « Annuncia mihi quem dilexit anima mea, ubi pascis, » ubi cubas in meridie[1]. » Non quæro alia tempora, quando vespere, quando diluculo, quando in solis pascis occubitu : illud tempus inquiro, quando florente die, quando plena luce in majestatis tuæ splendore versaris. « Annuncia mihi » quem dilexit anima mea, ubi pascis, ubi cubas in meri» die. » Diligenter observa ubi meridiem legeris. Apud Joseph meridie fratres prandium celebrant. Angeli meridie Abrahæ suscipiuntur hospitio, et cætera istiusmodi. Quære et invenies Scripturam divinam non frustra seu fortuitu unumquemque usurpare sermonem. Quis putas est dignus e nobis ut ad meridiem usque perveniat, et videat ubi pascat, ubi cubet sponsus? « Annuncia mihi quem dilexit anima » mea, ubi pascis, ubi cubas in meridie. » Nisi enim tu mihi annunciaveris, incipio errabunda jactari, et dum te quæro, in aliorum greges incurro. Et quia aliorum erubesco aspectus, faciem meam atque ora mox contegere incipio. Sum quippe sponsa formosa, et aliis nudam faciem meam non ostendo, nisi tibi soli quem jam pridem deosculata sum. « Annuncia mihi quem dilexit anima mea, ubi pascis, ubi » cubas in meridie, nequando fiam sicut cooperta super » greges sodalium tuorum. » Ut ista non patiar, ut non fiam cooperta, ut ora non contegam, et ad alios usque perveniens, incipiam forsitan et eos amare quos nescio : idcirco annuncia mihi ubi te quæram, et inveniam in meridie, ne forte fiam quasi cooperta super greges sodalium tuorum.

IX. Posthæc verba sponsus ei comminatur et dicit : Aut cognosce temetipsam quoniam regis es sponsa, et formosa,

[1] Cant. I, 7.

et a me facta formosa : siquidem ego mihi exhibui gloriosam ecclesiam, non habentem maculam, neque rugam [1]. Aut scito, quia si te non cognoveris, et tuam scieris dignitatem, patieris hæc quæ sequuntur [2]. Quænam ista sunt? « Si non cognoveris temetipsam o pulchra in mulieribus! » egredere tu in vestigiis gregum, et pasce » non greges ovium, non agnorum, sed « hœdos tuos. » Statuet quippe oves a dextris, et a sinistris hœdos. « Si non cognoveris te» metipsam o pulchra in mulieribus! egredere tu in vesti» giis gregum, et pasce hœdos tuos in tabernaculis pasto» rum. » In vestigiis, inquit, pastorum novissima fies, non inter oves, sed inter hœdos tuos, cum quibus habitans non poteris mecum, id est cum bono pastore esse.

X. « Equitatui meo in curribus Pharaonis assimilavi te » amica mea [3]. » Si vis intelligere o sponsa! quomodo scire te debeas, cognosce cui te comparaverim : et tunc videbis talem te esse quæ turbari non debeas, cum tuam speciem cognoveris. Quid est igitur, « Equitatui meo in curribus » Pharaonis assimilavi te? » Scio equitem sponsum Propheta dicente : « Et equitatio ejus salus [4]. » Assimilata es ergo equitatui meo in curribus Pharaonis. Quantum differt equitatus meus qui sum Dominus, et demergo in fluctibus Pharaonem, et cristatos vel aurigas ejus et ascensores ejus et equos et currus ejus : quantum, inquam, differt equitatus meus ab equis Pharaonis, tanto melior es omnibus filiabus tu sponsa, tu ecclesiastica anima, omnibus animabus quæ non sunt ecclesiasticæ. Igitur si ecclesiastica anima es, omnibus animabus es melior : si non es melior, non es ecclesiastica. « Equitatui meo in curribus Pharaonis assimilavi te » proxima mea. » Deinde pulchritudinem sponsæ spiritali amore describit. « Genæ tuæ ut turturis [5]. » Faciem illius

[1] Ephes. v, 27. — [2] Cant. I, 8. — [3] Ibid. 9. — [4] Abac. III, 8. — [5] Cant. I, 10.

laudat, et genarum rubore succenditur. Pulchritudo quippe mulierum in genis dicitur esse quamplurima. Ita et nos pulchritudinem animæ intelligamus in genis. Labia vero ejus, et linguam intelligentiam prædicemus. « Collum tuum ut » monile[1]. » Ut ornamentum quod solet virginum collo pendere, et nuncupatur ὁρμίσκος, ita sine hoc decore et tuum ipsum collum est ornamentum. Post hæc fit sponsus in recubitu. Requievit ut leo, ut catulus leonis obdormivit, ut deinde possit audire : « Quis suscitabit eum[2] ? » Quo interim dormiente apparent sponsæ sponsi sodales angeli, et his eam sermonibus consolantur. Non tibi aurea ornamenta facere non possumus : non enim tam divites sumus ut sponsus tuus, qui aureum tibi monile largiatur. Nos similitudinem auri faciemus, non habemus aurum. Et in hoc quoque lætandum est, si similitudines auri, si stigmata faciamus argenti. « Similitudines auri faciemus tibi, cum stigmatibus » argenti[3], » verum non omni tempore, sed donec sponsus tuus surgat a cubitu. Cum enim ille surrexerit ipse tibi aurum, ipse faciet argentum, ipse tuam mentem sensumque decorabit, et eris vere dives in sponsi domo sponsa formosa, cui est gloria in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA SECUNDA[4].

Ab eo loco in quo scriptum est: « Nardus mea dedit odorem » suum[5] : » usque ad eum locum in quo ait : « Quia vox tua » suavis, et forma tua decora[6], » etc.

I. Omnes animæ motiones universitatis conditor Deus creavit ad bonum : sed pro usu nostro fit sæpe ut res quæ

[1] Cant. I, 10. — [2] Gen. XLIX, 9. [3] Cant. I, 11.
[4] Tom. III, pagg. 17-22.
[5] Cant. I, 11. — [6] Ibid. 14.

bonæ sunt per naturam, dum male his abutimur, nos ad peccata deducant. Unus de animæ motibus amor est, quo bene utimur ad amandum, si sapientiam amemus et veritatem. Quando vero amor noster in pejora corruerit, amamus carnem et sanguinem. Tu igitur ut spiritalis, audi spiritaliter amatoria verba cantari, et disce motum animæ tuæ, et naturalis amoris incendium ad meliora transferre, secundum illud : « Ama illam, et servabit te; circumda il»lam, et exaltabit te[1]. Viri diligite uxores vestras[2], » ait Apostolus : sed non stetit in eo quod dixerat, « Viri diligite »uxores vestras : » verum sciens esse dilectionem virorum in propriis quoque uxoribus inhonestam, sciens esse placentem Deo, docuit quomodo viri uxores suas amare deberent, inferens : « Viri diligite uxores vestras, sicut et Chris»tus Ecclesiam. » Et hoc quidem in prooemio eorum quæ postea disserenda sunt diximus.

II. Quia amici sponsi, dum rex in recubitu suo est, (« re»quiens *enim* dormivit ut leo, et ut catulus leonis[3] ») sponsæ promiserant donec ille consurgeret se similitudines auri et argenti esse facturos, non habentes aurum ut sponsus, et quodammodo aliis verbis sponsi passio prædicata est : non irrationabiliter ad hæc sponsa respondet, et ipsa dispensationem quamdam passionis intelligens ad id quod audierat : « Similitudines auri faciemus tibi cum stigmati»bus argenti, donec rex in recubitu suo est[4], *ait* : Nardus »mea dedit odorem suum. Fasciculus guttæ fratruelis meus »mihi, in medio uberum meorum demorabitur[5]. » Quomodo igitur aptabimus ei id quod præcessit : « Donec rex in »recubito suo est, » id quod sequitur : « Nardus mea dedit »odorem suum. » Loquitur evangelium quia venit mulier habens alabastrum unguenti nardi pistici pretiosi, non illa

1 Prov. IV, 8. — 2 Coloss. III, 9. — 3 Num. XXIV, 9. — 4 Cantic. I, 10, 11. — 5 Ibid. 12.

peccatrix, sed sancta, de qua nunc mihi sermo est[1]. Scio quippe Lucam de peccatrice, Mathæum vero et Joannem et Marcum non de peccatrice illa dixisse. Venit ergo non peccatrix, sed sancta, cujus nomen quoque Joannes inseruit. Maria quippe erat habens alabastrum unguenti nardi pistici pretiosi, et effudit super caput Jesu. Deinde super hoc indignantibus non omnibus discipulis, sed Juda solo dicente: « Potuit venundari hoc trecentis denariis et dari » pauperibus[2]; » respondit magister atque Salvator: « Sem» per pauperes habebitis vobiscum, me autem non semper. » Præveniens quippe hæc in diem sepulturæ meæ fecit[3]. Ideo » ubicumque prædicatum fuerit evangelium istud, dicetur et » quod fecit hæc in memoriam ejus[4]. » In figura ergo istius quæ nunc loquitur, « Nardus mea dedit odorem suum, » illa super caput Domini fudit unguentum: et tu quoque assume nardum, ut postquam caput Jesu suavi odore perfuderis, possis audacter effari, « Nardus mea dedit odorem suum, » et a Jesu reciprocum audire sermonem, quia « ubicumque » prædicatum fuerit hoc evangelium in toto mundo, dicetur » et quod fecit hæc in memoriam ejus. » Tu quoque facito, in universis gentibus prædicato. Quando autem hoc facies? Si factus fueris ut Apostolus, et dixeris: « Christi bonus odor » sumus in omni loco in his qui salvantur, et in his qui pe» reunt[5]; » bona opera tua nardus sunt. Si vero peccaveris, peccata tetro odore redolebunt, dicit quippe pœnitens: « Computruerunt et corruptæ sunt cicatrices meæ a facie » insipientiæ meæ[6]. » Non de nardo propositum est nunc Spiritui sancto dicere, neque de hoc quod oculis intuemur evangelista scribit unguento, sed de nardo spiritali, de nardo quæ dedit odorem suum.

III. « Fasciculus stactes, » id est guttæ, sive stillæ, « fra-

[1] Joan. XII. Matth. XXVI. — [2] Ibid. 9. — [3] Ibid. 12. — [4] Marc. XXIII, 8, 9. — [5] 2 Cor. II, 15. — [6] Psalm. XXXVIII, 5.

» fruelis meus mihi[1]. » Guttam unguenti, casiam, galbanum, in Exodo legimus præcepto Domini in thymiama, id est, in sacerdotale chrisma confectum[2]. Si ergo videris salvatorem meum ad terrena aut humilia descendentem, videbis quomodo virtute magna, et majestate divina ad nos modica quædam stilla defluxerit. De hac stilla et propheta cecinit dicens : « Et erit de stilla populi ejus congregandus congre-» gabitur Jacob[3]. » Et sicuti secundum alium sensum lapis erat præcisus e monte[4] sine manibus nostri in carne salvatoris adventus : neque enim totus mons fuit qui descendit ad terras, nec poterat humana fragilitas totius montis magnitudinem capere : sed lapis ex monte, lapis offensionis, et petra scandali descendit in mundum : sic secundum alium intellectum stilla nuncupatur. Oportebat quippe ut quia « omnes gentes in stillam situlæ reputatæ sunt[5], » is qui pro omnium salute factus est omnia, etiam stilla fieret ad eas liberandas. Quid enim pro nostra salute non factus est? Nos inanes, et ille exinanivit semetipsum formam servi accipiens. Nos populus stultus et non sapiens, et ille factus est stultitia prædicationis, ut fatuum Dei sapientius fieret hominibus. Nos infirmi, infirmum Dei fortius hominibus factum est. Quia igitur universæ « gentes ut stilla situlæ, et ut » momentum stateræ reputatæ sunt[6] : » idcirco factus est stilla, ut per eum a vestimentis nostris odor stillæ procederet : juxta illud : « Myrrha, et stilla, et casia a vestimentis » tuis, a domibus elephantinis : ex quibus lætificaverunt te » filiæ regum in honore tuo[7] : » quæ in XLIV psalmo dicuntur ad sponsam. « Fasciculus stillæ fratruelis meus mihi[8]. » Consideremus quid sibi fratruelis nomine velit Ecclesia, quæ hic loquitur de fratruele. Nos sumus ex gentibus congregati : Salvator noster sororis ejus est filius, id est syna

[1] Cant. I, 13. — [2] Exod. XXX. — [3] Mich. II, 11, 12. — [4] Dan. II. — [5] Isai. XL, 15. — [6] Id. XL, 15. — [7] Psalm. XLIV, 9. — [8] Cant. I, 12.

gogæ : duo quippe sorores sunt, Ecclesia et Synagoga. Salvator ergo, ut diximus, filius synagogæ sororis, vir Ecclesiæ, sponsus Ecclesiæ, fratruelis est sponsæ suæ. « Fasciculus stillæ fratruelis meus mihi : in medio uberum » meorum commorabitur[1]. » Quis ita beatus ut habeat hospitem in principali cordis, in medio uberum, in pectore suo sermonem Dei? Tale est quippe quod canitur : « In me- » dio uberum meorum commorabitur. Si non fuerint fractæ » mammæ tuæ : » in medio earum habitabit sermo divinus. Decebat in carmine nuptiali mammas potius appellari, quam pectus. Et perspicuum est cur ad expositionem ejus, qui dicit : « In medio uberum meorum commorabitur : » sit assumptum, « si non fuerint fractæ mammæ tuæ, » de Ezechiele. In eo quippe loco ubi Hierusalem dominica corripitur voce, inter cætera dicitur ad eam : « In Ægypto fractæ » sunt mammæ tuæ[2]. » Castarum ubera non franguntur : sed meretricum ubera laxis pellibus irrigantur. Pudicarum erecta sunt ubera, et virginali robore tumentia. Suscipiunt sermonem sponsi, et dicunt : « In medio uberum meorum » commorabitur. Botrus cypri fratruelis meus mihi[3]. » Initium est sermonis in germine : et initium cypri, id est, floritionis in verbo, unde ait : « Botrus cypri, » id est, floritionis « fratruelis meus mihi. » Non omnibus est botrus cypri; sed his qui ejus flore digni sunt. Aliis uva varia est : huic soli quæ nigra est et formosa, in floris decore se præbet. « Botrus cypri fratruelis meus mihi. » Non simpliciter ait : « Botrus cypri fratruelis meus : » sed cum additamento, *mihi* : ut doceret non omnibus eum esse botrum cypri. Videamus autem in quibus regionibus botrus iste sit sponsæ. « In vineis Engaddi, » quod interpretatur oculus tentationis. In vineis igitur oculi tentationis botrus cypri fratruelis meus mihi. Tentationis oculus in præsenti est : siquidem in ten-

[1] Cant. I, 12. — [2] Ezech. XXIII, 3. — [3] Cant. I, 13, 14.

tatione r. oramur in hoc mundo, et « tentatio est vita humana » super terram [1]. » Dum in hac luce versamur, in vineis sumus Engaddi. Si autem meruerimus postea transplantari, a nostro agricola transferemur. Nec dubites quin possis de Engaddi vineis ad loca meliora transferri. Agricola noster ad transferendam vineam crebra meditatione jam calluit. « Vineam enim ex Ægypto transtulisti, ejecisti gentes, et » plantasti eam. Operuit montes umbra ejus, et arbusta ejus » cedros Libani [2]. » Et hæc quidem quæ exposuimus, locuta sit sponsa de sponso, significans amorem suum et sponsi venientis hospitium, quomodo in medio uberum et sui cordis arcano sponsus veniens commoretur.

IV. Rursus sponsi ad eam sermo dirigitur, et dicit : « Ecce » speciosa proxima mea, ecce speciosa, oculi tui columbæ [3]. » Illa sic dicit ad sponsum, « Ecce speciosus fratruelis meus : » non adjungit, et proximus meus. Hic autem quando loquitur ad eam : « Ecce speciosa, » adjungit et « proxima mea. » Quare autem illa non dicit : Ecce speciosus proximus mihi, sed tantum, « ecce speciosus? » Quare ille non solum, speciosa es, dicit, sed, « speciosa es proxima mea? » Sponsa si longe fuerit a sponso, non est speciosa : tunc pulchra fit, quando Dei verbo conjungitur. Et merito nunc docetur a sponso, ut proxima sit, et a suo latere non recedat. « Ecce speciosa » proxima mea, ecce speciosa. » Incipis quidem esse speciosa ex eo, quod proxima mihi es : postquam autem cœperis esse speciosa, etiam sine additamento proximæ, absolute es speciosa. « Ecce speciosa proxima mea, ecce speciosa. » Videamus et aliam laudem speciosæ, ut et nos æmulemur speciosæ fieri. « Oculi tui columbæ. Qui viderit mulierem » ad concupiscendum eam, jam mæchatus est eam in corde » suo [4]. » Oculos non habet columbæ. Si quis vero oculos columbæ non habet, domum fratris sui ingreditur infelix,

[1] Job. VII, 1. — [2] Psalm. LXXX, 8, 10. — [3] Cant. I, 14. — [4] Matth. V, 28.

non servans illud quod in Proverbiis est præceptum : « In » domum fratris tui ne intres infelix[1]. » Pro eo quod Septuaginta, *infelix*, interpretati sunt, Aquila Hebræam exprimens veritatem ἀγροικός posuit. Qui autem habet oculos columbæ, videt recta, et misericordiam promeretur. Videns quippe recta misericordiam consequetur. Porro, quis videt recta nisi qui casto conspectu et puris intuetur oculis? Noli igitur mihi de his tantum carnis oculis intelligere quæ dicta sunt, licet et de his intellexisse non inutile sit : sed ingrediens ad interiora cordis tui, et alios oculos mente perquirens, qui et a Dei mandato illuminantur, « mandatum, » *quippe* Dei illuminans oculos[2], » illud enitere, labora, contende, ut sancte intelligas universa quæ dicta sunt, et similis spiritui ei qui in specie descendit columbæ, audias quia oculi tui columbæ. Si intelligis Legem spiritualiter, oculi tui columbæ sunt. Si intelligis Evangelium ut se vult intelligi Evangelium et prædicari, vides Jesum omnem languorem et infirmitatem non solum eo tempore quo carnaliter facta sunt, fuisse medicatum, sed hodieque medicantem : et non tantum tunc ad homines descendisse; sed hodieque descendere, et esse præsentem. « Ecce *enim*, *inquit*, vobiscum sum » omnibus diebus usque ad consummationem sæculi[3]. »

« Oculi tui columbæ sunt. Ecce speciosa proxima mea, » ecce speciosa, oculi tui columbæ[4]. » Has de se sponsa audiens laudes sponso vicem in laudibus tribuit, non quo ei quod non habet suo præconio largiatur, sed intelligens decorem ejus atque conspiciens ait : « Ecce sponsus fratruelis » meus equidem pulcher, lectus noster umbrosus[5]. » Quæro lectum in quo sponsus cum sponsa requiescat; et, ni fallor, corpus humanum est : siquidem ille in Evangelio paralyticus qui jacebat in lecto, et abire in domum suam, sublato

[1] Prov. xxvii, 10. [2] Psalm xix, 8. — [3] Matth. xxviii, 20. — [4] Cant. i, 14. — [5] Ibid. 16, 15.

grabato, voce jussus est salvatoris, antequam sanaretur, super debile membrorum suorum corpus jacebat, quod postea Dei virtute solidatum est. Sic ergo intelligo, « Tolle gra» batum tuum, et vade in domum tuam [1]. » Neque enim ad hoc filius Dei de cœlestibus ad terrena descenderat, ut de lectulis imperaret, et consurgentem ab ægrotatione sua sine lectulo non pateretur ascendere, « Tolle, *inquiens*, graba» tum tuum, et vade in domum tuam. » Et tu igitur a salvatore sanatus tolle grabatum tuum, et vade in domum tuam, ut cum ad te velut sponsam venerit sponsus, et in eo tecum fuerit reclinatus, dicas : « Ecce sponsus fratruelis meus, » equidem pulcher, acclinatio nostra umbrosa [2]. » Ecce speciosus fratruelis meus, ipse et speciosus est, et umbrosus. « Per diem quippe sol non uret te, neque luna per noctem [4]. »

V. « Trabes domorum nostrarum cedri, » multitudinis verba sunt. Viderentur autem mihi viri hæc dicere qui cum sponso sunt, de quibus superius sermo præfatus est. Domus cedrinis trabibus intextæ sunt, et cypressis contignatæ. Siquidem pro stibe ascendit cypressus, et pro coniza ascendit myrthus. Requirens igitur cujus naturæ ista sunt ligna, et cedrum imputribilem, et cypressum odoris optimi deprehendens, labora et tu ita contignare domum tuam, ut de te quoque possit dici : « Trabes domuum nostrarum cedri, » et contignationes nostræ cypressi [5]. »

VI. Post hæc sponsus loquitur : « Ego flos campi, et » lilium convallium [6]. » Propter me qui in valle eram, descendit in vallem, et in vallem veniens fit lilium : pro ligno vitæ quod plantatum est in paradiso Dei, totius campi, id est, totius mundi, et universæ terræ flos factus est. Quid enim sic potest esse flos mundi, ut vocabulum Christi? Unguentum effusum nomen ejus. Aliter idipsum dicitur :

[1] Matth. IX, 6. — [2] Cant. I, 15. — [3] Psalm. CXXI, 6. — [4] Cant. I, 16. — [5] Ibid. — [6] Id. II, 1.

Ego flos campi, et lilium convallium, et hæc quidem de semetipso. Deinde sponsam laudans ait : « Ut lilium in medio »spinarum, sic proxima mea in medio filiarum[1]. » Sicut lilium non potest spinis comparari, inter quas semper exoritur, eodem modo proxima mea super omnes filias lilium est in medio spinarum. Ista audiens sponsa vicem reddit sponso, et sentiens illius etiam suavitatem in vocem laudantis erumpit. Unguentorum quippe odor licet suaviter spiret, et sensum odore demulceat, non tamen ejusmodi est, ut suave sit ad edendum. Est autem aliud quod optimi saporis sit et odoris, id est, ut fauces dulcore delectet, et spiritum mulceat odoratu : tale est malum, et istiusmodi est naturæ, ut utraque in se possideat. Idcirco volens non solum benevolentiam sermonis, sed et dulcorem ejus sponsa laudare, ait : « Ut malum in lignis sylvæ, ita fratruelis »meus in medio filiorum[2]. » Omnia ligna, omnes arbores ad comparationem sermonis Dei sylvæ inferaces existimantur, ad Christum saltus est omne quod dixeris, et infructuosa sunt omnia. Quæ enim possunt dici ad eum comparata fructifera? Etiam ligna quæ videbantur fructibus incurvari, ad collationem adventus ejus infructuosa monstrata sunt. Ideo « ut malum in lignis sylvæ, ita fratruelis meus in me»dio filiorum. In umbra ejus concupivi, et sedi. » Quam pulchre non ait in umbra illius concupisco, sed, « in umbra »ejus concupivi : » et non sedeo, sed, « sedi. » Siquidem in principio non possumus cum eo proprium conferre sermonem, verum in principio (ut ita dicam) quadam majestatis illius umbra perfruimur, unde et in prophetis legitur : « Spiritus faciei nostræ Christus Dominus, cui diximus : »In umbra ejus vivemus in gentibus[4] : » et, ab umbra ad umbram aliam transmigramus. « Sedentibus *enim* in regione »et umbra mortis, lux orta est eis[5]. » Et transeamus ab

[1] Cant. II, 2. — [2] Ibid. 3. — [3] Ibid. — [4] Thren. IV, 20. — [5] Isai. IX, 2.

umbra mortis, ad umbram vitæ. Semper istiusmodi sunt profectus, ut in exordio desideret quispiam saltem in virtutum umbra consistere. Ego puto ideo et nativitatem Jesu ab umbra cœpisse, et non in umbra, sed in veritate finitam : « Spiritus, *inquit*, sanctus veniet in te, et virtus al» tissimi obumbrabit tibi [1]. » Nativitas Christi ab umbra sumpsit exordium : non solum autem in Maria ab umbra ejus nativitas cœpit, sed et in te si dignus fueris nascitur sermo Dei. Fac igitur ut possis capere umbram ejus, et cum umbra fueris dignus effectus, veniet ad te (ut ita dicam) corpus ejus, ex quo umbra nascitur. Nam in modico fidelis, et in majoribus erit fidelis. « In umbra ejus concu» pivi et sedi [2]. » Vides quia non semper in umbra stetit, sed inde ad meliora transierit, dicens : « Et fructus ejus dulcis » in gutture meo [3]. » Ego, inquit, desideravi in umbra ejus requiescere, sed postquam me sua protexit umbra, etiam fructu illius saturatus sum, et fructus ejus dulcis in gutture meo.

VII. *Introducite me in domum vini* [4]. Foris stetit sponsus, et ab sponsa susceptus est. In medio quippe uberum illius requievit. Proximæ juvenculæ non sunt istiusmodi ut sponsum hospitem habere mereantur. Multitudini foris in parabolis loquitur. Quam vereor ne multæ adolescentulæ forte nos simus. *Introducite me in domum vini.* Cur tam diu foris maneo? Ecce sto ante ostium et pulso. Si quis mihi aperuerit, ingrediar ad eum, et cœnabo cum eo, et ipse mecum. *Introducite me.* Et nunc eadem dicit sermo divinus, ecce Christus loquitur, introducite me. Vobis quoque Catechumenais loquitur : Introducite me. Introducite, non simpliciter in domum, sed in domum vini, impleatur vino lætitiæ, vino Spiritus sancti anima vestra, et sic introducite in domum vestram sponsum, verbum, sapientiam, verita-

[1] Luc. I, 35. — [2] Cant. II, 3. — [3] Ibid. — [4] Ibid. 4.

tem. Potest autem et ad eos dici qui nondum perfecti sunt : *Introducite me in domum vini.*

VIII. *Ordinate in me charitatem*[1]. Eleganter locutus est, *ordinate,* plurimorum quippe inordinata est charitas : quando quod in primo loco debent diligere, diligunt in secundo : quod in secundo, diligunt in primo : et quod oportet amare in quarto, amant in tertio : et rursus tertium in quarto, et est in plerisque charitatis ordo perversus. Sanctorum vero charitas ordinata est. Volo ad intelligendum hoc quod dictum est : *Ordinate in me charitatem*, aliqua exempla replicare. Te vult divinus sermo diligere patrem, filium, filiam, vult te sermo divinus diligere Christum, nec dicit tibi, ne diligas liberos, ne parentibus charitate jungaris. Sed quid dicit tibi? ne inordinatam habeas charitatem, ne primum patrem, aut matrem, deinde me diligas, ne filii et filiiæ plusquam mei charitate tenearis. « Qui amat patrem aut » matrem super me, non est me dignus. Qui amat filium » aut filiam super me, non est me dignus[2]. » Recole conscientiam tuam de patris, matrisve affectu, et considera qualem circa sermonem Dei et Jesu habeas charitatem, statim deprehendes magis te filium aut filiam diligere, quam verbum, magis te parentes amare quam Christum. Quis putas ita proficit ex nobis, ut præcipuam et primam inter omnia sermonis Dei habeat charitatem? qui in secundo loco liberos ponat? Juxta hunc modum ama uxorem tuam. « Nul» lus quippe aliquando suam carnem odio habuit, » sed amat ut carnem : « Et erunt, *inquit,* duo in carne una[3], » et non in uno spiritu. Ama et Deum, sed ama illum non ut carnem et sanguinem, sed ut spiritum. « Qui *enim* adhæret » Deo, unus spiritus est[4]. » Igitur ordinata est charitas in perfectis. Ut autem post Deum etiam inter nos ordo pona-

[1] Cant. II, 4. — [2] Matth. x, 37. — [3] Ephes. v, 29, 31. — [4] I Cor. VI, 17.

tur, primum mandatum est, ut diligamus parentes, secundum ut filios, tertium ut domesticos nostros. Si autem filius malus est, et domesticus bonus, domesticus in charitate filii collocetur. Et ita fiet ut sanctorum ordinata sit charitas. Magister quoque et dominus noster in Evangelio præcepta de charitate constituens ad uniuscujusque dilectionem proprium aliquid apposuit, et dedit intelligentiam ordinis his qui possunt audire Scripturam dicentem : « Ordinate in me charita» tem [1]. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex » tota mente tua, et ex tota anima tua, et ex tota virtute tua [2]. » *Et* diliges proximum tuum sicut teipsum [3]. » Non proximum ex toto corde, ex tota anima, et ex tota virtute, et ex tota mente. Rursus, inquit : *Diligite inimicos vestros* [4], et non apposuit, ex tote corde. Non est inordinatus sermo divinus, nec impossibilia præcipit, nec dicit, diligite inimicos vestros ut vosmetipsos, sed tantum : *Diligite inimicos vestros*, sufficit quod eos diligimus, et odio non habemus. Proximum vero ut teipsum. Porro Deum ex toto corde, et ex tota anima, et ex tota mente, et ex tota virtute. Si hæc intellexeris, et intellecta compleveris, fecisti quod sponsi sermone præcipitur. « Introducite me in domum vini, ordinate » in me charitatem [5]. » Quis putas e nobis charitatis est ordinatæ? « Confirmate me in unguentis [6], » unus de interpretibus posuit οἰνάνθινων. Hæc autem sponsa loquitur. « Stipate » me in malis [7]. » In quibus malis? « Ut malum in lignis » sylvæ, ita fratruelis meus in medio filiorum [8]. » Idcirco « in malis ejus stipate me, quia vulneratæ charitatis ego. » Quam pulchrum est, quam decorum a charitate vulnus accipere. Alius jaculum carnei amoris excepit, alius terreno cupidine vulneratus est, tu nuda membra tua, et præbe te jaculo formoso, siquidem Deus sagittarius est.

[1] Cant. II, 4. — [2] Deut. VI, 5. — [3] Matth. XXII, 39. — [4] Id. V, 44. — [5] Cant. II, 4. — [6] Ibid. 5. — [7] Ibid. — [8] Ibid. 3, 4.

Audi Scripturam de hoc eodem jaculo loquentem, imo ut amplius admireris, audi ipsum jaculum quid loquatur: « Posuit me in sagittam electam, et in pharetra sua servavit me, et dixit mihi: Magnum est tibi hoc vocari puerum » meum [1]. » Intellige sagittam quid dicat, et quomodo a Deo sit electa. Quam beatum est hoc jaculo vulnerari. Hac sagitta vulnerati fuerunt illi qui inter se invicem conferebant: « Nonne cor nostrum ardens erat in via cum aperiret » nobis Scripturas [2]? » Si quis sermone nostro, si quis Scripturæ divinæ magisterio vulneratur, et potest dicere quia vulneratæ charitatis ego, hunc et illud forsitan sequitur, quid forsitan dico? manifestam promo sententiam.

IX. « Sinistra ejus sub capite meo, et dextera illius amplexabitur me [3]. » Habet et in sinistra, et in dextera sermo Dei sapientiam, quæ cum pro intellectus varietate sit multiplex, in subjacenti una est. Ipse Salomon de læva, et dextera Sapientiæ docuit, dicens: « Longitudo enim, et anni » vitæ in dextera ejus: in sinistra autem ipsius divitiæ et » gloria [4]. » Igitur læva ejus sub capite meo, ut faciat requiescere, et brachium sponsi fiat cervical meum, et reclinetur animæ principale super sermonem Dei. « Læva ejus » sub capite meo. » Non expedit tibi habere cervicalia quæ lamentatio sequatur. In Ezechiele scriptum est: « Væ iis » quæ consuunt cervicalia sub omni cubitu manus [5]. » Noli consuere cervicalia, noli capiti aliunde requiem quærere, habe sponsi lævam sub capite tuo, et dic: « Læva ejus sub » capite meo: » quam cum habueris, omnia tibi quæ sunt in læva tribuuntur. Dicis quippe: « In sinistra ejus divitiæ » et gloria, et dextera ejus amplexabitur me. » Totum te sponsi dextera complectatur. Longitudo quippe et anni vitæ in dextera ejus: et ob id longæ vitæ, et multorum dierum

[1] Isai. XLIX, 2, 6. — [2] Luc. XXIV, 31. — [3] Cant. II, 6. — [4] Prov. III, 16. — [5] Ezech. XIII, 18.

eris super terram bonam quam Dominus Deus tuus dat tibi. « Adjuravi vos filiæ Hierusalem in virtutibus, et viribus » agri[1]. » Quid adjurat sponsa filias Hierusalem? « Si levaveritis, et suscitaveritis charitatem[2]. » Quamdiu charitas dormit in vobis, o filiæ Hierusalem! o adolescentulæ! quæ in me non dormit, quia vulnerata sum charitate? In vobis autem quæ plures estis, et adolescentulæ, et filiæ Hierusalem, dormit charitas sponsi. Adjuravi ergo vos filiæ Hierusalem, si levaveritis, et non solum levaveritis, sed et suscitaveritis, quæ in vobis est charitatem. Creator universitatis cum vos conderet, inseruit in cordibus vestris semina charitatis. Nunc autem, sicut alibi dicitur : « Justitia dor» mivit in ea[3], » sic dilectio dormitat in vobis : juxta quod et alibi dicitur : « Sponsus requievit ut leo, et ut catulus » leonis[4]. » Adhuc in infidelibus, et in his qui corde sunt dubio dormitat sermo divinus, vigilat in sanctis : dormitat in his qui tempestatibus fluctuant, suscitatur vero eorum vocibus qui cupiunt vigilante sponso salvari. Statim fit eo vigilante tranquillitas, statim undarum moles conquiescunt, spiritibus contrariis concrepatur, fluctuum rabies silet[5] : illo dormiente tempestas, mors, et desperatio est. « Adjuro » *ergo* vos filiæ Hierusalem in virtutibus, et in viribus agri[6]. » Cujus agri? Nempe illius agri pleni, quem benedixit Dominus[7].

X. « Si levaveritis, et suscitaveritis charitatem, quoad » usque velit vox fratruelis mei. Ecce hic venit saliens super » montes[8]. » Hæc adhuc loquitur Ecclesia, exhortans adolescentulas, ut ad sponsi præparentur adventum : si tamen venire voluerit, et suum illis præbere colloquium. Adhuc igitur loquente ea, venit sponsus, quem digito monstrat, et dicit : « Ecce hic venit saliens super montes. » Intellige

[1] Cant. II, 7. — [2] Ibid. — [3] Isai. I, 21. — [4] Num. XXIV, 9. — [5] Matth. VIII. — [6] Cant. II, 7. — [7] Gen. XXVI. — [8] Cant. II, 7, 8.

sponsæ animam beatam atque perfectam, quæ citius videat, citius sermonis contempletur adventum, quæ sibi sapientiam venisse sentiat, et charitatem, et dicat non videntibus : *Ecce hic venit.* Orate ut ego possim dicere : *Ecce hic venit.* Si enim potuero Dei disserere sermones, quodammodo et ego dicam : *Ecce hic venit.* Quo ? Non utique ubi vallis, non ubi humilia loca. Quo venit ? « Saliens super montes, transiliens super colles. » Si fueris mons, salit in te sermo Dei. Si non valueris esse mons, sed fueris collis, secundus a monte, transiliet super te. Quam vero pulchra, et convenientia rebus vocabula ! Salit super montes, quia majores sunt : transilit super colles, quia minores sunt. Non transilit super montes, non salit super colles. « Ecce hic venit saliens super montes, transiliens super colles. »

XI. « Similis est fratruelis meus capreæ, aut hinnulo cervorum in montibus Bethel [1]. » Hæc duo animalia in Scripturis frequentius nominantur : et quo amplius admireris, sæpius juncta ponuntur. « Et hæc sunt, *ait*, quæ manducabis [2], » post paululum inferens capream et cervum. In præsenti quoque libro pariter nominatur cervus et caprea. Quodammodo enim cognata sibi sunt, et vicina ista animalia. Caprea, id est, dorcas, acutissime videt. Cervus interfector serpentum est. Quis putas est dignus e nobis, qui juxta dignitatem loci atque mysterii, plenam possit explicare rationem ? Oremus Dominum, ut nobis largiatur sensum ad aperiendas Scripturas, et possimus dicere : Quomodo aperuit nobis Jesus Scripturas [3]. Quid igitur ? dicimus quia dorcas, hoc est, caprea secundum eorum physiologiam qui de naturis omnium animalium disputant, ex insita sibi vi nomen acceperit. Ab eo enim quod acutius videat, id est, παρὰ τὸ ὀξέως δέρκειν, dorcas appellata est. Cervus vero serpentum inimicus ac debellator est, ita ut spiritu narium eos

[1] Cant. II, 9. — [2] Deut. XIV, 4. — [3] Luc. XXIV.

extrahat de cavernis, et superata pernicie veneni eorum pabulo delectetur. Forsitan salvator meus caprea fit juxta θεωρίαν, cervus juxta opera. Quænam ista sunt opera? Interficit ipse serpentes, contrarias fortitudines jugulat, ideo dicam ei : « Tu contrivisti capita draconum super aquas, tu » contrivisti caput draconis[1]. »

XII. « Similis est fratruelis meus capreæ, vel hinnulo » cervorum super montes domus Dei[2] : » Bethel quippe interpretatur domus Dei. Non omnes montes domus Dei sunt, sed qui montes ecclesiæ sunt. Inveniuntur quippe et alii montes erecti, et consurgentes adversus scientiam Dei, montes Ægyptiorum et Allophylorum. Vis scire, quia similis est fratruelis meus capreæ, aut hinnulo cervorum super montes Bethel? Esto mons ecclesiasticus, mons domus Dei, et veniet ad te sponsus similis capreæ, vel hinnulo cervorum super montes Bethel. Cernit sponsum appropinquasse vicinius, qui ante super montes versabatur et colles, assimulat eum transilientem atque salientem. Et post hæc ad se et ad alias adolescentulas advenisse cognoscens, dicit : « Ecce hic retro post parietem nostrum[3]. » Si ædificaveris parietem, et feceris ædificationem Dei, veniet post parietem tuum. « Prospiciens per fenestras[4]. » Una fenestra unus est sensus, per hunc prospicit sponsus, alia fenestra alius est sensus, et per hunc sponsus sollicite contuetur. Per quos sensus non prospicit sermo Dei? Quid sit autem prospicere per fenestras, et quomodo per eas sponsus aspiciat, sequens docebit exemplum. Ubi non prospicit sponsus, ibi mors invenitur ascendens, ut legimus in Hieremia : « Ecce mors » ascendit per fenestras nostras[5]. » Quando videris mulierem ad concupiscendum eam, jam mors ascendit per fenestras tuas. « Eminens per retia[6]. » Intellige quia in medio la-

[1] Psalm. LXXIV, 13, 14. — [2] Cant. II, 9. — [3] Ibid. — [4] Ibid. — [5] Jerem. IX, 21. — [6] Cant. II, 9.

quorum ambulas, et subtus machinas transeas imminentes. Omnia retibus plena sunt, diabolus laqueo cuncta complevit. Si autem venerit tibi sermo Dei, et cœperit eminere de retibus, dices : « Anima nostra erepta est de laqueo venan» tium. Laqueus contritus est, et nos liberati sumus. Bene» dicti vos a Domino qui fecit cœlum et terram[1]. » Eminet igitur sponsus per retia tibi viam faciens. Jesus descendit ad terras, subjecit de retibus mundi : videns magnum hominum gregem retibus impeditum, nec ea ab alio nisi a se posse conscidi, venit ad retia, assumens corpus humanum, quod inimicarum fortitudinum laqueis tenebatur, ea tibi dirupit, et loqueris : « Ecce hic retro post parietem nostrum » prospiciens per fenestras, eminens per retia[2]. » Cum eminuerit, dicit tibi : « Respondet fratruelis meus, et dicit : » Surge, veni proxima mea[3], » viam tibi feci, conscidi retia, sic veni ad me proxima mea. « Surge, veni proxima mea, » speciosa mea, columba mea[4]. » Cur ait, *surge?* cur *propera?* Ego pro te sustinui rabiem tempestatum, ego fluctus qui tibi debebantur excepi. « Tristis est *facta* anima mea » *propter te* usque ad mortem[5]. » Surrexi a mortuis fractis mortis januis, et inferni vinculis dissolutis. Ideo dico tibi : « Surge, veni, proxima mea, speciosa mea, columba mea, » quia hyems transivit, pluvia abiit, flores visi sunt in » terra[6]. » Ego a mortuis surgens tempestate compressa tranquillitatem reddidi. Et qui secundum dispensationem carnis ex Virgine, et voluntate Patris crevi, et sapientia, et ætate profeci, « flores visi sunt in terra, tempus sectionis » adest[7]. » Sectio remissio peccatorum est. Omnem enim ramum, ait, in me manentem, et afferentem fructum Pater meus mundat, ut fructus majores afferat[8]. Habeto fructus, et priora quæ in te infructuosa sunt auferuntur. « Tem-

[1] Psalm. CXXIV, 7, 8. — [2] Cant. II, 9. — [3] Ibid. X — [4] Ibid. — [5] Matth. XXVI, 38. — [6] Cant. II, 10, 11. — [7] Ibid. XII. [8] Joan. XV, 2.

» pus *quippe* sectionis adest, vox turturis audita est in terra » nostra [1]. » Non sine causa in sacrificio assumitur par turturum, aut duo pulli columbarum[2]. Nam idem valent, et nunquam dictum est separatim tantummodo columbarum, sed par turturum, et duos pullos columbarum. Columba Spiritus sanctus est. Spiritus autem sanctus est quando de magnis et occultioribus sacramentis, et quæ multi capere non possunt loquitur, in turturis appellatione signatur, id est, ejus avis, quæ semper in montium jugis et arborum verticibus commoratur. In vallibus autem et his quæ ad homines usque perveniunt, columba assumitur. Denique Salvator quia hominem est dignatus assumere, et venit ad terras, multique tunc circa Jordanem peccatores erant, idcirco Spiritus sanctus non in turturem vertitur, sed columba fit, inter nos propter hominum multitudinem avis mansuetior conversatur. Turtur autem videtur (verbi gratia) Moysi et uni cuilibet prophetarum recedentium in montes et deserta, et ibi accipientium sermones Dei « Vox *ergo* turturis » audita est in terra nostra. Ficus produxit grossos suos [3]. A » ficu dignoscite parabolam : cum ramus ejus tener factus » fuerit, et folia miserit, scitote quia juxta est æstas [4]. » Vult nobis Dei eloquium nunciare, post hyemem, post procellas animarum appropinquasse messem, et ait : « Ficus pro » duxit grossos suos, vites florescunt, dederunt odorem [5] : » si jam rumpuntur in florem, tempus adveniet, et erunt uvæ.

XIII. « Surge, veni, proxima mea, speciosa mea, co » lumba mea [6]. » Hæc quæ superius exposuimus, sponsus non audientibus adolescentulis, sed sola sponsa audiente loquitur. Volumus autem et ipsius jam audire sermonem loquentis ad sponsam : « Surge, veni, proxima mea, speciosa mea,

[1] Cant. II, 12. — [2] Levit. XII. — [3] Cant. II, 12, 13. — [4] Matth. XXIV, 32. — [5] Cant. II, 13. — [6] Ibid.

» columba mea et veni, columba mea, sub tegmine petræ [1]. » Et Moyses sub tegmine petræ ponitur, ut videat posteriora Dei. « In tegmine antemuralis. » Primum veni ad id quod ante murum est, et postea poteris introïre ubi murus est petræ. « Ostende mihi faciem tuam. » Usque ad præsentem diem similia dicuntur ad sponsam : necdum enim habebat fiduciam, ut revelata facie gloriam Domini contemplaretur. Quia vero jam ornata est atque composita, dicitur ei : « Os- » tende mihi faciem tuam. » Nondum erat enim vox ejus ita suavis, ut mereretur ei dici : « Audire me fac vocem tuam [2]. » Quando ergo didicit loqui. Tace enim ait, et audi Israel, et scito quid loquar : et suavis facta est vox ejus sponso, secundum illud propheticum : « Suavis fiat ei postulatio mea [3] ? » tunc ad eam sponsus effatur : « Et audire me fac vocem tuam : » quia vox tua suavis est [4]. » Si aperueris os tuum verbo Dei, dicet tibi sponsus : « Vox tua suavis est, et aspectus tuus » speciosus [5]. » Quapropter consurgentes deprecemur Dominum, ut digni efficiamur sponsi sermone, sapientia Christo Jesu, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Cant. II, 13, 14. — [2] Ibid. — [3] Psalm. CIV, 34. — [4] Cant. II, 14. — [5] Ibid.

ORIGENIS

IN CANTICUM CANTICORUM

LIBRI QUATUOR [1].

(INTERPRETE RUFINO.)

PROLOGUS.

Epithalamium libellus hic, id est nuptiale carmen, dramatis in modum mihi videtur a Salomone conscriptus, quem cecinit instar nubentis sponsæ, et erga sponsum suum, qui est sermo Dei cœlesti amore flagrantis. Adamavit enim eum, sive anima quæ ad imaginem ejus facta est, sive ecclesia. Sed et magnificus hic ipse atque perfectus sponsus, quibus verbis usus sit ad conjunctam sibi animam, vel Ecclesiam, hæc ipsa scriptura nos docet. Sodales quoque sponsæ adolescentulæ cum ipsa sponsa positæ quæ dixerint, quæque etiam amici ac sodales sponsi, ex eodem nihilominus libro, qui Canticum Canticorum attitulatur, cognoscimus. Possibilitas enim data est etiam ipsis amicis sponsi aliqua dicere, ea duntaxat quæ audierant ab ipso sponso lætantes de conjunctione sponsæ. Fit ergo sermo ab ipsa sponsa, non solum ad sponsum, sed etiam ad adolescentulas: et rursum sponsi sermo non tantummodo ad sponsam, sed

[1] Tom. III, pagg. 26 et seqq.

etiam ad amicos dirigitur sponsi. Et hoc est quod supra diximus, carmen nuptiale in modum dramatis esse conscriptum. Drama enim dicitur, ut in scenis agi fabula solet, ubi diversæ personæ introducuntur : et aliis accedentibus, aliis etiam discedentibus, a diversis, et ad diversos textus narrationis expletur. Quæ singula suo ordine scriptura hæc continet, totumque corpus ejus mysticis formatur eloquiis. Sed primo scire nos oportet, quoniam sicut puerilis ætas non movetur ad amorem passibilem, ita nec ad capienda quidem verba hæc, parvula et infantilis interioris hominis ætas admittitur, illorum scilicet qui lacte in Christo aluntur, non cibo forti, et qui nunc primum rationabile et sine dolo lac concupiscunt. In verbis enim Cantici Canticorum ille cibus est, de quo dicit Apostolus : « Perfectorum autem est solidus » cibus : » et tales requirit auditores, « qui pro possibilitate » sumendi exercitatos habeant sensus ad discretionem boni » et mali[1]. » Et quidem parvuli quos diximus, si veniant ad hæc loca, potest fieri ut nihil quidem ex hac scriptura proficiant, nec tamen valde lædantur, vel ipsa quæ scripta sunt legentes, vel quæ ad explanationem eorum dicenda sunt, recensentes. Si vero aliquis accesserit, qui secundum carnem tantummodo vir est, huic tali non parum ex hac scriptura discriminis, periculique nascetur. Audire enim pure et castis auribus amoris nomina nesciens, ab interiori homine ad exteriorem et carnalem virum omnem deflectet auditum, et a spiritu convertetur ad carnem nutrietque in semetipso concupiscentias carnales, et occasione divinæ Scripturæ commoveri et incitari videbitur ad libidinem carnis. Ob hoc ergo moneo, et consilium do omni qui nondum carnis et sanguinis molestiis caret, neque ab affectu naturæ materialis abscedit, ut a lectione libelli hujus eorumque quæ in eo dicentur, penitus temperet. Aiunt enim

[1] Hebr. v, 14.

observari etiam apud Hebræos, quod nisi quis ad ætatem perfectam maturamque pervenerit, libellum hunc ne quidem in manibus tenere permittatur. Sed et illud ab eis accepimus custodiri, quandoquidem moris est apud eos omnes scripturas a doctoribus et a sapientibus tradi pueris, simul et eas quas δευτερώσεις appellant, ad ultimum quatuor ista observari, id est principium Genesis, in quo mundi creatura describitur, et Ezechielis prophetæ principia, in quibus de Cherubim refertur, et finem in quo templi ædificatio continetur, et hunc Cantici Canticorum librum. Igitur necessarium mihi videtur, antequam ad ea quæ in hoc libello scripta sunt, discutienda veniamus, de amore prius ipso qui est scripturæ ejus causa præcipua, pauca disserere, et post hæc de ordine librorum Salomonis, in quibus hic liber tertio loco positus videtur: tum etiam de attitulatione libelli ipsius, cur Canticum Canticorum superscriptus sit: atque etiam quomodo dramatis in modum, et tanquam fabula quæ in scenis personarum immutatione agi solet, videatur esse compositus. Apud Græcos quidem plurimi eruditorum virorum volentes investigare veritatis indaginem, de amoris natura multa ac diversa etiam dialogorum stylo scripta protulerunt, conantes ostendere non aliud esse amoris vim, nisi quæ animam de terris ad fastigia cœli celsa perducat, nec ad summam posse beatitudinem perveniri, nisi amoris desiderio provocante. Sed et quæstiones de hoc quasi in conviviis propositæ referuntur, inter eos puto inter quos non ciborum, sed verborum convivium gerebatur. Alii vero etiam artes quasdam quibus amor hic in anima gigni vel augeri posse videatur, conscriptas reliquerunt. Sed has artes carnales homines ad vitiosa desideria, et culpabilis amoris mysteria traxerunt. Non ergo mirum sit, si et apud nos ubi quanto plures simpliciores, tanto plures et imperitiores videntur, difficilem diximus,

et periculo proximam de amoris natura disputationem : cum apud Græcos qui eruditi et sapientes videntur, fuerint tamen aliqui qui de his non ita acceperint, ut scriptum est, sed occasione eorum quæ de amore dicta sunt, in lapsus carnis et in impudicitiæ præcipitia corruerunt, sive ex his quæ scripta erant (ut supra memoravimus) admonitiones quasdam et incitamenta sumentes, sive incontinentiæ suæ velamen scripta veterum præferentes. Ne ergo et nos tale aliquid incurramus, ea quæ a veteribus bene et spiritaliter scripta sunt, vitiose et carnaliter advertentes, tam corporis quam animæ nostræ palmas protendamus ad Deum, ut Dominus qui dedit verbum evangelizantibus virtute multa, donet et nobis in virtute sua verbum quo possimus ex his quæ scripta sunt, intellectum sanum, et ad ædificationem pudicitiæ aptum, vel nomini ipsi, vel naturæ amoris ostendere. In principio verborum Moysi, ubi de mundi conditione conscribitur, duos invenimus homines creatos referri. Primum ad imaginem et similitudinem Dei factum, secundum e limo terræ factum [1]. Hoc Paulus Apostolus bene sciens, et ad liquidum in his eruditus, in suis litteris apertius et evidentius binos esse et per singulos quosque homines scripsit. Sic enim dixit : « Nam si his qui foris est homo » noster corrumpitur, sed ille qui intus est, renovatur de die » in diem [2]. » Et iterum : « Condelector enim legi Dei secun- » dum interiorem hominem [3], » et his similia quanta conscribit? Unde puto neminem jam debere dubitare, quod Moyses de duorum hominum factura vel figmento scripserit in principio Genesis, cum videat Paulum qui melius utique quam nos intelligebat ea quæ a Moyse scripta sunt, duos homines esse per singulos quosque dicentem. Quorum unum, id est interiorem, renovari per singulos dies memorat : alterum vero, id est, exteriorem, in quibusdam

[1] Gen. I. — [2] 2 Cor. IV, 16. — [3] Rom. VII, 22.

sanctis, et talibus qualis erat Paulus, corrumpi perhibet et infirmari. Quod si alicui videbitur de hoc adhuc aliquid dubitandum, in locis propriis melius explanabitur. Nunc autem propter quid memoriam fecerimus interioris et exterioris hominis prosequamur. Ostendere enim ex his volumus, quod Scripturis divinis per homonymias, id est, per similes appellationes, imo per eadem vocabula, et exterioris hominis membra, et illius interioris hominis partes affectusque nominantur, eaque non solum vocabulis, sed et rebus ipsis sibi invicem comparantur. Verbi gratia, ætate aliquis est puer secundum exteriorem hominem, quem possibile est crescere, et ad ætatem juvenis adduci, atque inde succedentibus incrementis pervenire ad virum perfectum, et effici patrem. His autem nominibus uti voluimus, ut consona divinæ Scripturæ, illi scilicet quæ ab Joanne scripta est, vocabula poneremus. Ait enim ille : « Scripsi vobis, » pueri, quoniam cognovistis patrem : scripsi vobis, patres, » quoniam cognovistis eum qui ab initio est. Scripsi vobis, » juvenes, quoniam fortes estis, et verbum Dei manet in » vobis, et vicistis malignum [1]. » Evidens utique est nec ab ullo arbitror omnino dubitari, quod pueros hic Joannes vel adolescentes, vel juvenes, vel etiam patres secundum animæ, non secundum corporis appellet ætatem. Sed et Paulus dicit in quodam loco : « Non potui vobis loqui quasi spirita- » libus, sed quasi carnalibus, tanquam parvulis in Christo » lac vobis potum dedi, non escam [2]. » In Christo parvulus procul dubio secundum animæ, non secundum carnis nominatur ætatem. Denique idem Paulus etiam in alio loco ait : « Cum essem parvulus, loquebar sicut parvulus, sicut par- » vulus sapiebam, sicut parvulus cogitabam; cum autem » factus sum vir, destruxi quæ erant parvuli [3]. » Et iterum alibi [4] dicit : « Donec occurramus omnes in virum perfectum,

[1] I Joan. II, 14, 13. — [2] I Cor. III, 1, 2. — [3] I Id. XIII, 11. — [4] Eph. IV, 13.

» in mensuram ætatis plenitudinis Christi. » Scit enim occursuros esse omnes qui credunt, in virum perfectum, et in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Igitur sicut hæc quæ memoravimus ætatum nomina, eisdem vocabulis et exteriori homini ascribuntur et interiori : ita invenies etiam membrorum nomina corporalium transferri ad animæ membra, seu potius efficientiæ hæc animæ affectusque dicendi sunt. Dicitur ergo in Ecclesiaste : « Sapientis oculi in capite » ejus[1]. » Item in Evangelio : « Qui habet aures audiendi, » audiat[2]. » In prophetis quoque : « Sermo Domini qui factus » est in manu prophetæ Hieremiæ[3], » sive alterius cujuslibet. Simile est etiam illud quod ait ille : « Pes autem tuus » non offendit[4]. » Et iterum : « Mei autem paulo minus moti » sunt pedes[5]. » Evidenter quoque et venter animæ designatur, ubi dicitur : « Domine, a timore tuo in utero concepi» mus[6]. » Nam inde quis dubitet, cum dicitur : « Sepulchrum » patens est guttur eorum[7] ? » Et iterum : « Præcipita, Do» mine, et divide linguas eorum[8]. » Sed et id quod scriptum est : « Dentes peccatorum contrivisti. » Et iterum : « Con» tere brachium peccatoris et maligni[9]. » Et quid opus est me de his plura colligere, cum abundantissimis testimoniis Scripturæ divinæ repletæ sunt ? Ex quibus evidenter ostenditur membrorum hæc nomina nequaquam corpori visibili aptari posse, sed ad invisibilis animæ partem virtutesque debere revocari : quoniam et vocabula quidem habent similia, aperte autem et sine ulla ambiguitate non exterioris, sed interioris hominis significantias gerunt. Est ergo materialis hujus hominis, qui et exterior appellatur, cibus potusque naturæ suæ cognatus, corporeus iste scilicet et terrenus. Similiter autem et spiritalis hominis ipsius qui et interior dicitur, est

[1] Eccles. II, 14. — [2] Matth. XIII, 43. — [3] Jer. XXI, 1. — [4] Prov. III, 23. — [5] Psalm. LXXIII, 2. — [6] Isai. XXVI, 18. — [7] Psalm. V, 9. — [8] Id. LV, 9. — [9] Id. III, 7.

proprius cibus, ut panis ille vivus qui de cœlo descendit. Sed et potus ille est ex illa aqua quam promittit Jesus, dicens: « Quicumque biberit ex hac aqua quam ego do ei, non sitiet » in æternum[1]. » Sic ergo per omnia similitudo quidem vocabulorum secundum utrumque hominem ponitur : rerum vero proprietas unicuique discreta servatur, et corruptibilia præbentur, incorruptibili vero incorruptibilia proponuntur. Unde accidit, ut simpliciores quidam nescientes distinguere ac secernere quæ sint quæ in Scripturis divinis interiori homini, quæ vero exteriori deputanda sint, vocabulorum similitudinibus falsi ad ineptas quasdam fabulas et figmenta inania se contulerint : ut etiam post resurrectionem cibis corporalibus utendum crederent, potumque sumendum non solum ex illa vite vera, et vivente in sæcula, verum et ex his vitibus et fructibus ligni. Sed de his alias videbimus. Nunc ergo (ut præcedenti observatione distinximus) est quidem secundum interiorem hominem alius sine filiis et sterilis, alius vero abundans in filiis. Secundum quod et illud advertimus dictum, « Sterilis peperit septem et fœ» cunda in filiis infirmata est[2]. » Et ut in benedictionibus dicitur : « Non erit in vobis sine filiis et sterilis[3]. » Igitur si hæc ita se habent, sicut dicitur aliquis carnalis amor, quem et cupidinem appellaverunt poëtæ, secundum quem qui amat, in carne seminat : ita est et quidam spiritalis amor, secundum quem ille interior homo amans in spiritu seminat. Et ut evidentius dicam, si quis est qui portat adhuc imaginem terreni secundum exteriorem hominem, agitur cupidine et amore terreno. Qui vero portat imaginem cœlestis secundum interiorem hominem, agitur cupidine et amore cœlesti. Amore autem et cupidine cœlesti agitur anima cum perspecta pulchritudine et decore verbi Dei, speciem ejus adamaverit, et ex ipso telum quoddam et

[1] Joan. IV, 13. — [2] I Reg. II, 5. — [3] Exod. XXIII, 26.

vulnus amoris acceperit. Est enim verbum hoc imago, et splendor Dei invisibilis, primogenitus omnis creaturæ, in quo creata sunt omnia quæ in cœlis sunt, et quæ in terris, sive visibilia, sive invisibilia. Igitur si quis potuerit capaci mente conjicere et considerare horum omnium quæ in ipso creata sunt decus et speciem, ipsa rerum venustate percussus, et splendoris magnificentia seu jaculo (ut ait Propheta [1]) electo terebratus, salutare ab ipso vulnus accipiet, et beato igne amoris ejus ardebit. Oportet etiam nos illud scire, quod illicitus amor, et contra Legem sicut accidere potest homini exteriori, verbi gratia, ut non sponsam vel conjugem amet, sed aut meretricem aut adulteram : ita et interiori homini, hoc est animæ, accidere potest amor, non in legitimum sponsum quem diximus esse verbum Dei, sed in adulterum aliquem et corruptorem. Quod sub hac eadem figura evidenter declarat Ezechiel propheta, ubi Oollam et Oolibam introducit sub specie Samariæ et Hierusalem, adulterino amore corruptas [2], sicut locus ipse Scripturæ propheticæ ostendit volentibus plenius scire. Exardescit autem etiam hic spiritalis amor animæ aliquando erga aliquos spiritus nequitiæ, aliquando erga Spiritum sanctum, et Verbum Dei, qui est sponsus fidelis, et eruditæ animæ vir dicitur, et cujus ipsa sponsa in hac præcipue Scriptura quæ habetur in manibus nominatur, sicut præstante Domino plenius ostendemus, cum verba ipsius libelli explanare cœperimus. Videtur autem mihi divina Scriptura, volens cavere ne lapsus aliquis legentibus sub amoris nomine nasceretur, pro infirmioribus quibusque eum qui apud sapientes sæculi cupido, seu amor dicitur, honestiori vocabulo charitatem vel dilectionem nominasse. Verbi gratia, ut cum dixit de Isaac : « Et accepit » Rebeccam, et facta est ei uxor, et dilexit eam [3]. » Et iterum de Jacob et Rachel similiter dicit Scriptura : « Rachel autem

[1] Isai. XLIX, 2. [2] Ezech. XXIII. — [3] Gen. XXIV, 67.

» erat decora oculis, et pulchra facie, et dilexit Jacob Rachel, » et dixit, Serviam tibi septem annis pro Rachel filia tua ju» niore[1]. » Evidentius autem immutatus usus vocabuli hujus apparet in Amnon, qui adamavit sororem suam Thamar. Scriptum est enim : « Et factum est post hæc, et erat Absalom » filio David soror decora facie valde, et nomen ei Thamar, » et dilexit eam Amnon filius David[2]. » Dilexit, posuit pro, adamavit. « Et tribulabatur, *inquit*, Amnon, ita ut infirma» retur propter Thamar sororem suam : quoniam virgo erat, » et grave videbatur in oculis Amnon facere ei aliquid[3]. » Et post pauca de violentia quam intulit Amnon Thamar sorori suæ, ita dicit Scriptura : « Et noluit Amnon audire vocem » ejus, sed invaluit super eam, et humiliavit eam, et dormi» vit cum ea, et odivit eam odio Amnon magno valde : quo» niam majus erat odium quo oderat eam, quam dilectio qua » dilexerat eam[4]. » Et in his ergo, et in pluribus aliis locis invenies Scripturam divinam refugisse amoris vocabulum, et charitatis dilectionisque posuisse. Interdum (licet raro) proprio tamen vocabulo amorem nominat, et invitat ad eum atque incitat animas, ut cum dicit in Proverbiis de sapientia : « Adama eam, et servabit te : circumda eam, et » exaltabit te : honora eam, et complectetur te[5]. » Sed et in eo libello qui dicitur Sapientia Salomonis, ita scriptum est de ipsa sapientia : « Amator factus sum decoris ejus[6]. » Arbitror autem quod ubi nulla lapsus videbatur occasio, ibi tantum nomen amoris inseruit. Quid enim passibile, aut quid indecorum possit aliquis advertere in amore sapientiæ, vel in eo qui se amatorem profiteatur esse sapientiæ ? Nam si dixisset, quia adamavit vel Isaac Rebeccam, vel Jacob Rachel, passio utique aliqua indecora per hæc verba erga sanctos Dei homines potuisset intelligi, apud eos præcipue

[1] Gen. XXIX, 17, 18. — [2] 2 Reg. XIII, 1. — [3] Ibid. 2. — [4] Ibid. 14. 15. — [5] Prov. IV, 6, 8. — [6] Sap. VIII, 2.

qui nesciunt a littera conscendere ad spiritum. Apertissime autem in hoc ipso libello qui habetur in manibus, amoris nomen charitatis vocabulo permutatum est, in eo ubi dixit : « Adjuravi vos filiæ Hierusalem, si inveneritis fratruelem » meum, ut annuncietis ei, quia vulneratæ charitatis ego » sum [1] : » pro eo utique ut diceret : « Amoris ejus telo per- » cussa sum. » Nihil ergo interest in Scripturis divinis, utrum charitas dicatur, an amor, vel dilectio : nisi quod in tantum nomen charitatis extollitur, ut etiam ipse Deus charitas appelletur, sicut Joannes dixit : « Carissimi diligamus invicem, » quia charitas ex Deo est, et omnis qui diligit, ex Deo na- » tus est, et cognoscit Deum : qui autem non diligit, non » cognoscit Deum, quia Deus charitas est [2]. » Et quamvis alterius temporis sit dicere aliquid de his quæ exempli causa ex Joannis epistola protulimus, tamen breviter etiam aliqua perstringere non est visum absurdum. « Diligamus, *inquit*, » invicem, quia charitas ex Deo est : » et post pauca : « Deus » charitas est. » In quo ostendit et ipsum Deum charitatem esse, et iterum eum qui ex Deo est, charitatem esse. Quis autem ex Deo est, nisi ille qui dicit : « Ego ex Deo exivi, et » veni in hunc mundum [3] ? » Quod si Deus pater charitas est, et Filius charitas est : charitas autem Patris et charitas Filii unum sunt, non unus : consequenter ergo Pater et Filius unum bene dicuntur. Et ideo convenienter Christus sicut sapientia, et virtus, et justitia, et verbum, et veritas, ita et charitas dicitur. Et ideo dicit Scriptura quia si charitas manet in nobis, Deus in nobis manet [4]. Deus autem, id est, Pater et Filius, qui et veniunt ad eum qui perfectus in charitate est, secundum verbum Domini et salvatoris dicentis : « Ego et Pater veniemus ad eum, et mansionem facie- » mus apud eum [5]. » Sciendum ergo est, quod hæc charitas

[1] Cant. v, 8. — [2] I Joan. iv, 7, 8. — [3] Joan. xvi, 27, 28. [4] I Joan. iv, 12. — [5] Joan. xiv, 23.

quæ Deus est, cum in aliquo fuerit, nihil terrenum, nihil materiale, nihil corruptibile diligit. Contra naturam namque est ei corruptibile aliquid diligere, cum ipsa sit incorruptionis fons. Ipsa est enim sola quæ habet immortalitatem : siquidem Deus charitas est, qui solus habet immortalitatem, lucem habitans inaccessibilem[1]. Quid autem aliud immortalitas nisi vita æterna est, quam daturum se promittit Deus credentibus in ipsum solum verum Deum, et quem misit Jesum Christum filium ejus? Propterea ergo in primis, et ante omnia hoc amabile et placitum dicitur esse Deo, ut quis diligat Dominum Deum suum ex toto corde suo, et ex tota anima sua, et ex totis viribus suis. Et quia Deus charitas est, et Filius qui ex Deo est, charitas est, sui simile aliquid requirit in nobis : ut per hanc charitatem quæ est in Christo Jesu, qui est charitas, velut cognata quadam per charitatis nomen affinitate sociemur : sicut et ille qui jam conjunctus ei dicebat : « Quis nos separabit a charitate » Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro[2]? » Hæc autem charitas omnem hominem proximum diligit. Ob hoc enim arguit Salvator quemdam, qui opinabatur quod justa anima erga eam quæ iniquitatibus involuta est, propinquitatis jura non servet : et ista de causa texuit istam parabolam, quæ dicit, quod in latrones incidit quidam, dum descendit ab Hierusalem in Hiericho : et culpat quidem sacerdotem ac levitam, qui videntes seminecem, præterierunt : amplectitur autem Samaritanum qui misericordiam fecerit, et hunc fuisse ei proximum ipsius qui proposuerat responsione firmavit, et ait ei : « Vade, et tu fac similiter[3]. » Etenim natura omnes nobis invicem proximi sumus. Operibus vero charitatis fit proximus ille qui potest benefacere, ei qui non potest. Unde et Salvator noster factus est proximus nobis, nec pertransivit nos cum semineces ex latronum vulne-

[1] I Tim. VI, 16. — [2] Rom. VIII, 35, 39. — [3] Luc. X, 37.

ribus jaceremus. Igitur sciendum est Dei charitatem semper ad Deum tendere, a quo originem duxit, et ad proximum respicere, cum quo participium inierit, utpote similiter creatum in corruptione. Sic ergo quæcumque de charitate scripta sunt, quasi de amore dicta suscipe, nihil de nominibus curans. Eadem namque in utroque virtus ostenditur. Quod si quis dicat, quia et pecuniam, meretricem, et alia similiter mala eodem vocabulo quod a charitate duci videtur, diligere appellamur : sciendum est in his non proprie, sed abusive charitatem nominari. Sicut (verbi gratia) et Deus nomen principaliter in eo est, ex quo omnia, et per quem omnia, et in quo omnia : quod utique aperte virtutem, et naturam trinæ singularitatis enunciat. Secundo vero in loco, et, ut ita dixerim, abusive Deos dicit Scriptura etiam illos ad quos sermo Dei fit, sicut confirmat Salvator in Evangeliis. Sed et cœlestes virtutes sub hoc nomine appelari videntur, dum dicitur : « Deus stetit in synagoga deo» rum, in medio autem deos dijudicat [1]. » Tertio vero in loco jam non abusive, sed falso, dii gentium dæmones appellantur, cum dicit Scriptura : « Omnes dii gentium dæmo» nia [2]. » Itaque et primum charitatis nomen in Deo est, propter quod jubemur diligere Deum ex toto corde nostro, ex tota anima nostra, et ex totis viribus nostris, utpote eum a quo habemus hoc ipsum, ut diligere possimus. In ipso jam sine dubio continetur, ut et sapientiam, et justitiam, et pietatem et veritatem, omnesque virtutes pariter diligamus. Unum enim atque idem est diligere Deum, et diligere bona. Secundo loco, quasi abusivo et inde derivato nomine etiam proximum diligere jubemur, tanquam nosipsos. Tertium vero est quod falso sub charitatis titulo nominatur, diligere vel pecuniam, vel voluptates, vel omne quidquid ad corruptelam pertinet et errorem. Non ergo

[1] Psalm. LXXXII, I. — Id. XCVI, 5.

interest utrum amari dicatur Deus, an diligi. Nec puto quod culpari possit si quis Deum sicut Joannes charitatem, ita ipse amorem nominet. Denique memini aliquem sanctorum dixisse Ignatium nomine de Christo : « Meus autem amor » crucifixus est : » nec reprehendi eum pro hoc dignum judico. Sciendum autem quod omnis qui vel pecuniam diligit, vel ea quæ in mundo sunt materiæ corruptibilis, virtutem charitatis quæ ex Deo est, ad terrena et ad caduca deducit, et rebus Dei abutitur ad ea quæ non vult Deus. Non enim Deus dilectionem horum, sed usum hominibus dedit. Hæc autem paulo latius discussimus, volentes de natura charitatis et amoris apertius attentiusque distinguere, ne forte quoniam Scriptura dicit, « quia Deus charitas est[1], » omne quod diligitur etiam si corruptibile sit, ex Deo esse, et hoc charitas et dilectio putaretur. Sed ostenditur res quidem Dei, et munus ejus esse charitas, non tamen semper ab hominibus, ad ea quæ Dei sunt, et quæ Deus vult opus ejus assumi ; sed et hoc scire oportet, quod impossibile est, ut non semper humana natura aliquid amet. Omnis namque qui ad id ætatis venerit, quam pubertatem vocant, amat aliquid seu minus recte, cum amat quæ non oportet : seu recte et utiliter, cum amat quæ oportet. Verum nonnulli hunc amoris affectum, qui animæ rationabili insitus est beneficio conditoris, aut ad amorem pecuniæ trahunt et avaritiæ studium, aut erga gloriam captandam, et fiunt inanis gloriæ cupidi : aut erga scorta sectanda, et inveniuntur impudicitiæ libidinisque captivi : aut ad alia his similia virtutem tanti boni hujus effundunt. Sed et cum erga diversas artes amor iste ducitur, quæ manu ministrantur, aut per studia præsentis vitæ non solum necessaria, ut (verbi gratia dixerim) erga artem palæstricam, vel cursus exercitia, aut certe etiam erga geometricam, vel musicam, vel arithme-

[1] I Joan. IV, 8.

ticam confertur atque ad alias vel hujuscemodi disciplinas, nec sic quidem mihi videtur usus ejus probabiliter sumi. Si enim quod bonum est, hoc et probabile est : bonum autem proprie non erga usus corporeos, sed in Deo primum et animi virtutibus intelligitur : consequenter ille amor probabilis est, qui Deo et animi virtutibus coaptatur. Et hoc ita se habere definitione ipsius Salvatoris ostenditur, ubi interrogatus a quodam, quod esset mandatum omnium maximum, et primum in Lege, respondit : « Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, » et ex totis viribus tuis. Secundum vero simile est illi : Diliges proximum tuum sicut te ipsum. » Et adjecit : « In his » duobus mandatis omnis Lex pendet et prophetæ[1] ; » ostendens per hæc duo justum amorem legitimumque constare, atque in his universam Legem prophetasque pendere. Sed et quod ait : « Non adulterabis : Non occides : Non furtum facies : » Non falsum testimonium dices[2], » et si quod aliud mandatum, in hoc verbo restauratur, in quo ait : « Diliges proximum tuum sicut te ipsum, » quod hoc modo facilius explanabitur. Ponamus, verbi causa, mulierem amore alicujus viri ardentem, cupientemque in consortium ejus ascisci, nonne omnia ita aget, et omnes motus suos ita temperabit, ut sciat illi placere quem diligit : ne forte si in aliquo contra voluntatem illius egerit, consortia ejus vir ille optimus refutet atque spernat ? Poteritne hæc mulier, quæ erga amorem viri illius toto corde, tota anima, totisque viribus fervet, aut adulterium committere, quæ eum noverit amare pudicitiam ? aut homicidium, quæ eum noverit mitem ? aut furtum, quæ ei sciat liberalitatem placere ? aut concupiscet aliena, quæ omnes suas concupiscentias erga amorem viri illius habeat occupatas ? Sic ergo in charitatis perfectione, et omne mandatum restaurari dicitur, et Legis virtus pro-

[1] Matth. XXII, 37, 39, 40. — [2] Id. XIX, 18.

phetarumque pendere. Propter istud charitatis vel amoris bonum, sancti nec in tribulatione angustiantur, nec aporiati exaporiantur, nec dejecti pereunt, sed quod in præsenti est momentaneum, et leve tribulationis eorum supra modum æternum gloriæ pondus operatur illis. Non enim omnibus, sed Paulo, et his qui ei similes sunt, præsens hæc et momentanea ac levis dicitur tribulatio : quia perfectam charitatem Dei in Christo Jesu per Spiritum sanctum habent in corde suo diffusam. Sic denique et Jacob patriarcham amor Rachel per septem annos continuos in laboribus positum diurni æstus et nocturni frigoris ustionem sentire non sivit[1]. Sic ipsum Paulum in amore hujus incensum audito dicentem : « Charitas omnia patitur, omnia credit, omnia sperat, omnia tolerat, charitas nunquam cadit[2]. » Nihil ergo est quod non toleret, qui perfecte diligit. Plura autem quando non toleramus, certum quod ob hoc quia charitatem quæ omnia tolerat, non habemus. Et si non ferimus aliqua patienter, idcirco est quia charitas nobis deest, quæ omnia patitur. In luctamine quoque eo quod est nobis adversus diabolum, quod frequenter cadimus, non dubium est quin ob hoc fiat quod non est in nobis charitas illa quæ nunquam cadit. Hunc ergo amorem loquitur præsens Scriptura, quo erga verbum Dei anima beata utitur, et inflammatur : et istud epithalamii carmen per spiritum canit quo Ecclesia sponso cœlesti Christo conjungitur ac sociatur, desiderans misceri ei per verbum, ut concipiat ex eo, et salvari possit per hanc castam filiorum generationem, cum permanserint in fide, et sanctitate cum sobrietate : utpote concepti ex semine quidem verbi Dei, editi vero genitique vel ab immaculata Ecclesia, vel ab anima nihil corporeum, nihil materiale requirente, sed solo verbi Dei amore flagrante. Hæc interim nobis ad præsens de amore, vel chari-

[1] Gen. XIX. [2] I Cor. XIII, 7, 8.

tate, quæ in epithalamio hoc Cantici Canticorum refertur, occurrere potuerunt. Sed sciendum est tam multa esse quæ dici debeant de charitate hac, quanta et de Deo : siquidem ipse est charitas. « Sicut enim nemo novit Patrem nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare[1] : » ita nemo novit charitatem nisi Filius. Similiter autem etiam ipsum Filium, quoniam et ipse charitas est, ipsaque ex Deo patre est charitas, nemo scit nisi Pater. Tamen secundum hoc quod Charitas dicitur ipse Deus pater, sic et filius qui ex patre procedit, et ideo scit quæ in Deo sunt, sicut spiritus hominis scit quæ in homine sunt. Nunc vero paracletus, spiritus veritatis, qui de Patre procedit, circuit quærens si quas inveniat dignas et capaces animas, quibus revelet magnitudinem charitatis hujus quæ ex Deo est. Nunc ergo jam ipsum Deum patrem, qui charitas est, invocantes, per eam quæ ex ipso est charitatem, etiam ad reliqua discutienda veniamus. Et tentemus primum de eo requirere quid illud sit, quod cum tria volumina ecclesia Dei a Salomone scripta susceperit, primus ex ipsis Proverbiorum liber positus sit, secundus is qui Ecclesiastes appellatur, tertio vero in loco Cantici Canticorum volumen habeatur. Quæ ergo nobis occurrere possint in hoc loco, ista sunt. Generales disciplinæ quibus ad rerum scientiam pervenitur tres sunt, quas Græci ethicam, physicam et theoricen appellaverunt, nos has dicere possumus moralem, naturalem et inspectivam. Nonnulli sane apud Græcos etiam logicen, quam nos rationalem possumus dicere, quarto in numero posuere. Alii non extrinsecus eam, sed per has tres quas supra memoravimus disciplinam innexam consertamque per omne corpus esse dixerunt. Est enim logices, et velut nos dicimus rationalis, quæ verborum dictorumque videtur continere rationes, proprietatesque, et improprietates, gene-

[1] Matth. XI, 27.

raque, et species, et figuras singulorum quoque edocere dictorum : quam utique disciplinam, non tam separari, quam inseri cæteris convenit et intexi. Moralis autem dicitur per quam mos vivendi honestus aptatur, et instituta ad virtutem tendentia præparantur. Naturalis dicitur ubi uniuscujusque rei natura discutitur, quo nihil contra naturam geratur in vita, sed unumquodque his usibus deputetur, in quos a Creatore productum est. Inspectiva dicitur, qua supergressi visibilia, de divinis aliquid et cœlestibus contemplamur, eaque sola mente intuemur, quoniam corporeum supergrediuntur aspectum. Hæc ergo, ut mihi videtur, sapientes quique Græcorum sumpta a Salomone, utpote qui ætate et tempore longe ante ipsos prior ea per Dei spiritum didicisset, tanquam propria inventa protulerunt, et institutionum suarum voluminibus comprehensa posteris tradenda reliquere. Sed hæc, ut diximus, Salomon ante omnes invenit, et docuit per sapientiam quam accepit a Deo, sicut scriptum est : « Et dedit Deus prudentiam Salomóni, et sapientiam multam valde, et latitudinem cordis sicut arenam quæ est ad oram maris, et multiplicata est in eo sapientia super omnes antiquos filios hominum, et super omnes sapientes Ægypti[1]. » Salomon ergo tres istas, quas supra diximus generales esse disciplinas, id est, moralem, naturalem et inspectivam, distinguere ab invicem ac secernere volens, tribus eas libellis edidit, suo quoque ordine singulis consequenter aptatis. Primo ergo in Proverbiis moralem docuit locum, succinctis (ut decuit) brevibusque sententiis vitæ instituta componens. Secundam vero, quæ naturalis appellatur, comprehendit in Ecclesiaste : in quo multa de rebus naturalibus disserens, et inania ac vana ab utilibus necessariisque secernens, relinquendam vanitatem monet, et utilia rectaque sectanda.

[1] 3 Reg. IV, 29, 30.

Inspectivum quoque locum in hoc libello tradidit, qui habetur in manibus, id est in Cantico Canticorum, in quo amorem cœlestium, divinorumque desiderium incutit animæ sub specie sponsæ ac sponsi, charitatis et amoris viis perveniendum docens ad consortium Dei. Hoc vero eum veræ philosophiæ fundamentum ponentem, et ordinem disciplinarum, institutionumque condentem, quod non latuerit, neque ab eo abjectus sit etiam rationalis locus, evidenter ostendit in principio statim proverbiorum suorum. Primo omnium per hoc ipsum quod Proverbia attitulavit libellum suum, quod utique nomen significat aliud quidem palam dici, aliud vero intrinsecus indicari. Hoc enim et communis usus proverbiorum docet, et Joannes in Evangelio Salvatorem ita scribit dicentem : « Hæc in proverbiis locutus » sum vobis, veniet hora cum jam non in proverbiis loquar » vobis : sed manifeste de Patre annunciem vobis[1]. » Hæc interim in ipsa tituli inscriptione. In sequenti vero statim subjungit discretionem sermonis, et distinguit scientiam a sapientia, et a sapientia disciplinam, et intellectum verborum aliud ponit : et prudentiam dicit in eo esse, ut excipere quis possit verborum versutiam. Distinguit etiam justitiam veram a directione judicii : sed et astutiam nominat quandam his quos imbuit necessariam, illam credo per quam sophismatum intelligi ac declinari possit argutia. Et ideo dicit innocentibus per sapientiam dari astutiam, sine dubio ne in verbo Dei decipiantur fraude sophistica. Sed in hoc mihi videtur rationalis disciplinæ meminisse, per quam doctrina verborum, dictorumque significantiæ discernuntur, et uniuscujusque sermonis proprietas certa cum ratione distinguitur. In qua præcipue erudiri convenit pueros. Hoc enim hortatur, cum dicit : « Ut det puero juniori sensum et » cogitationem[2]. » Et quia qui in his eruditur, necessario

[1] Joan. XVI, 25. — [2] Prov. I, 4.

rationabiliter per ea quæ didicit semetipsum gubernat, et vitam suam moderatius librat, propterea dicit : « Intelligens » autem gubernacula acquiret[1]. » Post hæc vero cognoscens in verbis divinis quibus per prophetas humano generi traditus est ordo vivendi, diversos esse eloquii tropos, et varias dicendi species : ac sciens haberi in eis aliquam figuram, quæ parabola appelletur, et aliam quæ obscura dictio vocetur, aliasque quæ ænigmata nominentur, et alias quæ dicta sapientum dicantur, scribit : « Intelliges quoque parabolam et obscurum sermonem, dictaque sapientum et » enigmata[2]. » Per hæc ergo singula rationalem locum manifeste et evidenter exponit, ac more veterum succinctis brevibusque sententiis ingentes et perfectos explicat sensus. Quæ, si quis in Lege Domini meditetur die ac nocte, et si quis est sicut justi os quod meditatur Domini sapientiam, investigare diligentius poterit, et invenire : si tamen recte quæsierit, et quærens pulsaverit ostium sapientiæ, petens a Deo ut aperiatur sibi, et mereatur accipere per Spiritum sanctum verbum sapientiæ, verbum scientiæ, fierique particeps illius sapientiæ quæ dicebat : « Extendebam enim » verba mea, et non audiebatis[3]. » Et merito extendere se dicit verba in ejus corde, cui dederit Deus (sicut supra diximus) latitudinem cordis. Dilatatur namque illius cor qui potest ea quæ breviter in mysteriis dicta sunt, latiore doctrina sumptis ex voluminibus divinis assertionibus explanare. Oportet igitur secundum hanc eamdem sapientissimi Salomonis doctrinam eum qui sapientiam scire desiderat, incipere ab eruditione morali, et intelligere illud quod scriptum est : « Concupisti sapientiam, serva mandata, et » Dominus dabit eam tibi[4]. » Ob hoc magister hic qui primus homines divinam philosophiam docet, operis sui exordium proverbiorum posuit libellum, in quo (ut diximus)

[1] Prov. I, 5. — [2] Ibid. 6. — [3] Ibid. 24. — [4] Eccles. I, 26.

moralis traditur locus : ut cum intellectu, moribusque quis profecerit, veniat etiam ad naturalis intelligentiæ disciplinam, atque ibi rerum causas naturasque distinguens agnoscat vanitatem relinquendam, ad æterna autem et perpetua properandum : et ideo post Proverbia, ad Ecclesiasten venitur, qui docet (ut diximus) visibilia omnia et corporea caduca esse et fragilia, quæ utique cum ita esse deprehenderit is qui sapientiæ studet, sine dubio contemnet ea ac despiciet, et universo (ut ita dicam) sæculo renuncians tendet ad invisibilia et æterna, quæ spiritalibus quidem sensibus, sed adopertis, amorum quibusdam figuris docentur in Cantico Canticorum. Ideo enim novissimum locum tenet hic liber, ut tunc ad eum veniatur, cum et moribus quis fuerit defecatus, et rerum corruptibilium atque incorruptibilium scientiam distinctionemque didicerit, per quæ in nullo possit ex his figuris, quibus sponsæ ad sponsum cœlestem, id est, animæ perfectæ amor ad verbum Dei describitur ac formatur, offendere. Præmissis namque his quibus purificatur anima per actus ac mores, et in rerum discretionem naturalium perducitur, competenter ad dogmatica venitur, et ad mystica, atque ad divinitatis contemplationem sincero et spiritali amore conscenditur. Hanc ergo triplicem divinæ philosophiæ formam etiam in illis sanctis ac beatis viris arbitror præsignatam, pro quorum sanctissimis institutionibus Deus summus dici voluit Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Jacob. Abraham tanquam moralem declarat philosophiam, per obedientiam. Tanta enim ejus fuit obedientia et observatio mandatorum, ut cum audiret : Exi de terra tua, et de cognatione tua, et de domo patris tui, non sit cunctatus, sed statim fecerit, imo et aliquid amplius fecerit. Audiens enim ut immolaret filium suum [2], nec inde quidem dubitat, sed obtemperat præcepto : et ad exem-

[1] Gen. XII, 1. — [2] Id. XXII.

plum obedientiæ quæ est moralis philosophia, posteris dandum, nec filio suo unico pepercit. Isaac quoque naturalem philosophiam tenet, cum et puteos fodit, et rerum profunda rimatur[1]. Sed et Jacob inspectivum tenet locum, quippe qui et Israel ob divinorum contemplationem nominatus sit, et qui castra cœli viderit, et domum Dei, atque angelorum vias, id est, scalas a terris in cœlum porrectas prospexit. Unde et merito invenimus tres istos beatos viros altaria fixisse Deo, hoc est philosophiæ suæ consecrasse profectus, quod scilicet edocerent non hæc ad artes humanas, sed ad Dei gratiam referenda. Sed et in tabernaculis degunt, ut per hæc ostendant, neque in terris habendum esse aliquid proprium huic qui divinæ philosophiæ studet, sed semper promovendum, non tam de loco ad locum, quam de scientia inferiorum ad scientiam perfectorum. Sed et alia multa in Scripturis divinis invenies quæ ordinem hunc quem in libellis Salomonis contineri diximus, secundum hanc eamdem formam designant : sed ea nunc nobis prosequi aliud in manibus habentibus longum est. Si quis ergo primum locum in emendandis moribus, mandatisque servandis, qui per proverbia designatur implevit : post hæc autem deprehensa vanitate mundi, et rerum caducarum fragilitate perspecta, venit in hoc ut renunciet mundo, et omnibus quæ in mundo sunt : consequenter veniet etiam ad contemplanda et desideranda ea quæ non videntur et æterna sunt. Ad quæ tamen ut pervenire possimus, indigemus divina misericordia, si forte valeamus perspecta pulchritudine Verbi Dei salutari in eum amore succendi, ut et ipse dignetur hujusmodi animam diligere, quam desiderium sui habere perspexit. Post hæc exigit nos consequentia sermonis dicere etiam de superscriptione ipsa Cantici Canticorum. Simile enim est hoc illis quæ in tabernaculo

[1] Gen. xxvi. — [2] Id. xxviii.

testimonii appellantur sancta sanctorum [1], et illis quæ in libro Numerorum memorantur opera operum, quæque apud Paulum dicuntur sæcula sæculorum [2]. Sed quomodo differant a sanctis sancta sanctorum in Exodo, et quomodo differant opera ab operibus operum in Numerorum libro, tractatibus, prout potuimus, dictum est a nobis. Sed et de sæculo sæculorum in locis quibus occurrit, non omissum est, et ne eadem repetamus illa sufficiant. Nunc ergo requiramus primo quæ sint cantica, quorum canticorum hoc esse canticum dicitur. Puto ergo quod cantica sint illa quæ dudum per prophetas, vel per angelos canebantur [3]. Lex enim dicitur per Angelos ministrata in manu mediatoris. Illa ergo omnia quæ per illos annunciabantur, cantica erant per amicos sponsi præcedentia. Istud vero unum canticum est, quod ipsi jam sponso sponsam suam suscepturo epithalamii specie erat canendum : in quo sponsa non adhuc per amicos sponsi cantari sibi vult, sed ipsius jam sponsi præsentis audire verba desiderat, dicens : « Osculetur me osculo » oris sui [4]. » Unde et omnibus canticis merito præfertur, videtur enim cætera cantica quæ Lex et Prophetæ cecinerunt, parvulæ adhuc sponsæ, et quæ nondum vestibula maturæ ætatis ingressa sit, decantata : hoc vero canticum adultæ, et jam valde robustæ, et quæ capax sit jam virilis potentiæ perfectique mysterii, decantari. Secundum quod dicitur de ipsa quia una sit perfecta columba. Quasi perfecta ergo perfecti viri sponsa perfectæ suscepit verba doctrinæ. Primum ergo canticum cecinit Deo Moyses et filii Israel quando viderunt Ægyptios mortuos ad littus maris, et quando viderunt manum fortem et brachium excelsum Domini, et crediderunt Deo et famulo ejus Moysi. Tunc cantaverunt dicentes : « Cantemus Domino [5], gloriose enim glorificatus

[1] Exod. xxx, 29. — [2] Rom. xvi. — [3] Galat. iii, 19. — [4] Cant. i, 2. — [5] Exod. xv, 1.

» est. » Ego autem arbitror quod non possit ad istud perfectum quis et mysticum canticum pervenire, et ad istam perfectionem sponsæ, quæ in hac scriptura continetur, nisi prius ambulet per siccum in medio mari, et fiat ei aqua murus a dextera lævaque, et sic evadat de manibus Ægyptiorum : ita ut videat eos mortuos ad littus maris, atque intuens manum fortem Domini, quia interfecit Ægyptios, credat Domino et famulo ejus Moysi. Moysi autem dico legi atque evangeliis, omnibusque divinis Scripturis, tunc enim merito cantabit et dicet : « Cantemus Domino, gloriose » enim glorificatus est. » Sed istius canticum canet quis cum primum liberatus fuerit a servitute Ægyptiorum. Post hæc autem cum transierit per hæc omnia quæ in Exodo, et quæ in Levitico scripta sunt, et venerit ad hoc ut in divinos numeros assumatur, tunc iterum secundum canticum canet, cum exierit de Valle Zareth, quod interpretatur aliena descensio, et venerit ad puteum de quo scriptum est : « Et » dixit Dominus ad Moysen : Congrega populum, et dabo » eis aquam de puteo bibere[1]. » Ibi enim cantabit et dicet : « Initiate ei puteum. Foderunt illum principes, excuderunt » eum reges gentium in regno suo cum dominantur eorum. » Sed de his plenius in Numerorum libro, secundum quod dedit nobis Dominus, dictum est. Oportet igitur venire ad puteum, qui a principibus fossus est, et a regibus excusus est, in quo opere nemo plebeius operatur, sed omnes principes, omnes reges, regales scilicet et principales animæ, quæ altitudinem putei aquam vivam continentis inquirunt. Post illud canticum venitur ad Deuteronomii canticum, de quo dicit Dominus, « Et nunc scribite vobis » verba cantici hujus, et docete illud filios Israel, et injicite » illud in os eorum, ut fiat mihi canticum istud ad testimo» nium in filiis Israel[2]. » Et vide quantum et quale sit can-

[1] Num. xxi, 16, 17, 18. — [2] Deut. xxxi, 19.

ticum istud cui ad audiendum terra non sufficit, sed convocatur et cœlum. Ait enim : « Attende cœlum quæ loquar, »et audiat terra verba ex ore meo[1]. » Vide quam magna sint, quam ingentia quæ dicuntur. « Expectetur (*ait*) sicut »pluvia eloquium meum, et descendat sicut ros super gra- »men, et sicut nix super fœnum ; quia nomen Domini in- »vocavi[2], » et reliqua. Quartum canticum est in libro Judicum, de quo scriptum est : «Et cantavit Debbora et »Barach filius Abinoem in die illa dicentes : Incipiendo »principales in Israel in proposito populi benedicite Domi- »num. Audite reges, auribus percipite[3], » et reliqua. Hæc autem quæ canit apis esse debet, cujus opus tale est, ut eo reges et mediocres utantur ad sanitatem. Debbora namque apis interpretatur quæ istud canticum canit, sed et Barach cum ipsa : interpretatur autem Barach coruscatio. Et canitur istud canticum post victoriam, quia nec ante quis potest quæ perfecta sunt canere, nisi ubi adversarios vicerit. Sic denique, et in ipso cantico dicitur : « Exurge, exurge, »Debbora, exuscita millia populi. Exurge, exurge, cane »canticum, exurge Barach[4]. » Verum et de his plenius in illis oratiunculis quas de libello Judicum edidimus, disserta reperies. Quintum post hæc canticum est in secundo libro Regnorum, cum locutus est David ad Dominum verba cantici hujus in die qua liberavit eum Dominus de manu omnium inimicorum suorum, et de manu Saul, et dixit : «Do- »minus mihi petra et munitio mea, liberator Dominus, »Deus meus custos erit mihi[5]. » Si ergo et tu potueris considerare qui sunt inimici David, quos in primo et secundo Regnorum libro superat ac prosternit, et quomodo dignus factus est ut Domini adjutorium mereretur et liberaretur ab hujusmodi inimicis : tunc poteris et tu quintum istud

[1] Deut. XXXII, 1. [2] Ibid. 2. — [3] Jud. V, 1, 2, 3. — [4] Id. V, 12.
[5] 2 Reg. XXII, 2, 3.

canticum canere. Sextum est canticum in primo Paralipomenon libro, ubi constituit David in principio ad laudandum Dominum Asaph, et fratres ejus, et est initium cantici istius tale: « Laudate Dominum et confitemini, et »invocate eum in nomine ejus, notas facite in populis vo»luntates ejus, canite ei, et hymnum dicite, narrate omnes »adinventiones ejus quas fecit Dominus[1], » et cætera. Sciendum tamen est quod canticum quidem quod est in secundo Regnorum libro, valde simile est psalmo XVII. Quod autem est in primo libro Paralipomenon in initiis quidem usque ad eum locum ubi dicit: « Et in prophetis nolite ma»lignari, » simile est CIV psalmo. Posteriora vero ab hoc loco similitudinem gerunt primarum partium XCV psalmi ubi dicitur: « Cantate Domino omnis terra, » usque ad eum locum ubi ait: « Quia venit judicare terram. » Igitur si in his concludendus est numerus canticorum, septimo in loco ponendus videbitur liber hic Cantici Canticorum. Si quis vero etiam Esaiæ canticum[2] cum cæteris numerandum putet, licet non valde convenire videatur, ut præcessisse putetur Esaiæ canticum, quod longe posterioribus temporibus Esaias scripserit: tamen si quis putet quod prophetica dicta non temporibus, sed ratione pensanda sint: adjunget etiam illud canticum: et dicet hoc quod Salomon cecinit Canticum esse Canticorum non tantum eorum quæ prius, sed et eorum quæ postmodum canenda videbantur. Si quis vero putet etiam ex libro Psalmorum debere assumi, sicubi in eo vel canticum scribitur, vel canticum psalmi, multitudinem congregabit præcedentium canticorum. Junget enim cæteris etiam XV simul graduum cantica: et requirens singulorum virtutes canticorum, atque ex his proficientis animæ gradus colligens ac spiritalis ordinem iterum consequentiamque componens, ostendere poterit, quam magni-

[1] I Paralip. XVI, 8, 9. — [2] Isai. V.

ficis gressibus incedens sponsa per hæc omnia perveniat usque ad thalamum sponsi, digrediens « in locum taberna-» culi admirabilis usque ad domum Dei in voce exultationis » et confessionis sonus epulantis[1] : » et perveniens usque ad ipsum (ut diximus) thalamum sponsi ut audiat et loquatur cuncta hæc quæ continentur in Cantico Canticorum. Adhuc autem possumus et hæc inquirere prius quam ad ipsum corpus libelli veniamus : cur Salomon qui videtur obtemperare in his tribus libellis voluntati Spiritus sancti, in Proverbiis quidem dicatur Salomon filius David qui regnavit in Israel[2], in secundo vero libello non Salomon scribitur, sed « verba, *inquit*, Ecclesiastæ filii David regis Israel in » Hierusalem[3] : » et filium quidem se esse David, similiter ut in primo, et regem Israel scribit, sed ibi proverbia, hic verba ponit : et seipsum quem ibi Salomonem, hic Ecclesiasten nominat. Et cum ibi gentem solam in qua regnaverat, posuisset, hic et gentem posuit, et locum regni Hierusalem designat. In Cantico Canticorum vero neque gentis nomen, neque locum in quo regnet, neque omnino quod rex sit, neque quod patrem David habeat scribit, sed tantummodo « Canticum (*ait*) Canticorum quod est ipsi Salomoni[4]. » Et quamvis difficile mihi videatur, aut perscrutari, aut pertingere posse horum differentias, aut utcumque investigatas palam proferre, et chartulis credere : tamen in quantum capere vel sensus noster, vel auditus legentium potest, paucis aperire tentabimus. In plurimis Salomonem Christi typum ferre, vel secundum quod pacificus dicitur, vel secundum hoc quod regina austri venit a finibus terræ audire sapientiam Salomonis, non puto dubitandum. Hic ergo et secundum quod filius dicitur, regnat in Israel, et secundum quod supra eos reges pro quibus ipse rex regum dicitur, regnat. Et rursus verus Ecclesiastes ipse est, « qui cum

[1] Psalm. XLI, 5. — [2] Prov. I. — [3] Eccles. I, I. — [4] Cant. I, 7.

» in forma Dei esset, semetipsum exinanivit formam servi » accipiens [1], » ut congregaret Ecclesiam, a congregando enim Ecclesiam Ecclesiastes appellatur. Tum vero quis ita Salomon, id est, pacificus, sicut Dominus noster Jesus Christus, « qui factus est nobis sapientia a Deo et justitia et » pax [2]? » Igitur in primo Proverbiorum libro cum nos moralibus instituit disciplinis, rex esse dicitur in Israel, necdum in Hierusalem : quia etsi Israel dicamur propter fidem, non tamen in hoc perventum est ut ad Hierusalem cœlestem pervenisse videamur. Ubi vero profecerimus, et in hoc ventum fuerit, ut Ecclesiæ primitivorum quæ in cœlis est, sociemur, atque Hierusalem cœlestem discussis diligentius priscis et naturalibus causis matrem nostram esse cognoscamus cœlestem : tunc jam nobis etiam ipse Christus Ecclesiastes efficitur, et non solum in Israel, sed et in Hierusalem regnare dicitur. Cum vero ad perfectionem omnium ventum fuerit, et sponsa ei perfecta omnis duntaxat rationalis creatura jungetur, quia pacificavit per sanguinem suum non solum quæ in terris sunt, sed et quæ in cœlis [3] : tunc Salomon tantummodo dicetur, « cum tradiderit reg» num Deo et patri, cum evacuaverit omnem principatum » et potestatem. Oportet enim eum regnare donec ponat » inimicos suos sub pedibus suis, et novissimus inimicus » destruatur mors [4]. » Et ita pacificatis omnibus Patrique subjectis, cum erit jam Deus omnia in omnibus, Salomon tantummodo, id est, solus pacificus nominabitur. Competenter ergo in hoc libello qui de amore sponsæ et sponsi erat scribendus, etiam pro hoc neque filius David, neque rex, neque aliud horum quod ad corporeum pertinere possit intellectum, scribitur, ut merito de eo perfecta jam sponsa dicat, quia « et si aliquando cognovimus Christum secun-

[1] Phil. II, 6, 7. — [2] I Cor. I, 30. — [3] Coloss. I, 20. — [4] I Cor. XV, 24, 25, 26.

»dum carnem, sed nunc jam non novimus[1], » ne quis putet eam corporeum aliquid amare, aut in carne positum, et macula aliqua amori ejus credatur induci. Propterea Canticum Canticorum Salomoni tantummodo est, neque filio David, neque regi Israel, neque aliqua in his prorsus miscetur carnalis nominis intelligentia. Et ne mireris quod cum unus atque idem sit dominus atque salvator noster, dicamus eum velut minorem primo in Proverbiis, et deinde proficientem in Ecclesiaste, et post hæc habere perfectionem in Cantico Canticorum, cum hæc etiam in Evangeliis videas scripta, ubi propter nos et ipse in nobis dicitur proficere. Sic enim refertur, quia « Jesus proficiebat ætate et » sapientia apud Deum et homines[2]. » Puto ergo quod pro his omnibus, neque filius David, neque rex Israel scribitur : sed et pro eo adhuc, quod in Cantico Canticorum sponsa jam intantum profecerat, ut majus aliquid esset quam est regnum Hierusalem. Nam Hierusalem cœlestem dicit Apostolus esse, atque ad eam memorat credentes accedere[3]. Hunc ergo sponsum ad quem nunc sponsa festinat, idem Paulus cum eum pontificem maximum dicit, ita de eo scribit, quasi qui non in cœlis sit, sed pertransierit omnes cœlos, et illuc quoque eum hæc sua perfecta sponsa sectetur, imo illuc adhærens ei et conjuncta conscenderit, est enim facta cum eo unus spiritus[4]. Unde videtur mihi et ad Petrum, qui non poterat eum primo sequi cum diceret : « Quo ego » vado, vos non potestis venire modo, » dixisse : » Sequeris » autem postea[5]. » Quod autem sit aliquid majus et ab Israel, inde colligimus, quod in Numerorum libro omnis quidem Israel numeratur, et duodecim tribus Israel certo sub numero censentur : tribus vero Levitica, utpote cæteris eminentior supra hunc numerum habetur, et nequaquam

[1] 2 Cor. v, 16. — [2] Luc. II, 52. — [3] Hebr. IV, 14. — [4] Id. XII. — [5] Joan. XIII, 36.

in Israelitico numero deputatur. Dicit enim ita : « Hæc est » visitatio in qua recensiti sunt filii Israel secundum domus » familiarum suarum. Omnis visitatio eorum cum virtute » sua sexcenta tria millia quingenti quinquaginta. Levitæ » autem non sunt numerati cum eis, sicut præcepit Domi- » nus Moysi[1]. » Vides quomodo ut eminentiores a filiis Israel sequestrantur Levitæ, nec in eorum numero sociantur. Et rursum Levitis eminentiores scribuntur sacerdotes. Sic enim in eadem Scriptura continetur : « Et locutus est, *inquit*, Do- » minus ad Moysen, *dicens* : Accipe summam Levitarum, » et constitues eos in conspectu Aaron sacerdotis, et minis- » trent ei[2]. » Vides et in hoc quomodo superiores Levitis nominet sacerdotes, et rursus Levitas eminentiores ponit filiis Israel? Hæc autem visi sumus discutere paulo curio- sius, volentes etiam per hæc ostendere rationem, quia in ipsis quoque attitulationibus librorum suorum Salomon dif- ferentiis usus est necessariis, et aliud in Proverbiis, aliud in Ecclesiaste, aliud etiam in Canticorum Cantico ex ipsa inscriptione tituli designavit. Et adhuc quod in Cantico Canticorum ubi jam perfectio ostenditur, neque filius Da- vid, neque rex scribitur, potest etiam hoc dici : quia cum factus fuerit servus sicut Dominus, et discipulus sicut ma- gister, videtur jam neque servus esse servus, factus videli- cet sicut Dominus : neque discipulus esse discipulus, quippe qui sicut magister effectus est : sed fuisse quidem aliquando discipulus, nunc vero esse sicut magister : et fuisse quidem servus aliquando, nunc vero esse sicut Dominus. Simili igi tur ratione etiam de rege et in his quos regnat adverti posse videbitur, cum regnum jam tradetur Deo et patri. Sed et hoc non lateat, nonnullos attitulationem libelli hujus Cantica Canticorum scribere, quod non recte scribitur. Non enim pluraliter, sed singulariter Canticum hic dicitur

[1] Num. II, 32, 33. — [2] Id. III, 5, 6.

Canticorum. Hæc quasi in præfatione dicta sunt a nobis de superscriptione ipsa, vel attitulatione libelli. Jam nunc Domino nostro nos adjuvante ipsius operis adoriamur exordia, et tamen ne illud quidem remaneat in nobis omissum, quod quibusdam requirendum visum est adhuc de ipsa attitulatione ac superscriptione libri, quæ ita habetur : *Canticum Canticorum quod est ipsi Salomoni* [1]. Sic enim accipiunt, quasi Canticum hoc esse dixerit Canticorum Salomonis, ut ex plurimis suis canticis hoc unum esse signaverit. Sed nos quomodo recipiemus hujusmodi intelligentiam, cum neque Ecclesia Dei ulla extrinsecus Salomonis cantica legenda susceperit : neque apud Hebræos, a quibus eloquia Dei ad nos videntur esse translata, aliquid præter hos tres libellos Salomonis, qui et apud nos sunt, amplius habeatur in canone? Volunt tamen qui hoc asserunt, inde confirmare sententiam, quod in Regnorum tertio libro scriptum est, multa fuisse Salomonis Cantica, ut unum ex multis esse confirment. Hoc ibi ergo refertur : « Et Deus dedit prudentiam » Salomoni, et sapientiam multam valde, et latitudinem » cordis sicut arenam quæ est ad oram maris, et factus est » sapiens Salomon valde super sapientiam omnium antiquo» rum, et super omnes sapientes Ægypti, et super Ethan » Ezrahiten et Hemam, et Chalcal et Dorda filios Maol, et » erat nominatus in universis gentibus per circuitum : et lo» cutus est Salomon tria millia parabolarum, et erant can» tica ejus quinque millia [2]. » Ex his ergo quinque millibus canticis volunt videri hoc unum esse canticum quod habemus : sed usquequo, vel ubi cantata sint, non solum ad usum, sed ne ad notitiam quidem pervenit Ecclesiarum Dei. Operosum est autem et procul ab opere proposito, si velimus nunc inquirere quam multorum librorum commemoratio fiat in Scripturis divinis, quorum lectio nulla nobis

[1] Cant. I, I. — [2] 3 Reg. IV, 29, 30, 31, 32.

omnino est tradita. Sed neque apud Judæos haberi quidem usum hujusmodi reperimus lectionum, quas sive pro eo quod aliqua supra humanam intelligentiam continebant, placuit Spiritui sancto auferri de medio, sive quod essent de scripturis his quæ appellantur apocryphæ, pro eo quod multa in eis corrupta, et contra fidem veram inveniuntur a majoribus tradita, non placuit eis dari locum, nec admitti ad auctoritatem. Supra nos est pronunciare de talibus. Illud tamen palam est multa vel ab Apostolis, vel ab Evangelistis exempla esse prolata, et novo Testamento inserta, quæ in his scripturis quas canonicas habemus, nunquam legimus, in apocryphis tamen inveniuntur, et evidenter ex ipsis ostenduntur assumpta. Sed ne sic quidem locus apocryphis dandus est : non enim transeundi sunt termini quos statuerunt patres nostri. Potuit enim fieri, ut Apostoli vel Evangelistæ sancto Spiritu repleti sciverint quid assumendum ex illis esset scripturis, quidve refutandum : nobis autem non est absque periculo aliquid tale præsumere, quibus non est tanta spiritus abundantia. Et ideo de præsenti versiculo nos eam tenemus editionem quam supra exposuimus, maxime cum evidens in eo habeatur distinctio, ubi ait : *Canticum Canticorum, quod est ipsi Salomoni* [1]. Si enim voluisset intelligi Canticorum Salomonis hoc esse Canticum, dixisset utique, Canticum Canticorum quæ sunt Salomoni, vel Canticum ex Canticis Salomonis : nunc autem quia dixit, *quod est Salomoni*, ostenditur istud Canticum quod est in manibus, et quod erat ei canendum, esse Salomonis. Et hoc de attitulatione quam proposuit continere. Videamus ergo jam et quæ sequuntur.

[1] Cant. I, 1.

———

LIBER PRIMUS.

« Osculetur me ab osculo oris sui[1]. » Meminisse oportet illud quod in præfatione præmonuimus, quia libellus hic Epithalamii habens speciem dramatis in modum conscribitur. Drama autem esse diximus ubi certæ personæ introducuntur, quæ loquuntur, et aliæ interdum superveniunt, aliæ recedunt, aut accedunt, et sic totum in mutationibus agitur personarum. Hæc ergo erit totius libelli species, et secundum hanc pro viribus historica a nobis aptabitur expositio. Spiritalis vero intelligentia secundum hoc nihilominus quod in præfatione signavimus, vel de Ecclesia ad Christum, sub sponsæ vel sponsi titulo, vel de animæ cum Verbo Dei conjunctione dirigitur. Introducitur ergo nunc per historiæ speciem sponsa quædam quæ suscepit quædam sponsaliorum et dotis titulo dignissima munera ab sponso nobilissimo : sed plurimo tempore moram faciente sponso, sollicitari eam desiderio amoris sui, et confici jacentem domi suæ, agentem omnia quatenus possit aliquando videre sponsum suum, atque osculis ejus frui. Quæ quoniam nec differri amorem suum, nec adipisci se posse quod desiderat videt, convertat se ad orationem, et supplicet Deo, sciens eum patrem esse sponsi sui. Consideremus ergo levantem sanctas manus sine ira et disceptatione in habitu ornato cum verecundia et sobrietate, ornatam dignissimis ornamentis, quibus ornari decet nobilem sponsam : æstuantem vero desiderio

[1] Cant. I, 2.

sponsi, et interno vulnere amoris agitatam, orationem (ut diximus) fundere ad Deum, et dicere de sponso suo: « Osculetur me ab osculo oris sui [1]. » Hæc sunt quæ dramatis in modum composita historica continet explanatio. Interior vero intellectus videamus si hoc modo poterit competenter aptari. Ecclesia sit desiderans Christo conjungi. Ecclesiam autem cœtum omnium adverte sanctorum. Hæc ergo Ecclesia sit quasi omnium una persona, quæ loquatur et dicat: Omnia habeo, repleta sum muneribus quæ sponsaliorum vel dotis titulo ante nuptias sumpsi. Dudum enim cum præpararer ad conjugium filii regis et primogeniti omnis creaturæ, obsecuti sunt et ministraverunt mihi Angeli sancti ejus, deferentes ad me Legem sponsalis muneris loco. Lex namque per Angelos disposita dicitur in manu mediatoris [2]. Ministraverunt mihi etiam prophetæ. Locuti sunt enim omnia et ipsi, per quæ non solum ostenderent et indicarent mihi de filio Dei, cui me delatis his quæ appellantur arrhis et muneribus dotalibus spondere cupiebant: verum ut et in amorem me ejus desideriumque succenderent pronunciaverunt mihi propheticis vocibus de adventu ejus, et de innumeris virtutibus, operibusque ejus immensis repleti Spiritu sancto prædicaverunt. Pulchritudinem quoque ejus, et speciem, ac mansuetudinem descripserunt, ita ut omnibus his ad amorem ejus intolerabiliter inflammarer. Sed quoniam sæculum jam pene finitum est, et ipsius quidem præsentia non datur mihi: solos autem ministros ejus video ascendentes et descendentes ad me, propter hoc ad te patrem sponsi mei precem fundo et obsecro ut tandem miseratus amorem nostrum mittas eum: ut jam non mihi per ministros suos Angelos duntaxat et prophetas loquatur, sed ipse per semetipsum veniat, et osculetur me ab osculo oris sui, verba scilicet in os meum sui oris infun-

[1] Cant. I, 2. — [2] Galat. III.

dat, ipsum audiam loquentem, ipsum videam docentem. Hæc enim sunt Christi oscula quæ porrexit Ecclesiæ, cum in adventu suo ipse Christus in carne positus evangelizavit ei verba fidei et charitatis et pacis, secundum quod Esaias promiserat, et præmissus ad sponsam dixerat : Non legatus, neque Angelus, sed « ipse Dominus salvabit nos[1]. » Tertio vero expositionis loco introducamus animam, cujus omne studium sit conjungi et consociari verbo Dei, et intra mysteria sapientiæ ejus ac scientiæ velut sponsi cœlestis thalamos intrare, cuique animæ præsentia enim ipsius munera data sunt, dotis scilicet nomine. Sicut etiam Ecclesiæ dos fuit Legis et Prophetarum volumina, ita huic lex naturæ et rationalis sensus ac libertas arbitrii dotalia munera deputentur. Habens autem hæc dotis suæ munera, sit ei primæ eruditionis doctrina a moniteribus doctoribusque descendens. Sed quoniam in his non est ei plena atque perfecta desiderii sui et amoris expletio, deprecetur ut mens ejus pura et virginalis, ipsius verbi Dei illuminationibus, et visitationibus illustretur. Cum enim nullo hominis, vel Angeli ministerio divinis sensibus et intellectibus mens impletur, tunc ipsius oscula verbi Dei suscipere sese credat. Propter hæc ergo et hujusmodi oscula dicat anima orans ad Deum : « Osculetur me ab osculo oris sui[2]. » Dum enim incapax fuit, ut ipsius verbi Dei caperet meram solidamque doctrinam, necessaria suscepit oscula, id est, sensus ab ore doctorum : ubi vero sponte jam cœperit obscura cernere, enodare perplexa, involuta dissolvere, parabolas et ænigmata, dictaque sapientum competentibus intelligentiæ lineis explicare, tunc jam oscula ipsius sponsi sui, id est, verbi Dei, suscepisse se credat. Ideo autem oscula pluraliter posuit, ut intelligamus uniuscujusque obscuri sensus illuminationem, osculum esse verbi Dei ad animam perfec-

[1] Esa. XXXIII, 22. [2] Cant. I, 2.

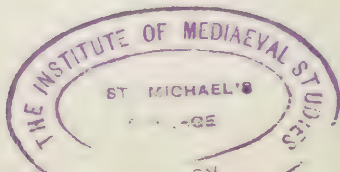
tam delatum. Et secundum hoc forte dicebat prophetica et perfecta mens : « Os meum aperui et attraxi spiritum[1]. » Os autem sponsi intelligimus virtutem Dei, quia illuminat mentem, et velut sermone quodam amoris ad eam facto, si tamen capere mereatur tantæ virtutis præsentiam, incognita quæque sibi et obscura manifestat, et hoc est verius, propiusque, et sanctius osculum, quod a sponso Dei verbo porrigi dicitur sponsæ, puræ scilicet animæ, et perfectæ. Cujus rei imago est illud osculum, quod in Ecclesia sub tempore mysteriorum nobis invicem damus. Quoties ergo in corde nostro aliquid quod de divinis dogmatibus sensibusque quæritur, absque monitoribus invenimus, toties oscula nobis data esse a sponso Dei verbo credamus. Ubi vero quærentes aliquid de divinis sensibus invenire non possumus, tunc affectu hujus orationis assumpto petamus a Deo visitationem verbi ejus, et dicamus : « Osculetur me ab osculo oris sui[2]. » Scit autem pater uniuscujusque animæ capacitatem, et novit quo tempore, cui animæ, quæ oscula verbi sui porrigere in intellectibus duntaxat et sensibus debeat.

« Quia bona sunt ubera tua super vinum, et odor unguentorum tuorum super omnia aromata[3]. » Intellige prius quasi in historiæ dramate sponsam elevatis ad Deum manibus orationem fudisse ad patrem, et orasse ut jam veniret ad eam sponsus, et ipse ei osculum proprii oris infunderet. Dumque hæc oraret ad Patrem, in ipsa oratione qua dixit : « Osculetur me ab osculo oris sui, » parat etiam alia orationis verba subjungere, ac dicere quia in hoc principio sermonis affuisset sponsus, et oranti ei astitisset ac revelasset verba sua, ipsumque sponsum unguentis mirificis, et quibus sponsum fragrare decebat, constitisse delibutum. Sponsa vero ubi adesse vidit eum pro quo orabat ut adesset,

[1] Psalm. CXVIII, 131. — [2] Cant. I, 2. — [3] Ibid. 2, 3.

et adhuc loquenti sibi præstitum quod orabat, ac data sibi ab ipso oscula quæ poposcerat, læta pro hoc reddita, et decore uberum, ac fragrantiæ ipsius odore permota, propositæ orationis sermonem convertit ad præsentiam sponsi qui aderat : et cum dixisset : « Osculetur me ab osculo oris » sui, » subjungit post hæc ad præsentem jam sponsum dicens : « Bona ubera tua super vinum, et odor unguentorum » tuorum super omnia aromata. » Hæc interim secundum historicam intelligentiam, quam dramatis in modum prædiximus textam. Nunc vero quid intellectus interior habeat, requiramus. Diversis vocabulis principale cordis appellari in Scripturis divinis invenimus, quæ vocabula pro causis, ac rebus de quibus agitur aptari solent. Interdum enim cor dicitur, ut : « Beati mundo corde [1], *et :* Corde creditur ad justi- » tiam [2]. » Si vero convivii tempus sit, pro specie, et ordine discumbentium, vel sinus, vel pectus appellatur : sicut Joannes in Evangelio refert de quodam discipulo quem amabat Jesus, quod in sinu ejus vel supra pectus ejus recumberet : ille profecto cui innuens Simon Petrus dicebat : « Interroga quis hic de quo dicit [3]. » Post hæc vero recumbens super pectus Jesu, dicit ei : « Domine, quis est [4] ? » In his enim certum est quod Joannes in principali cordis Jesu atque in internis doctrinæ ejus sensibus requievisse dicatur, ibi requirens et perscrutans thesauros sapientiæ et scientiæ qui reconditi erant in Christo Jesu. Sed quod sinus Christi in loco dogmatum sanctorum accipiatur, puto indecens non videri. Diversis ergo modis, ut dicere cœperamus, principale cordis in Scripturis sanctis designatur, sicut et in Levitico nihilominus [5], ubi de sacrificiis pectusculum separationis, et brachium sacerdotibus sequestratur : et in hoc sequestratum ac separatum pectusculum et brachium,

[1] Matth. v, 8. — [2] Rom. x, 10. — [3] Joan. xiii, 24. — [4] Ibid. 25. — [5] Levit. vii.

præcellens cæteros homines, principale cordis, et operum decus vult esse in sacerdotibus. De quo plenius in libro Levitico, prout Dominus dare dignatus est, exposuimus. Secundum hæc ergo etiam in præsenti loco, quandoquidem amatorium videtur drama quod agitur, in uberibus principale cordis intelligamus, ut tale videatur esse quod dicitur: Cor tuum, o sponse meus! id est, dogmata quæ intra te sunt, vel doctrinæ gratia, superat omne vinum, quod cor hominis lætificare solet. Sicut enim in his de quibus dicit: « Quia Deum videbunt[1], » cor competenter dictum esse videtur, et inter discumbentes sinus, ac pectus ponitur, pro habitu sine dubio discumbentium, formaque convivii: et rursus ut apud sacerdotes pectusculum et brachium mysticis designatur eloquiis: ita etiam arbitror in præsenti loco, ubi amantium habitus et colloquia describuntur, gratissime hoc ipsum principale cordis in uberibus appellatum. Bona ergo sunt ubera sponsi, quandoquidem thesauri sunt in eis sapientiæ et scientiæ reconditi. Ubera autem hæc vino comparat sponsa, sed ita comparat ut præferat. Vinum autem illa intelligenda sunt dogmata, et doctrinæ, quæ per Legem et Prophetas ante adventum sponsi sumere sponsa consueverat. Sed nunc considerans hanc doctrinam, quæ ex uberibus profluit sponsi, miratur et stupet, videns eam longe præstantiorem quam illam ex qua ante adventum sponsi lætificata fuerat, tanquam ex vino spiritali quod ministrabant sancti Patres et Prophetæ, qui etiam hujus generis plantaverunt vineas, ut Noë primus, et Esaias in cornu in loco uberi, et coluerunt eas[2]. Videns ergo nunc multam esse eminentiam dogmatum et scientiæ apud sponsum, et longe ex eo perfectiorem quam fuit apud antiquos emanare doctrinam dicit: « Bona sunt ubera tua super vinum[3]: » super illam scilicet doctrinam qua lætificabar ab antiquis.

[1] Matth. v, 8. — [2] Gen. ix. Isai. v. — [3] Cant. i, 2.

De hoc enim antiquorum vino intelligendus est Ecclesiastes dicere, ubi ait : « Ego dixi in corde meo, veni, et tentabo te » in lætitia, videbo in bono[1]. » Et iterum de iisdem vineis loquens idem Ecclesiastes dicit : « Magnificavi mihi opus » meum, ædificavi mihi domos, plantavi mihi vineas, feci » mihi hortos et paradisos[2], » et reliqua. Sunt autem hujus vineæ mystici etiam ministri quidam, qui vini fusores appellantur. Sic enim idem dicit : « Et feci mihi cantores et cantatrices in lætitia filiorum hominum, vini fusores et vini fusitrices[3]. » Vide ergo si possimus tum in cæteris, tum etiam in hoc intelligere salvatorem veteri vino novella uberum suorum fluenta miscentem, cum Maria et Joseph quærentes « inve» nerunt eum in templo sedentem in medio doctorum, et » audientem atque interrogantem eos, *quando* et mirabantur » omnes super responsis ejus[4]. » Sed et ibi fortassis species formæ hujus expletur, ubi ascendens in montem docebat populos, et dicebat : « Dictum est antiquis : Non occides : » ego autem dico vobis : Omnis qui irascitur fratri suo sine » causa, reus erit. *Et* dictum est antiquis : Non adulterabis : » ego autem dico vobis : Omnis qui viderit mulierem ad » concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde » suo[5]. » In quantum ergo doctrina hæc ejus præcellit illam antiquam, in tantum sponsa intelligit et pronunciat bona esse ubera ejus super vinum. Sed et quod vorax dicitur filius hominis, et bibens, et dicunt : « Ecce homo vorax et » vinum bibens[6] : » ad hoc nihilominus respicit : tale et illud vinum fuisse in Cana Galilææ quod bibebatur in convivio nuptiali, quo deficiente fecit et aliud vinum cui testimonium reddidit architriclinus quod sit valde bonum, et eo vino quod expensum fuerat multo præstantius : cum dicit : « Omnis homo primo bonum vinum ponit, et cum ine-

[1] Eccles. II, 1. — [2] Ibid. 4. — [3] Ibid. 8. [4] Luc. II, 46, 47. — [5] Math. V, 21, 22, 27, 28. — [6] Id. XI, 19.

» briati fuerint, id quod deterius est, tu autem servasti vi-» num bonum usque nunc[1]. » Sed et Salomonem qui pro accepta Dei sapientia in admiratione fuit reginæ Sabæ, quæ venerat tentare eum in quæstionibus : in quibus cum eadem regina scrutetur et miretur, audi Scripturam referentem : « Et vidit, *inquit*, regina Saba omnem sapientiam Salomo-» nis, et domum quam ædificavit, apparatum convivii ejus, » et sedem puerorum ejus et ordinem ministrorum ejus, et » vestes ejus, et vini fusores ejus, et holocausta ejus, quæ » efferebat in domo Dei, et stupefacta est etc.[2], » In his ergo adverte quomodo hæc quæ venit a finibus terræ audire sapientiam Salomonis, inter cætera miratur et cibos convivii ejus, vel vini fusores ejus, et super his dicitur obstupuisse. Nescio autem si ita ineptam putemus fuisse reginam, quæ ob hoc venerat a finibus terræ ut audiret sapientiam Salomonis, ut miretur cibos corporales, et vinum istud commune, ac pincernas vini in ministerio regis. Quid enim in his admiratione dignum reginæ videatur, quæ communia pene omnibus sunt hominibus ? Sed mihi videtur mirata esse cibos doctrinæ ejus et vinum dogmatum, quæ ab eo per divinam sapientiam prædicabantur. Hoc erat vinum et illud quod per Hieremiam refertur de filiis Jonadab filii Rechab[3], qui eo tempore quo peccata populi invaluerant, et pro iniquitatibus plebis captivitas imminebat, convocati sunt ut biberent vinum, et dixerunt, quia mandaverat eis pater suus Jonadab ne biberent vinum ipsi et filii sui in sæculum, neque domos ædificarent, neque seminarent semen, neque plantarent vineas, sed in tabernaculis habitarent omnibus diebus vitæ suæ. Et amplectitur eos Deus eo quod custodierint præceptum patris sui, et noluerint bibere vinum. Pro peccatis enim tunc populi, et iniquitatibus eorum, erat « vinea eorum ex vinea Sodomorum, et pal-

[1] Joan. II, 10. — [2] 3 Reg. x, 4, 5. — [3] Jer. xxxv.

» mites eorum ex Gomorra, uva eorum uva fellis, et botrus » amaritudinis : venenum aspidum et furor draconum *erat* » vinum eorum[1]. » Propter hoc ergo laudabiles habentur filii Jonadab, qui tale vinum, venenata scilicet dogmata, et aliena a fide Dei, bibere et suscipere recusarunt. Propter hoc ergo fortassis percussit Deus vineas Ægyptiorum, sicut in psalmo scriptum est[2], ne tale facerent vinum. Igitur si intelleximus vini differentias, easque pro diversitate dogmatum constare perspeximus, quod ait hic sponsa : « Quia » bona sunt ubera tua super vinum[3], » super vinum utique intelligamus bonum, non malum. Bonis enim, non malis comparata dogmatibus sponsi dogmata præferuntur. Bonum enim vinum gustaverat prius in Lege et prophetis : ex quo velut præmeditata erat sponsa lætitiam cordis accipere, ac præparare, ut capere posset etiam illam quæ affutura erat per ubera ipsius sponsi, excellentiorem cunctis eminentioremque doctrinam, dicit : « Bona sunt ubera tua su» per vinum. » Et vide si adhuc formæ huic aptare possimus illam Evangelii parabolam, quæ dicit : « Simile est » regnum cœlorum thesauro abscondito in agro, quem qui » invenerit, abscondit, et præ gaudio ejus vadit, et vendit » omnia quæ habet, et emit agrum illum[4]. » Est ergo thesaurus is non in deserto aliquo loco, neque in sylvis, sed in agro absconditus. Et possibile utique est agrum illum habere etiam vineas, quæ afferant vinum, habere etiam thesaurum propter quem distractis omnibus emit agrum illum is qui invenerat ibi thesaurum. Potest ergo dicere ille qui emit agrum, quia bonus est thesaurus qui est in agro, magis quam vinum quod est in eo. Ita ergo et bonus est sponsus atque ubera sponsi, quæ velut thesaurus absconditus est in Lege et prophetis, magis quam vinum quod est

[1] Deut. XXXII, 32, 33. — [2] Psalm. CV, 33. — [3] Cant. I, 2. — [4] Matth. XIII, 44.

in eis, illa scilicet doctrina quæ palam est, et lætificat audientes. Bona ergo sunt ubera sponsi. Thesauri enim sunt sapientiæ et scientiæ in eo absconditi : qui cum aperti et revelati fuerint oculis sponsæ, multo præstantiores ei videbuntur quam fuit prius istud vinum Legis et doctrinæ propheticæ. Sed et si tertiam expositionem de anima perfecta, et verbo Dei sentire debeamus, possumus dicere : quia quis donec parvulus est, et nondum semetipsum ex integro obtulit Deo, bibit vinum quod affert ager ille, qui habet intra se etiam thesaurum absconditum, et bibens lætificatur ex vino. Cum autem obtulerit et devoverit semetipsum Deo, ac Nazaræus fuerit effectus, atque invenerit thesaurum absconditum, et ad ipsa ubera fontesque pervenerit verbi Dei, vinum et siceram jam non bibet, dicens ad ipsum Dei verbum de his thesauris, qui in ipso scientiæ et sapientiæ reconditi sunt : « Quia bona sunt ubera tua super vinum [1]. » Sunt autem unguenta quædam sponsi, quorum fragrantia delectata est sponsa, et dicit : « Odor unguentorum tuorum » super omnia aromata [2]. » Aromata species sunt pigmentorum. Sponsa autem habuit quemdam usum et notitiam aromatum, hoc est, verborum Legis et prophetarum, quibus ante adventum sponsi mediocriter licet, instrui tamen videbatur, et exerceri ad cultum Dei, utpote parvula adhuc et sub curatoribus et actoribus agens et pædagogis : « Lex » *enim* pædagogus noster fuit ad Christum [3]. » Hæc autem omnia aromata fuerant, in quibus nutriri visa est, et sponso suo præparari [4]. Sed ubi venit plenitudo temporum et adolevit atque unigenitum suum pater Spiritu Sancto unctum misit in hunc mundum, odorata sponsa divini unguenti fragrantiam, sentiensque quod illa omnia aromata quibus prius usa videbatur longe inferiora sint ad comparationem suavitatis novi hujus et cœlestis unguenti, ait : « Odor un-

[1] Cant. I, 2. — [2] Ibid. 3. — [3] Galat. IV, 2. — [4] Id. III, 24.

»guentorum tuorum super omnia aromata [1]. » Et quoniam Christus idem sponsus, atque idem pontifex dicitur : pontifex quidem secundum hoc quod mediator est Dei et hominum omnisque creaturæ, pro qua et propitiatio factus est semetipsum offerens hostiam pro peccato mundi : sponsus vero secundum hoc quod Ecclesiæ jungitur non habenti maculam, aut rugam, aut aliquid horum : considera ne forte unguentum illud pontificale quod in Exodo componi jubetur arte pigmentarii [2], istius unguenti quod nunc odorata sponsa miratur, teneat rationem, et videns quod illa quidem aromata quibus compositum unguentum videbatur, quo Aaron unctus est, quoniam erant terrena et materiæ corporalis, hoc autem unguentum, quo nunc unctum vidit sponsum spirituale est et cœleste, idcirco dicat : « Quia » odor unguentorum tuorum super omnia aromata [3]. » Videamus ergo quomodo compositum sit illud unguentum : « Et locutus est Dominus, *inquit*, ad Moysen dicens : Ac- » cipe tibi florem myrrhæ electæ quingentos siclos, et ci- » namomum suave ducentos quinquaginta siclos, et calamum » suavem ducentos quinquaginta siclos, et casiæ quingentos » siclos secundum siclum sanctum, et oleum ex olivis Hin, » et facies illud oleum chrismatis sancti unguentum arte » pigmentarii [4]. » Hæc autem in Lege quidem referri audierat sponsa, sed rationem eorum veritatemque nunc perspicit. Vide ergo quod istæ quatuor species unguenti istius, formam tenebant incarnationis verbi Dei, quod ex quatuor elementis compaginatum corpus assumpsit, in quo corpore myrrha illa mortis ejus, quam sive ut pontifex pro populo, sive ut sponsus pro sponsa suscepit, servat indicia. Quod vero non simpliciter myrrha, sed flos myrrhæ, et myrrhæ electæ scriptum est, non solum mortem ejus, sed et primogenitum eum futurum ex mortuis indicabat, atque eos

[1] Cant. I, 3. — [2] Exod. XXX. — [3] Cant. I, 3. — [4] Exod. XXX, 22-25.

qui complantati fuissent similitudine mortis ejus, non solum vocatos, sed electos futuros. Cinamomum vero immaculatum dicitur, propter Ecclesiam sine dubio, quam purificatam lavacro aquæ immaculatam fecit, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid hujusmodi. Sed et calamus assumitur, quia lingua ejus etiam est calamus scribæ velociter scribentis, doctrinæ gratiam pigmentis designans suavitatis. Ιρεως quoque species adhibetur calidissima, ut fertur et ardentissima : in qua vel Spiritus Sancti fervor, vel futuri per ignem judicii ostenditur forma. Numerus vero quingentorum, vel ducentorum quinquaginta siclorum, vel quinque sensuum in eo mysterium tenet centupliciter perfectorum, vel remissionem peccatorum per eum datam significat quinquagenarius venialis quintupliciter positus. Sed hæc omnia oleo puro colliguntur, per quod ostenditur, vel misericordiæ solius causa fuisse, quod is qui erat in forma Dei formam servi susceperit, vel ea quæ ex materiali substantia in Christo fuerant assumpta, per Spiritum Sanctum redacta in unum fuisse, atque in unam speciem quæ est persona mediatoris effecta. Illud ergo oleum materiale nullo genere oleum lætitiæ appellari potuit. Istud autem oleum, id est Spiritus Sancti unguentum, quo unctus est Christus, et cujus nunc odorem percipiens sponsa admirata est, oleum lætitiæ, quia fructus Spiritus gaudium est, merito appellatur : quo Deus unxit eum, qui dilexit justitiam et odio habuit iniquitatem. Propterea enim dicitur : « Unxit *eum* Dominus Deus *suus* oleo lætitiæ præ » participibus[1] » suis. Et ideo odor unguentorum ejus est super omnia aromata. Simili autem expositione utimur, etiam si ad unamquamque animam in amore et desiderio verbi Dei positam transferatur hic sermo, cui fuerint omnes doctrinæ per ordinem decursæ, in quibus ante agnitionem

[1] Psalm. XLV, 7.

verbi Dei exercitata videtur et erudita, sive ex moralibus descendentes, sive ex naturalibus scholis. Erant enim ei omnia ista aromata quædam pro eo quod in his institutio probabilis, et morum conquiritur emendatio, quod deprehenditur in his vanitas sæculi, et caducarum rerum respuuntur falsa miracula. Erant ergo ei hæc omnia velut aromata et odoramenta quædam animæ pigmenta. Sed ubi ad agnitionem mysteriorum, et divinorum dogmatum scientiam ventum est, ubi ad januas sapientiæ ipsius, et sapientiæ non hujus mundi, neque principum hujus mundi qui destruuntur accessum est, sed ad ipsam Dei sapientiam, quæ inter perfectos disseritur, et ubi mysterium quod prioribus generationibus non fuit notum, filiis hominum revelatum est : ubi, inquam, anima ad tanti agnitionem ascendit arcani, merito dicit : « Odor unguentorum tuo» rum, » spiritalis scilicet intelligentia et mystica, « su» per omnia aromata » moralis naturalisque philosophiæ. Non autem lateat nos quod in quibusdam exemplaribus pro eo quod legimus : « Quia bona sunt ubera tua super vi» num [1], » invenimus scriptum : « Quia bona sunt loquelæ » tuæ super vinum : » quod quamvis videantur significasse evidentius ea ipsa quæ nobis spiritali interpretatione disserta sunt, tamen nos Septuaginta interpretum scripta per omnia custodimus, certi quod Spiritus sanctus mysteriorum formas obtectas inesse voluit in Scripturis divinis, et non palam atque in propatulo haberi. « Unguentum exina» nitum nomen tuum. Propterea adolescentulæ dilexerunt » te, ac traxerunt te post se. In odorem unguentorum tuo» rum curremus [2]. » Historica quidem expositio eadem quæ in superioribus, percurrit etiam in præsenti loco donec fiat aliqua mutatio personarum, ita quippe ordo dramatis qui a nobis in hac expositione receptus est, poscit. Potest sane

[1] Cant. I, 2. — [2] Ibid. 3, 4.

in his prophetia quædam videri ex persona sponsæ prolata de Christo, quod futurum esset in adventu Domini et Salvatoris nostri, ut nomen ejus ita per orbem terræ et per universum mundum diffunderetur, ut fieret odor suavitatis in omni loco, sicut et Apostolus dixit: «Quia Christi bonus »odor sumus in omni loco: aliis quidem odor ex morte in »mortem, aliis autem odor de vita in vitam[1].» Si enim omnibus fuisset odor de vita in vitam, dixisset utique et hic: omnes dilexerunt te et traxerunt te. Sed nunc ait, ubi nomen tuum est factum unguentum exinanitum, dilexerunt te, non illæ vetulæ, ac veterem hominem indutæ animæ, neque rugas habentes, neque maculas, sed adolescentulæ in augmento scilicet ætatis et pulchritudinis positæ animæ, quæ semper innovantur, et de die in diem renovantur, novum se hominem induentes qui secundum Deum creatus est. Propter istas ergo adolescentulas, et in augmentis vitæ profectibus positas, exinanivit se ille qui erat in forma Dei, ut fieret unguentum exinanitum nomen ejus: ut non jam inaccessam lucem tantummodo habitaret, et in forma Dei permaneret, sed Verbum caro fieret, quo possent istæ adolescentulæ, et in augmentis profectuum positæ animæ, non solum diligere, sed et trahere eum ad se. Trahit enim unaquæque anima et assumit ad se verbum Dei pro capacitatis et fidei suæ mensura. Cum autem traxerint ad se animæ verbum Dei, et sensibus suis atque intellectibus inseruerint, et dulcedinis ejus et odoris senserint suavitatem, ubi unguentorum ejus fragrantiam ceperint, ratione duntaxat adventus ejus, et redemptionis ac passionis causas, charitatemque agnoverint, qua pro salute omnium usque ad mortem crucis immortalis accessit, et his omnibus velut divini cujusdam et ineffabilis unguenti odoribus invitatæ adolescentulæ, id est animæ plenæ vigoris atque alacritatis ef-

[1] 2 Cor. II, 15, 16.

fectæ, currunt post ipsum, atque ad odorem suavitatis ejus non lento gradu, nec tardis passibus, sed rapido cursu, et tota properatione festinant, quemadmodum et ille qui dicebat : Sic curro ut comprehendam[1]. Verum quod ait : « Unguentum exinanitum nomen tuum, propterea adoles» centulæ dilexerunt te, et traxerunt te post se : In odorem » unguentorum tuorum curremus[2]. » Trahunt ad se Christum adolescentulæ, si quidem de Ecclesiis intelligatur, quæ una quidem est cum perfecta est. Multæ vero sunt adolescentulæ, cum adhuc instruuntur et proficiunt. Istæ ergo trahunt ad se Christum per fidem, quia Christus ubi viderit congregatos duos, vel tres in fide nominis sui, vadit illuc, et est in medio eorum, fide eorum tractus et unanimitate provocatus. Si vero tertia expositione de anima verbum Dei sequente intelligi hæc oportet, quæcumque anima fuerit erudita primo in moralibus, secundo etiam in naturalibus exercitata, per illa omnia quæ in his disciplinis edoceri supra ostendimus, ipsa morum emendatio, et eruditio rerum, ac probitas disciplinæ trahit ad se verbum Dei, et libens trahitur : gratissime enim ad eruditas animas venit, et trahi se ab his indulgenter accipit, benigneque concedit. Requiro sane, si solum nomen ejus, quia unguentum factum est exinanitum, tantum operis egerit, et ita suscitarit adolescentulas, ut primo traherent eum ad se, et habentes eum apud se, caperent unguentorum ejus odorem, et statim currerent post eum : si hæc inquam omnia solo nomine ejus effecta sunt, quid putas faciet ipsa ejus substantia? Quid ex illa adolescentulæ istæ virtutis, quid vigoris accipient, si quo pacto potuerint aliquando ad ipsam ejus incomprehensibilem atque ineffabilem substantiam pervenire? Ego puto quod si ad hoc aliquando pervenerint, jam non ambulent neque currant, sed

[1] 1 Cor. IX, 24. [2] Cant. I, 3, 4.

vinculis quibusdam charitatis ejus astrictæ adhæreant ei, ne ultra mobilitatis alicujus ullus in eis resideat locus, sed sint cum eo unus spiritus, et compleatur in eis illud quod scriptum est : «Sicut tu, Pater, in me, et ego in te unum »sumus, ita et isti in nobis unum sint [1].» Sed nunc interim (ut videtur) sponsa consociatis sibi adolescentulis multis, quantum in posterioribus nullus esse numerus dicitur, ab uno solo sensu, id est, odoratu tantummodo capta currere se in odorem unguentorum sponsi commemorat : sive quod ipsa cursu indigeat adhuc et profectu, sive quod ipsa quidem perfecta sit, pro his autem adolescentulis quæ adhuc cursu et profectibus indigent, etiam ipsa se currere fatetur : sicut et ille qui cum ipse sub lege non esset, fit tamen sub lege, ut eos qui sub lege sunt lucrifaciat; et iterum cum in lege sit Christi, his tamen qui sine lege sunt fit et ipse sine lege, ut eos qui sine lege sunt salvet. Et hoc fit (ut diximus) solo adhuc odoratu ejus accepto. Quid putas agent cum et auditum earum et visum et tactum, gustumque occupaverit verbum Dei, et singulis quibusque sensibus virtutes ex se competentes naturæ earum capacitatique præbuerit? ita ut oculus si videre potuerit gloriam ejus, gloriam tanquam unigeniti a Patre, aliud ultra jam videre nolit, neque auditus aliud quam verbum vitæ et salutis audire. Sed et cujus manus palpaverit de verbo vitæ, nihil ultra materiale, nihil fragile caducumque palpabit ; nec gustus cum gustaverit bonum verbum Dei, carnemque ejus et panem qui de cœlo descendit, aliud quid post hæc gustare patietur. Præ dulcedine namque ipsius, et suavitate, omnis reliquus ei sapor asper videbitur et amarus, et ideo hoc solo vescetur. Omnem namque suavitatem quamcumque cupierit in hoc inveniet, ad omnia namque aptum se reddit, et habilem. Denique his qui ex incorruptibili se-

[1] Joan. XVII, 21.

mine regenerantur, rationabile et sine dolo efficitur lac: his vero qui infirmantur in aliquo, olera se præbet ad hospitalitatis amicitiam et gratiam. His vero qui pro possibilitate sumendi, exercitatos habent sensus ad discretionem boni et mali, cibum se solidum præbet[1]. Si qui vero sunt qui exierint de Ægypto, et secuti columnam ignis et nubis in eremum venerint, de cœlo ad illos descendit, minutum et subtilem eis præbens cibum angelico similem, ita ut panem Angelorum manducet homo. Habet et alias multas in semetipso atque innumeras ciborum differentias, quas interim pelle quis et carne ossibusque indutus et nervis capere non potest. Qui autem dignus fuerit redire et esse cum Christo, quique in parvo fidelis inventus constituetur super multa, ille gustabit et capiet voluptatem Domini, perductus ad locum quemdam qui pro hujusmodi ciborum copiis et varietatibus, deliciarum nominatur locus. Propter quod et in Eden positus dicitur, quod delicias indicat. Ibi enim dicetur ad eum, « Deliciare in Domino. » Deliciabitur autem non in uno solo edendi gustandique sensu, sed et auditu deliciabitur et visu et tactu odoratuque deliciabitur. In odorem namque unguenti ejus curret. Et ita omnibus sensibus suis deliciabitur in verbo Dei is qui ad summam perfectionis ac beatitudinis venerit. Unde et in his positi locis, deprecamur auditores horum, ut mortificent carnales sensus, ne quid ex iis quæ dicuntur, secundum corporis motus excipiant, sed illos diviniores interioris hominis ad hæc capienda sensus exibeant : sicut Salomon edocet nos, dicens : « Sensum autem divinum invenies[2]. » Et ut Paulus quoque ad Hebræos scribit de perfectis (ut supra memoriavimus) qui exercitatos habent sensus ad discretionem boni vel mali[3] : ostendens esse in homine præter hos corporeos sensus, quinque alios nihilominus qui exercitio quæ-

[1] Hebr. v, 14. — [2] Prov. II, 5. — [3] Hebr. v, 14.

runtur, et exercitati dicuntur, cum scilicet intelligentiam rerum acumine acriore discutiunt. Non enim perfunctorie et ut libet audiendum est quod Apostolus de perfectis dicit, quia exercitatos habent sensus ad discretionem boni vel mali.

Quod ut clarius elucescat, sumamus si videtur exemplum ab his corporalibus sensibus, et ita demum statim ad illos divinos quos Scriptura nominat sensus interioris hominis veniemus. Si enim corporeus oculus exercitium visus habeat, nullo impediente obstaculo, integre et absque ulla falsitate, vel colores corporum, vel magnitudines qualitatesque deprehendet. Nam si aut caligine, aut alia qualibet infirmitate impediatur aspectus, et rubrum pro albo, et viride pro nigro, aut rectum putat esse aliquid, cum curvum fit et tortuosum, conturbabitur sine dubio judicium mentis, et aliud pro alio agetur. Ita ergo et interior visus, nisi eruditione et industria fuerit exercitatus, quo per multam peritiam discretionem boni habeat ac mali, sed ignorantia et imperitia tanquam caligo oculis inciderit, aut etiam malitiæ alicujus languor tanquam lippis oculis accesserit, discrimen boni aut mali intueri nullatenus possit: et inde fiet ut mala pro bonis agat, bona vero pro malis spernat. Secundum hanc vero formam quam de visu corporis animæque tractavimus, consequenter etiam de auditu et gustu et odoratu, tactuque per singulas quasque sui generis virtutes sensuum corporalium referens ad animæ sensus, quæ in singulis adhiberi debeant exercitia, quæque debeat emendatio parari, dilucide recognosces. Hæc autem paulo latiori excessu prosecuti sumus, ostendere volentes odoratum sponsæ et adolescentularum, quo odoratæ sunt odorem unguentorum sponsi, non corporis sensus, sed divini odoris illius, et interioris qui appellatur hominis, dici. Hic ergo odorationis sensus in quo sanus est et integer, odore Christi accepto ex vita adducit ad vitam. Si vero non sit sanus, hoc

odore suscepto de morte in mortem dejicit, secundum illum qui dicebat : « Quoniam Christi bonus odor sumus, aliis quidem de vita in vitam, aliis autem odor de morte in mortem[1]. » Denique et hi quibus intellectus herbarum est pigmentorumque peritia, ferunt quædam esse pigmenta, quorum si odorem ceperint nonnulla animalia continuo intereunt : alia vero eodem odore recreantur, vitamque recipiunt. Et nunc ergo in his ipsis expositionibus et sermonibus quos habemus in manibus, videtur aliis esse vita ex vita, aliis vero mors ex morte. Nam si hæc exponi ita audiat animalis qui dicitur homo, qui non potest percipire et intelligere quæ sunt Spiritus Dei, irridebit sine dubio, atque inepta hæc esse et inania pronunciabit, dicens somnia potius quam rerum causas et dogmata divina tractari. His ergo odor hic Cantici Canticorum efficitur de morte in mortem, scilicet de morte infidelitatis, in mortem judicii et condemnationis. Sequentibus vero spiritalem sensum et subtilem, atque intelligentibus majorem inesse veritatem in his quæ non videntur quam in his quæ videntur, et veriora haberi apud Deum invisibilia et spiritalia magis quam visibilia et corporalia, amplectenda sine dubio hujusmodi intelligentia videbitur et sequenda. Agnoscunt enim tale esse intelligendæ veritatis iter quo pervenitur ad Deum. Sed siquidem alienus a fide sit is, qui hæc stulta judicat et irridenda, nihil mirum. Si vero aliquis ex his sit qui videntur credere, et Scripturarum auctoritatem recipere, non tamen recipit expositionis hujus spiritalis formam, sed irridet et derogat, tentemus ex aliis Scripturarum locis instruere eum ac persuadere. Qui si forte poterit sic resipiscere, et talia quædam dicamus ad eum, scriptum est : « Præceptum Domini lucidum illuminans oculos[2]. » Dicat ergo nobis, qui sunt oculi qui illuminantur luce præcepti. Et iterum : « Qui habet aures au-

[1] 2 Cor. II, 15, 16. — [2] Psalm. XIX, 8.

» dicendi, audiat[1]. » Quæ sunt aures istæ, quas qui habuerit, ipse solus verba Christi audire dicatur? Et iterum. « Quo- » niam Christi bonus odor sumus Deo[2], » et in aliis : « Gus- tate et videte quoniam suavis est Dominus[3]. » Et quid alius ait : « Manus nostræ palpaverunt de verbo vitæ[4]. » Putasne in his omnibus non movebitur, ut advertat hæc universa non de corporeis sensibus dicta, sed de his quos secundum interiorem hominem inesse unicuique docuimus? nisi si contentionis et jactantiæ vitio agitur qui ejusmodi est. Quibus vitiis quoniam et visus ille interior excæcatur, et odoratus occluditur, et obduratur auditus, merito nec videre quæ spiritualia sunt, nec audire potest, sed nec odorem istum Christi capere, quo nunc recepto adolescentulæ istæ in quibus bene sanus et vigens erat hic sensus, in odorem unguentorum ejus currunt post ipsum, nec deficiunt currentes, aut laborant, quia suavitate odoris ipsius qui est de vita in vitam, refectæ jugiter invalescunt. Potest adhuc et hoc modo accipi quod ait : « Unguentum exinani- » tum nomen tuum. Propterea adolescentulæ dilexerunt » te[5]. » Unigenitus Dei filius cum in forma Dei esset, exinanivit semetipsum, et formam servi accepit[6]. Exinanivit autem de plenitudine sine dubio in qua erat. Illi ergo qui dicunt quia « de plenitudine ejus nos omnes accepimus[7], » ipsi sunt adolescentulæ, quæ de ea plenitudine ex qua se ille exinanivit, et factum est unguentum exinanitum nomen ejus, percipientes dicunt : « Post te in odorem unguentorum tuo- » rum curremus[8]. » Nisi enim exinanisset unguentum, hoc est plenitudinem divini Spiritus, et humiliasset se usque ad formam servi, capere eum nullus in illa divinitatis plenitudine potuisset, nisi sola fortassis sponsa, pro eo quod videtur indicare, quia unguentum istud exinanitum non sibi,

[1] Matth. XIII, 9. — [2] 2 Cor. II, 15. — [3] Psalm. XXXIV, 8. — [4] I Joan. I, 1. — [5] Cant. I, 3. — [6] Philip. II. — [7] Joan. I, 16. — [8] Cant. I, 4.

sed adolescentulis dilectionis dederit causam. Sic enim dicit : « Unguentum exinanitum nomen tuum, propterea adolescentulæ dilexerunt te[1]. » Ac si diceret : Adolescentulæ quidem propterea dilexerunt te, quia exinanisti te de forma Dei, et factum est unguentum exinanitum nomen tuum. Ego autem non pro exinanito unguento, sed pro ipsa unguentorum plenitudine dilexi te. Hoc enim indicat in eo loco ubi dicit : « Odor unguentorum tuorum super omnia aromata[2]. » Quod vero etiam ipsa cum adolescentulis post ipsum se cursuram dicit, hanc aio esse causam, quod perfecti quique omnia omnibus fiant, ut omnes lucrifaciant, sicut jam supra exposuimus.

« Introduxit me rex in cubiculum suum, exultemus et jocundemur in te[3]. » Cum indicasset sponso suo sponsa, quod adolescentulæ odore ejus captæ currerent post ipsum, cum quibus etiam ipsa cursura esset, ut eis formam præberet in omnibus, nunc quasi laboris sui consecuta jam palmam pro eo quod concurrerit currentibus, introductam se dicit ab sponso rege in cubiculum ejus, ut ibi videret cunctas opes regias. In quo utique merito jocundatur et exultat, utpote quæ secreta jam regis et arcana prospexerit. Hic est, secundum propositum dramatis ordinem, quasi historicus intellectus. Sed quoniam cujus res agitur, Ecclesia est ad Christum veniens, vel anima verbo Dei adhærens, quod aliud cubiculum Christi et promptuarium Dei credendum est in quo vel Ecclesiam, vel animam cohærentem sibi introducat, nisi ipse arcanus sensus ejus et reconditus, de quo et Paulus dicebat : « Nos autem sensum Christi habemus, ut sciamus quæ a Deo donata sunt nobis[4]. » Hæc illa sunt quæ « oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparavit Deus his qui diligunt eum. » Cum igitur Christus animam in intelligentiam

[1] Cant. I, 3. — [2] Ibid. — [3] Ibid. 4. — [4] I Cor. II, 16, 12. Ibid. 9.

sui sensus inducit, in cubiculum regis introducta dicitur, in quo sunt thesauri sapientiæ ac scientiæ ejus absconditi. Nonnihil autem vacuum videtur quod cum potuisset dicere : Introduxit me sponsus meus, aut fraternus meus, aut aliquid hujusmodi, ut ei moris est, nunc quia cubiculum dictura erat, regis dixerit cubiculum, et non aliud nomen posuerit, in quo posset fortassis aliquis etiam mediocris intelligi. Sed propterea arbitror in his regem nominatum, ut ostenderetur per hoc nomen prædives cubiculum, utpote regium, et multis atque immensis opibus repletum. Prope hunc omnino mihi videtur fuisse et ille qui dixit raptum se esse usque ad tertium cœlum, et inde in paradisum, et audisse verba ineffabilia quæ non licet homini loqui[1]. Quid enim putas esse illa verba quæ audivit? Nonne a rege audivit? Et in cubiculo, et prope cubiculum positus audivit? Et erant, credo, illa verba talia quædam, quæ hortarentur eum ad majorem profectum, et promitterent ei quod si perseveraret usque in finem, et ipse posset intrare regis cubiculum, secundum istud quod per prophetam quoque promittitur : « Dabo tibi thesauros obscuros, » occultos, invisibiles. Aperiam tibi ut cognoscas quia ego » sum Dominus Deus, qui vocavi nomen tuum Israel[2]. » Currunt ergo adolescentulæ post ipsum, et in odorem ejus, unaquæque tamen pro viribus, alia quidem velocius, alia paulo tardius, alia etiam inferius cæteris et ultimo, alia primo loco. Verumtamen currunt omnes, sed una est perfecta, quæ currit sic, ut perveniret, et sola acciperet palmam. Sola enim est quæ dicit : « Introduxit me » rex in cubiculum suum[3]. » Cum prius non de se sola, sed de pluribus dixisset, quia « post te in odorem unguentorum » tuorum curremus[4]. » Introducitur ergo in cubiculum Regis, et efficitur regina, et ipsa est de qua dicitur : « Regina

[1] 2 Cor. XII, 4. — [2] Isai. XLV, 3. — [3] Cant. I, 4. — [4] Ibid.

» astitit a dextris tuis in vestitu deaurato, circumdata varie- » tatibus [1]. » De his autem adolescentulis quæ post ipsam cucurrerant, et procul ab ea in ipsis currendi spatiis remanserant, dicitur : « Adducentur regi virgines post eam, » proximæ ejus adducentur tibi : Adducentur in lætitia et » exultatione, inducentur in templum regis [2]. »

Sed et illud etiam in hoc advertere debemus, quod sicut rex habet cubiculum quoddam in quod reginam sive sponsam suam introducit : ita habet et sponsa suum cubiculum in quod monetur per verbum Dei ingressa claudere ostium, et ita conclusis illis omnibus divitiis suis intra illud cubiculum orare eum qui videt in abscondito, et perspicit quantas opes, animi scilicet virtutes, intra cubiculum suum sponsa condiderit, ut videns ejus divitias det ei petitiones suas. « Omni » *enim* habenti dabitur [3]. » Quod autem ait : « Exultemus et » jocundemur in te [4], » videtur ex persona adolescentularum dici, vel optantium et petentium a sponso, ut quemadmodum sponsa consecuta est quæ perfecta sunt, et exultat, ita ipsæ jam suum implere cursum, et pervenire usque ad regis cubiculum mereantur, ut perspectis et intuitis omnibus his de quibus illa gloriatur, etiam ipsæ exultent sicut et illa, et jocundentur in eo. Vel etiam ad sponsam potest dictum videri ab adolescentulis congratulantibus ei, et promittentibus, petentibusque, ut participes fiant exultationis ejus et lætitiæ. « Diligemus ubera tua super vinum [5]. » Sponsa quidem postquam oscula meruit ab ipso sponsi ore suscipere, et uberibus ejus perfrui, ait ad eum : « Bona » sunt ubera tua super vinum [6]. » Adolescentulæ vero quæ nondum ad id beatitudinis venerant, neque summam perfectionis acceperant, neque usu et operibus fructus perfectæ charitatis expleverant, ut quasi expertæ pronuncia-

[1] Psalm. XLV, 9. — [2] Ibid. 14, 15. — [3] Luc. XIX, 26. — [4] Cant. I, 4. — [5] Ibid. — [6] Id. I, 2.

rent uberibus ejus, quia bona sunt, videntes tamen sponsam delectari et refici ex uberibus sponsi, ex fontibus scilicet sapientiæ et scientiæ quæ de uberibus ejus fluunt, et pocula cœlestis doctrinæ sumentes tanquam imitatrices perfectionis ejus et desiderantes eisdem vestigiis incedere promittunt, et dicunt : « Diligemus ubera tua super vi» num, » id est, nos quidem nondum in id perfectionis ascendimus, ut jam diligamus ubera tua plusquam vinum, vel certe ubera tua quæ sunt super vinum : (utroque enim modo sensus stare videbitur) gerimus tamen spem, utpote adolescentulæ, in id ætatis proficere, quo possimus non solum pasci et ali ex uberibus verbi Dei, sed et diligere alentem. Istæ sunt autem adolescentulæ (ut sæpe jam diximus) animæ, quæ primis et initio valentibus eruditionibus videntur imbutæ, et velut vino quodam lætificatæ, institutione tutorum duntaxat, curatorumque et pædagogi, utpote parvulæ, et quæ haberent quidem in viribus amare vinum, non tamen haberent in ætate, ut amore uberum sponsi moveri aut excitari possent. Sed ubi advenit plenitudo temporum, et Christus in eis profecit ætate et sapientia, et jam sentire cœperint quid sint ubera sponsi, quæque in his perfectio verbi Dei, et doctrinæ spiritalis plenitudo designetur, etiam promittunt, quia plusquam vinum quod nunc tanquam parvulæ bibunt, dilecturæ sint ubera sponsi : id est propensiores futuræ erga perfecta, et omni plenitudine decreta dogmata Christi, quam jam antea, sive in communibus studiis, sive in legis et prophetarum visæ sunt institutionibus extitisse.

« Æquitas dilexit te[1]. » Etiam hoc mihi videntur adolescentulæ proloqui, velut satisfacientes pro eo quod dilecturas super vinum se promiserunt ubera sponsi, et non jam in præsenti diligant, neque integram vim charitatis ostendant. Est

[1] Cant. I, 4.

ergo vox ista velut incusantium semetipsas : quasi quæ nondum abjecta omni iniquitate pervenerint ad æquitatem, ut possint jam diligere super vinum ubera sponsi, scientes inconveniens esse, ut aliquid adhuc resideat iniquitatis in eo qui ad perfectionem spiritalis et mysticæ doctrinæ pervenerit. Quia ergo summa perfectionis in charitate consistit, charitas autem nihil iniquitatis admittit, ubi autem nihil iniquitatis est, ibi sine dubio est æquitas, merito ergo æquitas esse dicitur, quæ diligit sponsum. Et vide si non ob hoc etiam videtur illud in Evangelio a salvatore dictum : « Si diligitis me, man» data mea servate[1]. » Si ergo qui diligit Christum, mandata ejus custodit, nulla est in eo iniquitas, sed æquitas in eo permanet, æquitas ergo est, quæ mandata ejus custodit, et diligit Christum. Et rursum : Si is qui mandata custodit, ipse diligit Christum, mandata autem in æquitate servantur, et æquitas est quæ diligit Christum : qui iniquum aliquid gerit, neque mandata custodit, neque diligit Christum. Erit ergo ut quantum iniquitatis in nobis est, tantum longe simus a dilectione Christi, et tantum mandatorum ejus prævaricatio habeatur in nobis. Et ideo regulam quamdam directam ponamus esse æquitatem, ut si quid in nobis iniquitatis est, hanc adhibentes et superducentes directoriam mandatorum Dei, si quid in nobis curvum, si quid tortuosum est, ab hujus regulæ linea resecetur, ut possit et de nobis dici : « Æquitas dilexit te[2]. » Possumus autem etiam sic accipere ut videatur simile esse quod dixit : « Æquitas » dilexit te, » ac si dixisset : Justitia dilexit te, et veritas, et sapientia, et pudicitia, et singulæ quæque virtutes. Nec mireris sane, si dicimus virtutes esse quæ diligunt Christum, cum in aliis ipsarum virtutum substantiam Christum soleamus accipere. Quod et frequenter invenies in Scripturis divinis pro locis et opportunitatibus aptari. Invenimus

[1] Joan. xiv, 15. — [2] Cant. i, 4.

namque ipsum et justitiam dici, et pacem, et veritatem. Et rursum scriptum est in Psalmis : « Justitia et pax osculatæ » sunt, *et* : Veritas de terra orta est, et justitia de cœlo » prospexit[1]. » Quæ utique omnia ipse esse, et rursum ipsum dicuntur amplecti. Sed et sponsus idem dicitur, idem etiam sponsa nominatur, ut in prophetia scriptum est : « Si- » cut sponso imposuit mihi mitram, et sicut sponsam or- » navit me ornamento[2]. »

[1] Psalm. VIII, 10, 11. — [2] Isai. LXI, 10.

LIBER SECUNDUS.

« Fusca sum et formosa filiæ Hierusalem, ut tabernacula Cedar, ut pelles Salomonis[1]. » In aliis exemplaribus legimus : « Nigra sum et formosa. » Rursus in hoc persona sponsæ loquentis introducitur : loquentis autem non ad illas adolescentulas, quæ cum ipsa currere solent, sed ad filias Hierusalem, quibus tanquam his quæ derogaverint fœditati ejus, respondere videtur, et dicere : Fusca quidem sum, vel nigra quantum ad colorem spectat, filiæ Hierusalem : formosa vero si quis interna membrorum lineamenta perspiciat. Nam et tabernacula, inquit, Cedar, quæ est gens magna, nigra sunt, et ipsa gens Cedar nigredo vel obscuritas interpretatur. Sed et pelles Salomonis nigræ sunt, nec tamen ob hoc tanto regi in omni gloria sua pellium visa est indecora nigredo. Non ergo mihi, o filiæ Hierusalem, exprobretis culpam coloris, cum sive naturalis, sive exercitio quæsita corpori pulchritudo non desit. Hæc continet historicum drama, et propositæ fabulæ species. Sed redeamus ad ordinem mysticum.

Hæc sponsa quæ loquitur, Ecclesiæ personam tenet ex gentibus congregatæ. Filiæ vero Hierusalem ad quas ei sermo est, illæ sunt animæ quæ propter electionem patrum charissimæ quidem dicuntur, inimicæ autem propter Evangelium. Istæ sunt filiæ Hierusalem civitatis terrenæ, quæ videntes ecclesiam ex gentibus, quamvis pro eo ignobilem, quod generositatem sibi Abraham, et Isaac,

[1] Cant. I, 5.

et Jacob non possit ascribere. obliviscentem tamen populum suum, et domum patris sui, usque ad Christum venientem, spernunt eam, et pro ignobilitate generis offuscant. Quod sponsa sentiens filias prioris populi impatare sibi, et pro hoc etiam nigram se appellari, quasi quæ paternæ eruditionis non habeat claritatem, respondens ad hæc, dicit : Nigra sum quidem, o filiæ Hierusalem, pro eo quod non descendo de stirpe clarorum virorum, neque illuminationem Mosi legis accepi, habeo tamen pulchritudinem meam mecum. Nam et in me illud primum est, quod ad imaginem Dei in me factum est : nunc accedens ad verbum Dei, recepi speciem meam. Quamvis enim pro coloris obscuritate comparetis me tabernaculis Cedar, et pellibus Salomonis, tamen et Cedar ex Ismaele descendit. Secundo namque loco ex Ismaele natus est, qui Ismael non fuit expers divinæ benedictionis. Sed et pellibus Salomonis comparatis me, quæ non aliæ sunt quam pelles tabernaculi Dei, et tamen miror vos, o filiæ Hierusalem, mihi coloris velle exprobrare nigredinem. Quomodo non meministis quod in lege vestra scriptum est, quid passa sit Maria, quæ derogavit Moysi cum Æthiopissam nigram accepisset uxorem. Quomodo ignoratis illius imaginis adumbrationem in me nunc veritate compleri? Ego sum illa Ethiopissa, ego sum nigra quidem pro ignobilitate generis, formosa vero propter pœnitentiam et fidem. Suscepi enim in me filium Dei, recepi Verbum carnem factum. Accessi ad eum qui est imago Dei, primogenitus omnis creaturæ, et qui est splendor gloriæ et fulgor substantiæ ejus, et facta sum formosa. Tu ergo quid improperas convertenti se a peccato, quod utique lex fieri vetat? Et quomodo tu gloriaris in lege prævaricans legem?

Verum quoniam in his locis sumus ubi ecclesia quæ ex gentibus venit, nigram se esse dicit et formosam, quam

vis longum videatur esse et operosum, colligere ex Scripturis divinis, in quibus vel qualiter sacramenti hujus forma præcesserit : tamen non mihi penitus omittendum videtur, sed quam potuerit breviter memorandum. Primo ergo in Numerorum libro de Æthiopissa ita scriptum : « Et locuta est Maria ad Aaron, et derogaverunt Moysi » propter mulierem Æthiopissam quam accepit uxorem, » et dixerunt : Numquid Moysi soli locutus est Domi- » nus? Nonne et nobis locutus est[1] ? » Et iterum in tertio Regnorum libro scriptum est de Regina Saba, quia venit a finibus terræ audire sapientiam Salomonis hoc modo : « Regina Saba audivit nomen Salomonis, et nomen Do- » mini, et venit tentare eum in parabolis, et venit in Hie- » rusalem in virtute magna valde : et cameli portantes odo- » ramenta, et aurum multum valde, et lapidem preciosum, » et ingressa est ad Salomonem, et locuta est ei omnia verba » quæ erant in corde suo, et enunciavit ei Salomon omnia » verba ejus, et non fuit verbum quod omiserit rex, et non » enunciaverit ei rex. Et vidit Regina Saba omnem pruden- » tiam Salomonis, et domum quam ædificavit, et cibos Sa- » lomonis et sedem puerorum ejus, et ordinem ministrorum » ejus, et vestes ejus, et vini fusores ejus, et holocausta » ejus quæ offerebat in domo Domini, et obstupuit, et dixit » ad regem Salomonem : Verus est sermo quem ego audivi » in terra mea de verbo tuo, et prudentia tua, et non cre- » didi iis qui loquebantur mihi usquequo venirem, et vide- » runt oculi mei, et ecce nec media pars est quæ nunciaban- » tur mihi. Addidisti enim bona super omnem auditionem » quam audivi in terra mea. Beatæ mulieres tuæ, beati pueri » isti qui assistunt in conspectu tuo semper, et audiunt om- » nem prudentiam tuam. Sit dominus Deus tuus benedictus, » qui tibi dedit sedem Israel. Quoniam dilexit Dominus Is-

[1] Num. XII, 1, 2.

»rael, et voluit eum permanere in æternum, posuit te re-
»gem super eos, ut facias judicium cum justitia, et judices
»eos. Et dedit Salomoni centum viginti talenta auri, et
»odoramenta multa valde, et lapidem preciosum. Nunquam
»talia venerunt odoramenta, nec in tanta multitudine quæ
»dedit Regina Saba regi Salomoni[1]. » Hanc autem historiam paulo latius repetere voluimus, et inserere huic expositioni nostræ, scientes in tantum convenire hæc ad personam ecclesiæ quæ ex gentibus venit ad Christum, ut ipse Dominus in Evangeliis Reginæ hujus faceret mentionem, dicens eam venisse a finibus terræ, ut audiret sapientiam Salomonis[2]. Austri autem reginam dicit eam, pro eo quod Æthiopia in Austri partibus jaceat, et a finibus terræ quasi in ultimo posita. Invenimus autem hujus ipsius reginæ etiam Josephum in historia sua facere mentionem, addentem etiam hoc, quod posteaquam regressa est, inquit, a Salomone, Cambyses rex miratus ejus sapientiam, quam sine dubio ex Salomonis sapientia susceperat, cognominavit, inquit, nomen ejus Meroen. Refert autem quod non solum Æthiopiæ, sed et Ægypti regnum tenuerit. Addemus autem adhuc et ea quæ in sexagesimo septimo psalme de hac eadem forma continentur. Ait ergo ibi : « Disperge gentes
»quæ bella volunt, et veniant legati ex Ægypto, Æthiopia
»præveniet manus ejus Deo. Regna terræ cantate Deo,
»psallite Domino[3]. » Est adhuc quarto in loco apud Sophoniam prophetam de hac eadem figura hoc modo scriptum :
« Propterea sustine me (dicit Dominus) in die resurrectio-
»nis meæ, in martyrio, *hoc est*, in testimonio, quoniam
»judicium meum est ad congregationes gentium, ut susci-
»piam reges, et effundam super eos omnem iram indigna-
»tionis meæ. In igne zeli mei consumetur omnis terra.
»Quoniam tunc convertam in populis linguam in genera-

[1] 3 Reg. x, 1-10. [2] Matth. xii. — [3] Ps. LXVII, 30, 31.

» tionem ejus, ut invocent omnes nomen Domini, et serviant » ei sub jugo uno. De ultra flumina Æthiopiæ suscipiam eos » qui dispersi sunt, et afferent sacrificium mihi. In die illa » non confunderis Saba ab omnibus adinventionibus tuis, » in quibus impie egisti in me[1]. » Sed et in Hieremia scriptum est, quod principes quidam populi Israel miserint Hieremiam « in lacum Melchiæ filii regis, qui erat in domo » carceris, et deposuerunt eum cum funibus, et in lacu non » erat aqua, sed cœnum, et erat in cœno. Audiens autem » Abdimelech, Æthiops vir eunuchus, qui erat in domo » regis, quia miserunt Hieremiam in lacum, locutus est » regi, et dixit : Domine rex, male fecerunt viri isti omnia » quæ fecerunt in Hieremiam prophetam, quia miserunt » eum in lacum, et morietur ibi a facie famis, quoniam non » sunt jam panes in civitate. Et præcepit rex ipsi Abdime- » lech Æthiopi dicens : Tolle hinc triginta homines, et educ » eum de lacu, ut non ibi moriatur[2]. » Et quid plura? Abdimelech Æthiops fuit qui Hieremiam eduxit de lacu. Et paulo post : « Factus est sermo Domini ad Hieremiam di- » cens : Vade, et dic Abdimelech Æthiopi, dicens : Sic » dicit Dominus Deus Israel : Ecce ego adduco verba mea » super civitatem istam in mala, et non in bona, et salvabo » te in die illa, et non dabo te in manus hominum quos tu » times. A facie eorum salvans salvabo te, et in gladio non » cades, sed erit anima tua in salutem, quoniam confisus » es in me, dicit Dominus[3]. »

Hæc interim ad præsens de scripturis sanctis occurrere potuerunt, quibus mihi videtur propositi de Canticis Canticorum versiculi mysterium comprobari, in quo dicit : « Fusca sum, sive nigra, et formosa, filiæ Hierusalem, » sicut tabernaculum Cedar, et sicut pelles Salomonis. » Invenitur ergo Moyses in Numeris accipere Æthiopissam

[1] Soph. I, 8-11. — [2] Jer. XXXVIII, 6-10. — [3] Id. XXXIX, 15-18.

uxorem fuscam, vel nigram, pro qua Maria et Aaron derogant ei, et indignantes dicunt: «Nunquid Moysi soli »Dominus locutus est? Nonne et nobis locutus est[1]?» In quo si diligenter consideres, nec consequentiam sermo invenitur habere historicus. Quid enim convenire ad rem videbitur, ut indignantes pro Æthiopissa dicant: «Nunquid soli Moysi locutus est Dominus? nonne et »nobis locutus est?» Oportebat enim, si hoc erat in causa, dici ab eis, non oportuit te, ô Moyses! uxorem accipere Æthiopissam, et de semine Cham, sed de genere tuo, et de domo Levi. Horum nihil dicunt, sed aiunt: «Nunquid Moysi soli locutus est Deus? Nonne et nobis »locutus est?» In quo et mihi videtur secundum mysterium magis intellexisse quod gestum est, et vidisse quod jam Moyses, id est spiritalis Lex, in nuptias et conjugium congregatæ ex gentibus migraret ecclesiæ: et Mariam quæ synagogæ derelictæ formam, et Aaron qui sacerdotii carnalis tenebat imaginem, videntes ablatum esse a semetipsis regnum, et datum esse genti facienti fructus ejus dicere: «Nunquid Moysi soli locutus est Deus? Nonne et nobis lo»cutus est?» Denique et Moyses ipse cum tanta et tam magnifica ejus opera fidei ac patientiæ referantur, nunquam tantis a Deo elatus est laudibus, ut nunc cum Æthiopissam duxit uxorem. Nunc de eo dicitur, quia «Moyses homo »mansuetus valde super omnes homines qui sunt super ter»ram[2].» Nunc et illud de eo dicit Dominus, quia «si fuerit »in vobis propheta, in visionibus loquar ei, aut in somniis, »non ita ut famulo meo Moysi, qui in omni domo mea fi»delis est. Os ad os loquar ad eum, in specie, et non in »ænigmate, gloriam domini vidit. Et cur non timuistis de»trahere famulo meo Moysi[3]?» Hæc omnia pro conjugio Æthiopissæ Moyses audire meruit a Domino. Verum de

[1] Num. XII, 2. — [2] Ibid. 3. — [3] Ibid. 6, 7, 8.

his plenius in libro Numerorum prosecuti sumus : quæ si quis dignum judicat noscere, illa perquirat. Nunc autem sufficiat approbare ex his quod ipsa est nigra, et formosa, et Æthiopissa, quam Moyses, id est, Lex spiritalis, quæ sine dubio Verbum Dei et Christus est, in conjugium suum asciscit, licet obtrectent, et derogent filiæ Hierusalem, plebs scilicet ista cum sacerdotibus suis. Videamus autem et ea quæ ex tertio Regnorum libro protulimus de Regina Saba, et ipsa nihilominus Æthiopissa, cui testimonium dat Dominus in Evangeliis[1], quod in die judicii veniat cum viris generationis incredulæ, et condemnet eos, quia venit a finibus terræ audire sapientiam Salomonis, et addit, quia *plus Salomone hic*[2], docens per hoc plus esse veritatem, quam veritatis figuras. Venit ergo et hæc, imo secundum figuram ejus ecclesia venit ex gentibus audire sapientiam Salomonis veri, et veri pacifici Domini nostri Jesu Christi. Venit et hæc primo quidem tentans eum per ænigmata et quæstiones, quæ ei prius insolubiles videbantur : atque ab ipso de agnitione Verbi Dei, et de creaturis mundi, vel de immortalitate animæ, et judicio futuro, quod apud eam et apud doctores ejus gentiles duntaxat philosophos incertum semper aut dubium manebat, absolvitur. Venit ergo Hierusalem, ad visionem scilicet pacis, cum multitudine et virtute multa, non enim cum una sola gente, ut prius synagoga solos habuit Hebræos, sed cum totius mundi gentibus venit, deferens etiam munera digna Christo, odoramentorum siquidem suavitates, opera scilicet bona, quæ ad Deum per odorem suavitatis ascendunt. Sed et auro venit repleta, sensibus sine dubio et rationabilibus disciplinis, quas ante fidem adhuc ex communi et scholari eruditione collegerat. Detulit etiam lapidem preciosum, quem ornamenta morum possumus intelligere. Cum hoc ergo apparatu

[1] Matth. xii. — [2] Ibid. 42.

intrat ad pacificum regem Christum, et ipsi aperit cor suum, in confessione et pœnitentia scilicet præcedentium delictorum, et locuta est ei omnia quæ erant in corde suo, propter quod et Christus, qui est pax nostra, enunciavit ei omnia verba ejus, et non est verbum quod omiserit rex, et non enunciaverit ei. Denique cum jam tempus passionis appropinquaret, sic loquitur ad eam, id est, ad electos discipulos suos: « Jam non dicam vos servos, sed amicos, » quia servus nescit quid faciat dominus ejus. Ego autem » nota feci vobis omnia quæcumque audivi a patre meo[1]. » Sic ergo impletur quod dixit, quia non fuerit verbum quod non enunciaverit pacificus Dominus reginæ Sabæ[2], id est, ecclesiæ ex gentibus congregatæ. Quod si intuearis ecclesiæ statum, et dispensationes ejus ordinationesque ejus consideres, tunc advertes quomodo regina mirata sit omnem prudentiam Salomonis. Simul et require, cur non dixerit omnem sapientiam, sed omnem prudentiam Salomonis: quoniam quidem eruditi viri prudentiam de humanis negotiis, sapientiam de divinis intelligi volunt. Idcirco fortassis et Ecclesia nunc interim Christi prudentiam miratur, dum in terris est, et inter homines conversatur. Cum autem venerit quod perfectum est, et de terris translata fuerit ad cœlum, tunc videbit omnem sapientiam ejus, cum jam non per speciem, non per ænigmata, sed facie ad faciem de singulis quibusque perspiciet. Vidit autem et domum quam ædificavit, sine dubio incarnationis ejus mysteria. Ipsa est enim domus quam ædificavit sibi sapientia. Vidit et cibos Salomonis. Illos puto de quibus dicebat: « Meus cibus est, ut faciam voluntatem ejus qui misit me, » ut perficiam opus ejus[3]. » Vidit et sedem puerorum ejus. Ecclesiasticum puto ordinem dicit, qui in episcopatus vel presbyterii sedibus habetur. Vidit et ordinationes, sive sta-

[1] Joan. xv, 14, 15. [2] 3 Reg. x. — [3] Joan. iv, 34.

tiones ministrorum ejus. Diaconorum (ut mihi videtur) ordinem memorat astantium divino ministerio. Sed et vestes ejus vidit. Illas credo quibus induit eos, de quibus dicitur : « Quicumque autem in Christo baptizati estis, Christum induistis [1]. » Sed et vini fusores ejus, arbitror dici doctores, qui Verbum Dei et doctrinam quasi vinum populis miscent, quod auditorum corda lætificet. Vidit et holocausta ejus, orationum sine dubio supplicationumque mysteria. Hæc ergo omnia ubi vidit in domo regis pacifici, imo Christi, nigra hæc et formosa obstupuit, et ait ad eum : « Verus est sermo quem audivi in terra mea de verbo tuo, » et de prudentia tua [2]. » Propter enim verbum tuum quod agnovi verum esse verbum, veni ad te. Omnia etenim verba quæ mihi dicebantur, et quæ audiebam, cum essem in terra mea, a doctoribus scilicet sæculi et philosophis, non erant vera. Istud est solum verum verbum quod est in te. Sed fortassis quærendum videbitur, quomodo dicat Regi Regina hæc quia non credidi his quæ dicebantur mihi de te, cum utique non venisset ad Christum, nisi credidisset. Sed vide si possumus hoc modo solvere quod ponitur. « Non » iis, *inquit*, credidi qui loquebantur mihi [3]. » Non enim fidem meam in illos qui locuti sunt de te, sed in te direxi, id est non hominibus, sed tibi credidi Deo. Et per illos quidem audivi, ad te autem veni, et tibi credidi, apud quem multo plura viderunt oculi mei, quam annunciabantur mihi. Revera enim cum pervenerit nigra hæc et formosa in Hierusalem cœlestem, et ingressa fuerit visionem pacis, multo plura et magnificentiora quam nunc ei sunt annunciata, perspiciet. Nunc enim tanquam in speculo et ænigmate, tunc autem videbit facie ad faciem, cum consequetur ea quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt. Et tunc videbit quia nec medietas eo-

[1] Galat. III, 27. — [2] 3 Reg. x, 6. — [3] Ibid. 7.

rum est, quæ audivit in hac sua terra posita. Beatæ ergo sunt mulieres Salomonis, animæ sine dubio quæ Verbi Dei et pacis ejus participes fiunt. Beati pueri ejus qui assistunt in conspectu ejus semper. Non illi qui aliquando assistunt, et aliquando non assistunt, sed qui semper, et sine intermissione assistunt Verbo Dei, vere beati sunt. Talis erat et illa Maria quæ sedebat secus pedes Jesu, et audiebat eum, cui et testimonium reddidit ipse Dominus, dicens ad Martham : « Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur » ab ea[1]. » Adhuc nigra hæc et formosa dicit : Benedictus qui voluit dare te super sedem Israel[2]. Vere enim quia dilexit Dominus Israel, et voluit ut staret in æternum, posuit te regem super eum. Quem? pacificum sine dubio. Christus enim est pax nostra, qui fecit utraque unum, et medium parietem sepis solvit. Et post hæc omnia, « dedit, *inquit*, » cxx talenta auri regi Salomoni[3] » regina Saba. Numerus hic cxx consecratus est vitæ hominum eorum qui fuerunt in diebus Noe, quibus istud conceditur spatium vitæ, quo invitantur ad pœnitentiam[4]. Ipse autem numerus annorum et Moysi vitæ fuit. Offert ergo Christo Ecclesia in auri specie et pondere non solum multitudinem sensuum suorum et intellectuum, sed Legi Dei consecratos indicat sensus suos per hunc qui Moysi annos vitæ continet numerum. Offert etiam suavitates odoramentorum, quales et quantæ nunquam venerant. Vel orationes in hoc, vel opera misericordiæ intellige. Nunquam enim vel tam recte oraverat, ut nunc cum accessit ad Christum, vel tam pie operata fuerat, ut cum cognovit justitiam suam non facere coram hominibus, sed coram Patre qui videt in abscondito, et reddet palam. Sed multum est alienis in locis simul universa persequi hæc, quæ testimonii gratia videntur assumpta. Sufficiant ista de tertio libro Regnorum. Videamus aliqua ex his

[1] Luc. x, 42. — [2] 3 Reg. x, 9. — [3] Ibid. 10. — [4] Gen. vi.

quæ de LXVII psalmo protulimus, ubi ait: « Æthiopia præ- » veniet manus ejus Deo[1]. » Si enim intuearis quomodo ex delicto Israel sit salus gentibus, et quod illorum lapsus introeundi viam nationibus dedit, advertes quomodo prævenit et præcedit Æthiopiæ manus, hoc est gentium populus, illos ad Deum, quibus primis data sunt eloquia Dei: et in hoc compleri, « Æthiopia præveniet manus ejus Deo: » et fit nigra ista formosa, etiam si nolunt, etiam si invident et obtrectant filiæ Hierusalem. Sed et Prophetæ testimonium quod posuimus, ubi suscepit Dominus etiam eos qui veniunt de locis quæ sunt ultra flumina Æthiopum, et afferunt hostias Deo, simili sensu advertendum puto[2]. Videtur enim mihi, quod ultra flumina Æthiopiæ esse dicitur ille, qui nimiis et superabundantibus peccatis infuscatus est, et atro malitiæ fuco infectus niger et tenebricosus est redditus: et tamen ne hos quidem repellit Dominus, sed omnes qui sacrificia contribulati spiritus, et humiliati cordis offerunt Deo, confessionis scilicet ac pœnitentiæ titulo ad eum conversi, non repelluntur ab eo. Sic enim pacificus dicit Dominus noster: « Ego venientem ad me non re- » pello[3]. » Potest autem et de illis dictum videri, quod ultra flumina Æthiopum positi venient etiam ipsi ad Deum hostias deferentes, qui posteaquam intraverit omnis plenitudo gentium, quæ fluminibus Æthiopum comparatur, venient etiam ipsi, et tunc omnis Israel salvabitur: et pro eo ultra flumina Æthiopum dicantur, quasi qui ulteriores et posteriores sint his spatiis, in quibus currit et inundatur gentium salus. Et ita forte compleri videtur hoc quod dicit, quia « in die illa non confunderis *omnis Israel* ex omnibus adin- » ventionibus tuis, quibus impie egisti in me[4]. » Superest ut illud testimonium quod de Hieremia assumpsimus, explicetur, ubi Abdimelech nihilominus Æthiops vir eunuchus,

[1] Psalm. LXVII, 31. — [2] Soph. III. — [3] Joan. VI, 37. [4] Sophon. III, 11.

cum audisset quia Hieremias in lacum missus est a principibus populi, educit eum inde[1]. Et puto inconveniens non videri si dicamus, quem principes Israel condemnaverunt, et in lacum mortis miserunt, iste alienigena et obscuræ gentis homo et degeneris, id est populus gentium, educit eum de lacu mortis, resurrectionem scilicet ejus a mortuis credens, et fide sua hunc quem illi in mortem tradiderant, iste de infernis revocat ac reducit. Sed et eunuchus hic Æthiops esse dicitur, credo quod castraverit semetipsum propter regnum Dei, vel etiam quod semen malitiæ in semetipso non habeat. Servus quoque est regis, quia servus sapiens imperat stultis Dominis. Interpretatur autem Abdimelech, servus regum. Et ideo Dominus relinquens populum Israel pro peccatis suis, ad Æthiopem verba dirigit, et ad ipsum mittit Prophetam et ipsi dicit : « Ecce ego adduco verba mea super civitatem istam in mala et non in bona : et salvabo te in die illa, et non te dabo in manus hominum, sed salvans salvabo te[2]. » Salutis autem causa hæc est ei, quia eduxit Prophetam de lacu, id est, quod fide sua qua Christum resurrexisse credit a mortuis, eduxisse eum ex lacu videtur. Habet ergo plurima testimonia fusca hæc, vel nigra, et formosa, in quibus libere agat, et cum fiducia dicat ad filias Hierusalem, quia fusca sum quidem, vel nigra sicut tabernacula Cedar, formosa autem sicut pelles Salomonis. De pellibus Salomonis scriptum aliquid proprie non memini. Puto autem referri posse ad gloriam ejus, de qua dicit Salvator : « Quia nec Salomon in omni gloria sua opertus est sicut unum horum[3]. » Nomen tamen ipsum pellium in tabernaculo testimonii invenimus frequenter referri, sicut cum dicit : « Et facies pelles ex caprarum pilis operimentum super tabernaculum testimonii, undecim pelles facies, longitudo pellis unius triginta cubi-

[1] Jer. XXXVIII. — [2] Id. XXXIX, 16, 17. — [3] Matth. VI, 29.

» torum, latitudo quatuor cubitorum. Eadem mensura erit » undecim pellibus, et conjunges quinque pelles simul, » et alias sex simul, et replicabis sextam pellem a fronte » tabernaculi: et facies quinquaginta ansulas per oram pel- » lis unius, et quinquaginta ansulas per oram pellis alterius, » per quas conjungantur una ad alteram: et facies circulos » æreos quinquagenos, et conjunges ex ipsis pelles, et erit » unum totum: et replicabis quod superest ex pellibus, me- » dietatem pellis unius a fronte tabernaculi, et ex alia me- » dietate quod superest, velabis posteriora tabernaculi cu- » bitum hinc, et cubitum inde, ex eo quod abundat in » longitudine pellium, et erit adopertum tabernaculnm ex » lateribus hinc et inde[1]. » Puto ergo quod harum pellium mentio fiat in Cantico Canticorum, et istæ dicantur esse Salomonis, qui accipitur in pacificum Christum. Ipsius ergo est tabernaculum, et ea quæ ad tabernaculum pertinent: et præcipue si illud tabernaculum consideremus, quod dicitur tabernaculum verum, quod fixit Deus et non homo, et quod ait: « Non enim in manu facta sancta intra- » vit Jesus exemplaria verorum[2]. » Si ergo pulchritudinem suam sponsa pellibus comparat Salomonis, illarum sine dubio pellium gloriam et pulchritudinem dicit, quæ operiunt illud tabernaculum quod fixit Deus et non homo. Si vero nigredinem suam quæ exprobrari a filiabus Hierusalem videbatur, pellibus contulit Salomonis, hujus tabernaculi quod exemplar veri tabernaculi vocatur, accipiendæ sunt pelles: quasi quod et ipsæ nigræ sint quidem, utpote caprarum pilis textæ, et tamen usum ornatumque exhibeant divino tabernaculo. Quod autem videtur esse persona una quæ loquitur, et pluribus se vel tabernaculis Cedar in nigredine, vel Salomonis pellibus comparavit, ita accipiendum est, quia una quidem persona videtur, Ecclesiæ innu-

[1] Exod. XXVI, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13. — [2] Hebr. IX, 24.

meræ tamen sunt quæ per orbem terræ diffusæ sunt, atque immensæ congregationes ac multitudines populorum : sicut et regnum cœlorum unum quidem dicitur, sed multæ tamen in eo mansiones memorantur esse apud patrem [1]. Potest autem et de unaquaque anima quæ post peccata plurima convertitur ad pœnitentiam, dici, quod nigra sit quidem pro peccatis, formosa propter pœnitentiam et fructus pœnitentiæ. Denique et de hac ipsa quæ nunc dicit : « Nigra » sum et formosa, » quia non in finem in nigredine ista permansit, post hæc dicunt de ea ipsa filiæ Hierusalem : « Quæ est ista quæ ascendit dealbata incumbens super fra» ternum suum [2] ? Ne videatis me, quoniam infuscata sum » ego, quia despexit me sol [3]. » Infusca sive denigrata, si competenter nobis videtur aptata expositio quam in superioribus vel de Æthiopissa quæ a Moyse suscepta est in conjugium, vel de regina Saba Æthiopum quæ sapientiam Salomonis venit audire, texuimus : merito nunc hæc quæ fusca vel nigra est et formosa, satisfacere videtur pro nigredine vel fuscatione sua, causasque reddere exprobrantibus, quasi quæ non natura talis, nec ita a conditore creata sit, sed ex accidentibus hoc passa sit. Ex eo (inquit) quia sol despexit me. In quo ostendit non de nigredine corporis fieri sermonem, quod utique sol obscurare et denigrare solet, cum respicit magis quam cum despicit. Ita denique et apud illam omnem gentem Æthiopum ferunt, cui naturalis quædam inest ex seminis carnalis successione nigredo, quod in illis locis sol radiis acrioribus ferveat, et adusta jam semel atque infuscata corpora genuini vitii successione permaneant. Contrarii vero ordinis est animæ nigredo. Nam neque aspectu, sed despectu solis inuritur, neque nascendo, sed negligendo conquiritur : et ideo sicut ignavia assumitur, ita et industria repellitur et repulsatur. Denique, ut superius

[1] Joan. XIV. — [2] Cant. VIII, 5. — [3] Id. I, 6.

dixi, hæc ipsa quæ nunc nigra dicitur esse, in fine Cantici hujus dealbata memoratur ascendere incumbens super fraternum suum. Effecta est ergo nigra, quia descendit: si autem cœperit ascendere et incumbere super fraternum suum, et adhærere ei, nec omnino separari ab eo, erit dealbata et candida: abjectaque omni nigredine, veri luminis luce circumfusa radiabit. Dicit ergo nunc ad filias Hierusalem pro nigredine sua satisfaciens: Non putetis, o filiæ Hierusalem! quod naturalis est ista nigredo quam videtis in vultu meo: sed scitote quoniam despectu solis est facta. Sol enim justitiæ quia me non invenit recte stantem, nec ipse in me rectos direxit lucis suæ radios. Ego enim sum populus gentium, qui prius non aspexi ad solem justitiæ nec steti ante Dominum: et ideo nec ille me aspexit, sed despexit, neque astitit mihi, sed præteriit. Hoc autem ita esse etiam tu qui Israel diceris, re ipsa expertus jamjamque cognosces et dices: Sicut enim me aliquando non credente tu assumptus es, et misericordiam consecutus, et te respexit sol justitiæ, me autem utpote inobedientem et incredulum despexit, et sprevit: ita et nunc quia tu incredulus et inobediens factus es, ego spero respici a sole justitiæ et misericordiam consequi. Quod autem mutua nobis sit solis ista despectio, et ego primo pro inobedientia mea despectus sum, tu vero respectus: nunc autem etiam tibi non solum despectus solis, sed et cæcitas quædam licet ex parte contigerit, testem tibi producam magnificum, et cœlestis secreti conscium Paulum, qui ita dicit: « Sicut enim vos » (de gentibus sine dubio loquens) « aliquando non credidistis » Deo, nunc autem misericordiam consecuti estis propter » istorum incredulitatem: ita et isti non crediderunt in vestra misericordia, ut ipsi misericordiam consequantur[1]. » Et item in aliis dicit: « Quia cæcitas ex parte contigit in

[1] Rom. xi, 30.

»Israel, donec plenitudo gentium intraret[1].» Hinc ergo est in me quam exprobras ista nigredo, quia despexit me sol propter incredulitatem et inobedientiam meam. Cum vero, recte stetero ante eum, et non fuero obliquus in aliquo, neque declinavero ad dexteram, neque ad sinistram, sed fecero rectas semitas pedibus meis contra solem justitiæ incedens in omnibus justificationibus ejus sine quærela : tunc et ipse rectus me respiciet, et nulla erit obliquitas, nec erit causa ulla despectus, et tunc reddetur mihi lux mea et splendor meus : in tantumque propelletur a me quam nunc exprobratis ista nigredo, ut etiam lux mundi merear appellari. Sic ergo sol iste quidem visibilis ea corpora quibus a summo libramine insederit, infuscat et urit : ea vero quæ procul sunt et ab ista collibratione longius posita, conservat in candore suo, nec omnino urit ea, sed illuminat. Sol vero spiritalis, qui est sol justitiæ, in cujus pennis sanitas esse dicitur, e contrario eos quidem quos recti cordis invenerit, et ad libram sui splendoris consistentes, illuminat, et omni fulgore circumdat : eos autem qui oblique incedunt cum eo, necessario etiam ipse oblique non tam respicit quam despicit, hoc eis præstante circumstantia sua et instabilitate. Quomodo enim qui perversi sunt, possunt suscipere quod rectum est? Velut si curvo ligno adhibeas rectissimam regulam, videbitur quidem per regulam argui materiæ pravitas, non tamen regula est quæ ligno causam perversitatis imposuit. Et ideo festinandum est ad vias rectas, et standum in semitis virtutum, ne forte sol justitiæ rectus incedens, si nos obliquos stare inveniat et perversos, despiciat nos et efficiamur denigrati. In quantum enim incapaces fuerimus lucis ejus, in tantum tenebris et nigredini dabimus locum. Hic enim est ipse sol qui et lux vera, illuminans omnem

[1] Rom. XI, 25.

hominem venientem in hunc mundum, et qui in hoc mundo erat, et mundus per ipsum factus est. Non enim per istud visibile lumen mundus factus est, cum et ipsum portio sit mundi, sed per istud verum lumen, a quo lumine si nos perversi incesserimus, despici dicimur. Et ipsum enim nobis perverse incedentibus, perversum quoque incedit, sicut scriptum est in maledictionibus Levitici : « Et si incesseritis » (*inquit*) mecum perversi, et nolueritis obedire, mihi, adjiciam vobis plagas septem [1]. » Et post pauca : « Et si, *inquit*, non fueritis emendati, sed incesseritis mecum perversi, incedam et ego vobiscum perversus [2]; » sive ut in aliis exemplaribus legimus : « Si incesseritis mecum obliqui, » incedam et ego vobiscum obliquus. » Et post aliquanta iterum dicit ad ultimum : « Et quoniam ambulaverunt in » conspectu meo obliqui, et ego ambulabo cum eis in furore obliquus [3]. » Hæc assumpsimus, ex quibus probaremus qualiter despicere, hoc est oblique aspicere sol dicatur. Et evidenter claruit quod hos despici ait, et cum his oblique incedat, ac perverse, qui oblique incedunt cum eo. Sed et hoc quod admonuit præsens locus, indiscussum non omittamus, quia sol duplicis videtur esse virtutis, unius qua illuminat, alterius qua adurit. Sed pro rebus aut materiis subjacentibus, aut illuminat aliquid luce, aut infuscat et obdurat aliquid ardore. Secundum hæc ergo fortassis et indurasse dicitur Deus cor Pharaonis [4], quod talis fuerat materia cordis ipsius, quæ præsentiam solis justitiæ non ea parte qua illuminat, sed ea qua adurit et indurat, exceperit : propter hoc sine dubio quod et ipse affligebat Hebræorum vitam in operibus duris, et quod luto et latere conficiebat eos [5]. Et erat utique cor ejus secundum ea quæ cogitabat luteum et limosum. Et sicut materiam luti sol iste

[1] Levit. xxvi, 21. — [2] Ibid. 23, 24. — [3] Ibid. 40, 41. — [4] Exod. ix. — [5] Id. iv.

visibilis stringit et indurat, ita sol justitiæ his eisdem radiis quibus illuminabat populum Israel, Pharaonis cor cui inerant luteæ cogitationes pro ipsis motuum suorum qualitatibus indurabat. Hæc autem quod ita se habeant, et non communem (ut hominibus videtur) historiam famulus Dei per Spiritum Sanctum scribat, ostenditur etiam inde, quod ubi refert ingemuisse filios Israel, non dicit a luto, neque a latere, neque a paleis ingemuisse eos, sed *ab operibus suis*, inquit. Et rursum : « Et ascendit, *inquit*, clamor eo- » rum ad Deum [1]. » Non dixit a luto et latere, sed iterum, *ab operibus suis*. Propter quod et subjungit : Quia « exau- » divit Dominus gemitus ipsorum [2]. » Cum utique non exaudiat eorum gemitum, qui non ex operibus suis clamant ad Dominum. Hæc quamvis per excessum dicta videantur, tamen locorum opportunitate commoniti nequaquam judicavimus omittenda, maxime cum habeant aliquid similitudinis ad hoc quod dicit hæc quæ infuscata est quia despexerit eam sol, quod utique ostenditur ibi accidere, ubi peccatorum causa præcedit : et ibi infuscari vel aduri aliquem sole, ubi peccati materia subsistit. Ubi vero non est peccatum, sol neque adurere dicitur, neque infuscare, sicut de justo refertur in psalmis : « Per diem sol non uret te, neque luna » per noctem [3]. » Vides ergo quia sanctos in quibus peccatorum nulla causa est, sol nunquam adurit. Ut enim diximus, duplicis virtutis est sol : justos quidem illuminat, peccatores vero non illuminat, sed adurit, quoniam et ipsi oderunt lucem, quia male agunt. Denique ob hoc Deus noster ignis dicitur esse consumens, et nihilominus lux in quo tenebræ non sunt [4]. Lux sine dubio justis, et ignis efficitur peccatoribus, ut consumat in eis omne quod in anima eorum corruptibilitatis aut fragilitatis invenerit. Quod autem in multis scripturæ locis et sol et ignis non iste visibilis,

[1] Exod. II, 23. — [2] Ibid. 4. — [3] Psalm. CXXI, 6. — [4] Deut. IV.

sed ille invisibilis et spiritalis dicatur, ipse etiam si recenseas, abundanter invenies. « Filii matris meæ dimicaverunt » in me, posuerunt me custodem in vineis, vineam meam » non custodivi[1]. » Adhuc ipsa quæ fusca quidem pro delictis prioribus, formosa vero est pro fide et conversatione, etiam hæc dicit, asseverans quod filii matris suæ dimicaverunt non contra eam, sed in ea : et post hoc bellum quod in ea gesserunt, constituerunt eam vinearum custodem, non unius vineæ, sed multarum. Astruit autem hæc eadem, quod præter illas vineas quas a filiis matris suæ custodire posita est, habuerit aliam propriam vineam quam non custodierit. Hæc est propositi dramatis fabula. Sed nunc inquiramus quæ sit mater sponsæ hujus quam hæc allegat, qui sint etiam filii ejus qui dimicaverunt in ea, et confecto bello tradiderunt ei vineas quas custodiret, quasi quæ non potuisset servare eas, nisi ab illis dimicatum fuisset. Illam vero suscepta aliarum vinearum custodia propriam vineam noluisse vel non potuisse servare; ad Galatas Paulus scribens, ait : « Dicite mihi qui sub Lege vultis esse, Legem » non audistis? Scriptum est enim, quoniam Abraham duos » habuit filios, unum ex ancilla, et unum de libera. Sed is » quidem qui de ancilla, secundum carnem natus est : qui » vero de libera, secundum repromissionem : quæ sunt al- » legorica. Hæc enim sunt duo testamenta, unum quidem » in monte Sina in servitutem generans quæ est Agar. Sina » enim mons est in Arabia, qui confertur huic quæ nunc est » Hierusalem, et servit cum filiis suis. Quæ autem sursum » est Hierusalem, libera est, quæ est mater omnium nos- » trum[2]. » Hanc ergo Hierusalem cœlestem dicit esse Paulus, et suam omnium nostrum credentium matrem. Denique addit in posterioribus et dicit : « Propter quod fratres non » sumus ancillæ filii, sed liberæ, qua libertate liberavit nos

[1] Cant. I, 6. — [2] Galat. IV, 21, 22, 23, 24, 25.

»Christus[1]. » Evidenter ergo Paulus pronunciat, quod omnis qui per fidem a Christo consequitur libertatem, filius sit liberæ : et hanc dicit esse sursum Hierusalem, quæ libera est, quæ est mater omnium nostrum. Hujus ergo matris et ipsa hæc sponsa filia esse intelligitur in his qui dimicaverunt in ea, et constituerunt eam custodem vinearum. Unde videntur isti qui tantam potestatem habuerint, ut et bellum gererent in ea, et ordinarent eam vinearum custodem, non cujuscumque humilis, aut contemnendi loci fuisse. Possumus ergo et Apostolos Christi accipere filios matris sponsæ, hoc est Hierusalem filios cœlestis, qui pugnaverunt prius in ista quæ ex gentibus congregatur. Pugnaverunt autem ut vincerent in ea illos quos prius habuit infidelitatis et inobedientiæ sensus, et omnem elationem extollentem se adversus scientiam Christi, sicut Paulus dicit : « Cogitationes des-»truentes, et omnem altitudinem extollentem se adversus »scientiam Christi[2]. » Pugnaverunt ergo non adversus eam, sed in ea, hoc est in sensibus et corde ejus, ut destruerent et depellerent omnem infidelitatem, omne vitium, omnesque doctrinas quæ ei inter gentes positæ falsis sophistarum assertionibus inoleverant. Fuit ergo Apostolis Christi grande bellum, donec omnes ex ea mendacii turres et muros perversæ doctrinæ subruerent, donec iniquitatis argumenta prosternerent, et operantes hæc atque succendentes in corde ejus dæmones debellarent. Ubi ergo effugaverunt ab ea omnes sensus infidelitatis antiquæ, non eam relinquunt otiosam, ne forte per otium rursus antiqua subrepant, et redeant quæ repulsa sunt : sed dant ei opus quod agat, et consignant ei custodiam vinearum. Vineas accipiamus singula quæcumque volumina Legis ac Prophetarum. Erat enim unusquisque eorum sicut ager plenus quem benedixit Dominus[3]. Hæc ergo isti viri fortes post victoriam belli ser-

[1] Galat. IV, 31. [2] 2 Cor. X, 4, 5. — [3] Gen. XXVII.

vanda ei et custodienda consignant. Non enim relinquunt eam (ut diximus) otiosam. Sed et Evangelistarum scripta, atque ipsorum Apostolorum litteras possumus similiter vineas accipere, quas huic quæ ex gentibus congregatur, pro qua etiam dimicaverunt, custodiendas colendasque tradiderunt. Quod vero ait, quia suam propriam vineam non custodierit, illam possumus eruditionem dicere, qua unusquisque exercebatur ante fidem : quam sine dubio credens Christo, relinquit ac deserit, et ea quæ sibi lucra videbantur, ducit propter Christum detrimenta [1]. Sicut et Paulus gloriatur legis observantias, et omnem Judaicæ institutionis gloriam fuisse sibi ut stercora tantum ut in Christo inveniretur non habens suam justitiam quæ ex lege est, sed justitiam quæ ex Deo est [2]. Sicut ergo Paulus accepta Christi fide, non custodivit vineam suam, Judaicæ scilicet traditionis obsequia : et idcirco fortasse nos custodivit, quia cum plantata esset a Deo « vitis vera, conversa *est* in amaritu- » dinem vitis alienæ [3], » et erat jam « vitis Sodomorum » vinea eorum, et palmes eorum ex Gomorra, *et* botrus » amaritudinis in eis, *et* furor draconum vinum eorum, et » furor aspidum insanabilis [4]. » Ita et apud gentes erant plurimæ hujusmodi doctrinæ, quas post illa bella quibus pro fide et agnitione Christi a doctoribus dimicatum est, superatas dicit. Puto quod omnino criminis loco ducatur, si custodierit aliquis hujusmodi vineas, et agrum colat ultra venenatis et noxiis consitum disciplinis. Nec mireris si his culpis aliquando fuisse videatur obnoxia hæc quæ ex nationum dispersione colligitur, et jam Christo sponsa præparatur. Recordare quomodo prima mulier seducta est, et in prævaricatione facta : quæ non aliter salva fieri dicitur, nisi per filiorum generationem, illorum duntaxat qui perma-

[1] Philipp. III, 7. — [2] Ibid. 3 et seq. — [3] Jerem. II, 21. — [4] Deut. XXXII, 32, 33.

nent in fide et charitate cum sanctitate [1]. Hoc ergo quod de Adam et Eva scribitur, sic asseverat Apostolus : « Mysterium magnum est in Christo et in Ecclesia [2] : » qui eam ita dilexit ut semetipsum traderet pro ea, cum esset adhuc impia hæc ipsa, sicut ipse dixit : « Cum enim adhuc secundum tempus impii essemus, Christus pro nobis mortuus est [3]. » Et iterum : « Quia cum adhuc essemus infideles, Christus pro nobis mortuus est [4]. » Non ergo mirum est, si hæc quæ seducta, et in prævaricatione facta, quæ impia secundum tempus fuit et peccatrix, talem dicatur vineam coluisse eo tempore, cum adhuc impia erat, quam relinquere debuerit, et nequaquam omnino servare.

Quod si etiam tertium explanationis locum placet exequi, referamus hæc ad unamquamque animam, quæ conversa ad Deum, et ad fidem veniens, patitur sine dubio cogitationum pugnas, et obluctationes dæmonum revocare eam nitentium ad prioris vitæ illecebras, vel infidelitatis errorem. Sed ne hoc fiat, neve rursum dæmonibus in eam tantum liceat, prospexit divina providentia ut parvulis quibusque, et his qui pro semetipsis adversus astutias diaboli et dæmonum pugnas dimicare non possunt, utpote infantes adhuc et lactentes in Christo, dare Angelos propugnatores et defensores : qui velut tutores et procuratores constituti sunt a Deo eorum, qui in infirma ætate positi pro semetipsis (ut diximus) pugnare non possunt. Et ut hoc cum majori fiducia agant, conceditur eis semper videre faciem Patris qui in cœlis est [5] : et istos puto esse parvulos quos venire ad se Christus jussit, et non sivit prohiberi, et quos semper dixit videre faciem Patris. Nec tibi contrarium videatur, si eos hæc anima quæ ad Deum tendit, matris suæ filios appellat. Si enim animarum mater Hierusalem cœles-

[1] I Tim. II, 15. — [2] Ephes. V, 32. — [3] Rom. V, 6. — [4] Ibid. 8, 9. — [5] Matth. XVIII.

tis est, et Angeli nihilominus cœlestes nominantur, nihil dissonans videbitur, si hi qui similiter ut ipsa cœlestes sunt, ab ea filii matris appellantur. Super omnia autem congruum videbitur et conveniens, ut quibus unus est pater Deus, una sit et Hierusalem mater. Quod vero ait : « Vi» neam meam non custodivi [1], » instituta illa ac mores et propositum in quo exercebatur secundum veterem hominem vivens, indicare videtur laudabiliter a se non esse servata. Ex quo autem adjutorio Angelorum dimicavit, vicit ac penitus a se effugavit veterem hominem cum actibus suis, constitutaque est ab eis vinearum custos, sensuum scilicet et dogmatum divinorum ex quibus possit vinum bibere, quod lætificet cor ejus.

« Annuncia mihi quem dilexit anima mea, ubi pascis, » ubi cubile habes in meridie, ne forte efficiar sicut ado» perta super greges sodalium tuorum [2]. » Adhuc sponsa loquitur etiam hæc, sed ad sponsum, et non jam ad filias Hierusalem. Igitur ab initio ubi ait : *Osculetur me*, usque ad hunc locum : *Super greges sodalium*, cuncta quæ dicta sunt, verba sunt sponsæ. Sed primo sermo ejus ad Deum factus est, secundo ad sponsum, tertio ad adolescentulas : inter quas et sponsum media quædam, et ut se dramatis hujus species habet quasi mesochorus effecta, nunc ad ipsum, nunc etiam ad filias Hierusalem respondens, dirigit verba. Hos ergo nunc ultimos sermones suos ad sponsum facit, requirens ab eo ubi pascat in meridie, et ubi collocet gregem, verens ne dum requirit eum, incurrat in ea loca ubi sodales sponsi locatos per meridiem greges servant. Ostenditur autem per hæc quia sponsus hic etiam pastor sit. In superioribus autem didiceramus eum esse et regem, pro eo sine dubio quod homines regat : pastorem vero pro eo quod oves pascat : sponsum autem pro eo quod habeat

[1] Cant. I, 6. — [2] Ibid. 7.

sponsam quæ cum eo regnet, secundum quod scriptum est : « Astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato [1]. » Hæc interim continet dramatis ipsius qui est quasi historicus ordo.

Nunc autem requiramus intelligentiam mysticam : et si oportet prævenire paululum ea quæ in posterioribus referenda sunt, quo quis affectus sit horum sodalium pateat, memoremus illud quod scriptum est : quia reginæ sunt sexaginta, sed ex his omnibus una sit columba, et una perfecta, ac particeps regni : cæteræ vero jam inferiores sunt quæ octoginta appellantur concubinæ : adolescentulæ vero quarum numerus nullus est, post ordinem concubinarum ponuntur. Istæ autem omnes differentiæ eorum sunt, qui in Christo credentes, diversis ei affectibus sociantur : ut verbi gratia dicamus, omnem ecclesiam per aliquam figuram corpus esse Christi, Apostolus dicit : in quo corpore diversa esse membra pronunciat, et alios esse oculos, et alios manus, alios etiam pedes, et singulos pro operum, studiorumque suorum meritis in membra corporis hujus aptari. Secundum hanc ergo speciem et hæc intelligenda sunt : et alias quidem animas putandum est in hoc sponsali dramate quæ magnificentiore affectu sponso atque illustriore sociantur, apud eum reginarum loco et affectu haberi : alias quarum inferior sine dubio in profectibus et virtutibus honor est, concubinarum loco duci : et alias adolescentularum quæ videntur extra aulam quidem positæ, non tamen extra urbem regiam : posteriores vero et post omnes quæ supra memoratæ sunt, esse eas quæ oves appellantur. Si vero perspiciamus attentius, adhuc fortassis etiam harum omnium invenimus inferiores alias, et ultimas omnium : illas scilicet quæ in sodalium ejus gregibus numerantur. Et ipsi enim habere greges quosdam dicuntur, in quos non vult sponsa incurrere, et ob hoc petit a sponso

[1] Psalm. XLV, 9. — [2] I Cor. XII.

ut annunciet sibi ubi pascat, ubi meridiem faciat : « Ne, » *inquit*, efficiar sicut adoperta super greges sodalium tuo» rum [1]. » Quæritur ergo sodales isti qui habere quosdam greges dicuntur, utrum sponso operam dantes, et sub ipso velut pastorum principe agentes hoc faciant, quandoquidem sodales ejus nominantur : an proprium aliquid, et sequestratum habentes, et quod non sit cum animo sponsi : quandoquidem refugit sponsa, et veretur ne forte incurrat sodalium greges dum sponsum suum requirit. Sed et quod dixit : *Ne forte efficiar,* non adoperta, sed *sicut adoperta*, require ne forte innuat per hoc esse aliquam vel aliquas sodalium quasi sponsas habentes etiam ipsas habitum sponsalem, et esse adopertas, et, sicut Apostolus dicit, « vela» men et potestatem *habentes* super caput [2]. » Et ut manifestior sermonis hujus explanatio fiat, iterum quasi dramatis ordine quod dicitur exequamur. Exposcit ab ipso sponso suo sponsa, ut ei locum secreti sui indicet et quietis : quandoquidem amoris impatiens etiam per meridiem cupit audire sponsum, eo præcipue tempore, quo clarior lux, et splendor diei perfectus et purus est, ut assistat ei oves pascenti vel refrigeranti : et studiose vult viam discere, qua ire ad eum debeat, ne forte si non fuerit edocta itineris hujus anfractus, incurrat greges sodalium, et videatur similis esse alicui illarum quæ adopertæ veniunt ad sodales ejus, nec pudoris curam gerunt, aut verentur passim discurrere, et multis apparere. Ego autem quæ a nullo, inquit, alio videri volo nisi a te solo, scire desidero quo ad te itinere veniam, ut secretum sit, ut nemo sit medius, ut nullus arbiter peregrinus et alienus occurrat. Et forte ob hoc requirit ista loca in quibus pascit sponsus oves suas, et ostendit ei verecundiam suam, pro qua non vult incurrere greges sodalium : ut ille segreget oves suas a sodalibus, et

[1] Cant. I, 7. — [2] Cor. XI, 10.

seorsum pascat : ut non solum sponsa non videatur ab aliis, sed et arcanis ineffabilibusque mysteriis sponsi secretius perfruatur.

Nunc ergo videamus per singula : et primo quidem vide si possumus dicere, quod Dominus cujus portio fuit Jacob, et funiculus hæreditatis ejus Israel, intelligendus sit sponsus, sodales vero ejus Angeli illi ad quorum numerum « cum divi» deret excelsus gentes, et dispergeret filios Adam, statuit ter» minos gentium secundum numerum (*ut ait*) angelorum » Dei[1] : » et isti sint fortassis greges soladium sponsi, gentes scilicet cunctæ, quæ velut pecora sub Angelis pastoribus constitutæ sunt : grex vero sponsi illæ dicantur de quibus ipse in Evangelio dixit : « Oves meæ vocem meam audiunt[2]. » Vide enim et observanter intende, quoniam dixit, *Oves meæ*, quasi sint et aliæ oves quæ non sint ejus, sicut et ipse in aliis dixit : « Vos enim non estis de ovibus meis[3]. » Quæ singula huic occulto mysterio convenienter videbuntur aptari. Quæ si ita se habent, competenter sponsa uniuscujusque soladium gregem sponsam ejus intelligi voluit, quam adopertam nominavit. Sed quoniam certa erat quod super omnes illas ipsa esset, non vult similis videri alicui illarum, utpote quæ sciret tantum, se debere præcellere illas soladium sponsas quas sponsa nominat velut adopertas, quantum eminentiæ sponsus suus habebat ad sodales. Sed et pro hoc adhuc videbitur percontandi causas habuisse, quandoquidem boni pastoris scit esse studium, ut optima ovibus pascua requirat, et ut viridantia atque opaca quæque nemora ad requiem meridiani æstus inveniat. Quod quidem sodales sponsi facere nesciunt, nec in eligendis pascuis, aut scientiæ tantum, aut sollicitudinis gerunt : et ob hoc dicit : « Annuncia mihi ubi pascis, ubi cubile habes in meridie[4] : » cupiens tempus scilicet illud quo copiosius mundo lumen

[1] Deut. XXXII, 8. [2] Joan. X, 27. — [3] Ibid. 26. — [4] Cant. I, 7.

infunditur, quo magis merus est dies et purior et florulentior est lux. « Tunc, *inquit*, annuncia mihi, o tu quem dilexit anima mea! ubi pascis, ubi cubile habes in meridie, » ne forte efficiar ut adoperta super greges sodalium tuorum[1]. » Novo nunc nomine sponsa appellavit sponsum. Sciens enim ipsum esse filium charitatis, imo ipsum esse charitatem quæ ex Deo est, quasi vocabulum ei istud posuit: « Quem dilexit anima mea. » Et tamen non dixit, quem dilexi, sed quem dilexit anima mea: sciens non qualicumque dilectione, sed ex tota anima, et ex totis viribus, et ex toto corde habendam esse dilectionem sponsi. « Ubi » pascis, (*inquit*) et ubi cubile habes. » Puto autem quod et propheta de hoc loco quem nunc sponsa discere ab ipso sponso desiderat, et audire, etiam ipse sub eodem positus pastore dicat: « Dominus regit me, » (sive ut in aliis legimus: « Dominus pascit me), et nihil mihi deerit[2]. » Et quoniam sciebat alios pastores vel ignavia, vel imperitia faciente greges in locis aridioribus collocare, de hoc optimo pastore Domino dixit: « In loco viridi ibi me collocavit. Su» per aquam refectionis educavit me[3], » ostendens pastorem hunc non solum abundantes aquas ovibus suis, sed et salubres et puras, et quæ per omnia reficiant providere. Sed quoniam ab hoc statu quo ut ovis sub pastore degerat, conversus ad rationabilia et celsiora profecit, idque adeptus est per conversionem, subjungit et dicit: « Animam meam » convertit. Eduxit me super semitas justitiæ propter nomen » suum[4]. » Hinc vero quandoquidem in hoc profecerat ut justitiæ incederet vias, justitia autem habet sine dubio impugnantem se injustitiam, et necesse est eum qui justitiæ iter incedit habere pugnas adversantium, fide conversus et spe dicit de eis: « Nam et si ambulem in medio umbræ mor» tis, non timebo mala, quoniam tu mecum es[5]. » Post hæc

[1] Cant. I, 7. — [2] Psalm. XXII, 1. — [3] Ibid. 2. — [4] Ibid. 3. — [5] Ibid. 4.

vero quasi gratiam referens ei qui se pastoralibus imbuerat disciplinis : « Virga, *inquit*, tua et baculus tuus, » quibus institutus videor ad pastoris officium, « ipsa me consolata » sunt[1]. » Hinc vero ubi se a pastoralibus videt pascuis ad rationabiles cibos et mystica secreta translatum, addit et subdit : « Parasti in conspectu meo mensam adversus eos qui » tribulant me. Impinguasti in oleo caput meum, et poculum tuum inebrians quam præclarum est. Et misericordia » tua subsequetur me omnibus diebus vitæ meæ, ut inhabi- » tem in domo Domini in longitudinem dierum[2]. » Illa ergo prima, id est pastoralis institutio, initio eorum fuit, ut in loco viridi collocatus, super aquam refectionis educaretur. Hæc vero quæ sequuntur de profectibus ad perfectionem requiruntur.

Et quoniam de pascuis et viriditate proposuimus, conveniens etiam videtur de evangeliis confirmare quæ diximus. Inveni etiam ibi pastorem hunc bonum de pascuis ovium disserentem, ubi ad hoc quod pastorem se profitetur, etiam ostium se esse commemorat, et dicit : « Ego sum ostium : per » me si quis introierit, salvabitur, et ingredietur, et egredie- » tur, et pascua inveniet[3]. » Hunc etiam nunc sponsa percontatur, ut ab eo audiat, et discat in quibus pascuis oves agat, vel in quibus amœnitatibus meridianos procuret æstus : meridiem appellans illa scilicet cordis secreta, quibus clariorem scientiæ lucem a verbo Dei anima consequitur. Hoc enim tempus est quo sol excelsiorem circuitus sui verticem tenet. Si quando ergo sol justitiæ Christus Ecclesiæ suæ excelsa et ardua virtutum suarum secreta manifestat, amœna pascua cubiliaque meridiana videbitur edocere. Nam cum adhuc initia habet discendi, et prima (ut ita dicam) ab eo scientiæ suscipit rudimenta, tunc dicit propheta : « Et adjuvabit eam mane » diliculo[4]. » Nunc ergo quia perfectiora jam quærit, et ex-

[1] Psalm. XXII, 4. — [2] Ibid. 5, 6. — [3] Joan. X, 9. — [4] Psalm. XLVI, 5.

celsiora desiderat, meridianum scientiæ lumen exposcit. Hinc puto et Abrahæ post multas eruditiones quibus apparens ei Deus imbuit eum de singulis et docuit, post refertur quia visus sit ei Deus ad quercum Mambre sedenti ad ostium tabernaculi sui meridie. « Et respiciens (*inquit*) » oculis suis, vidit, et ecce tres viri stabant super eum[1]. » Quod si credimus hæc per Spiritum sanctum scripta, non puto frustra placuisse divino Spiritui, ut etiam tempus et hora visionis Scripturæ paginis mandaretur, nisi et horæ istius, et temporis ratio aliquid conferret ad scientiam filiis Abrahæ, quibus utique sicut opera Abrahæ facienda, ita et visitationes istæ sperandæ sunt. Qui enim potest dicere : « Nox præcessit, dies autem appropinquavit, sicut in die » honeste ambulemus, non in comessationibus et ebrietati- » bus, non in cubilibus et impudicitiis, non in contentione » et æmulatione[2] : » et cum hæc omnia transierit, supergressus videbitur tempus hoc quod nox præcessit, et dies appropinquavit, et festinare non ad initium diei, sed ad meridiem, ut et ipse ad gratiam perveniat Abrahæ. Si enim lux quæ in ipso est mentis, et puritas cordis clara fuerit et splendida, iste meridianum tempus in semetipso habere videbitur : et per hanc puritatem cordis, quasi in meridie positus Deum videbit, sedens ad quercum Mambre, quod ad visionem interpretatur. Apud visionem ergo sedet in meridie, qui vocat ad videndum Deum. Inde denique non dicitur intra tabernaculum, sed foris ad ostium sedere tabernaculi. Foris etenim est extra corpus posita mens ejus qui longe est a corporalibus cogitationibus, longe a carnalibus desideriis, et ideo ab his omnibus foris positum visitat Deus. Ejusdem quoque mysterii est, quod et Joseph fratres suos cum suscepisset in Ægypto, in meridie eos pascit, et in meridie adorant eum cum muneribus. Propterea denique

[1] Gen. XVIII, 2. — [2] Rom. XIII, 12, 13.

puto et de his quæ Judæi in salvatorem commiserunt, nullum evangelistarum voluisse scribere, quia meridie hæc gesta sunt cum utique sexta hora non aliud quam meridianum tempus ostendat, nullus tamen meridiem nominavit. Sed Matthæus ita dixit : « Ab hora autem sexta tenebræ factæ » sunt super omnem terram usque in horam nonam [1]. » Lucas vero : « Erat jam quasi hora sexta, et tenebræ factæ sunt » super omnem terram usque in horam nonam deficiente » sole [2]. » Sed et Marcus : « Cum autem esset facta hora » sexta, tenebræ factæ sunt super omnem terram usque in » horam nonam [3]. » Unde apparet, quia in visitatione quidem Abrahæ, et in convivio patriarcharum apud Joseph non indigebat ut tempus istud sub nomine sexti numeri significaretur, sed ut meridies diceretur. Volebat enim sponsa, quæ jam tunc in illis adumbrabatur, discere ubi pasceret sponsus, et ubi haberet cubile, et ideo meridiem nominat. Evangelistæ vero in his quæ narrabant, non meridianum tempus, sed horæ sextæ numerum requirebant, ad enarrandum scilicet sacrificium hostiæ ejus, quæ oblata est in die Paschæ pro redemptione hominis, qui in die sexta formatus est a Deo, posteaquam terra produxit animam viventem secundum genus, quadrupedia, et repentia, et bestias terræ. Ob hoc igitur in præsenti loco illuminari sponsa desiderat pleno scientiæ lumine, ne per imperitiam errans, in aliquo similis efficiatur illis doctorum scholis, quæ non per ipsam Dei sapientiam, sed per philosophorum et principum hujus mundi exercentur. Hoc enim et Apostolus dicere videtur in eo ubi ait, quia « loquimur Dei sapientiam in mys» terio absconditam, quam nemo principum hujus mundi » cognovit [4]. » Et iterum hæc eadem significat, cum dicit : « Non enim spiritum hujus mundi accepimus, sed spiritum

[1] Matth. XXVII, 45. — [2] Luc. XXIII, 44, 45. — [3] Marc. XV, 33. — [4] I Cor. II, 7, 8.

» qui ex Deo est, ut sciamus quæ a Deo donata sunt nobis [1]. » Ob hoc ergo requirit sponsa Christi meridiana cubilia, et plenitudinem scientiæ poscit a Deo, ne videatur esse sicut una ex philosophorum scholis, quæ adoperta nominatur, pro eo quod plenitudo veritatis apud eos tecta est et adoperta. Sponsa autem Christi dicit : « Nos autem revelata » facie gloriam Dei speculamur [2]. »

« Nisi cognoveris te, o bona! *sive* pulchra inter mulieres, » egredere tu in vestigiis gregum, et pasce hædos tuos in ta- » bernaculis pastorum [3]. » Unius Chilonis scilicet ex septem quos apud Græcos singulares fuisse in sapientia fama concelebrat, hæc inter cætera mirabilis fertur esse sententia, qua ait : « Scito teipsum, *vel* cognosce teipsum. » Quod tamen Salomon, quem præcessisse omnes hos tempore et sapientia ac rerum scientia in præfatione nostra docuimus, ad animam quasi mulierem sub comminatione quadam loquens dicit : Nisi cognoveris temetipsam, o pulchra inter mulieres! et agnoveris pulchritudinis tuæ causas inde descendere, quod ad imaginem Dei facta es, per quod inest tibi plurimum naturalis decoris, et cognoveris quam pulchra eras ex initio : quamvis et nunc jam præcellas cæteras mulieres, et pulchra inter eas sola dicaris, tamen nisi cognoveris teipsam quæ sis, non enim ex comparatione inferiorum volo bonam videri pulchritudinem tuam, sed ut tibi ipsi et decori tuo collata atque exæquata respondeas. Quod nisi feceris, jubeo te exire, et in ultimis gregum vestigiis collocari, et jam non oves neque agnos, sed hœdos pascere, illos scilicet qui pro pravitate et lascivia a sinistris staturi sunt regis in judicio præsidentis. Et cum tibi introductæ in cubiculum regium ostenderim quæ summa sunt bona, si non cognoveris temetipsam, ostendam tibi etiam quæ sunt ultima mala, ut ex utroque proficias, tam malo-

[1] 1 Cor. II, 12. — [2] 2 Cor. III, 18. — [3] Cant. I, 8.

rum metu quam bonorum desiderio. Si enim nescieris temetipsam, et in ignorantia tui vixeris, nec scientiæ studium gesseris, sine dubio nec tabernaculum proprium habebis, sed et per pastorum tabernacula discurres, et nunc in illius tabernaculis pastoris pasces hœdos : inquietum animal ac vagum et peccatis deputatum. Hæc autem patieris, donec rebus ipsis et experimentis intelligas, quantum mali sit animam nescire seipsam, neque pulchritudinem suam, per quam præcellit cæteras, non virgines, sed mulieres, illas scilicet quæ corruptionem passæ sunt, nec in virginitatis integritate permanserunt. Hæc sunt quæ sponsus post illa omnia quæ locuta fuerat sponsa, austera quadam comminatione sponsæ animos ad agnitionis suæ curam suscitans, per ordinem propositi dramatis dicit.

Sed nunc consequenter, ut cætera, ad Christum hæc et ad Ecclesiam referamus, qui ad sponsam suam, ad animas scilicet credentium loquens, summam salutis et beatitudinis in suimet agnitione constituit. Quomodo ergo anima cognoscat semetipsam, nec facile puto, nec breviter explicari posse : tamen pro viribus pauca ex multis aperire tentabimus. Videtur ergo mihi duplici modo agnitionem sui animam capere debere. Quid quidem sit ipsa, et qualiter moveatur, id est, quid in substantia, et quid in affectibus habeat : ut puta ut intelligat si boni affectus sit, aut non boni, aut recti propositi, aut non recti : et quidem si recti, si erga omnes virtutes eumdem tenorem habeat, tam in intelligendo quam in agendo, an erga necessaria tantum, et quæ in promptu sunt. Et utrum in eo sit ut recipiat profectus, ut augeatur in intellectu rerum augmentoque virtutum, an in isto stet et resideat, in quod potuit pervenire : et utrum erga semetipsam tantummodo vacet excolendam, an aliis prodesse et conferre aliquid utilitatis studeat, vel in verbo doctrinæ, vel in exemplis gestorum. Si vero cog-

noscat semetipsam non esse boni affectus, neque recti propositi, in hoc ipso, ut intelligat utrum ei satis desit, et procul a via virtutum, an in ipso jam posita sit itinere, et incedere jam conetur, cupiens quæ in ante sunt apprendere et quæ retro sunt oblivisci, sed nondum appropinquaverit : aut proxima quidem sit, nondum tamen ad perfectionem venerit. Sed et in eo opus videtur esse animæ cognoscentis semetipsam, scire si hæc ipsa quæ operatur mala, ex affectu et studio operetur, an fragilitate quadam, et (ut ille ait) quod quasi non vult agens, et quæ odit faciens, et rursus ea quæ bona sunt affectibus et recto proposito gerere videatur. Verbi gratia, si iracundiam apud aliquos quidem cohibet, apud aliquos autem effert, an semper eam cohibet, et apud nullum omnino profert. Similiter et tristitiam, si in aliquibus quidem negotiis rejicit, in aliquibus autem recipit, an in omnibus omnino non recipit. Ita et timorem, aliaque similiter quæ virtutibus videntur esse contraria. Adhuc et illud opus est animæ cognoscentis se, si gloriæ multum cupida sit, aut parum, aut omnino nihil. Quod inde colligit, si laudibus multum, aut mediocriter delectetur, aut omnino nihil : et si in opprobriis satis, aut parum, aut omnino nihil contristetur. Sed et in dando, et accipiendo cognoscentis animæ semetipsam sunt quædam indicia, si quod tribuit, et præbuit ita communicabili affectu, et quasi cui æquitatem haberi inter homines placeat : an (ut ille ait) ex tristitia, aut ex necessitate, vel certe gratiam sive ab accipientibus, sive ab audientibus quærens. Sed et in accipiendo anima quæ cognoscit semetipsam observabit, utrum indifferenter habeat ea quæ accipit, an velut super aliquo bono gaudeat. Sed et intellectu pensabit semetipsam hujusmodi anima, ut cognoscat an facile commoveat cujuscumque verisimilitudinis auditio, et subripiatur ei arte vel suavitate,

[1] Rom. VII, 15. — [2] 2 Cor. IX, 7.

vel calliditate sermonum, an raro hoc, an nunquam omnino patiatur. Sed sufficiant hæc in hoc agnitionis genere a nobis dicta. Possibile est enim volenti horum similitudinem, et alia innumera colligere, quibus cognoscere semetipsam anima probetur, et pulchritudinem suam quam ad imaginem Dei in conditione suscepit, si reparare ac restituere potuerit, contemplari. Hoc igitur est quod præsens sermo sub specie mulieris animam docet, ut agnoscat semetipsam, et ait : « Nisi cognoveris temetipsam [1], » hoc est, nisi per singula, quæ supra memoravimus, duxeris sensus tuos, et discretionem singulorum tenueris, quæ agenda sint, quæ cavenda, quid desit tibi, et quid abundet, quid emendandum sit, quidve servandum : sed si volueris indifferenter agere inter cæteras animas communis vitæ hominum, quas hic mulieres appellat, inter quas tu pulchra es, utpote quæ jam oscula verbi Dei susceperis, et cubiculi ejus arcana perspexeris : si, inquam, non te cognoveris, sed indifferenter ut commune vulgus agere volueris, exi in vestigiis gregum, id est, esto in reliquo grège : si nihil egregium post hæc omnia quæ in te collata sunt agis, neque temetipsam cognoscens a conversatione gregali sequestraveris. Et eris non solum in grege, sed in vestigiis gregum. Ultimus enim fiet et novissimus, qui primatus suos non intellexerit. Et ob hoc ubi scientiam neglexerit, necesse est ut circumferatur omni vento doctrinæ ad deceptionem errorum, ita ut modo quidem apud illum pastorem, id est, doctorem verbi tabernaculum ponat; nunc vero apud alium : et sic ubique circumferatur, pascens non oves quod est animal simplex, sed hædos, lascivos et inquietos sensus, atque ad peccatum deputatos diversis doctoribus excolens ad hoc ipsum quæsitis : et hæc erit pœna culpæ illius animæ quæ seipsam non studuerit agnoscere, et illum solum sequi pas-

[1] Cant. I, 8.

torem qui animam suam posuit pro ovibus suis. Hæc est una species qua intelligere semetipsam anima in affectibus et actibus suis debeat. Illa vero alia pars profundior est et difficilior, qua jubetur anima quæ tamen jam in mulieribus pulchra est, agnoscere semetipsam. Quod si obtinere potuerit, speret sibi bona omnia : si minus, sciat exeundum sibi post vestigia gregum, et pascendum hædos in tabernaculis pastorum alienorum a se. Videamus ergo et incipiamus pro viribus etiam hujus partis agnitionem discutere.

Dicit per prophetam sermo divinus : « Illuminate vobis lu» men scientiæ. » Sed et in donis spiritalibus, unum quidem donum maximum est, quod per Spiritum sanctum ministratur, sermo scientiæ; cujus scientiæ opus illud principale est, quod in Evangelio secundum Matthæum quidem ita dicit : « Nemo novit Filium nisi Pater, neque Patrem quis no» vit nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare [1]. » In Luca autem ita ait : « Nemo scit quid sit Filius nisi Pater : et nemo » scit quid sit Pater nisi Filius, et cui voluerit Filius reve» lare [2]. » Secundum Joannem vero ita scriptum est : « Sicut » agnoscit me Pater, et ego cognosco Patrem [3]. » In quadragesimo vero quinto Psalmo dicit : « Vacate et cognoscite, » quoniam ego sum Deus [4]. » Igitur principale munus scientiæ est cognoscere Trinitatem; secundo vero in loco cognoscere creaturam ejus, secundum eum qui dicebat : « Ipse » enim mihi dedit horum quæ sunt scientiam veram, sub» stantiam mundi, et virtutem elementorum, initium et fi» nem et medietatem temporum [5], » et reliqua. Inter hæc ergo animæ erit quædam etiam sui agnitio, per quam scire debet quæ sit ejus substantia, utrum corporea, vel incorporea, et utrum simplex, vel ex duobus, aut tribus, an vero ex pluribus composita. Sed et juxta quorumdam

[1] Matth. XI, 27. — [2] Luc. X, 22. — [3] Joan. X, 15. — [4] Psalm. XLV, 11. — [5] Sap. VII, 17.

quæstiones utrum facta, an omnino a nullo facta: et si facta sit, quomodo sit facta: utrum, ut putant aliqui, in semine corporali etiam ipsius substantia continetur, et origo ejus pariter cum origine corporis traducitur: an perfecta extrinsecus veniens, parato jam et formato inter viscera muliebria corpore induitur. Et si ita sit, utrum nuper creata veniat, et tunc primum facta cum corpus videtur esse formatum, ut causa facturæ ejus animandi corporis necessitas extitisse credatur: an prius et olim facta, ob aliquam causam ad corpus sumendum venire existimetur: et si ex causa aliqua in hoc deduci creditur, quæ illa sit causa ut agnosci possit, scientiæ opus est. Sed et illud requiritur, utrum semel tantum corpore induatur, et id postmodum depositum ultra non quærat, an cum semel susceptum deposuerit, iterum assumat: et si secundo sumptum semper habeat, an aliquando iterum abjiciat. Et si quidem secundum auctoritatem Scripturarum consummatio immineat mundi, et corruptibilis status hic in incorruptibilem mutabitur, ambiguum non videri quod in præsentis vitæ statum secundo aut tertio in corpus venire possit. Nam si recipitur hoc, necessario sequitur ut hujusmodi successionibus consequentibus finem nesciat mundus. Et adhuc agnitionem sui anima requirat, si est aliquis ordo, aut sunt aliqui spiritus ejusdem substantiæ cum ipsa, alii vero non ejusdem, sed diversi ab ea, id est, si sunt et alii spiritus rationabiles ut ipsa est, et alii carentes ratione: et si eadem est ipsius quæ et Angelorum substantia, quoniam rationabile a rationabili nequaquam differre creditur. Aut si non est quidem talis per substantiam, sed erit talis per gratiam, si meruerit: an non possit omnino similis effici Angelis, nisi hoc naturæ suæ qualitas, aut similitudo receperit. Reddi enim posse videbitur quod amissum est, non tamen conferri id quod ex initio Conditor non dederit. Sed et hoc adhuc ad cognos-

cendam semetipsam anima requirat si virtus animæ ejus accedere potest et decedere. An est immutabilis, an acquisita semel ultra non defluit.

Et quid opus est plura commemorare, quibus ex causis semetipsam cognoscat anima, ne forte si neglexerit perfecte semetipsam cognoscere, exire jubeatur in vestigiis gregum, et pascere hædos, et hoc non in proprio tabernaculo, sed in tabernaculis pastorum : cum præsto sit volenti hæc persequi largissimas occasiones ex his quæ supra memoravimus sumere, in quibus sese exercere in sermone scientiæ pro viribus possit? Dicantur vero hæc a verbo Dei etiam ad animam quæ in profectibus quidem posita est, nondum tamen ad summam perfectionis ascendit. Quæ pro eo quidem quod proficit pulchra dicitur : ut autem pervenire possit et ad perfectionem, fiat ad eam comminatio necessaria : quod nisi per ista singula quæ supra diximus semetipsam cognoverit, et vigilanter exercuerit in verbo Dei et Lege divina, continget ei de his singulis opiniones colligere diversorum, et sequi homines nihil egregium, nihil ex Spiritu sancto locutos. Hoc est enim exire in vestigiis gregum, et eorum doctrinam sectari, qui et ipsi permanserint peccatores, et nullum peccantibus remedium providere potuerint. Quos qui sequitur, hædos utique qui peccatorum indicium tenent, videbitur pascere, circumiens tabernacula pastorum, diversas scilicet sectas philosophorum. Intuere ergo plenius quam terribile est quod sub hac adumbratur figura. « Exi, » *inquit*, tu in vestigiis gregum [1]. » Quasi ad eam loquitur quæ intus jam sit anima, et intra mysteria collocata : pro eo tamen quod negligat semetipsam cognoscere et requirere quæ sit, et quid, vel quomodo agere debeat, quidve non agere, dicitur ei, *Exi tu* : quasi quæ ob hanc desidiæ culpam foras mittatur ab eo qui præest. Sic ingens animæ peri-

[1] Cant. I, 8.

culum est scientiam sui agnitionemque negligere. Sed fortasse quia duplicem expositionem dedimus agnitionis suæ animæ videbitur cuipiam secundum eam quidem quæ de moribus et de actibus suis discutere negligit, et inquirere de profectibus suis, aut perscrutari de vitiis, merito ei dici : *Exi*, per quod videatur quasi de interioribus foras propelli. Si vero secundum editionem aliam, qua diximus quod naturam substantiamque suam agnoscere debeat, et statum vel in quo fuerit, vel in quo erit, grave credetur. Quæ enim facile talis anima invenietur, ita perfecta, ita præpotens, cui horum omnium ratio et intelligentia pateat? Ad hoc respondebimus, quoniam sermo qui habetur in manibus, non ad omnes animas fit, neque ad adolescentulas quibus hic loquitur sponsus, neque ad cæteras mulieres, neque ad octoginta concubinas, aut sexaginta reginas, sed ad illam, quæ inter omnes mulieres sola pulchra dicitur et perfecta. Unde apparet ad dilectas quasque animas hæc dici, quibus cum gratia multa sentiendi et intelligendi a Deo data sit, negligunt tamen scientiæ partes, et cognoscendi semetipsas nullum adhibent studium. His ergo comminatur sermo divinus : quia quibus multum datur, multum ex eis exigitur. Et humilis quidem venia et misericordia dignus erit, potentes autem potenter cruciabuntur. Si ergo et tu anima quæ pulchior es, et eminentior inter cæteras verbi gratia doctrinis, negligas temetipsam, et in ignorantia tui maneas, quomodo poterunt vel hi qui ædificari desiderant instrui, vel convinci et argui contradicentes? Digne ergo cum comminatione quadam ad eam dicitur : « Exi tu in vestigiis gre- » gum, et pasce hædos tuos in tabernaculis pastorum[1]. » Potest ad hoc trahi etiam illud quod Moyses scribit : Quod si qua Israelitica mulier adulteraverit, lapidetur[2]. Si vero filia sacerdotis, ignibus exuratur. Sic ergo justa videbitur esse

[1] Cant. I, 8. — [2] Levit. XX, 10; XXI, 9.

comminatio in eos qui capaces esse possunt ad agnitionem et scientiam, sed per desidiam negligunt: in quos justissima indignatio sponsi est, quia scit unius negligentiam cedere ad damna multorum. Similis enim videbitur hujusmodi anima, vel illi qui acceptum denarium abscondit in terram, ne lucri aliquid ex eo pecuniæ dominus acquireret: vel illi quem occidisse dicitur Deus, qui malignus erat, Onam vel Her scilicet, qui accepta semina scientiæ naturalis posteritati invidens profundebat in terra[1]. Pastores quoque (sicut et ante jam diximus) si quidem ad Ecclesiam comminationis hic sermo fit, mundi hujus principes accipiendi sunt, vel illi Angeli sub quorum cura reliquæ gentes habentur, sive sorte in hoc, sive secretioribus causis quibusdam deductæ. Si vero ad unamquamque animam comminatio ista referatur, quæ semetipsam negligit agnoscere, sapientes et magistri hujus sæculi intelligendi sunt, docentes sapientiam hujus mundi: ut in summa hoc intelligatur, quia necesse est animam eam præcipue quæ bona et pulchra est sensibus, et ingenio vigilans, cognoscere semetipsam, et dare operam ad agnitionem sui per exercitia doctrinæ, et studia divina, ac per hoc agi Spiritu Dei et spiritu adoptionis. Aut si talis hæc anima semetipsàm neglexerit, et a divinis studiis declinaverit, necesse est eam operam dare studiis mundanis et sapientiæ sæculi, et agi spiritu mundi hujus iterum in timore. Quod designat Apostolus cum dicit: « Nos autem non spiritum hujus mundi accepimus, sed spiritum » qui est ex Deo[2]. » Et iterum: « Non accepistis enim ite- » rum in timore spiritum servitutis, sed spiritum accepistis » adoptionis, in quo clamamus: Abba pater[3]. » Hæc interim nobis de præsenti loco occurrere potuerunt, nunc jam convertamur ad consequentia.

« Equitatui meo in curribus Pharaonis similem te arbi-

[1] Gen. XXXVIII. — [2] I Cor. II, 12. — [3] Rom. VIII, 15.

» tratus sum proxima mea[1]. » Historicus quidem sensus hoc videtur ostendere. Sicut (inquit) tunc in Ægypto cum Pharao persequens populum Israel processit in curribus et equitatu, et meus, hoc est Domini mei sponsi, equitatus longe præcellebat currus Pharaonis, et præstantior erat, utpote qui illos superaverit et in mare demerserit[2] : ita et tu proxima mea sponsa præcellis omnes mulieres similis effecta equitatui meo, qui Pharaonis curribus comparatus, potentior utique est et magnificentior. Hic interim mihi videtur esse ordo sermonum ipsorum, verborumque directio. Videamus autem ne forte secundum intelligentiam mysticam animas quæ sunt sub illo spiritali Pharaone, et sub spiritalibus nequitiis positæ, currus dicat esse Pharaonis et quadrigas ejus, quas ipse agit et ducit ad persequendum populum Dei, et ad opprimendum Israel. Certum enim est quia tentationes et tribulationes quas excitant dæmones sanctis, per animas aliquas excitant ad hoc ipsum aptas et convenientes. Quibus tanquam curribus ascensis exagitant et impugnant, vel Ecclesiam Dei, vel singulos quosque fidelium. De equitatu vero Domini, quis sit ejus iste equitatus, in Exodo quidem ubi superantur currus Pharaonis et demerguntur in mare, nihil legimus scriptum, nisi tantum quod Dominus currus Pharaonis et exercitum ejus projecit in mare Rubrum[3]. Invenimus tamen in quarto regnorum libro, quod Helisæus de adventu hostium qui cum equitatu et curribus venerant, formidanti puero suo dicit : « Ne ti- » meas, quoniam plures sunt nobiscum quam cum illis. Et » oravit, *inquit*, Heliseus, et dixit : Domine aperi oculos » pueri hujus ut videat. Et aperuit Dominus oculos ejus et » vidit. Et ecce mons plenus equitibus erat, et currus ignei » in circuitu Helisæi, qui descenderant ad eum[4]. » Sed et in propheta Habacuc manifeste et evidenter legimus de

[1] Cant. I, 9. — [2] Exod. XIV. — [3] Ibid. — [4] 4 Reg. VI, 16, 17.

equitatu Domini, et quod ascendat equos suos. Sunt ergo Scripturæ verba hæc : « Nunquid in fluminibus irasceris Do-» mine, aut in fluminibus furor tuus, aut in mari Rubro » impetus tuus ? Qui ascendis equos tuos, et equitatus tuus » salus[1]. » Sunt ergo equi Domini, quibus ascendit, et equitatus ejus. Quos ego non alios esse puto quam illas animas quæ frenum disciplinæ ejus accipiunt, et jugum portant suavitatis ejus, et quæ spiritu Dei aguntur, et in hoc est eis salus. In revelatione Joannis legimus, quod apparuit ei equus, et sedens super eum quidam fidelis et verus, et cum justitia judicans, cujus nomen est verbum Dei. Ait ergo : « Et vidi cœlum apertum, et ecce equus albus, et » qui sedebat super eum vocabatur fidelis et verus, et cum » justitia judicans et pugnans : et oculi ejus sicut flamma » ignis, et super caput ejus diademata multa habentia no-» men scriptum, quod nemo novit nisi ipse, et adopertus » erat vestimento sanguine consperso, et vocabatur nomen » ejus verbum Dei. Et exercitus ejus erat in cœlo, et seque-» bantur eum in equis albis, induti byssino albo puro[2]. » Sed opus est gratia Dei, quæ horum nobis aperiat intellectum, quo possimus advertere quid istæ indicent visiones, qui sit equus albus, et qui sit qui sedet super eum, cujus nomen est verbum Dei. Et forte quidem dicit aliquis album esse equum corpus quod assumpsit Dominus, et quo ille qui in principio erat apud Deum Deus verbum, vel vestitus vel vectus est. Alius autem animam dicet, quam assumpsit primogenitus omnis creaturæ, et de qua dicebat : « Potes-» tatem habeo ponendi eam, et potestatem habeo iterum su-» mendi eam[3]. » Alius vero utrumque simul, corpus atque animam, quasi ubi peccatum non fuerit, equum dici album putabit. Alius adhuc quarto loco Ecclesiam dicet, quæ et corpus ejus nominatur, album videri equum, quasi non ha-

[1] Abac. III, 8. — [2] Apoc. XIX, 11, 12, 13, 14. — [3] Joan. X, 18.

bentem maculam aut rugam, quam sibi ipse sanctificavit lavacro aquæ. Secundum autem hæc singula etiam illa accipiet quæ sequuntur, militiam cœli, et exercitum verbi Dei, et quomodo singuli quique eorum sequentes verbum Dei equis albis sedeant, et byssinis albis induantur et mundis. Huic ergo equo albo quo ipse vehitur qui verbum Dei appellatur, vel huic equitatui cœlesti qui eum sequitur in albis nihilominus equis, comparat et similem facit Christus Ecclesiam suam. In curribus autem Pharaonis vel ita possumus accipere, ut quantum hic Domini equitatus equitatatum et currus Pharaonis evincit et præcellit, tantum tu quæ pulchra es in mulieribus, præcellis et evincis omnes reliquas animas, quæ adhuc jugum Pharaonis portant, et sessores ejus patiuntur : vel certe quod equitatus hic meus, qui lavacro aquæ mundatus, purus et candidus factus est, et verbum Dei meruit habere sessorem, ex curribus assumptus est Pharaonis. Inde enim omnes veniunt credentes, quia Christus venit in hunc mundum peccatores salvos facere. Hoc ergo modo potest explanari versiculi hujus sensus, equitatui meo qui fuit ante in curribus Pharaonis, et nunc sequitur me in equis albis, purificatus in lavacro aquæ, similem te arbitror proxima mea. Beatæ ergo sunt illæ animæ quæ dorsum suum curvaverunt ut suscipiant sessorem verbum Dei super se, et frena ejus patiuntur, ut quocumque ipse voluerit flectat eas, et agat habenis præceptorum suorum : quia jam non propria voluntate incedunt, sed ad omnia ducuntur et reducuntur voluntate sessoris. Et fortassis videbitur secundum hoc quod ex multis animabus congregata est Ecclesia, et exemplum vitæ accepit a Christo, quod non tam ab ipsa deitate verbi Dei acceperit, quæ utique supereminet eos actus, vel affectus, qui ad exemplum dari hominibus debeant : sed illa anima quæ assumpta est ab eo, in qua fuit summa perfectio, illa sit ad

exemplum posita, et ipsa dicatur hic proxima mea : cujus similitudinem habere debeat etiam Ecclesia, quæ ex multis congregatur animabus, illis scilicet quæ prius fuerant sub jugo et curribus Pharaonis, et equitatus Domini appellantur. Quæ autem ex duabus expositio convenire magis proposito versiculo videatur, probabis etiam tu qui legis.

« Quam speciosæ factæ sunt genæ tuæ tanquam turturis, » cervix tua sicut redimicula[1]. » Ordo dramatis hujusmodi videtur habere consequentiam, quod posteaquam austeriore usus est communicatione sponsus ad sponsam, protestatus ei quod nisi cognosceret semetipsam exitura esset in vestigiis gregum, et pasceret non oves, sed hœdos, erubuerit super austeritate præcepti, sed et rubor verecundiæ diffusus in vultu speciosas effecerit genas ejus, et multo quam fuerant pulchriores : non solum autem genæ, sed et cervix ejus tam decora sit reddita, quasi monilium redimiculis adornata. Pulchritudo ergo genarum turturibus comparatur, quod per hujusmodi aves simul honestas vultus et alacritas indicetur. Hæc est historici dramatis explanatio. Sed veniamus ad rem. Paulus apostolus scribens ad Ecclesiam Corinthiorum ita ait : « Corpus autem » non est membrum unum, sed multa. Et si dixerit pes quia » non sum manus, non sum de corpore, non propterea non » est de corpore, et si dixerit auricula, quia non sum oculus, » non sum de corpore, non propterea non est de corpore. » Si totum corpus est oculus, ubi est auditus? Si totum auditus, ubi odoratus? Nunc autem Deus posuit unumquod» que membrum in corpore sicut voluit[2]. » Et cum plura de hoc disputasset, ad ultimum dicit : « Vos autem estis » corpus Christi et membra ex parte[3]. » Et iterum ad Ephesios scribens dicit : « Subjecti invicem in timore Christi. » Mulieres viris suis subjectæ sint sicut Domino : quia vir

[1] Cant. I, 10. — [2] I Cor. XII, 14, 15, 16, 17, 18. — [3] Ibid. 27.

»caput est mulieris, sicut et Christus est caput Ecclesiæ, »ipse Salvator corporis. Sed sicut Ecclesia subjecta est »Christo, ita et mulieres viris suis in omnibus. Viri diligite »uxores vestras, sicut et Christus dilexit Ecclesiam suam »et semetipsum tradidit pro ea, ut eam sanctificaret lava-»cro aquæ in verbo, ut ipse sibi præpararet gloriosam Ec-»clesiam non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid »hujusmodi, sed ut esset sancta et immaculata[1].» Et post pauca: « Nemo, *inquit*, enim aliquando carnem suam odio »habuit, sed nutrit et fovet eum sicut et Christus Ecclesiam, »quia membra sumus corporis ejus[2],» et reliqua. Per hæc ergo edocemur, quomodo sponsa Christi quæ est Ecclesia, etiam sit corpus ejus et membra. Si ergo audias sponsi membra nominari, Ecclesiæ membra dici intellige. In quibus sicut sunt aliqui qui dicuntur oculi, pro intelligentiæ sine dubio ac scientiæ lumine, et alii aures pro audiendo verbo doctrinæ, alii manus pro bonis operibus religiosisque ministeriis, ita sunt alii et qui genæ ejus appellentur. Genæ autem partes vultus dicuntur, in quibus honestas et verecundia animæ agnoscitur: per quod sine dubio illi in membris Ecclesiæ declarantur, qui castitatis et pudicitiæ excolunt honestatem. Pro his ergo ad omne corpus sponsæ dicitur: « Quam speciosæ factæ sunt genæ »tuæ[3].» Et observa quia non dixit, quam speciosæ sunt genæ tuæ: sed, *Quam speciosæ factæ sunt:* ut ostendat prius quidem non eas ita fuisse speciosas, sed posteaquam suscepit oscula sponsi, et ipse qui loquebatur per Prophetas prius affuit, et mundavit sibi ipsi Ecclesiam suam lavacro aquæ, et fecit eam non habere maculam aut rugam, et agnitionem sui præstitit ei, tunc factæ sunt speciosæ genæ ejus. Tunc enim castitas et pudicitia et virginitas quæ

[1] Ephes. v, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27. [2] Ibid. 29, 30. [3] Cant. I, 10.

prius non fuerat, per Ecclesiæ genas specioso decore diffusa est. Quæ tamen genarum species, id est pudicitiæ et castitatis, turturibus comparatur. Turturum ferunt hujusmodi naturam esse, ut neque masculus præter unam fœminam adeat aliam, nec fœmina plusquam unum patiatur marem : ita ut si accidat altero intercepto superesse alterum, pariter cum conjuge extinctus sit ei concubitus amor. Convenienter ergo similitudo turturis aptatur Ecclesiæ, quod vel alterius viri post Christum conjugium nesciat, vel quod continentiæ et pudicitiæ in ea tanquam turturum volitet multitudo. Secundum hanc intelligentiam etiam cervicem sponsæ accipiamus. Quæ sine dubio illæ intelligi debent animæ, quæ Christi jugum suscipiunt dicentis : « Suscipite super vos jugum meum, quia jugum meum » suave est[1]. » Obedientia ergo ejus cervices ejus appellantur. Cervix ergo ejus speciosa facta est sicut redimicula, et merito. Quam enim prius prævaricationis inobedientia turpem fecerat, nunc obedientia fidei speciosam fecit et pulchram. Cervix ergo tua speciosa facta est sicut redimicula. Ad utrumque enim subauditur, speciosa facta est. Redimicula hic dicit constrictiones vel connectiones monilium quæ in cervicibus sedere solent, ex quibus deducitur, et descendit per omne collum reliquus ornatus. Ipsi ergo ornamento quod cervicibus et collo imponi solet, cervicem sponsæ comparavit. Quod dictum ita advertimus. Cervicem diximus subjectionem et obedientiam dici, pro eo quod quasi jugum Christi suscipiat, et fidei ejus obedientiam præbeat. Ornamentum ergo cervicis ejus quæ est obedientia, Christus est. Ipse enim prior « factus *est* obediens usque ad mor» tem : et sicut per unius[2], » Adæ scilicet, « inobedientiam » peccatores constituti sunt multi : ita et per unius obedien» tiam, » Christi duntaxat, « justi constituuntur multi[3]. »

[1] Matth. XI, 29. — [2] Philipp. II, 8. — [3] Rom. V, 19.

Ornamentum ergo et monile cervicis Ecclesiæ, obedientia Christi est. Sed et cervix Ecclesiæ, id est obedientia ejus, similis effecta est obedientiæ Christi, quod est monile cervicis. Magna ergo in hoc laus sponsæ est, magna Ecclesiæ gloria, ubi imitatio obedientiæ ejus exæquatur obedientiæ Christi, quam imitatur Ecclesia. Hæc ipsa species monilis etiam in Genesi memoratur a Juda patriarcha Thamar nurui suæ, quando cum ea quasi cum meretrice concubuit, data[1]. Quod non omnibus patet mysterium. Intelligitur per hoc, quod Christus Ecclesiæ, quam ex multorum dogmatum prostitutione collegerat, futuræ perfectionis hæc dedit pignora, et istud obedientiæ monile cervici ejus imposuit.

« Similitudines auri faciemus tibi cum distinctionibus ar» genti, quoadusque rex sit in recubitu suo[2]. » Supra diximus quod specie dramatis libellus hic ordinatus personarum immutatione contexitur : et nunc ergo videntur hæc amici vel sodales sponsi ad sponsam locuti, qui secundum intelligentiam mysticam et, ut supra jam diximus, aut Angeli, vel etiam Prophetæ, aut patriarchæ possunt intelligi. Non enim tunc solum cum post baptismum Joannis in deserto tentatus est a diabolo Dominus, recesserunt Angeli et ministraverunt ei[3], sed ante adventum præsentiæ corporalis ministraverunt semper. Nam et Lex disposita in manu per Angelos dicitur mediatoris[4]. Et ad Hebræos scribens Apostolus dicit : « Si enim qui per Angelos habitus est sermo, » factus est firmus[5]. » Ipsi ergo erant velut actores et procuratores appositi parvulæ sponsæ cum pædagogo Lege, donec plenitudo temporum veniret, et mitteret Deus filium suum natum ex muliere[6], factum sub Lege, et adduceret eam sub auctoribus et procuratoribus et pædagogo Lege, ut ipsius verbi Dei oscula, doctrinam scilicet verba-

[1] Gen. XXXVIII. — [2] Cant. I, 11, 12. — [3] Matth. IV. — [4] Galat. III. — [5] Hebr. II, 2. — [6] Galat. IV, 4.

que susciperet. Antequam ergo tempus horum adesset, in multis Angelorum ministerio excolebatur sponsa qui apparebant tunc hominibus et loquebantur ea quæ res poscebat et tempus. Non enim tu mihi ex adventu Salvatoris in carne sponsam dici, aut Ecclesiam putes, sed ab initio humani generis, et ab ipsa constitutione mundi, imo, ut Paulo duce altius mysterii hujus originem repetam, ante etiam constitutionem mundi. Sic enim dicit ipse: «Sicut elegit »nos in Christo ante constitutionem mundi, ut essemus »sancti et immaculati coram ipso in charitate, prædesti»nans nos in adoptionem filiorum[1].» Sed et in Psalmis scribitur: «Memento congregationis tuæ, Domine, quam »congregasti ab initio[2].» Prima etenim fundamenta congregationis Ecclesiæ statim ab initio sunt posita, unde et Apostolus dicit ædificari Ecclesiam non solum super Apostolorum fundamentum, sed etiam Prophetarum[3]. Inter Prophetas autem numeratur et Adam, quia magnum mysterium prophetavit in Christo et in Ecclesia, dicens: «Prop»ter hoc relinquet homo patrem suum et matrem suam, »et adhærebit uxori suæ, et erunt ambo in carne una[4].» Evidenter enim de his dictis ejus dicit Apostolus, quia «mysterium hoc magnum *sit*. Ego autem dico in Christo »et in Ecclesia[5].» Sed et idem Apostolus cum dicit: «Si »enim Ecclesiam dilexit, ut semetipsum traderet pro ea »sanctificans lavacro aquæ[6]:» non utique ostendit eam prius non fuisse, quomodo enim dilexisset eam quæ non erat? sed eam sine dubio dilexit quæ erat. Erat autem in omnibus sanctis qui ab initio sæculi fuerunt facti. Diligens igitur eam, venit ad eam. Et sicut «pueri *sui* communica»verunt carni et sanguini, similiter et ipse particeps factus »est eorumdem[7],» ac semetipsum pro eis tradidit. Ipsi

[1] Ephes. I, 4. — [2] Psalm. LXXIV, 2. — [3] Ephes. II. — [4] Gen. II, 24. — [5] Ephes. V, 32. — [6] Ibid. 25, 26. — [7] Hebr. II, 14.

enim erant Ecclesia quam dilexit, ut eam vel numerositate augeret, vel virtutibus excoleret, vel perfectionis charitate de terris transferret ad cœlum. Ministraverunt ergo et Prophetæ ab initio, ministraverunt et Angeli. Quid enim aliud fiebat tunc cum apparuerunt tres viri Abrahæ sedenti ad quercum Mambre[1]? Licet illa Angelorum species plus aliquid quam Angelicum ostenderit ministerium: nam Trinitatis ibi mysterium prodebatur. Hoc erat et in Exodo, cum Angelus Domini dicitur in flamma ignis apparuisse Moysi in rubo[2]. Continuo autem in subsequentibus Dominus et Deus loqui in Angelo scribitur, et ipse Deus esse Abraham et Deus Isaac et Deus Jacob designatur. Quod quidam hæreticorum legentes dixerunt, Deum Legis et Prophetarum longe inferiorem esse quam Jesum Christum et Spiritum sanctum: et eo usque impietatem suam protenderunt, ut plenitudinem quidem in Christo ponant et in Spiritu sancto, imperfectionem vero et infirmitatem in Deo Legis. Sed hæc alias. Nunc autem nobis propositum est ostendere, quomodo sancti Angeli qui ante adventum Christi velut parvulæ adhuc sponsæ tutelam procurabant, ipsi sunt amici et sodales sponsi, qui ad eam dicere videantur: «Faciemus »tibi similitudines auri cum distinctionibus argenti usque»quo rex sit in recubitu suo[3].» Indicant ergo quod ipsi faciant sponsæ non aurum (neque enim habebant tale aurum quale dignum erat offerri sponsæ), sed pro auro similitudines auri se facere promittunt, et non unam similitudinem, sed multas. Ita etiam dicunt de argento, sed quasi habentes licet parvam argenti materiam, promittunt se ei facere non similitudines, sed distinctiones argenti: utpote quibus non tanta abundaret argenti materia, ut connexum aliquid et solidum opus ex eo producere possunt, sed distinctiones solas, ac signa quædam parva velut puncta intersererent

[1] Gen. XVIII. [2] Exod. III. [3] Cant. I, 11, 12.

illi operi, quod ei ex auri similitudine faciebant. Hæc ergo amici sponsi, illi de quibus supra diximus, sponsæ faciunt ornamenta. Sed quid in his secreti contineatur, et quid elocutionis novitas ipsa parturiat, omnipotentis verbi ac sponsi patrem precemur, ut ipse nobis arcani hujus claustra patefaciat, quo possimus non solum ad intelligenda hæc illuminari, verum etiam ad proferenda, ac secundum mensuram eorum qui lecturi sunt, moderatione eloquii spiritalis accipere. Auri speciem in multis sæpe ostendimus figuram tenere invisibilis et incorporeæ naturæ : argentum vero virtutem verbi ac rationis : secundum quod et Dominus dicit per Prophetam : « Dedi vobis argentum et aurum : vos autem fecistis » argentea et aurea Baalim [1] : » ostendens per hæc et dicens, quia dedi vobis sensum et rationem qua me Deum et sentire possetis et colere : vos autem et sensum et rationem quæ in vobis est, ad colenda dæmonia transtulistis. Sed et « eloquia Domini, eloquia casta, argentum igne probatum [2] » dicitur. Et item in aliis « argentum ignitum justi lingua [3] » memoratur. Cherubim vero aurea dicuntur, quoniam quidem plenitudo scientiæ Dei interpretantur. Sed et candelabrum in tabernaculo testimonii aureum et solidum poni jubebatur [4] : quod mihi videtur formam tenere naturalis Legis, in qua Lex scientiæ habetur. Sed quid opus est multa congregare testimonia, cum in promptu sit scire volentibus in multis Scripturæ locis hoc indicari, quod aurum ad sensum mentemque revocetur, argentum vero ad verbum atque eloquia referatur? Nunc ergo properemus ad contemplandum quomodo secundum ea quæ præmisimus, amici sponsi dicant se similitudines auri facere sponsæ cum distinctionibus argenti. Videtur ergo mihi quod Lex quæ per Angelos disposita est in manu mediatoris, quandoquidem umbram habeat futurorum bonorum, non ipsam imaginem

[1] Osee II, 8. [2] Psalm. XII, 6. — [3] Prov. X, 20. — [4] Exod. XXXVII.

rerum, et quæcumque contingebant illis qui in Lege referuntur, in figura et non in veritate contingebant, ista omnia similitudines auri fuerunt, non aurum verum. Quod scilicet aurum verum in illis quæ incorporea sunt et invisibilia ac spiritalia intelligatur : similitudo vero auri in quo non est ipsa veritas, sed umbra veritatis, ista corporea et visibilia accipiantur. Verbi gratia, similitudo auri fuit istud tabernaculum manu factum, de quo dicit Apostolus : « Non »enim in sancta manu facta introivit Jesus exemplaria ve»rorum, sed in ipsum cœlum[1]. » Ergo quæ in cœlis sunt invisibilia et incorporea, illa sunt vera : ista autem quæ in terris sunt visibilia et corporea, exemplaria verorum dicuntur esse, non vera. Ista ergo sunt quæ similitudines auri appellantur : in quibus est et arca testamenti et propitiatorium, et Cherubim, et altare incensi, et mensa propositionis, et panes, sed et velamen, et columnæ ac seræ, et altare holocaustorum, et ipsum templum, atque omnia quæ in Lege scripta sunt. Omnia hæc similitudines erant auri. Sed et ipsum aurum visibile, pro eo quod visibile erat, non erat aurum verum, sed similitudo erat illius veri auri invisibilis. Istas ergo similitudines auri fecerunt sponsæ Ecclesiæ sponsi amici Angeli videlicet et Prophetæ : qui ministraverunt in Lege cæterisque mysteriis. Hæc (opinor) et Paulus intelligens dicebat : « In religione Angelorum, in »his quæ videt frustra inflatus sensu carnis suæ[2]. » Omnis ergo judaïcus cultus et religio, similitudines sunt auri. Cum autem conversus fuerit quis ad Dominum, et ablatum fuerit ab eo velamen, tunc videbit aurum verum : cujus auri antequam adesset et cognoscendum se præberet, similitudines fecerunt sponsæ amici ejus, ut ex illis similitudinibus commonita et provocata, veri auri desiderium caperet. Hoc enim factum indicat Paulus, cum dicit : « Hæc

[1] Hebr. IX, 24. — [2] Coloss. II, 18.

»autem in figura contingebant illis. Scripta autem sunt »propter nos, in quos finis sæculorum devenit[1].» Sed et finem quem dicit Paulus, non intelligas corporalem. Finis enim corporalis multos inveniet pro quibus non sunt scripta hæc : neque enim hujusmodi de his recipient intellectum. Sed finem sæculorum, perfectionem rerum intellige, quæ utique Paulo et similibus ejus advenisse, et propter ipsos scripta hæc esse dicuntur. Sed hæc in excursu diximus, volentes ostendere quomodo amici sponsi dicant ad sponsam, facere se ei similitudines auri cum distinctionibus argenti per ea scilicet quæ in Lege et prophetis per figuras et imagines et similitudines et parabolas, scripta tradiderunt. Sunt tamen in his et parvæ quædam distinctiones argenti, indicia scilicet sensus spiritalis verbi et interpretationis rationabilis, licet et valde rara et exigua. Ante adventum namque Domini vix sicubi prophetarum aliquis parum quid occulti sermonis aperuit : verbi gratia ut Esaias cum dicit : «Vinea Domini Sabaoth domus Israel est, et »domus Juda novella dilecta[2].» Et iterum alibi : «Aquæ »multæ gentes multæ sunt[3].» Et Ezechiel nominans duas sorores Oollam, et Olibam, aliam Samariam distinguit esse et aliam Judæam[4] : et sicubi talia quædam ipsis prophetis interpretantibus aperiantur, istæ distinctiones argenti dicuntur. Ubi vero Salvator et Dominus noster Jesus Christus advenit nota faciens omnia verbo virtutis suæ, in passione ejus indicium datum est, quod ea quæ in absconditis tenebantur, et arcana erant, in lucem proferrentur, et ad manifestationem venirent per hoc quod velum templi quo sancta sanctorum et arcana velabantur, scissum est desursum ejus usque deorsum, palam fore denuncians omnibus, quod intrinsecus videbatur obtectum. Sic ergo illud quod per Angelos et Prophetas ministratum est, similitudo auri

[1] 1 Cor. x, 11. — [2] Isai. v, 7. — [3] Apoc. xvii, 15. [4] Ezech. xxiii.

fuit, cum distinctionibus parvis et exiguis argenti. Hæc autem quæ per ipsum Dominum nostrum Jesum Christum tradita sunt, in auro vero et argento solido collocata sunt. Hæc enim quæ per amicos sponsi facta est, similitudo auri cum distinctionibus argenti, non in sempiterna mansura promittitur : sed tempus ei statuitur ab illis ipsis dicentibus, « Usquequo rex sit in recubitu suo [1]. » Cum enim recumbens dormierit ut leo, et ut catulus leonis, et post hæc suscitaverit eum pater, et resurrexerit a mortuis, si qui fuerint conformes resurrectionis ejus, jam non in similitudine auri, id est non in rerum corporalium cultu manebunt : sed aurum verum ab ipsis percipient, credentes et sperantes non ea quæ videntur, sed quæ non videntur, nec quæ in terris sunt, sed quæ in cœlis, ubi Christus est in dextera Dei sedens, et dicent, quia « et si cognovimus Christum aliquando secundum carnem, sed nunc jam non novimus [2]. » Non ergo jam distinctionibus parvis argenti, sed in latitudinem diffuso utentur argento. Audient enim quod in illa auri similitudine petra quæ sequi dicitur, et potum populo præbere, Christus est, et mare baptismus est, et nubes Spiritus Sanctus est, et manna verbum Dei est, et agnus paschæ salvator est, et sanguis agni passio Christi est, et velum quod est in sanctis sanctorum, quo divina illa, et arcana tegebantur, caro ejus est : aliaque innumera ex ejus resurrectione patebunt, non jam parva ut prius distinctione, sed latissima expositione patefacta. Adhuc autem ut clarius fiat quod dicit : « Usquequo rex sit » in recubitu suo [3], » etiam de secunda Balaam prophetia quæ de Christo ita continet, proferemus : « Orietur, *inquit*, stella ex Jacob, et exiet homo de semine ejus, et » dominabitur gentibus multis. Exaltabitur Gog regnum » ejus, et crescet regnum ejus. Deus educet eum ex Ægypto

[1] Cant. I, 12. — [2] 2 Cor. V, 16. — [3] Cant. I, 12.

» sicut gloria unicornis, et comedet gentes inimicorum suo-
» rum, et crassitudines eorum emedullabit, et jaculis suis
» sagittabit eos. Recumbens ut leo requiescet, et sicut ca-
» tulus leonis. Quis suscitabit eum[1]? » Considera ergo ex his diligentius, et vide quomodo omnis similitudo auri usque ad extremum tempus, ad recubitum regis scilicet, stare memoratur. Post hæc ergo exaltabitur Gog, id est super tecta, regnum ejus, cum videlicet de terris ad cœlestia fuerit tecta translatum. Sed de his plenius prout Dominus dedit, in Numerorum libro persecuti sumus. Requiramus sane si etiam sanctis patribus ipsis et prophetis qui ministraverunt verbum ante adventum Domini nostri Jesu Christi, perfectionis hujus, verique auri gratia data sit : an tantum futura hæc intellexerint, et in spiritu ventura præviderint : atque ob hoc solum dixerit Dominus de Abraham, quia desideraverit videre diem ejus, et viderit, et lætatus sit, quod scilicet in spiritu futura præviderit[2]. Et magis fortasse hoc ita esse etiam ille sermo confirmet, qui ait : « Multi
» justi desideraverunt videre quæ videtis, et non viderunt :
» et audire quæ auditis, et non audierunt[3]. » Quamvis nec illis potuerit defuisse perfectio veniens ex fide. Quæ enim nos facta credimus, hæc illi majore cum expectatione futura credebant. Sicut ergo ex adventu Christi credentes præteritorum fides, ita et illos futurorum ad summam perfectionis adduxit. Quod si ad unamquamque animam referatur expositio, videbitur quod donec parvula est adhuc anima et imperfecta, et sub tutoribus et procuratoribus posita, sive doctoribus Ecclesiæ, sive Angelis, qui parvulorum custodes esse dicuntur, et videre semper faciem patris qui in cœlis est, similitudines auri fiunt ei, cum non solidis et fortibus alitur verbi Dei cibis, sed similitudinibus imbuitur, velut si dicamus, parabolis et exemplis docetur,

[1] Num. XXIV, 17. Ibid. 7, 8, 9. — [2] Joan. VIII. — [3] Matth. XIII, 17.

pro quibus et ipse Christus dicitur ætate crescere et sapientia et gratia apud Deum et homines[1]. In illis ergo similitudinibus imbuitur, et fiunt ei parvulæ distinctiones argenti. Aperiuntur enim interdum et his qui imbuuntur parva aliqua et rara de secretioribus mysteriis, ut desiderium concipiant majorum. Neque enim desiderari quid potest si penitus ignorerur. Et ideo incipientibus et primis in eruditionibus positis, sicut non sunt ad subitum cuncta pandenda, ita neque penitus abscondenda sunt spiritalia mysteria : sed ut ait sermo divinus faciendæ sunt eis distinctiones argenti, et scintillæ quædam spiritalis intelligentiæ animis eorum initiandæ sunt, ut gustum quodammodo desiderandæ dulcedinis sumant, ne ut diximus si penitus ignoretur, nec omnino desideretur. Verum quod parvulam nominamus animam, nemo ita accipiat quasi secundum substantiam parvula dicatur : sed si cui deest eruditio, et in qua est exiguus intellectus ac minima peritia, hanc parvulam dicimus animam. Igitur hæc fieri convenit « usquequo rex sit in re» cubitu suo, » id est usquequo in id proficiat hujusmodi anima, ut capiat regem, et habeat recumbentem in semetipsa. Sic enim dicit hic rex, quia « habitabo in eis et inam» bulabo in eis[2], » profecto qui tantam verbo Dei cordis sui latitudinem præbent, ut etiam in eis deambulare dicatur, spatiis scilicet amplioribus intelligentiæ, agnitionisque diffusioris. Ita ergo et recubare dicitur in anima illa sine dubio de qua ipse Dominus dicit per prophetam : « Super » quem requiescam, nisi super humilem et quietum, et tre» mentem sermones meos[3]? » Habet ergo rex iste qui est sermo Dei, in illa anima quæ jam ad perfectum venerit, recubitum suum : si tamen non sit in ea aliquod vitium, sed plena sit sanctitate, plena pietate, fide, charitate, pace, omnibusque virtutibus. Tunc enim delectat in ea re-

[1] Luc. II. — [2] Levit. XXVI, 12. — [3] Isai. LXVI, 2.

cubare regem et habere recubitum. Ad hanc enim animam Dominus dicebat, quia « ego et pater meus veniemus, et » cœnabimus cum eo et mansionem faciemus apud eum[1]. » Ubi ergo cœnat Christus cum patre, et ubi mansionem facit, quidni recumbit? Beata illius latitudo animæ, beata strata illius mentis, ubi pater et filius (ut non dubito) una cum Spiritu Sancto recumbit, cœnat, et mansionem facit. Quibus putas opibus, quibus copiis tales convivæ pascuntur? Pax ibi primus cibus est, humilitas simul apponitur ac patientia, mansuetudo quoque et lenitas, et quod summæ ei suavitatis est, puritas cordis. Charitas autem in hoc convivio principalem obtinet locum. Tali ergo modo etiam tertia expositione ad unamquamque animam referri posse videbitur, quod ait : « Similitudines auri faciemus tibi cum » distinctionibus argenti, donec rex sit in recubitu suo[2]. »

« Nardus mea dedit odorem suum, *sive* odorem ejus. » In specie dramatis videtur hoc ostendi, quod post hæc verba ingressa sit sponsa ad sponsum, et unguentis suis unxerit eum, ac miro quodam genere, quasi nardus quæ prius odorem non dederat cum esset apud sponsam, tunc dederit odorem suum, cum corpus contigit sponsi, ut non tam ille ex nardo odorem quam nardus ex ipso sumpsisse videatur. Si vero secundum hanc differentiam quæ in aliis invenitur exemplaribus legimus : « Nardus mea dedit odorem » ejus, » invenitur adhuc aliquid divinius : ut videlicet unguentum hoc nardi quo unctus est sponsus, non tantum suum qui nardo inesse naturaliter solet, sed ipsius sponsi odorem ceperit, et ipsius odorem ad sponsam reportaverit nardus : ut in eo quo unxit eum, odorem sponsi per ipsius unguenti munus acceperit, et hoc sit quod dicere videatur : Nardus mea qua unxi sponsum, regressa ad me odorem mihi detulit sponsi, et velut superato naturali suo odore

[1] Joan. XIV, 23. — [2] Cant. I, 11, 12.

fragrantia sponsi, ipsius mihi detulit suavitatem. Hæc habet historici dramatis explanatio : sed veniamus jam nunc ad intelligentiam spiritalem. Ponamus hic sponsam ecclesiam in persona Mariæ, quæ decenter utique dicitur afferre libram unguenti nardi pistici pretiosi, et ungere pedes Jesu, et detergere capillis suis [1], et recipere quodammodo ac recuperare per crinem capitis sui ad semetipsam unguentum ex qualitate ac virtute corporis ejus infectum : et odorem non tam nardi per unguentum, quam ipsius verbi Dei ad se trahentem per capillos quibus abstergebat pedes, et imposuit capiti suo, non tam nardi, quam Christi fragrantiam : et dicere, quia nardus mea missa in corpus Christi reddidit odorem ejus. Denique vide quomodo hæc ipsa referuntur. « Maria, *inquit*, attulit libram unguenti nardi pistici pre» tiosi, et unxit pedes Jesu, et extersit capillis capitis sui. » Domus autem, *inquit*, tota repleta est odore unguenti [2]. » Quod utique indicat, quia odor doctrinæ qui procedit de Christo et sancti Spiritus fragrantia replevit omnem mundi hujus domum ac totius Ecclesiæ domum. Vel certe replevit omnem domum animæ illius, quæ odoris Christi suscepit participium, offerens primo fidei suæ munus, velut unguentum nardi, et recipiens ex hoc gratiam Spiritus sancti, et spiritalis doctrinæ fragrantiam. Quid ergo interest, utrum in Cantico Canticorum sponsa perungat unguento sponsum, an in Evangelio discipula magistrum et Maria Christum, sperans, ut diximus, redire ad se ex hoc unguento odorem verbi et fragrantiam Christi : ut eo ipso dicat : « Christi bonus odor sumus Deo [3] ? » Et quoniam plenum fide fuit istud unguentum et pretiosi affectus, ob hoc et Jesus testimonium reddidit ei dicens : « Bonum opus ope» rata est in me [4]. » Sic ergo rursus in Cantico Canticorum

[1] Joan. XII. — [2] Ibid. 3. — [3] 2 Cor. II, 15. — [4] Matth. XXVI, 10. Marc. XIV, 7.

post aliquanta amplectitur emissiones sponsæ, sicut hic opus Mariæ : ait enim « Emissiones tuæ paradisus cum fructu po» morum. Cyprus cum nardis. Nardus et crocus [1]. » Amplectitur ergo et in his emissiones ac munera sponsæ. Observavimus sane quod in his quæ nunc memoravimus, pluraliter primo, postmodum singulariter nardum posuit : quod puto secundum illam rationem dictum, quia negociator regni cœlorum plures primo margaritas negociatur, usquequo ad unam perveniat pretiosam. Et forte quod dixit : « Emis» siones tuæ paradisus cum fructibus pomorum, » illos indicat fructus cum nardis plurimis, quos afferimus ex institutionibus et doctrina prophetica. Ex doctrina vero ipsius Domini nostri Jesu Christi emissiones nostræ et munera, non plures habent nardos, sed unam. Sed nunc redeamus ad eam quæ dicit : « Nardus mea dedit odorem suum [2] : » et vide si possumus adhuc etiam hoc in loco intelligere præsenti, quod si quando valuerimus integre et decenter exponere de deitate Christi, virtutemque ejus ac majestatem dignis assertionibus consignare, tunc fortassis merito dicet, vel Ecclesia illa, vel anima quæ ita manifeste potuerit gloriam ejus exponere : « Nardus mea dedit odorem suum. » Nec mirum videri debet, si Christus quemadmodum fons est et flumina aquæ vivæ de eo procedunt, et quemadmodum panis est, et vitam dat, ita et nardus est, et odorem reddit, et unguentum est, quo qui uncti fuerint, Christi fiunt, sicut dicit in Psalmo : « Nolite tangere Christos meos [3]. » Et fortasse secundum illud quod dicit Apostolus, his « qui exer» citatos habent sensus ad discretionem boni vel mali [4], » singulis quibusque sensibus animæ singula quæque Christus efficitur. Idcirco enim et verum lumen dicitur ut habeant oculi animæ quo illuminentur : idcirco et verbum, ut habeant aures quod audiant : idcirco et panis vitæ, ut habeat

[1] Cant. IV, 13. — [2] Id. I, 12. — [3] Psalm. CV, 15. — [4] Hebr. V, 14.

gustus animæ quod degustet. Idcirco ergo et unguentum vel nardus appellatur, ut habeat odoratus animæ fragrantiam verbi. Idcirco et palpabilis et manu tractabilis, et verbum caro factum dicitur, ut possit interioris animæ manus contingere de verbo vitæ. Hæc autem omnia unum atque idem est verbum Dei, quod hæc singula affectibus orationis commutatum, nullum animæ sensum gratiæ suæ relinquat expertem.

« Alligamentum guttæ fratruelis meus mihi, in medio » uberum meorum manebit, *sive* commorabitur [1]. » Ejusdem adhuc verba sunt sponsæ ad adolescentulas, ut videtur, loquentis. Prius quidem dixerat, quia nardus sua dedisset odorem sponso, et quia per unguentum quo unxerat eum, odoris fragrantiam recepisset : nunc autem ait : Fraternus meus mihi guttam redolet, et hanc non diffusam, neque ut libet dispersam, sed colligatam et constrictam, quo scilicet odor ipsius suavitatis densior reddatur et vehementior. Et hic, inquit, cum talis sit, in medio uberum meorum demoratur et commanet, et requiem ac mansionem suam facit in loco pectoris mei. Verum quod nunc primum cognominavit eum fraternum suum sponsa, et nominis hujus appellatione per totum pene libelli textum frequenter utitur, dignum puto ut prius requiramus appellationis ipsius causam, et quid, vel unde fraternus dicitur, exponamus. Fraternus appellatur fratris filius. Requiramus quis sit primo frater sponsæ, cujus hic filius habeatur. Vide si possumus dicere, sponsam quidem ex gentibus esse Ecclesiam, fratrem vero ejus priorem populum et fratrem, ut res indicat, seniorem. Quia ergo ex illo populo Christus secundum carnem nascitur, ob hoc ab Ecclesia gentium fratris filius appellatur. Quod ergo ait : « Alligamentum guttæ » fraternus meus mihi, » corporeæ nativitatis ejus indicat

[1] Cant. I, 13.

sacramentum. Videtur enim quodammodo alligamentum esse et vinculum quoddam animæ corpus, quod alligamentum gutta in Christo divinæ virtutis ac suavitatis astringitur. Si autem ad unamquamque animam quæ dicta sunt, referuntur, alligatura guttæ dogmatum continentiæ constrictio, ac divinarum sententiarum nodositas intelligitur. Innexæ enim sibi invicem sunt fidei rationes, et vinculis veritatis astrictæ. Denique et Lex mundum dicit esse omne vas quod alligatum est, immundum vero quod solutum fuerit, et non ligatum [1]. Cujus rei hæc figura erat, quod Christus in quo nunquam fuit ulla immunditia peccati, alligamentum guttæ dicitur. Et ideo anima non debet contingere aliquid dissolutum, et quod non sit ratione subnixum, et dogmatum veritate constrictum, ne immunda fiat. Qui enim immundum contigerit, immundus erit secundum Legem [2]. Continget namque eum sensus irrationabilis, et alienus a sapientia Dei, et faciet eum immundum. Vide autem si forte Filium Dei in carne guttam dictum, et quasi breve aliquid et exiguum nominatum possumus accipere, sicut et Daniel de eo dicit : « Lapidem parvum de monte excisum sine » manibus, et factum post hæc montem magnum [3]. » Vel sicut in libello duodecim prophetarum nihilominus gutta quidem futura dicitur, quæ congreget populum. Est ergo et in prophetis ita scriptum : « Et erit ex gutta populi hujus congrega» tus congregabitur Jacob. » Decebat enim eum qui veniebat congregare non solum Jacob, sed et omnes gentes, quæ, sicut Propheta dicit, reputatæ sunt tanquam gutta ex situla [4], exinanientem se divinatis forma, effici ipsum ut guttam, et sic venire ad congregandam guttam gentium, et guttam nihilominus reliquiarum Jacob. Sed et in quadragesimo quarto psalmo dicitur ad dilectum, cui etiam ipse psalmus ascribitur : « Myrrha et gutta et casia a vestimentis tuis [5]. »

[1] Levit. VIII. — [2] Ibid. II. — [3] Dan. II. — [4] Isai. XL, 15. — [5] Ps. XLV, 8.

A vestimentis ergo verbi Dei, quæ est doctrina sapientiæ, procedit myrrha, mortis indicium duntaxat pro humano genere susceptæ. Gutta, ut supra diximus, exinanita divinitatis forma, servilis formæ suscepta dignatio. Casia quoque, quoniam id genus herbæ aquis indesinentibus nutriri dicitur et coalescere, redemptionem humani generis per aquas baptismi indicat datam. Sic ergo alligaturam guttæ fraternum suum sponsa tanquam nuptiali dramate loquens inter medium uberum suorum commorantem dicit : ubera, ut superius jam diximus, principale cordis adverte, in quo Ecclesia Christum, vel anima verbum Dei desiderii sui vinculis alligatum tenet et astrictum. Si quis enim verbum Dei toto affectu in corde suo, et toto amore constringit, ipse solus poterit odorem fragrantiæ ejus et suavitatis accipere.

« Botrus cypri fraternus meus mihi in vineis Engaddi[1]. » Quantum ad litteræ ipsius explanationem, habet aliquid ambiguum quod ait : « Botrus cypri fratruelis mihi : » quia et uva florens cyprus dicitur, ferens etiam ipsa floridum quemdam fructum in modum florentis uvæ prolatum. Sed videtur magis ad fructum vitis respicere sermo, quandoquidem vinearum Engaddi facta est memoria. Engaddum autem ager terræ Judææ est, non tantum vineis quantum balsamis florens. Hic ergo erit historicus sensus sponsæ loquentis ad adolescentulas, ut intelligatur dicens : Primo quidem, nardus mea odorem mihi sponsi mei reddit. Secundo vero, alligamentum guttæ effectus est fraternus meus mihi demorans inter media ubera mea. Tertio, Botrus cypri ex vineis Engaddi superans omne quidquid est in odoribus et floribus suavitatis : quo scilicet audientes hæc adolescentulæ magis ac magis ad charitatem sponsi concitentur et amorem. Idcirco autem singulatim, et per ordinem, primo nardum suam, deinde guttam, post hæc etiam botrum cy-

[1] Cant. I, 13.

pri nominat, ut per eos gradus quosdam profectus doceat charitatis. Sed videamus jam quid spiritalis habeat intellectus. Siquidem hic qui appellatur Botrus ad fructum vitis referendus est : Verbum Dei accipimus sicut sapientiam et virtutem, et thesaurum scientiæ, aliaque multa, ita et vitem veram dici. Sicut ergo his quibus efficitur sapientia et scientia, non ad subitum, sed per profectus quosdam et gradus, pro studiis et intentione ac fide eorum qui ei vel in sapientia, vel in scientia, vel in virtute participiantur, sapientes eos et scientes reddit vigentesque virtutibus : ita et in quibus vitis vera efficitur, non eis ad subitum maturos botros producit et dulces, nec repente eis efficitur vinum suave et lætificans cor hominis, sed primo producit eis suavitatem tantummodo odoris in florem. Botrus hic florens esse memoratur in vineis Engaddi, ut gratia fragrantiæ ipsius immittatur in initiis animæ, ut post hæc pati possit acerbitatem tribulationum et tentationum, quæ propter verbum Dei credentibus excitantur : et ita demum maturitatis ejus dulcedinem præbet, usque dum perducat eos ad torcularia ubi effunditur sanguis uvæ, sanguis novi Testamenti qui bibatur in die festo in superioribus, ubi stratum magnum paratum est. Sic ergo per singulos hos profectus graduum incedere oportet eos, qui per sacramentum vitis, et botrum cypri initiati, ad perfectionem feruntur, et calicem novi Testamenti ab Jesu susceptum bibere contendunt. Quod si cyprus sui generis arbor accipiendus est, cujus fructus etiam flos non tantum odoris suavitatem, quantum et vim calefaciendi ac fovendi dicitur possidere : illa sine dubio accipitur sponsi virtus, qua incalescunt animæ erga fidem ejus et charitatem, quæ contingebat eos qui dicebant : « Nonne cor nostrum erat ardens intra nos, cum » adaperiret nobis Scripturas[1] ? » Vel certe quoniam de vi-

[1] Luc. xxiv, 31.

neis Engaddi botrus hic florens nominatur esse : Engaddi autem interpretatur oculus tentationis meæ : si quis est qui intellectum habere potest quomodo tentatio est vita hominis super terram, et intelligit quomodo quis in Deo eripitur a tentatione, et qui agnoscit qualitatem tentationis suæ, ita ut possit de ipso dici, quia in his omnibus non peccaverit labiis suis coram Deo, huic botrus cypri de vineis Engaddi efficitur verbum Dei. Observandum tamen est quod verba sponsæ ita referuntur, ut et nardus et alligamentum guttæ et botrus cypri ipsi soli sint, utpote quæ in hos jam profectus ascenderit. Sola enim perfecta anima est quæ ita habet purum et purgatum odoramentum sui sensus, ut possit nardi et guttæ, et cypri ex verbo Dei procedentis fragrantiam capere, et gratiam divini odoris haurire.

LIBER TERTIUS.

« Ecce es speciosa proxima mea : ecce es speciosa : oculi » tui columbæ [1]. » Secundo jam sponsus cum sponsa in verbo colloquioque miscetur. Et primo quidem sermone invitavit eam ad hoc ut cognosceret semetipsam, dicens ei quod bona quidem esset inter mulieres, sed nisi cognosceret semetipsam, certa quæque pateretur. Et quasi quæ velociter ad agnitionem sui sensu intellectuque cucurrerit, comparat eam equis suis vel equitatui, quibus obtinuerit currus Pharaonis. Simul et genas ejus pro insigni verecundia et conversationis pernicitate turturibus comparat, cervicemque ejus ornamentorum redimiculis. Nunc autem jam speciosam profitetur eam, et speciosam non sicut prius in mulieribus tantum, sed quasi proximam sibi, et adhuc in majus titulum laudis extollit, et affirmat quod non tantum cum proxima est ei, speciosa sit, sed et si contingat ei absentem esse, etiam sic speciosa sit. Hoc enim indicatur in eo quod cum dixisset : « Ecce es speciosa proxima mea, » addit post hæc absolute, et sine ulla adjunctione : « Ecce es speciosa. » Sed in superioribus non laudaverat visum ejus, credo quia nondum ad intuitum profecerat spiritalis intelligentiæ : nunc ergo ait : « Oculi tui columbæ. » Grandis in hoc profectus ejus ostenditur, ut quæ prius tantum speciosa in mulieribus dicta est, nunc ut proxima speciosa dicatur, ex

[1] Cant. 1, 15.

ipso sine dubio sponso splendorem decoris accipiens ut semel ab ipso sumpta pulchritudine, etiamsi accidat ei paululum sponsi absentiam pati, nihilominus pulchra permaneat. Quod autem oculi ejus comparantur columbis, ob hoc profecto contingit, quia divinas Scripturas non jam secundum litteram, sed secundum spiritum intelligat, et aspiciat in eis spiritalia mysteria. Columba enim indicium est Spiritus sancti. Spiritali ergo sensu intelligere Legem et Prophetas, hoc est oculos columbæ habere. Et hic quidem columbæ oculi ejus appellantur, in Psalmis vero hujusmodi anima pennas sibi dari columbæ desiderat, ut volare possit in intellectum spiritalium mysteriorum, et requiescere in atriis sapientiæ. Sed et si dormire quis possit, hoc est collocari et requiescere in medio sortium[1], atque intelligere sortium rationem, et cognoscere divini judicii causas, non solum pennæ columbæ quibus in spiritalibus intellectibus volet, promittuntur ei, sed deargentatæ pennæ, id est, verbi et rationis ornamento decoratæ. Scapulæ quoque ejus in specie auri fieri dicuntur, ubi constantia fidei et dogmatum stabilitas indicatur perfectorum. Ergo si caput esse Christus dicitur, nihil puto absurdum videri, si oculi eorum qui secundum interiorem hominem spiritaliter intelligunt, et spiritaliter dijudicant, Spiritus sanctus esse dicantur. Et ob hoc fortassis in Lege sicut agnus positus est, per cujus hostiam populus purificaretur in Pascha : et ita columbæ positæ sunt, quibus purificatur homo ingressus hunc mundum[2]. Sed et de eo nunc dicere, et hostiarum qualitates discutere, longior videtur excessus, et proposito operi minime conveniens. Hæc autem memorasse sufficiat, pro eo quod præsens sermo continet : « Oculi tui columbæ. » Quasi diceret, oculi tui spiritales sunt, spiritaliter videntes, spiritaliter intelligentes. Potest adhuc profundiore fortassis

[1] Psalm. LXVIII, 13. — [2] Exod. XII.

sacramento quod dixit, « ecce es speciosa proxima mea, » intelligi de præsenti sæculo dictum : quia speciosa quidem sit et hic Ecclesia, cum proxima est Christo, et cum imitatur Christum. Quod vero iteravit, et dixit : « Ecce es speciosa, » potest ad futurum sæculum pertinere, ubi jam non solum imitatione, sed ipsa sui perfectione formosa est et speciosa : ut ibi dicat esse oculos ejus columbæ, ut duorum oculorum columbæ duæ intelligantur esse filius Dei et Spiritus sanctus. Et ne mireris si columba simul dicatur, cum uterque similiter advocatus dicatur, sicut Joannes evangelista declarat, Spiritum quidem sanctum dicens paracletum, quod est advocatus[1]. Et de Jesu Christo nihilominus in epistola sua dicit, quia ipse sit advocatus apud patrem pro peccatis nostris[2]. Sed et apud Zachariam prophetam duæ olivæ ad dexteram et ad sinistram candelabri positæ[3], unigenitum nihilominus et Spiritum sanctum designare creduntur.

« Ecce es bonus fraternus meus, et quidem ecce es speciosus, cubile nostrum umbrosum[4]. » Nunc primum videtur attentius inspexisse sponsi sui pulchritudinem sponsa, et considerasse illis oculis qui columbæ esse dicti sunt, decus et speciem verbi Dei. Quia revera non potest prius perspici, nec agnosci quanta sit in verbo magnificentia, nisi prius oculos quasi columbæ, id est, intelligentiam spiritalem accipiat. Commune autem cubile sibi quod dicit esse cum sponso, corpus hoc mihi videtur indicari animæ, in quo adhuc posita digna habita sit ascisci ad consortium verbi Dei. Idque umbrosum, ut pote non aridum, sed fructuosum memorat, et tanquam densitate boni operis nemorosum. Sed hæc sponsa dicit, anima duntaxat quæ columbæ jam oculos habet. Hi vero qui tantummodo credunt sponso, non tamen perspicere potuerunt in verbo Dei quanta sit pulchritudo, dicunt : « Et vidimus eum, et non

[1] Joan. XIV. — [2] I Joan. II. — [3] Zach. IV. — [4] Cant. I. 16.

»habebat speciem, neque decorem, sed species ejus indecora et deficiens præ filiis hominum[1]. » Quæ autem bene profecit et supergressa est adolescentularum et octoginta concubinarum, et sexaginta reginarum ordinem, ista anima potest dicere : « Ecce es decorus fraternus meus, et quidem speciosus[2]. » Sed et si adhuc in corpore positus intelligam densitatem spiritalium sensuum et intelligentiam scripturarum divinarum tam crebra opacitate contextam, ut rapidior æstus qui multos solet adurere et arefacere fructus eorum, me tamen tenebrare non possit, nec ulla tentationum fidei in germen arefacere, tunc possum dicere, quia cubile nostrum umbrosum. Quod autem dicit cubile nostrum, quasi communem sibi cum sponso corporis sui indicans esse locum, ad illam similitudinem dictum intellige, qua et Paulus dixit, quia corpora nostra membra Christi sunt[3]. Cum enim dicit corpora nostra, quasi sponsæ id esse corpus ostendit. Cum vero membra Christi memorat, eadem corpora etiam sponsi esse corpus indicat. Hæc ergo corpora si umbrosa sunt (ut superius diximus) bonis duntaxat operibus referta et spiritalium sensuum densitate cumulata, de his talibus dici potest : « Per diem sol non »uret te, neque luna per noctem[4]. » Justum namque tentationis sol non adurit requiescentem sub umbra verbi Dei. Iste enim sol qui adurit justum, non est damnabilis : sed ille magis qui se transfigurat in angelum lucis. Bonus ergo et decorus dicitur fraternus : et quanto magis inspici potuerit oculis spiritalibus, tanto speciosior invenitur, et pulchrior : quia non solum illius species et pulchritudo mirabilis apparebit, verum et inspicienti atque intuenti eum decus ingens et species formæ nova ac mirabilis orietur, secundum illud quod Apostolus verbi Dei intuens pulchritudinem dicit : « Nam et si is qui foris est homo noster cor-

[1] Isai. LIII, 2, 3. — [2] Cant. I, 16. — [3] I Cor. VI, 15. — [4] Psalm. CXXI, 6.

» rumpitur, sed qui intus est renovatur de die in diem[1]. » Merito ergo talis hæc anima commune habet cubile cum verbo corpus suum. Pervenit enim divina virtus usque ad corporis gratiam, cum in eo vel castitatis donum, vel continentiæ, aliorumque bonorum operum collocat gratiam. Considera sane, ne forte possit etiam illud corpus quod assumpsit Jesus commune ei cum sponsa cubile nominari, quoniam quidem videtur per ipsum Ecclesia Christo esse sociata, et participium verbi Dei capere potuisse, secundum quod mediator Dei et hominum dicitur, et secundum quod Apostolus dicit : « Quoniam in ipso habemus accessum per fidem in spe gloriæ Dei[2]. »

« Tigna domorum nostrarum cedri, trabes nostræ cypressi[3]. » Videtur ab sponso responderi ad gratiam eorum quæ dicta fuerunt prius ab sponsa, quibus edoceat eam cujusmodi sint tecta ista communia, et qualis in eis materia contignationis habeatur. Hæc habet historica narratio. Videtur autem Ecclesia describi a Christo, quæ est domus spiritalis, et domus Dei, sicut docet Paulus dicens : « Si » autem tardius venero, ut scias quomodo te oporteat in » domo Dei conversari, quæ est Ecclesia Dei vivi, columna » et firmamentum veritatis[4]. » Si ergo Ecclesia domus Dei est (quia omnia quæ habet pater, filii sunt) Ecclesia domus filii Dei est. Frequenter autem et plurali numero appellantur Ecclesiæ, ut ubi ait : « Nos talem consuetudinem non » habemus, neque Ecclesiæ Dei[5]. » Et iterum, scribit Ecclesiis Galatiæ Paulus, et Joannes septem Ecclesiis[6]. Sunt ergo sive Ecclesia vel Ecclesiæ, domus sponsi et sponsæ, sive animæ et verbi domus, in quibus tigna sunt cedrina. Legimus etiam quasdam cedros Dei, super quas vinea quæ translata est de Ægypto, extendisse dicitur traduces, sive

[1] 2 Cor. IV, 16. — [2] Rom. V, 2. — [3] Cant. I, 17. — [4] I Tim. III, 15. — [5] I Cor. XI, 16. — [6] Apoc. I.

arbusta sua, sicut ait in psalmis : « Operuit montes umbra » ejus, et arbusta ejus cedros Dei[1]. » Evidenter igitur per hæc Ecclesia cedri Dei nominatur. Cum ergo dicit sponsus : « Tigna domorum nostrarum cedri, » intelligere debemus cedros Dei esse eos qui Ecclesiam contegunt, et esse aliquos horum validiores qui trabes appellantur. Et puto quod convenienter hi qui episcopatum bene ministrant in Ecclesia, trabes dici possunt, quibus sustentatur et tegitur omne ædificium, vel ab imbrium labe, vel ab ardoribus solis. Secundo autem horum loco tigna presbyteros opinor appellari : et trabes quidem dici cypressos, quibus et fortitudo robustior, et odor suavitatis inest, per quod in operibus solidum, et in doctrinæ gratiam fragrantem designat episcopum. Similiter autem et tigna cedros appellavit ut per hoc incorruptionis virtutis, et odoris scientiæ Christi plenos designaret debere esse presbyteros.

« Ego flos campi et lilium convallium : sicut lilium in » medio spinarum, ita proxima mea in medio filiarum[2]. » Hæc ille qui sponsus et verbum et sapientia est, de semetipso et de sponsa ad amicos ac sodales suos loqui videtur. Sed secundum propositæ expositionis ordinem Christus hæc de Ecclesia loqui intelligendus est, et ipse dicere se florem esse campi et lilium convallium. Campus planities terræ dicitur, cui cultura adhibetur et excolitur ab agricolis. Convalles vero saxosa magis et inculta indicant loca. Possumus autem et campum illum intelligere populum qui per Prophetas colebatur et Legem : convallum vero saxosum et incultum gentium locum. Sponsus ergo hic in Judæorum populo flos fuit : sed quoniam neminem ad perfectum adduxit lex, idcirco in illo non potuit verbum Dei ad florem proficere, et ad perfectionem fructuum pervenire. In ista tamen convalle gentium effectus est lilium, cujusmodi au-

[1] Psalm. LXXX, 10. — [2] Cant. II, 1, 2.

tem lilium? Tale sine dubio quale et ipse in Evangeliis dicit quod pater cœlestis vestit. Et, « Neque Salomon in omni » gloria sua indutus est sicut unum ex istis[1]. » Fit ergo lilium in hac convalle sponsus, in eo quod vestivit eum pater cœlestis tali vestimento carnis quale nec Salomon in omni gloria sua habere potuit. Non enim Salomon habuit absque concupiscentia viri, et concubitu mulieris immaculatam, et nulli prorsus peccato obnoxiam carnem. Sed et causam cur is qui in campo flos fuerat, voluerit esse in convallibus lilium, videtur ostendere. Cum enim multo tempore flos fuisset in campo nullum dicit ex ipso campo florem ad imitationem sui ac similitudinem processisse. Ubi vero factus est in convallibus lilium, continuo etiam efficitur proxima ejus imitatione ipsius lilium : ut operæ pretium fuerit, quoniam ipse effectus est lilium, ut etiam proximà ejus, id est, unaquæque anima quæ ei approximat, et exemplum ejus imitationemque sectatur, lilium fiat. Quod ergo ait : « Sicut lilium in medio spinarum, ita proxima mea in » medio filiarum, » accipiemus de Ecclesia gentium dici : quod vel e medio infidelium et non credentium, quasi ex spinis emerserit, vel pro hæreticorum circumstrepentium se morsibus in medio spinarum posita dicatur. Quod et magis videbitur verisimile pro eo quod dicit : « Ita proxima mea » in medio filiarum. » Non enim filias appellasset illas animas, quæ nunquam omnino venerunt ad credendum. Omnes ergo hæretici primo ad credulitatem veniunt, et post hæc ab itinere fidei et dogmatum veritate Dei declinant. Sicut et Joannes apostolus in epistola sua dicit : « Qui a nobis » exierunt, sed non erant ex nobis. Nam si fuissent ex no» bis, permansissent utique nobiscum[2]. » Possumus autem et ad unamquamque animam id referentes, huic quidem animæ quæ pro simplicitate sui et planitie, vel æquitate

[1] Matth. vi, 29. — [2] 1 Joan. ii, 19.

campus dici potest, florem fieri verbum Dei, et initia bonorum operum docere. His vero qui profundiora jam quærunt, et demersiora scrutantur, quasi in convallibus vel pro claritate pudicitiæ, vel pro fulgore sapientiæ efficitur lilium, ut et ipsi fiant lilia erumpentia de medio spinarum, id est fugientes cogitationes et sollicitudines sæculares quæ spinis in Evangelio comparatæ sunt.

« Sicut arbor mali inter ligna silvæ, ita fraternus meus » inter medium filiorum. In umbra ejus concupivi et sedi, » et fructus ejus dulcis in faucibus meis[1]. » Decuit quidem sponsum et de semetipso dicere, quid esset in campo, quid etiam in convallibus : et de sponsa quæ esset, vel qualis inter cæteras filias haberetur. Sponsam vero ad hæc respondentem non conveniebat de semetipsa aliquid dicere, sed affici totam erga admirationem sponsi et ipsius laudibus inhærere. Comparat ergo eum arbori mali. Sed ne ex similitudine sermonis simpliciores aliqui arborem mali malam arborem putent, et a malitia dictam, dicamus nos arborem meli, græco quidem nomine utentes, sed simplicioribus quibusque latinorum notiore quam mali. Melius est enim ut grammaticos offendamus, quam legentibus scrupulum aliquem in veritatis explanatione ponamus. Comparat igitur eum arbori meli, sodales vero ejus reliquis arboribus sylvæ. Sed sponsum ita arbori huic meli similem dicit, ut etiam concupisse se dicat sub umbra ejus sedere, fructumque ejus dulcem sibi effectum in faucibus asseveret. Et hæc ad adolescentulas loqui videtur, sicut et sponsus locutus est prius ad sodales suos. Sed nunc videamus secundum mysterium, quos dicat sponsa filios inter quos tanquam arborem meli præcellere reliqua sylvæ ligna asserat sponsum, et vide si possumus secundum ea quæ in superioribus de filiabus et spinis dupliciter exposuimus, ita

[1] Cant. II. 3.

hic etiam filios vel eos qui aliquando fuerunt, et non sunt, vel multitudinem cælestium ministrorum dictos esse intelligere. Ad omnes enim initio pertinet illud quod scriptum est : *Ego dixi dii estis et filii excelsi omnes*[1]. Sed differentia intercessit per hoc quod ait : « Vos autem ut homines mo» riemini, et sicut unus de principibus cadetis[2]. » Sed et illud in hoc respicit : « Quoniam quis in nubibus æquabitur » Domino? aut quis assimilabitur ei inter filios Dei[3]? » Sicut ergo arbor meli inter reliquos filios, habens fructum qui non solum sapore omnes, sed et odore præcellat, et duos animæ sensus, id est gustum et odoratum reficiat. Diversis namque copiis mensam suam nobis præparat sapientia. In qua non solum panem vitæ apponit, sed immolat carnes verbi : et non solum miscet in cratere suo vinum, sed et mela odorata satis adhibet et dulcia, quæ non tantum in ore et labiis suavitatem reddant, sed et interioribus tradita faucibus dulcedinem servent. Possumus autem ligna sylvæ accipere eos Angelos qui uniuscujusque hæreseos auctores fautoresque visi sunt extitisse. Ita ut videatur Ecclesia comparans suavitatem doctrinæ Christi ad asperitatem hæreticorum dogmatum, ac sterilem infructuosamque doctrinam, dicere : mela quidem suavia et dulcia esse dogmata ecclesiastica, quæ in Christi Ecclesia prædicantur : ligna vero sylvæ esse ea quæ a diversis hæreticis affirmantur. Et de istis videbitur infructuosis lignis sylvæ dici, quod in evangeliis scriptum est : « Ecce jam securis ad radicem arboris » posita est. Omnis ergo arbor quæ non facit fructum bonum » excidetur, et in ignem mittetur[4]. » Fraternus ergo sponsæ est, ut arbor meli Ecclesia sponsi : cæteri vero hæresiarchæ, tanquam infructuosa ligna sylvæ divino judicio ut securi excidendi, et in ignem mittendi. Igitur in hujus meli umbra concupiscit sponsam residere, vel Ecclesia (ut

[1] Psalm. LXXXII, 6. — [2] Ibid. 7. — [3] Id. LXXXIX, 6. — [4] Matth. III, 10.

diximus) in protectione Filii Dei, vel anima refugiens omnes reliquas doctrinas, et adhærens uni soli verbo Dei, cujus etiam dulcem habeat in faucibus fructum, meditando scilicet indesinenter Legem Dei, et semper eam velut mundum animal ruminando. Verum de appellatione umbræ istius, sub qua sedere concupisse se dicit Ecclesia, non puto absurdum, si ea quæ invenire possumus in Scripturis divinis, proferamus in medium, ut quæ sit umbra meli hujus dignius et divinius agnoscatur. Ait Hieremias in lamentationibus : « Spiritus vultus nostri Christus Dominus compre»hensus est in corruptionibus nostris, cui diximus, in »umbra ejus vivemus in gentibus [1]. » Vides ergo quomodo Spiritu sancto permotus propheta vitam de umbra Christi præberi gentibus dicit, et quomodo non vitam nobis præbeat ejus umbra, cum et in conceptu corporis illius ad Mariam dicatur : « Spiritus sanctus veniet super te, et vir»tus altissimi obumbrabit tibi [2]? » Si ergo obumbratio fuit altissimi in conspectu corporis ejus, merito umbra ejus vitam gentibus dabit. Et merito sponsa ejus Ecclesia sub meli umbra sedere concupiscit, sine dubio ut vitæ, quæ est in ejus umbra, particeps fiat. Reliquorum vero lignorum sylvæ umbra talis est, ut qui sederit sub ipsa, sedere videatur in regione umbræ mortis. Sed adhuc ut magis ac magis planior reddatur locus qui habetur in manibus, requiramus quomodo Apostolus dicat, Legem umbram habere futurorum bonorum, et omnia quæ vel de diebus festis, vel sabbatis, vel neomeniis scripta sunt, umbram esse memoret futurorum bonorum, in his scilicet quæ secundum litteram gerebantur [3] : et quomodo omnem veterem culturam exemplar et umbram pronuntiet esse cælestium. Quod utique si ita est, ostenduntur sub umbra Legis sedisse omnes quicumque sub Lege erant, et umbram magis veræ Legis habebant.

[1] Thren. IV, 20. — [2] Luc. I, 35. — [3] Hebr. X.

Nos autem alieni sumus ab umbra eorum, quoniam non sumus sub Lege, sed sub gratia. Sed quamvis non simus sub umbra illa quam Legis littera faciebat, sumus tamen sub umbra meliore. In umbra enim Christi vivimus inter gentes. Et est profectus quidam de umbra Legis venire ad umbram Christi : ut quia Christus est vita et veritas et via, efficiamur primo in umbra viæ, et in umbra vitæ, et in umbra veritatis, ut comprehendamus ex parte, et in speculo ac in ænigmate, ut post hæc si incedamus per hanc viam, quæ est Christus, pervenire possimus in hoc, ut facie ad faciem comprehendamus ea quæ prius quasi in umbra et in ænigmate videramus. Non enim quis poterit ad illa quæ vera sunt et perfecta pervenire, nisi prius desideraverit et concupierit in hac umbra residere. Sed et Job omnem hominum vitam dicit esse umbram super terram[1] : credo pro eo quod anima in hac vita velamento hujus crassi corporis obumbratur. Omnes ergo qui in hac vita sunt, necesse est in umbra quadam esse. Sed alii quidem sunt sedentes in regione umbræ mortis, hi profecto qui non credunt Christo. Ecclesia vero cum fiducia dicit : « In um» bra sponsi concupivi et sedi[2] : » quamvis certe fuerit tempus quo potuerit quis sub umbra Legis residens defendi a duritia ardoris et æstus. Sed transiit illud tempus, veniendum est nunc ad arboris meli umbram : et quamvis diversa quis utatur umbra, videtur tamen omnis anima donec in præsenti vita est, umbram habere necessariam, propter illum credo ardorem solis, qui cum exortus fuerit, continuo semen quod non alta radice demersum est, arescit ac deperit. Sed hunc ardorem tenuiter quidem Legis umbra propellit : Christi vero umbra in qua nunc in gentibus vivimus, id est incarnationis ejus fides, avertet penitus et extinguet. Ille enim qui adurebat ambulantes sub umbra

[1] Job. VII, I. — [2] Cant. II.

Legis, tempore passionis Christi, sicut fulgur visus est cecidisse de cœlo, quamvis etiam ejus umbræ tempus in fine sæculi compleatur, quia (sicut diximus) post consummationem sæculi jam non per speculum[1], nec in ænigmate, sed facie ad faciem videbimus veritatem. Simile esse puto et illud quod scriptum est : « Sub umbra alarum tuarum » exultabo[2]. » Sed et in sequentibus hujus libelli ita dicit sponsa : « Fraternus meus mihi, et ego illi ipsi, qui pascit » inter lilia donec respiret dies, et amoveantur umbræ[3], » edocens per hoc quod veniet tempus, cum omnes umbræ removebuntur, et per misericordiam Dei patebit veritas sola. Sed et quod ait : *Et fructus ejus dulcis in faucibus meis*[4], illius animam hoc credo dicere, quæ nihil emortuum, nihil insensibile habet in faucibus suis, et in nullo prorsus similis est illis de quibus dicitur : « Sepulcrum patens est » guttur eorum[5]. » Quicumque enim verba mortis et interitus de faucibus proferunt, ipsorum fauces sepulcra dicuntur : sicut sunt omnes qui vel contra veram fidem loquuntur, vel contra disciplinam castitatis et justitiæ et sobrietatis aliquid proferunt. Ipsi ergo sunt quorum fauces sepulcra sunt et loca mortis, unde mortis verba proferuntur. Justus autem dicit : « Quam dulcia faucibus meis eloquia tua[6]. » Et alius qui verba vitæ docebat, ita dicit : « Os nostrum » patet ad vos, o Corinthii! cor nostrum dilatatum est[7]. » Sed et alius qui verbo Dei aperuit os suum, inquit : « Os » meum aperui et attraxi spiritum[8]. »

« Introducite me in domum vini[9]. » Sponsæ verba adhuc sunt, sed ad amicos et familiares sponsi (ut arbitror) diriguntur : a quibus videtur exposcere, ut introducant eam in domum lætitiæ, ubi vinum bibitur, et epulæ parantur.

[1] 1 Cor. XIII. — [2] Psalm. LVII, 2. — [3] Cant. II, 16, 17. — [4] Ibid. III. — [5] Psalm. V, 9. — [6] Id. CXIX, 103. — [7] 2 Cor. VI, 11. — [8] Psalm. CXIX, 131. — [9] Cant. II, 4.

Quæ enim jam viderat cubiculum regium, desiderat etiam nunc regale introïre convivium, et frui vino lætitiæ. Supra jam diximus, amicos sponsi prophetas et omnes qui ministraverunt verbum Dei ab initio sæculi intelligendos, ad quos recte vel Ecclesia Christi, vel anima verbo Dei adhærens dicat ut se introducant in domum vini, id est ubi sapientia miscuit in cratere vinum suum, et deprecatur per servos suos omnem insipientem et egentem sensu, dicens : « Venite, manducate panes meos, et bibite vinum quod miscui » vobis [1]. » Ista est domus vini, domusque convivii, in quo convivio omnes qui veniunt ab oriente et occidente, recumbent cum Abraham, Isaac et Jacob in regno Dei [2]. Ad quam domum et ad quod convivium prophetæ perducunt animas, quæ tamen eos audiunt et intelligunt. Sed et sancti Angeli cœlestesque virtutes quæ in ministerio mittuntur, propter eos qui hæreditatem capiunt salutis. Istud est vinum cui scribuntur isti psalmi qui pro torcularibus attitulantur. Istud est vinum ex illa vite vindemiarum quæ dicit : « Ego » sum vitis vera [3] : » quod expressit pater cœlestis agricola. Istud est vinum quod attulerunt illi palmites, qui in Jesu permanserunt non solum in terris, sed etiam in cælis. Sic enim audio illud quod dicitur, quia omnis palmes qui non manet in me [4], non potest afferre fructum. Nemo enim producit fructum vini hujus, nisi qui permanet in verbo, et sapientia, et veritate, et justitia, et pace, omnibusque virtutibus. Istud est vinum, quo etiam inebriari justis, et sanctis quibusque optabile ducitur. Hæc puto et in spiritu jam tunc Noe contuens inebriatus esse dicitur [5] : et David admiratus convivii calicem, dicit : « Et poculum tuum inebrians quam » præclarum est [6]. » Ad hanc ergo domum vini Ecclesia, vel anima unaquæque desiderat quæ perfecta sunt intrare, et

1 Prov. IX, 5. — 2 Matth. VIII. — 3 Joan. XV, 1. — 4 Ibid. 4. — 5 Gen. IX. — 6 Psalm. XXIII, 5.

dogmatibus sapientiæ mysteriisque scientiæ, epularum velut suavitate, et vini lætitia perfrui. Sciendum sane est, quia sicut est istud vinum quod de dogmatibus veritatis pressum commiscetur in cratere sapientiæ : ita est contrarium vinum, cum inique inebriantur peccatores, et hi qui falsæ scientiæ dogmata perniciosa suscipiunt. De quibus Salomon in proverbiis dicit : « Hi autem edunt cibos impie» tatis, vino autem inique inebriantur [1]. De hoc eodem vino iniquo etiam in Deuteronomio legimus ita scriptum : « Ex vi» neis Sodomorum vitis eorum, et palmes eorum ex Go» morra, uva eorum uva fellis, et botrus amaritudinis eis, » furor draconum vinum eorum, et furor eorum aspidum » insanabilis [2]. » Illud autem vinum quod de vite vera procedit, novum semper est. Semper enim per profectus discentium scientiæ et sapientiæ divinæ innovatur agnitio. Et ideo dicebat Jesus discipulis suis, quia « novum bibam illud vobis» cum in regno patris mei [3]. » Innovatur enim semper agnitio secretorum arcanorumque revelatio per sapientiam Dei, non solum hominibus, sed et Angelis cœlestibusque virtutibus.

« Ordinate in me charitatem [4]. » Ejusdem sponsæ ad eosdem verba sunt, nisi quod possunt fortasse etiam apostoli Christi inter eos haberi, ad quos ista memorantur. Quod ergo ait : « Ordinate in me charitatem, » hunc habet sensum. Omnes homines amant sine dubio aliquid, et nullus est qui ad id ætatis venerit ut amare jam possit, et non aliquid amet : sicut etiam in præfatione hujus operis sufficienter ostendimus. Sed hic amor, vel hæc charitas in nonnullis quidem suo ordine et convenienter aptata procedit, in plurimis vero contra ordinem. Dicitur autem contra ordinem esse in aliquo charitas, cum aut id diligit quod non debet, aut quod debet diligit, sed plus justo diligit, aut minus

[1] Prov. IV, 17. [2] Deut. XXXII, 32, 33. [3] Matth. XXVI, 29. [4] Cant. II, 4.

justo. In isto ergo inordinata esse charitas dicitur : in illis vero quos valde paucos arbitror esse, qui scilicet per viam vitæ incedunt, et non declinant, neque ad dexteram, neque ad sinistram, in ipsis solis ordinata est charitas, et ordinem suum tenet. Est autem ordo ejus et mensura hujusmodi, verbi gratia, Deum diligere nullus modus, nulla mensura est, nisi hæc sola, ut ei totum exhibeas quantum habes. In Christo enim Jesu diligendus est Deus ex toto corde, et ex tota anima, et ex totis viribus. In hoc ergo nulla mensura est. Diligere vero proximum, est mensura aliqua. « Proxi- » mum, *inquit*, tuum dilige sicut teipsum[1]. » Si ergo aut in Dei dilectione minus aliquid feceris quam potes, et quam in viribus tuis est : aut inter te et proximum tuum non servaveris æquitatem, sed aliquid differentiæ habueris : non est in te charitas ordinata, nec ordinem suum tenens. Verum quoniam nobis sermo de ordine charitatis est, diligentius per singula requiramus, vel quos diligi, vel quantum diligi oporteat. Nam si (ut dicit Apostolus) membra alterutrum sumus[2], puto quod hunc affectum erga proximos habere debeamus, ut eos non quasi aliena corpora, sed veluti membra nostra diligamus. Secundum hoc ergo quod membra nostra invicem sumus, æqualem erga omnes habere dilectionem, similemque conveniet. Secundum hoc vero quod sunt in corpore aliqua membra honorabiliora et honestiora, alia vero inhonestiora et inferiora[3], puto quod rursum pro membrorum meritis et honore, etiam dilectionis librari debeat modus. Si quis ergo rationabiliter cuncta agere secundum verbum Dei, ac suos etiam affectus temperare proponit, puto quod erga hæc singula ordinem charitatis et scire debeat et tenere. Verum ut apertius fiat quod dicimus : paulo evidentioribus utamur judiciis. Si quis (verbi gratia) laboret in verbo Dei, atque animas nostras instruat

[1] Matth. xix, 39. [2] 1 Cor. xii. — [3] Ibid.

et illuminet, viam salutis doceat, videndique ordinem tradat, non tibi videtur et hic proximus esse quidem, sed multo amplius alio proximo diligendus, qui horum nihil egerit? Nam etsi ille quidem diligendus est, pro eo quod membra unius corporis sumus, uniusque substantiæ : sed hic multo amplius, qui cum jus proximi nobiscum habeat, quod et cæteri homines habent, dat tamen hanc majorem charitatis erga se causam, quod viam Dei ostendit, et animæ salutem divini verbi illuminationibus confert. Quod si aliquis me errantem, et in præcipitio positum muliebris peccati, ad lucem revocet pietatis, et de ipso jam interitu eripiat, ac retrahat ad salutem, atque ex ipsis faucibus æternæ mortis eripiat, non tibi videtur quod illa ipsa (si fieri potest) plenitudine charitatis qua Deum diligimus diligendus sit post Deum? Et ne putes quod nos ita præsumamus, audi apostolum Paulum de his qui in verbo Dei laborant, dicentem : « Ut superabundanter habeatis in charitate eos qui hu» jusmodi sunt propter opus ipsorum [1]. » Videamus et alium adhuc ordinem charitatis, ejus duntaxat quæ erga proximos haberi videtur. Si sit non habens quidem docendi vel instruendi gratiam, neque verbum Domini prædicandi, sed tamen sanctæ vitæ vir, innocens, immaculatus, et qui in justificationibus et mandatis Dei ingrediatur sine querela, videtur-ne tibi talis hic vir in eodem charitatis ordine habendus, quo ille qui nihil horum agit? quandoquidem uterque proximus dicitur. Nonne et hic propter opus suum, et vitæ meritum (secundum Apostoli dictum) similiter ut ille qui in verbo Dei laborat, superabundantius habendus est in charitate propter opus vitæ suæ? Est adhuc alius ordo charitatis. Jubemur enim et inimicos nostros diligere. Sed videamus si etiam in ipsis unus solus modus erit dilectionis, an ibi habebit locum sermo iste qui dicit : « Ordinate in me

[1] I Thes. v, 13.

» charitatem. » Puto ergo quod in his sit ordo charitatis, verbi gratia, est aliquis mihi inimicus, in aliis tamen bene agens, pudicus, sobrius, mandata Dei plurima ex parte custodiens, in aliquibus tamen errans, ut homo. Est alius qui inimicus quidem sit et ipse nobis, tamen sit suæ vitæ atque animæ inimicus, paratus ad scelera, præceps ad flagitia, nihil sancti, nihil religiosi ducens, non tibi videtur etiam inter ipsos inimicos quædam diversitas habenda charitatis? Puto quidem quod ex his satis patuerit, esse vim quidem charitatis unam, multas tamen habere causas, et multos ordines diligendi, et propter hoc nunc dicere sponsam : « Ordinate in me charitatem, » hoc est docete me diversos ordines charitatis. Quod si adhuc addendum his aliquid videtur, possumus et illud in medium adducere, quod ait Apostolus : « Viri diligite uxores vestras » sicut corpora vestra, « sicut Christus dilexit Ecclesiam [1]. » Quid ergo debent quidem viri uxores suas diligere, alias vero mulieres non debent omnino diligere in omni castitate et sanctitate? An non videbuntur etiam ipsæ esse de proximis? Sed impendenda quidem est dilectio, vel in conjugem, vel in matrem, vel in sororem, si tamen fideles sint, et Deo adhærentes, et erga aliam mulierem nulla, secundum quod ipsa proxima dicitur, est nobis impendenda dilectio? Quod si hoc absurdum videtur, debet autem secundum mandati ordinem etiam erga eas casta adhiberi dilectio, prorsus inter ipsas personas fœminarum quibus impendenda dilectio est, habendus profecto est ordo in charitate, conveniensque distinctio. Et majori quidem cum honorificentia matri deferenda est dilectio, sequenti vero gradu cum quadam nihilominus reverentia, etiam sororibus. Proprio vero quodam et sequestrato ab his more charitas conjugibus exhibenda. Post has vero personas pro meritis etiam et causis

[1] Ephes. v, 25.

unicuique in omni (ut diximus) castitate deferenda dilectio est. Secundum hæc etiam de patre, vel fratre, atque aliis propinquis observavimus. Erga sanctos vero qui nos in Christo genuerunt, sed et pastores, atque episcopos, vel qui verbo Dei præsunt presbyteri, aut qui bene ministrant in Ecclesia, vel qui in fide præcellunt cæteros, quomodo non pro uniuscujusque meritis affectio pensabitur charitatis longe eminentior quam erga eos haberi potest, qui aut nihil horum, aut non integre egerunt? Sed et inter parentes fideles et infideles, et fratres fideles, ac infideles, sororesque, potestne fieri ut non erga hos singulos diversus ordo habeatur charitatis? Quas diversitates intuens sponsa, et videns de his omnibus animæ ad perfectionem tendenti necessariam videri scientiam earum rerum, ut uniuscujusque loci et ordinis mensuras possit tenere charitatis, dicit ad amicos sponsi, eos videlicet qui verbum Dei ministrant: « Ordinate in me charitatem, » hoc est docete me, et tradite mihi quomodo per hæc singula ordinem servare debeam charitatis. Omnes enim homines (sicut jam diximus) secundum hoc quod similes nobis sunt, similiter diligendi sunt: imo omnis rationabilis creatura a nobis, ut pote rationabilibus, æqualiter diligenda est. Adjiciendum tamen in charitate est unicuique ad hoc quomodo est, et ad hoc quod rationabilis est: si verbi gratia, aut in moribus, aut in opere, aut in proposito, aut in scientia, aut in studiis cæteros præcellit: et pro his singulis secundum suum cuique meritum ad generalem dilectionem addendum est etiam specialis aliquid charitatis. Verum ut major de his habeatur auctoritas, ab ipso Deo capiamus exemplum. Ipse enim amat omnia quæ sunt æqualiter, ut nihil oderit eorum quæ fecit: neque enim fecit aliquid quod odio haberet: non tamen ob hoc similiter dilexit Ægyptios ut Hebræos, et Pharaonem ut Moysen et Aaron. Nec rursus reliquos filios Israël similiter

dilexit ut Moysen et Aaron et Mariam : nec iterum Aaron et Mariam similiter dilexit ut Moysen, quamvis verum sit ut dicitur ad eum : « Parcis autem omnibus, quia omnia tua » sunt Domine amator animarum[1]. Spiritus enim incorrup» tionis est in omnibus[2] : » tamen ille qui mensura et numero et pondere disposuit omnia, secundum mensuram sine dubio uniuscujusque meritorum et dilectionis suæ temperat libram. Numquid non putabimus quia non similiter ab eo dilectus est Paulus, cum persequeretur Ecclesiam Dei, sicut diligebatur, dum ipse pro ea persecutiones, cruciatusque tolerabat, et dicebat sibi inesse sollicitudinem omnium ecclesiarum[3] ? Multum est nunc, ut inter istos ordines charitatis etiam de affectu odii qui videtur huic charitatis affectui contrarius inseramus; quia etiam Dominus dicit : « Inimicus ero inimicis tuis, et adversabor ad» versariis tuis[4]. » Et iterum : « Si peccatori tu assistis, et » ei quem odit Dominus, amicus es[5]. » Quæ utique hanc habent absolutionem, quam et illud quod dictum est : « Honora patrem tuum et matrem tuam[6]. » Et iterum : « Qui non odit patrem[7], » et reliqua, in quo profecto nimietatis charitas in Deum his qui adversantur contrarium videtur generare affectum, dum nulla potest esse consonantia luci et tenebris, et Christo cum Belial, nec eadem portio esse fideli cum infideli. His ergo ut potuimus de charitatis ordinibus expositis, patet ad intelligendum quid sit quod poscat sponsa, id est Ecclesia, vel anima tendens ad perfectionem, præstari sibi ab amicis sponsi, quoniam introduci se poposcerat in domum vini, ubi sine dubio intellexerat in omnibus his quæ viderat, eminere et præcellere gratiam charitatis, et ipsam didicerat majorem omnium, solamque esse charitatem quam nunquam cadet : ideo de-

[1] Sap. XI, 27. — [2] Id. XI, 1. — [3] 2 Cor. XI. — [4] Exod. XXIII, 22. — [5] 2 Par. XIX, 2. — [6] Exod. XX, 12. — [7] Luc. XIV, 26.

poscit ut ordinem ejus discat, ne forte aliquid inordinatum faciens vulnus ab ea aliquod accipiat, ut in posterioribus dicitur : « Vulneratæ charitatis ego sum[1]. » Ea autem sive ab Angelis dici accipiamus, a quibus se instrui postulat et muniri, nihil absurdum videbitur : secundum hoc quod de populo dicitur : « Lætamini, gentes, cum populo ejus, et » confortent eos omnes Angeli Dei[2]. » Et ut in aliis dicitur : « Circumdat Angelus Domini in circuitu timentium eum, » et eripiet eos[3]. » Et item alibi : « Nolite contemnere unum » ex minimis istis qui in Ecclesia sunt, quia Angeli eorum » semper vident faciem Patris mei qui in cœlis est[4]. » Sed et in Apocalypsi Joannis Angelo Thyatirensi testimonium dat Filius Dei pro charitate quam ordinavit Angelus ipse in Ecclesia sibi commissa. Sic enim scriptum est : « Scio opera » tua, et charitatem tuam, et fidem, et ministerium, et pa» tientiam, et opera tua novissima majora quam priora[5]. » Sed etsi ad prophetas hæc referamus, qui ministraverunt verbum Dei ante adventum sponsi, ut per ipsorum doctrinam videatur Ecclesia velle ordinem discere charitatis, id est, propheticis instrui voluminibus, non videbitur absurdum. Sed et omnes sancti qui de hac vita decesserunt, habentes adhuc charitatem erga eos qui in hoc mundo sunt, si dicantur curam gerere salutis eorum, et juvare eos precibus suis, atque interventu suo apud Deum, non erit inconveniens. Scriptum namque est in Machabæorum libris ita : « Hic est Hieremias propheta Dei, qui semper orat » pro populo[6]. » Sed et ad Apostolos hæc dici, ut supra jam dixi, non videbitur alienum : per hos enim omnis Ecclesia Dei, vel anima quærens Deum, introducitur in domum vini, ut supra diximus, et aromatibus atque odoribus repletur, et componitur in melius, sicut in posterioribus legi

[1] Cant. II, 5. — [2] Deut. XXXII, 43. — [3] Psalm. XXXIV, 7. — [4] Matth. XVIII, 10. — [5] Apoc. II, 19. — [6] 2 Mach. XV, 14.

mus, et docemur omnem ordinem rationemque charitatis.

« Confirmate me in unguentis, stipate me in malis, quia » vulneratæ charitatis ego sum [1]. » In græco quidem habetur : *Confirmate me in myrrhis :* myrrhin genus quoddam arboris nominans, quod Latini putantes myrrha dictum, unguenta interpretati sunt. Igitur ordo sermonis hujusmodi est : postea quam sponsa et verba ex ore ipsius sponsi audivit, et cubiculum regis ingressa est, et domum vini locumque convivii ac sapientiæ, et in eo victimas et craterem mixtum sacramentis ejus aspexit, quasi in horum omnium admiratione stupens, et saucia postulat ab ipsis nihilominus amicis et sodalibus sponsi ut confirmetur, et quasi deficiens sustentetur, incumbens paulum super arborem μύῤῥιν vel meliam. Amoris enim vulnere percussa arborum solatia, sylvarumque sectatur. Hæc secundum litteram. Sed ex his ut exequi possimus intelligentiam spiritalem, indigemus illa gratia quam consequi a Deo meruit ipse Salomon, qui omnium quæ sunt radicum et arborum et virgultorum naturas didicit, ut sciremus et nos quæ vis, et quæ natura sit arboris myrrhæ, quo competenter ex hac spiritalis aptari possit expositio. Hoc est autem quod solum pervenire ad nos de hujus arboris notitia potuit, quia odorem solum habeat suavem, nullum tamen afferat fructum. Melia vero arbor notum cunctis est, quod non solum ferat fructum, sed et dulcissimum et suavissimum ferat. Omnes igitur homines arbores dicuntur sive bonæ, sive malæ, et fructuosæ, sive infructuosæ, sicut et Dominus in Evangelio dicit : « Aut » facite arborem bonam, et fructum ejus bonum : aut facite » arborem malam, et fructum ejus malum [2]. » Et, « Omnis » arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, et in ig» nem mittetur [3]. » Tres ergo differentiæ in hominibus videntur esse. Quidam qui omnino nullum fructum afferunt,

[1] Cant. II, 5 — [2] Matth. XII, 33. — [3] Id. III, 10.

et ecce alii qui afferunt. Sed in his qui afferunt aut mali sunt fructus, aut boni. Hic ergo sponsa (id est, Ecclesia Christi) confirmari se postulat, et reclinari quidem super unam arborem meliam afferentem fructus bonos : et recte ac competenter. Super his enim confirmatur et stipatur Ecclesia, qui in bonis operibus fructificant et crescunt. Quid autem est quod in myrrhis, infructuosis scilicet arboribus confirmari vult odore solo gaudentibus? Ego puto quod istos qui solo odore gaudent, et necdum fructus fidei afferunt, illos dicat quos Paulus ad Corinthios scribens, dicit : « Qui invocant nomen Domini nostri Jesu Christi in » omni loco ipsorum et nostrum[1]. » Pro eo ergo quod invocant nomen Domini nostri Jesu Christi, habent in semetipsis odoris quamdam ex ipsa invocatione nominis suavitatem. Pro eo vero quod non cum omni fiducia et libertate accedunt ad fidem, nullos fidei afferunt fructus. In loco hoc possumus nos Catechumenos Ecclesiæ intelligere, super quos ex parte aliqua confirmantur Ecclesiæ. Habent enim et in ipsis non parum fiduciæ, et spei plurimum, quod et ipsi fiant aliquando arbores fructiferæ, et plantentur in paradiso Dei ab ipso agricola patre. Ipse enim est qui plantat hujusmodi arbores in Ecclesia Christi, quæ est paradisus deliciarum : sicut et Dominus dicit : « Omnis plan» tatio quam non plantavit Pater meus cœlestis, eradica» bitur[2]. » Stipatur ergo Ecclesia et inter melias et super ipsas requiescit. Quæ meliæ illæ putandæ sunt animæ quæ quotidie innovantur ad imaginem ejus qui creavit eas. Quia enim per innovationem sui imaginem reparant filii Dei, merito et ipsæ arbores meliæ appellantur, quia et ipse sponsus earum in superioribus dictus est, sicut arbor melia esse in lignis sylvæ. Et ne mireris si idem ipse et arbor vitæ et diversa alia dicatur, cum idem et panis verus, et

[1] I Cor. I, 2. — [2] Matth. XV, 13.

vitis vera, et agnus Dei, et multa alia nominetur. Omnia namque hæc verbum Dei unicuique efficitur, prout mensura vel desiderium participantis exposcit : secundum quod et manna, qui cum esset unus cibus, unicuique tamen desiderio sui reddebat saporem. Præbet ergo seipsum non solum esurientibus panem, et sitientibus vinum, sed et deliciari volentibus, semetipsum, et fragrantia exhibet poma. Propterea ergo et sponsa velut refecta jam et bene pasta, fulciri in meliis se poscit, sciens in verbo esse sibi non solum omnem cibum, sed et omnes delicias : et per ea maxime discurrit, dum se vulneratam sentit esse jaculis charitatis. Si quis usquam est qui fideli hoc amore verbi Dei arsit aliquando, si quis est, ut Propheta dicit[1], qui electi jaculi ejus dulce vulnus plagamque accepit, si quis est qui scientiæ ejus amabili confixus est telo, ita ut diurnis eum desideriis nocturnisque suspiret, aliud quid loqui non possit, audire aliud nolit, cogitare aliud nesciat, desiderare præter ipsum, aut cupere aliud vel sperare non libeat : ista anima merito dicit : « Vulneratæ charitatis ego sum : » et ab illo vulnus accepi, de quo dicit Isaias : « Et posuit me sicut jaculum » electum, et in pharetra sua abscondit me[2]. » Tali vulnere decet Deum percutere animas, talibus jaculis telisque configere, ac salutaribus eas vulneribus sauciare : ut quia Deus charitas est dicat et ipse : « Quia vulneratæ charitatis ego » sum. » Et quidem in hoc quasi amatorio dramate sponsa charitatis se dicit vulnera suscepisse : potest autem similiter fervens anima erga sapientiam Dei dicere, quia vulneratæ sapientiæ ego sum : illa scilicet quæ sapientiæ ejus pulchritudinem potuit intueri. Potest et alia anima virtutis ejus magnificentiam contuens et admirata potentiam verbi Dei dicere, quia vulneratæ virtutis ego sum. Talis, credo, aliqua sicut erat illa quæ dicebat : « Dominus illuminatio

[1] Isai. XLIX, 2. — [2] Ibid.

» mea et salus mea : quem timebo[1] ? » Sed et alia anima erga amorem justitiæ ejus fervens, et dispensationum ac providentiæ ejus justitiam contuens, dicit sine dubio, vulneratæ justitiæ ego sum. Et alia bonitatis ejus ac pietatis immensitatem respiciens similia loquitur. Sed et horum omnium generale est istud charitatis vulnus, quo se vulneratam prædicat sponsa. Sciendum tamen est, quod sicut sunt ista Dei jacula, quæ animæ habenti desiderium bonorum salutis vulnus infligunt : ita sunt et jacula maligni ignita, quibus anima quæ non est scuto fidei protecta, vulneratur in mortem. De ipsis dicit Propheta : « Ecce peccatores intenderunt » arcum, paraverunt sagittas suas in pharetra sua, ut sagit» tent in obscuro rectos corde[2]. » Hic peccatores de occulto sagittantes dæmones invisibiles dicit, et ipsi sunt habentes quædam jacula fornicationis, alia cupiditatis et avaritiæ, quibus quamplurimi vulnerantur. Habent etiam spicula jactantiæ et vanæ gloriæ : sed ista valde subtilia sunt, ita ut confixam se anima ab eis sauciatamque vix sentiat, nisi si induta est armis Dei, et stat vigilans et immobilis erga astutias diaboli, scuto semetipsam fidei per omnia contegens, et nullam prorsus corporis partem fide nudam relinquens. Quantacumque autem dæmones fecerint tela, si inveniant mentem hominis fide munitam, etiamsi fuerint ignita, etiamsi cupiditatum flammis et incendiis ardeant vitiorum, fides plena cuncta restinguit.

« Læva ejus sub capite meo, et dextra ejus amplectetur » me[3]. » Descriptio est quidem amatorii dramatis sponsæ festinantis ad connubium sponsi, velut tamen paulo apertioribus corporis appellationibus currit. Sed converte te velocius ad spiritum vivificantem, et refugiens appellationes corporeas, vere perspice quæ sit verbi Dei læva, quæ sit dextra, quod etiam caput sponsæ ejus, animæ scilicet per-

[1] Psalm. XXVII, I. — [2] Id. XI, 2. — [3] Cant. II, 6.

fectæ, vel Ecclesiæ, et non te rapiat carnalis et passibilis sensus. Ipsa enim est hic sponsi dextra et læva, quæ in Proverbiis de sapientia dicitur, ubi ait: « Longitudo enim » vitæ in dextera ejus, in sinistra vero ejus divitiæ et gloria [1]. » Et sicut hic sapientiam non ideo aliquam fœminam dici putabis, quia fœmineo nomine appellari videtur: ita ne in hoc quidem quoniam masculino genere sponsus verbum Dei dicitur, corporaliter intelligere debes lævam ejus, aut dexteram, vel amplexus sponsæ, vel animæ pro fœminei generis declinatione percipere: sed verbum Dei quamvis apud Græcos masculino, apud nos neutro genere proferatur, super masculinum tamen et neutrum ac fœmineum genus, et super omne omnino quod ad hoc respicit, esse cogitanda sunt ista de quibus sermo est: et non solum verbum Dei, sed et Ecclesia ejus, atque anima perfecta, quæ et sponsa nominatur. Sic enim et Apostolus dicit: « In Christo enim » neque masculus, neque fœmina, sed omnes in ipso unum » sumus [2]. » Hæc autem propter homines qui aliter audire non possunt, nisi his verbis quæ in usu habentur, in Scriptura divina humani more referuntur eloquii: ut verbis quidem notis ea et solitis audiamus, sensu tamen illo quo dignum est de divinis rebus et incorporeis sentiamus. Nam sicut is qui amatorem dicit se esse pulchritudinis sapientiæ, hoc ostendit quod naturalem qui in se est charitatis effectum ad studia transtulerit sapientiæ: ita et hic sponsa deposcit, vel anima, vel Ecclesia, ut sponsus suus qui est verbum Dei, læva quidem sua caput ejus sustentet, dextera vero ejus omne ejus reliquum complectatur et constringat corpus. Est autem læva in qua sapientia divitias continere et gloriam dicitur. Quas autem habet divitias Ecclesia, et quam gloriam nisi illas quas accepit ab eo, qui cum dives esset, pauper factus est, ut illius paupertate Ecclesia fieret

[1] Prov. III, 16. — [2] Galat. III, 28.

dives? Quæ autem est gloria? illa sine dubio de qua dicit: « Pater, clarifica filium tuum[1], » passionis sine dubio gloriam designans. Fides ergo passionis Christi, gloria et divitiæ Ecclesiæ sunt, quæ in læva ejus continentur. Lævam autem puto verbi Dei hoc modo debere intelligi: quoniam quidem sunt in eo quædam dispensationes ante incarnationem gestæ, sunt vero aliquæ et per incarnationem. Illa pars verbi Dei quæ ante assumptionem carnis in dispensationibus peracta est, dextera potest videri: hæc vero quæ per incarnationem, sinistra appellari. Unde et sinistra divitias et gloriam habere dicitur. Per incarnationem namque divitias et gloriam quæsivit, omnium scilicet salutem. In dextera autem longitudo vitæ esse dicitur: per quod sine dubio illa ejus pars quæ in principio apud Deum Deus erat verbum, sempiternitas indicatur. Hanc ergo lævam Ecclesia, cujus Christus erat caput, optat habere sub capite suo, et fide incarnationis ejus caput suum muniri: dextera vero ejus amplecti, id est, illa agnoscere, et de illis instrui, quæ ante hujus quoque per incarnationem gestæ dispensationis tempus in arcanis habentur et reconditis. Dextera namque ibi putanda sunt esse omnia, ubi nihil de peccatorum miseriis, nihil de fragilitatis lapsu continetur. Hic vero læva, ubi vulnera nostra curavit, et peccata nostra portavit, factus etiam ipse pro nobis peccatum et maledictum. Quæ omnia quamvis caput et fidem sustentent Ecclesiæ, merito tamen sinistra verbi Dei appellabuntur. In quibus aliqua etiam præter illam naturam quæ tota dextera est, et tota lux ac splendor et gloria pertulisse memoratur.

« Adjuravi vos filiæ Hierusalem in virtutibus et in viribus agri, si levaveritis et suscitaveritis charitatem quoadusque velit[2]. » Sponsa adhuc ad adolescentulas loquitur, provocans eas et exhortans, imo et adjurans per ea quæ eis

[1] Joan. XII, 28. — [2] Cant. II, 7.

chara esse novit et amabilia, ut si forte elevare cœperint charitatem, jacentem quippe in eis, et excitare eam, utpote adhuc dormientem apud eas, in tantum elevent eam, et in tantum suscitent, in quantum voluerit sponsus, nec minus aliquid in ea agant quam voluntas ipsius patitur. Hæc est enim amantis sponsæ perfectio, ut a nullo velit contra animum et voluntatem ejus fieri quem diligit. Et ut hoc non negligenter aut segniter agant, per virtutes agri, id est, per plantaria et virgulta quæ in agro sunt, et per vires ejus, sine dubio per ea quæ in eo sata sunt, adjurantur. Tali ordine, talique verborum compositione textus historici dramatis dirigitur. Nunc jam quid arcani intrinsecus contegat, requiramus. Omnis anima, præcipue quæ filia est Hierusalem, habet aliquem agrum proprium, qui ei secreta quadam per Jesum meritorum sorte delatus est. Sicut fuit et ille ager Jacob, cujus suavitate permotus Isaac patriarcha mysticis aiebat eloquiis : « Ecce odor filii mei sicut odor » agri pleni, cui benedixit Dominus[1]. » Habet ergo unaquæque anima (ut diximus) agrum suum, ita namque et conversatio ejus, ager est ejus. In hoc agro anima quæ diligens et studiosa est, satis agit et studet plantare bonos sensus, et omnes excolere animi virtutes, non solum autem animi virtutes, sed et vires operum, quibus videlicet impleri possunt ministeria mandatorum. Est ergo (ut diximus) unicuique animus suus ager quem colit et plantat, et seminat secundum hæc quæ diximus. Est autem et omnium simul filiarum Hierusalem unus quidam et communis ager, de quo Paulus ait : « Dei agricultura estis[2]. » Quem agrum commune exercitium ecclesiasticæ fidei et conversationis accipiamus, in quo certum est virtutes inesse cœlestes, et vires spiritalium gratiarum. Una enim quæque anima, quæ nunc filia Hierusalem hic appellatur, sciens quod matrem

[1] Gen. XXVII, 27. — [2] I Cor. III, 9.

habeat Hierusalem cœlestem, conferat aliquid necesse est ad agrum hunc excolendum, et cœlesti eum possessione dignum cupiat effici. In istius ergo agri virtutibus elevari charitatem Christi, et excitari ab adolescentulis et initia fidei habentibus protestatur Ecclesia, et dicit ad eas: « Si » levaveritis et excitaveritis charitatem quoad usque velit: » hoc est, si jam ad hoc veneritis, ut incipiatis agi non spiritu timoris, sed adoptionis, et in hoc proficeritis ita ut perfecta in vobis dilectio foras mittat timorem, et ut elevetis atque exaltetis in vobis charitatem et excitetis eam, tandiu elevate eam, et tandiu extollite, quamdiu ipse velit filius charitatis, imo ipse qui ex Deo est charitas: ne forte putantes sufficere humanæ charitatis mensuras, in charitate Dei minus aliquid quam Deo dignum est, agatis. Mensura enim charitatis hæc sola est, ut tantum quantum ipse vult diligatur: voluntas autem Dei semper eadem est, nec unquam mutatur. Nunquam ergo immutatio aliqua, aut finis ullus in Dei charitate recipitur. Notandum sane est, quod non dixit, si acceperitis charitatem, sed *si levaveritis:* quasi quæ est quidem in vobis, sed jacet et nondum erecta est. Et rursum non dixit, si inveneritis, sed si *excitaveritis charitatem:* quasi quæ sit intrinsecus quidem, sed jaceat et dormiat in eis, donec inveniat suscitantem. Ipsam credo et Paulus suscitabat tunc adhuc in discipulis dormientem, cum dicebat: « Exurge qui dormis, et continges Christum[1]. »

« Vox fraterni mei[2]. » Frequenter nos admonere convenit quod libellus hic in modum dramatis texitur. Præsens enim versiculus quem proposuimus, tale aliquid indicat: quod cum sponsæ sermo esset ad adolescentulas filias Hierusalem, subito quasi eminus vocem sponsi senserit, quasi cum aliquibus loquentis: interruptoque sermone quem faciebat ad adolescentulas, sponsa aurem converterit ad auditum

1 Ephes. v, 14. — 2 Cant. II, 8.

qui ad eum pervenerat, et dixerit : « Vox fraterni mei. » Sponsum vero intellige primo quidem antequam appareret oculis sponsæ, voce ei sola agnitum : post hæc vero etiam conspectibus ejus apparuisse super montes quosdam vicinos illi loco in quo sponsa morabatur salientem, et magnis quibusdam, non tam passibus, quam saltibus, colles montesque in modum cervi vel capreæ transcendentem, et ita ad sponsam suam omni cum properatione venientem. Ubi vero ad domum intra quam sponsa commorabatur advenit, stetisse eum paululum intellige post domum, ita ut sentiretur quidem adesse, nondum tamen domum palam vellet et evidenter intrare, se prius quasi sub amatoris specie per fenestras aspicere velle sponsam. Intellige autem retia quædam prope domum sponsæ, aut laqueos esse positos, ut si forte ipsa, vel aliqua sodalium ejus ex filiabus Hierusalem aliquando exisset, caperetur. Ad ista vero retia venisse sponsum certum est : qui cum capi ab eis non posset, sed fortior eorum effectus, diruperit ipsa retia, diruptisque eis super ipsa incedens etiam per ipsa prospexerit : et postquam hoc opus fecerit, dicat ad sponsam : « Exurge, veni proxima » mea, sponsa mea, columba mea[1] : » hoc autem dicat ut ipso opere ostendat ei quomodo cum fiducia debeat contemnere jam retia quæ ei tetenderat inimicus, nec timeat laqueos quos ad se jam viderat esse diruptos : et adhuc ut amplius ad se sponsam provocet festinare, dicat ei : Quia omne tempus quod jam grave videbatur, transivit, et hyems quæ ei causa exorta videbatur, abscessit, pluviæque inutiles abierunt, et tempus jam floridum venit, nihil moreris iter aggredi veniendi ad me. Ecce enim et agricolæ, quia veris jam tempus arrisit, vineas colunt : vox enim tum et aliarum avium, tum etiam sonora et grata turturis vernantis auditur. Sed et ficus de veris certa temperie germem

[1] Cant. II, 10.

suum produxit : vites vero in tantum de temporis tranquillitate non dubitant, ut flores suos jam audeant oderesque proferre. Hæc quidem de tranquillitate temporis indicat sponsæ ut majore cum fiducia arripere iter audeat pergendi ad sponsum. Sed et locum describit ei, in quo vult eam secum requiescere : et dicit velamento cujusdam saxi quod muro ipsi, vel loco pro murali contiguum sit, opacissimum quemdam effici locum : ad quem venire eam vult, et ablato velamine ibi ejus revelatam faciem contueri, ut facie ad faciem innotescat sponso suo, et non solum faciem ejus revelatam videat sponsus et liberam, sed et vocem ejus ibi audiat, certus jam quod et facies ejus pulchra sit, et vox ejus suavis ac delectabilis. Hæc autem prævenientes conjunximus, ne ordinem dramatis, et historiæ textum videremur interrumpere. Sed prævenientes paululum usque ad illum locum fabulæ ordinem prosecuti sumus ubi ait : « Quoniam vox tua suavis, facies »tua speciosa[1]. » Nunc ergo repetentes videamus primo quid est quod ait : *Vox fraterni mei*[2]. Ex voce sola ab Ecclesia sua primo Christus agnoscitur. Primo enim vocem suam præmisit per prophetas, et cum non videretur audiebatur tamen. Audiebatur autem per ea quæ annuntiabantur de eo : et tamdiu sponsa, id est, Ecclesia quæ ab initio sæculi congregabatur, solam vocem ejus audivit, usquequo oculis suis eum videret, et diceret : « Ecce hic venit saliens »super montes, transiliens super colles[3]. » Saliebat enim super propheticos montes, et sanctos colles, illos scilicet qui in hoc mundo imaginem ejus formamque gesserunt. Sed et si in Apostolis eum ponas quasi in montibus salientem et eminentem cunctis, et in collibus nihilominus his duntaxat qui secundo loco electi ab eo et missi sunt, non erit inconveniens. In his enim similis efficitur capreæ, et hin-

[1] Cant. II, 14. — [2] Ibid. 8. — [3] Ibid.

nulo cervorum. Capreæ, quod omnem visum visus ejus præcellit. Et cervo quod ad interitum serpentis advenit. Sed unaquæque anima (si qua tamen est quæ verbi Dei amore constringitur) si quando in disputatione sermonis est posita, ut novit omnis qui expertus est, quomodo cum in arctum venitur, et angustiis propositionum quæstionumque concluditur; si quando eam Legis ac prophetarum vel ænigmata vel obscura quæque dicta concludunt, si forte adesse eum sentiat anima, et eminus sonitum vocis ejus accipiat, sublevatur statim : et ubi magis ac magis propinquare sensibus ejus cœperit, et illuminare quæ obscura sunt, tunc eum videt salientem supra montes et colles, altæ scilicet et excelsæ sensus sibi intelligentiæ suggerentem : ita ut merito dicat hæc anima : « Ecce hic venit sa» liens in montibus, transiliens super colles[1]. » Hæc autem dicimus non immemores quod jam et in superioribus coram positus præsenti collocutus sit sponsæ : sed quoniam (ut sæpe diximus) dramatis speciem libellus hic continet, nunc in præsenti dicuntur aliqua, nunc etiam in absenti : et sic agitur immutatio personarum, ut uterque ordo competenter dirigi videatur. Quamvis enim promittat sponsus, et dicat ad sponsam suam, qui sunt electi discipuli ejus, quia « ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad con» summationem sæculi[2] : » tamen iterum per parabolas dicit, quia pater familias vocavit servos suos, et unicuique distribuit pecuniam negotiandi gratia, et profectus est[3]. Et iterum dicit : « Quia abiit petere sibi regnum[4]. » Et iterum quasi de absente sponso dicitur, « quia media nocte clamor » factus est dicentium, quia venit sponsus[5]. » Sic ergo nunc præsens est sponsus, et docet, nunc absens dicitur, et desideratur : et utrumque vel Ecclesiæ, vel animæ studiosæ

[1] Cant. II, 8. — [2] Matth. XXVIII, 20. — [3] Id. XXV. — [4] Luc. XIX. — [5] Matth. XXV, 6.

conveniet. Cum enim pati persecutiones et tribulationes permittitur Ecclesia, absens ei videtur. Et rursum cum in pace proficit, et in fide ac bonis operibus floret, præsens ei esse intelligitur. Sed et anima cum quærit aliquem sensum, et agnoscere obscura quæque et arcana desiderat, donec invenire non potest, absens ei sine dubio est verbum Dei. Ubi vero occurrerit, et apparuerit quod requiritur, quis dubitat adesse verbum Dei, et illuminare mentem ac scientiæ lumen ei præbere? Et iterum subduci nobis eum atque iterum adesse sentimus per singula quæ aut aperiuntur, aut clauduntur in sensibus nostris. Et hoc eo usque patimur donec tales efficiamur, ut non solum revisere nos, sed et manere dignetur apud nos secundum quod interrogatus a quodam discipulo dicente: «Domine quid est factum »quod incipis nobis manifestare temetipsum, et non huic »mundo[1]?» respondit salvator: «Si qui diligit me, verbum »meum custodit, et Pater meus diliget eum, et ad ipsum »veniemus, et mansionem apud eum faciemus[2].» Si ergo et nos volumus videre verbum Dei atque animæ sponsum salientem super montes, et exultantem super colles, primo audiamus vocem ejus: et cum audierimus eum in omnibus, tunc etiam eum videre poterimus, secundum ea quæ in præsenti loco vidisse describitur sponsa. Nam et ipsa quamvis et prius eum viderit, non eum tamen ita viderat, ut nunc salientem super montes et exilientem super colles, neque per fenestras suas procumbentem, neque per retia prospicientem, sed magis videtur quod prius hyemis tempore eum viderit. Nunc enim primum dicit ei: *Quia hyems transiit*[3]. Igitur ut res indicat etiam per hyemem sponsæ suæ apparet, id est, tribulationum et tentationum tempore. Sed et alia est illa visitatio, in qua visitatur paululum, et iterum deseritur, ut probetur, ac rursus requiritur, ut ca-

[1] Joan. XIV, 22. — [2] Ibid. 23. — [3] Cant. II, 11.

put ejus sustentetur, et ut tota complectatur, ne forte aut in fide titubet, aut corpus ejus tentationum pondere prægravetur. Et ideo videtur mihi hyems fuisse illud tempus, cum caput suum, fidei scilicet summitatem, læva sponsi contineri poscebat, et dextera ejus omne corpus amplecti. Nunc autem ista visio, quæ de montibus apparet, et collibus, gratiarum puto spiritalium altitudines, potentiasque designat. Sed et per fenestras quod prospicere dicitur, sensibus mihi lumen videtur præbere. Et retia quæ dirumpit, et conterit, laqueos indicari diabolicos puto, utpote tentationum tempore tamquam hyeme jam peracta. Ostenduntur etiam signa veris, et æstatis, sicut in Psalmis dictum est: « Æstatem et ver, tu fecisti ea [1]. » Inde denique et flores perfectuum protulit Ecclesia, tentationibus superatis, et putationis dispensatione transacta, sicut in suis locis cum ad hæc disserenda ventum fuerit ostendetur. « Ecce hic venit saliens super montes, transiliens super colles [2]. » Historicum ordinem jam prosecuti sumus. Nunc autem quomodo Christus, ad Ecclesiam veniens, saliat super montes, et exiliat super colles, videndum est. Exiliens enim magis quam transiliens propositi sermonis proprietas habet. Isaac enim ambulans et progrediens major fiebat, usquequo fieret magnus valde. Paulus autem non jam ambulando profecit, sed currendo, cum dicit: *Cursum consummavi* [3]. Salvator autem noster et Ecclesiæ sponsus, neque ambulare, neque currere, sed super hæc salire dicitur, et exilire. Si enim consideres, quomodo parvi temporis spatio occupatum falsis superstitionibus mundum sermo Dei percurrit, et ad agnitionem veræ fidei revocavit, intelliges quomodo saliat super montes, magna videlicet quæque regna saltibus suis superans, et ad recipiendam cognitionem divinæ religionis inclinans: et exiliat super colles, cum etiam minora regna

[1] Psalm. LXXIV, 17. — [2] Cant. II, 8. — [3] I Tim. IV, 7.

velociter subjugat atque ad pietatem veri cultus adducit : et sic de loco ad locum, de regno ad regnum, de provinciis ad provincias prædicationis illustratione transiliens per eum qui dicebat, quia « ab Hierusalem in circuitu usque » ad Illyricum replevit Evangelium Dei [1], » intelliges quomodo super montes saliens veniat, et exiliens super colles. Sed et alio modo potest intelligi, sicut supra jam diximus, quoniam quidem Moyses de ipso scripsit, et prophetæ nihilominus de ipso annunciaverunt. Sed et hæc annunciatio in lectione veteris testamenti velamen habet superpositum : ubi vero sponsæ, Ecclesiæ scilicet ad eum conversæ, ablatum est velamen, subito videt eum in istis montibus, Legis scilicet voluminibus salientem et in collibus Scripturæ propheticæ pro evidenti manifestatione non tam apparentem quam exilientem, verbi gratia, quasi si revolvens singulas propheticæ lectionis paginas inveniat de ipsis exilientem Christum, et per loca singula lectionum ablato nunc demum quo prius tegebatur velamine, ebullire eum cernat, et emergere atque evidenti jam manifestatione prorumpere. Ob hoc credo et ipse Jesus, cum ad transformandum se venit, non in aliqua planitie, aut convalle fuit, sed montem conscendit, ubi et transformatus est [2] : ut scias eum semper in montibus, aut in collibus apparere, et ut te doceat ne usquam eum nisi in Legis et prophetarum montibus quæras. Quod autem sancti quique montes appellantur, in multis Scripturæ locis invenies indicari, sicut ait in Psalmis : « Fundamenta ejus in montibus sanctis [3]. » Et iterum : « Levavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium » mihi [4]. » Auxilium namque in tribulationibus, ex Scripturarum divinarum sensibus capimus. Possumus adhuc et montes in quibus salire verbum Dei dicitur, et quasi liberius efferri, novum accipere testamentum; colles vero de

[1] Rom. XV, 19. — [2] Matth. XVII. — [3] Psalm. LXXXVII, 1 — [4] Id. CXXI, 1

quibus quasi diu compressus et occultatus exiliit, veteris testamenti sentire volumina. Sed et apud Hieremiam venatores et piscatores qui mittuntur capere homines ad salutem, in montibus et collibus eos capere dicuntur : sic enim ait : « Ecce mitto multos piscatores, et multos venatores, » et capient eos super omnem montem et super omnem » collem[1]. » Quod ego magis ad futurum tempus in consummatione sæculi implendum puto, ut cum missi fuerint Angeli secundum Evangelicam parabolam messis tempore, ut separarent frumenta a zizaniis[2], qui excelsioris vitæ et eminentioris fuerit conversationis, iste inveniatur, aut in collibus. Non invenietur in humilibus et dejectis locis, ne ibi mixtus videatur esse zizaniis : sed in excelsioribus sensibus, et in eminentia fidei positus, salienti in montibus verbo Dei, et exilienti in collibus semper adhærens. Quod per aliam nihilominus parabolam, sub eodem tamen intellectu, dicitur in Evangelio : « Si quis in tecto est, non descendat » tollere aliquid de domo[3]. » Potest adhuc et alium nobis sensum prædives iste præsentis versiculi sermo suggerere. Possibile namque et omnem qui plena fide credit in Deum, vel montem, vel collem appellari, pro qualitate scilicet vitæ et magnitudine intelligentiæ : etiamsi fuerit aliquando vallis, proficiente in eo Jesu ætate, et sapientia, et gratia, omnis vallis implebitur. Superbi autem quique, et elati ut montes et colles, humiliabuntur : quoniam « Qui se exaltat » humiliabitur, et qui se humiliat exaltabitur[4]. » De ipsis enim dicitur : « Qui confidunt in Domino sicut mons » Sion[5], » et Hierusalem dicitur : « Montes in circuitu » ejus. » Unde puto quod merito etiam Salvator noster, quoniam et ipse dicitur lapis de monte excisus sine manibus, et factus esse mons magnus[6], sicut rex regum, et pontifi-

[1] Jerem. xvi, 16. — [2] Matth. xiii. — [3] Id. xxiv, 17. — [4] Luc. xviii, 14. — [5] Psalm. cxxv, 1, 2. — [6] Dan. ii.

cum pontifex, potest etiam mons montium appellari. Verum ut etiam tertia expositio habeat locum, ad unamquamque animam sermo dirigatur. Si qui sint capaciores verbi Dei, qui ab Jesu aquam sibi datam biberunt, et hæc facta est in eis fons aquæ vivæ salientis in vitam æternam, in his scilicet in quibus verbum Dei crebris sensibus et copiosis, velut perennibus ebullit fluentis : in his vitæ ac scientiæ et doctrinæ merito montibus et collibus effectis, dignissime salire verbum Dei dicitur et exilire, factus in eis per affluentiam doctrinæ fons aquæ vivæ salientis in vitam æternam.

« Similis est fraternus meus capreæ, hinnuloque cervo» rum montibus Bethel[1]. » Caprea vel cervus quod inter munda habeantur animalia, manifeste ex his quæ in Deuteronomio scripta sunt indicatur; est enim hoc modo scriptum : « Hæc enim sunt animalia quæ manducabitis, vitulum » et agnum ex pecoribus, et hircum ex capris, cervum, et » capream, et bubalum, et tragelaphum, et ibicem, came» lum et pardum[2] : » Sed et quod sanctus cervo comparatur, in multis Scripturæ divinæ locis habetur, ut in psalmo, ubi dicit : « Sicut cervus desiderat ad fontes aquarum, ita desi» derat anima mea ad te, Deus[3]. » Verumtamen in sermonibus quos ex Deuteronomio assumpsimus, etiam hoc non negligenter considerandum videtur, quam dignum in animalibus mundis enumerandis ordinem tenuerit, ut primo vitulum, secundo agnum, tertio hircum scriberet. In his vero quæ secundum eumdem Moysen non offeruntur ad altare, primo cervum, secundo capream nominat : et ita post hæc reliqua per ordinem describit animantia. Quorum ratio his, quibus abundantior gratia spiritalis in dono scientiæ concessa est per Spiritum sanctum, manifesta et evidens fiet. Nobis interim quoniam de cervo et caprea dicere nunc in

[1] Cant. II, 9. — [2] Deut. XIV, 4, 5. [3] Psalm. XLII, 1.

expositione præsentis versiculi incumbit, conveniens videtur ex Scripturis divinis congregare pro viribus, quæ de his animalibus referuntur, de quibus idem Moyses, cum de carnibus loqueretur quæ in omni desiderio animæ comederentur non oblatæ ad altare, sicut caprea, inquit, et cervus. Egregium vero quid XXVIII psalmus, ubi de virtutibus et efficacia vocis Dei per ordinem scribit, de cervo hoc modo dicit: « Vox » Domini perficientis cervos [1], » id est, perfectos facientis cervos, « et revelabit condensa. » Sicut enim vox Domini intercidere dicitur flammam ignis, et concutere desertum, ita perficere cervos ac revelare condensa memoratur. Sed et in Job de cervo ita invenimus referri, ubi Dominus ad Job per turbinem loquens et nubem ait: « Aut ergo observasti partus cervorum, aut numerasti menses eorum plenos ad partum, dolores autem eorum solvisti, aut nutristi eorum natos, aut sine doloribus partus eorum emittes? Abrumpent filii eorum, et multiplicabuntur in nativitate: exibunt et non revertentur [2]. » His adjungenda sunt etiam illa quæ in Proverbiis legimus hoc modo: « Cervus amicitiarum, et pullus gratiarum loquitur tibi [3]. » Hæc interim ad præsens de cervo nobis scripta occurrere potuerunt. Quæ ob hoc assumpsimus, ut loquamur non in doctrina humanæ sapientiæ, sed in doctrina spiritus, spiritalia spiritalibus comparantes. Et ideo invocemus Deum patrem verbi, quod nobis verbi sui manifestet arcana, sensumque nostrum removeat a doctrina humanæ sapientiæ, et exaltet atque elevet ad doctrinam spiritus, ut non ea quæ sentit carnalis auditus, sed ea quæ continet voluntas Spiritus sancti loquamur. Paulus Apostolus nos docet quod invisibilia Dei ex invisibilibus intelligantur, et ea quæ non videntur, ex eorum quæ videntur, ratione et similitudine contemplentur [4]: ostendens per hoc quod visibilis hic mundus de invisibili doceat, et exem-

[1] Psalm. XXIX, 9. — [2] Job. XXIX, 1, 2, 3, 4. — [3] Prov. V, 19. — [4] Rom. I.

plaria quædam cœlestium contineat positio ista terrena : ut ab his quæ deorsum, ad ea quæ sursum sunt possimus ascendere, atque ex his quæ videmus in terris, sentire et intelligere ea quæ habentur in cœlis. Ad quorum similitudinem quamdam, quo facilius colligi per hæc ac sentiri possent diversitates, creaturarum quæ in terris sunt similitudinem conditor dedit. Et fortassis sicut hominem Deus ad imaginem et similitudinem suam fecit, ita etiam cæteras creaturas ad alias quasdam cœlestes imagines per similitudinem condidit : et fortasse in tantum singula quæque quæ in terris sunt, habent aliquid imaginis et similitudinis in cœlestibus, ut etiam granum sinapis quod minimum est in omnibus seminibus, habeat aliquid imaginis et similitudinis in cœlis : et hoc quod talis ei quædam composita est alternatio naturæ, ut cum minimum sit omnium seminum, majus fiat omnibus oleribus, ita ut possent venire aves cœli, et habitare in ramis ejus : similitudinem ferat non solum alicujus cœlestis imaginis, sed et ipsius regni cœlorum. Sic ergo possibile est etiam cætera semina quæ in terris sunt, ut habeant aliquid in cœlestibus similitudinis, et rationis. Quod in semina, sine dubio et virgulta : et si virgulta, sine dubio et animantia, vel alitum, vel repentium, et quadrupedum. Sed et illud adhuc potest intelligi, quod sicut granum sinapis, non unam similitudinem tenet regni cœlorum et habitationis scilicet avium in ramis suis : sed habet et aliam similitudinem vel imaginem, perfectionis scilicet fidei, ita ut si quis habeat fidem sicut granum sinapis, dicat monti transferre se, et transferet : ita possibile est ut etiam cætera non in uno aliquo, sed in pluribus speciem et imaginem cœlestium ferant. Et cum plures sint (verbi gratia) in grano sinapis virtutes quæ rerum cœlestium imagines teneant, ultimus et extremus ejus usus est iste qui habetur apud homines in ministerio corporali. Ita etiam in reliquis,

vel seminibus, vel virgultis, vel herbarum radicibus, vel etiam in animantibus intelligi potest : ut usum quidem et ministerium hominibus præbeant corporale, habeant autem incorporalium rerum formas et imagines, quibus doceri anima possit, et instrui ad contemplanda etiam ea quæ sunt invisibilia et cœlestia. Et hoc fortassis est quod ille scriptor divinæ sapientiæ dicit : « Ipse enim mihi dedit eorum quæ » sunt scientiam veram, ut sciam substantiam mundi, et » virtutes elementorum, initium, et finem, et medietatem » temporum, vicissitudinum permutationes, et conversiones » temporum, et anni circulos, et stellarum positiones, na- » turas animalium, et iras bestiarum, spirituum violentias, » et cogitationes hominum, differentias virgultorum, et vir- » tutes radicum : sed et quæcumque occulta et manifesta » sunt cognovi[1]. » Vide ergo si possimus ex his Scripturæ sermonibus, ea quæ discutere proposuimus, lucidius evidentiusque colligere. Etenim scriptor iste sapientiæ divinæ cum singula quæque enumerasset, ad ultimum dixit, quia occultorum, et manifestorum acceperit scientiam : ostendens sine dubio quod unumquodque eorum quæ in manifesto sunt, referatur ad aliquid eorum quæ in occulto sunt : id est, singula quæque visibilia habere aliquid similitudinis et rationis ad invisibilia. Quia ergo impossibile est homini in carne viventi agnoscere aliquid de occultis et invisibilibus, nisi imaginem aliquam et similitudinem conceperit de visibilibus : ob hoc arbitror, quod ille qui omnia in sapientia fecit, ita creavit unamquamque visibilium speciem in terris, ut in his doctrinam quamdam et agnitionem rerum invisibilium et cœlestium poneret : quo per hæc ascenderet mens humana ad spiritalem intelligentiam, et rerum causas in cœlestibus quæreret, ut posset edocta per sapientiam Dei etiam ipsa dicere : « Quæ in occulto sunt, et quæ

[1] Sap. VII, 17, 18, 19, 20, 21.

» in manifesto, cognovi. » Secundum hæc quoque agnoscit et substantiam mundi, non solum hanc visibilem corpoream que, quæ palam est, sed et illam incorpoream invisibilemque quæ in occulto est. Agnoscit etiam elementa mundi non solum visibilia, sed et invisibilia, et utrorumque virtutes. Sed et initium quod dicit, et finem, et medietatem temporum, initium ait visibilis quidem mundi, quod ante sex millia non integros annos initium designat Moyses : medietatem quoque secundum temporum rationem, finemque illum qui speratur cum cœlum et terra transibunt. Secundum occultorum vero scientiam, initium illud quod intelligit is quem sapientia Dei docuerit, quod nulla possunt tempora, nulla sæcula comprehendere. Medietatem vero hæc quæ nunc sunt : finem vero ea quæ futura sunt, id est, perfectionem consummationemque universitatis, quæ tamen ex his visibilibus conjici possunt, et intelligi. Sed et vicissitudinum permutationes, et temporum conversiones, anni circulos, ex his quæ videntur refert ad invisibiles rerum corporalium permutationes ac vicissitudines. Circulos quoque annorum temporalium, et præsentium refert ad antiquiores aliquos ac sempiternos annos, secundum eum qui dicebat : « Et annos æternos in mente habui[1]. » Sed et stellarum positiones non dubitavit ab his quæ palam videntur referre ad illa quæ in occultis sunt, quæ occultorum manifestorumque scientiam meruit : et dicit esse aliquod sanctorum genus quod de Abrahæ præcipue stirpe descendit, sicut stellas cœli. Sed et resurrectionis futuræ gloriam stellas esse secundum occultorum scientiam pronunciavit, sequens eum qui dixit : « Alia gloria solis, et alia stellarum. Stella enim a stella dif- » fert in gloria, ita et resurrectio mortuorum[2]. » Nisi secundum hæc intelligeretur illud quod ait, « Naturas animalium » irasque bestiarum[3], » nunquam dixisset in Evangeliis sal

[1] Psalm. LXXVII, 5. — [2] 1 Cor. XV, 41, 42. — [3] Sap. VII.

vator : « Dicite vulpi huic [1], » neque Joannes de quibusdam dixisset : « Serpentes generatio viperarum [2], » sed neque propheta diceret de nonnullis quod « equi admissarii facti sunt [3], » et item alius : « Homo cum in honore esset non intellexit ; » comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est » illis [4]. » Sed et ille diligenter agnovit iras bestiarum qui dicebat : « Furor illis secundum similitudinem serpentis, si» cut aspidis surdæ, obturantis aures suas [5]. » Hæc erit ratio etiam de eo quod ait, « spirituum violentias [6] : » visibiliter quidem de ventis, et flatibus aëris, invisibiliter vero de violentiis immundorum spirituum loquens, quos et Paulus ventos doctrinæ nominavit [7]. Post hæc jam sequitur ut cogitationes hominum sciat corporaliter quidem quæ de humano corde procedunt, invisibiliter autem intelligat eos, qui injiciunt hominibus malas et pessimas cogitationes, sicut in Evangelio scriptum est : « Cum diabolus misisset in cor Judæ Iscariotis, » ut traderet [8] » Dominum. Et ut in Proverbiis dicitur : « Si spi» ritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum » ne derelinquas, quia sanitas compescit peccata magna [9]. » Sed et bonarum cogitationum est aliquis auctor : propter quod et in Psalmis puto scriptum esse : « Beatus homo cujus est » auxilium abs te Domine, ascensiones in corde suo dispo» suit [10]. » Et iterum : Cogitatio hominis confitebitur tibi et » reliquiæ cogitationum diem festum agent tibi [11]. » Ita igitur cuncta secundum ea quæ præfati sumus, ex visibilibus referri possunt ad invisibilia, et a corporalibus ad incorporea, et a manifestis ad occulta, ut ipsa creatura mundi tali quadam dispensatione condita intelligatur per divinam sapientiam, quæ rebus ipsis et exemplis invisibilia nos de visibilibus doceat, et a terrenis nos transferat ad cœlestia. Hæ

[1] Luc. XIII, 32. — [2] Matth. III, 7. — [3] Jerem. V, 8. — [4] Psalm. XLIX 12. — [5] Id. LVIII, 4. — [6] Sap. VII. — [7] Ephes. IV, 14. — [8] Joan. XIII, 2. — [9] Eccles. X, 4. — [10] Psalm. LXXXIV, 5. — [11] Id. LXXVI, 10.

autem rationes non solum in creaturis omnibus habentur, sed et Scriptura divina tali quadam sapientiæ arte conscripta est. Propter quædam namque occulta, et mystica visibiliter populus educitur de Ægypto ista terrena, et iter agit per desertum, ubi serpens erat mordens, et scorpius, et sitis, ubi non erant aquæ, et cætera quæ in his gesta referuntur. Quæ omnia (ut diximus) occultorum quorumdam formas et imagines tenent. Et hoc non in Scripturis tantum veterum, sed et in gestis Domini, et salvatoris nostri, quæ in evangeliis referuntur invenies. Igitur si omnia quæ in manifesto sunt, secundum ea quæ superius approbavimus, ad aliqua referuntur quæ in occulto sunt, consequens sine dubio est ut cervus iste visibilis, vel caprea quæ in Cantico Canticorum scribitur[1] secundum rationem naturæ suæ quam corporaliter gerunt, referantur ad aliquas rerum incorporalium causas, ut illis occultis et invisibilibus cervis videatur posse convenire quod dictum est : « Vox Domini perficientis cervos[2]. » Quæ enim perfectio ex voce Domini sit istis visibilibus cervis? Aut quæ ad eos doctrina unquam ex Domini voce descendit? Si vero spiritales cervos quæramus, quorum formam et imaginem tenet illud animal corporale, illos invenias ad summam perfectionis ex voce Domini posse perduci. Sed et quorum cervorum Dominum servare decuerit partus, et velut medendi officia præbentem parturientibus astare convenerit, donec parerent filios tales, qui adversarentur, et persequerentur serpentium genus, ut dignum est divina majestate, debemus advertere qualium cervorum Deum decet servare partus, ne in aborsum decidant : sed et menses eorum numerare plenos ad partum, eorumque labores et dolores custodire, ut generationes eorum non cadant in vanum, sed ut perfecta sit eorum nativitas, et tamdiu parturiant donec formetur Christus in eis.

[1] Cant. II. — [2] Psalm. XXIX, 9.

Hujusmodi cervorum pullos Dominus nutrit, eorum duntaxat qui jactant in Domino cogitationem suam, ut ipse eos nutriat, et ipse servet colores partus eorum, cum ex timore Dei et in ventre conceperint, et parturierint, et spiritum salutis pepererint. Hujusmodi partu dolores ipse Dominus servat, et curat. Sed et emittit dolores eorum, ut euntes eant, et fleant portantes semina sua, et sint in doloribus hominum ac flagellentur cum hominibus, ne forte teneat eos superbia. Isti quoque ipsi cervi abrumpunt (ut ait) natos suos. Quos enim genuerint per Evangelium, abrumpunt eos a vinculis peccatorum, et a laqueis diaboli, ne ultra voluntati eorum teneantur obstricti. Isti etiam multiplicabuntur, et (ut ait) non revertentur. Non enim imitabuntur uxorem Loth, non redibunt retrorsum [1]. Sciunt enim quia qui mittit manum suam ad aratrum, si retrospexerit, aptus non erit regno cœlorum [2] : sed semper quæ retro sunt obliviscuntur, et in ea quæ ante se sunt se extendunt. Tales enim cervos vox Domini facit esse perfectos. Quæ vox Domini, nisi illa quæ in Lege et in prophetis habetur, et pervenit usque ad Joannem, qui erat vox clamantis in deserto [3] ? Et ipsa enim vox Joannis, qui dicebat : « Parate viam Domini, » rectas facite semitas Dei nostri [4], » perfectos faciebat cervos, ut essent perfecti in eodem sensu, et in eadem scientia. Qui enim talis est, merito dicit : « Sicut cervus desiderat » ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus [5]. » Cervus quoque amicitiarum quis alius videbitur nisi ille qui peremit serpentem illum qui seduxerat Evam, et eloquii sui flatibus peccati in eam venena diffundens, omnem posteritatis sobolem contagio prævaricationis infecerat [6] : et venerat solvere inimicitias in carne sua, quas inter Deum et hominem noxius mediator effecerat ? Pullus vero gratiarum

[1] Gen. XIX. — [2] Luc. IX. — [3] Matth. III, 3. — [4] Isai. XL, 3. — [5] Psalm. XLII, 1. — [6] Gen. III.

potest accipi Spiritus sanctus a quo sitientes, et desiderantes Deum, spiritales gratias, et dona cœlestia consequuntur. Hæc autem omnia a nobis dicta sunt, ut manifestior fieret causa, qua sponsa comparare videtur fraternum suum hinnulo cervorum. Quod si etiam hoc requirendum est, cur non cervo (ut in aliis) sed hinnulo cervorum comparatur, illud adverte, quod cum in forma Dei esset, « Filius datus est nobis, et » puer natus est nobis, cujus potestas super humerum ejus [1]. » Ideo ergo hinnulus cervorum, quia parvulus puer natus est. Et forte possunt servi accipi sancti quique, ut Abraham, Isaac, et Jacob, et David, et Salomon, et omnes ex quorum semine Christus secundum carnem descendit. Quos cervos vox Domini perfectos facit, et ipsorum est hinnulus iste, qui ex ipsis secundum carnem natus est puer. Movet me etiam illud quod in centesimo tertio psalmo scriptum est, ubi ait : « Montes excelsi cervis [2]. » Et quidem de cervis jam superius diximus quod sancti quique accipiuntur, qui ob hoc in hunc mundum venerunt, ut serpentis venena perimerent. Qui autem sint montes excelsi videamus, quasi qui solis cervis sequestrati videntur, et ad quos nisi cervus sit aliquis non possit ascendere. Ego puto quod personas Trinitatis montes excelsos appellaverit, ad cujus capacitatem nullus nisi cervus efficiatur, ascendit. Sed iidem ipsi qui hic montes excelsi pluraliter appellantur, in aliis mons excelsus singulariter dicitur : sicut Esaïas ait : « In montem » excelsum conscende qui Evangelizas Sion. Exalta in forti» tudine vocem tuam, qui Evangelizas Hierusalem [3]. » Idem namque ipse qui ibi Trinitas propter distinctionem personarum, hic unus Deus intelligitur pro unitate substantiæ. Satis sint ista de hinnulo cervorum. Nunc videamus quomodo etiam capreæ vel damulæ comparetur fraternus. Hoc animal quantum ad græca vocabula, nomen a videndo at

[1] Isai. IX, 6. — [2] Psalm. CIV, 18. — [3] Isai. XL, 9.

que clarius prospiciendo sortitum est. Et quis est qui ita videat ut videt Christus? Solus namque est qui videt, id est, agnoscit patrem. Nam et si dicantur hi qui mundo sunt corde Deum visuri[1], videbunt ipso sine dubio revelante, quia et caprea habet in natura sua, ut non solum videat ipsa et perspiciat acerrime, sed et aliis visum præbeat. Asserunt namque hi quibus medicinæ peritia est, inesse huic animali intra viscera humorem quemdam qui caliginem depellat oculorum, et obtusiores quosque visus exacuat. Merito ergo capreæ vel damulæ Christus comparatur, quia non solum videt ipse Patrem, sed et videri ab aliis facit, quorum visus ipse curaverit. Observa autem ne audiens Patrem videri corporeum aliquid sentias, et Deum visibilem putes. Visus quo Deus videtur, non est corporis, sed mentis, et spiritus. Quod etiam ipse Salvator in Evangelio vocabulo proprio distinguens dixit : « Nemo videt Patrem » nisi Filius[2]. » Denique et iis quos facit Deum videre, dat spiritum scientiæ, et spiritum sapientiæ, ut per ipsum spiritum videant Deum. Et ideo dicebat ad discipulos, quia « qui me videt, videt et Patrem[3]. » Et utique non ita inepti erimus, ut putemus quod qui secundum corpus eum vidit, viderit etiam patrem : alioqui inveniuntur et Scribæ, et Pharisæi, et hypocritæ, et Pilatus qui eum flagellis cecidit, et omnis populus qui clamabat : « Crucifige, crucifige eum[4], » videntes Jesum secundum carnem, etiam Deum patrem vidisse. Quod utique non solum absurdum videtur esse, sed et impium. Sicut enim cum turbæ eum comprimerent euntem cum discipulis, nullus eorum qui premebant et coarctabant eum, tetigisse dicitur eum, nisi illa sola quæ profluvium sanguinis passa venit et tetigit fimbriam vestimenti ejus, et ipsi soli testimonium perhibet dicens, quia « tetigit me aliquis, ego enim sensi virtutem de me

[1] Matth. v. — [2] Joan. vi, 46. — [3] Id. xiv, 9. — [4] Luc. xxiii, 21.

» exisse [1] : » ita et cum plures essent qui eum videbant, nullus eum vidisse dicitur, nisi qui agnovit quod verbum Dei, et Filius Dei est : in quo utique simul agnosci et videri dicitur Pater. Sed et hoc nos non prætereat, quod prius capreæ, et nunc hinnulo cervorum comparatur, cum utique majus animal cervus quam caprea videatur. Sed animadverte ne illa potius in his habenda sit ratio : quia cum dupliciter constet salus credentium, per agnitionem fidei et operum perfectionem, ratio fidei quæ pro intuitu et inspectione contemplationis capreæ (ut diximus) comparatur, primus habeatur salutis gradus : secundo vero in loco operum perfectio quæ servi formam tenet vincentis et perimentis venena serpentium, id est, artes diabolicas, memoretur. Si ergo sponsa similem dicit esse fraternum suum capreæ, vel hinnulo cervorum in montibus Bethel, Bethel vero domus Dei interpretatur, montes ergo qui in domo Dei sunt, possunt Legis et prophetarum, sed et evangelica et apostolica accipi volumina, in quibus et fides Dei perficitur et contemplatur, et operum perfectio dicitur et adimpletur.

« Ecce hic stetit post parietem nostrum incumbens su» per fenestras, prospiciens per retia. Respondet fraternus » meus, et dicit mihi [2]. » Cum considero difficultates investigandi sensus in his qui propositi sunt Scripturæ sermonibus, simile me aliquid pati video huic, qui ad investigandum venationem odoratibus sagacis canis procedit : ubi interdum moris est, ut cum vestigiis intentus proximum se venator latentibus effectum putaverit esse cubilibus, subito vestigiorum desideretur indiciis, et rursum fixius impressis odoratibus easdem quas explicaverat, retrorsum redeat vias, donec inveniat locum in quo se altius excutiens venatio latenter ad aliam transtulit viam : quam cum venator invenerit, alacrior insequitur spe prædæ certior, et vestigii

[1] Luc. VIII, 46. — [2] Cant. II, 9, 10.

firmitate securior. Ita ergo et nos ubi se propositæ explanationis quodam modo substraxere vestigia, paululum emensa repetentes, et planiorem quam dudum videbatur expositionis ordinem persequentes, speramus quod Dominus Deus noster tradat in manus nostras venationem, quam præparantes, et secundum scientiam matris Rachel rationalis verbi salibus condientes, benedictiones mereamur consequi a spiritali patre Jacob. Propter quod necessarium videtur (ut diximus) breviter dicta repetere, explanationemque priorem retexere, ut qui sit lucidior sensus aperiatur. Intelligi ergo mihi videtur ex initio propositi dramatis sponsam foris stare in bivio, et ob amorem sponsi hinc atque inde prospicere si forte veniat, si forte appareat, nec viam ingredi velle aliquam dum ignorat unde magis veniat, nec domi, sed foris stare, et desiderio ejus agitari ac dicere: « Osculetur me osculo oris sui[1]: » ubi autem venit sponsus, dicat: « Bona sunt ubera tua super vinum, » et reliqua, usque ad eum locum ubi ait: « Post te curremus. » Post hæc dilecta jam et vicem charitatis ab ipso sponso recipiens, introducatur in cubiculum ejus, et dicat: « Introduxit me » rex in cubiculum suum[2]. » Sed et cætera quæ postea sunt scripta, intus posita loquatur ad sponsum præsentibus et assistentibus sponsæ quidem adolescentulis, sponsi vero sodalibus. Verumtamen intelligatur sponsus utpote vir, non semper in domo, neque semper assidere sponsæ intra domum positæ: sed exeat frequenter, et illa eum quasi amore ejus sollicita requirat absentem: sed et ipse interdum redeat ad eam. Propter quod et videatur per totum libellum aliquando quidem velut absens requiri sponsus, aliquando sicut præsens loqui cum sponsa. Ipsa autem sponsa cum multa et magnifica in sponsi cubiculo pervidisset, petit se etiam in domum vini introduci. Quo cum ingressa per-

[1] Cant. 1, 2. — [2] Ibid. 4.

spexisset quod sponsus utpote vir non resederit in domo, ipsa rursus amore ejus exagitata, exierit foras, et circumiens peragret circa domum non ingrediens, et ex omni parte prospiciat quando ad eam redeat sponsus : et ecce subito videat eum vicinorum montium juga immensis saltibus superantem descendere ad domum in qua amore ejus sollicita æstuat sponsa. Perveniens vero sponsus ad parietem domus, stet paululum post ipsum, considerans (ut fieri solet) aliquid, et animo retractans. Jam vero etiam ipse sentiens aliquid amoris erga sponsam, usus altitudine sua quæ attingit usque ad domus fenestras, quæ fenestræ habeant aliquam partem operis, ut aiunt, reticulati. Et tunc incumbat quidem per fenestras, eminentior autem sic sit fenestris, attingatque usque ad superiora earum quæ reticulato, ut diximus, opere distinctæ sunt, indeque prospiciens alloquatur sponsam, et dicat ei : « Exurge, veni, » proxima mea, formosa mea, columba mea[1], » et reliqua. Hæc sunt quæ, ut superius designavimus, difficultatem plurimam dirigendi ordinis, et aperiendæ intelligentiæ habere nobis visa sunt. Quæ ut puto evidentiora fecerit repetita hæc nunc indago sermonum. Spiritalis autem in his expositio, non ita laboriosa ac difficilis habetur. Sponsa enim verbi anima, quæ in domo regali (hoc est in Ecclesia) consistit, docetur a verbo Dei, qui est sponsus suus, quæcumque reposita sunt et recondita intra aulam regiam et cubiculum regis : discit in hac domo, quæ est Ecclesia Dei vivi, cellas etiam vini illius quod de sanctis torcularibus congregatum est, cellas vini non solum novi sed et veteris ac suavis, quæ est doctrina Legis et prophetarum : in quibus sufficienter exercitata recipiat in se ipsum, qui erat in principio apud Deum Deus verbum, sed non semper secum permanentem : non enim possibile est hoc humanæ na-

[1] Cant. II, 10.

turæ : sed interdum quidem visitetur ab eo, interdum vero relinquatur, ut amplius desideret eum. Cum vero visitatur a verbo Dei secundum propositi versiculi sensum, per montes saliens venire dicitur ad eam : excelsos scilicet et elevatos revelans ei cœlestis scientiæ sensus, ita ut perveniat usque ad ædificationem Ecclesiæ, quæ est domus Dei vivi, columna et firmamentum veritatis, et stet juxta parietem, vel post parietem, ut neque penitus abscondatur, neque omnino in promptu sit. Verbum enim Dei, et sermo scientiæ non in publico et palam positus, neque conculcandus pedibus apparet : sed cum quæsitus fuerit invenitur, et invenitur non, ut diximus, in propatulo positus, sed obtectus, et quasi post parietem latens. Anima autem quæ in Ecclesia esse dicitur, non intra ædificia parietum collocata intelligitur, sed intra munimenta fidei et ædificia sapientiæ posita, celsisque fastigiis charitatis obtecta. Propositum ergo bonum, et fides rectorum dogmatum animam esse in domo Ecclesiæ facit : cujus domus membra quædam sunt, vel cubiculum, vel domus vini, vel alia hujusmodi pro gratiarum scilicet gradibus, et donorum spiritalium diversitatibus appellantur. Sic ergo et paries nunc pars quædam domus hujus est, quæ potest indicare dogmatum firmitatem : sub qua stare dicitur sponsus, et in quibus tam magnus et excelsus est, ut emineat omne ædificium, et prospiciat sponsam, id est, animam : et nondum quidem apertum se ei, totumque manifestet, sed quasi per retia prospiciens hortetur eam, et provocet non sedere intrinsecus segnem, sed exire ad se foras : et conari ut non jam per fenestras et retia, neque per speculum in ænigmate, sed procedens foras facie ad faciem videat eum. Nunc enim quia nondum potest ita eum intueri, propterea non ante, sed retro ei et post parietem stet. Incumbit autem per fenestras, quæ sine dubio patebant ad recipiendum lumen

ad illuminandam domum. Per has ergo sermo Dei incumbens, et prospiciens provocat exurgere, et ad se venire animam. Possumus autem sensus corporeos fenestras intelligere, per quas aut mors, aut vita intrat ad animam, sic enim designat Hieremias propheta cum de peccatoribus loquitur, dicens : « Ascendit mors per fenestras vestras[1]. » Quomodo ascendit mors per fenestras? Si oculi peccatoris videant mulierem, et mœchentur eam in corde suo, sic mors ingressa est ad animam per fenestras oculorum[2]. Sed et cum recipit quis auditum vanum, et præcipue falsæ scientiæ dogmatum perversorum : tunc per aurium fenestras mors intrat ad animam. Si vero anima intuens ornamentum mundi et ex pulchritudine creaturarum conditorem omnium intelligat Deum, et opera ejus miretur, laudetque operum Creatorem, ad animam hanc vita ingreditur per fenestras oculorum. Sed et cum auditum inclinat ad verbum Dei, et rationibus sapientiæ ac scientiæ ejus delectatur, huic per aurium fenestras ad animam sapientiæ lumen ingreditur. Per has ergo fenestras prospiciens verbum Dei, et prospectum suum ad sponsam animam dirigens, assurgere hortatur eam, et venire ad se, id est, corporea et visibilia relinquere, et ad incorporea et invisibilia ac spiritalia properare. Quoniam « quæ videntur, temporalia sunt, » quæ autem non videntur æterna sunt[3]. » Sic et spiritus Dei circumire dicitur, et quærere dignas animas, quæ apte, recteque fieri possint ad habitaculum sapientiæ. Quod autem per retia fenestrarum prospicere dicitur, illud sine dubio indicat, quod donec in domo hujus corporis posita sit anima, non potest nudam et apertam Dei sapientiam capere, sed per exempla quædam, et indicia atque imagines rerum visibilium. Illa quæ sunt invisibilia et incorporea contemplatur : et hoc est prospicere ad eam sponsum per

[1] Jer. IX, 21. — [2] Matth. V. — [3] 2 Cor. IV, 18.

retia fenestrarum. Si vero de Christo hæc et Ecclesia exponamus, domus in qua habitabat Ecclesia, Scripturæ sunt Legis et prophetarum. Ibi enim et cubiculum regis est omnibus divitiis scientiæ ac sapientiæ repletum. Ibi et domus vini, doctrina scilicet vel mystica, vel moralis, quæ lætificat cor hominis. Adveniens ergo Christus stetit paululum post parietem veteris Testamenti. Stetit enim post parietem, cum non manifestaretur ad populum : ubi vero affuit tempus, et cœpit per fenestras Legis ac prophetarum per ea scilicet quæ de eo prædicata fuerant, apparere et ostendere se Ecclesiæ intra domum, hoc est intra litteram Legis sedenti, provocat eam inde exire, et venire foras ad se. Nisi enim exeat, nisi procedat et progrediatur a littera ad spiritum, non potest sponso suo conjungi, neque Christo sociari. Vocat ergo eam, et invitat a carnalibus ad spiritalia, a visibilibus ad invisibilia, a Lege venire ad Evangelia. Et ideo dicit ei : « Surge, veni, proxima mea, formosa mea, columba mea [1]. » Et ut aliqua etiam de his quæ postmodum dicenda sunt præveniamus, timentes sensum perdere qui occurrit in hoc loco : propterea fortassis et illud dicit ad eam, quia etiam hyems transiit, pluvia abiit; simul et passionis suæ tempus indicans, quod transacta hyeme, et dejectis imbribus ipse passus est : simul et illud quoque per spiritalem designans intelligentiam, quod usque ad illud tempus quo Christus passus est, imbres fuerunt super terram. Mandabat enim adhuc Dominus imbribus, scilicet prophetis, ut pluerent verbi pluviam super terram. Sed quia usque ad Joannem Baptistam prophetica finiuntur officia, merito imbres abiisse, et discessisse dicuntur. Cessarunt autem prophetici imbres non ad damnum credentium, sed ad majora Ecclesiæ lucra. Quid enim imbribus opus est, ubi flumen Dei lætificat civitatem? ubi in corde unius-

[1] Cant. II, 10.

cujusque credentium fons aquæ vivæ fit salientis in vitam æternam? Quid opus imbribus, ubi jam flores apparuerunt in terra nostra, et ex adventu Domini jam non exciditur ficulnea, quæ prius non attulerat fructum? Nunc enim jam produxit grossos suos. Sed et vineæ dederunt odorem suum. Unde et unus quidam ex ista vinea dicebat : « Quia Christi » bonus odor sumus Deo in omni loco in his qui salvi fiunt, » et in his qui pereunt[1]. » Sed hæc, sicut supra designavimus, antequam ad ipsa Scripturæ loca venire præsumpsimus, ne forte fugeret nos sensus qui occurrisse videbatur in tempore : nunc repetamus quomodo per retia prospicere dicatur. Scriptum est : « Non enim inique tenduntur retia » avibus[2]. » Et iterum : Justus si incurrerit in peccatum, effugere jubetur, sicut et damula ex laqueis, et avis ex retibus. Plena est ergo vita mortalium laqueis offensionum, retibus plena deceptionum, quas tendit adversum genus humanum ille, qui contra Dominum gigas venator Nemrod appellatur. Verus etenim gigas quis alius est nisi diabolus, qui etiam adversus Deum rebellat? laquei ergo tentationum, et decipulæ insidiarum, diaboli retia appellantur. Et quoniam hæc retia ubique tetenderat inimicus, atque in ipsis pene omnes involverat, oportebat esse aliquem qui fortior et eminentior fieret his, et contereret ea, ut sequentibus se viam posset aperire. Idcirco ergo et Salvator prius quam in conjugium et societatem veniret Ecclesiæ, tentatur a diabolo, ut vincens retia tentationum per ipsa prospiceret, et per ipsa vocaret eam ad se, docens sine dubio et ostendens ei quod non per otium et delicias, sed per multas tribulationes et tentationes veniendum sibi esset ad Christum. Nullus ergo alius fuit, qui retia ista superare potuerit. « Omnes enim peccaverunt[3], » sicut scriptum est. Et rursus, ut Scriptura dicit : « Non est justus super terram, qui fecerit

[1] 2 Cor. II, 15. — [2] Prov. I, 17. — [3] Rom. III, 23.

» bonum, et non peccaverit. » Et iterum : « Nemo mundus a » sorde, nec si unius diei fuerit vita ejus[1]. » Solus ergo est Dominus et Salvator noster Jesus Christus qui peccatum non fecit, sed peccatum eum pater fecit pro nobis, ut in similitudine carnis peccati, de peccato damnaret peccatum. Venit ergo ad ista retia, sed involvi in eis solus ipse non potuit : quin imo diruptis eis, et contritis dat Ecclesiæ suæ fiduciam ut audeat jam cassare laqueos, et transire per retia, et cum omni alacritate dicere : « Anima nostra sicut » passer erepta est de laqueo venantium : laqueus contritus » est, et nos liberati sumus[2]. » Quis autem contrivit laqueos, nisi ille qui solus in eis teneri non potuit? Quamvis et ipse in morte fuerit voluntarie, et non ut nos necessitate peccati. Solus est enim qui fuit inter mortuos liber. Et quia liber inter mortuos fuit, idcirco devicto eo qui habuit mortis imperium, abstraxit captivitatem quæ tenebatur in mortem. Et non solum semetipsum resuscitavit a mortuis, sed et eos qui tenebantur in morte, simul excitavit, simulque sedere in cœlestibus fecit. Ascendens enim in altum captivam duxit captivitatem[3], non solum animas educens, sed et corpora eorum resuscitans, sicut testatur Evangelium quod multa corpora sanctorum resuscitata sunt, et apparuerunt multis, et introïerunt in sanctam civitatem Dei viventis Hierusalem[4]. Hæc nobis expositio de retibus secundo in loco assumpta est. Sit sane legentis judicium, quæ earum mysticis dignius aptari possit eloquiis.

[1] Eccles. VII, 21. — [2] Psalm. CXXIV, 7. — [3] Ephes. IV. — [4] Matth. XXVII.

LIBER QUARTUS.

« Surge, veni proxima mea, speciosa mea, columba » mea, quoniam ecce hyems transiit, pluvia abiit et recessit » sibi, flores visi sunt in terra, tempus putationis advenit, » vox turturis audita est in terra nostra. Arbor fici produxit » germina sua, vites florentes dederunt odorem suum [1]. » Quid contineat ordo dramatis jam supra descripsimus; nunc vero quid vel sermo Dei ad animam se dignam, sibique aptam, vel quid Christus ad Ecclesiam dicere intelligendus sit, advertamus. Sed interim primus sermo Dei loquatur ad hanc speciosam decoramque animam, cui per sensus corporeos, id est per intuitum lectionis, et per auditum doctrinæ, quasi per fenestras apparuit, proceritatemque suæ magnitudinis demonstravit, ita ut in superioribus ei loqueretur incumbens, atque inde evocans eam, ut procedat foras, et extra sensus jam corporeos effecta desinat esse in carne, ut merito audiat : « Vos autem non » estis in carne, sed in spiritu [2]. » Non enim taliter diceret eam verbum Dei proximam sibi, nisi conjungeret se ei, et fieret cum eo unus spiritus, nec diceret eam speciosam, nisi videret imaginem ejus renovari de die in diem : et nisi videret eam capacem Spiritus sancti, qui in specie columbæ descendit in Jordane super Jesum, non ei disceret : *Columba mea.* Conceperat enim amorem verbi Dei, et cupie-

[1] Cant. II, 10, 11, 12, 13. — [2] Rom. VIII, 9.

bat ad ipsum volatu celeri pervenire, dicens : « Quis mihi » dabit pennas sicut columbæ, et volabo, et requiescam [1] ? » Volabo sensibus, volabo intellectibus spiritalibus, et requiescam cum apprehendero sapientiæ et scientiæ ejus thesauros. Puto enim quia sicut qui mortem Christi recipiunt, et mortificant membra sua super terram, consortes efficiuntur similitudinis mortis ejus : ita et hi qui virtutem Spiritus sancti recipiunt, et sanctificantur ex eo, et donis ejus replentur, quia ipse in specie columbæ apparuit, etiam ipsi columbæ fiant, ut de terrenis et corporeis locis evolent ad cœlestia pennis sancti Spiritus sublevati. Quod si autem tempus opportunum quo hæc fieri possint, consequenter inseruit : *Quia ecce hyems*, inquit, *transiit*, *pluvia abiit* [2]. Non enim ante anima verbo Dei jungitur et sociatur, nisi omnis ex ea hyems perturbationum ac vitiorum procella discesserit, et ultra jam non fluctuet, et circumferatur omni vento doctrinæ. Ubi ergo ex anima hæc cuncta discesserint, desideriorumque ab eadem tempestas effugerit, tunc incipient in ea flores vernare virtutum, tunc ejus menti et tempus putationis adveniet, et si quid superfluum et minus utile fuerit in ejus sensibus vel intellectibus resecabitur, et ad gemmas spiritalis intelligentiæ revocabitur. Tunc etiam vocem turturis audiet, illius sine dubio sapientiæ quam dispensator verbi loquitur inter perfectos, sapientiæ Dei altioris quæ abscondita est in mysterio. Hoc namque indicat appellatio turturis. Hæc namque avis in secretioribus, et remotis a multitudine locis vitam transigit, aut deserta montium diligens, aut secreta sylvarum, procul semper a multitudine posita, et a turbis aliena. Quid autem est aliud quod oportunitati temporis hujus, amœnitatique conveniat ? « Ficus, » *inquit*, produxit germina sua [4]. » Notandum quidem fructus ipsius spiritus, qui sunt gaudium, charitas, pax, et

[1] Psalm. LV, 6. — [2] Cant. II, 11. — [3] Ibid. 13.

cætera. Sed jam tamen germina eorum proferre incipit spiritus hominis, qui in ipso est singulariter ficulnea nominatus. Sicut enim generaliter in Ecclesia diversæ arbores singulæ quæque animæ credentium intelliguntur, de quibus dicitur : « Omnis arbor quam non plantavit pater meus cœ-»lestis eradicabitur[1]. » Et iterum Paulus, qui se dicit adjuterem Dei esse in agricultura Dei, ait etiam ipse : « Ego »plantavi, Apollo rigavit[2]. » Sed et Dominus in Evangeliis : « Aut facite arborem bonam, et fructum ejus bo-»num : aut arborem malam et fructum ejus malum[3]. » Sicut ergo generaliter in Ecclesia singuli quique credentium diversæ arbores intelliguntur : ita et in unaquaque anima diversæ virtutes efficacia ejus diversæ arbores intelliguntur. Est ergo et in anima ficus quædam quæ producit germen suum : est et vitis quæ floreat, et reddat odorem suum. Cujus vitis palmites purgat pater cœlestis agricola, ut fructum plurimum afferant. Sed hæc vitis primo per odoris suavitatem, quæ ex flore redditur, lætificat odoratum, secundum eum qui dicebat : « Quoniam Christi bonus odor »sumus Deo in omni loco[4]. » Hæc ergo initia virtutum videns sermo Dei in anima, vocat eam ad semetipsum, ut festinet et exeat : et abjiciens cuncta corpora venit ad eum, ut perfectionis ejus particeps fiat. Idcirco igitur quasi adhuc jacenti, et in rebus corporeis incumbenti primo dicit : *Exurge* : et quasi quæ statim obedierit, et obsecuta sit vocanti, collaudatur ab eo, et audit : « Proxima mea, et »columba mea. » Et post hæc ne ad tentationum turbines trepidaret, annuntiat ei quod hyems dicesserit, et pluvia transierit, et abierit sibi. Bene autem vitiorum et peccatorum naturam uno miro sermone prolato significavit, ut hujusmodi diceret hyemem et pluviam, quæ ex vitiorum delicto tempestateque descendat, sibi abiisse indicans, et

[1] Matth. xv, 13. — [2] 1 Cor. iii, 6. — [3] Matth. xii, 33. — [4] 2 Cor. ii, 15.

per hoc nullam esse substantiam peccatorum. Non enim decidentia de homine vitia ad aliquam aliam substantiam peccatorum congregantur, sed sibi abeunt, et in semetipsa resoluta evanescunt, atque in nihilum rediguntur. Et ideo dixit, « quia abiit sibi. » Fit ergo tranquillitas animæ, apparente ei verbo Dei, et cessante peccato; et ita demum florente vinea incipient virtutes atque arbusta bonorum operum fructum germinare. Sed nunc iterum Christus hæc loquitur ad Ecclesiam, et in anni circulum omne præsentis sæculi spatium ponit. Et per hyemem quidem illud indicat tempus, in quo vel Ægyptios grando et turbines ac reliqua decem plagarum verbera flagellabant : vel cum diversa bella perferebat Israel : vel etiam cum ipsi Salvatori restitit, et incredulitatis turbine correptus, naufragio fidei submersus est. Ubi ergo illorum delicto salus gentibus facta est, vocat nunc ad se Ecclesiam, dicitque ei : exurge, et veni ad me, quia jam hyems, quæ submersit incredulos, et vos in ignorantia reprimebat, abscessit. Sed et pluvia pertransiit, id est, jam non mandabo nubibus, prophetis scilicet, ut pluant pluviam verbi super terras : sed ipsa vox turturis, hoc est, ipsa Dei sapientia loquetur in terris, et dicet : *Ipse qui loquebar adsum*[1]. Flores ergo credentium populorum, et orientium ecclesiarum apparuerunt in terra. Sed et putationis tempus per fidem meæ passionis et resurrectionis advenit. Amputantur enim et execantur ab hominibus peccata, cum in baptismo donatur remissio peccatorum. Vox quidem turturis (ut diximus) jam non per diversos prophetas, sed per os ipsius sapientiæ Dei auditur in terris. Et ficulnea germinat, quæ potest in fructibus sancti Spiritus accipi, qui nunc primum aperiuntur, et demonstrantur Ecclesiæ : vel etiam in littera Legis quæ ante adventum Christi clausa erat et constricta, et indumento quodam intelligentiæ carnalis obtecta. Ex

[1] Isai. LII, 6.

præsentia vero ejus et adventu prolatum est ex ea germen spiritalis intelligentiæ, et sensus viridis et vitalis, qui in ea tegebatur, apparuit: ut Ecclesia, quæ tegebatur a Christo in ficulnea, id est, in Lege, non appareat arida, nec occidentem litteram sequi, sed florentem, et vivificantem spiritum. Sed et vites florere dicuntur, et dedisse odorem suum. Possunt quidem et diversæ Ecclesiæ, quæ per orbem terræ habentur, vites dici florentes, aut vineæ. « Vinea enim Domini » Sabaoth domus Israel est, et domus Juda dilecta no- » vella [1]. » Istæ ergo vineæ cum primo accedunt ad fidem florere dicuntur: cum vero per religionem operum suorum suavitate adornantur, odorem suum dedisse dicuntur. Non sine causa puto quod non dixerit, odorem dederunt, sed odorem suum: ut ostenderet inesse unicuique animæ vim possibilitatis, et arbitrii libertatem, qua possit agere omne quod bonum est. Sed quia hoc naturæ bonum prævaricationis occasione decerptum, vel ad ignominiam, vel lasciviam fuerat inflexum, ubi per gratiam reparatur, et per doctrinam verbi Dei restituitur, odorem reddit sine dubio illum, quem primus conditor Deus indiderat, sed peccati culpa subtraxerat. Possunt autem et vites, vel vineæ, intelligi virtutes cœlestes et angelicæ, quæ hominibus largiuntur odorem suum, id est, doctrinæ et institutionis bonum, quo instruunt et imbuunt animas, donec ad perfectionem veniant, et incipiant capaces fieri Dei. Sicut et Apostolus ad Hebræos scribens, dicit: « Nonne omnes sunt » ministeriales spiritus in ministerium missi propter eos, » qui hæreditatem capiunt salutis [2]? » Et ideo dicuntur ab ipsis quasi primum florem et odorem bonorum operum capere homines: ipsos vero fructus vitis ab eo sperare, qui dixit: « Non bibam de generatione vitis hujus, donec bibam » illud vobiscum novum in regno Patris mei [3]. » Illi ergo per

[1] Isai. v, 7. — [2] Hebr. I, 14. — [3] Matth. XXVI, 29.

fecti flores et fructus ab ipso sperandi sunt : initia vero et (ut ita dicam) proficiendi suavitas potest a cœlestibus virtutibus ministrari , vel certe per eos qui dicebant (ut supra diximus) « quoniam Christi bonus odor sumus Deo in omni » loco[1]. » Sed et alio modo possumus adhuc intelligere hæc quæ habentur in manibus , ut dicamus veluti prophetiam quamdam videri ad Ecclesiam factam , per quam vocetur ad repromissiones futuras , ut quasi post consummationem sæculi cum tempus resurrectionis advenerit dicatur ei : *Exurge*. Et quia sermo hic statim opus resurrectionis designat , tanquam ex resurrectione clarior et splendidior effecta , invitatur ad regnum , et dicitur ei : « Veni , proxima » mea , speciosa mea , columba mea , quia hyems transiit[2]. » Hyemem sine dubio hujus præsentis vitæ procellas et turbines nominans , quibus humana vita tentationum procellis agitatur. Transiit ergo hyems ista cum pluviis suis , abiit sibi. Sibi unusquisque egit in hac vita omne quod egit. Principium vero repromissionum futurarum flores. Securim ad radicem arboris positam in consummationem sæculi , ut excidat omnem arborem non facientem fructum bonum , tempus putationis intellige. Vocem vero turturis , quæ in litteris repromissionis auditur , quam mansueti in hæreditate suscipient, Christi personam facie ad faciem , et non jam per speculum et in ænigmate docentis adverte. Ficulnea vero quæ germen suum producit , totius congregationis justorum fructus habeatur. Istæ vero et sanctæ et beatæ angelicæ virtutes , quibus electi quique et beati ex resurrectione sociabuntur , qui erunt sicut Angeli Dei , ipsæ sunt vites et florentes vineæ , quæ odorem suum unicuique animæ , et gratiam quam a conditore suscepit prius , et nunc iterum perditam recuperavit , impertiunt , suavitate-

[1] 2 Cor. II , 15. [2] Cant. II , 10 , 11.

que cœlestis odoris fœtorem tandem abjectæ ab eis mortalitatis corruptionisque depellunt.

« Surge, et veni proxima mea, columba mea, in vela- » minibus petræ juxta promurale. Ostende mihi faciem » tuam, et auditam fac mihi vocem tuam, quoniam vox tua » suavis est, et facies tua speciosa[1]. » Secundum propositi dramatis ordinem sponsus, qui saliens super montes, et exiliens super colles ad sponsam venerat, prospiciens eam, et intuens per fenestras, secundo jam loco dicit ad eam: « Surge, veni proxima mea, speciosa mea, columba mea. » Nunc vero addit etiam hoc ut ostenderet ei locum ad quem venire debeat, qui locus sub velamento et tegmine saxi sit positus. Sit autem idem locus non tam juxta murum, quam juxta promurale quoddam. Promurale autem dicitur, cum extra muros qui ambiunt civitatem, alius dicitur murus, et est murus ante murum. Tum deinde quasi si reverentiæ causa ipsa sponsa obtecta sit et velata, petit ipse sponsus, ut veniens ad illum locum quem supra ostendit, utpote secretiorem, ibi ei quasi rejecto velamine ostendat faciem suam. Et quia pro multa reverentia taceret sponsa, desiderat sponsus aliquando etiam vocem ejus audire, et delectari in verbis ejus, et dicit, ut auditam sibi faciat vocem suam. Videtur tamen quod non ei penitus incognita sit facies ejus, neque vocis ejus ignarus sit, sed quia intercesserit aliquid, in quo nec faciem ejus viderit, nec vocem audierit. Iste sit propositi dramatis textus. Cui et hoc additur, quod veris tempus agi videatur, cum et flores apparuisse memorantur in terra, et vox turturis personare, et germen arbores produxisse. Propter hoc velut opportuno tempore progredi provocat sponsam, quæ sine dubio hyemem totam intra domus claustra resederit. Sed hæc nullam mihi videntur (quantum ad historicam narrationem pertinet)

[1] Cant. II, 13, 14.

utilitatem conferre legentibus, aut aliquam saltem narrationis ipsius servare consequentiam, sicut ut cæteris Scripturæ historiis invenimus. Unde necesse est cuncta ad spiritalem transferre intelligentiam. Primo ergo intellige mihi animæ hyemem, cum adhuc passionum fluctibus jactatur, et vitiorum procellis, ac duris malignorum spirituum flatibus verberatur. In his positam non hortatur eam sermo Dei foras exire, sed intra semetipsam colligi, et uniri undique, atque contegi contra perniciosos malignorum spirituum flatus. Nulli tunc in divinis litteris studiorum flores apud eam, nec profundioris sapientiæ secreta, et recondita mysteria quasi per vocem turturis resonant. Sed neque odoratus ejus gratiæ aliquid quasi ex vineæ floribus recipit, neque visus ejus tanquam in ficulneæ germine delectatur, sed sufficit ut in tempestatibus tentationum a lapsu peccati tuta ac munita permaneat. Quod si obtinuerit ut illæsa perduret, hyems ei transit, et venit ei ver. Ver namque ei est, cum quies animo datur, tranquillitas menti. Tunc ad eam venit verbum Dei, tunc eam vocat ad se et hortatur ut exeat, non solum extra domum, sed extra civitatem : id est, non solum extra carnis vitia efficiatur, sed extra omne quidquid corporeum et visibile continetur in mundo. Namque figuraliter in Lege civitatem jam in superioribus evidenter ostendimus. Evocatur ergo anima extra murum, et usque ad promurale perducitur, cum adjiciens et relinquens ea quæ videntur et temporalia sunt, contendit ad ea quæ non videntur, et æterna sunt. Ostenditur ergo ei iter istud sub velamine petræ agendum, non sub aëre nudo, neque ut patiatur solis ardores, ne iterum fusca fiat, ne iterum dicat : « Despexit me sol[1] : » propterea sub velamine petræ agit hoc iter. Hoc autem ipsum velamen non vult ex frondibus esse aut linteis, aut pellibus, sed petram vult ei esse vela-

[1] Cant. I, 6.

men, id est, firma et solida Christi dogmata. Ipsum namque esse petram Paulus pronunciat dicens: «Petra autem »erat Christus[1].» Christi ergo doctrina et fide si obtegatur anima et veletur, tuto potest ad illud pervenire secretum, ubi revelata facie gloriam Domini contempletur. Merito autem velamen istud petræ tutum creditur, quia et Salomon de ea dicit in Proverbiis, quod vestigia serpentis non possunt deprehendi super petram. Sic enim ait: «Tria sunt »quæ impossibile est mihi intelligere, et quartum quod »ignoro, vestigia aquilæ volantis, et viam serpentis super pe»tram, et semitas navis in pelago, et vias viri in juventute[2].» Serpentis ergo, id est, signa aliqua peccati, in hac petra quæ est Christus, inveniri non possunt, quia solus est qui peccatum non fecit. Hujus ergo petræ vero velamine anima tuto pervenit ad promuralem locum, id est, ad contemplandum incorporalia et æterna. De hac eadem petra alia verbi specie David in XXXIX Psalmo dicit: «Et statuit supra »petram pedes meos, et direxit gressus meos[3].» Nec mireris si apud David petra hæc quasi fundamentum et crepido est animæ per quam pergit ad Deum, et apud Salomonem velamen est animæ ad mystica sapientiæ secreta tendentis: cum et ipse Christus nunc via dicatur, per quam credentes incedunt, nunc etiam præcursor, sicut ait Paulus: «In »quod præcursor introïvit pro nobis Jesus[4].» Simile est et illud quod per Moysen dicitur a Deo: «Ecce posui te in »foramine petræ, et videbis posteriora mea[5].» Igitur petra ista quæ Christus est, non est ex omni parte clausa, sed habet foramen. Foramen vero est petræ, qui revelat et innotescere facit hominibus Deum. Nemo ergo videt Patrem, nisi Filius[6]: nemo ergo videt postrema Dei, id est, quæ in postremis temporibus fiunt, nisi positus in foramine petræ,

[1] I Cor. X, IV. — [2] Prov. XXX, 18, 19. — [3] Psalm. XXXIX, 3. — [4] Hebr. VI, 20. — [5] Exod. XXXIII, 22, 23. — [6] Joan. VI.

scilicet cum ea Christo revelante didicerit. Et hic ergo sub velamine petræ animam proximam sibi effectam invitat sermo Dei ad primoralem locum, sicut supra jam diximus, ad contemplanda ea quæ non videntur, et æterna sunt, et ibi dicit ad eam : « Ostende mihi faciem tuam[1] : » perfecto ut videat, si non aliquid in vultu ejus veteris adhuc velaminis habeat, sed possit intrepidis obtutibus gloriam Domini speculari, ut hæc ipsa dicat : « Et vidimus gloriam ejus tanquam unigeniti a Pa- » tre plenum gratiæ et veritatis[2]. » Sed et cum digna fuerit, ut de ipsa dicatur sicut et de Moysi dictum est, quia Moyses loquebatur, et Dominus respondebat ei, tunc completur in ea quod ait : « Auditam fac mihi vocem tuam[3]. » Ingens vero laus ejus ostenditur in eo quod dicitur : « Vox tua suavis[4]. » Sic enim sapientissimus propheta David dicebat : « Suavis » sit ei disputatio mea[5]. » Suavis est vox animæ cum verbum Dei quod loquitur, cum fide et dogmatibus veritatis exponit, cum dispensationes Dei et judicia ejus explanat. Si vero aut stultiloquium, aut scurrilitas, aut vanitas de ore ejus procedunt, aut verbum otiosum, de quo reddenda sit ratio in die judicii, insuavis et injucunda vox ista est. Ab hac voce Christus avertit auditum suum. Et ideo quæque perfecta anima ponit ori suo custodiam, et ostium circumstantiæ labiis suis, ut talem semper sermonem proferat qui sale conditus det gratiam audientibus, et dicat de ea verbum Dei : « Quia vox tua suavis. Sed et facies tua, *inquit*, speciosa[6]. » Si intelligas illam faciem de qua Paulus dicit : « Nos au- » tem omnes revelata facie[7] : » et item cum dicit : « Tunc » autem facie ad faciem[8] : » tunc videbis quæ sit animæ facies quæ laudetur a verbo Dei, et speciosa esse dicatur. Illa sine dubio quæ quotidie renovatur ad imaginem ejus qui creavit eam, quæ non habet in se maculam, aut rugam,

[1] Cant. II, 14. — [2] Joan. I, 14. — [3] Cant. II, 14. — [4] Ibid. — [5] Psalm. CIV, 34. — [6] Cant. II, 14. [7] 2 Cor. III, 18. — [8] 1 Cor. XIII, 12.

aut aliquid hujusmodi, sed et sancta et immaculata: qualem et ipse sibi exhibuit Christus Ecclesiam, animas scilicet quæ ad perfectionem venerunt, quæ omnes simul efficiunt corpus ecclesiæ. Quod corpus utique pulchrum videbitur et decorum, si animæ ex quibus corpus illud efficitur in omni perfectionis decore permanserint. Sicut enim cum anima in iracundia est, turbatum et ferum reddit corporis vultum: cum vero in mansuetudine et tranquillitate persistit, placidam mitemque reddit aspectum: ita Ecclesiæ facies pro virtutibus et moribus credentium, aut decora pronunciatur, aut turpis, secundum quod et scriptum legimus: « Vestigium » cordis in bonis, vultus hilaris[1]. » Et item alibi: « Cordis » læti facies florida, in tristitiis autem positi mæstus est » vultus[2]. » Cor ergo lætum est, cum habet in se spiritum Dei: cujus primus fructus charitas est, secundus gaudium est. Ex his puto quosdam sapientes sæculi assumpsisse illam sententiam quæ dicit, quia solus sapiens speciosus est, omnis autem nequam turpis est.

Superest nobis ut aliquid apertius etiam de nomine promuralis dicamus. Quod (sicut supra diximus) indicat murum esse ante murum, quod etiam in Esaïa hoc modo dicitur: « Pone murum et circa murum[3]. » Murus munimentum civitatis est. Alius vero murus ante murum, vel circa murum, majora et validiora munimenta designat. Per quod ostenditur, quia evocans sermo Dei animam et educens eam a corporalibus negotiis et corporeis sensibus, docere eam de futuri sæculi mysteriis cupit, et inde ei munimenta conquirere, ut spe futurorum munita et circumdata in nullo possit vel illecebris vinci, vel tribulationibus fatigari. Nunc etiam videamus quomodo hæc a Christo ad Ecclesiam dicatur, quæ est proxima ei et speciosa. Speciosa autem nulli alii nisi soli ipsi. Hoc enim significat cum dicit, *speciosa mea*. Hanc ergo

[1] Eccl. XIII, 26. — [2] Prov. XV, 13. — [3] Isai. XXVI, 1.

exuscitat Christus, et ipsi evangelium resurrectionis annunciat, et ideo dicit: « Exurge, veni proxima mea, speciosa mea. » Quia autem dedit et ei pennas columbæ, posteaquam dormivit in medio sortium : media autem inter duas vocationes Israëlis Ecclesia vocata est, quia primo Israël vocatus est, post hæc ubi ipse offendit et cecidit, vocata est Ecclesia gentium : cum autem plenitudo gentium introïerit, tum iterum omnis Isrël vocatus salvabitur : in medio ergo harum duarum sortium dormit Ecclesia[1]. Et propter hoc dedit ei « pennas columbæ deargentatas[2], » quod significat rationabiles pennas in sancti Spiritus donis. « Et posteriora dorsi ejus, vel in viriditate auri, » ut quidam legunt, vel ut alii scriptum habent, « in pallore auri. » Quod ostendere potest, quia posterior illa vocatio quam ex Israël futuram dicit Apostolus, non erit in observantia legis, sed in pretiositate fidei. Auri namque viriditatis gerit speciem fides virtutibus florens. Potest autem dici in medio earum sortium dormire, vel quiescere Ecclesia, in medio duorum testamentorum : et pennæ ejus deargentatæ ex sensibus legis. Aurum in posterioribus dorsi ejus, intelligi evangelici muneris donum potest. Ad hanc ergo Ecclesiam dicit Christus : Veni, tu columba mea, et veni, in operimento petræ : docens eam ut operta veniat, ne quid patiatur ab incursantibus eam tentationibus, sed sub umbra petræ incedat obtecta dicens : « Spiritus vultus nostri Christus Dominus, cui diximus : In umbra ejus vivemus in gentibus[2]. » Obtecta autem incedit et adoperta, quia debet potestatem habere super caput, propter Angelos. Cum autem venerit ad promuralem locum, id est, ad futuri sæculi statum, ibi ad eam dicit : « Ostende mihi faciem tuam, et auditam fac mihi vocem tuam, quia vox tua suavis est[4]. » Auditam vult fieri vocem Ecclesiæ suæ, quia qui

[1] Rom. xi. — [2] Psalm. lxviii, 13. — [3] Thren. iv, 20. — [4] Cant. ii, 14.

eum confessus fuerit coram hominibus, et ipse confitebitur eum coram Patre suo qui in cœlis est. « Quia vox tua suavis » est. » Et quis non fatetur suavem vocem Ecclesiæ catholicæ fidem veram confitentis, insuavem vero et injucundam esse hæreticorum vocem, qui non dogmata veritatis, sed blasphemias in Deum, et iniquitatem in excelsum loquuntur? Sic et facies Ecclesiæ speciosa est : hæreticorum vero turpis et fœda : si quis est tamen qui bene noverit pulchritudinem vultus probare, id est, si quis spiritalis est qui scit examinare omnia. Nam apud imperitos et animales homines pulchriora videntur mendacii sophismata, quam dogmata veritatis. Possumus autem adhuc de loco promurali etiam hoc addere, quod promurale sinus sit Patris, in quo positus unigenitus Filius, enarrat omnia et enunciat Ecclesiæ suæ quæcumque in secretis et in absconditis Patris sinibus continentur. Unde et quidam ab eo edoctus dicebat : « Deum » nemo vidit unquam. Unigenitus Dei Filius, qui est in sinu Patris, ipse enarravit[1]. » Illuc ergo evocat sponsam suam Christus, et ut de omnibus eam quæ apud Patrem habentur, edoceat et dicat : « Quia omnia vobis nota feci quæ audivi a Patre meo[2] : » et ut iterum dicat : « Pater volo ut ubi » ego sum, illic sit et minister meus[3]. »

« Capite nobis vulpes pusillas exterminantes vineas, et vineæ » nostræ florebunt[4]. » Secundum dramatis ordinem mutata est persona, non enim jam ad sponsam, sed ad sodales loquitur sponsus, et ipsis dicit, ut capiant vulpes pusillas quæ insidiantur vineis : ubi primum germen ostenderint, nec sinunt eas pervenire ad florem. Capi ergo eas præcepit, saluti et utilitati consulens vinearum. Sed hæc, ut cœpimus, spiritali expositione discutienda sunt. Et puto quod si de anima hæc quæ se verbo Dei conjungit, advertas, vulpes contrariæ potestates et nequitiæ dæmonum intelligi debeant, per cogita-

[1] Joan. I, 18. — [2] Id. XV, 15. — [3] Id. XVII, 24; XII, 26. — [4] Cant. II, 15

tiones pravas et intelligentiam perversam exterminantes in anima virtutum florem et fructum fidei perimentes. Provisio igitur verbi Dei qui est Dominus virtutum, mandat angelis suis qui ad ministerium missi sunt, propter eos qui hæreditatem capiunt salutis, ut capiant ex unaquaque anima hujusmodi cogitationes a dæmonibus immissas, ut abjectis eis possint florem virtutis afferre. Capiant autem cogitationes malas in eo, cum suggerunt menti non esse eas a Deo, sed esse a maligno spiritu, et dant animæ discretionem spirituum, ut intelligat quæ sit cogitatio secundum Deum, et quæ sit ex diabolo. Ut autem scias esse cogitationes quas immittit diabolus in cor hominum, vide in Evangelio quod scriptum est : « Cum autem immisisset, *inquit*, diabolus in » cor Judæ Ischariotis ut traderet eum [1]. » Sunt ergo hujusmodi cogitationes quæ a dæmonibus injiciuntur in cordibus hominum. Sed quia non deest divina providentia, ne forte per hujusmodi importunitatem turbaretur libertas arbitrii, et non esset justa causa judicii, idcirco benignis angelis et amicis potestatibus hominum cura mandatur, ut cum deceptores quasi vulpes incursare cœperint hominem, dextris eum auxiliis sublevent. Et ideo dicitur, « Capite nobis vul» pes pusillas. » Competenter sane cum adhuc pusillæ sunt, capi eas mandat et comprehendi. Dum enim cogitatio mala in initiis est, facile potest abjici a corde. Nam si frequenter iteretur, et diu permaneat, adducit animam sine dubio ad consensum : et post consensum intra cor suum confirmatum, certum est quia ad peccati tendat affectum. Dum ergo in initiis est, et pusilla est, capi debet et abjici, ne si adulta fuerit et inveterata, jam non possit expelli. Denique et Judas initium mali habuit in amore pecuniæ, et hæc fuit illi vulpes pusilla. Sed et ab hac cum videret Dominus Judæ animam quasi florentem vineam lædi, capere eam volens,

[1] Joan. XIII, 2.

et abjicere ex eo, commisit ei pecuniæ loculos, ut possidens quod amabat, a cupiditate cessaret. Sed ille utpote habens sui arbitrii libertatem, non est amplexus medici sapientiam, sed indulsit semetipsum illi magis consilio quo exterminabatur anima sua, quam quo sanabatur. Si vero hæc de Christo et Ecclesia intelligamus, sermo videbitur ad Ecclesiæ doctores dirigi, et mandari eis de captione vulpium exterminantium vineas. Vulpes autem perversos doctores hæreticorum dogmatum possumus intelligere, qui per argumentorum calliditatem seducunt corda innocentium, et vineam Domini exterminant ne floreat in fide recta. Datur ergo præceptum doctoribus catholicis, ut dum adhuc pusillæ sunt istæ vulpes, et nondum plures animas deceperunt, sed initium habet prava doctrina, arguere hos et refrenare festinent, et verbo veritatis contradicentes revincere, et capere hos assertionibus veris. Si enim permanserint in principiis, et indulserint, sermo eorum sicut cancer serpit, et fiet insanabilis: ut multi inveniantur qui decepti ab eis pugnare jam pro ipsis incipiant, et defendere suscepti erroris auctores. Sic ergo pusillas dignum est vulpes capere, et dolosa hæreticorum sophismata in ipsis statim initiis veris assertionibus confutare. Ut autem utriusque expositionis nostræ evidentior clarescat assertio, congregemus ex divinis voluminibus sicubi animalis hujus mentio facta est. Invenimus ergo in sexagesimo secundo psalmo de impiis ita dici: « Ipsi vero in vanum quæsierunt animam meam, in» troïbunt in inferiora terræ, tradentur in manus gladii, par» tes vulpium erunt[1]. » Sed et in Evangelio secundum Matthæum salvator ad scribam qui dicebat ei: « Magister, sequar » te quocumque ieris, » respondit: « Vulpes foveas habent et » volucres cœli nidos ubi requiescant, filius autem hominis » non habet ubi caput suum reclinet[2]. » Similiter autem et

[1] Psalm. LXII, 10, 11. — [2] Matth. VIII, 19, 20.

in Evangelio secundum Lucam ad eos qui dixerunt Domino: « Exi, et vade hinc, quia Herodes vult te occidere, respondit Jesus : Euntes dicite vulpi huic : Ecce ego ejicio » dæmonia et sanitates perficio hodie et crastina, et in die » tertia consummabor [1]. » In libro quoque Judicum, Samson cum uxor, quæ erat ex genere Philistinorum, ei fuisset ablata, ait ad patrem ejus : « Innocens sum ego hac vice ab » Allophylis, quia faciam vobiscum mala. Et abiit Samson, » et accepit trecentas vulpes, et accepit lampades, et liga- » vit caudam ad caudam, et posuit lampadem unam inter duas » caudas vulpium, et accendit ignem in lampadibus, et » emisit eas per messes Allophylorum, et incendit omnes » messes eorum et stipulas eorum, et vineas eorum [2], » et oliveta eorum. Adhuc autem in secundo libro Esdræ, ubi Tobias Ammonites impedivit ædificationem eorum qui de captivitate redierant, ut ædificarent templum et murum, ait ad Allophyllos : « Nunquid isti sacrificabunt aut come- » dunt immolata in hoc loco? Nonne ascendunt vulpes, et » destruent murum ipsorum quem ex lapidibus ædificant [3] ? » Hæc sunt interim quæ ad præsens nobis ex Scripturis divinis occurrere potuerunt, in quibus animalis hujus memoria facta est, ut ex his sapiens quisque lector prudenter possit conjicere, si apta usi sumus expositione in his quæ proposita sunt nobis, ad explanandum id quod ait : « Capite nobis » vulpes pusillas. » Et quamvis operosum sit singula quæ exempli causa assumpsimus explanare, tamen quæ poterimus, breviter contingemus. Et primo de sexagesimo secundo psalmo videamus, ubi cum justi animam persequerentur impii, ille psallebat dicens : « Ipsi autem in vanum » quæsierunt animam meam, introïbunt in inferiora terræ, » tradentur in manus gladii, partes vulpium erunt [4]. » In

[1] Luc. XIII, 31, 32. — [2] Jud. XV, 3, 4, 5. — [3] 2 Esdr. IV, 3. — [4] Psalm. LXII, 10, 11.

quo utique ostenditur quod vanis et inanibus verbis pravi doctores decipere volentes animam justi, introïre dicuntur in inferiora terræ, terram utpote sapientes, et de terra loquentes, atque in inferiora ejus, id est, in profundum stultitiæ descendentes. Puto enim quod hi qui carnaliter vivunt, quia sibi ipsis tantummodo nocent, terra esse et in terra habitare dicuntur. Hi vero qui terrenis et carnalibus sensibus Scripturas intelligunt, et alios ita docendo decipiunt, pro eo ipso quod argutias quasdam et argumenta carnalis et terrenæ sapientiæ confingant, in inferiora terræ dicuntur ingredi : vel certe quia gravius delinquunt, qui terrena docent, quam qui ita vivunt, eis futura pœna etiam gravior imminet : iidemque ipsi in manus gladii tradendi prophetantur, illius fortassis flammei et versatilis. Quomodo autem et partes vulpium fiant, videamus. Omnis anima aut pars est Dei, aut pars est cujuscumque qui accepit potestatem super homines. Nam « cum divideret Altissimus gentes, » et disperger et filios Adam, statuit fines gentium secundum » numerum Angelorum Dei, et facta est portio Domini Ja- » cob [1]. » Cum ergo constet unamquamque animam aut in parte Dei, aut in parte esse alterius cujuslibet, quoniam quidem per arbitrii libertatem possibile est unumquemque ex parte alterius transire, vel ad partem Dei si melius ipso juvante elegerit, vel si nequius ad dæmonum portionem, hinc horum mentio habetur in psalmo : Qui in vanum quæsierunt animam justi, partes erunt vulpium, veluti si diceret et pessimorum et nequissimorum dæmonum partes erunt : ut unaquæque maligna virtus et dolosa, per quam deceptiones et fraudes falsæ scientiæ introductæ sunt, figuraliter vulpes appellentur : et hi qui in hunc errorem deducuntur, et nolunt aquiescere sanis sermonibus Domini nostri Jesu Christi, et doctrinæ quæ secundum pietatem est,

[1] Deut. xxxii, 8, 9.

sed decipi se patiuntur a talibus, isti talium partes vulpium fient, et introïbunt cum eis in inferiora terræ. Ipsi sunt et illi in quibus secundum Evangelium vulpes istæ quas supra memoravimus, foveas habere dicuntur, in quibus Filius hominis non habet ubi caput suum reclinet. Herodem quoque vulpem nominatum pro fallaci calliditate credendum est. Nam de Samson qui trecentas vulpes cepisse, et colligasse per caudas, atque interjecisse lampades ardentes in medio caudarum, atque immisisse per messes Allophylorum, et incendisse eas cum stipulis et olivetis vineisque memoratur, valde mihi difficilis formæ hujus vel figuræ videtur explanatio. Tentemus tamen aliqua ex his pulsare pro viribus, et ponamus, sicut expositio nostra in superioribus continet, vulpes esse fallaces, perversosque doctores. Hos Samson, qui veri et fidelis imaginem tenet doctoris, capiens verbo veritatis, caudam ad caudam colliget, id est, adversantes sibi, et diversa a se invicem sentientes docentesque confutet, atque ex ipsorum verbis propositiones collectionesque accipiens, in Allophylorum segetem ignem conclusionis emittat, et ex propriis eorum argumentis omnes eorum fructus atque vineas et oliveta pessimæ generationis incendat. Sed et ipse numerus trecentarum vulpium quæ a semetipsis diversæ et dissonantes erant, triplicem formam indicant peccatorum. Omne enim peccatum aut in facto, aut in verbo, aut in consensu mentis admittitur. Verum ne illud quidem quod in secundo libro Esdræ scriptum diximus, penitus omittendum est: ubi cum ædificarentur sancta sanctorum, id est, cum fides Christi et sanctorum ejus mysteria conderentur, inimici veritatis, fideique contrarii, qui sunt sapientes hujus sæculi, videntes absque arte grammatica et peritia philosophica, consurgere muros Evangelii, velut cum irrisione quadam dicunt perfacile hoc posse destrui calliditate sermonum per astutas fallacias et argumenta dialectica. Hæc

interim quantum brevitas potuit pati de assumptis exemplis dicta sufficiant. Nunc jam ad propositum revertamur. Videtur ergo in Cantico Canticorum præceptum dari ab sponso amicis sibi virtutibus, ut capiant et arguant contrarias potestates, quæ insidiantur animabus hominum, ne exterminent eorum initia fidei, floremque virtutum sub specie secretæ alicujus et occultæ sapientiæ, quæ quasi vulpes in foveis, ita in his hominibus qui semetipsos ad hæc sectanda præbuerint, delitescunt. Et quo facilius confutari possint et argui, dum parvæ sint vulpes ipsæ, et initia habent pessimæ persuasionis, capi jubentur. Nam si forte creverint, et majores fuerint vulpes effectæ, jam nequeant ab inimicis sponsi, sed ab ipso fortassis sponso solo capi poterunt. Sed et sancti quique doctores et magistri Ecclesiæ, sicut acceperunt potestatem calcandi super serpentes et scorpiones [1], ita accipiunt potestatem etiam capiendi vulpes. Sic enim data est potestas eis super omnem virtutem inimici. Una sine dubio ex cæteris inimicis virtutibus est vulpes, quæ exterminat vineas florentes, quæque cum adhuc parva est, capi jubetur, sicut et in centesimo trigesimo septimo psalmo, beatus dicitur, qui tenet et allidit parvulos Babylonis ad petram [2], nec permittit sensum Babylonium crescere in semetipso et augeri, sed cum est in initiis allidit eum, et tenet ad petram : tunc enim facile perimitur. Sic ergo ordo explanationis percurrat. « Capite » vulpes nobis pusillas, quæ vulpes exterminant vineas flo» rentes [3]. » Quod autem dicit nobis, hoc est, mihi sponso et sponsæ : vel certe mihi et vobis qui estis sodales mei. Potest autem et ita accipi. *Capite nobis vulpes :* et post distinctionem dici, *pusillas exterminantes vineas*, ut pusillas non tam ad vulpes quam ad vineas referamus : ut videantur pusillæ quidem vineæ exterminari posse : id est parvæ quæque animæ, et initia habentes, non firmæ et robustæ lædi posse

[1] Matth. xiv. — [2] Psalm. cxxxvii. — [3] Cant. ii, 15.

a contrariis potestatibus. Sicut in Evangelio dicitur : « Si » quis scandalizaverit unum de pusillis istis[1]. » In quo ostenditur, quia scandalizari non potest grandis et perfecta, sed pusilla et rudis anima, sicut in psalmo dicitur : « Pax » multa diligentibus nomen tuum, et non est illis scanda- » lum[2]. » Simili ergo exemplo potest videri, quod pusilla quæque vinea, incipiens videlicet anima, possit a vulpibus, id est, malignis cogitationibus, vel pravis doctoribus lædi, perfecta vero et valida non possit. Sed si capiantur a bonis doctoribus vulpes istæ, et abjiciantur ex anima, tunc proficiet in virtutibus, et florebit fide. Amen.

[1] Matth. XVIII, 6. — [2] Psalm. CXIX, 165.

ORIGENIS

IN VISIONES ISAIÆ

HOMILIÆ.

Inter decem quæ supersunt in visiones Isaiæ homilias, pauca digna notatu reperiuntur; ideoque duo tantum fragmenta sequentia seligimus.

.... « Et[1] dixi : O miser ego ! quoniam compunctus sum. » Antequam videas visionem, non confiteris te esse miserum, o Isaia ! Non ait : Quamdiu vixit Osias, neque in sensum meum venit quia miser essem. Incipio autem nosse quia miser sum, quando video visionem moriente mihi Osia rege leproso, et dico : *O miser ego !* Nunc incipio et ego confiteri Domino, et dicere de memetipso, O miser ego ! Quomodo Isaias dicit : O miser ego ! Proxime autem huic et Apostolus dicit : « Miser ego homo, quis me liberabit de » corpore mortis hujus[2] ? » Beatum est ergo ut miserum me fatear. Si me humiliavero, et pœnitens super peccatis meis flevero, exaudiet me Deus, et dabit mihi liberatorem, et dicam : « Gratias Deo per Jesum Christum dominum nos- » trum[3]. » Verum ex corde dicamus, miser ego sum. Unusquisque recordetur causas miseriarum suarum, et delicta, et dicamus surgentes ad orationem, memores quidem quasi confitentes, obliti autem quasi jam non facientes, et dica-

[1] Hom. vi, nn. iii-vi. Tom. iii, pagg. 112 - 113.

[2] Rom. vii, 24. — [3] Ibid. 25.

mus : *Miser ego, quoniam compunctus sum.* Non est compunctus antequam videret visionem, antequam Osias moreretur : cum incipit pœnitentiam agere, statim dicit : *Quoniam compunctus sum.* Si quis sine sensu est juxta interiorem hominem, cum peccator sit, non compungitur : sed quasi in exteriora membra licet adhibeas stimulum, non sentit mortuum corpus, eodem modo si adhibeas peccatori verba divina mortificato per peccatum, et non agenti pœnitentiam, neque mœstus est, neque pœnitet, neque habet tristitiam operantem confessionem, tristitiam quæ secundum Deum est. Si quis autem vult salvari, et audierit sermones arguentis se, et corripientis, statim dicit : O miser ego! Nec sufficit dicere, *miser ego*, apponendum est ei, *quia compunctus sum.* Utinamque amplius compungamur. Quanto enim plus compungimur, tanto plus nobis peccatorum vincula laxantur. Propter hoc Achab ille non multum utilitatis est consecutus, quia non multum compunctus est : sed compunctus quidem est semel tantum. Quamobrem dictum est : « Vidisti quomodo compunctus est » Achab[1]. » Si vero quis talis fuerit ut non cesset compungi, dicit similiter ut Apostolus : « Non sum dignus vocari apos» tolus propter hoc quod persecutus sum Ecclesiam Dei[2], » » *et* : Mihi minimo omnium sanctorum data est ista gratia[3], » *et* : Fidelis Deus, quia Jesus Christus venit in hunc mun» dum peccatores salvare, quorum primus ego sum[4]. » Videsne quia multum compunctus est, et non semel, sed semper scribens, et loquens, et agens compunctus est? Quomodo et Isaias in præsenti, qui dicit : « O miser ego » sum, compunctus sum, quia cum sim homo, et immunda » labia habeam, et in medio quoque populi immunda labia » habentis habitem[5]. » Annotemus et aliud quiddam, quia

[1] 3 Reg. XXI, 29. — [2] I Cor. XV, 9. — [3] Ephes. III, 8. — [4] I Tim. I, 15. — [5] Isai. VI, 5.

peccata Isaiæ non in factis, sed tantum in sermonibus erant. Propter quod ait: « Quia cum homo sim, et immunda labia » habeam. » Erat autem et populus immunda labia habens. Non decuit eum accusare populum, et dicere plura peccata in eo esse quam immundorum labiorum.

« Et regem Dominum Sabaoth vidi oculis meis [1]. » Si quando de vero cogitaverimus, cum adhuc sumus peccatores, et nos dicamus quæ nunc dicit propheta: « Et missus est ad me unus de Seraphim [2]. » Quam bonus Deus! Quia, inquit, audio confitentem Isaiam, dixit enim, *O miser ego!* quoniam audio pœnitentem, ait quippe, *Compunctus sum*: quia propria delicta pronunciavit dicens, « quia cum sim homo, et immunda labia habeo, et in medio quoque populi immunda labia habentis habitem, » et ego adhuc loquente eo dico, ecce adsum. « Et missus est ad » me unus de Seraphim, et in manu sua habebat carbo- » nem [3]. » Carbo defertur ad Prophetam ut per ignis ustionem purgentur labia ejus, quæ aliquando peccaverant. Quis est iste unus de Seraphim? Dominus meus Jesus Christus: iste juxta dispensationem carnis missus est habens in manu sua carbonem, et dicens: « Ignem veni mittere super ter- » ram, et utinam jam ardeat [4]. »

« Et missus est ad me unus de Seraphim, et in manu » ejus habebat carbonem, quem acceperat forcipe de al- » tari [5]. » Non quocumque simpliciter et fortuito Propheta igne purgatur, sed qui est de altari Dei. Si purgatus non fueris altaris igne, residet tibi ille de quo dictum est: « Ite » a me in ignem æternum qui præparatus est Zabulo et An- » gelis ejus [6]. » Non est talis ignis de altari. Omnes igni tradendi sunt, sed non omnes uni igni, alios de altari ignis expectat, alios ignis qui præparatus est Zabulo et Angelis

[1] Isai. vi, 6. [2] Ibid. [3] Ibid. [4] Luc. xii, 49. [5] Isai. vi, 6.
[6] Matth. xxv, 41.

ejus. Tangat ergo labia mentis et animæ nostræ sermo corripiens, ut et nos dicamus *et tetigit os meum.* Si mundavero os meum, ut nihil otiosum, nihil fatuum, nihil turpe, nihil scurrile (ut omnia semel nominem), nihil eorum quæ interdicta sunt loquar, tunc possumus dicere, *tetigit os meum.* Porro quamdiu immunda labia habeo, et immundas res gero, propter verba peccati non tangit os meum ignis de altari, neque mittitur ad me unus de Seraphim.

« Et dixit : Ecce tetigi labia tua, et abstuli iniquitates » tuas, et peccata tua circumpurgavi [1]. » Mordeat nos sermo divinus, exurat animas nostras : dicamus audientes : « Nonne » cor nostrum ardens erat in nobis [2] ? » uta uferantur iniquitates nostræ, atque peccata, et mundi effecti mundo ore, mundoque corde, et munda tota conscientia gratias agamus omnipotenti Deo, in Christo Jesu, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

Videns [3] Isaias Dominum Sabaoth sedentem super thronum excelsum et elevatum, videns autem et Seraphim circumstantia eum, et remissam peccatorum accipiens per eum ignem, qui allatus de altari, labia ejus contactu purgavit, ait se audisse vocem Domini non imperantis, sed excitantis atque dicentis : « Quem mittam, et quis ibit ad » populum istum [4] ? » Deinde dicit se respondisse Domino : « Ecce sum ego, mitte me. » Factus autem in hoc loco, et scrutans ea quæ scripta sunt, invenio aliud fecisse Moysen, aliud Isaiam. Moyses enim electus ad eductionem populi de terra Ægypti, ait : « Provide alium quem mittas [5], » etiam videtur contradicere Deo. Isaias vero non electus, sed au-

[1] Isai. vi, 7. — [2] Luc. xxiv, 32.
[3] Hom. vi, n. i. Tom. iii, pagg. 115-116.
[4] Isai. vi, 8, 9. — [5] Exod. iv, 13.

diens : « quem mittam, et quis ibit : Ecce, *inquit*, ego sum, » mitte me. » Dignum est ergo spiritalibus spiritalia comparare, et requirere quis e duobus melius fecerit : Moysesne, qui postquam electus est, recusavit : an Isaias qui ne electus quidem ipse obtulit ut mitteretur ad populum. Nescio enim si potest quis eam contrarietatem negotiorum quæ in utroque videtur, intendens, dicere quia id ipsum fecerit Moyses, quod Isaias. Ego audacter feci comparans duos sanctos et beatos viros, et decernens, et dicens, verecundius Moysen fecisse, quam Isaiam. Moyses quippe magnitudinem considerabat, præesse populo ad educendum eum de terra Ægypti, et repugnare Ægyptiorum incantationibus et maleficiis. Propter hoc ait : « Provide alium quem mit» tas[1]. » Iste autem non expectans audire quid ei juberetur ut diceret, ac si electus fuisset : « Ecce, *inquit*, sum ego, » mitte me. » Unde quia ignorans quid ei juberetur ut diceret, ac si electus fuisset : « Ecce, *ait*, ego sum, mitte me : » hæc jubetur ut dicat, quæ erant inoptata dicenti. An non erat inoptabile statim jussum prophetizare, a maledictionibus incipere dicentem : « Aure audietis, et non intelligetis, » et videntes cernetis, et non videbitis : Incrassatum est » enim cor populi hujus[2], » et reliqua : Forte ergo (si tamen audenter expedit dicere) temeritatis et audaciæ mercedem consecutus est, ut ea jubeatur dicere quæ prophetizare nolebat. Quia autem comparavimus Isaiam et Moysen, componamus et aliam proximam comparationem Isaiæ et Jonæ[2]. Ille mittitur prædicare eversionem Ninivitis post tres dies[3], et piget eum proficisci nolentem causa malorum civitatis. Iste vero non expectans quid ei imperaretur ut diceret, ait : « Ecce ego sum, mitte me. » Bonum est non prosilire ad eas quæ a Deo sunt dignitates et principatus, et ministeria Ecclesiæ, sed imitari Moysen, et dicere cum eo, « Provide

[1] Exod. IV, 13. — [2] Isai. VI, 9, 10. — [3] Jon. I.

» alium quem mittas[1]. » Neque enim ad principatum Ecclesiæ venit qui salvari vult, et si præest, sed ad servitutem Ecclesiæ, si oportet dicere et de Evangelio : « Principes » quidem gentium dominantur eis, et qui potestatem habent » in illis magistratus vocantur. Non sic autem erit in vo- » bis[2]. » Nec enim dominantur principes in vobis, sed qui vult vestrum esse major, erit omnium minimus. Qui vult esse primus, erit omnium novissimus. Qui vocatur ergo ad episcopatum, non ad principatum vocatur, sed ad servitutem totius Ecclesiæ. Si vis credere de Scripturis, quia in Ecclesia servus sit omnium qui præest, suadeat tibi ipse salvator et Dominus, qui talis tantusque factus est in medio discipulorum, non quasi discumbens, sed quasi ministrans. Accipiens enim linteum postquam exutus est vestimentis, præcinxit se, et mittens aquam in pelvim cœpit lavare pedes discipulorum, et detergere linteo quo erat præcinctus. Et docens quales oporteat esse principes tanquam servos, ait : « Vos vocatis me magistrum et dominum, et benedicitis, » sum etenim. Si ergo dominus et magister vester lavi vobis » pedes, et vos debetis alterutrum lavare pedes[3]. » In servitutem igitur vocatur Ecclesiæ princeps, ut possit ex servitute ista ire ad solium cœleste, sicut scriptum est : « Sede- » bitis super thronos duodecim, judicantes duodecim tribus » Israel[4]. » Audi vero et Paulum tam præclarum virum dicentem, quia servus fuerit omnium credentium. « Ego sum, » ait, minimus apostolorum, non sum dignus vocari aposto- » lus, quia persecutus sum Ecclesiam Dei[5]. » Porro si hoc non videtur approbare servitutem ejus, sed tantum humilitatem, audi eum dicentem : « Facti sumus parvuli in medio » vestrum, quasi nutrix foveat filios suos, cum possemus gra- » ves esse, ut Christi apostoli[6]. » Imitatores ergo nos esse

[1] Exod. IV, 13. — [2] Luc. XXII, 25, 26. — [3] Joan. XIII, 13, 14. — [4] Matth. XIX, 28. — [5] I Cor. XV, 9. — [6] I Thess. II, 7.

expedit humilium ipsius Domini sermonum atque factorum, et apostoli ejus, et facere quod factum est a Moyse, ut etiam si vocatus aliquis ad principatum dicat : « Provide alium » quem mittas[1]. » Deo dicit : « Non sum dignus ante heri et » nudiustertius. Exilis vocis sum, et tardilinguis[2]. » Et quia Deo dixit humiliter, « exilis vocis sum, et tardilinguis, » audit a Deo : « Quis dedit os homini, et quis fecit surdum et » mutum, videntem et cæcum ? Nonne ego Dominus Deus[3] ? » Crede Deo, conserva te ei. Licet subtilis vocis sis, tardæque linguæ, trade te sermoni Dei. Dices postea : « Os meum » aperui, et attraxi spiritum[4]. » Hæc quidem propter hoc quod ait Isaias. « Ecce sum ego : mitte me. »

[1] Exod. IV, 13. — [2] Ibid. 10. — [3] Ibid. 11. — [4] Psalm. CXVIII, 131.

INDEX TOMI DECIMI.

SEQUITUR ORIGENES.